DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13898

Moŭchadzʹ Memorial Book

Sefer-zikaron li-kehilat Maiṭsheṭ

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

©2003 THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY AND
THE NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

•

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

•

Original publication data

TITLE	Sefer-zikaron li-kehilat Maitshet / 'arukh bi-yede Ben-Tsiyon H. Ayalon.
IMPRINT	880-03 Tel-Aviv : Irgun yots'e Maitshet be-Yiśra'el uve-huts la-arets, 1973.
DESCRIPT	460, 12 p. : ill. ; 24 cm.
SUBJECT	Jews -- Belarus -- Moŭchadz'.
	Moŭchadz' (Belarus) -- Ethnic relations.
	Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Belarus -- Moŭchadz'.
ADD'L NAME	Ayalon, Benzion H., 1901-
ADD'L TITLE	Molchadz (Maytchet) : in memory of the Jewish community

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING.

PRINTED IN THE U.S.A.

ספר זכרון

לקהילת מייטשעט

ספר־זכרון
לקהילת
מייטשעט

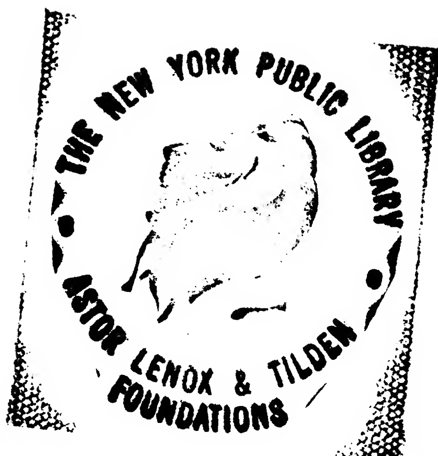
ערוך בידי

בן־ציון ח. אילון

ה„שול־הויף"

בהוצאת ארגון יוצאי מייטשעט בישראל ובחוץ־לארץ
תל־אביב, תשל"ג — 1973

©

נדפס בישראל — תשל״ג

דפוס „מופת״, י. ריזמן, עין הקורא 6 ת״א, טל. 32968

צינקוגרפיה — גרשון כספי, ת״א

תוכן הענינים
אינהאלט

פרק ראשון / בשערי הספר

פרק שני / דורות ראשונים

פרק שלישי / שערי תורה וחסידות

פרק רביעי / חינוך, חברה, כלכלה

פרק חמישי / אישים, משפחות, דמויות

פרק שישי / שואה וחורבן

רשימת התמונות

רשימה פון בילדער

פתח דבר

ביום א' במנחם־אב תש"ב הונפה מאכלת הצורר והקיץ הקץ על קהילת מייטשעט ויהודי הסביבה. עלה הכורת על יקירי משפחותיהם מגיבורי עמנו וקדושיו, שמתו על קידוש־השם בגזירות תש"א — תש"ג בשנות מלחמת העולם השניה. וביום א' במנחם־אב תשל"ב, הוא יום־הזכרון השלושים, אנו מוציאים לאור עולם את ספר־הזכרון לעילוי נשמותיהם ולהנצחת שמותיהם.

רבה היא האחריות בעריכת ספר כזה, שהרי מחברי הזכרונות והרשימות לא כתבו אותם מתוך נחת והרחבת הדעת. כל משפט וכל שורה בספר זה שותתים דם, בין אם נכתבו על־ידי אחינו ואחיותינו, שעזבו את עמק־הבכא לפני שנים רבות ובין אם נכתבו על־ידי האודים העשנים, ששרדו מן השריפה הגדולה ועברו שבעה מדורי גהינום עד שזכו להגיע אל המנוחה ואל הנחלה בינינו. בחיבה מיוחדת נערכו

הוכשרו ותוקנו כל הזכרונות והרשימות, כדי לספר לדורנו, לבנינו ולבני בנינו את תהילתם של יהודי קהילת מייטשעט והסביבה, שמתו על קידוש השם.

וכגודל החשיבות והאחריות כן מידת הקשיים ואבני־הנגף, שנערמו בדרך הביצוע של ספר זה. בעקבות ההחלטה על הוצאת ספר־הזכרון, פנתה ועדת־הספר בקול־קורא לשרידי מייטשעט בארץ ובעולם, להמציא לה רשימות ותמונות על העיירה ותושביה. חלק מהם נענה מיד, אך רוב החומר לוקט ממש בחודשים האחרונים בסבלנות רבה, בעזרה לבעלי־הזכרונות להעלותם על הכתב, בחיפוש מדוקדק בספריות הציבוריות ובארכיונים ומתוך אהבה יתירה לכל פיסת נייר.

יבורכו כל אלה, שתרמו והמציאו חומר ותמונות והגישו עזרתם בדרכים אחרות. ביחוד יצוינו לשבח ויעמדו על הברכה חברי ועדת־הספר, שיזמו, טרחו והתמסרו בלי חשך לביצוע המשימה הקדושה והנעלה הזאת בשם כל הארגון של יוצאי מייטשעט והסביבה. אכן אין די מלים בשפת אנוש, כדי לבכות די הצורך את גודל האסון והשואה, שניתכו על ראשם של בני הקהילה הקדושים והטהורים. —

יקבל־נא עליהם בני מייטשעט והסביבה מעתה ועד עולם, להוסיף מדי שנה ביום א׳ במנחם־אב, הוא יום־הזכרון המר והנמהר, דמעות חמות אל נאד הדמעות שלא יתמלא לעולם.

תל־אביב, א׳ במנחם־אב תשל״ב

יום־הזכרון ה־ל׳ לקדושי מייטשעט והסביבה **ה ע ו ר ך**

בשער הספר

בימי השואה הגדולה, שניתכה על ראשיהם של יהודי אירופה בשנים תש"א — תש"ג ושבה הושמדו 6 מיליון נפשות יקרות על קידוש השם ועם ישראל מידיהם הטמאות של הרוצחים הגרמניים וגרוריהם השונים, שצמאו לדם יהודים ורכושם, ניספתה באופן כה טראַגי ואכזרי קהילת מייטשעט הקדושה

בימים א' — ג' במנחם־אב תש"ב — 1942

מאז הוסר הלוט מעל הטראגדיה האיומה, שהשתוללה בעיירתנו נקבע והיה לחוק, שמדי שנה בשנה, ביום המר והנמהר של א' במנחם־אב, הוא יום־הזכרון לקדושים היקרים של קהילת מייטשעט והסביבה, יתאספו שרידי החרב המעטים ביחד עם אחיהם ואחיותיהם, שהקדימו ועלו לארץ־ישראל, כדי להתייחד עם נשמותיהם הזכות של יקירינו ולטכס עצה כיצד להנציח את זכרם הקדוש ולעשות „תיקון" נאות לנפשותיהם הטהורות על־גבי ספר־זכרון כנהוג בישראל.

אחרי תקופה ארוכה של הכנות ועבודות ארגוניות, זכינו להוציא לאור את ספר־הזכרון הזה להנצחת קהילת מייטשעט והסביבה וקדושיהן היקרים. עשינו כמיטב יכולתנו לאסוף כל חומר אפשרי בזכרונות ובתמונות, כדי להחיות בדפים המקודשים הללו את הווי החיים היהודיים על גוניהם השונים, שזרמו להם במשך דורות רבים בקהילה היהודית המפוארת של מייטשעט. מגמתנו, שהיא גם רצונם של כל שרידי מייטשעט בארץ ובכל מקום שהם, הוא שספר־הזכרון הזה ישמש נר־נשמה ראוי ליהודים היקרים, אנשי תורה ומסורה, עסקנים ציוניים וציבוריים, לוחמים סוציאליים והמוני „עמך" ישרים, רחמנים וגומלי חסדים.

זכות גדולה נתגלגלה בידינו לקיים בקדושי קהילתנו „חסד של אמת" ולהנציחם מעל דפי הספר הזה בלבותינו ובלב בנינו ובנותינו בכל הדורות. למענם ולמען נצח ישראל הקדשנו, ככל אשר היה לאל ידינו לעשות, פרקי גיאוגרפיה והיסטוריה, חברה ותרבות, רשימות משפחתיות ושמות הקדושים, כדי שהדורות הבאים יעיינו בחרדת־קודש בדפי־זכרון אלה ויראו לנגד עיניהם דמות דיוקנם של אבותיהם ואבות אבותיהם הישרים והתמימים, הגיבורים והמעונים על קידוש השם ועם ישראל ואשר במותם ציוו לנו את החיים.

בהזדמנות זאת אנו מביעים את תודתנו והוקרתנו לכל אלה, שהושיטו לנו יד עוזרת במפעלנו הקדוש, ובמיוחד לעורך מר בן־ציון ח. אילון, עורכם של ספרי־זכרון רבים, אשר לא חסך כל עמל וטורח, כדי להוציא מתחת ידו ספר הדור, תוכו כברו, כיד הנסיון והכשרון הטובה עליו וכראוי למצבת־זכרון יקרה זאת.

א׳ במנחם־אב תשל״ב — 1972

ליום הזכרון ה־ל׳ לקדושי
מיטשעט והסביבה

ועדת הספר

חברי ועדת הספר

יושבות מימין: **חיה לובצ׳יק, חנה מכטיגר, טובה שומרוני, אסתר לוזובסקי**
עומדים מימין: **יוסף לוזובסקי, העורך ב״צ אילון, נחום מרגולין, משה קורן**

פאַרוואָרט

אין דער בלוטיקער צייט פון דער גרוילעכסטער קאַטאַסטראָפע אין דער געשיכטע, וואָס איז געקומען אויפן אייראָפעיִשן יידנטום אין די יאָרן תש"א—תש"ג, 1941—1943, ווען עס זענען אכזריותדיק און מיט כלערליי מיתות משונות אומגעבראַכט און פאַרפייניקט גע־וואָרן 6 מיליאָן טייערע יידישע נפשות פון די טמאדיקע הענט פון די דייטשישע מערדער און זייערע פאַרעטערישע מיטהעלפער, וועלכע האָבן ווי בלוט־דאָרשטיקע חיות אַרויסגעקוקט אויף יידיש בלוט און גוטס, איז אויף אַ טראַגישן אופן אומגעקומען אויף קידוש השם די הייליקע יידישע קהילה מייטשעט אין די ביטערע טעג פון

א'—ג' מנחם־אב תש"ב — 1942

זינט עס איז באַקאַנט געוואָרן דער וויסטער סך־הכל פון דער שרעקלעכער טראַגעדיע, וועלכע האָט ווי אַ בייזער שטורם געבושעוועט אין אונדזער שטעטל, איז באַשטימט און פאַרהייליטק געוואָרן דער פרומער מנהג ביי די לעבנגעבליבענע מייטשעטער רעשטלעך אין ישראל, אַז אינעם טרויעריקן טאָג פון ראש־חודש אב, וואָס איז דער יאָרצייט נאָך די טייערע קדושים פון מייטשעט און אומגעגנט, פאַרזאַמלען זיך יערלעך די פאַריתומטע מייטשעטער יידן, וועלכע האָבן באַוויזן באַ־צייטנס זיך ראַטעווען און עולה זיין קיין ארץ־ישראל, בכדי זיך מתייחד זיין מיט די לויטערע נשמות פון אונדזערע טייערעסטע. ביי דער גע־לעגנהייט האָבן מיר זיך יאָר־איין און יאָר־אויס באַראָטן ווי אַזוי צו פאַראייביקן זייער הייליקן אָנדענק און מאַכן אַ ווירדיקן „תיקון" פאַר זייערע ריינע נשמות און אומשולדיק פאַרגאָסן בלוט דורך אַרויס־געבן אַ „יזכור־בוך", ווי דער שטייגער איז אין אַלע לאַנדסמאַנשאַפטן אין ישראל.

פון דאַן האָבן מיר ניט גערוט אין אונדזערע באַמיונגען, און נאָך אַ לענגערער צייט פון הכנות און אָרגאַניזיר־אַרבעט, האָבן מיר ענד־

לעך זוכה געווען אַרויסגעבן דעם יזכור־בוך צו פֿאַראייביקן די טרויעריק באַקאַנטע און יידיש־היסטאָריש מפורסם'דיקע קהילה פון מייטשעט און אומגעגנט און זייערע טייערע קדושים. מיר האָבן געטאָן אַלץ וואָס מען האָט געקענט צו זאַמלען דעם מעגלעכן מאָטעריאַל אין זכרונות און בילדער, בכדי אויפצולעבן אין די דאָזיקע הייליקע בלעטער דעם יידישן שטייגער לעבן פון אונדזערע עלטערן, וואָס האָט גע־שטראָמט דורות־לאַנג אין דער פרעכטיקער יידישער קהילה מייטשעט. אונדזער ציל איז געווען, און דאָס איז אויך דער שטאַרקער ווילן פון אַלע לעבן־געבליבענע מייטשעטער יידן אין דער גאָרער וועלט, אַז דער יזכור־בוך זאָל דינען אַלס ווירדיקע נשמה־ליכט פאַר די טייערע יידן, מענטשן פון תורה און מסורה, ציונים און כלל־טוער, סאָציאַלע קעמ־פער און אָרנטלעכע ,,עמך"־מאַסן.

עס איז ווירקלעך אַ גרויסע זכיה פאַר אונדז מקיים צו זיין אין אונדזערע קדושים אַ ,,חסד של אמת" און זיי פֿאַראייביקן אין דעם יזכור־בוך ווי אויך אין אונדזערע הערצער און אין האַרצן פון אונ־דזערע קינדער אויף דורות־לאַנג. עס זענען געווידמעט געוואָרן אין זייער הייליקן אָנדענק היפשע קאַפּיטלען געאָגראַפיע, געשיכטע, גע־זעלשאַפטלעך און קולטורעל לעבן, פאַמיליע־זכרונות און אַ נעמענט־לעכע רשימה פון די קדושים, בכדי די קומענדיקע דורות זאָלן בלעטערן און לייענען די הייליקע זכרון־בלעטער מיט אַ פאַרכאַפּטן אָטעם און הייליקן ציטער און ווידער זען קעגן זייערע גייסטיקע אויגן דאָס ליכ־טיקע געשטאַלט פון זייערע עלטערן, די פרומע, ערלעכע און העלדישע יידן, וואָס זענען פאַרפייניקט געוואָרן אויף קידוש השם, בכדי אונדז צו דערמעגלעכן לעבן צו בלייבן און פאָרצוזעצן די גאָלדענע יידישע קייט. מיר און דאָס גאַנצע יידישע פאָלק וועלן זיי אייביק אונדזערע לעבנס שולדיק בלייבן. דער יזכור־בוך פאַר זיי איז בלויז אַ קליי̈נער אָפּצאָל פאַר אַזאַ גרויסן הייליקן חוב.

ביי דער געלעגנהייט דריקן מיר אויס אונדזער אויפריכטיקן דאַנק און אָנערקענונג פאַר די אַלע, וואָס האָבן מיטגעהאָלפן אין אונדזער הייליקער אַרבעט, און גאַנץ באַזונדערס דעם רעדאַקטאָר הער בן־ציון ח. אילון, וואָס האָט ניט געשפּאָרט קיין מי אַרויסצוגעבן אַ פּרעכטיק־שיין בוך ווי עס איז פּאַסיק און ווירדיק פאַר אַזאַ בכבודיקער מצבה.

בוך־קאָמיסיע

אמר עם הספר

ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם —
שם עולם אתן לו אשר לא יכרת.

(ישעיהו, נ"ו, ה')

הדבר אשר לא נתן לנו מנוח ואשר תמיד קינן בתוכנו — מתן יד ושם לעיירתנו היקרה — קם ונהיה; הוא יצא מתחום התקוות והמשאלות והופיע בצורת גל־עד זה לזכר קהילתנו הקדושה, קהילת מייטשעט.

מדי שנה בשנה, ביום הזכרון להשמדת עיירתנו שחל בראש חודש אב, היה עניין הספר נושא לתוכניות, לויכוחים ולתקוות, כי עוד יבוא היום והדבר ייצא אל הפועל. והנה אנו עדים ועינינו הרואות; קם ונתגשם החלום.

ספר זה המונח לפנינו, לא על מגש מוכן הוגש לנו. הרבה התלבטויות והרבה הרהורים קדמו להופעתו, כי למעשה חסרי כל נסיון היינו ולא ידענו כיצד להגשים את משא־נפשנו זה.

בערב ראש חודש אב תשכ"ד (9.7.1964), במעמד יוצאי עיירתנו וסביבתה בישראל, הורד הלוט מעל לוח שיש קטן במרתף השואה שבהר ציון בירושלים הבירה, שעליו חרוטות מלים „לזכר קדושי מייטשעט והסביבה". זהו גל־העד היחיד שעתיד היה להזכיר לנו, לבנינו ולצאצאינו אחרינו את צור מחצבתנו, את שורש יניקתנו, את יקר תפארת משפחותינו ואת חרדת אסוננו — אילמלא נכתב ספר זכרון זה המונח לפנינו.

כל צרור החיים במייטשעט במשך דורות שקדמונו, כל פרשת הזוועות והסבל שהתחוללה בדורנו אנו ואשר מקופלת היא וכרוכה בחורבן קהילת מייטשעט, העיירה בה נולדנו, בחיקה גודלנו, ומתוכה גאולים יצאנו, ולמזלנו ניצלנו ועלינו לארץ אבותינו הנצחית, כל תולדות מאבקיה של קהילה קדושה של יהודים תמימים וישרים, קהילה קטנה הרצופה אהבת ישראל, צמאת דעת ומלאת תום ויראת שמים, קהילה, שאף בימי הרת עולם ובאימי שואה לא איבדה את דמותה ולא פגמה בצלמה, כל פרשת האבקות עילאית זו, היתה נשכחת ונקברת יחד עם היקרים לנו ביותר בתוך הבורות ב„כווינק" אשר ספגו את דמם הטהור, — אילמלא נכתב ספר זכרון זה המונח לפנינו.

כי מי יספר את טוהר חייהם של יקירינו — אם לא אנחנו שנכתבנו לחיים ?!

וכי מי יספר את עוז סבלותיהם, כמיהתם לחיים וגאון מותם — אם לא אנחנו השרידים הגאולים בישראל ?!

והלא אף במותם הם לא נשכחו מלבותינו, כי בקוראנו את הכתוב בספר הזה, מתייחדים אנו עם הבית, עם המשפחה, עם העיירה, עם הסבל שלהם, עם אנקת המות שלהם; יש בזה מעין הספד גדול ונורא שלא נאמר על קברותיהם — כי קברים אין.

הייתכן שפרקי החיים של בני משפחותינו יימחו מזכרוננו ומזכרון צאצאינו, כשם שנמחו ללא בושה וללא נקיפת מצפון של מרצחיהם ?!

הייתכן שעלילות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מאירים ומזהירים, — לא יעלו על לב לעולם ?!

על כן יעמדו על הברכה חברי ועד הארגון וחברי ועדת הספר אשר טרחו בהוצאת ספר זכרון זה.

מדורי דורות שימשה האות העברית למטרות הנצחה ומזכרת. בין שהיא חרותה במצבה עלי־קבר ובלוחות לזכר נפטרים, חללים וקדושים, ובין שהיא מודפסת בגוילים ובספרים, חזקה עליה, על אות זו, שתישמר ותישאר לדורות רבים, כשם ששמרה על כל נכסי הרוח שהונחלו לנו מאבות אבותינו בזמנים קדומים. לכן בחרנו באות זו בעיקר בהוצאת ספר הזכרון, שישמש נר־תמיד וגל־עד לעיירתנו, לאנשיה ולעברה נורא ההוד והסבל.

מובעת בזאת תודה מעומק הלב לכל בני עיירתנו הנמצאים בישראל ובתפוצות, אשר פעלו ועזרו בהוצאת הספר.

נעים לי להודות במקום זה, לבת עיירתנו חנה לבית בורצקי, על תרומתה הנדיבה אשר הרימה להדפסת הספר, בכך שסיפקה את הנייר והגלופות להדפסתו.

במיוחד יעמוד על הברכה הסופר והעורך מר בן ציון אילון, שעם אי־היותו יליד עיירתנו, הרי שתוך כדי איסוף, קריאה, שמיעה, סיגנון ועריכה של דפי ספר זה, העביר את עצמו, את רוחו ואת נפשו למייטשעט, השקיע את כל לבו ונפשו במעמקי החיים, הסבל והמאבק של יקירינו שם, לא חסך עמל, דובב אנשים, העלה על הכתב את סיפורם, את סבלם, השתתף בצערם של אודים מוצלים אשר נאלצו לפתוח פצעים אשר נדמה היה כי הגלידו כבר, טרח ללא ליאות להגיע למקורות ולמצוא את החומר האפשרי, והצליח להוציא מתחת ידיו ספר מושלם זה המונח לפנינו.

אך לא רק דברי ברכה והודיה אלא גם רחשי תפילה בלבי; יתן ד׳ וספר זה יהווה גורם המלכד את כל שרידי עיירתנו החיים והמפוזרים בכל קצוות תבל לקשר הדדי, לאחוה ולרעות, וישמשו נא דפי זכרון אלה שנמלאו בדם לב כותביהם

גל־עד נצחי על הקבר השומם בגבעת ה„כוויניק", בדרך לכפר זהורנה, אשר בו טמונים עצמותיהם של הנאהבים והנעימים שבחייהם ובמותם לא נפרדו. יהא בהופעת הספר הזה משום קיום הנדר „זכור ואל תשכח את אשר עשה לנו עמלק בן זמננו בתקופה ובדור שלנו".

מן הראוי שספר זה יימצא בבית כל אחד ואחד מבני עיירתנו, כי בו גנוזים העיירה ונשמות יהודיה. כמו כן ישמש הספר לכל צאצאינו בדורות הבאים ספר יוחסין שלהם, ויהווה פרק אחד בתולדות עם ישראל הנצחי.

נחום מרגולין

חברי ועד הארגון

עומדים מימין: **יוסף לוזובסקי, נחום מרגולין, משה קורן, משה רבץ**
יושבות מימין: **מרים קליינשטוב, שרה אהרונובסקי**

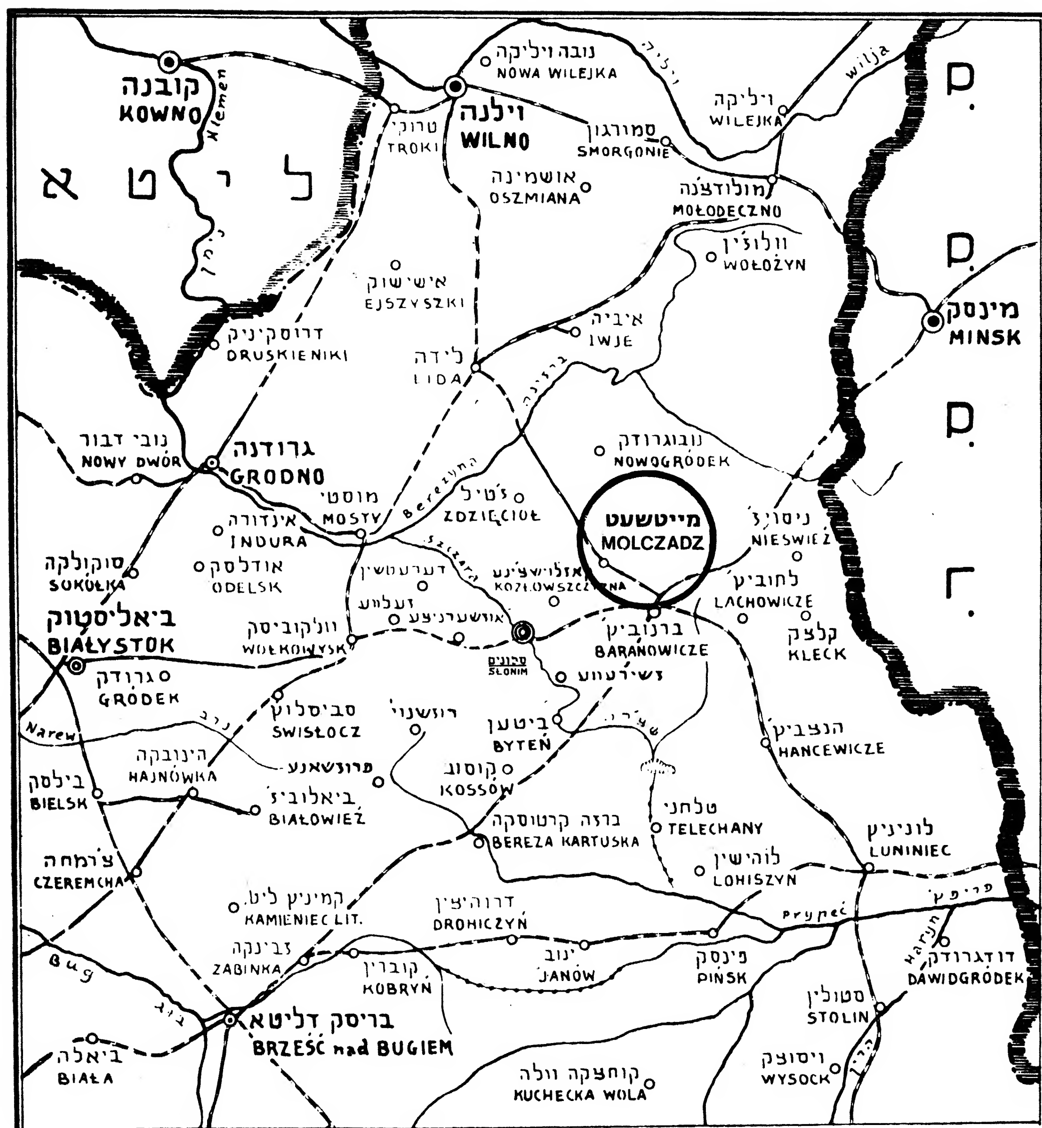
מפת מיטשעט

הצגה משוערת

פרק שני

דורות ראשונים

מפת האיזור שקהילת מייטשעט במרכזו
די קרייז־קאַרטע און מייטשעט אין צענטער

בן־ציון ח. אילון

מ י י ט ש ע ט

סקירה היסטורית־גיאוגרפית כללית וחברתית־תרבותית יהודית

חלק ראשון: תקופת קדומים

א. השם מייטשעט ומשמעותו

השם השגור בפי היהודים תושבי המקום והסביבה הוא מ י י ט ש ע ט, ואילו השם המקורי המופיע במיסמכים הרשמיים מתקופת ה„רזשטשפוספוליטה" הפולנית הקדומה וכן במפות של פולין המחודשת הוא Mołczadż וברוסית Молчадь הנובע משם הנהר מ ו ל ט ש אַ ד העובר בסביבה ויובלו מ ו ל ט ש א ד ק ה.

בדרך כלל נובעים שמות ערים וכפרים ממקורות גיאוגרפיים, היסטוריים או אישיים ומטרתם המעשית היא לא רק לצרכי זיהוי המקום, אלא גם לצרכי הנצחה, כמו מאורע היסטורי, גיבור לאומי, שם מוסד וכו'. אך לא כל עיר זכתה למגילת־יוחסין מפוארת, שתכליתה לציין מאורע היסטורי חשוב, ועל הרוב ייגזר על־כן שם ישוב משם הנהר שעל גדותיו נוסד, כמו ו י ל נ א משם הנהר ו ו י ל י א, ד ו ו י נ ס ק משם הנהר ד ו ו י נ א וכן מ ו ל ט ש אַ ד משם הנהר מ ו ל ט ש אַ ד, יובלו השמאלי של ה נ י ע מ ע ן. אך לעתים יקרה, וביחוד באיזור בעל עבר היסטורי מופלג, שבימים קדומים התגוררו בו שבטים ועמים שונים, שבהישכח לשונם נעלמה כליל משמעותם של שמות הנהרות, ההרים וכו', ושמות הערים והכפרים שנקראו על שמם הם כיום חסרי משמעות, שרק לחוקרי עתיקות פתרונים.

ואמנם כך היו התנאים ההיסטוריו־גיאוגרפיים ומצבו הדמוגרפי של האיזור הקרוב והרחוק של מ י י ט ש ע ט, שממנו שאבה את יניקתה החיונית והשפעתה הרוחנית בתקופת היווסדה ובמשך קיומה. איזור זה שימש בימי קדם זירת קרבות בין שבטים נודדים — רוסיים, בילורוסיים, ליטאיים, טטריים, פולניים ואף הקלטים הרחוקים, שנדדו אז בסביבה, לא פסחו על איזור זה. השבטים הללו נאבקו

מייטשעט — מראה כללי / מייטשעט — אַלגעמיינער אויסזען

במשך דורות רבים על זכות התנחלותם במקום הזה והשליטה בו, וכל אחד מהם השאיר אחריו שרידי השפעתו בדמות ערים וכפרים, מבצרים וארמונות שנקראו בשמות בלשונם ובניבם והמעידים על תקופתם וקדמוניותם.

כאמור, אין מייטשעט אלא השם המיוהד בפי תושבי המקום היהודיים, כדרך שנהגו לעשות כן בכל מקום, ואין הוא משמש על־כן נושא למחקר, ואילו השם המקורי הרשמי מולטשאד הוא בעל צליל מקומי מובהק, שמשמעותו העתיקה נובעת משם הנהר העובר בסביבה.

תשומת הלב נמשכת אל העובדה, שמלבד עיירתנו והנהרות שהזכרנו, פזורות באיזור נקודות־ישוב שונות, ביניהן כפרים, חוות וכו׳, שהשורש מולטשאן בולט בשמם, כמו: מולטשאַנוב, מולטשאַני, מולטשאַנובקה, מולטשאַנובו, מולטשאַנסקה הוטה, מולטשאַנסקה לוקה ועוד, וזה מלבד שורת שמות מהשורש מילטשאַן. „המילון הגיאוגרפי של ממלכת פולין״, בערך מולטשאַני, מביע את הסברה, כי השמות הללו קשורים קשר היסטורי עם שבט סלאַבי קדום שהתגורר במקום בשם מולטשאַן או מילטשאַן, הנזכר ע״י הכרוניקאים וההיסטוריונים.

ותיקי העיירה יודעים לספר בהקשר למשמעות השם את הבדיחה הבאה שהיתה רווחת במקום: קצין רוסי גבוה שעבר באיזור הזדמן למייטשעט מבלי להכיר את טיבו של המקום ואת שמו. שלח הקצין את משרתו לשאול מפי תושבי המקום לשמו. בשובו שאל אותו הקצין: ובכן מה שם העיר? — מולטשאַט (ברוסית: שתוק!) ענה המשרת. סטר הקצין על לחיו של המשרת וצעק: מה שם העיר שאלתי! — מולטשאַט, חזר ואמר המשרת...

ב. מקורות לקדמוניות העיירה

כלל גדול הוא בידי חוקרי קדמוניות היהודים וחייהם הקהילתיים בתקופת האוטונומיה של יהודי פולין וליטא, ללכת בעקבות ספר הרשומות הוא ה„פנקס״ המפורסם של „ועד ארבע ארצות״, שהוא כידוע מקור לא אכזב של ידיעות ופרטים בשטח זה. אך בכל הנוגע לעיירה ליטאית כמו מייטשעט הרי המקור היהודי החשוב ביותר הוא „פנקס ועד מדינת ליטא״, שהוא ספר הפרוטוקולים של הועד האוטונומי ליהודי ליטא, שבשנת שפ״ג (1623) פרש מהארגון הכולל של חמש ארצות ושלאחר הפרישה הפך להיות מה שנודע אחר־כך „ועד ד׳ ארצות״. פנקס זה משמש עדות מהימנה על החיים היהודיים בקהילות ליטא מבחינה דתית, כלכלית, משפחתית וכו׳.

ואמנם בישיבתו הראשונה של הועד האוטונומי משנת שפ״ג נפתח „פנקס ועד מדינת ליטא״ בחלוקת המדינה לשלושה גלילות ראשיים: בריסק, הרודנא ופינסק וכן בחלוקת הגלילות לקהילות ראשיות ולקהילות קטנות הכפופות להן לצרכי הטלת מסים וגבייתם. עפ״י חלוקה זו היתה קהילת מייטשעט ביחד עם שורה של קהילות קטנות אחרות, כפופה במישרין לקהילת סלונים אשר לגליל בריסק בכל הנוגע לתשלומי מסים למדינה ולועד ועניינים שונים אחרים. גם באקטים הממשלתיים והעירוניים של סלונים כעיר מחוז בתקופה

ההיא נזכרת קהילת מ י י ט ש ע ט ככפופה לה בעניינים אדמיניסטרטיביים, השתדלויות אצל השלטונות וכו׳.

מקור שני לאינפורמציה על קהילות יהודיות הן כמובן האנציקלופדיות היהודיות, המקדישות בדרך כלל מספר שורות לכל ישוב לפי גודלו וערכו. אם כי הידיעות בהן מצומצמות וכלליות ביותר, אך בהדגישן במיוחד את הצד היהודי, הרי לעתים יש והמועט מחזיק את המרובה. ואלה הפרטים הרשומים באנציקלופדיה היהודית בלשון הרוסית מיסודם של ברוקהאוז — עפרון:

מייטשעט — בתקופת ראשונים / די אַלטע מייטשעט

Молчадь Mołczadż **בתקופת הרזטשפוספוליטא עיירה במחוז סלונים. בשנת 1765 היה בקהל מספר משלמי מס לנפש 369.**

כיום עיירה בפלך גרודנו, במחוז סלונים. לפי הביקורת משנת 1847 היו בעדה היהודית של מולטשאד 340 נפש. לפי המיפקד משנת 1897 היה המספר הכללי של האוכלוסיה 1,733, מהם 1,188 יהודים.

אין צריך לאמר, שהאנציקלופדיות הכלליות, העשירות בערכים שונים, דרכן להקדיש את ערכיהן לערים מרכזיות ולאתרים בעלי חשיבות היסטורית־מדינית ותפסחנה לגמרי על ישובים קטנים. לעומתן הלכסיקונים והמילונים הגיאוגרפיים־היסטוריים למיניהם, שמגמתם לאומית מובהקת ותחום פעולתם מצומצם לגבולות מדינה מסויימת, תשומת־לבם מוקדשת במידה שווה לעיר ולכפר, למסילת־ברזל ולדרך עפר ואף מקומה של טחנת־קמח קטנה על־שפת נחל לא־נודע לא ייעדר

בהם. והנה הידיעות על העיירה מייטשעט, כפי שמופיעות ב„מילון גיאוגרפי של ממלכת פולין", ורשה, 1889 (פולנית):

Molczad עיירה השוכנת ליד שפך הנהר סווריטוויא לתוך הנהר מולטשאדקה, מחוז סלונים, דרומית־מזרחית ממנה, ליד מסילת־הברזל ווילנא־רומני; מספר תושביה 1128 (524 גב' ו־604 נש'), מהם 702 יהודים. מ. נהרסה באש ושוחררה בשנת 1654 מכל המסים ומ„מעמד" למשך ארבע שנים. בשנת 1879 עלו באש 2/3 של העיירה.

סביבה הררית, קרקע חולית ודלת יעור. תחנת מסילת־ברזל ווילנא־רומני. מ. (רשמית Molczad) ביחד עם תחנת דואר וטלגרף בין תחנת נובויילניא (במרחק 25 וויורכט) ותחנת ברנוביטש (במרחק 26 וויורכט), מרוחקת 162 וו. מווילנא, 63 וו. מלידא, 189 וו. מפינסק ו־301 וו. מקוברין.

ג. התישבות היהודים בליטא

היהודים באו מארצות פיזוריהם וגירושיהם השונות והתישבו בליטא במאה ה־14. המושל הליטאי הליברלי גדימין (1336—41), שבמסע כיבושיו עטורי הנצחון הרחיב גבולות ארצו עד לנהרות ניעמען ובוג, קידם בברכה מתישבים מן החוץ וביניהם יהודים רבים, שהיו דרושים לו לבניית ארצו המורחבת שעמדה עדיין בשוממותיה.

היחס הליברלי ליהודים נמשך ביתר שאת ע"י נכדו וויטולד (1430—86), שאף העניק ליהודים זכויות מיוחדות ונרחבות, כדי לעודד אותם בבניית ארצו ובפיתוחה. תודות ליחסם האנושי של שני הנסיכים הללו וגם של האוכלוסיה הליטאית, שעד המחצית השניה של המאה ה־14 היו עדיין עובדי־אלילים והארס הנוצרי של שנאת־ישראל טרם חדר להכרתם, נוסדו בליטא ישובים יהודיים רבים ובראשם שלוש הקהילות הגדולות: בריסק, גרודנו וטרוקי.

אולם כך גורלם של היהודים בארצות גלותם מאז ומתמיד. אחרי 200 שנה בערך של שלוה יחסית ואחרי שהשקיעו ממרצם ומדמם לבניית ארץ לא להם, חזרה ההיסטוריה על עצמה. — „ויקם מלך חדש", „הבה נתחכמה" וכו'... ובהשפעת הישועים הקנאים, שבעת ההיא הרימו ראש בארץ הזאת, גירש הארכידוכס אלכסנדר יגילונצ'יק בשנת 1495 את כל היהודים מתחום נחלתו ורכושם אשר רכשו בעמל רב הוחרם. ומשנוסדה מייטשעט ועיירות אחרות במאה ה־16 לא היו אלא כפרים נידחים ללא יהודים.

אך עד מהרה נוכחו מושלי המדינה לדעת, כי עצתם הרשעה של הישועים היתה בעוכריהם והמדינה בלי היהודים בניה ובוניה הנאמנים, שקעה חיש מהר בתוהו־ובוהו כלכלי. הרווחה הכלכלית שבאה להם מידם החרוצה של היהודים היתה כלא היתה, ואילו רכושם הרב שהוחרם ירד לגנזי הכנסיה רודפת הבצע. רק לאחר שנפקחו עיניהם לראות נכונה, חזרו בהם ממחשבתם הרעה ובאפריל 1505 בוטל צו הגירוש והיהודים הורשו לחזור למקומותיהם, ותוך כדי שיבת־מולדת פנו גם למקומות הישוב החדשים שבאזורנו, אולי ייבנו מהם.

מייטשעט — מראה כללי / מייטשעט — אַלגעמיינער אויסזען

וכאן המקום לציין במיוחד, שבעקבות ביטול צו הגירוש, אמנם הוחזר ליהודים החוזרים רכושם השדוד, אך למלוא זכויותיהם מלפנים לא הגיעו. יתירה מזאת, כדי למלא את אוצר המדינה שהתרוקן הוטל על היהודים החוזרים מס מיוחד בשם „מס־שיבה" (פאוראָטני), שמכאן ואילך היה למס יהודי קבוע, שועד מדינת ליטא גבה מהם ביחד עם מס־גולגולת לטובת אוצר המדינה.

וכן אנו מוצאים בפנקס ועד מדינת ליטא ממחצית המאה ה־17, היינו למעלה מ־150 שנה לאחר שיבת היהודים לאיזור, דבר חלוקת „מס־השיבה" בין עיירות הסביבה דבורץ, ז'טיל, מייטשעט ואח', שהגיעו בזמן ההוא לדרגת קהילות עצמאיות המשלמות מסים לועד מדינת ליטא.

עירוי־דם נוסף בגוף היהדות של ליטא אירע לאחר ה„איחוד" בין ליטא ופולין משנת 1569, עת שתי המדינות האחיות התמזגו והיו למעשה ממלכה אחת לכל דבר. אל גוף היהדות הליטאית, שמקור מוצאה מי ישורנו, נתווסף אלמנט חדש, יהודי פולין, שזרמו לאיזור זה שנעשה חלק מפולין והתערו בו. והמזיגה הזאת עלתה יפה מאד. היהדות הליטאית הלמדנית, החריפה במידה כזאת עד ששמה יצא לתהילה כ„מוחה" של היהדות, ספגה לתוכה מחמימותה של היהדות הפולנית החסידית, שייאמר עליה „לבה" של היהדות, והשלימו זו את זו. מכאן יובן דבר הימצאן של „חצרות" חסידות בערים ובעיירות של האיזור.

יהדות ליטא צורפה בכור היסורים, שהיו מנת חלקו של העם בנכר ושעל כך יוחד הדיבור להלן בפרקים המתאימים, אך כבר אמרו חז"ל: „הזהרו בבני העניים שמהם תצא תורה". ואמנם יהדות ליטא, כולל האיזור של ליטא הפולנית, הוציאה מתוכה גדולי ישראל אנשי שם בכל השטחים, שעל תורתם וחכמתם יישען כל בית ישראל. מהגרים יהודיים מליטא הם עמודי התווך של התנועה הציונית והתרבות העברית בכמה ארצות התפוצה, כמו אפריקה הדרומית ועוד.

ד. איזור רב המשטרים

אין זה מסמכותנו ומענייננו לקבוע כאן באיזו מידה עלה בידי המדינות והמשטרים החדשים, שקמו אחרי המהפכות משנת 1917 ואילך, לא רק להרוס את העולם הישן לפי מיטב הדוקטרינה של המהפכה, אלא גם — אם בכלל — לבנות עולם חדש טוב יותר. ואילו ביחס ליהודים, שכל כך הרבה תקוות תלו במהפכה זו ושהקריבו על מזבחה כל כך הרבה קרבנות בנפש וברכוש, ממש חשך בעדם עולמם. העניינים נידרדרו במהירות לקראת מלחמת העולם השניה בעטיו של בכור השטן היטלר שר"י, אשר בהיטרף עליו נפשו השמיד באכזריות כמעט את כל יהודי אירופה. רק אחד מעיר ושניים ממשפחה שרדו ממלחמת השמד זו והעפילו ארצה לבנות את מדינת ישראל ולהיבנות בה.

משטר סדום־ועמורה זה הוא רק אחרית־דבר המעיד על ראשיתם של כל המשטרים שקדמו לו, שלא במעט השפיעו על עיצוב אופיים של יהודי הגולה

ושל אזורנו בכלל. וזאת לדעת, שאיזור ליטא הפולנית, שהעיירה מייטשעט נשתלה במרכזו, שימש שטח מריבה, שכוחות מזרח ומערב התמודדו בו בכל הדורות והיה למורשה לסירוגין להם ולמשטריהם, שרק מגמה אחת לנגד עיניהם להצר צעדיהם של היהודים ולדכאם, כל אחד עפ״י דרכו.

עד סוף המאה ה־13 נמשכה כידוע תקופת ההתנחלות באיזור עם כל תופעות החדירה וההדיפה משני הצדדים ללא משטר של קבע כלשהו, וזאת מלבד פלישות והתנפלויות זמניות מצד גורמים זרים אחרים, כמו טטרים, קוזקים שבדים וכו׳. רק משנת 1291, עם היווסד הארכידוכסות הליטאית, התבסס כאן שלטון ליטאי רצוף למשך 278 שנה עד ברית האיחוד עם פולין בשנת 1569. המשטר הליטאי התחיל ברוח ליברלית טובה כלפי היהודים שהוזמנו לבוא להתישב בארץ ולהשתתף בבנינה. אך עד מהרה ניבעו מצפוניו של המשטר, שלאחר שהיהודים הקריבו מחלבם ומדמם לבנין הארץ, נצטוו על־ידיו לעזוב אותה. ואם כי חיש מהר חזרו בהם מושלי ליטא והיהודים הורשו לחזור, אך הקרע בלב שוב לא נתאחה לעולם. ביחוד נתגלתה מגמתו האמיתית של המשטר, שהיה זקוק לכספם של היהודים, בהטילו עליהם „מס־שיבה״ תמורת זכותם לשוב, שנשאר בתוקף כמס יהודי קבוע למשך כל תקופת שלטונם.

עם כריתת ברית „האיחוד הלובליני״ בין פולין וליטא התמזגו למעשה למדינה אחת לכל דבר ומימשל פולני נמשך באיזור במשך 226 שנה. יחס המשטר הפולני ליהודים לא היה תוכו כברו. מצד אחד היתה קיימת מסורת קדומה של „שוץ־יודן״, שהצטיינו בפיתוח הארץ ואף אוטונומיה יהודית־דתית הוענקה להם במסגרת „ועד ארבע ארצות״. אך מצד שני הצטיין העם הפולני באנטישמיות שורשית ודווקא המשטר הפולני הליברלי כביכול הפך את המרכז היהודי הגדול לגיטו. כל „פריץ״ פולני רצה בכל לבו באובדנם של היהודים חוץ מה„מושקה״ שלו, שנאלץ לשיר ולרקוד לפניו „מה יפית״ — אלה שלושת הסממנים האופייניים של גלות פולין ומשטרה.

המשטר השלישי שהטביע את חותמו על האיזור ושפעל את פעולתו ההרסנית על עיצוב דמותו של היהודי, הוא המשטר הרוסי שהתבצר במקום אחרי החלוקה ה־3 וחיסולה הגמור של פולין בשנת 1795. אך נכון לציין, שאם המשטר הפולני הקדום נהג ביהודים מנהג ליברלי אך בשיטות השפלה, הרי המשטר הרוסי העריץ נהג בהם ביד ברזל ובשיטות דיכוי. ואמנם בכל מקום שיד המשטר הרוסי הגיעה לשם, הושלטו ההגבלות הנהוגות בתחום המושב היהודי הנודעות בשם כללי „קרומי יברייב״, היינו הכל מותר לכל חוץ מיהודים. הזכויות האזרחיות של היהודים צומצמו בהדרגה עד לביטולו הגמור של „הועד״. הופעל החוק של איסור ישיבת היהודים בכפרים, איסור מלאכות וכיו״ב גזירות כולל „פוגרומים״.

אלה היו שלושת המשטרים העיקריים, שתקופת שלטונם באיזור נמדדת במאות שנים ושהטביעו את חותמם המובהק על חיי האיזור בכלל ועל חיי היהודים בו בפרט במשך הדורות הרבים. אולם יחד עם זאת אין להתעלם גם ממשטרים

קצרי־מועד, שהשפעתם עמדה לזמן ארוך כמו המשטר של פולין המחודשת, שבמשך 19 שנות קיומה הספיקה לחרוש על תלמי לבם של יהודי האיזור חריש עמוק של תקוות ואכזבות, וכן המשטר הנאצי במשך למעלה מ־3 שנים, שהיה כה פטאלי וכה טראגי לגורלם של יהודי המקום מלומדי הסבל והיסורים, שעליהם יורחב הדיבור בפרקים מיוחדים להלן בספר זה.

ה. גזירות ת"ח ות"ט וגזירות אחרות

בעקבות מרד הקוזקים של הצורר חמיל שטפו־חלפו האיכרים המתקוממים במערב אוקראינה ובחבלי פודוליה — ווהלין והטביעו בנהרי נחלי דם את כל תושביהם היהודיים ובמסע הדמים שלהם הגיעו עד לפינסק. לפי מקורות מסויימים עברו גם את ביצות פוליסיה והגיעו לערים סלונים, גרודנו ואף למינסק, אך אין אישור מוחלט לכך. נתן נטע האנובר, בפורטו ב„יוון־מצולה" שלו את כל הקהילות שנחרבו. אינו מזכיר כלל את סלונים והקהילות הסמוכות לה, כמו מייטשעט, זשעטל ואח׳. פרט להדים של הזדעזעות עמוקה נוכח האסון האיום שניתך על ראשם של יהודי פולין והושטת עזרה לפליטי החרב, אין מאורעות אלה משתקפים בפנקס הועד של מדינת ליטא, שהמשיך בישיבותיו ובפעולותיו השוטפות בשנים ת"ח ות"ט ומעבר לתאריך זה ברציפות בלתי מנותקת עד סוף קיומו. ואמנם אנו מוצאים שהישיבה ה־12 של הועד התקיימה בחודש שבט ת"ט (1649) בעיירה מיסטצקי ובישיבה ה־13 שהתקיימה בזבלודובה בשנת ת"י נידונו סכומי כסף שונים, שהקהילות דווארץ, ז׳יטל, מייטשעט ואחרות חייבות לשלם ע"ח חובות שנעשו בחורף של עצם שנת ת"ח.

כן אין מאורעות אלה משתקפים כלל באקטים של בתי־המשפט העירוני והמחוזי בסלונים בדבר פגיעות כלשהן באצילים הפולנים, בכנסיות הקתוליות וכו׳ כפי שנהגו הקוזקים לעשות בכל מקום בואם. אין גם עדות מספקת לכך בספרי־הזכרון של קהילות האיזור, הרושמים אמנם לזכרון את התאריך הטראגי לבית ישראל, אך בלי שיגרום להפרעה בסדרי הקהילה. אדרבה מהערכת המצב ניכר, שדוקא בשנים הללו שילמו קהילות מסויימות באיזור שיעורי מס גבוהים יותר, אות להתבססותם הכלכלית.

לעומת זאת ברור, שבשנת תט"ו (1655) הגיעו הקוזקים למחוז סלונים, החריבו את המינזר הקתולי שבז׳ירבה והתנפלו באכזריות על ערים וכפרים במחוז. אם כי אין לנו ידיעות מפורטות על מעשי רצח ביהודים, על־כל־פנים עורערו מקורות הכלכלה עד היסוד וחיי הקהילות כמעט שותקו. אל המורדים הצטרפו הנוצרים העירוניים וה„שליאכטה" הפולנית בסיועה של הכמורה הקתולית ובראשה כת הישועים, שבעת ההיא גברה ידם בליטא, שלא הניחו שום דבר תועבה, כדי להתנכל ליהודים ולרדת לחייהם.

ואמנם למרבה המבוכה העלילו על היהודים ברוז׳נוי עלילת־דם בשנת תי"ח (1658), שנסתיימה בהוצאתם להורג של שניים מראשי הקהל שם. מאורע אומלל זה הכשיר את הקרקע לעלילות נמבזות נוספות ולסכנת גירוש

כללי של יהודי ליטא. רגשי אימה ופחד השתלטו על יהודי האיזור, והקהילות, שחויבו ע״י ועד המדינה בהוצאות ההשתדלויות הקשורות לעלילות, התרוששו והגיעו עד שפל המדרגה. לא רק הקהילות הקטנות באיזור, אלא גם הקהילה הגדולה של סלונים, נזקקו להלוואות בריבית קצוצה, שקיבלו מנזירי ז׳ירבה ושלעתים לא היה ביכולתן לשלם אפילו את הריבית בלבד והשתעבדו להם שיעבוד גמור.

ואם טרם נתמלאה סאת הצרות והמצוקות של יהודי האיזור, התנפלו הרוסים בשנות 1654—55 ושותפיהם השבדים שהשתתפו במלחמת שלושים השנה על פולין הפרועה לשמצה ועשקו ורצחו ללא רחם. והקהילות במדינת ליטא, שבדרך נס ניצלו מזוועות הקוזקים בגזירות ת״ח ות״ט, היו עתה קרבנות העושק והרצח מידי הרוסים והשבדים והגיעו לסף העוני והיאוש. נוכח הקשיים העצומים של הקהילות היהודיות, במיוחד בגליל נובוגרודק, לא יכול ועד מדינת ליטא להכניס לאוצר המדינה את מס הגולגולת והמס להחזקת הצבא, ובשנת 1712 עברה התביעה לידי בית־המשפט העליון בווילנא על אי־תשלום מס כולל בסך 25 אלף זהובים.

בין הקהילות הנזכרות בתביעה ההיא היתה סלונים וכן קהילות המחוז: דבורץ, ז׳יטל, מייטשעט, פולונקי, סטולוביץ, מוש ואח׳. פסק־הדין שניתן היה חמור מאד, היינו גזר־דין מוות על ראשי הקהילות באם לא ישולם חוב המס במועד שנקבע בפסק־הדין.

לסיכום התקופה הקשה והמרה, שהיתה מנת חלקם של יהודי ליטא, יצויין לבסוף, כי בעקבות המלחמות הממושכות והמחסור השתוללה באיזור מגיפה קשה שהפילה חללים רבים.

ו. האיזור והשפעתו הרוחנית

כשם שלעולם אין תקופה היסטורית נמדדת כיחידה שלמה ומוגמרת בפני עצמה, אלא היא משמשת חוליה משולשת בשרשרת התקופות של הדורות, היינו: כל תקופה כשלעצמה היא סך־הכל ופועל־יוצא של התקופה שקדמה לה ובעת ובעונה אחת היא משמשת גם הכשרה ועילה למאורעות התקופה שתבוא וחוזר חלילה — כן גם נקודה גיאוגרפית מסויימת אינה אלא סיכום השפעות והשלכות מצד גורמי חוץ חיוניים בנקודות גיאוגרפיות אחרות, מרכזיות ומשניות, שהשפיעו על התהוותה והתפתחותה הפיסית ועל עיצוב דמותה הרוחנית, החברתית והתרבותית של תושביה. ברור, שעיירה באיזור ליטאי היא קודם כל ליטאית מטבע ברייתה.

איזור ההשפעה של מייטשעט, שבמרכזו נוסדה, התפתחה ופעלה משתרע בין הנהר ניעמען בפאת צפונית מערבית לבין הנהר פריפעט בפאתי דרומית מזרחית, והמרכזים הגדולים המשובצים כזר סביב לה והיושבים על גבול האיזור מארבע רוחותיו הם: ווילנא בצפון, גרודנו וביאליסטוק במערב, בריסק ופינסק בדרום, מינסק במזרח וסלונים בטבורו

של האיזור. ולפני שנתאר את הסביבה המיידית, היינו הערים והכפרים הסמוכים עמהם קיימה מייטשעט יחסי מסחר ומלאכה וענינים שוטפים בחיי יום־יום, נקדים ונתאר את המרכזים הרחוקים יותר, שהאצילו מרוחם הגדולה ומתרבותם המפותחת על האיזור כולו ועיצבו את דמותה המיוחדת של כל קהילה באיזור בכלל ושל העיירה מייטשעט בפרט.

ווילנא — עיר עתיקה ומיוחסת בת 235,000 תושבים ומהם 80,000 יהודים (1941). לפנים בירת ליטא, אח״כ עיר פלך בפולין ולבסוף בירת ליטא הסובייטית. מרכז גדול ביהדות אירופה של תורה וחכמת ישראל, השכלה ואמנות המכונה „ירושלים דליטא". מוסדות חינוך ותרבות: אוניברסיטה עתיקה, אקדמיה למדעים, קונסרבטוריה, בית־מדרש לרבנים, בתי־מדרש למורים ובתי־ספר תיכוניים בעברית וביידיש, טכניון „אורט", מרכז לתרבות יידיש („ווילנער יידיש"): איווא, „ווילנער טרופע" „בונד". מרכז לדפוס, הוצאות־ספרים ועתונות: דפוס האלמנה והאחים ראם לספרי רומ״ל — „ש״ס ווילנא", „הכרמל", „הזמן", „העולם", מושבם של גדולי ישראל: הגאון מווילנא, ר' יהודה הלוי הורוויץ, אדם הכהן, מיכ״ל, יל״ג, ש״י פין ואחרים.

גרודנו (הרודנא). — עיר עתיקה על גדות הנהר ניעמען בת 50 אלף תושבים ומהם 20 אלף יהודים. עיר ראשית בפלך ביאליסטוק בתקופת השלטון הפולני, כיום עיר הפלך בבילורוסיה הסובייטית. מסחר בצמר ועץ ובית־חרושת למוצרי טבק.

בגרונדו התקיימה קהילה יהודית עתיקה (מאה 14), שמפאת חשיבותה וגודל השפעתה באיזור נקבעה כאחד משלושת הגלילות בועד מדינת ליטא. בשנת 1789 נוסד פה הדפוס העברי הראשון בליטא ע״י ברוך ראם, שמשם עבר לווילנא ונתפרסם בעולם כדפוס ראם ואח״כ האלמנה והאחים ראם. בקהילה זאת ישב על כסא הרבנות ר' מרדכי יפה בעל „הלבושים".

ביאליסטוק. — עיר פלך בתקופת השלטון הפולני בת אוכלוסיה של למעלה ממאה אלף נפש שמחציתם יהודים (1939). עיסוקם העיקרי של תושבי המקום היה חרושת אריגים ועור שברובו היה בידי היהודים. מגדולי ביאליסטוק היו: הרב שמואל מוהליבר, זמנהוף ועוד.

בריסק דליטא. — עיר ראשית בחבל פוליסיה על נהר בוג בת אוכלוסיה כללית של למעלה מ־50 אלף נפש ובה קהילה יהודית גדולה. צומת חשוב בקו מסילת־הברזל מוסקבה־וורשה.

במאה ה־17 יצא שמה של בריסק לתהילה כמרכז חשוב ליהודי ליטא, נקבעה ע״י ועד מדינת ליטא כגליל ראשי ושימשה לו מקום להתוועדות. מרבני בריסק המפורסמים: מהרש״ל, ר' יואל סירקיש בעל הב״ח, ר' חיים סולובייצ'יק ואחרים.

בריסק נחרבה בשנת 1648 בידי קלגסי חמלניצקי, אך הקו בריסק־פינסק שימש להם גבול צפוני במסע הדמים.

פינסק. — עיר מחוז בחבל פוליסיה במרכזן של „ביצות פינסק". בשנת 1939 היו בה 37 אלף תושבים ומהם 24 אלף יהודים, שרוב התעשיה והמסחר, במיוחד יצוא עצים לדנציג, היו מרוכזים בידיהם.

קהילה יהודית מהמאה ה־16, אחת משלושת הגלילות הראשיים של ועד מדינת ליטא. לקחה חלק פעיל במחלוקת העזה שבין המתנגדים לחסידים. סבלה מפרעות הקוזקים של חמלניצקי.

מינסק. — בירת בילורוסיה הסוב. השוכנת על נהר סביסלוץ׳ דרומית־מזרחית לוילנא ועל קו מסילת־הברזל מוסקבה־ווילנא־ווארשה. באיזור ליטא עיר תאומה לוילנא בגודל אוכלוסיתה וחשיבותה התרבותית והיהודית. לפני השואה חיו בה כ־60 אלף יהודים מתוך כלל אוכלוסיה של כ־238 אלפים נפש, במאה ה־14 סופחה לליטא ובמאה ה־16 מוזגה עם פולין בתוקף „האיחוד" (1569).

מהמאה ה־16 היתה במינסק קהילה יהודית חשובה במסגרת ועד ד׳ ארצות ולאחר מכן בועד מדינת ליטא. מינסק ידועה בזמנה כמרכז תורני חשוב — ר׳ יחיאל הלפרין בעל „סדר הדורות", ר׳ אריה ליב בעל „שאגת אריה" ואחרים. מעוזם של „המתנגדים", פעילות רבה של „משכילים" ומרכז ציוני חשוב — ועידת ציוני רוסיה משנת 1902.

ז. הסביבה המיידית ויחסי הכלכלה

לאחר שתיחמנו תחום לאיזור השפעה נרחב, ממנו שאבה מייטשעט במישרין ובעקיפין את ההשפעות הרוחניות־תרבותיות, מרכז מרכז ופרקו המיוחד, אך מן הראוי להיפנות עתה לסביבה המיידית הזרועה ערים וכפרים, בהם הכתה שורשים מיום הווסדה, ולהתחקות מקרוב אחרי ישובים עמהם באה במגע יומיומי ואשר שימשו לה שטח מחיה וכלכלה, ובראשית דבר —

פלונים. — עיר היסטורית עתיקה מתקופת ימי הביניים שעל גדות הנהר שצ׳ארה. מספר תושביה בשנים שלפני מלחמת העולם השניה הגיע לכ־14 אלף נפש.

עיר מיוחסת, שדור האבות היוו מזיגה נאה של רבנים וחכמים גדולי התורה ואישי ישראל ידועי שם בעלי „מוח" ליטאי חריף ושל אדמו"רים וחסידים בעלי „לב" יהודי חם, ואילו דור הבנים הצטיינו בעממיותם היהודית העסיסית.

מאז ומתמיד היתה „עיר ואם" ומורת־דרך לערים ולעיירות בסביבה, שתושביהן נדדו לסלונים ללמוד בישיבותיה, להסתופף בחצרות אדמו"ריה ולשאוב מאוצרות רוחה הגדולה בשטח ההשכלה, הציונות, המהפכנות וכו׳.

בימי הועד האוטונומי הליטאי היתה מ י י ט ש ע ט ועיירות אחרות בסביבה מסונפות לקהילת סלונים הגדולה.

ב ר נ ו ב י ץ. — עיר צעירה יחסית, שנוסדה לאחר בניית מסילת־הברזל מוסקבה־בריסק (1873) ובהקבע במקום הזה, שהיה קודם לכן יער אורנים, תחנת־צומת חשובה, היא משכה אליה רבים מתושבי העיירות הסמוכות ואפילו ממקומות יותר רחוקים.

ביחוד התפתחה בתקופת השלטון הפולני, שקבע אותה כעיר מחוז במקום סלונים לפנים בימי השלטון הרוסי. מבחינה אדמיניסטרטיבית השתייכו אליה המועצות (גמינות) של מוש, מ י י ט ש ע ט, פולונקה, סטולוביץ, הורודישץ. מספר התושבים הגיע ל־28,000 ומהם פחות מהמחצית יהודים, שהחזיקו בידיהם החרוצות כמעט את כל המסחר והמלאכה בעיר, ואילו התושבים הנוצריים נימנו עם פקידי הממשלה ואנשי הצבא.

ברנוביץ היתה מרכז לתורה וחסידות. שתי ישיבות גדולות משכו אליהן בחורים ואברכים מעיירות הסביבה, וכן שימשה מרכז לתרבות יהודית על כל שלוחותיה וזרועותיה. שישה שבועונים יהודיים הופיעו כאן, והשפעתה של ברנוביץ על עיירות הסביבה היתה גדולה.

ס ט ו ל ו ב י ץ. — עיירה קטנה במרחק של 7 פרסאות מברנוביץ, בעלת אוכלוסיה מעורבת של נוצרים עירוניים (מישצאנים) וכמה מאות משפחות יהודים. סטולוביץ שכנה על אם הדרך ושימשה נקודת־מעבר רב־צדדית, שכן כל הדרכים הובילו דרך סטולוביץ, שרחובותיה פנו לארבע רוחות השמים, מעין צומת־דרכים למסילת הסוס והעגלה.

בשמשה מרכז חשוב לעוברי דרכים נקבעו בסטולוביץ מימים ימימה ימי־שוק, שנתפרסמו עד למרחוק ושכל כלכלת העיירה, של היהודים ושל הנוצרים כאחד, התבססה עליהם. בעקיפין הושפעה כלכלתן של עיירות אחרות בסביבה ומ י י ט ש ע ט בכללן מימי־שוק אלה, בהביאן לשם מוצרי משלח־ידן וסחורות שונות למכירה.

מוש ראתה עצמה כאמה־יולדתה של ברנוביץ. ובמשך זמן רב היו מציינים השם השגור בפי הבריות „מוש־חדשה", הריהי למעשה עיירה עתיקה, שנשתמר בה פנקס ישן ובו רשימות היסטוריות, המעידות על קדמוניות המקום. לפי הספירה משנת 1897 מנתה מוש 2995 נפש ומהם 1764 יהודים.

מ ו ש. — העיירה מוש שכנה כ־4 פרסאות ממערב לברנוביץ ולמרות בכתובות ובתעודות: „ברנוביץ הסמוכה למוש". לפני היות ברנוביץ היתה מוש עיירה ברוכת אל, שתושביה היהודים התפרנסו בשפע, אך משנוסדה ברנוביץ בערך בשנת 1884 ונקבעה בה תחנת מסילת־הברזל, עברו רבים מתושבי מוש לשם

עד שהתרוקנה מתושביה וממקורות כלכלתה. מאז היתה בבחינת עשיר שירד מנכסיו עם מגילת־יוחסין בידו.

ז׳טיל. — עיירה יהודית בדרך המובילה מנובוגרודק לסלונים, 12 קילומטר מתחנת מסה״ב נובויילניא. — היתה בה קהילה עתיקה בת 3 אלפים נפש מישראל, שהתפרנסו בקושי ממשלח־ידם וממסחר זעיר עם כפרי הסביבה במשך דורות רבים. אולם למרות שהיתה מצערה בכמות עמדו יהודי ז׳טיל ברום המעלה מבחינה רוחנית, תרבותית וחברתית.

בז׳טיל התקיימה „ישיבה״ גדולה, שלמדו בה בחורים מכל קצוי פולין ושהיתה מפורסמת ב„עילויים״ שבה, וכן חברות ש״ס שהשתתפו בהן למדני העיר וסתם בעלי־בתים ואף הוציאה מתוכה רבנים וחכמים גדולי תורה ואנשי שם. בתקופה האחרונה הצטיינה ז׳. בפעילות ציונית־לאומית וגם כמרכז לפעילות בתנועה הרוסית־יהודית של העובדים.

דבורץ. — בקירבה הסמוכה לז׳טיל שכנה העיירה דבורץ עם קהילה יהודית העולה על זו של ז׳טיל. במשך הדורות חילקו שתי הקהילות הללו גורל אחד ובפנקס ועד מדינת ליטא הופיעו במשך תקופה ממושכת כקהילות תאומות, המשלמות בכוחות משותפים את מכסת המס לוועד. אך במרוצת הזמן התפתחה ז׳טיל במידה המצדיקה עמידתה כקהילה עצמאית, ואילו דבורץ שנותקה מז׳טיל צורפה על־ידי הועד לקהילת מייטשעט לאותה מטרה.

ישיבות וולוז׳ין ומיר. — אחד הערכים המופלאים מזמרת הארץ, שיהדות ליטא נתברכה בהם, הוא בלי ספק קול התורה שבקע מהישיבות המפורסמות, שהיו מוסד ראשון ועיקרי בכל ערי ליטא והאיזור, כמו ישיבות סלובודקה, ראדין, פוניבז׳, נובאהרדוק, סלונים, שבה כיהן פאר הגאון המייטשטאי ר׳ הירש, לידה, שבה שימש העילוי המייטשעטאי כר״מ, הורודישטש ועוד.

אך במיוחד ייוחד הדיבור על שתי הישיבות הגדולות, הלא הן וולוז׳ין ומיר, שהיו מעין אוקספורד וקמברידז׳ של איזור ליטא, ששמן הטוב יצא לתהילה בתפוצות ישראל כמרכזי תורה ומוסר, שקול התורה לא פסק בהם ביום ובלילה.

ישיבת וולוז׳ין נוסדה כידוע ע״י ר׳ חיים תלמידו של הגר״א כמשקל נגדי לתנועת ההשכלה ואיכסנה בכתליה גאונים גדולי תורה ויראה כראשי ישיבה ולמעלה מ־400 תלמידים ומתמידים, ביניהם המשורר הלאומי ח. נ. ביאליק, העילוי המייטשטאי ועוד.

ישיבת מיר הקרובה יותר למינסק, עלתה על וולוז׳ין במספר תלמידיה, אך את כתר הבכורה השאירה לוולוז׳ין.

בחורי מייטשעט בישיבות הסביבה / מייטשעטער בחורים אין פאַרשיידענע ישיבות

כפרי הסביבה. — מן הראוי לציין עובדה מענינת, שלא היתה הזון נפוץ ביותר בתפוצות ישראל אך כמעט אופיינית לאיזור זה, והיא שיהודים רבים שלחו ידם בחקלאות. כמעט בכל הכפרים שבסביבַת מייטשעט חיו מתישבים יהודיים, שחלק מהם עסקו בחכירה, במלאכה ובמסחר כהלכות יהודים כפריים בכל מקום, ואילו חלק אחר עסקו בעבודת שדה וגן. אלו ואלו ראו עצמם שייכים לקהילת מייטשעט לכל דבר. כידוע גם העילוי המייטשטאי נולד בכפר סניציניטש הסמוך לאביו החוכר סניף הדואר ובית המרזח של הכפר.

והנה רשימת הכפרים הסמוכים, שתושביהם היהודיים הוסיפו אחוז ניכר לכלל אוכלוסייתה היהודית של מייטשעט: איבנקביץ, בילולוזי, דוקרבה, זאהורני, זווירישצנה, חורושויציץ, יאטרה, מיצקביץ, מדבדזיני, סרברישטש, סבורוטבה, קאלישניקיי, רוהאטנא.

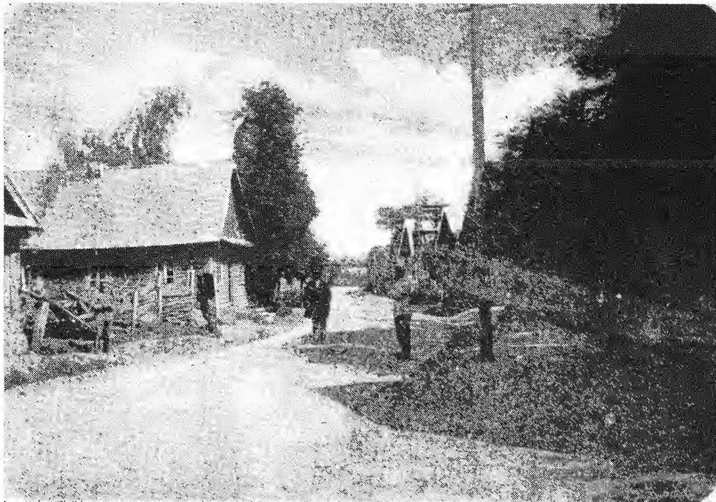
יצוין, שהיהודים יושבי הכפרים הצליחו להימלט מחרב השואה יותר מתושבי העיירה.

ח. מייטשעט בספרי־זכרון של האיזור

מקור נוסף לשאיבת ידיעות על הקהילה היהודית במייטשעט ישמשו בלי ספק ספרי־הזכרון של הקהילות הסמוכות באיזור, שכן גורל משותף להן מבחינת יחסים מדיניים כלכליים ומבחינת ארגון חיי הקהילה היהודית וראוי לציין, שגם

יחסים מדיניים כלליים וגם חיי קהילה פנימיים בשלטון העריצות והנגישות של הימים הקשים ההם בתפוצות הגולה פירושם על הרוב תשלום מס־גולגולת יהודי לאוצר המדינה, השתדלויות לביטול עלילות־דם וגזירות אחרות, פדיון שבויים, עזרה למשפחות של „קדושים" וכו׳. יהודי ליטא אף נתיסרו במס נוסף שנגבה מהם בעד הזכות לשוב למקומם לאחר ביטול גזירת הגירוש.

כל העניינים האלה היו לחם חוקם של יהודי ליטא ועניין לענות בו בישיבות „ועד מדינת ליטא", ששם והעריך כל קהילה וקהילה עד קצה גבול יכולתה להכניס לקופת „ועד המדינה", — שהיה אחראי במישרין בפני השלטונות לתשלומם. לפי שיעורי התשלומים ופירוטם המשתנים מזמן לזמן אנו לומדים להכיר את מצבה העולה ויורד של הקהילה.

מייטשעט בהתהוותה / מייטשעט ווערט אַ שטעטל

וכך אנו קוראים ב„פנקס זשעטל",[1] בעבודתו המעניינת של מרדכי וו. בערנשטיין (בואנוס־איירס):

„בישיבת הועד משנת ת"ל (1670), סעיף תרע"ז אנו קוראים בדבר היטל „סכום המדינה": דווארץ וזיטל ג"ז (ג׳ זהובים), דהיינו דווארץ עם מוצעט מו"ג (מ"ו גדולים) וק׳ זיטל ל"א גפו׳ (גדולים פוליש). מכאן אנו לומדים בפעם הראשונה, שגם מייטשעט נכנסה לשותפות".

1) פנקס זשעטל, עורך ברוך קפלינסקי, ת"א, תש"ח (1957)

„בישיבת הועד משנת תל״ג (1673), סעיף תש״ו אנו קוראים: דוואריץ עם מוצ׳ט זהב שמונה גדולים פויל׳, לזה יתנו מוצעט ו׳ גדו״פ. מתקציב זה אנו לומדים, שדוואריץ (שלפנים נמנתה עם זיטל) נעשתה שותפתה של מייטשעט, וכן אנו לומדים מכאן על חלקה של מייטשעט בסכום הכללי״.

וכן בישיבת תל״ט (1679) — דוואריץ ומייטשעט כ״ו גדולים ובשנת תמ״ד (1684) — דוואריץ ומייטשעט ח״י גדולים עד שמשנת תנ״א (1691) ואילך נפרדה מייטשעט מדוואריץ ומופיעה כקהילה בפני עצמה עם 7 גדולים.

ב„פנקס״ סלונים״,[2] מונוגרפיה מאת קלמן ליכטנשטיין, פרק ד׳ אנו קוראים את הקטעים הבאים על העיירה מייטשעט והסביבה מימי „בראשית״ שלה:

„על אף הבדידות האיומה של היהודים בתוך אוכלוסיה עוינת זו, הצליחו יהודי סלונים במאת השנים 1550 — 1648 אף להרחיב את גבולותיהם ולהמשיך ביסוד ישובים קטנים בסביבה, כפי שהתחילו עוד במחצית הראשונה של המאה ה־16, וכך אנו קובעים קיום ישובים יהודיים כבר בתקופה הנידונה בזי׳של, רוז׳נוי, דבוריץ, מייצ׳ט פולונקי, דרצ׳ין, הלינקה, קוסובה, ביטן, — קהילות קטנות, שבלי ספק נוסדו ע״י מתישבים מסלונים, שהגיעו לשם עם התבססות קהילתם המרכזית.

להלן בפרק ו׳ מאותה מונוגרפיה אנו קוראים בדבר מקומה של מייטשעט במשפחת הקהילות היהודיות באיזור:

„מיד עם פתיחת הפמ״ל (פנקס מדינת ליטא), בועד שפ״ג (1623), בסימון חלוקת המדינה לשלושה גלילות ראשיים: בריסק, הרודנא ופינסק, נזכרת סלונים בקהילה המשתייכת לגליל בריסק. בסעיף זה נזכרות גם קהילות רוז׳נוי ודבוריץ, שבגלל עליתן הכמותית בתחילת המאה ה־17 מופיעות כקהילות מיוחדות. מכאן אנו למדים, ששורת ישובים בסביבה, שהיו אז פחותי־אוכלוסיה יהודית משני ישובים אלה, ושעובדת קיומם כישובים יהודיים בתקופה ההיא משתמעת מהאקטים הממשלתיים והעירוניים — סלונימאיים, — והם: אוזרניצה, קוסובה, דרצ׳ין, ז׳יטל ביטן, זלבה, פולונקה, מייצ׳עט, ושורת ישובים בכפרי המחוז — היו כפופים במישרין לקהילת סלונים״ — —

וכן נמצאים איזכורים ישירים ועקיפים בספרי־זכרון של קהילות אחרות באיזור, המעידים על ראשית היווסדה של מייטשעט וחבלי התפתחותה.

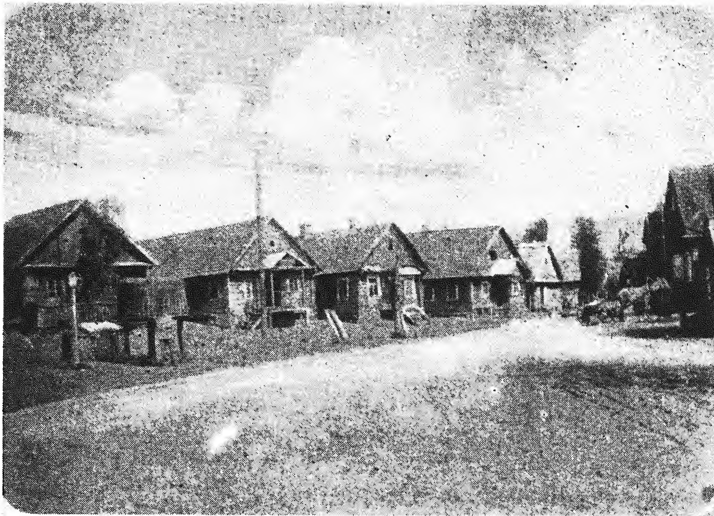
ט. עיירה יהודית באספקלריית העתונות

כמה עלובים ומעוררי רחמים נראו חיי היהודים בערים הגדולות, וביחוד בעיירות היהודיות הקטנות בתפוצות הגולה, באספקלריה של העתונות מהימים

2) פנקס סלונים, בעריכת קלמן ליכטנשטיין, תל־אביב.

ההם. בין אם היה זה בצד המזרחי, „בעמק הבכא״ של מנדלי, המשתקף ב„המליץ״ של צדרבוים בפטרבורג ובין אם זה היה בצד המערבי, „ביוון המצולה״ של האנובר, המשתקף ב„הצפירה״ של סלונימסקי בווארשה, הרי איזור ליטא־ כשטח ביניים מצא את ביטויו בשניהם וטובים השניים מן האחד.

וזאת לדעת, כי בימים הרבים ההם בשורת הציונות טרם באה לעולם וכן לא צצו עדיין ברחוב היהודי פותרי פתרונות אחרים למיניהם, כדי להתנגד לראשונים כדרך העולם הדימוקרטי. ובעוד שדור האבות שוקע עמוק בביצת הגלות ואין בידם להוריש לבניהם אחריהם אלא ה„טארבע״ שאין לה סוף וכל ההווי של הגולה היהודית, קם דור הבנים, צעיר בגופו אך תשוש ברוחו, בוסס והולך גם הוא באותה ביצה, וחוזר חלילה.

מייטשעט בהתפתחותה / די ערשטע הייזער אין מייטשעט

ואם החיים עלובים ואומללים כל־כך והסופרים המודיעים עמידתם דלים וריקים, שכלום אין להם בעולמם אלא הדלות הארורה, הקהל־שטיבל, המריבות וההלשנות; ואם השמיים קודרים כל־כך ללא אופקים כלל, פסו חזון ותקוה מישראל והלב אטום מבלי שידע להכיר את רוע המצב; ואם העיירה קופאת על שמריה שנים רבות ואין איש מתעורר לכתוב לעתון עד אשר תפרוץ דליקה ברחובותיה, או עד אשר יקרה מקרה רצח או גניבה, או עד אשר יבוא הגמון

לביקור ומשלחת יהודית תצא עם ספר־תורה לקבל פניו וכיו״ב חדשות; מה פלא על־כן אם דמותה של העיירה היהודית באספקלריה של העתונות היא קצת מעוקמת וקצת מעוותת, שכן זה צלמה וזו דמותה במציאות העקומה.

והנה קטעים אחדים מרשימות ה„קארעספאנדענטען" של עיירות האיזור והסביבה של מייטשעט, אשר „הריצו ידיעות חדשות לבקרים למען יפורסמו בשער בת רבים לעיני כל ישראל" במכתבי העתים:

המליץ — מכתב עתי להגיד ליעקב כל דבר וכו׳ יוצא בפטרבורג הבירה וכו׳ ע״י אלכסנדר הלוי צעדערבוים.

הצפירה — מכתב עת משמיע חדשות בקרב עם ישרון וכו׳ יוצא לאור בווארשוי מאת חיים זעליג סלונימסקי.

מג — — — מודיעים: כל הפקודים לבני ישראל בעירנו מאתיים ושמונים בתי אבות. יש פה בית־כנסת גדול אחד העומד על תלו משנת ת״ח ועוד 6 בתי־מדרשים. שש חברות: 1) חברה קדישא, 2) בקור חולים, 3) לינת הצדק, 4) חברה ש״ס, 5) חברה משניות, 6) חברה תהלים.

רבנים 2, דיינים 2, שוחטים 3, חזנים 2, שמשים 8, מלמדים 13, סופרי סת״ם 6, בלנים 2, קברנים 2, חנוונים 36, סוחרי בגדים בלים 6, סוחרי סוסים 9, סוחרי פירות 5, סרסרים ואנשי ביניים 7, אופי לחם ועוגות דבש 9, חייטים וחייטות 23, רצענים 21, בעלי עגלות 11, מתקני מורי שעות 3, מפתחי פתוחים 3, מושחים בשׂשר 7, חוטבי עצים ושואבי מים 7, מנקי ארובות 2, עובדי עבודת פרך 9, מנגנים בכלי שיר 4, עושי בתי ידיים 2, דוקטור 1, רוקח 1, מילדות 3, בלי עבודה מיוחדת 67, מחזרים על הפתחים 9.

אלה בני ישראל יושבי עירנו לפקודיהם.

ז — — — (פלך גרונדו). — אור ליום ג׳ בין כסה לעשור, פרצה תבערה ותאכל יותר ממאה בתים ושלשה בתי מדרש, וגם החנויות עם הסחורה נשרפו. אנשי העיר מתגוללים בחוצות עם נשיהם וטפיהם באין משען ומשענה, ולכן אבקש בשם כל הנשרפים להחיש עזרה להם הן בכסף והן במלבושים ולשלוח על שם — — —

מב — — — מודיעים לנו, כי בשבת פ׳ שמות היתה מהומה ומבוכה בבית המדרש בעת התפילה ע״ד הש״ץ והשו״ב דשם — — — ויהי שאון גדול עד כי הנוצרים היושבים סביב התאספו ובאו לקול הצעקה ויצחקו על הסכלות שבנו עד שבשביל איזה ש״ץ יחללו את בית ה׳ — — —

ח. פ. כותב ממ — — — בכפר הקרוב לשם באו שלשה איכרים לבית המשקה של אשה יהודית, אשר מזגה להם הכוס וישתו וישכרו. וכאשר דרשה המחיר שפכו

את היי"ש מהחביות ארצה וימסירו עליה מהלומות נאמנות יכפשע היה בינה ובין המוות, לולא בא השוטר — — —

ממ. מודיעים לנו, כי ביום ו׳ עש"ק העבר נהפך בית־התפילה של החסידים לשדה קטל, כי קראו למהלומות ויעפרו איש לעומת רעהו בעפר ויחרפו ויגדפו איש את אחיו כנשים בשוק הדגים. כששים זכוכיות נשברו מן החלונות, וגם נשי החסידים לקחו חלק במלחמה הקדושה, ויבואו האנשים על הנשים ויסירו מעליהן את צעיפיהם ורדידיהם לעיני השמש וכותלי בית־המדרש. סוף דבר היה, כי הגישו עצומותיהם לפני שופט השלום ולפני שר העיר לחרפתנו ולבושתנו.

מ. א. כותב ממ. — עירנו נשארה כמלונה במקשה, בעלי־המלאכה שובתים מעבודתם וחיים מן הרוח. מאפס עבודה יטיילו כל היום בחוצות העיר ועוד יגדישו את סאת רעתם בשיחות בטלות. לפנים היו רבים יוצאים מבוהלים ודחופים לארצות הזהב, אמריקה ואפריקה, אולם גם שינוי המקום לא הביא ברכה לבעליו, כי הנודדים מתפרנסים שם בלחץ ובדוחק ולעתים רחוקות מאד הם שולחים מעט כסף לנשותיהם ולטפם אשר עזבו שם לאנחות, ואחדים מהם נאנסו לשוב לביתם במפח נפש.

חינוך הבנים מתנהל בעצלתים וברע הוא. השכלה אין בה כל עיקר ואין דורש אחריה. לא אפריז על המידה אם אומר, כי כמעט בכל העיר הזאת לא ימצא איש שיהיה לו מושג קל מספרותנו ורעיון לאומיותנו. אף קוראים במכתבי העתים אין פה, כי מה להם ולמכתבי עתים ?...

מב. כותבים. — מחסרון בית „תלמוד־תורה" יושבים המלמדים בחדרים מיוחדים וכל אחד מקבל שכרו משלושה עד חמישה רו"כ לשבוע, ושכרו זה הוא מקבל רק אחרי סבבו בכל יום ששי על פתחי בני העיר ומקבל על יד את „פרוטות השבוע". הפרוטות האלו אינן מספיקות לכל צרכי ה„תלמוד־תורה", ובני העיר עומדים מרחוק ומחכים לביאת המשיח, כי אחד משני הסימנים ישנו תמיד למראה עיניהם : הפרוטה כלתה מן הכיס של המלמדים בכל ימות השבוע ועד שישיגוה ערב שבת עם חשיכה כבר „כלו הנשמות שבגוף".

לפני זמן מה נשרף פה ביתו של הרב מטעם המקומי. בין יתר מטלטליו עלו על המוקד גם ספרי תעודות הלידה והנישואין. הרב השתדל להשיג רשיון מאת שר הפלך, שהמועצה המחוזית תמציא לו העתקה של תעודותיו המשתמרות לזכרון אצלם בספרים מיוחדים, אך לזה דרוש שכר מצער, שכר הלבלר וכדומה. אח"כ פנה הרב בבקשה אל המועצה המקומית לתת לו את הסך האמור, אולם זו סרבה בהחלט להשלים חפצו זה מטעם ונימוק פשוט שאין לה כסף... ודורשי התעודות יוצאים יום־יום בפחי נפש ושבים כלעומת שבאו.

טבלת סיכום פרק ראשון

תאריכים ומאורעות היסטוריים — ציוני דרך ותחנות ביניים בהתישבות היהודים באיזור ליטא והמשטרים בו

עד סוף מאה 6	תקופה טרום־היסטורית / נדידת שבטים פראיים, סלביים, ליטאיים, טבטוניים.	—
מאות 7 — 8	ראשית התארגנות נסיכויות קטנות, סלאביות במזרח וליטאיות במערב	200 ש.
מאות 9 — 10	הדיפת הנסיכים הליטאיים והתבצרות הנסיכים הסלביים באיזור	200 ש.
מאות 11 — 12	התנגשויות מתמידות בין רוסים ולי־טאים והשתלטות על האיזור לסירוגין	200 ש.
1241	פלישת הטטרים של באטו־חן ונסיגתם מהאיזור באותה שנה	1 ש.
1291 — 1569	גירוש הנסיכים הרוסיים מזרחה / ייסוד הארכידוכסות הליטאית / שלטון ליטא רצוף באיזור במשך תקופה של	278 ש.
1316 — 1341	הנסיך הליטאי גדמין מזמין את היהודים מאזורים שונים להתיישב בארצו	25 ש.
1386 — 1430	וויטולד נכד גדמין מעניק זכויות מיוחדות למתישבים היהודים מפתחי ארצו	44 ש.
1495 — 1505	צו גירוש היהודים מליטא על־ידי אלכסנדר יגילונציק / בשנת 1503 ביטול צו הגירוש והחזרת היהודים.	8 ש.
1503	התאריך המשוער לייסוד הכפר מייטשעט	—

1795 — 1569	ברית האיחוד הלובליני בין ליטא ופולין אוטונומיה ליטאית באזור ומימשל פולני רצוף במשך תקופה של	226 ש.
1761 — 1623	שלטון הועד האוטונומי של יהודי ליטא	138 ש.
1659 — 1655	פלישת הרוסים ומלחמת השבדים	5 ש.
1670	קהילת מייטשעט נזכרת בפעם הראשונה בפנקס מדינת ליטא ביחד עם דבורץ וז׳טיל	—
1915 — 1795	חלוקה סופית של פולין וסיפוח האיזור לרוסיה / מימשל רוסי צארי במשך	120 ש.
1919 — 1915	כיבוש גרמני במלחמת העולם הראשונה	3½ ש.
1939 — 1920	אחרי שלטון ביניים סובייטי — שלטון של פולין המחודשת במשך תקופה של	19 ש.
1941 — 1939	כיבוש סובייטי עפ״י הסכם ריבנטרופ — מולוטוב	2 ש.
1944 — 1941	כיבוש נאצי / השמדת היהודים	3 ש.
1944	סיפוח האיזור לבילורוסיה הסובייטית	—

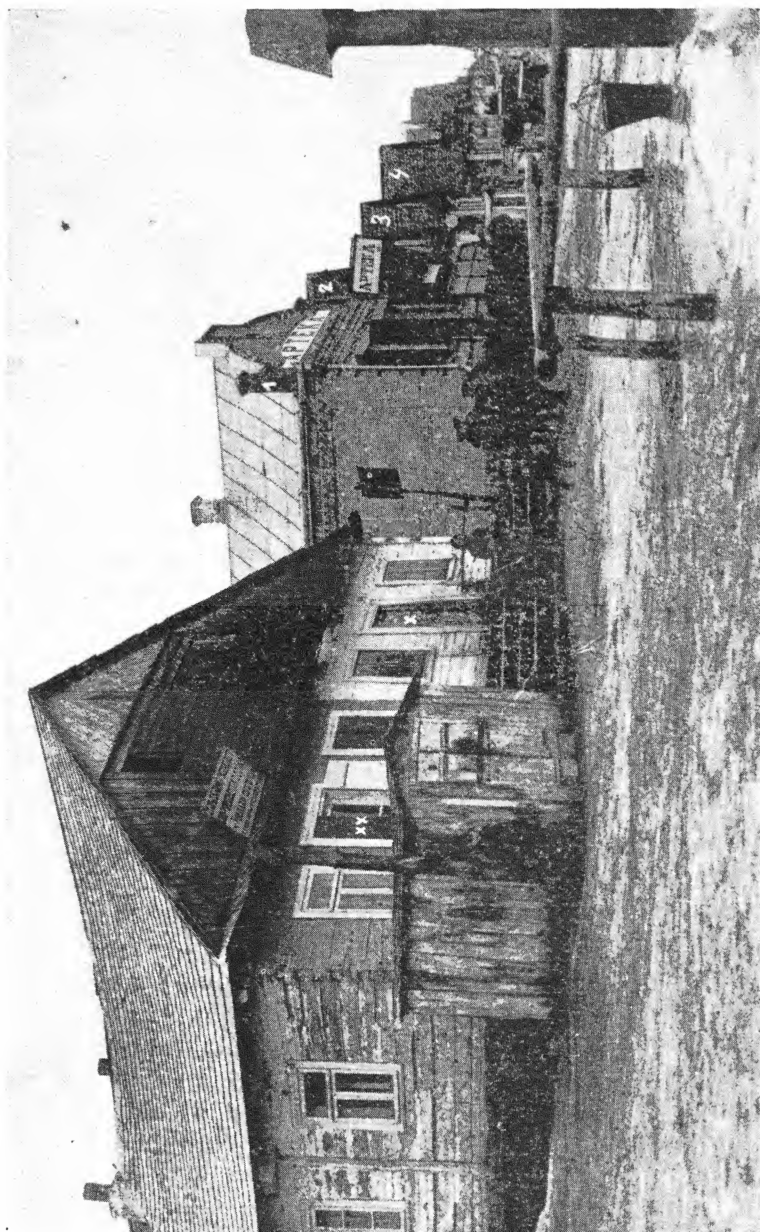
מאקס נאוואמיסקי
ארגענטינע

זכרונות פון מיין געבוירן־היים

מייטשעט — דעם נאָמען הערן מיר שוין זייער ווייניק און ווען מיר דער־מאָנען אים, גיט אָ ציפּ ביים הארצן. דאָס איז דער געבוירן־אָרט, ווו אַלע מייטשעטער אין דער גאָרער וועלט זענען געבוירן געוואָרן, דערצויגן געוואָרן און איינגעזאַפּט דעם גוטן ריח פון אַן אַלטער יידישער היים. די פרישע לופט פונעם גרינעם וואַלד אַרום, די פרישקייט פונעם לויפנדן היימישן טייך און ברייטע שטחים פון באַארבעטער ערד. אין מיטן פון אַט דער גאָט־געבענטשטער נאַטור איז פון הונדערטער יאָרן איינגעוואָרצלט געווען אַ קליין שטעטעלע מ י י ט ש ע ט מיט אַ טראַדיציאָנעלן יידישן לעבן פון בני־תורה ומסורה, ווי אויך אַרבעטזאַמע אַרנטלעכע פאַלקסמענטשן.

דער שטעטלשער טייך „מאַלטשאַדקע", וואָס זיין וואַסער לויפט צום ניעמען, איז אַליין אַן עדות פון די בראשית־צייטן פונעם שטעטל. אין די פּראָ־טאָקאָלן פון „ועד מדינת ליטא" ווערט אייניקע מאָל דערמאָנט דאָס שטעטל מייטשעט אין שייכות מיט די שטייער־אָפּצאָלונגען, און פון דעם קען מען אָננעמען, אַז אין יאָר 1765 האָט שוין עקזיסטירט אויפן אָרט אַ יידישער ישוב. די פראַגע איז נאָר, ווער זענען געווען די ערשטע יידישע איינוווינער פון מייטשעט.

אַ חוץ די נאַטירלעכע נוצן פונעם טייך, ווי אַ פּלאַץ אויף זיך באָדן אין זומער און האַקן אייז אין ווינטער, איז די מאַלטשאַדקע אויסגענוצט געוואָרן פאַר אָוועקשטעלן צוויי מילן — איינע ביים סאַמע אָנהויב און די צווייטע עטלעכע קילאָמעטער ווייטער. דאָרט איז אויפגעבויט געוואָרן אַ בריק מיט „זאַסטאַווקעס" צו האַמען דאָס וואַסער און שאַפן שטאַרקע ענערגיע אויף לאָזן אין גאַנג אַלע שטיינער און וואַלצן, וואָס זענען נויטיק געווען צו מאָלן מעל און פּרעסן געוואַנטן. אַט די צוויי מילן האָט אויסגעבויט איינער אַ ייד מיטן נאָמען מ י י ר י ם, וואָס איז געקומען קיין מייטשעט און אָנגעבאָטן דעם פּריץ מ ו ז ש ע י ע ו ו ס ק י, ער זאָל אים דערלויבן אויסנוצן דעם טייך. דער צו יענער צייט נאָך זייער יונגער פּריץ האָט זיך געלאָזט איינרעדן און די מילן זענען אויס־געבויט געוואָרן. אין איין מיל האָט מיירים אַריינגעזעצט זיין עלטערן זון מ ש ה־א ה ר ן, און די צווייטע גרעסערע מיל, ווו מען האָט געקענט מאָלן און בייטלען מעל ווי אויך פּרעסן געוואַנט, האָט ער איבערגעגעבן דעם ייִנגערן זון א י צ ע ל ע,

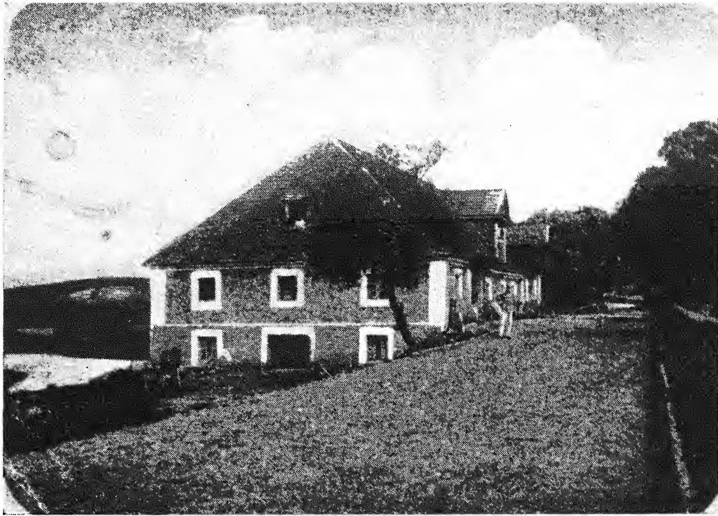
בית-המרקחת של יעקב דבורזצקי / דוואריזשעצקיס אפטייק

אזוי האָט מייטשעט און די אומגעגנט געהאַט די מעגלעכקייט צו עסן פריש ברויט ערשט געמאָלן און געבאַקן. דער זעלבער מושעיעווסקי האָט אויך געלאָזט אויסבויען אַ „ראַד קראָמען" אין מאַרק, פאַר וועלכע יידן האָבן געצאָלט אַ יער־לעכן שטייער. אַ חוץ דעם איז אויך אויסגעבויט געוואָרן אַ גרויסע קרעטשמע, ווו די פויערים, וואָס קומען אין מאַרק, האָבן געקענט איבערכאַפּן דאָס האַרץ מיט אַ טרונק און צוביסן.

פון די לעצטע יאָרן געדענקט זיך דער איינציקער אַפּטייקער פון שטעטל יעקב דוואָרזשעצקי; אַ שניט־קראָם פון איסר בעלאָאוס און זיין פאַמיליע; ווי אויך דער זאַוואַדטשיק, וואָס האָט אין די הייסע זומער־חדשים פאַרקויפט קאַלטע געטראַנקען מיט זאַפט. אויך האָט מען ביי אים באַ־קומען אייז, וואָס ער האָט צוגעגרייט פון ווינטער אויף זומער. די גאַנצע מיי־טשעטער יוגנט האָט אין די הייסע זומער־שבתים געמוזט אַנקומען צום זאַוואַד־טשיק טרינקען אַ קאַלטע גלאָז סעלצער־וואַסער נאָכן טשאָלנט. קיין מזומן געלט האָט מען געווייינלעך ניט געצאָלט אום שבת, נאָר עס איז אַריינגעלייגט געוואָרן אין אַ בוך אַ פאַראויס־צוגעגרייט צעטעלע מיטן נאָמען און פרייז. אַ גרויסער טייל יונגוואַרג איז גלייך נאָכדעם אַוועק אין חסידים־שטיבל, ווו מען האָט גע־שיילט קערלעך און דערביי ניט געזשאַלעוועט ברעכן סטענדערס פון די גבירישע בעלי־בתים. אַ גרויסער טייל ייִנגלעך און מיידלעך זענען אַוועק אין וואַלד, ווו דער גאַנצער אַרום האָט אַזוי צויבערדיק געשמעקט. מען האָט שפּאַצירט היין און צוריק ווי זיי וואָלטן געוואָלט אַ בעסערע וועלט אויסטראַכטן... אָבער ליידער איז געווען זייער ווייניק יוגנט, וואָס האָבן געהאַט אַ מעגלעכקייט צו פאָרן שטו־דירן אין אַ מיטל־שול אָדער הויך־שול, וואָס איז דער וועג צו אינטעלעקטועלע פּראָפעסיעס. בלויז אייניקע האָבן געהאַט דאָס מזל און פאַרלאָזט מייטשעט צו דערגרייכן עפּעס בעסערס. אַ סך האָבן אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, אַרגענ־טינע און ישראל.

די יידישע באַפעלקערונג פון מייטשעט איז געווען דורכאויס אַ קליינביר־גערלעכע און מיטלקלאַסיקע, אָבער וועמענס יידישקייט האָט זיך פול אָנגעזען. עס זענען געווען האַרעפּאַשנע יידן — שניידערס, שוסטערס, שטעפּערס, בלע־כערס, סטאָלאַרעס, שמידן, אָבער דער גרעסטער טייל האָט זיך באַשעפטיקט מיט מסחר. אַ גאַנצע וואָך האָט מען שווער געהאָרעוועט אויף דער אָרעמער חיונה, אָבער שבת איז יעדער ייד געווען אַ מלך. אָנגעזאָגט דאָס אָנקומען פון הייליקן שבת האָט משה באַרישאַנסקי, וועלכער פלעגט זיך אַוועקשטעלן אין מיטן מאַרק און אויסשרייען צוויי־דריי מאָל: „ווייבער, ליכט־בענטשן"!... גלייך האָט זיך פאַרמאַכט דער ראַד קראָמען, און שבת'דיקע ליכט האָבן זיך אָנגעצונדן און פייערלעך געפינקלט אין יעדן הויז. די שבת'דיקע שכינה האָט געשיינט אויף די פנימער פון די מייטשעטער פרויען... יידן האָבן זיך געלאָזט גיין אין שול אַריין. ווער אין בית־מדרש, אין דער גרויסער קאַלטער שול און ווער אין חסידים־שטיבל. אויבן־אָן האָבן פאַרנומען זייערע פלעצער די חשובע בעלי־

בתים ווי: י ח י א ל ־ י צ ח ק, י ו ס ף ד ע ר ק צ ב, ר ו ב י ש ע ו ו ־ ס ק י, ל יי ב ע י ה ו ש ע׳ ס און אַנדערע. י ו ס ף ש מ ע ו ן האָט זיך געשטעלטביים עמוד און אויסגעזונגען אַ שבת׳דיקן „לכו נרננה״. ווער שמועסט, אַז עס זענען אָנגעקומען די יום־טובים, איז געווען אַ פרייד ביי די מענער, ווי ביי פרויען. אויך די קליינע קינדער האָבן זיך געפרייט, וואָס מען דאַרף מער ניט גיין אין חדר. דאָס שטעטל האָט געֶרוט און איינגעזאַפּט אַ הימלישע פרייד, וואָס נאָר אין די יום־טובדיקע טעג פילט מען עס...

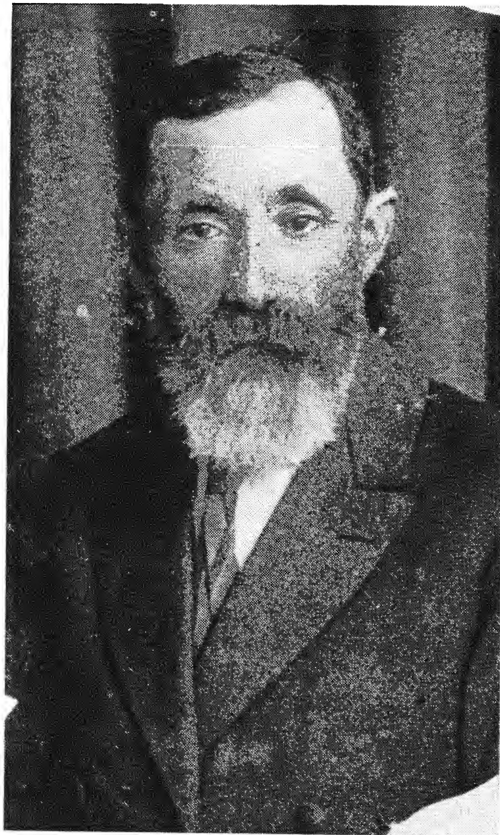

טחנת הקמח של משה־אהרן
די מיל פון משה־אהרן

ל יי ב ע י ה ו ש ע ס איז געווען אַ ייד אַ בעל־תורה, ווי אויך אַן אַנגע־לייענטער אין וועלטלעכער ליטעראַטור. אויך האָט ער געקענט דאַוונען ביים עמוד, געווען אַ בעל־קורא און באַזיצט זעלטענע גוטע מידות און אייגנשאַפטן, וואָס האָבן אַרויסגעשטראַלט פון זיין פערזענלעכקייט. ער איז געווען אַ בן־בית ביים רב אין הויז, ווו ער האָט געהאָלפן פסקענען שאלות, פאַרגלייכן סכסוכים און דאָס גלייכן. צוויי מאָל אַ וואָך פלעגט ער לערנען מיט די יידן „גמרא״, „יורה דעה״, ווי אויך דעם רמב״םס „מורה נבוכים״. סוף יעדעס יאָר פלעגט ער פייערן מיט אַ „סעודת־מצווה״ דאָס פאַרענדיקן לערנען.

לייבע יהושעס איז געווען אַ חסיד פון סלאָנימער רבי, פלעגט גיין „פראָווען טישן״ צוזאַמען מיט אַלע חסידים. אויך ניט־יידן האָבן אים געשעצט און פיל

געלערנטע קריסטן פלעגן גערן אַרומרעדן מיט אים וויכטיקע וועלט־פּראָגן, אין וועלכע ער פלעגט זיך אויסצייכענען מיט זיין שאַרפקייט. אין אַלגעמיין איז ער געווען אַ זעלטענער ייד מיט אַ טיף רעליגיעזן געפיל צו גאָט און מיט אַ פריינטלעך גוט האַרץ צו לייטן. ער איז נפטר געוואָרן אין אַ גוטער עלטער, אָבער האָט זייער פיל דורכגעמאַכט אין די יאָרן פון דער ערשטער וועלט־מלחמה.

דוד צבי נובומיסקי (הירשל דער מוהל)

הירשקע לייבע יהושע׳ס — די ליכטיקע געשטאַלט פון מיין פאָטער. אין זיינע יונגע יאָרן איז ער געווען אַ שותף אין דער גרויסער מיל. זיין שווער איצעלע האָט געוואָלט, אַז ער זאָל אויך אָנגיין מיט זיין באַרוף צו זיין אַ

מוהל. איז ער טאַקע געווען באַליבט ביי אַלעמען מיט זיין פלינקער האַנט און מען האָט אים געפּאַדערט אויך אין די נאָענטע שטעטלעך און דערפער. זעלבסט־פאַרשטענדלעך, אַז ער האָט דאָס געטון בלויז לשם מצווה, ניט נעמענדיק קיין געלט. זייענדיק באַשעפטיקט אין מיל, האָבן מיר געלעבט אַ רחבות'דיקן לעבן. די שטוב איז געווען אָפן פאַר יעדן איינעם. יעדער, וואָס איז געגאַנגען קיין דוואָרעץ־זשעטל און ווייטער, פלעגט זיך אָפּשטעלן אין מיל, ווו מען האָט באַקומען אַ נאַכט־לעגער און עסן. האַרט פאַר דער וועלט־מלחמה האָט דער פריץ פאַרקויפט די מיל צום פעטער משה־אהרן, האָט מיין פאָטער צוזאַמען מיט זיין שוואָגער יצחק־עקיבא אויסגעבויט אַ ווינט־מיל, וואָס איז געווען אַ ווונדער אין מייטשעט. אָבער צום באַדויערן האָט די מיל לאַנג ניט עקזיסטירט. אַ שטאַרקער ווינט האָט אַראָפּגעריסן די פליגלען מיט די רעדער און די מיל איז אָפּגעשטעלט געוואָרן.

אין יענע פריע יאָרן פלעגט דאָס שטעטל זיין פאַרטיפט אין אירע קליינע דאגות־פרנסה און זייער זעלטן געגאַסן פון אַ געזעלשאַפטלעך־קולטורעלער דערשיינונג. איך דערמאָן זיך ווי איינמאָל איז אַראָפּגעקומען אַ חזן צו געבן אַ דאַווענען. גאַנץ מייטשעט — מענער, פרויען און יוגנט, האָבן זיך פאַרזאַמלט אין דער גרויסער קאַלטער שול צו הערן דעם חזן. מען האָט פאַרקויפט בילעטן צו די רייכערע בעלי־בתים און דערנאָך אַריינגעלאָזט פריי די אומפאַרמעגלעכע. אַזוי פלעגט עס אויך אָנגיין מיט אַ חנוכה־ אָדער פורים־שפּיל און אויך אַמאָל מיט אַ ליבהאָבער־טעאַטער־פאַרשטעלונג.

די יוגנטלעכע, וועלכע זענען אַלע מאָל געווען מער ענערגיש, פלעגן איינ־אָרדענען פון צייט צו צייט אַ רעפעראַט אָדער אַ לייענער־אָוונט. איבערהויפּט האָט זיך דערוועקט אַ נאַציאָנאַלער געדאַנק נאָך דער באַלפור־דעקלאַראַציע, ווען איניקע פון דער שטודירנדיקער יוגנט פלעגן האַלטן רעפעראַטן אויף ציוניסטישע טעמעס. איך דערמאָן זיך אין מיין יוגנט־חבר, וואַלפע ראַבינאָוויטש, וועלכער פלעגט יעדן שבת אָוונט רעדן וועגן שיבת ציון אין הויז פון אַבראַמאָווסקי. איך און וואַלפע האָבן צוזאַמען געלערנט אין דער מינסקער טעכנישער שול, ווו מיר האָבן איינגעזאַפּט דעם נאַציאָנאַלן געדאַנק, און ווען מיר זענען אַהיים געקומען אויף פעריען, האָבן מיר זיך געטיילט מיט דער מייטשעטער יוגנט מיט אַלץ, וואָס מיר האָבן קענען געלערנט אין דער גרויסער שטאָט.

מייטשעט, ווי אויך די גאַנצע סביבה אַרום, האָט פיל געליטן אין דער ערשטער וועלט־מלחמה, און ווי נאָר עס איז איינגעשטעלט געוואָרן אַן אָרדע־נונג אונטער דער פּוילישער הערשאַפט, האָט דער גרעסטער טייל יוגנט פאַרלאָזט מייטשעט און אַדאַנק דעם האָבן זיך פיל געראַטעוועט פון די גרוילן פון דער צווייטער וועלט־מלחמה. מיין פאַרלאָזן מייטשעט אין יאָר 1922 איז געווען פאַר מיר אַ געוואַלטיקע ענדערונג אין מיין לעבן. יונג און פול מיט האָפענונג צו בויען פאַר זיך אַ בעסערע היים, בין איך אָנגעקומען אין דער ווייטער אַרגענטינע. מיינע וואַרעמע בריוו, שילדערנדיק דאָס נייע לאַנד, ווו מענטשן זענען זאַט און

צאצאיו של המוהל המייטשעטאי (בארגנטינה) / דעם מייטשעטער מוהלס משפחה אין ארגענטינע

רויק, האָבן באַאיינפלוסט אַ גרויסע צאָל יוגנטלעכע צו פאַרלאָזן מייטשעט. אַזוי אַרום זענען געראַטעוועט געוואָרן אַ גרויסע צאָל יידן און בתוכם מיין משפחה.

באַלד אין די ערשטע יאָרן, ווען עס איז שוין געווען אַ גרעסערע צאָל מייטשעטער אין אַרגענטינע, איז געגרינדעט געוואָרן דער „מייטשעטער לאַנדסלייט־פאַראיין" אין אַרגענטינע. פון צייט צו צייט ווערן דורכגעפירט פאַרזאַמלונגען, אויף וועלכע עס קומען זיך צונויף משפחות פון נאָענט און ווייט, ווייל אַ סך מייטשעטער זענען פאַרהייראַט צו מיטגלידער פון אַנדערע שטעט און שטעטלעך. דער פאַראיין אָרדנט איין אויפנאַמעס פאַר געסט, וואָס קומען פון אַמעריקע, אַפריקע און אויך פון מדינת ישראל. אויף די אויפנאַמעס ווערן אַרויסגעבראַכט זכרונות פון דער אַלטער היים — איבערלעבונגען, עפּיזאָדן, איבערהויפּט שילדערונגען פונעם שווערן לעבן, וואָס אונדזערע עלטערן האָבן דורכגעמאַכט אונטער די פיינטלעכע אונטערדריקנדע רעזשימען.

די מייטשעטער לאַנדסלייט האָבן אַ יערלעכן דאַטום, ווען מען טרעפט זיך אויפן בית־עולם אין „טאַבלאַדאַ" (אַ געגנט אין בוענאָס איירעס), ביים מאָנומענט פון די זעקס מיליאָן קדושים, ווו מען זאָגט „יזכור" נאָך די נאָענטע, וואָס זענען אומגעקומען פון די טמא'דיקע הענט פון די פאַרשאָלטענע נאַציס און זייערע מערדערישע מיטהעלפער.

די שורות ווערן געשריבן פאַר דעם מייטשעטער יזכור־בוך, וועלכער וועט זיין אַ ווירדיקער דענקמאָל פאַר די קדושים, ווי אויך פאַר די קומענדיקע דורות, אַז זיי זאָלן לייענען מיט שטאָלץ און קענען לערנען פון וואַנעט זיי שטאַמען.

נחום מרגולין

עיירתי מייטשעט

(זכרונות מלב דואב)

נר נשמה לזכר אבי ר' יהודה־יצחק
ואמי בדנה לבית אורז'כובסקי, הי"ד.

מה יתחמץ וידאב הלב על כל קהילה יהודית, שחרבה בתקופת השואה הגדולה, שניתכה על ראשן של ערים ועיירות באשר הן שם, אך שבעתיים הלב דוי כאשר המדובר הוא במייטשעט, העיירה בה נולדתי וגדלתי עם אחי ואחיותי כדור שני ושלישי במקום. כדרך העולם חייתי כאן את חיי הקהילה ביחד עם כל יהודי העיירה ויחד עמם התגעגעתי למולדתי המובטחת בארץ האבות, אך הם לא זכו לראות בנחמה מפני היד שנשתלחה בבית ישראל. תהיינה־נא שורות אלו החצובות מלב דוי ציון ראוי לנשמותיהם הזכות, יד־ושם לזכרם הקדוש.

יהודי מייטשעט לא התברכו בגדולים מפורסמים ובעשירים מופלגים, אך לעומת זאת התברכו בישרי־דרך, בטובי־לב, במכניסי אורחים ומסבירי פנים, ועל הכל ביהודים הנאמנים לכור מחצבתם ולמורשת אבות מדור דור. מי מאתנו אינו זוכר את התנועה הגדולה של אורחים עניים, שהיו מתעכבים בעיירה ומבקשים מקום ללינת לילה. למטרה זאת הוקם „ועד הכנסת־אורחים", שדאג לאורחים אלה וקיים את הצו היהודי המקודש „בחוץ לא ילין גר". לאחרונה היו בו חברים: יוסף דער לערער שקולניקוביץ, חייקל איזראעלעביץ, אליעזר רעזניק הקצב. דירה מיוחדת הוקצתה בשביל בית הכנסת האורחים ומשגיח מיוחד התמנה לניהולו. לאחרונה היה ממונה על הבית הזה ר' נחום קובנסקי, שהתגורר למטרה זאת בסמיכות מקום. זוכרני כיצד חברי הועד, בעזרת השמשים בבתי הכנסת, היו מסדרים את האורחים לארוחות בבתים פרטיים של יהודי מייטשעט, אם זה היה ביום חול לפת ערבית או לסעודת שבת, לא היה מקרה שיהודי אורח יישאר ללא מקום לסעוד.

ומי אינו זוכר כיצד היו יהודי מייטשעט מסבירים פנים ל„מגידים" ולשד"רים, אשר היו מגיעים לעיירה ו„דורשים" בבית־המדרש בין מנחה למעריב ואחרי תפילת מעריב היו מעמידים „קערה" ליד היציאה וכל אחד היה עובר על

פניה ומכניס את תרומתו. ואילו ברוב שבתות השנה היו פוקדים את העיירה שד״רים ומגידים מפורסמים, שהיו מתאכסנים בבתים פרטיים או באכסניה של ר׳ אברהם שמולוביץ. בשבת אחר־הצהרים, אחרי שהבעלי־בתים קיימו „שינה בשבת תענוג״ ואחרי ש„חברת תהילים״ סיימו אמירת כל התהילים, היה הדרשן נושא מדברותיו ליד ארון־הקודש עד שעת תפילת מנחה. למחרת השבת היו יוצאים כמה בעלי־בתים לאסוף תרומות בין תושבי העיירה לטובת הדרשן.

השוק. מימין האכסניה של אברהם שמולוביץ
דער מאַרק. פון רעכטס די אכסניה פון אברהם שמולוביץ

בקשר לכך עולה בזכרוני מקרה אחד מאלף. בהיותי בן 13 — 14 למדתי בישיבת „בית־יוסף״ בלחוביץ וכמנהג הימים ההם „אכלתי יום״ מימי השבוע בביתו של ר׳ לייב רוזובסקי, מנהל בנק ומחשובי הבעלי־בתים בעיר לחוביץ. בתו של ר׳ לייב נישאה לאברך אחד מתלמידי ישיבת קלצק, ואחרי נישואיו התחיל גם האברך החתן לעבוד בבנק. לפני כל חג מקובל היה, שהתלמידים לשעבר שמרו אמונים לבית־אולפנם והיו יוצאים לעיירות הסביבה להעביר מפעל התרמות לטובת הישיבה שבה למדו. וכן נתגלגלו הדברים, שהאברך חתנו של ר׳ לייב רוזובסקי בא לשבת למייטשעט, כדי לדרוש בבית־המדרש לטובת ישיבת קלצק. הוא התאכסן אצל ר׳ אברהם שמואלביץ, אך לסעודות שבת הוזמן לביתנו. בשבת אחר־הצהרים נשא את דרשתו מעניני דיומא ולמחרתו ביום הראשון יצאו בעלי־בתים לאסוף את התרומות. בלילה של אותו יום היתה רכבת לברנוביץ ומשם צריך היה להמשיך ללחוביץ. מאחר ולא היה חשמל ברחובות, לויתי אותו לתחנת הרכבת עם פנס־רוח. בדרך שאלתי אותו בין השאר כמה עלו הוצאות האכסניה

אצל ר׳ אברהם שמולוביץ, והוא ענה לי שהלה סירב לקבל דמי אכסניה בעד שני לילות וביקש לזקוף זאת ע״ח תרומתו.

גם חזנים ובעלי־תפילה נודדים היו מזדמנים למייטשעט, שהיו עוברים לפני התיבה בבית־המדרש לתפילת ערבית, ואחרי התפילה היו מעמידים „קערה״. היו גם מקרים שגבו דמי־כניסה, וזה במקרה שהיה מזדמן חזן מפורסם או ילד־פלא.

במידת הכנסת־אורחים עוד יותר גדולה הצטיינה עיירתנו בתקופת מלחמת העולם השנייה, בעת הפלישה הגרמנית לפולין בשנת 1939. כידוע, פרצה המלחמה באחד לספטמבר 1939. מיד התחיל זרם גדול של פליטים יהודיים, שעקרו ממקומות מגוריהם שליד הגבול הגרמני ונדדו בהמוניהם מזרחה. כמו כן באו יהודים רבים מכל שטחי הכיבוש הגרמני ושטפו־עברו לחלק הארץ שהיה תפוש ע״י הרוסים. בדרכם מזרחה הגיעו עשרות פליטים יהודיים למייטשעט, שמצאו מפלט ואכסניה בין יהודי המקום. שום יהודי לא אמר צר לי המקום, אלא כל הבאים נתקבלו באהבת אחים וגורל אחד היה לכולם, לגר ולתושב.

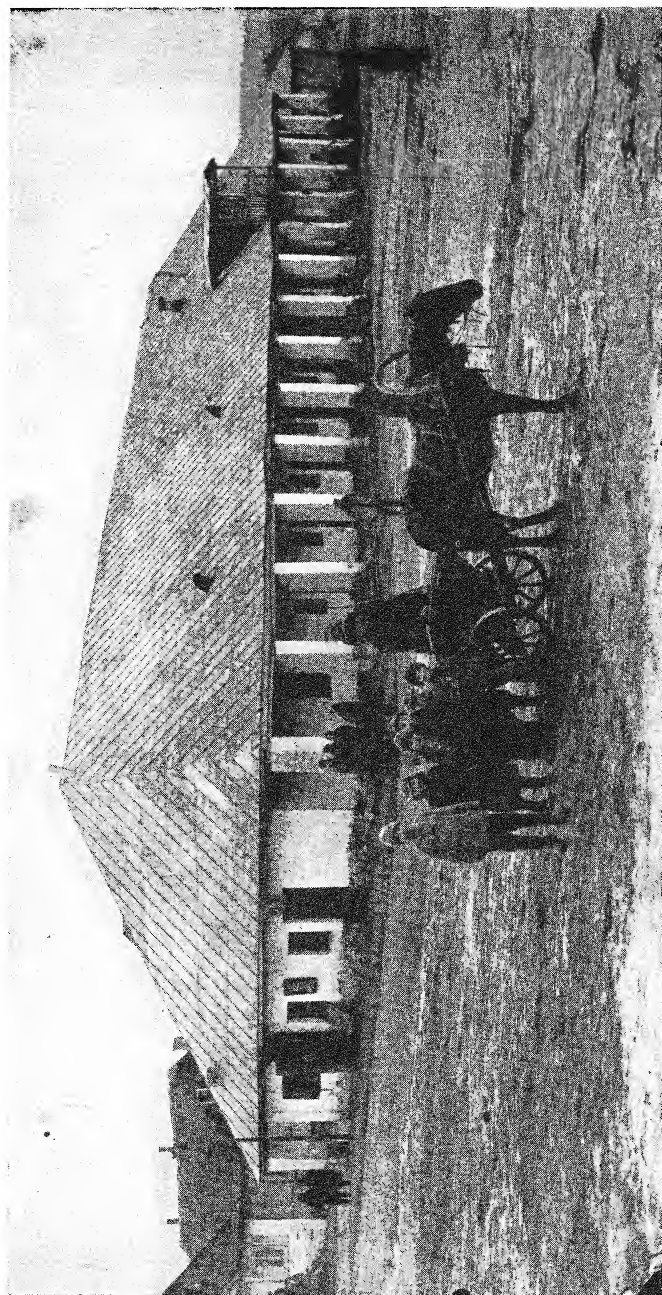

יוסף שקולניקוביץ (דער לערער)

ישעיה־אהרן לזובסקי

ולא רק בהכנסת־אורחים ובהסברת־פנים הצטיינה מייטשעט, עיירתנו הצטיינה גם במידה גדולה של אהבת־ישראל בכלל ואהבת־ציון בפרט. — כל יהודי במייטשעט שמנהג אבותיו בידיו אמר שלוש פעמים ביום את התפילה „ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים״, וכיהודים ישרים ותמימים האמינו בכך בכל ליבם אך לא ידעו כיצד להגשים זאת. באותה תקופה היו שערי ארץ־ישראל נעולים ורק מתי מעט יכלו להגשים את חלום הדורות ולעלות לארץ האבות לבנותה ולהיבנות בה. במיוחד בלטה עלייתם של זקני העיירה: ר׳ ישעיהו־אהרן

שורת החנויות / „ראָד קראמען"

לזובסקי ור׳ ישראל־זלמן שלובסקי ז״ל. שניהם השתקעו בירושלים ועוד זכיתי לראותם ולהימצא במחיצתם בירושלים בשנת 1941, סמוך לעלייתי ארצה.

רוב יהודי העיירה היו חדורי הרעיון של שיבת־ציון, אך נטולי יכולת להגשמתו. הם הסתפקו על־כן בפעילות למען ארץ־ישראל ע״י איסוף כספים לקרן־הקיימת, לקרן־היסוד, לקרן א״י של המזרחי ולאחרונה גם לקרן הישוב של אגודת־ישראל. ומאחר וגישתם של יהודי מייטשעט לשיבת־ציון היתה לאומית טהורה לפיכך לא בדקו בפלגים ובמפלגות בתנועה הציונית שעמדו מאחורי הקרנות, אלא הכל תרמו לכל הקרנות. בגלל אותה גישה של לאומיות צרופה היו בני־נוער רבים, ביניהם דתיים ומסורתיים, מאורגנים בסניף המקומי של ארגון „השומר הצעיר", שהקדים את המפלגות האחרות. בתקופה האחרונה מצא חלק מהנוער את דרכו לקיבוצי הכשרה, כדי לזכות באפשרות לעלות לארץ־ישראל. ואכן, בין יוצאי מייטשעט המעטים, שנשארו לפליטה אחרי השואה, נמצאים חברים שעברו את הנתיב הארוך הזה מ„החלוץ" דרך קיבוצי הכשרה ועד לארץ־ישראל.

יהודי מייטשעט, שהיו מרוחקים מהריכוזים הגדולים של יהדות פולין, זכו לראות את מנהיגי היהדות הפולנית רק לפני בחירות לסיים הפולני או לקונגרסים הציוניים, או בעת ביקורם של אנשי המרכז בעניני מגבית וכיו״ב. כל מבקר מהעולם הגדול היה מאורע מרכזי, שהוציא את העיירה מהשיגרה היומיומית האפורה והכניס חיים ועניין בציבוריות היהודית, שגילו מידה רבה של דרך־ארץ והערצה לאורחים החשובים בחינת „והיו עיניך רואות את מוריך". אך טבעי הדבר שמייטשעט, ככל העיירות הקטנות המרוחקות ממרכזים יהודיים גדולים, שימשה מרכז לעצמה וקיימה את כל המוסדות והארגונים שהיו קיימים בערים הגדולות.

על הווי החיים היהודיים בעיירה, וביחוד על יחסי הציבור הלבביים ורגשי האחריות העמוקים לזולת, ממש „כל ישראל ערבים זה בזה", ראוי לציין כמה עובדות מענינות מפי אנשים מהימנים, שהיו עדים לכך. ר׳ עזריאל קורן ז״ל, דודו של משה קורן יב״ל, חי בארצות־הברית שישים ושלוש שנים. לעת זקנתו בגיל 84 עלה באביב תשכ״ח (1968) לישראל על־מנת להשתקע בה. למרבית הצער לא זכה לחיות הרבה בארץ וברה״ש תשכ״ט נפטר, יהא זכרו ברוך. בימים הראשונים שלו בארץ ישבתי במחיצתו בביתו של משה קורן ושמעתי מפיו סיפורים רבים מהווי החיים במייטשעט בימים עברו, ואני מעלה בזה אחד הסיפורים המאפיין כל כך את תכונותיהם וסגולותיהם של יהודי מייטשעט. —

זה אירע בערך בשנת 1902. ר׳ עזריאל ז״ל שהיה אז בגיל 17 — 18 חזר למייטשעט לחופשת „סוף זמן" מישיבת סלונים שלמד בה. והנה הגיעה שמועה לעיירה, שבכפר מיצקביץ במרחק 4 קילומטר מהמקום התנפלו הגויים על היהודים המעטים המתגוררים שם וקיימת סכנה לחייהם. מיד התארגנו מספר יהודים במייטשעט לצאת לעזרה לאחים בצרה. ביניהם היה גם אביו של עזריאל, ר׳ יצחק קורן ז״ל. הוא רתם את סוסו לעגלתו ויחד עם עוד מספר עגלות יצאו דחופים עם

הכביש המוליך אל הכפר. עזריאל, שהיה בחור חסון וגברתן, רצה להצטרף לשיירת ההצלה, אך אביו מנעהו מעשות זאת בגלל גילו הרך, אולם עזריאל הצעיר לא ויתר על זכותו להגן על יהודים הנמצאים בסכנה, וישא את רגליו ובריצה הגיע למיצקביץ לפני שיירת העגלות. משהגיע למקום נכנס יחידי בקרב עם הגויים המעורבים בהתנפלות, חילק מכות נאמנות על ימין ועל שמאל עד שהכריעם לארץ. משהגיע אביו עם השיירה, יצא לקראתם והודיע להם שהוא כבר גמר את כל המלאכה והפורעים מוטלים אין־אונים על הארץ. לא נשאר להם ליהודי מייטשעט אלא לאסוף אותם אל העגלות, להעבירם אל העיירה ולמוסרם לידי המשטרה המקומית.

והנה מקרה שני של רגשי אחריות ומסירות־נפש מצד יהודי מייטשעט בתקופה מאוחרת יותר. נזדמנה לידי מודעה בדבר הרצאה מפי הד״ר מ. דבורז׳צקי על הנושא „הגנה עצמית בתולדות עם ישראל״. הלכתי לשמוע את ההרצאה הן בגלל הנושא הקרוב ללבי והן בגלל המרצה שהוא כמעט בן־עירנו. והנה תוך הרצאת הדברים הזכיר תקופות, תאריכים ומקומות של הגנה עצמית יהודית ובין השאר ציין, כי בשנת 1917. לפני סוף מלחמת העולם הראשונה, נזדמן לעיירה קטנה בשם מייטשעט ובעצמו ראה איך יהודים מתאמנים בלילות במרתפים כיצד להשתמש בנשק, כדי להגן על חיי היהודים מסכנת פורעים ורוצחים ששרצו בארץ בימים ההם.

ועוד סיפור מהתקופה האחרונה, ששמעתי מפי יחזקאל רבץ המעיד על מסירות־נפש למופת מצד עסקני מייטשעט ביחס לצרכי הכלל. אמנם כל יוצאי מייטשעט מכירים ויודעים את חזקל רבץ, אך למען הדורות הבאים מן הראוי לתאר כאן פרטים אחדים מחיי האיש ומשפחתו. —

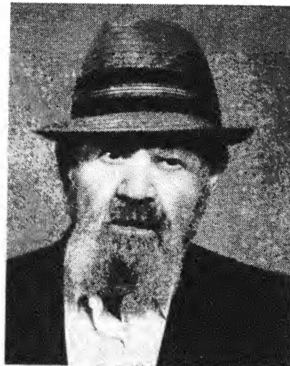
בירכתי רחוב הכביש, בחצר מוקפת גוש בנינים מפוזרים, התגורר יחזקאל רבץ עם כל המשפחה הענפה. נוסף לעבודת החקלאות שעסקו בה בקביעות, היו ברשות המשפחה טחנה לגריסים וכן מקצצה לקיצוץ תבן וקש. למרות העסקים הפרטיים הרבים, היה חזקל רבץ עסקן ציבורי מובהק וידיו מלאות עבודה בכל מוסד ציבורי בעיירה. — היה קצין באגודת מכבי אש, היה פעיל בחוג הדרמתי במקום כשתפקידו העיקרי „לחשן״, היה חבר בהנהלות של מוסדות סעד וכלכליים, כמו־כן היה חבר במועצת העיירה, ולאחרונה היה הוא ושלמה שניצקי הי״ד נציגי העיירה בועד הקהילה האזורית בברנוביץ. אך טבעי הדבר על־כן, שכאשר פלשו הגרמנים לאזור והתארגן „יודנראט״, במייטשעט, היה חזקל רבץ חבר בו.

דרך ארוכה עבר יחזקאל רבץ ממייטשעט עד ארצות הברית מקום מגוריו כיום. ככל פליטי החרב עבר גם הוא דרך יסורים רבת תלאות וסכנות עד שהגיע לחוף מבטחים. בשנת 1964 בא למספר חדשים לישראל לבקר את בן אחיו משה רבץ ומשפחתו ואת בני עיירתו הגרים בישראל. נפגשנו אתו פעמים מספר, ואני שוחחתי אתו אישית בבקשי לדעת ממנו את כל האמת על פעולות חברי ה„יודנראַט״ במייטשעט, לאחר הרינון ולזות־השפתיים ששומעים ביחס לטוהר מעשיהם של היודנראַטים בערים שונות. יחזקאל סיפר לי הכל וקבע בהחלטיות גמורה, כי כל חברי ה„יודנראט״, שהיה מורכב מיהודים מקומיים

ומיהודים פליטים שהתגוררו במייטשעט, פעלו בתום־לב ובמסירות רבה לכל יהודי. הם לא מנעו מעצמם שום עמל וטורח ולעתים תוך סכנת־נפשות ובלבד לעזור לכל היהודים. כולם כאחד ראו רק מטרה אחת ויחידה לנגד עיניהם — לעבור בשלום את תקופת הכיבוש ולקוות לזמנים יותר טובים. חדורי הכרה זאת לא חשכו מעצמם שום מאמץ, כדי להציל יהודים, להקל על חייהם הקשים ולעזור להם להחזיק מעמד עד יעבור זעם. חברי היודנרט גם באו על שכרם בכך, שכל יהודי מייטשעט רחשו להם אימון בלתי מעורער והעריכו את פעילותם המסורה ומידת הקרבתם.

כזאת היתה העיירה מ י י ט ש ע ט וכאלה היו יהודיה, ועליהם ידווה הלב שעלה עליהם הכורת והשמיד ולא חמל אנשים, נשים, זקנים וטף. גם בתקופה האיומה ביותר היו מעשי אבותם בידיהם והעסקנים שבה נרתמו לפעולות האלה בכל נפשם ובכל מאודם, אף שהסכנה היתה מרחפת על ראשם במיוחד. ואל הלב השותת דם מצטרף מות האדם ושואל: איכה היתה כזאת? איכה נפלו טהורים ותמימים? איכה נעשתה התועבה הזאת לעיני השמש, והשמים לא ניתכו ארצה והעולם לא הזדעזע ולא התמוטט?!...

לבי, לבי לך, מייטשעט היהודית עם שאר קהילות הקודש שאבדו ואינן. היש נחמה? היש שילומים לדם הנקי שנשפך?!...

ר׳ עזריאל קורן

חיה לובציק

די טויטע מייטשעט לעבט אין יעדן האַרץ

(דערינערונגען)

שוין פינף־און־צוואַנציק יאָר זענען פאַריבער זינט אונדזער היים איז פאַר־ניכטעט, געהרגעט טאַטע־מאַמע, שוועסטער־ברידער, און דאָך לעבט און וואַכט אונדזער ליב שטעטעלע אין אונדזער זכרון. ווי אַ פאַטאַמאָרגאַנאַ זעען מיר עס שוועבן פאַר אונדזערע אויגן — די גרויסע וואַסער־מיל, פאַדלעזאַן — די גרינע פעלדער מיט דעם שמעקעדיקן סאָסנאָוון דאַטשע־וואַלד און די פענסיאָנאַטן אַרום וואַלד. דאָס טייכל וווּ מיר פלעגן זיך באָדן. פאַדקריז — די הייזער, וועלכע זענען געשטאַנען אויפן בערגל און אין טאָל ביים וועג, מיט די יידן — שמידן, טעפערס, מאָליערעס, שניידערס, שוסטערס און סתם הענדלער. דער אַריינפאָר אין שטעטל, די קלויסטערס, דער מאַרק, דער ראָד קראָמען מיט די הייזער אַרום.

אַט זעען מיר אונדזער שטעטעלע אין אַ זומערדיקן פרייטיק־טאָג. — אין מאַרק שטייען פורן, גויים פון די אַרומיקע דערפער זענען געקומען אין מייטשעט. געבראַכט צום פאַרקויפן, ווער אַ קעלבל, ווער אייער און אַ ביסל אויבסט, ווער

כיכר השוק ביום רגיל
דער מאַרק־פּלאַץ אין אַ וואָכנטאָג

אַ נאַשקע תבואה; און קויפן וואָס זיי ברויכן: ווער אַ שטיקל שניט ביים שניט־קרעמער, ווער אַ פּאָר שיך ביי שיניצקען דעם קרעמער; אַ היטל, אַ פלאַש בוימל אָדער נאַפט. הענדלער קויפן און קרעמער פאַרקויפן — אַ קליינער מאַרק־טאָג.

עומדים בפתח העסק ומצפים לקונה
מען שטייט נעבן קראָם און מען וואַרט אויף אַ קונה

אין דער לופט טראָגט זיך דער ריח פון שבת־מאכלים. מאַמעס באַקן חלות אויף שבת, מען קאָכט פיש, ווער עס קאָכט העכט און ווער קליינע פישלעך, דער עיקר מען גרייט זיך צום שבת. בינטלעכווייז גייען קינדער פון שול לוסטיקע, לעבעדיקע, צופרידענע, מיט סומקעלעך אין האַנט. וואָס די מאַמע האָט אַליין אויפגעבנייט, ווער פון חדר און ווער פון תרבות־שול. מאָרגן איז שבת פריי פון לימודים, די שמחה איז גרויס.

די זון הויבט זיך שוין אָן אַראָפּגליטשן פון הימל און דערנענטערט זיך צום מעריב. אַט דערטראָגט זיך די הילכיקע שטימע פון משה דעם שמש, וואָס רופט אין שול אַריין. פאַרענדיקט דער מסחר. מען פאַרמאַכט די קראָמען. קלאַפּן זיך צו די לאָדן און פאַרשליסן זיך, ווער אויף צוויי שלעסער, איינער אויבן און איינער אונטן, ווער מיט איין לאַנגן אייזן און אַ שלאָס אין דער זייט. יידן גייען אַהיים זיך צוגרייטן צום שבת, גויים פאָרן אַראָפּ פונעם מאַרק.

די זון איז שוין פאַרגאַנגען. דורך די גלאַנצנדיקע שייבעלעך, פאַרשלייערט מיט ווייסינקע פאַרהאַנגלעך, פינקלען שבת־ליכט אין אויסגעפּוצטע מעשענע לייכטער, אַדער גאָר אין זילבערנע לייכטער, צו צוויי אויף אַ טיש, צו דריי און ווו גאָר צו פינף, אָבער אין אַלע פענצטער, דורך אַלע שויבעלעך פינקלען און לייכטן הייליקע שבת־ליכט, טישן זענען געדעקט מיט ווייסע טישטיכער, חלות צוגעדעקט מיט פאַרשידן אויסגענייטע טישטעכלעך. די שכינה רוהט.

אָט גייען שוין די שבת־יידן, אָנגעטון ווער אין קאַפּאָטעס און ווער אין אַ שבת־רעקל, אין שול אַריין, אין בית־ המדרש און אין חסידים־שטיבל, אָבער אַלע גייען מיט איין הייליקער כוונה אין האַרצן — מקבל שבת זיין.

אין מאַרק איז שטיל, ליידיק און טונקל. אין דער טונקלקייט שוועבן אַרום בלויז די ווייסע ציגן. זיי געניסן פון די שיריים — אַ ביסעלע פרישענקע היי, אַ ביסעלע גרינע גראָז אַדער שאר־ירקות, וואָס די פערד האָבן איבערגעלאָזן. זאַטע צעלייגן זיי זיך אויף די גאַנקעס אַדער אונטערן דאַך פון ראַד קראָמען.

פרייטיק־צו־נאַכטס, נאָכן עסן און נאָך די זמירות, גייט אַרויס די מייטשע־טער יוגנט שפּאַצירן צום דאַטשע־וואַלד. דאָרט טרעפט מען אַלע מאָל פנים חדשות, דאַטשניקעס, וואָס זענען ערשט געקומען אין שטעטל. ווער עס שפּאַצירט צום פּאָלסטאַנאָק סתם אַזוי זיך. אַ טייל יוגנט גייט אין קן פון השומר הצעיר, דאָרט אויפן בערגל ביי שרה די סטאָלערקע. מייטשעטער יוגנט ווילט זיך. אין קן טאַנצט יוגנט אַ האָראַ ביים שיין פון אַ נאַפט־לאָמפּ און מען זינגט ארץ־ישראל־לידער. די הילכיקע געזאַנגען צעטראָגן זיך וויט אין דער שטילקייט פון דער נאַכט. דאָס זענען קלאַנגען פון יונגע הערצער, וואָס ליבן, טרוימען און האָפן, אַז דער מאָרגן וועט זיין בעסער און שענער פונעם היינט.

אָט אַזוי איז אַנגעגאַנגען אַן אָרעם אָבער שיין יידיש לעבן אַ סך יאָרן. טאַטע־מאַמע האָבן געשלעפּט דעם שווערן יאָך, געבוירן און דערצויגן קינדער מיט לייטן גלייך און די יוגנט האָט אין דער פינצטער געזוכט דעם וועג צום מאָרגן. דורות לאַנג האָט זיך געצויגן די גאָלדענע יידישע קייט... און היינט איז טויט־שטיל אין מייטשעט און טרויעריק־וויסט אין די הערצער פון די מייטשע־טער אין דער גאָרער וועלט. ניטאָ מער קיין יידן, פאַרברענט, אויסגעראָטן, פּוסט און וויסט. טויט איז אונדזער אַלטע ליבע היים, אָבער אין אונדזערע הערצער לעבן נאָך אַלץ די טייערע מייטשעטער יידן. אויף אַלע אונדזערע שמחות זענט איר מיט אונדז, מיט אייערע נעמען רופן מיר אונדזערע קינדער, וואָס זענען אַ ווירדיקער אָנדענק נאָך אייך...

ישעיהו סרברובסקי

יהודים בסבורוטבה הגדולה ובכפרים אחרים

כאמור התגוררו משפחות יהודיות יחידות ובקבוצות בשורה שלמה של כפרים מסביב לרגל פרנסתם, אך בכל הנוגע לשירותים אזרחיים ובעניני יהדות היו כבני מייטשעט לכל דבר. לעומת סבורוטבה הקטנה היה קיים כפר בשם סבורוטבה הגדולה, אך למעשה נובע השם לא מגודלו של הכפר, אלא מאחוזתו של פריץ פולני ליד הכפר, שמשום מה נקרא בשם סבורוטבה הגדולה.

באחוזה זאת התגוררה משפחה יהודית של ר' אלחנן גרשוביץ. הוא היה ידוע כיהודי ירא־שמים, בעל־תורה וסוחר. הוא עזב את האחוזה סמוך לפרוץ מלחמת העולם השניה ויצא למייטשעט ושם הושמד. בכפר סבורוטבה התגוררה משפחה יהודית בשם סרברובסקי. ראש המשפחה היה סוחר יערות ומצא את פרנסתו בשפע עד פרוץ המלחמה. אשתו נהרגה בידי הגרמנים במקום והוא ושתי בנותיו ברחו והתחבאו אצל הגויים בסביבה. בדרך זאת ניצלו מן השואה והגיעו ארצה.

בכפר הסמוך נובוסיולקי גרה משפחת ישראל־יהודה סינגלובסקי ששלח ידו במסחר. אך עין הפולנים האנטישמיים היתה צרה בפת־לחמה של משפחה יחידה בכפר, הציקו לה באופן שיטתי ונישלו אותה ממקור פרנסתה. משפחת סינגלובסקי עזבה את הכפר ועברה לדבורץ ושם הושמדה.

בכפר דרוזדין התגורר ר' ליפא ז'וכוביצקי ומשפחתו — חנווני. מחמת המציק עבר למייטשעט ושם הושמד. נשאר בן אחד, הנמצא כנראה בארצות־הברית.

חיה לובטשיק

קליין סוואַראָטווע

קליין סוואַראַטווע — אַזוי האָט מיין דערפל געהייסן, אין קעגנזאַץ צו אַ צווייטן ניט פיל גרעסערן דאָרף, וואָס האָט זיך גערופן גרויס סוואַראָטווע.

קליין איז דאָס געווען, ווייל עס האָט געציילט סך־הכל 70 הייזער, דערונטער 5 יידישע. אין אַ מרחק פון 5 קילאָמעטער פון מייטשעט איז עס געלעגן, צווישן ניט קיין הויכע בערג און אין ניט קיין טיפן טאָל, אַרומגערינגלט מיט גרויסע וועלדער און מיט ניט איבעריק זאַטע פעלדער און אַ שפרודלדיק פריילעך טייכל, וואָס האָט זיך אַריינגעגאָסן אין מייטשעטער טייך.

די 5 יידישע משפחות פון דעם דאָרף זענען געווען אַלטגעזעסענע אַזוי, אַז אַפילו די גזירה, וואָס האָט באַפוילן צו פאַרטרייבן די יידן פון אַלע דערפער, איז ניט חל געווען אויף די ישובניקעס, וואָס זייער ערד איז איבערגעגאַנגען בירושה פון דור צו דור, אפשר אַ גליק און אפשר ניט, ווער ווייסט ?!...

אַלע 5 יידישע משפחות האָבן פלייסיק באַאַרבעט די ערד און מקיים געווען דעם פסוק: „בזיעת אפך תאכל לחם". איך געדענק ווי מיין טאַטע ז"ל פלעגט ביי זיין אַרבעט זינגען דאָס באַוווסטע ליד: „אין דער סאָכע ליגט דער מזל ברכה"...

וואָס שייך מזל ברכה, איז די לאַגע געווען אַזעלכע: פון גשמיותדיקן שטאַנדפונקט איז טאַקע געווען מזל־ברכה, ווייל אין אונדזער שטוב האָט קיינמאָל גאָרניט געפעלט און עס איז געווען פון כל טוב. אָבער וואָס שייך רוחניות, האָט זייער, זייער פיל געפעלט, עס איז אַפילו קיין מנין יידן ניט געווען צום דאַוונען אַ תפילה בציבור, שוין אָפגערעדט אַ יידישע שולע. דערויף פלעגט מיין טאַטע זיך שטענדיק באַקלאָגן, אַז ער מאַכט דורך אַ דאָפלטן גלות. אַ גאַנצע וואָך, ווי אויך שבת, האָט ער געדאַוונט אין שטוב, אָבער אויף יום־טוב און איבערהויפט ימים־נוראים, פלעגט ער גיין קיין מייטשעט דאַוונען. אַ תפילה בציבור אָדער הערן לערנען אַ פרק משניות בין מנחה למעריב איז געווען זיין אייביקער טרוים. באַזונדערס שווער איז געווען די פראַגע פון לערנען קינדער אַ ביסל יידישקייט, ווי אויך לייענען און שרייבן. באין ברירה פלעגט מען אַראָפברענגען אין דאָרף אַ מלמד, וואָס האָט געלערנט די קינדער אַ יידיש וואָרט.

כדי אויסצופילן דעם ליידיקן חלל, פלעגט מיין טאַטע עוסק זיין, אויב ניט אין תורה און תפילה, איז לכל הפחות אין מעשים טובים בין אדם לחברו. ווען

עס האָט זיך אים געמאַכט אַ געלעגנהייט צו טאָן אַ מענטשן אַ טובה, האָט ער זיך געפרייט כמוצא שלל רב. אַ נויטבאַדערפטיקער איז קיינמאָל ניט אַרויס פון זיין שטוב מיט ליידיקע הענט. ער פלעגט אַזוי זאָגן: דאָס וואָס איך פאַרמאָג איז ניט מיינס, אַלץ געהערט דאָך צו גאָט. איך בין בלויז אַ צייטווייליקער שומר און מיט זיין דערלויבעניש גיב איך יעדן, וואָס נויטיקט זיך. מיין מאַמע ז״ל איז געווען אַ ריכטיקע עזר־כנגדו: געאַרבעט אין פעלד און גאָרטן, געפירט די הויז־ווירטשאַפט, דערוואַקסן און דערצויגן די קינדער (פיר שוועסטער זענען מיר געווען). זאָרגן פול און נחת ווייניק, אָבער אַלע מאָל אַ שמחה בחלקה און זיך באַטייליקט אין די מעשים טובים און גמילות־חסדים פונעם טאַטן.

די באַציונגען צווישן אונדז און די גויים זענען געווען גוטע. זיי האָבן געוווסט, אַז ביי שלמהן געפינט מען אַלע מאָל אַן אָפענעם אויער און אַן אָפענע האַנט, וואָס העלפט זיי אַרויס אין זייער נויט. — דו ביסט דאָך אַזאַ גוטער מענטש, פלעגן זיי זאָגן, גאָרניט ווי קיין ייד... אין זייער פאַרקרומטן גויישן באַגריף איז אַ ייד געווען אַ שלעכטער מענטש. אַזוי זענען פאַרביי פיל, פיל יאָרן, און ווען די טראַגישע טעג זענען אָנגעקומען, האָבן זיי זיך אַרויסגעוויזן ווי ריכטיקע גויים, וואָס צאָלן מיט אַ רעה פאַר אַ טובה. אַן שום מענטשלעכן געפיל האָבן זיי איינגעטונקען זייערע מערדערישע הענט אינעם בלוט פון זייערע יידישע שכנים און אַרויסהעלפער פון לאַנגע דורות און געהאָלפן אכזריותדיק אומברענגען די סוואַראַטווער יידן.

אַזוי זענען טראַגיש אומגעקומען די האַרציקע גוטע יידן פון דאָרף סוואַראַטווע, און דאָ זענען זייערע הייליקע נעמען:

1. הירשל — משפחה: חנה מיט אירע קינדער, ציפה מיט אירע קינדער.
2. גאָלדעס משפחה.
3. חנה מיט איר מאַן און טעכטערל, שרה מיט איר מאַן און 3 יינגלעך.
4. דוד — משפחה: זיין פרוי אַלטע, זייערע טעכטער, וויכנע מיט איר מאַן און יינגעלע.
5. אונדזער משפחה: מיין טאַטע שלמה און מאַמע ברכה, מיינע שוועסטער: בלומע מיט 2 קינדער — שרהלע און דודל; מיניה מיט איר מאַן גרשון און 3 קינדער — שרהלע, שפרהלע און יענקעלע.

אסתר מלישנסקי (לזובסקי)

כפר יאַטרה

משפחות יהודיות רבות היו חיים ומתפרנסים בכפרים הסמוכים למייטשעט כעין זר סביב לה. יהודי הכפרים יש והיו עוסקים מימים ימימה בחקלאות לצדם של איכרי המקום, ואילו האחרים שלחו ידם במסחר ובמלאכה ושימשו מתווכים בשיווק תוצרתם החקלאית והביתית של האיכרים ובהבאת סחורות ומוצרים עירוניים לכפר, ופרנסתם בעיתות שלום היתה מצויה בשפע ותוך יחסי שכנות טובה במשך הדורות. לחגים היו באים העירה לבלות מועדי ישראל ולקבל שפע והשראה בין יהודים, וראו את עצמם כתושבי המקום לכל דבר — מעין מייטשעט ובנותיה.

בכפר יאַטראַ המרוחק 12 קילומטר ממייטשעט חיו שלוש משפחות יהודיות והן: יענקל ובתיה שמולוביץ, משפחת אברמוביץ ומשפחת מלישנסקי. כן נמצאו שם שתי בנות מנובוגרודק שברחו לשם בזמן המלחמה. היחסים בינינו לבין איכרי המקום היו טובים למדי ונשארנו בכפר עד האקציה הראשונה בגיטו נובוגרודק בחורף 1941. כאשר באו שוטרים מנובוגרודק לחפש אותנו, שאלו אצל שכן בדבר מקום מגורינו והלה הפנה אותם לכיוון אחר ובינתיים הספיק להזהיר אותנו. לאחר מכן היו מטרידים אותנו לעתים קרובות השוטרים מהכפר פוטשיפובי עד שנאלצנו לברוח, כל אחד בכיוון אחר.

אמי ברחה ליער, אני ובני־הדודים ליובה ונוח קובל ברחנו לאחוזה ביאטרה והתחבאנו בגורן ואבא עם אחי ברחו אל גוי מכר, 3 קילומטר מהמקום. שמולוביץ ואברמוביץ ברחו למייטשעט. כשוך הסערה אחרי האקציה בנובוגרודק, חזרנו לכפר ומצאנו את בתינו ריקים, שנשדדו ע״י השכנים הטובים. התישבנו כולנו בבית אחד. גם אמי חזרה כשרגליה קפואות. ד״ר יעקובוביץ, רופא פליט מזאפוליה, היה בא אלינו יום־יום לרפא את רגליה הקפואות של אמא ולא הצליח.

שרידי הכפר יאַטראַ מוסרים על מקרה מזעזע של חילול הקודש ופגיעה קשה ברגשות היהודים. — ברשותם של יהודי הכפר המעטים היה ספר־תורה לקרוא בו בעת תפילה במנין. בהיוודע הדבר לגרמנים אילצו את היהודים להשליכו לתוך תנור בוער ולשרפו. כאשר עזבו הרשעים את הבית לאחר ביצוע זממם הנפשע, מיהרו היהודים לכבות את האש והצילו גווילים אחדים מהשריפה. הם עשו שאלת־חכם במייטשעט כדת, מה לעשות

עם הגוילים המוצלים מאש, והורה להם להביאם לקבורה, וכן עשו. העבירו את הגוילים למייטשעט, ערכו להם הלויה וקברום בבית־הקברות המקומי.

כעבור 5 חדשים באו שוטרים ולקחו אותנו לגיטו קרליטש.

כל הישובניקים שנאספו מכפרי הסביבה התאכסנו בבית אחד בגיטו. העבידו אותנו קשה מאד במילוי שקי תבואה ותפוחי־אדמה למשלוח לגרמניה, וכן עבדנו בנקיון בבתי השוטרים והגרמנים. יום אחד הגיעה פקודה להעביר חלק מתושבי הגיטו לנובוגרודק, ביחוד הכפריים. קבוצה של למעלה ממאה איש הלכנו ברגל מהלך של 25 ק״מ, ובהגיענו למקום בלילה לא רצו לקבל אותנו בגיטו והעבירו אותנו לבית־הסוהר. זה היה ליל בלהות. הפשיטו אותנו ערומים וחיפשו זהב בבגדים ועל גופנו. למחרת העבירו אותנו לגיטו ואיכסנו אותנו בגורן. עבדנו במחנה צבאי בנקיון וכיו״ב, וכדי להתעלל בנו וברגשותינו שלחו אותנו לקטוף פרחים מעל הקברים של האקציה הראשונה, כדי להגיש ל„שף״. כעבור שבועיים דרשו ידיים עובדות לגיטו דבורץ, והעבירו אותנו לשם לעבודה במחצבות.

בעת ההיא נדרשו שבויים רוסיים לעבודה בגרמניה. הסרבנים מביניהם ברחו ליער ומכאן ההתחלה לפרטיזנים. יום אחד באה ז׳נדרמריה וערכה מצוד (אובלאווא) על הפרטיזנים ושלחו קבוצת יהודים לפניהם לספוג את מכות האש. כך נודע לנו על נוכחות הפרטיזנים. יום אחד הלכתי ליאטרא והצטיידתי באוכל, וכן עשו גם אמא ואחי מאיר ובעזרת גוי אחד העבירו כל זה לגיטו דבורץ. גם מייטשעט שלפני השחיטה היתה מספקת מזון לגיטו דבורץ. ובערך חדשיים אחרי חיסול יהודי מייטשעט, קמנו והלכנו ליער ז׳דון: אבא ואמא, אני ואחי מאיר, פעשה ופרידה אברמוביץ (האח מיכל אברמוביץ כבר היה אצל הפרטיזנים).

גרנו תחת כיפת השמיים ועבדנו אצל הגויים הסמוכים ליער בעד אוכל, ובחורף עברנו לגור ב„זעמליאנקה״. הפרטיזנים הגיחו מפעם לפעם לחסל משמרות של גרמנים ומספרם גדל מיום ליום. הצטרפו אלינו יהודים שנמלטו משחיטת דבורץ ואחרי ה„אובלאווא״ על הכפר שבו עבדנו ברחו כל הגויים ביחד עם היהודים אל היער ואת כפרם שרפו על שיתוף הפעולה עם הפרטיזנים. כעבור זמן חזרו הגויים לחורבותיהם והיהודים נשארו ביער.

בסביבת מייטשעט פעלו הפרטיזנים של „אוטריאד בלסקי״ וכאשר פשטו בסביבה לאסוף מזון הצטרפתי אליהם לשירות פעיל. בתקופת פורים של שנת 1943 ערכו הגרמנים מצוד גדול על הפרטיזנים ומחוליתו שמנתה 27 איש נהרגו עשרים ונשארו בחיים רק שבעה. את אבי תפשו חי והעבירו אותו לבית־הסוהר בנובארודוק ושם נרצח. בין הנשארים היו: אמי ואחי, אברהם קפלן ובנו, צים קפלן וסוניה, פעשה אברמוביץ.

שבעת הנשארים פנו ללכת בדרך ל„אוטריאד בלסקי״, ואמנם פגשו בקבוצת פרטיזנים שהביאו אותם לשם. אני הייתי בשעה זו בשמירה והמפקד לא הודיע לי על בוא אמי ואחי עד גמר השמירה. באוטריאד זה היינו עד השחרור ומשם באנו לנובוגרודק ושוחררנו באופן רשמי במיסדר צבאי ובהענקת תעודות פרטיזנים.

חיה לובטשיק

דער וויסטער סך־הכל

(אַ קלאָג־ליד)

טויט־שטיל איז אין מייטשעט, מיעשטשאַנעס צופרידן,
ניטאָ מער די געהאַסטע פאַר'עקשנ'טע יידן,
וואָס האָבן זיך נאָר אין די פיס דאָ געפלאָנטערט
מיט אייגענעם שבת און אייגענעם יום־טוב.
כאָטש מיר האָבן מיט די יידן געלעבט בשלום,
דאָך שטענדיק פון פאָגראָמען געטראַכט אין חלום,
און אַז ס'זענען געקומען די גאָלדענע צייטן,
פאַרוואָס דען גלייכגילטיק שטיין פון דערווייטן ? !...

קומט, ברידער מיעשטשאַנעס מיט דייטשישע האָרדן,
לאָמיר אונדזערע נעכטיקע פריינט אויסמאָרדן,
ווייל וואָס איז נאָך בעסער פאַראַן אין לעבן
ווי יידיש בלוט און יידיש פאַרמעגן ?
אומזיסט האָבן אומשולדיקע, הייליקע קרבנות
דערוואַרט פון דער וועלט אַ געפיל פון רחמנות.
זיי האָבן דערלעבט די שעה די דערוואַרטע —
פריער דערמאָרדעט, דערנאָך אויך גע'ירש'נט !...

אָט גייען זיי, די צום טויט אַ פאַר'משפט'ע מחנה,
מיט פנימער בלייכע און ליפן פאַרשמאַכטע.
טויט־שרעק קוקט אַרויס פון זייערע אויגן,
אין פיין געהויקערט, און צרות געבויגן.
טוליען מאַמעס מיט שרעק צו זיך די קינדער,
איינגעהילט גייען טאַטעס אין זייערע טליתים,

דעם לעצטן וועג אַ מחנה לעבעדיקע מתים.
זיי באַגלייטן זיך אַליין צו זייער לויה !...

זיי שווייגן, מען הערט ניט קיין כליפּען,
נאָר מיט „שמע ישראל" און „אחד" אויף די ליפּן,
אַ קנאַל... און זיי פאַלן, ווער טויט, ווער נאָך זיפּעט —
אָ, ערד, זאָלסט זייער בלוט ניט פאַרדעקן !...
ס'איז פינצטער, עס קאָרטשען זיך אַפילו די שטיינער,
„יתגדל" רוישן די אַלטע צעפלאָשעטעביימער,
„אל־מלא־רחמים" טריפט אַראָפּ דער שטומער הימל,
פון יענער לויה איז קיינער צוריק ניט געקומען !...

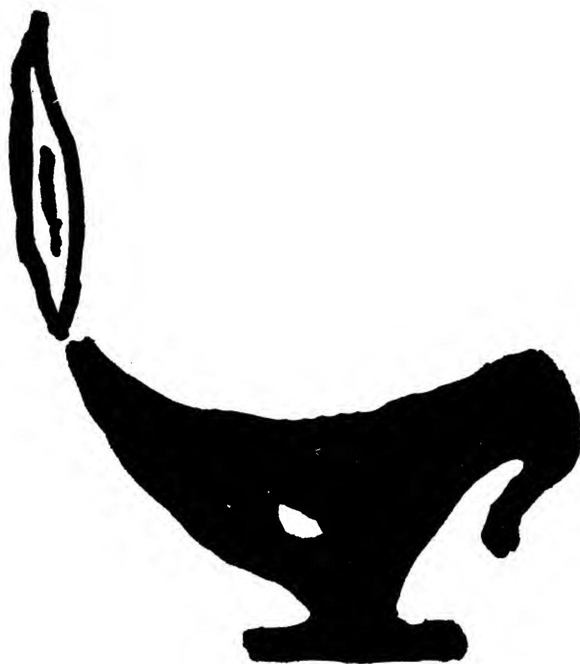
אָרעמע יידישע מייטשעט, וואָס פון דיר איז געוואָרן,
דיך חרוב געמאַכט, פאַרשניטן דיינע יאָרן,
אַ וויסטער מאַרק, אָן קרעמער, סטראַגאַנעס,
דער ראַד־קראָמען מיט אויסגעריסענע צעפראַלטע לאָדן,
דער בית־מדרש, שול און חסידים־שטיבל
שטייען פאַרשעמט און שטוינען פון ווייטיק —
ניטאָ מער ווער ס'זאָל תפילה טאָן, ווער ס'זאָל בעטן,
ס'וועט קיינער מער די שוועל ניט באַטרעטן.

שטייט די „תרבות"־שולע געהילט אין טיפן צאָרן
ווי אַ מאַמע, וואָס האָט אַלע אירע קינדער פאַרלאָרן.
מיט ווייטיק קוקט זי אויפן שול־הויף דעם גרויסן,
ווי קינדער פלעגן פריילעכע טאַנצן און לויפן.
און אויף די ברייטע מייטשעטער פעלדער
זאָל מער ניט זיין קיין טוי און קיין רעגן,
נאָר מיט ווילדע דערנער און שטיינער
זאָלן באַדעקט זיין אייערע פאַרשאָלטענע שטעגן !...

אָט דאָס איז דער סך־הכל דער וויסטער,
פון אונדזער שיינער יידישער מייטשעט,

אָבער אין האַרצן טליעט אַ נחמה —
פאַרניכטעט איז בלויז דער קערפּער, ניט די נשמה...
טייערע נשמות זענען מיט אונדז אויף אייביק געבונדן,
אויף שמחות, יום־טובים זענט איר מיט אונדז אַצינדער,
מיט אייערע נעמען רופן מיר אונדזערע קינדער.

מיר לעבן־געבליבענע מייטשעטער יידן
וועלן זיין אייער ליכטיק ברענענדער נר־תמיד.
מיט ווייטיק און שטאָלץ און הייליקן פייער
וועלן מיר אים טראָגן אין האַרצן ליב און טייער,
כדי דעם נעכטן פאַרג.רענען און די זאָרגן
און ליכטיקער מאַכן דעם קומענדן מאָרגן,
אַ ווירדיקער דענקמאָל און קוואַל פון נחמות
פאַר אייערע הייליקע פאַרפייניקטע נשמות !...

שרה ביריביס

עיירתי ונוף מולדתי

מייטשעט עיירתי ונוף מולדתי, שתושביה היהודים נמחקו מעל פני האדמה בידי חלאת המין האנושי ימח שמם וזכרם. אחרי 35 שנות ניתוק ממנה, עולים במחשבתי זכרונות של ילדות רחוקה, המעוררים בלבי רגשות וגעגועים עזים לעבר הרחוק והקרוב כאחד — לבית החם, למשפחה הענפה וכל הכרוך בכך.

מייטשעט מפורסמת היתה בערי פולין. פסגות הרים לה, ברוכת נוף ועיר קייט. יער המשתרע בסמוך לה על שטח עצום. אוירו הצח, ריח האורנים ופירות היער למיניהם משכו בתקופת הקיץ והנופש אלפים רבים של קיטנים ומבריאים ממרבית ערי פולין. מי לשם בילוי והנאה ואחרים בפקודת הרופאים להחלמה. בקרבת היער התנוסס הפנסיון הגדול של משפ׳ מרגולין שהמה כמרקחה ימים כלילות. במרחק לא רב זרם נהר רחב־ידיים, שמימיו הזכים הפיגו את עייפותם של אלפי המבריאים ובתוכם גם תושבי המקום.

הנהר קשור היה קשר הדוק עם טחנת־הקמח הגדולה ביותר בסביבה השייכת למשפחתנו, משפ׳ בורצקי. סבי ז״ל משה־אהרן בורצקי מוצאו ממשפחה מכובדת

ר׳ משה־אהרן הטוחן — בורצקי ונכדיו

ר׳ משה־אהרן דער מילנער באָרעצקי און זיינע אייניקלעך

ועניפה גם יחד. בניו ובנותיו על משפחותיהם גרו במרוכז במייטשעט, משם היגרו אחדים לארה״ב ועוד שלוחות רבות ניטעו בערים ובעיירות אחרות ומרביתב בסלונים. את הקרובים ביותר ריכז סביבו ודאג לקיום בצוותא, אף דאג לקנות סירה גדולה לנכדים לשייט על־פני הנהר. מימין לטחנה זרם נחל צר בין שדרת עצים גבוהים, נוף מרהיב ושובה עין במיוחד. בלילות־ירח התאספו צעירים וצעירות בלווי מנדולינה ושטו עד השעות הקטנות של הלילה, וכמובן בפחד מתמיד מהפתעה בלתי צפויה מצד ה„שקצים״. ליד הטחנה צמוד היה ספסל־אבן גדול מימדים שביום שימש למנוחה קצרה ולשאיפת אויר צח, ובערבים נרקמו שם רומנים באין מפריע, חוץ ממקרים בודדים, כאשר שוטר פולני בתפקיד סיור התקרב מתוך סקרנות או יותר נכון מקנאה להציץ ביושבים, אך כשהזדהית בשמך היית פטור מאי־נעימויות.

זכורה לי תחנת־הרכבת עוד מימי עגלה־וסוס ואח״כ תחבורה ישירה לברנוביץ באוטובוס, שיחיאל שבצ׳יק היה הממונה על תחבורה זו ושלאחר־מכן שיפצוה והפכוה לתחנת־רכבת מפורסמת ברבים, שתרמה רבות להווי החיים. בין־הערבים, למרות המרחק הרב באופן יחסי, יצאו רבים ברגל ללווי ולקבלת נוסעים ומי סתם לטיול שבהנאה. מדי שבת, במזג אויר יפה שלאחר מנוחת הצ׳ולנט, יצאו היהודים בהמוניהם לכיוון היער לטיול ועם התקרב שעת ה„שלוש־סעודות״ התרוקן הרחוב ממטייליו, חוץ מזוגות נאהבים שקשתה עליהם הפרידה.

בית־ספרנו „תרבות״ היה אחד ממוסדותיה החשובים ביותר של העיר. ריכז בתוכו את מרבית ילדי העיירה, הקנה להם דעת והשכלה והוציא מתוכו בוגרי מחזורים רבים, אשר חלק מהם המשיך בוילנה. יכובד זכרו של מורנו ומנהלנו מר אברהם ז׳וכוביצקי ז״ל, שהיה מראשוני מקימיו, דאג לכל מחסוריו והשקיע ממרצו ואינו ללא ליאות. מסיימי בית־הספר היוו את מיטב בני־הנוער בעיירה.

מייטשעט היתה עיירה ציונית. הקופסה הכחולה נמצאה ברוב הבתים. הגשמה־ועלייה היתה אחת המטרות הנעלות וזה הודות לתנועות הנוער. קן „השומר הצעיר״ קלט לתוכו רבים מבני־הנוער, הוקם מועדון מחנכים וקוימו פעולות שונות. בחופשות הקיץ התקיימו בכפרי הסביבה מחנות קיץ אזוריים, שהשתתפו בהם מאות שומרים. גם זה תרם הרבה להווי החיים. התוצאות היו — יציאה להכשרה ועלייה. אולם אך מעטים זכו לכך, ואילו רובם ניספו בשואה. הפילוג, מחלת העם היהודי, פגע גם במייטשעט, שקמו בה מספר רב של מפלגות וכל הכרוך בכך. בכוחות עצמה הקימה להקה דרמטית ראויה לשבח, עם צוות שחקנים מעולים.

מקום מגורי היה מרוחק מספר קילומטרים מהעיירה, או יותר נכון, בכניסה אליה. כל המוסדות של הפולנים היו ע״י ביתנו וגרנו בית על יד בית עם שכנינו הגויים. יחסי השכנות היו בדרך כלל טובים, אך לא פעם הרגשת באנטישמיות הנודפת מהם. מימי הילדות זכור לי מקרה יוצא־דופן, שאחד האכרים חיתן את בתו והזמין את שכניו היהודים למסיבה. העמיד חדר גדול, קנה כלים חדשים,

הביא מבשלת יהודיה וערך שולחנות על טהרת הכשרות והיידישקייט לשמחתם של המסובים היהודים והמשפחה המארחת.

במרכז העיירה מרוכזות היו כל החנויות משני צידי הכביש, וזה בעצם היה מרכז המסחר במקום. בית־המרקחת של דבורזצקי, המספרה של א. קרבצוק, חנות המכולת של אידל, הגלנטריה של סושקה, ה„זאַוואַד" של משפ׳ ווליגסקי, המכולת של משפ׳ רומנובסקי וכו׳ וכו׳... הזכורים כולם בשמותיהם ומראיהם תמיד נגד עיני. בית־הכנסת הגדול והמפואר שקומת הקרקע שלו היתה מיועדת לגברים והקומה העליונה לעזרת נשים. בימי שבתות וחגים במיוחד נהרו אליו מזקן ועד טף. אהבתי לעמוד לצד דודתי דבורה ולחזור במהירות שבע פעמים „למנצח לבני קורח". חויה מיוחדת היתה לבוא לקבל את ההורים אחרי הצום ולספר את מאורעות היום על הטרייפניאקעס שאחרי המעקב אחריהם ביער, מצאום עם כלים גדושים מזון ביום־הכיפורים והתפרסמו על כך ברבים. זכורה במיוחד חווית פורים עם משלוח־המנות. שעברנו מבית לבית ובלב מועקה פן יעיז מישהו חס וחלילה להוריד את התפוז מהצלחת ולא נדע אפילו מה טעמו.

הפסח על כל מעלותיו ומגרעותיו נשאר חרות בזכרוני לבל יימחה. הפיכת הבית על תוכנו: הסיוד, הגעלת הכלים, אפיית המצות, הסלק המסורתי בחבית העץ, היין ששמו „מעד", רחיצת כלי־הפסח ומעל הכל ה„סדר", שהיה לשם דבר.

היהודים חכרו אדמה אצל הגויים לצורך זריעת תפ"א ומילאו את המרתפים לשנה שלמה. כן אוכסנו בהם חביות מלאות מלפפונים וכרוב כבוש. נעשו ייבות מלאכת־בית (וישניאַק) ומרקחות שונות, שהוכנו כביכול לשעת־חירום (מחלה) „מען זאָל נאָר ניט דאַרפן". בכל בית היתה פרה, תרנגולות לביצים, פיטמו אווזים לשומן עם „גריוועגעס" ללביבות־חנוכה, לפסח וכו׳ לרוב התקיימנו על תוצרתנו העצמית — מאפיית לחם, בשר, כל תוצרת החלב וביצים, ירקות ופירות וכו׳. אמי ז"ל זרעה בידיה החרוצות את כל הירקות לתצרוכת הבית, ואלה היו כמויות לא מבוטלות בשביל משפחה בת 8 נפשות וגם לאגירת חורף. בגינתנו הופיעה העגבניה הראשונה, שרבים לא הכירוה כלל ולא ידעו כיצד אוכלים אותה. שמה של מייטשעט התפרסם גם בשל החלב החמוץ שלה, (זויערמילך) שחתכוהו בסכין, ובשל כך זכה לכינוי „מייטשעטער זויערמילך".

בכל יום רביעי בשבוע קוים יריד. איכרים מהסביבה הקרובה והרחוקה נהרו בהמוניהם, מי ברגל ומי ברכב, עם סלים גדושים תוצרת חקלאית, החל משמנת וגבינה, ירקות ופירות למיניהם, ביצים, עופות, פרות וסוסים למכירה. תמורתם רכשו את הדרוש להם ובעיקר „וודקאַ" נשפכה לקיבתם כמיים. לפנות ערב, בעזוב אחרוני האיכרים את העיר והדי שירתם הגיעו למרחקים ידענו, שהגיעה העת להכניס את הילדים הביתה, לסגור את החלונות והדלתות ולעמוד הכן לקראת התוצאות של שתייתם המופרזת. מבושמים התדפקו על דלתות היהודים בצריחות: פתחו הדלת (זאַביוּ ז'ידאָו) — נהרוג ונשחט את היהודים, ומשלא נענו חזרו בהם והתגלגלו שיכורים בצדי הדרך. ערב זה של גמר השוק היה תמיד מקור של פחד בשבילנו, כי גרנו על אם הדרך בין העיר לכפרים.

חיים קרביץ

יידיש, ערלעך און שווערלעך

פון אַמאָליקן לעבן אין מייטשעט און אומגעגנט

אַליין בין איך אַ געבוירענער אין נאָווארעדאָק, נאָר מיינע קינדער־יאָרן האָב איך פאַרבראַכט אין מייטשעט. איך בין אָנגעקומען אין מייטשעט אין 1917, אַזוי אַז איך געדענק זייער פיל פון מייטשעטער לעבן. אויך האָב איך דאָרט געהאַט משפחה: זעליג לייזעראָוויטש, דער שניידער, איז געווען מיין טאַטנס אַ ברודער; חנה, די פרוי פון מרדכי אַלפערשטיין, דעם שניידער, איז געווען מיין טאַטנס אַ שוועסטער; און מיכאַל שלאָמאָוויטשעס פרוי סאָניע, איז געווען זיין קוזינע. אַזוי אַרום איז אונדזער משפחה געווען היפש פאַרטרעטן אין מייטשעט. איך קום דעריבער נעמען אָנטייל אינעם יזכור־בוך און באַשרייבן מיינע פריע קינדער־יאָרן, וועלכע זענען אַ טייל פון מייטשעטער יידישן לעבן.

ביי אונדז אין שטוב האָב איך געהערט שמועסן, אַז אין מייטשעט הערשט ניט אַזאַ נויט ווי אין נאָוואָרעדאָק. איך האָב זיך דעריבער געלאָזט איבעררעדן פון צוויי שכנישע יינגלעך און בין אַוועק מיט זיי צופוס קיין מייטשעט זוכן הילף ביי דאָרטיקע קרובים. מיר זענען געווען צען קינדער אין דער פאַמיליע, אַזוי אַז ווען איך וועל אַוועק וועט מען זיך אַזוי גיך ניט כאַפּן און אַזוי איז טאַקע געווען. איינער פון די יינגלעך האָט געהאַט אַ פּאָר אַלטע שיך, דער אַנדערער איז געווען אין איין שוך און איין שטיוול און איך בין געווען אינגאַנצן באָרוועס. אַזוי זענען מיר אַרויס אין וועג אין אַ ביטערער קעלט.

אויפן וועג האָבן מיר זיך צעלאָזט אין די דאָרפישע הייזער בעטלען עסן ביי די פּויערים. אייניקע פלעגן עפּעס געבן און אַנדערע האָבן אונדז אַרויסגע־טריבן ביז מיר זענען אָנגעקומען אין אַ דאָרף, ווו עס האָט געוווינט אַ ייד. די באַלעבאָסטע האָט אויף אונדז רחמנות געהאַט, אונדז געגעבן אַ „וועטשערע" מיט מילכיקע זופּ און אונדז געלייגט שלאָפן אויף דער ערד אויסגעבעט מיט אַ ביסל שטרוי. אויף מאָרגן פרי האָט זי אונדז אויפגעוועקט און געהייסן גיין אין נאָענטן דאָרף סוואָראָטווע, ווו עס זענען פאַראַן יידן, וועלן זיי אונדז געבן

צו עסן. מיר זענען אַרויס אין וועג, מיינע באַרוועסע פיס האָבן זיך געקלעבט צו דער פאַרפרוירענער ערד, בין איך געגאַנגען און געוויינט פון קעלט און פון הונגער, ביז מיר זענען אָנגעקומען אין סוואַראַטוויע. דאָרט זענען מיר אַריין אין הויז פון אַ יידן ר׳ שלמה, וועלכער האָט אונדז געהייסן זיך זעצן ביים טיש און מען האָט אונדז מכבד געווען מיט ברויט מיט פּוטער און יעדן איין איי, אַ מאכל, וואָס איך האָב אין דער היים קיינמאָל ניט געזען. נאָכן עסן האָט ר׳ שלמה איינגעשפּאַנט אַ פערד און אונדז אָפּגעפירט קיין מייטשעט. ער האָט מיך אַראָפּ־געלאָזט נעבן פעטער זעליגס הויז און מיינע צוויי חברים זענען אַוועק צו זיי־ערע קרובים. ר׳ שלמה האָט מיך אַריינגעפירט צום פעטער אין הויז, מיך פאַר־געשטעלט אַלס זיין ברודערס אַ קינד און איז אָפּגעפאָרן. מען האָט מיך פיין אויפגענומען מיט עסן און טרינקען. אין דעם איז אַריינגעקומען די מומע חנה, און ווען דער פעטער זעליג האָט איר דערציילט ווער איך בין, האָט זי מיך גענומען צו זיך, ווייל זי האָט ניט געהאַט קיין קינדער און מיך געוואָלט האָבן פאַר אַ קינד.

דער פעטער מרדכי איז געווען זייער אַ קאַרגער און געפאָדערט פון דער מומע מיך אָפּשיקן צוריק אַ היים, אָבער די מומע האָט זיך באַצויגן צו מיר ווי אַ מאַמע און אָפּגעלייגט דאָס צוריקשיקן פון טאָג צו טאָג, ביז עס איז געקומען אַן ענדערונג. דער פעטער פלעגט גיין דאַוונען צום רב, וועלכער איז געווען פאַראַליזירט. ער פלעגט אים העלפן זיך אָנטון און אים זייער געשעצט. ווען עס איז געקומען שבת, האָט דער פעטער מיך מיטגענומען צום רב און איך האָב אים געטראָגן דעם טלית מיטן סידור. דער רב האָט זיך געפרעגט ווער איך בין און ער האָט אים אַלץ דערציילט. דער רב האָט אים דערביי געבענטשט און געווונטשן, אַז אין דעם זכות וועט ער געהאָלפן ווערן מיט אייגענע קינדער. דעם רב׳ס ברכה האָט זייער געווירקט אויפן פעטער, און ווען מיר זענען אַהיים געקומען פונעם דאַוונען האָט ער מודיע געווען דער מומע, אַז איך קען דאָ בלייבן און זי זאָל מיר אָפּגעבן אין אַ חדר.

זונטיק אין דער פרי איז די מומע אַוועק מיט מיר צו הירשע־יודל דעם מלמד, וואָס האָט געוווינט אויפן שולהויף, און איך בין געוואָרן אַ תלמיד מיט תלמידים גלייך. מען האָט מיר געמאַכט אַן אָנצוגל און אַ פּאָר שיך, אָבער מען האָט מיר געלאָזט זיי אָנטון בלויז שבת. וואָס שייך עסן האָט זיך די גאַנצע משפחה אין מיר באַטייליקט. זונטיק און מאָנטיק האָב איך געגעסן ביים פעטער זעליג, דינסטיק און מיטוואָך ביי דער קוזינע סאָניע און די איבעריקע טעג ביי

דער מומע חנה, וועלכע פלעגט זאָרגן פאַר מיר אויך אין די אַנדערע טעג. זי פליגט אַריינגיין צו שמעיהן אין רעסטאָראַן און צונויפזאַמלען פאַר מיר רייגן פון הערינג, האַרטע שטיקלעך ברויט און אַנדערע שיריים, אַדאַנק וועלכע איך בין געבליבן אַ זאַטער נאָך דער בשותפותדיקער אָנשטרענגונג פון דריי משפחות אַנצועסן איין קליין יינגעלע. און איצט, אַז עס איז מיר געקומען צום לעבן און האָב געהאַט עסן צו דער זעט, זענען געקומען מיינע עלטערן מיך נעמען אַהיים, אָבער איך האָב מיך שטאַרק קעגנגעשטעלט און בין געבליבן אין מייטשט.

הטיול במזחלה מתענוגות החורף
מייטשעטער יוגנט שליטלט זיך אין ווינטער

איך האָב מיך גוט איינגעבירגערט אין מייטשעט און האָב שוין געהאַט מיינע חברים, מיט וועלכע איך האָב געשפילט אין קנעפלעך. און קנעפלעך האָבן מיר ניט געפעלט ביים פעטער דעם שניידער, ביז ער האָט זיך געכאַפּט, אַז איך שלעפּ אַרויס אַלע קנעפלעך און פאַרשפּיל זיי. נאָכדעם ווי ער האָט מיר געדראָט מיט אָפּשיקן אַהיים, האָב איך מיר געפונען אַן אַנדער קוואַל פון קנעפלעך. איך פלעג גיין אין בית־המדרש און ווען אַלע זענען געשטאַנען שמונה־עשרה, האָב איך מיט אַ מעסערל אַראָפּגעשניטן די קנעפלעך פון די מאַנטלען, היינט אין גרויסן בית־מדרש און מאָרגן אין חסידישן שטיבל א.אַ.וו. איינמאָל אַ שבת,

האָב איך אויסגעוווּנען אַלע קנעפּלעך ביי די חברים, עס האָט אויסגעבראָכן אַ גרויסער קריג און בשעת חדווה האָב איך צעריסן מיינע שבתדיקע הויזן. איך האָב מורא געהאָט אַהיים צו גיין ביז די מומע האָט זיך אריינגעמישט, די הויזן זענען פאַרריכט געוואָרן, אָבער די פּרשה קנעפּלעך האָט זיך אויסגעלאָזט. אָבער גאָט פאַרלאָזט ניט און איך האָב מיר אויסגעפונען אַן אַנדער שפּיל — אַראָפּנעמען רייפן פון פעסער און נעבן פאַדקריזשער־גאַס לויפן מיט זיי באַרג אַרויף און באַרג אַראָפּ, אָדער ווינטער־צייט זיך אַנהענגען אויף די שליטנס, וואָס זענען געפאָרן אין שטעטל, ווי אויך אַנדערע קונדסרייען.

משה׳קע דער קאַראַבעלניק איז געווען מיין פעטערס אַ שוואָגער. ער האָט געהאַט אַ שוואַכקייט צו חזנות און פלעגט זיך אַלע מאָל רייסן צום „עמוד״. אָבער ווי דער שטייגער, האָבן ניט אויסגעפעלט קיין ליצנים און אַנציל פלעגט זיין אַן אונטערהעצער, אַז אַ צווייטער זאָל זיך שטעלן צום עמוד. די זאַך האָט געשאַפן גרויס פאַרדרוס און נאָכן דאַוונען פלעגט מען זיך גוט דורכוווערטלען. דערפאַר פלעגט זיין אַ פאַרגעניגן אַריינגיין שבת נאָכמיטאָג אין בית־המדרש אַריין, ווו יענקל פלעגט אָנפירן מיטן תהילים. ער פלעגט זאָגן אויף אויסנוויי־ניק אַ קאַפּיטל נאָך אַ קאַפּיטל און אַלע האָבן אים נאָכגעזאָגט מיט אַ טרויעריקן אָבער הימלישן ניגון, וואָס האָט דערוואָרעמט די נשמה, איבערהויפּט אין ווינטער. דאַקעגן יונגוואַרג פלעגן גיין אין „זאַוואָד״ טרינקען סעלצער־וואַסער און לימאָ־נאַדע. בין איך אויך אַריינגעקומען און געזען, אַז מען טרינקט און מען צאָלט ניט קיין געלט נאָר מען לאָזט איבער אַזעלכע צעטעלעך. בין איך אויך אַ בעלן געווען צו נעמען אַן געלט, אָבער מען האָט מיר ניט געגעבן און מיין קינדערשער קאָפּ האָט ניט פאַרשטאַנען פאַרוואָס.

אויך פיל אַנדערע זאַכן האָב איך צו יענער צייט ניט פאַרשטאַנען און זיי האָבן אַרויסגערופן ביי מיר גרויס וווּנדער. ווען מיין פעטער פלעגט ברענגען אַ הון פון דאָרף, פלעגט מען זי בייטאָג ניט שעכטן, נאָר ווען אַלע פלעגן שוין שלאָפן, האָט מען מיך אויפגעוועקט און געשיקט צו דוד דעם שוחט שעכטן די הון. און אַז מיין מומע איז געגאַנגען אין יאַטקע נאָך פליייש אויף שבת, האָט זי געקויפט נאָר אַ העלפט וויפל זי האָט באַדאַרפט, ווייל זי האָט מורא געהאַט פאַר אַן „עין־הרע״, און די צווייטע העלפט האָט מען מיך געשיקט קויפן אין אַן אַנדער יאַטקע. אין מייטשעט איז געווען אַ מאָדע, אַז יעדער ייד האָט גע־האַלטן אַ פּאָר ציגן און הנוך פלעגט גיין מיט אַלע ציגן אין די בערג זיי פּאַשען. מיר איז דאָס געווען אַ וווּנדער, וואָס איז ער עפּעס אַ „משה־מחויב״ צו גיין

מיט דער גאַנצער שטאָט ציגן. איך דערמאָן זיך מיט באַוווּנדערונג דעם מילנערס טאָכטער, וואָס האָט געהאַט צוויי לאַנגע און גראָבע צעפּ, און ווען זי פלעגט גיין אין גאַס, האָט זיך מיר געדאַכט, אַז די צעפּ וועגן מער פון דעם מיידל. איך בין דאָך שוין מער ניט קיין ייִנגעלע און בין שוין אויסגעפּאָרן אַ וועלט, נאָר אַזוינע שיינע צעפּ ווי איך האָב געזען אין מייטשעט, און טאָקע ביים מילנערס טאָכטער, האָב איך אין ערגעץ ניט געזען...

מייטשעט איז געווען אַ קליין שטעטעלע, אָבער אַן אמתע ייִדישע שטע־טעלע, וועלכע איך וועל קיינמאָל ניט פאַרגעסן. סיי אין דער וואָכן און סיי אום שבת האָט מען געזען די מייטשעטער ייִדן גיין מיטן טלית־זאַק אין שול אַריין דאַווענען און לערנען, אויך אין די אָוונטן האָט קיינמאָל ניט געפעלט צו קיין מנין. אַדאַנק מייטשעט, ווו איך האָב פאַרבראַכט מיינע יוגנט־יאָרן, און זיך געלערנט, בין איך אויסגעוואַקסן אַ ייִד און קען האַלטן אַ פען אין דער האַנט. מייטשעטער ייִדן האָבן געלעבט ניט אין רייכקייט אָבער אין גרויס אחדות איינער מיטן צווייטן סיי אין פריידן און סיי אין ליידן. ווען עס האָט זיך געמאַכט אַ חתונה אין שטעטל, האָט זיך די שמחה געפילט איבעראַל. ווען מען האָט געפירט די יונגע פּאָר צו דער חופּה, זענען די כליזמרים געגאַנגען פאָרויס און די גאַנצע שטעטל יונג און אַלט פון אונטן. איך האָב שוין געזען אין מיין לעבן פאַרשידענע חתונות, אָבער אַן אמתע פריילעכע ייִדישע חתונה געדענק איך נאָר פון מייטשעט.

דאָס האַרץ טרויערט און קען זיך קיין טרייסט ניט געפונען, ווען מען דער־מאָנט זיך, אַז די ערלעכע און איידעלע מייטשעטער ייִדן זענען אַזוי טראַגיש אומגעקומען פון די הענט פון פאַלשע מערדערישע שכנים. זאָל זיי גאָט באַצאָלן נאָך זייער ווערט און די הייליקע נשמות זאָלן אויפגעריכט ווערן מיט אַן אמתן תיקון.

פרק שלישי

שערי תורה וחסידות

הגאון ר׳ שלמה פוליצ׳ק

העילוי ממייטשעט

הגאון ר׳ שלמה פוליצ׳ק, הנודע ברבים בכינוי־הכבוד „העילוי ממייטשעט״ נולד בד׳ דחנוכה תרל״ח (1877) בכפר הקטן והנידח סניציניטש הסמוך לעיירה מייטשעט. אביו ר׳ יוסף היה יהודי בן־תורה אך כפרי תמים־דרך, שמצא את מחיתו מחכירת בית־הדואר ובית־המרזח של הכפר, ואמו שהיתה אשה צנועה וחסודה מתה עליו בעודה צעירה לימים. בהגיעו לגיל החינוך, הביאו ר׳ יוסף למייטשעט הסמוכה ללמוד בחדר ומכאן תוארו לעתיד „העילוי ממייטשעט״, ששמו יצא לתהילה בין הלומדים בכל העולם.

משחרית ימיו נתגלה הילד שלמה׳לי כילד־פלא. מיד לאחר כניסתו ל„חדר״ של מלמד מייטשטאי ללמוד קריאת ״עברי״, מצא את עצמו בין התלמידים הלומדים ״חומש״, ולא עברו ימים מועטים והנה הוא לומד כבר גמרא, והוא רק ילד בן חמש. כאשר תורתם של מלמדי מייטשעט לא הספיקה לו עוד, הביאו אביו לישיבת סלונים. בראש הישיבה הזאת עמד אז ר׳ הירש ממייטשעט, למדן מופלג, שהקפיד מאד לקבל לבית־מדרשו רק צעירים בעלי־כשרון. בתחילה השיב את פני ר׳ יוסף ריקם, אך לאחר שהילד הוכיח במבחן בקיאות גדולה במסכתות אחדות, נאות לקבלו והכניסו לכתה העליונה. עד מהרה גם רמת הלימודים בישיבת סלונים לא היתה עוד לפי מידת כשרונותיו ועבר משם לנובארודוק לדודו הלמדן ר׳ מרדכי מובשוביץ. שלמה׳לי למד הכל במהירות גדולה ובקלות מפליאה, תפש את השקלא־וטריא התלמודית ודרך הפלפול השנון, ולכל קושיא בגמרא ידע להשיב תשובה ניצחת, בכוונו לדעת גדולים מבעלי התוספות, המהרש״א ושאר מפרשי הש״ס. מוחו הגאוני היה פתוח לתורה וזכרונו העילאי עמד לו לפתח בקיאות בלתי רגילה. די היה לו לפתוח ולעבור ביעף על מסכת מסוימת, כדי לזכור בעל־פה את הסוגיות שבה ולרדת לעומקן במהירות בלתי־רגילה.

התחנה הקרובה והעיקרית של הילד־העילוי היתה ישיבת „עץ־החיים״ בוולוזין, שהיתה מפורסמת כאכסניה של תורה במחיצתם של גדולי הרבנים והחכמים ובראשם הנצי״ב — הרב נפתלי צבי יהודה (ר׳ הירש־לייב) ברלין. אופן קבלתו לישיבה בהיותו בן שתים־עשרה עשה לו כנפיים, שהוליכו את הקול למרחקים. לאחר שעמד במבחן ההיכרות עם ראש הישיבה, שבו השיב בחריפות יתירה לכל הקושיות והפירכות, הועמד לדו־קרב במלחמתה של תורה מול הרב הגאון ר׳ חיים, בעלה של נכדת הנצי״ב. ר׳ חיים שהתפרסם אח״כ כר׳ חיים מבריסק גאון הדור, הסתער בכל עוזו על שלמה׳לי הצעיר, אשר השיב מלחמה שערה ביתר שאת עד שחדל הראשון לתקוף והפליט בהשתוממות רבה:

— העילוי ממייטשעט!... וזה שמו וזכרו אותו נשא בענווה רבה עד יומו האחרון...

רק שלוש שנים למד העילוי בישיבת „עץ־החיים" (תרמ"ט־תרנ"ב), כי היא נסגרה בפקודת הגראף בלינוב על אשר לא נאותה לצוו המלכות להנהיג בה לימודי חול. במשך שלוש השנים הללו היה שלמה מרכז ההתענינות בישיבה ומחוצה לה. ביחוד קנה את לבו של ר' חיים, שנפשו היתה קשורה בנפשו לאהבה אותו ולכבדו כאחד הגדולים.

הגאון ר' שלמה פוליצ'ק — העילוי ממייטשעט
דער מייטשעטער עילוי

בין כותלי הישיבה נחוג יום הבר־מצוה של שלמה, וזאת ביוזמתו של הנצי"ב בעצמו, שבייחסו ערך רב לעילוי הצעיר, ראה בכך חשיבות מיוחדת בחיי הישיבה ומצא לנכון לפניו לחרוג מהמסורת המקובלת בוולוזין, מעין הוראת שעה. הנצי"ב הזמין לביתו את ה"פני" של וולוזין וגדוליה וערך "סעודת־מצווה" לכבודו.

הגאון ר׳ חיים הזמין את חתן־היום להגיד ״פלפול״ לפני הנאספים ואף הצביע על המקומות בתלמוד, שישמשו יסוד וביסוס לדרישתו. אך רוחו הגדולה של שלמה לא נוצרה להיות כלואה במסגרת נתונה, וכעל כנפי נשרים ממש ריחף בעולם הסוגיות הרבות והשונות, שצצו ועלו במחשבתו הגאונית כל אימת שהיה זקוק להן. משל היו מנגנים בכלי־שיר הנשמעים בצייתנות לפקודתו של המנצח עליהם.

בגומרו את דרוש־הבכורה שלו לשמחתם ולתשואותיהם של כל הנאספים, אמר לו ר׳ חיים בחיבה אבהית: „בני מה שחשבתי אתה לא אמרת, אך מה שאמרת היה יותר טוב ממה שחשבתי״. תגובתו של שלמה היתה אופיינית לדרך התנהגותו בענווה ובהצנע לכת — הוא התרגש מאד מזה, שהרהיב עוז בנפשו לדרוש בפני הגדולים בתורה עד שהתחיל בוכה בקול. על זה אמר לו ר׳ חיים: ״בני, אל תפול ברוחך, גם אני בכיתי ביום הבר־מצוה שלי״...

הרבנית חיה־רבקה פוליצ׳ק

בשנת תרנ״ב, בהיסגר ישיבת וולוזין, נדד העילוי ממייטשעט לישיבת „כנסת בית ישראל״ בסלובודקה. ראש־הישיבה הגאון ר׳ נתן־צבי פינקל, שאף מתמיד לפאר את ישיבתו בבעלי־כשרון ובעילויים והוא שמח לבואו של המייטשטאי כמוצא שלל רב. אך ״שיטת המוסר״ של סלובודקה לא דבקה בו, שכן הוא דגל במוסר שאינו נובע מספרי־תשובה, אלא במוסר שמקורו בלב והבא לידי ביטוי במידות ובמעשים טובים, ביחסי אהבת הזולת וכיו״ב. ובהיות לבו נמשך בגעגועים אל רבו הגאון ר׳ חיים, קם והלך אליו לבריסק לחיות במחיצתו ולהינות מהשראתו. שם קבע את מקום לימודיו בבית־המדרש „משמר־קלויז״ עד שהגיע זמנו להתיצב למבחן צבאי, ולאחר שהתפטר מחובת השירות בצבא הרוסי, נסע לווילנא והצטרף אל ״הקיבוץ״ של הגאון ר׳ חיים־עוזר גרודזנסקי.

לאחר כמה תחנות־מעבר אחרי וולוזין, היתה שוב ווילנא תחנה חשובה בחייו ובעיצוב דמותו של העילוי ממייטשעט. ווילנא היתה כידוע עיר, שההשכלה בנתה לה קן בה והשפיעה השפעתה על סביבותיה, וגם חומת "הקיבוץ" של ר' חיים־עוזר נפרצה להשפעתה. רוב תלמידי הקיבוץ, שכבר מילאו כרסם בתלמוד ובפוסקים והגיע תורם לקבל היתר־הוראה, היו נוהגים לעיין בצנעה בספרי חול, אולי כדי להיות מוכשרים יותר לנהל עדת מרעיתם לעתיד. ואילו העילוי ממייטשעט עשה זאת בגלוי וקבע עתים לתורה ולקריאה, ואף היה בין אלה שהציץ ולא נפגע. בהיפתח לפניו אשנב לעולם המדע, שקד על הספרות העברית והלועזית. קרא עתונות עברית ולועזית, גילה ענין רב במדעים ובמיוחד במתמטיקה, שחריפותה הלמה את מוחו הגאוני. פרופיסור ווילנאי מפורסם כתב על העילוי ממייטשעט, שלעולם המדע אבד פרופיסור גדול למתמטיקה. במעגל התענינותו שדומה ולא נסגר לעולם, נתן דעתו גם על משחק השח־מט, שגילה גם בו גאוניות גדולה, ושחקנים מפורסמים היו מזמינים אותו להתמודד אתם.

לאחר ששוחרר מהשירות הצבאי ובהיות שמו הולך לפניו למרחקים, דיברו בו נכבדות עם בנות עשירים ונגידים ועם בנות רבנים מהוללים, אך נאמן למידת הענווה שפיעמה את לבו, „מצא" את זיווגו בכפר איוואַניטש הסמוך למינסק. בן עשרים ושלוש היה בקחתו את חיה־רבקה לבית רובינציק לאשה, בת יהודי אמיד אך פשוט וישר והזבד היה טוב. אולם בכך לא בא אל המנוחה ואל הנחלה וסאת נדודיו טרם נתמלאה. אחרי החתונה ניסה לשלוח במסחר ידו, אך לא לו נועד המסחר, ואחרי שאיבד את כספו במשך זמן קצר, חזר לווילנא ללמוד תורה בפרישות עד שנלקח בבוא הזמן אחר כבוד לשמש ריש־מתיבתא בישיבת לידא.

בעת ההיא נפגש העילוי עם ר' אהרן רבינוביץ, חתנו של הרב הגאון ר' יצחק־יעקב רייניס, רבה של לידה. הרב רייניס, שהיה מיסד „המזרחי", יסד בלידה ישיבה בעלת מגמה לאומית במטרה למזג בה תורה עם השכלה כללית, לפי שיטת "תורה עם דרך־ארץ", שהיתה נפוצה בגרמניה, ושגם רוחו של העילוי ממייטשעט היתה נוחה ממנה. ר' אהרן חתנו היה זה שגילה את שלמה'לי הצעיר והביאו לוולוזין, וכעת גילה אותו בשנית והביאו ללידה. בן עשרים ושמונה שנים היה כשהוזמן ע"י הרב רייניס לבוא ולכהן במשרת ריש־מתיבתא וממונה על מחלקת התלמוד בישיבת לידה.

ישיבת לידא לא שימשה עוד תחנה נוספת, אלא פתחה תקופה חדשה בחייו. עד כאן הצטיירה בלבנו דמותו של עילוי עניו ושתקן, המתבודד בפינתו ושוקד על הלימודים בפני עצמו. מכאן ואילך התגבשה תכונתו העיקרית כמורה ומחנך ומרביץ תורה ברבים. יתירה מזאת הוא "מתגלה" גם לעצמו כמרצה שעורים בתלמוד במידה כזאת, שלשמעו נהרו אליו תלמידים מכל ישיבות רוסיה לשמוע את שיטת לימודו, סברותיו וחידושיו. במשך תשע שנים הפיץ מעינותיו חוצה ואלפי תלמידים שתו בצמא את דבריו, שיסודתם בהגיונו הגאוני.

הוא בעצמו לא רשם דבר מחידושי תורתו, אך תלמידיו רשמו מפיו במשך השנים כאלף וחמש מאות שעורים, ששמשו להם חומר לעיון ולחזרה, בהגישם לרבם העתק אחד מכל רשימה, אולי יאבה לעת זקנתו לעבור עליהם ולהוציאם לאור. אמנם בדרך תלאותיו וטלטוליו הקשים, שהיו מנת חלקו בעת מלחמת העולם הראשונה וזוועות המהפכה והפרעות שלאחריה, אבד לו האוצר היקר הזה, אך מתוך העתקים בודדים שנשמרו בידי תלמידיו ובהתווסף עליהם דבריו האחרונים, שחידש בישיבת ר׳ יצחק־אלחנן בארה״ב, יצא לאור בשנת תש״ז בניו־יורק הספר היקר „חידושי העילוי ממיצ׳ט״ ביוזמתו ובעריכתו של חתנו הרב ר׳ יהודא־לייב גולדברג.

הרב רייניס, מיסד ישיבת לידה, נפטר בי״ד אלול תרע״ה (1915), כאילו מן השמים חשכו אותו מלראות בחורבנה. ובהיות סכנת המלחמה ומוראותיה מאחורי כתליה, קמו חמישה ימים אחרי הפטירה ראשי הישיבה וכמאה ועשרה תלמידים אתם, מלבד התלמידים הרבים שהתפזרו איש לעברו, ושמו לדרך פעמיהם. ביניהם היה העילוי, הרב ר׳ אברהם בנו של הרב רייניס, הרב ר׳ אליהו־בר משגיח הישיבה ואחרים, הם ומשפחותיהם. אחרי תלאות רבות שעברו עליהם בדרך המשובשת בגייסות, הוזמנה ישיבת לידה להשתקע בעיר יליסבטגרד שברוסיה הדרומית, כשנדיבי רוסיה מקרוב ומרחוק הבטיחו לדאוג לקיומה החומרי.

כשש שנים התקיימה הישיבה ביליסבטגרד, כשהעילוי ממייטשעט הוא רוחה החיה והמחיה. תשע שנים ניהל את ישיבת לידה מתוך עושר והרחבה. והנה נפל בחלקו להמשיך ולקיימה שש שנים נוספות ביליסבטגרד מתוך עוני ומצוקה, כשבחוץ תשכל חרב ובבית אימה של רעב ומחסור, וכך ישבו מאות תלמידים על התורה ועל החכמה כאי בודד בלב ים של דם ואש ותמרות עשן, אולי יעבור זעם וישובו הימים הטובים כבראשונה. אך הנה כבר נגמרה המלחמה בכל העולם, ורק על אדמת רוסיה מתנופף מטה־זעם בצורת מהפכה ואנטי־מהפכה, שהפילו חללים לרוב, ובמיוחד כילו חמתם ביהודים חפים מפשע וחסרי־ישע. וכך ניתכה חמתה גם על העיר יליסבטגרד. אחרי מלחמות־דמים בין מחנות ״אדומים״ ו״לבנים״, שנלחמו זה בזה על השלטון והיו מתפרצים תכופות אל העיר ועושים בה שמות, הגיעו שמועות מחרידות על כנופיות פורעים שהחריבו הרבה קהילות וטבחו אלפי יהודים במיתות משונות ואכזריות. הגדיל לעשות השודד גריגורי וכנופייתו הצמאים לדם יהודי, בהתנפלו על יליסבטגרד ובעורכו בה טבח רב. שלושה ימים רצופים השתוללו הרוצחים כחיות טורפות והרגו באכזריות אנשים, נשים וטף. כארבעת אלפים נפש מישראל. בגבורה עילאית עמד העילוי מול רעש המלחמה ואף נסך רוח שלוה ובטחון על סביבותיו, אך זעקת אחיו המעונים והמומתים פצעה את לבו פצע עמוק שלא נתרפא עוד עד יומו האחרון.

בסערת המאורעות נסגרה הישיבה והתלמידים נתפזרו. והנה רק נכרתה ברית־שלום בין רוסיה ופולניה, השיג רשיון לעזוב את ארץ הגזירה, ולאחר שבועות רבים של טלטולים ומחלות עבר עם משפחתו את הגבול לפולניה והגיע לביאליסטוק,

שם הורה בישיבת ״תחכמוני״ כשנה שלמה. עדיין לא מלאה שנה לישיבתו בביאליסטוק והנה הגיע מברק מאמריקה המזמינה אותו לקתדרה בישיבת ר׳ יצחק־אלחנן בניו־יורק. זמן מסוים השהה את תשובתו מתוך היסוסים נפשיים אם להאריך מרצון את פרשת נדודיו אל מעבר לים, או לבוא אל המנוחה ואל הנחלה במקום שהותו כשהוא שבע נדודים ורוגז בלאו הכי.

בהפצרת ידידיו ומוקירי שמו בארה״ב נחתך גורלו לנסיעה. בסוף שנת תרפ״א הגיע לבדו לניו־יורק על־מנת להתבונן היטב במצב ובתנאי החיים היהודיים במקום אם יוכשרו לחייו ולחיי משפחתו. אחרי שהייה קצרה נפלה ההחלטה הגורלית וקיבל את משרת ראש־הישיבה בישיבת ר׳ יצחק־אלחנן לשמחת לב כל יודעיו ושומעיו, ושלח מיד תעודות להביא את משפחתו אליו, ולאחר תקופה ארוכה עתירת מאורעות ומוראות כבירים, תקופה סואנת והרת סכנות לעם היהודי ולגורל תורתו, בא אל חוף מבטחים במרכז יהודי גדול, שם ניתנה לו האפשרות לנהל את תלמידיו על מי־מנוחות, כשהוא מוקף יחס כבוד והערצה לאין גבול.

כדרכו בקודש היה מעורב היטב בחיי החברה במקום. היה חבר פעיל ב״המזרחי״ ומסור מאד לרעיון תחיית העם העברי בארצנו הקדושה. כן היה חבר ל״אגודת הרבנים בארצות־הברית וקנדה״ ולמד לדעת את שאלת היהדות האמריקאית ולבטיה באופן יסודי. עבד במסירות למען קרן ״עזרת תורה״ המעניקה תמיכה כספית לרבנים וראשי־ישיבה בארץ־ישראל ובאירופה ועוד. עוד שתי תוכניות גדולות הציב לו למטרה לסגירת מעגל פעולותיו הברוכות. האחת — לעלות ולראות בעיניו את ארצנו הקדושה הנבנית משממותיה, והשניה — לכנס ולהדפיס את חידושי רבו הנערץ, הגאון ר׳ חיים מבריסק, אך לצערנו תקפה עליו חולשתו בטרם עת ושתי התוכניות לא יצאו מן הכוח אל הפועל. שש שנים נוספות שימש בקודש בישיבת ר׳ יצחק אלחנן, אך הדם המורעל שנספג בעורקיו

למראה הזוועות בגיא ההריגה, ביצבץ ועלה למוחו הנאצל ושם קץ לחייו אחרי מחלה קצרה של שבועיים, והוא בן 50 שנה בלבד.

אור לכ״א בתמוז תרפ״ח, בעוד פיו הקדוש לא פסק ממלל דברי־תורה אחרונים על ערש־דוי, יצאה נשמתו בטהרה. רעייתו נפטרה בניו־יורק ה׳ באלול תש״י.

אם לא זכה העילוי ממייטשעט לעלות לארץ־ישראל משאת־נפשו בגופו זכה לעלות ברוחו. עירית ירושלים, ביוזמתו של הרב שאר־ישוב כהן, סגן ראש העיר, החליטה להנציח אישיותו הנפלאה ע״י קריאת רחוב בשכונת קרית־משה ירושלים בשם „רחוב העילוי", וזה בסמיכות לרחובות ע״ש הרב רייניס וגדולי תורה אחרים. בטקס רב־רושם, שנערך ביום כ״א בתמוז תשכ״ח ליום־הזכרון ה־40 לפטירתו, השתתפו בני־משפחתו, ראשי העיר, שרי ממשלה, תלמידים לשעבר, קהל רבנים ובני־ישיבות והרב הראשי בראשם, ששמעו של העילוי ממייטשעט הגיע אליהם כאגדה מופלאה מימים עברו.

עם יציאת נשמתו העדינה בכ״א לחודש תמוז תרפ״ח לא נסתיימה פרשת העילוי ממייטשעט. רוחו הגדולה לא מתה. מורשתו הרוחנית שהעניק לעם ישראל, מכמני תורתו השפונים — טמונים בלבותיהם של תלמידיו שהעמיד ובלבותיהם של מעריציו הרבים ברחבי תבל, והיד־ושם שניתן לו בירושלים עיר הקודש, הנחילו שם עולם לזכרו המבורך, שיעמוד חי לנגד עיני רוחנו לעד.

לבסוף ראוי לציין, ששני בניו של העילוי, מוסמכי ישיבת ר׳ יצחק אלחנן, בולטים כאנשי מדע באותם השטחים, שהעילוי נמשך אליהם בצעירותו. האחד הוא ד״ר אהרן פוליאצ׳יק — מתמטיקאי בעל־שם, מומחה בענף האלקטרוניקה ואיש סוכנות האטום של ממשלת ארה״ב, והשני הוא ד״ר אברהם פוליאצ׳יק — ראש הפקולטה ללימודי הרפואה בבית־החולים של "החיילים המשוחררים" בברוקלין.

בנותיו של העילוי הן: רישע, הנשואה ליעקב פינס וגרים בניו־יורק. ליבע הנשואה להרב ישראל מובשוביץ, הוא רבה של קהילת „הילקרסט ג׳ואיש סנטר" בניו־יורק ויו״ר ועד הנאמנים של בית־הכנסת בשדה התעופה על שם קנדי בניו־יורק. שרה ובעלה הרב יהודה־לייב גולדברג, כיום תושבי ישראל. הרב גולדברג קשור לרבנות הראשית בחיפה. כן גם עלו והתישבו בארץ נכדיו של העילוי, האחים שלמה ומשה גולדברג, שניהם מהנדסים.

בן־ציון ח. אילון

הרב אהרן סורסקי

רבני מייטשעט ולמדניה, א

א.

הרב ר' יוסף מורדקובסקי זצ"ל — ר"מ

בקרב בני עליה

הגאון והחסיד רבי יוסף־מרדכי מורדקובסקי זצ"ל, או כפי שקראו לו: „ר' יאָשע מייטשעטער", יליד העיירה מייטשעט, נמנה עם בחירי חסידי סלונים, וברבות הימים כיהן כריש־מתיבתא ראשון לישיבת „תורת חסד" של חסידי סלונים בעיר ברנוביץ' והעמיד תלמידים הרבה. אישיות מופלאה, דמות החטובה כליל מעולם האצילות, אשר מעינות של זוך נפשי שפוכים על כל רום־קומתה, על כל רמ"ח ושס"ה.

רבי יאָשע היה גאון מופלג בתורה, בר־לבב ועובד ה'. הגאונות קרנה מדמותו באור־יקרות. עשיר בדעה וברעיון, בעל לב פתוח ומוחין־דגדלות, המרקיע שחקים כחד מחסידי קמאי — והכל מוטבע בחותם האצילות. בשטיבל הסלונימאי בברנוביץ' ידעו החסידים לגלגל בסיפורים הרבה שהיו קשורים באצילותו של זיוותן זה. מכל תנועה ודיבור קל של ר' יאָשע, מכל ניד־עפעף ממש, היו האנשים זולתו מתבשמים והרגישו שהנה עומד לפניך איש־פלאים החובק בנפשו זרועות עולם והוא פוסע כל חייו לאיטו כמטייל בספירה העליונה דמיתקרי „אצילות". גאונות עילאית היתה נסוכה בפלפול חריף שהיה מחדש במהרש"א מסובך, ולדרגת אצילות הגיע בתפילת „נשמת כל־חי" לוהטת שלו. אצילותו נתעטרה בלווית־חן של מידת הקדושה, בענוה טבעית של מצניע־לכת, ובכל שאר המידות המציינות עדנה נפשית.

אציל נפש

כזו היתה דמותו: נמוך קומה ודל בשר, בעל גו שפוף ומכונס בתוך עצמו, פניו עטורים זקנקן צהבהב ועיניו מאירות־נוצצות תמיד. ר' יאָשע היה כל ימיו מדוכא ביסורין. שנים הרבה סבל משחפת־עצמות ממאירה. כשהיו יוצקין לו „יוד" על פצעיו הפתוחים לחיטוי ולמזור, היו זעקותיו מסמרות את השער שבראש. מעולם

לא ידע מנוח מיסוריו, לא שלוה ולא מרגוע, וחרף כל זאת — היו השמחה והצהלה נסוכים על פניו בכל עת.

ר׳ יאָשע התגלה כאציל גם בלבושו, גם בהילוכו וגם באכילתו. דמותו שימשה התגלמות חיה של ה„שולחן ערוך״. תמיד מהלך בניחותא, בישוב הדעת, לעולם אינו רץ ריצה מבוהלת ואינו מדלג, ואם בימות החול כך, ביום השבת, שכתוב בו „פוסעים בו פסיעה קטנה״, על אחת כמה וכמה, כיאות לבן־זוגה של שבת מלכתא. אפילו בשבת של חורף, כאשר הרחוב מתמלא שלוליות עמוקות של מי־גשמים והמטר יורד מן העננים בזעף גדול, אין הוא מרחיב פסיעותיו חס־ושלום. אצילות השבת שפוכה עליו בנוגה שלא מעלמא הדין. גם בהלכות־אכילה, היה נוהג באצילות רבה. פעם לא בא אוכל אל פיו זמן ממושך והרעב הציק לו, אך משהביאו לפניו כיכר לחם, לא היתה בידו סכין לפרוס ממנו פרוסה לאכילה. וויתר, איפוא, ר׳ יאָשע על הלחם והמשיך לרעוב. האצילות ניצחה וגברה בנפשו על הרעבון...

מקוריותו היתה שובה כל לב. הוא התייחס לכל ענין מן העניינים בקנה־מידה משלו, במטבעות־מושגים שהטביעם הוא לבדו, מעשה גאון חד מקמאי. התפשטותו מן העולם־הזה וכל הבליו החומריים, התעלותו בטפחים הרבה מעל פני האדמה הגסה, היתה גדולה עד מאד. הוא לא היה מסוגל להבין, פשוטו כמשמעו, לשם מה זקוק אדם לרהיטים בביתו... פעם שיגר אותו הרבי ר׳ שמואל׳קה מסלונים למינסק, על־מנת שיתגורר שם במשך תקופה מסויימת, למען ישפיע מרוחו על ה„שטיבל״ המקומי של חסידי סלונים, ויפיח רוח־חיים בעצמות. העמידו אנ״ש לרשותו דירה מרווחת, מרוהטת ברוב פאר ומקושטת בווילונות יקרים. ר׳ יאָשע לא הורגל בכגון דא. העושר, הנוחיות המופלגת וכל האביזרים החומריים באותו מעון העיקו על נשימתו. כיצד יסכין לגור במקום כזה? עמד והזמין אליו כמה מטובי החסידים, בעלי מדרגה, שישבו עמו בצוותא חדא והפליגו בניגונים של דביקות במשך כמה שעות רצופות, טיהרו את המקום בהבל פיהם, עד שהרגיש ר׳ יאָשע שהאויר בדירה נזדכך קמעה...

ר׳ יאָשע התהלך תמיד אפוף דביקות, מבלי להסיח דעת, תפוס שרעפים, כולו אש־להבה עצורה. חניכיו הצעירים הסתכלו לעברו כעל אחד קדמון, צדיק, אשר נתגדל במערתו של רבי שמעון בר־יוחאי, וכיון שהוא יוצא לחלל העולם ורואה בני־אדם מתעסקים בצרכי החיים ממלאת את חדרי לבו תמיהה גדולה: „מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה?!״

ר׳ יאָשע שימש דוגמה ומופת גם במידת הצדקה. לא היתה לו לר׳ יאָשע כל הכנסה אישית וכל ימיו התפרנס „ישר מידיו של הקב״ה״. כאשר מאן־דהו הגניב לפעמים אל מעונו כיכר לחם, נהג ראשית־כל לאמוד את שוויו ומפריש כנגדו „מעשר כספים״ בפרוטות, ומקדישן לצדקה. פעם אספו ידידיו בעבורו 200 זלוטי, על־מנת לאפשר לו לנסוע לעיר־הקייט אוטבוצק לצרכי ריפוי, עקב מחלת הריאות שסבל ממנה. אך בו ברגע שמסרו את הכסף לידיו של ר׳ יאָשע, עמד והפריש ממנו „מעשר״ 20 זלוטי לצדקה...

כל המידות הטובות שמנו חכמים נמצאו בו. כל סגולות היקר של אניני־הדעת ואצילי־הנפש, אלה הקרויים בלשון חז״ל „נסיכי אדם״, עיטרו אותו. רבו הגדול, האדמו״ר בעל „דברי שמואל״, העיד בו כהאי לישנא: „ר׳ יאָשע גאון בחסידות כשם שהוא גאון בתורה!״ גם הרה״ק רבי מרדכי־חיים מסלונים סיפר בשובו לארץ־ישראל, אחר שערך ביקור בהיכלו של בעל „דברי שמואל״ לפני כ־70 שנה בערך, על פגישתו הנדירה עם ר׳ יאָשע ממייטשעט, כשהוא מטעים בהדגשה יתירה: „לא תיארתי לי מעודי שיש בליטא „גוטא יידן״ כאלה...״

פדגוג אמן

רבי יאָשע הצטיין כמרביץ־תורה משובח וכמחנך בחסד עליון ממש. הוא נחשב למעצב דמותו של דור־החסידים הברנוביצ׳אי החדש, אשר צמח וגדל לתפארת אחרי שוך מלחמת־העולם הראשונה.

הימים היו אז ימי תוהו ובוהו. העדה הסלונימאית שנתגבשה בעיר במשך כמה דורות הגיעה למצב של ערב־התפוררות. מוראות המלחמה, המדכאים את הכל, השכיחו מלבם של כמה וכמה יהודים יקרים ונלבבים כי... חסידים הם, כי בנפשם הוא שיהיו קשורים בנר״ן לרבי (והשעה שעת חילופי־משמרות לרגלי הסתלקותו של האדמו״ר רבי שמואל׳קה זצ״ל), ובכלל שעליהם להתנהג בחסידות. על רקע העזובה הרוחנית הזאת נתגלה בברנוביץ׳ כגואל ומושיע ר׳ יאָשע מייטשעטער, שעקר עם משפחתו לכאן בשלהי המלחמה. הוא החזיר עטרה ליושנה בטפלו בכל פרט מתוך אמונה עזה ובחמלה רבה, כשמחשבתו וכל מעייניו נתונים כליל לרפא מזבח ה׳ ההרוס. ר׳ יאָשע נפח בחסידים נשמה חדשה. והם, הנלבבים, החלו נחפזים אל סופרי סת״ם, על מנת להחליף את התפילין שלהם ב„בתים״ עשויים מעור אחד וביתר הידור; החרוצים שבהם הזדרזו לגזור „טליתות גדולים״ מיותרים, כדי לתפור מהם „טלית קטן״ אחד או שניים, המחזיק במידתו כדי שיעור למהדרין. נקיי־הדעת חידשו את הטבילה התכופה במקוה לשם תוספת־טהרה עובר לתפילה עם שחר. זקנים עם צעירים, כולם בהשפעת ר׳ יאָשע, החלו לנסוע אל הרבי ר׳ אברהם, המתגורר לפי־שעה בביאליסטוק, עד שלבסוף נעתר להם והעתיק הנה את חצרו ובית מדרשו. *

בפקודת רבו, האדמו״ר מסלונים, מייסד אז ר׳ יאָשע בברנוביץ׳ את ישיבת „תורת חסד״, מקום תורה וחינוך לבני־תשחורת ופרחי החסידים. (ישיבה זו ניסו להקימה ערב מלחמת־העולם, האדמו״ר רבי שמואל׳קה זצ״ל והגאון רבי זאב־מאיר שינברג, רבה של ברנוביץ׳, אך בעוד המפעל באיבו פרצה הפורענות הגדולה ושניהם נסתלקו לעולמם. עכשיו נמנו וגמרו להגשים מחדש את הרעיון הקדוש). ר׳ יאָשע הועמד בראשה ומרביץ תורה ברבים. הוא מפזר לחניכיו מאוצרות

* (על דור מפואר זה ראה תיאור מלבב בקונטרס „סיום התקופה״ הנספח לספר „זכרון קדוש״, לזכרו של האדמו״ר רבי שלמה הי״ד מברנוביץ׳, בהוצאת ישיבת „בית אברהם״ ירושלים. בשולי הקונטרס נכללה רשימת חסידי סלונים במייטשעט שניספו בשואה).

רוחו העשירים, ביד רחבה וברוח נדיבה. לפי עדות תלמידיו המובהקים היה בהאזנה לשיעוריו בגפ״ת משום תענוג רוחני אמיתי. ר׳ יאָשע היה משתף אותם בחבלי־היצירה שלו, מביאם בכור ההיתוך והצירוף של חידושיו, לומד אתם את דברי הגמרא ביסודיות יתירה, משל היה ניגש זו הפעם הראשונה להבין ולדעת מה שכתוב בתלמוד. אחרי שעבר עמהם על קטע כלשהו בצורה פשוטה, כמנהג דרדקים, לשון הש״ס עם פירוש המלים ביידיש, התחיל לחפש היכן חבויה כאן קושיא מטרידה, ולכשנמצאה, ניסה ביחד עם תלמידיו, בכוחות משותפים, למצוא תירוץ מניח את הדעת לפירכות שנערמו אגב לימודם. בסופו של שיעור, שהיה מתארך יום־יום כדי חמש ושש שעות, היתה הסוגיא הנלמדת יוצאת מלוטשת היטב, בהירה ומאירה עיניים. החספוסים נעשו חלקים ורכים כקטיפה, דברי הגמרא היו מאירים ושמחים כנתינתם מסיני.

ר׳ יאָשע היה לתלמידיו חזות הכל: גאון, צדיק, חסיד, עניו והעולה על כולנה: אציל שבאצילים. כל פסיעה, כל ניב, כל נשימה מנשימת־אפו שפעו הוד ועדינות. הגערה החמורה ביותר, שמסוגל היה לגעור אי־פעם בתלמיד שמצאו שח שיחה בטלה, ממחישה את אופיו בצורה מובהקת:

— איך לא תפחד מעבירה כה חמורה של „ודברת בם ולא בדברים בטלים?!״

מידת ה„ביטחון״

שתי „מציאות״ נזדמנו לו לר׳ יאָשע בהיסח הדעת, שהוא עצמו היה מספר עליהן. האחת — ביום שחייב היה לקיים מצות „פדיון־הבן״ של בכורו ר׳ נח מורדקובסקי ז״ל לא היתה בידו פרוטה לפורטה, אך בטחונו היה גדול. יצא הרחובה והנה נצנצה לקראתו מעל־גבי הקרקע מטבע מבהיק, שהיה בשווי כדי חמישה סלעים...

והשניה — מעשה, וביקש בפרוס החג לנסוע לסלונים אל האדמו״ר ולא היו בידו מעות כדי כרטיס־נסיעה ברכבת. ר׳ יאָשע לא התרשם במיוחד מן העובדה הזאת, אחרי שתמיד שגור על לשונו הפסוק: „ירושלים הרים סביב לה״ — כיון שצריך אדם לנסוע אל רבו, שזו בחינת עליה־לרגל ירושלימה, חוסמים הרים את דרכו, כלומר נערמים לפניו מכשולים ואבני נגף לאין־ספור, ועליו לדלג עליהן... לא עלה כלל בדעתו לוותר על הנסיעה, שהיתה בעיניו חוק־ולא־יעבור. „מה לי השגות והארות״, היה רגיל לומר, „בראש וראשונה צריך לקחת את זה השק מלא עצמות („אַ זעקיל ביינער״) — וכאן היה מצביע על גופו — ולהטילו בחצר־קדשו של הרבי... כל השאר אינו מעלה ואינו מוריד...״

עתה ישב וערך חשבון־הנפש: מה עלי לעשות? תינח לנסוע ברכבת אי־אפשר, שאין לי דמי כרטיס־נסיעה, אולם כדי לנסוע ברכבת הרי צריכות רגלי תחילה להגיע אל התחנה והרציף, והלא דבר זה יכול אני לעשות באין מפריע. מיד עמד וארז חפציו ויצא מביתו. בדרכו אל רציף הרכבת, נזדמן לו מטבע־כסף מוטל על הכביש, ובמטבע זה רכש כרטיס־נסיעה והגיע אל בית הרבי...

ר׳ יאָשע נפטר בדמי־ימיו שבע סבל ויסורים. היה זה בשלהי חודש אלול שנת תרצ״א. שני ארנקים נמצאו בחדרו: האחד, שהיה משלשל לתוכו „מעות ארץ ישראל״; והשני — בו היו טמונים 12 זלוטי שהתחיל לצברם פרוטה לפרוטה, החל מאסרו־חג של „שמיני־עצרת״ בחודש תשרי העבר, כדי לרכוש בהם אתרוג יפה ומהודר ביותר לחג הסוכות. כי זאת לדעת: אף במידה זו של הידור מצווה — גאון היה האיש, בדיוק כפי שהיה גאון בתורה ובחסידות.

לא שרדו מר׳ יאָשע ז״ל שם ושארית. צאצאיו המסולאים ניספו בשואת אירופה. כתבי־תורה לא השאיר אחריו. אך מתי מספר מתלמידיו המובחרים בישיבת „תורת חסד״ נשארו בחיים ומורשתו הרוחנית חיה בלבם. אחד מהם היה הרב ר׳ נחום־זאב ברזובסקי ז״ל, שעלה ארצה בשנת תרצ״ה ולאחרונה שימש כרבם של חסידי סלונים בעיר בני־ברק, עד שהלך לעולמו בשנת תשכ״ט — אישיות רב־גוונית מקסימה, סמל האצילות, עד שיודעי רבו ר׳ יאָשע ז״ל העידו, כי התלמיד משקף כבבואה חיה את דיוקן הרב. עוד אחד מהם הוא אחיו הצעיר ממנו, הרב ר׳ שלום־נח ברזובסקי יבלח״ט, מייסד וראש הישיבה המפורסמת של חסידי סלונים בירושלים, ישיבת „בית אברהם״ — נמנה כיום עם גאוני הדור, מחנך בחסד עליון, מקברניטיה המוכרים של היהדות התורתית ואישיות בולטת במועצת גדולי התורה של הסתדרות „אגודת ישראל״. תלמידים נוספים של ר׳ יאָשע נמצאים במקומות שונים בארץ ובתפוצות, כמעט כולם מצטיינים בשאר־רוח ותופסים עמדות חינוכיות חשובות (כמו הרב משה צ׳צ׳יק, מנהל בי״ס „אהל יעקב״ בתל־אביב, ועוד) ומגשימים בפועל את תורת החיים של רבם הנערץ.

יהא זכרו ברוך!

ב.

הרב ר׳ נח מורדקובסקי ז״ל — איש מייטשעט

הרב ר׳ נח מורדקובסקי ז״ל, יליד מייטשעט, היה בנו של ר׳ יאשע ממייטשעט, שכיהן כר״מ בישיבת „תורת חסד״ (ראה אודותיו לעיל) ושהתגורר במשך הרבה שנים בבקתה בודדה סמוך לתחנת הרכבת „מיצקעוויץ׳״ (4 ק״מ ממרכז העיירה). יודעי האב והבן נהגו לאמור, שבמדה ידועה נתקיים בהם „ברא כרעיה דאבוה״. כאביו כן היה גם ר׳ נח בעל שאר־רוח ונפש נאצלה, מצטיין בתפארת־מדותיו, וכאילו צעיף של עדנה פרוש על־פני אישיותו; גם הוא היה למדן בעל שיעור־קומה, מבחירי התלמידים בישיבת „תורת חסד״, גם הוא טיפוס של חסיד־עובד העמל עם עצמו, עד כי לבר־מדרגה ייחשב. חביב ונאהב על רבותיו, על רעיו־להתרועע, ובמשך הימים — על תלמידיו.

אחרי נשואיו עבר להתגורר בעיר לודז׳, זו הקרויה „מנצ׳סטר דפולין״, מבלי שייבלע בסאון הכרך התעשייתי הענקי. כאן נתמנה לריש־מתיבתא בישיבה לצעירים שהקימו חסידי חב״ד בעיר. הוא הצליח מאד בשדה החינוך, רכש את אהבת חניכיו ללא שיור, עד שנעשה להם דמות למופת. גם ב„שטיבל״ העירוני של חסידי סלונים היה דמות נערצה ומקובלת. פרחי החסידים נכרכו אחריו בכבלי־קסם ממש.

השואה הנאצית הכריתה הימנו את היקר מכל: את ביתו וילדיו. בו ביום שמלאו לילדו הבכור י״ג שנים ונעשה בר־מצוה גזלוהו הצוררים ימ״ש ביחד עם שלושת אחיו הקטנים והובילום לטבח. ר׳ נח בעצמו עבר את כל מוראות השואה ונשאר חי, אך פצעי־לבו לא הגלידו, זעקת ילדיו האבודים פלחה התמד את לבו וכליותיו. בתום המלחמה נתגלגל לצ׳כוסלובקיה במחנה־עקורים ושב לאומנותו, להרבצת תורה, מתוך מסירות־נפש ממש. הוא לקה במחלת שחפת אנושה, מיום ליום היה הולך וגווע כנר דועך, אך מגירסתו עם התלמידים — אודים מוצלים מאש — לא פסק. הוא קיבל הזמנה מירושלים עיר הקודש, מישיבת „בית אברהם״ של חסידי סלונים, לבוא ולשמש בה כמשפיע רוחני ומחנך לצעירים — אך לא הספיק להיענות לה כי הקדימו המוות וכבה נרו.

אחיו הצעיר, ר׳ אהרן איסר מורדקובסקי ז״ל, יהודי יקר ונלבב, מצניע לכת — נמנה עם קבוצת היהודים שהוציאו הגרמנים ממייטשעט אחרי ההרג הכללי והובילום למחנה עובדי־כפיה שהקימו בקדליצ׳ובה, ליד ברנוביץ׳, שם ניספה עקה״ש כעבור זמן קצר. ה׳ יקום דמו!

ג.

הרה"ח ר' ישראל זלמן שעלובסקי זצ"ל

דמות־פאר של „חסיד כהלכה", חסיד דבי־עילאה, התגלמה באישיותו הפטריארכלית של ר' ישראל־זלמן ב"ר אברהם הלוי זצ"ל שעלובסקי, איש מייטשעט. בהיותי ילד רך עוד הספקתי להכירו, בשבתו בירושלים, אחרי שכבר הפליג ועבר את גיל הגבורות. תמיד נמשכתי אחריו. אהבתי להזין את עיני בזיו־איקונין שלו, בזקנו הארוך והלבן כשלג ובעיניו הטובות, חלונות הנשמה הזכה שקננה בו. חמדתי את תפילתו הנלבבת, הספוגה ערגון ותחנונים ממיסי־נפש, בעברו לפני התיבה כבן המתחטא על אביו שבשמים. היה לי תענוג מיוחד, בישבי לצדו על הספסל בבית־המדרש, להקשיב לקולו הערב כשהוא לומד תורה ושקוע בגירסתו עד כדי שכחה מעולם ומלואו. שעות שלמות היה יושב ושונה באין הפוגות, מבלי להסיט את העינים מתוך הספר, אפילו לא לרגע־כמימרא. גם ניצבתי ליד מיטתו ברגעים האחרונים לחייו, באותו ליל שבת־קודש פרשת „פקודי" לשנת תש"ח, במעונו הדל אשר בשכונת בית־ישראל. עיניו היו מזוגגות ועל קלסתרו נסוכה ארשת שלא מעלמא הדין.

החסידים ב„שטיבל" היו מכנים אותו כאחד „משיירי כנסת הגדולה". סקרנותי נמשכה להיסטוריה שלו. לתומי הייתי סבור, שר' ישראל־זלמן ישיש הוא מקדמת־דנא... כאילו כך היא דמותו מיום היוולדו... לימים נתחוור לי, שככל האנשים עבר את שלבי־החיים כולם, מן הערש עד לקבר, אבל נתקיים בו מה שהיו אומרים חסידים ואנשי מעשה בשמחת־בית־השואבה: „אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו". משחרית ימיו היו העיניים שלו שופעות טוב־לב, פשטות, תמימות וחמלה; עוד בגיל־ינקות היתה טבועה בו נטיה לשפוך את נפשו בשיח־תפילה, עוד אז הצטיין כירא־שמים מופלג, וכשהוא בעיצומו של גיל־הנעורים התוסס, התמכר בכל ישותו ללימודים. התורה היתה חמדתו. אהבה־בלי־מצרים אהב ר' ישראל־זלמן את התורה. אהבה־בלי־מצרים רחש ר' ישראל־זלמן גם לכל נפש מישראל. כל יהודי נחשב בעיניו כ„ספר תורה חי".

גירסא דינקותא

ר' ישראל־זלמן שעלובסקי נולד במייטשעט בשנת תרכ"ג בערך. אביו, ר' אברהם הלוי, שתל בנפשו את הגרעינים העיקריים של חינוך יהודי טהור וטיפח בו את התשוקה להגות בתורה. אך הוא לא האריך ימים ונפטר בגיל צעיר, בטרם

מלאו עשר שנים לילדו ישראל־זלמן, אשר ליווהו אל בית־עולמו כשהוא ממרר בבכי קול גדול: „מי ילמדני תורה, מי ישכור עבורי רב ומורה".

אמו האלמנה היתה כמעט מחוסרת אמצעים. התחילו שכנים טובים, יהודים רחימאים, לדאוג לצרכיהם. היתום השקדן נשלח לבית־אולפנא. כשמלאו לו שלוש־עשרה שנה והיה לבר־מצוה נסע ללמוד בישיבה בעיר סמוכה ועשה חיל. נוסף לשקדנותו, הצטיין העלם ישראל־זלמן במידות ובנימוסים נאים, היה מדקדק במצוות לקיימן קלה כחמורה והשקיע ממיטב כוחותיו הנפשיים בעבודה שבלב זו תפילה.

ר' ישראל־זלמן שעלובסקי

רעייתו זלאַטה

בשערי חסידות

למרות גילו הרך התחילו השכנים לדבר בו נכבדות, כמנהג הימים ההם, וגם מתוך כוונה טובה של ידידים, שראו עצמם חייבים לדאוג ליתום ובדרך זו לרפא את שבר המשפחה. הציעו לפניו אחת מבנות מייטשעט, זלאטה... שהוריה התגוררו בסימטא משותפת עם אמו האלמנה. ההצעה נתיישבה על לבו והם באו בברית־האירוסין. אולם בת־זוגו המיועדת העירה כי אולי מוקדם מדי, הלא חתנה — בן־תשחורת בגיל ט"ו — עוד לא הספיק למלא כרסו בש"ס ופוסקים כדבעי, „ספק גדול אם תנאי החיים יאפשרו לך בעתיד להמשיך במשנתך", טענה לעומתו. נמנו וגמרו, איפוא, שיסע ללמוד תקופה נוספת בישיבה המפורסמת בעיר סלונים ויתעלה בדרגות התורה.

כאן, בסלונים, התחולל המיפנה הגדול ביותר בחייו. הוא התקרב לחסידות. אביו של ר' ישראל־זלמן לא היה קשור בחסידים וברבותיהם. אף הוא עצמו לא הכיר ולא ידע את אורחם ושיגם עד עכשיו. בסלונים התגורר אז הצדיק רבי

אברהמ׳לי וינברג, גאון תורני מובהק (מחבר הספרים „חסד לאברהם״ „יסוד העבודה״, „באר אברהם״ ועוד), שכיהן בעבר כראש הישיבה המקומית, ואשר מיום פטירת רבו האדמו״ר רבי משה מקוברין הכתירוהו החסידים כממלא מקומו. צדיק זה יסד שושלת חדשה, היא שושלת אדמור״י סלונים לדורותיהם. בית־מדרשו הפך להיות אבן־שואבת למאות חסידים מקרוב ומרחוק, העדה הסלונימאית גדלה והתרחבה משנה לשנה והעיר נעשתה מטרופולין של החסידות במדינת ליטא. זה כמה קיננה בלבו של ישראל־זלמן הצעיר שאיפה כמוסה להכיר מקרוב את הצדיק ואת הליכותיו. והנה יום אחד, כשהיה יושב וגורס בבית־המדרש העירוני בצוותא עם חברו ללימודים, בן גילו, הזמין ישראל־זלמן את עמיתו שיקומו ויגשו יחדיו לראות בעריכת ה„שולחן״ של רבי אברהמ׳לי, שהיה עורך „שולחנות״ אף בששת־ימי־המעשה ומשמיע לפני המסובין דברי־תורה. הרבה להפציר בחברו עד שנעתר לו והלכו שניהם. מה מאד הוקסמו שני הצעירים בדורכם על סף בית־מדרשו של הרבי, שישב בראש השולחן והשמיע דברי תורה ומוסר חוצבי־להבה. ולא ידעו את נפשם מהתרגשות. מהרגע הראשון היו לחסידים ונשארו אצל הרבי.

בשוב ר׳ ישראל־זלמן לעיירתו מייטשעט לקראת נשואיו, הכירו בו כל יודעיו שהפך לאיש אחר, והיו מצביעים עליו ומלחשים בפליאה: „פנים חדשות באו לכאן!״ הוא הצטרף אל החסידים במייטשעט שהתפללו ב„שטיבל״ מיוחד, והיה נוסע בתכיפות אל הרבי היושב בסלונים, התערה בחיי החסידים כאחד מהם, כחסיד מבטן ומלידה. אולם אין ר׳ ישראל־זלמן מפליג לעולמות רחוקים. עומד הוא בשתי רגליו על קרקע מוצקה, מעורה בהויות העולם, שולח ידו במלאכה ומתפרנס מייצור נרות. גדול הוא האיש דווקא בפשטות הטבעית שלו, בתמימותו, בגילוי נפשו, בחן־שיחו הנובע מפיו השווה ללבו ותוכו יפה מברו. האדמו״ר הגדול מגלה חיבה יתירה לאברך־משי זה והדבר לא נעלם מעינם הבוחנת של ותיקי החסידים.

המשמש בקודש

כשהאדמו״ר רבי אברהם זצ״ל נתבקש לישיבה של מעלה, ביום י״א חשון תרמ״ד, עלה לישב על כסאו הנכד רבי שמואל זצ״ל, בן בנו רבי מיכל־אהרן זצ״ל, אשר ניהל את העדה הקדושה במשך 32 שנה רצופות. פרסומו של הרבי החדש גדל והלך מיום ליום כאחד מראשי גולת אריאל. הוא התבלט כאישיות יחידה במינה, איש קדוש ופרוש מן העולם, משוטט בעולמות העליונים ויחד עם זה מעורה היטב בחיי צאן מרעיתו ואף דואג לשפור מצבו הכללי של עם ישראל, בחינת „סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה״. והנה שם הרבי החדש את עינו על ר׳ ישראל־זלמן, כמי שראוי למלא תפקיד „המשמש בקודש״. חסידים דורשי־רשומות חיפשו ומצאו בנוגע לזה תלי־תלים של רמזים, והיו מהם שהזכירו סיפור ידוע מן הצדיק רבי מנדלי מרימינוב, מאבות החסידות בגאליציה, שבחר לעצמו כמשמש את הצדיק רבי צבי־הירש (משרת) וכאשר שאלוהו, מה ראה על ככה, השיב:

— הלא מקרא מפורש הוא: „הולך בדרך תמים הוא ישרתני״...

טוהר־נפשו של ר׳ ישראל־זלמן בא עכשיו לכלל גילוי נאדר. כיון ששמע על כוונותיו של הרבי, נכנס אל חדרו והתנצל לפניו מלא הכנעה: „חוששני מאד, חוששני פן מתוך קירבה יתירה אל הרבי תזוח עלי דעתי ותיפגם חסידות שבי, כדרך הגבאים...״ אולם הרבי ר׳ שמואל, אשר הכיר את אופי־נפשו וירד לסוף דעתו, הרגיע את רוחו:

— ערב אני לך, ישראל־זלמן, אתה אינך ניזוק בזה...

ואמנם כן, לא ניזוק ר׳ ישראל־זלמן בשל תפקידו החדש. שנים על־שנים היה משמש לפני הרבי בדחילו־ורחימו כעבד לפני אדונו. הוא הפך לבן־ביתו ולאיש־סודו, הוא המוציא והמביא בכל ענין ועל פיו ישק כל משק ה„חצר״. ואף־על־פי־כן, כל אימת שהצורך לעמוד פנים־בפנים לנוכח הרבי, היה לבו פועם בחזקה... הוא נחשב מאלו „דעיילין בלא בר״ (הנכנסים בלא נטילת רשות) ומכל־מקום לא הגיס דעתו אף לרגע. התקין עצמו בדחילו לפני שנכנס אל הקודש פנימה, בחן בזהירות את בגדיו, החליק זקנו ופיאותיו, חגר מחדש את האבנט והקיש ביראה על פני הדלת...

הוא חילק מעתה את עיתותיו בין מייטשעט לסלונים. ירחים שלמים עשה בסלונים, בחצר הרבי, או מתלווה אליו במסעיו. הוא ידע לכלכל את כל הענינים בתבונה רבה, בנאמנות ובמסירות שאין למעלה הימנה. בשבתות ובחגים היה מנצח על מהלך ה„שולחן״ שעורך הרבי במעמד קהל החסידים. הוא מגיש לפניו את המאכלים ובעת ובעונה אחת דואג גם לאורחים שמחוץ לעיר, קורא בשמות האנשים ש„העמידו יין״ וגם פוקד שמותיהם של חולים ונדכאים הזקוקים לישועה. באותו זמן ממש עליו לעשות אוזנו כאפרכסת לתורותיו של האדמו״ר. ממחרת השבת, או באסרו־חג, מעלה ר׳ ישראל־זלמן את הדברים בכתב, והרבי בודק כל מה שהוא רושם. פעם אחת לא דייק היטב מרוב טרדה בכוונת הדברים וכשקרא הרבי מה שרשם אמר לו: „הנך ראוי למלקות...״ ויחרד ר׳ ישראל־זלמן מאד, עד שבא יום שישי ובלכתם למרחץ נטל הרבי מטאטא־זרדים קטן וכביכול הצליף בו על כתפיו של ר׳ ישראל־זלמן, וירווח לנפשו, כאילו נקרע מעליו גזר־דין קשה...

הרשימות של ר׳ ישראל־זלמן שימשו ברבות־הימים מקור עיקרי לילקוט תורותיו של האדמו״ר רבי שמואל זצ״ל, אשר ראו אור בצורת ספר כעבור יותר מיובל שנים אחרי פטירתו („דברי שמואל״) על התורה והמועדים, מאת כקש״ת רבינו הגדול הגה״צ פאר הדור קדוש ה׳ מרן אדמו״ר רבי שמואל זי״ע מסלונים, בהוצאת ישיבת „בית אברהם״, ירושלים תשכ״ט). בהקדמה לספר זה (עמ׳ כ״ט) נאמר, ש„חלק הארי נרשם ע״י האי גברא יקירא משמש בקודש הרה״ח ר׳ ישראל־זלמן הלוי שלובסקי ז״ל... אפריון נמטיה לידידנו הרה״ח ר׳ אליהו־בנימין טננהויז (קוז׳יאל) הי״ו, נכדו של הרי״ז, אשר בהיותו על אדמת נכר אחרי השואה האיומה, כשריד מן התבערה, נדד למייטשעט עיירת מגורי זקנו הנ״ל לחפש הכתבים ומצאם על גג הבית כשהם נשמרים בשלימותם והמציאם לידינו״. האפיזודה על מציאת הכתבים נתפרסמה ביתר־פירוט בעתון הירושלמי „המודיע״ (גליון מס׳ 3063 מיום י״ד אלול תש״ך).

אמונת־חכמים של ר׳ ישראל־זלמן, אין לה משל ודמיון עלי עפר. עד יומו האחרון נהג לספר דברים מופלאים על הליכות האדמו״ר הגדול, מעשים שהיה להם עד־ראיה, נהירנא סיפור אחד מן הסיפורים: פעם פרצה דליקה בביתו של ר׳ ישראל־זלמן אשר במייטשעט, נשרף כליל החדר ששימש לו כמקום ייצור הנרות. כל המכונות והמכשירים עלו בלהבות — מטה לחמו נשבר. קם ונסע אל הרבי לתנות צערו. האדמו״ר חקר מפיו וביקש פרטים על תהליך הייצור של הנרות והוא תיאר הכל בפרוטרוט. נענה הרבי ואמר לו: „הסכת ושמע, הלא כי יצוה ה׳ את ברכתו תוציא בבית־היציקה שלך כפל כפליים. אל תתייאש, איפוא, קום ובנה הכל מחדש ותהא הברכה שורה במעשי ידיך״. „אין מן הצורך להוסיף״, היה מטעים ר׳ ישראל־זלמן בסוף סיפורו, „שכדברי הרבי כך היה, צדיק גוזר והקב״ה מקיים״.

אוהב ישראל

גולת הכותרת של מידותיו התרומיות היא המידה של אהבת ישראל. ר׳ ישראל־זלמן קיים את המקרא „ואהבת לרעך כמוך״ בתכלית הפשטות והעמקות גם יחד, בצורה כל־כך טבעית ובאופן כל־כך נוגע ללב, עד שנבצר מן העט היבש לתאר איזה מקום תפס בלבו כל יהודי באשר הוא יהודי.

ייזכרו כאן דבריו של ראש ישיבת „בית אברהם״ בירושלים, הגאון רבי שלום נח ברזובסקי, בהקדמתו לספר „דברי שמואל״ הנ״ל (עמ׳ כ״ה):

„...ומן הראוי להזכיר כאן את בן־לווייתו הנאמן בכל מסעיו ונדודיו, הלא הוא המשרת בקודש הרה״ח המפורסם מוה״ר ישראל־זלמן הלוי שלובסקי ז״ל, אשר מרן ז״ל העיד בו לאמור: ר׳ ישראל־זלמן מחייב משמשים, ועליו ניתן לומר, כי אם היה מרן ז״ל מופלג במדרגת רועה נאמן, הרי היה הוא — במידותיו האצילות ובמידות טובו — המתאים ביותר להיות משרת לרועה נאמן. אוהב היה רי״ז את כל אחד מאנ״ש ואפילו כל ילד פעוט, כאילו היה בנו ואחיו, עד שהפך בקרב חסידי סלונים לסמל של אהבת הזולת. היה שמח בכל לבו בשמחת הזולת ומצטער בצערו של כל יחיד ,כאילו היה זה צערו שלו. והרי פרט זעיר, אך מאלף מאד, המעיד הרבה על דרגת משרת לרועה נאמן: בהלויית מרן ז״ל שנערכה בוורשה באמצע ימי מלחמת העולם הראשונה, כשאין יוצא ואין בא ונבצר מאנ״ש לפזוריהם לבוא ולהשתתף בהלווייתו, מה עשה ר׳ ישראל־זלמן? הלך אחרי מיטת מרן ז״ל וכל אותה דרך ארוכה מבית־החסידים דחבורתנו בוורשה עד לבית־החיים היה מזכיר לפניו את כל שמות אנ״ש מעשרות שטיבל׳ך שהיה יודעם בעל־פה, הם ונשיהם וצאצאיהם. כזו היתה נאמנותו ומסירותו לאנ״ש של המשרת לרועה נאמן״.

החסידות — אשכול חייו

אחרי המלחמה דבק רבי ישראל־זלמן ז״ל בבנו הצעיר של הרבי, האדמו״ר רבי אברהם זצ״ל מביאליסטוק־ברנוביץ׳ (מחבר ספר „בית אברהם״ על התורה), שמילא את מקומו בכהונת הקודש. הוא נחשב כמובן מנשואי־פנים בעדה החסידית,

צעירים כזקנים הקיפוהו בגלי הערצה, הרבי החדש רחש לו כבוד ויקר, אולם הוא עצמו לא נשתנה ונשאר חסיד בכל הווייתו, נכנע ומתבטל ללא שיור בפני האדמו״ר הגדול. עם פטירתו הפתאומית של הרבי, ביום א׳ אייר תרצ״ג, התאזר עוז רבי ישראל־זלמן לשמור על שלימות עדת החסידים וליכודה סביב לאדמו״ר הצעיר רבי שלמה־דוד־יהושע זצ״ל, בנו היחיד של בעל „בית אברהם״, אותו חיבב כבבת־עינו.

בהתקשרותו לאדמו״ר הצעיר התעלה רבי ישראל־זלמן לשיא הגבהים הנפשיים. כשהוכתר הרבי החדש היה צעיר לימים, בן עשרים בלבד, אולם החסיד שהספיק עוד להסתופף בצל סב־סבו (בעל „יסוד העבודה״) נהג בו כחסיד עם רבו לכל דבר. אך לא זו בלבד: בשנת תרצ״ו עלה ר׳ ישראל־זלמן עם זוגתו מרת זלאטה ע״ה לארץ־ישראל. כעבור שנים מעטות בלבד התרגשו ובאו על עם ישראל פורענויות מלחמת־ההשמד של הנאצים ימ״ש. בשואה האיומה ניספו על קידוש השם יותר מ־50 יוצאי־חלציו, בנים ובנות, חתנים וכלות, נכדים ונינים. רק אחד ויחיד מהם (ר׳ אליהו טננהויז, כיום בירושלים), שרד לפליטה. והנה, כאשר הגיעו בשורות־איוב לאזני ר׳ ישראל־זלמן היושב בירושלים, ומפיו של אותו נכד, הצדיק עליו דין־שמים באהבה ולא הפליט מפיו אפילו הגה קל, עד ש... סיפר לו גם בדבר הריגתו של האדמו״ר הקדוש רבי שלמה־דוד־יהושע זצ״ל בידי הנאצים. באותו רגע נעקרה מלבו אנחה מרה: „אויה לי, גם הרבי!״ גם בימים שלאחר־מכן מיאן להתנחם אחריו, באמרו, שאסון הריגת הרבי הקדוש פצע את לבו עוד יותר מאסונו האישי הנורא בהיהרג עשרות צאצאיו!

את שארית־ימיו הוא בילה בדירה ירושלמית שהעמיד לרשותו הנגיד ר׳ יוסף וינברג, מחסידי סלונים, בשכנות עם הרה״צ רבי מרדכי־חיים סלונים זצ״ל, ראש העדה בארץ־ישראל. סמוך למעונו הוקם ה„שטיבל״ של חסידי סלונים בירושלים ורבי ישראל־זלמן, היה רוח־החיים בקרב החבורה. באותו מקום נתייסדה בשנת תש״ב ישיבת „בית אברהם״ והוא תמכה בימינו. מאלפת מכמה בחינות היא האגרת הבאה ששיגר רבי ישראל־זלמן לחסידי סלונים בארץ ובתפוצות כשנתיים לפני פטירתו:

„לאחי היקרים והאהובים הנצמדים בקירות לבבי בכל מקומות מושבותיהם יתברכו ויתענגו על רוב טוב עד העולם.

„אודה לה׳ על חסדו הגדול, שהחייני וקיימני והגיעני לעת זקנתי להיות יושב בתוך עמי ואחי בירושלים עי״ק ת״ו ולהתענג על הבחורים המצויינים מופלגים בתורה ואמונה וחסידות זרע ברך ה׳ בישיבתנו הקדושה „בית אברהם״ בירושלים ת״ו ע״ש כ״ק מרן זי״ע, שעמל וטרח ליסד כאן אבן־פינה לתורה ולתפילה ולאהבת חברים בעיר ציון.

„בשעה מרה זו, שלבי שבור וקָרוע לקרעי קרעים מכל מה שעבר עלינו בעוה״ר, שניטל מאתנו כל הקדוש והיקר לנו בגולה ונשארנו מעט מהרבה, אין לי

במה להתנחם ולהשיב נפשי הכואב והפצוע אלא בקול התורה הבוקע ועולה אלי מהבחורים הנחמדים של ישיבתנו הקדושה „בית אברהם". בחורים יקרים שיראת ה' חופפת עליהם, שהיו יכולים להיות למופת בזמן מרן „יסוד העבודה" זי"ע שזכיתי לחסות בצלו הקדוש.

„קול התורה עולה אלי לתוך אהלי מבחורי חמד של הישיבה ביום ובלילה, הממיתים עצמם באהלה של תורה מתוך לחץ ודחק, וזאת היא לי נחמתי היחידה אחר שנגעה בי יד ה' ונשארתי מתי מעט מכל משפחתי היקרה ומכל אחי ורעי והיקר לי בחו"ל עד ירחם ה' עלינו להושיענו ויוציאנו לאור גדול במהרה.

„הנני פונה אליכם חביבי ויקירי להחזיק בכל כוחכם בישיבה קדושה זו השומרת על נקודת הקודש של רבוה"ק נבג"מ שלא תכבה ח"ו והשומרת על צאן הקדשים צעירינו היקרים שימשיכו דרך האמונה המסורה לנו מרבוה"ק מדור דור.

„בזכות זה א־ל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שאריתנו מפחת וישפיע שפעת ברכה חיים ושלום וכל טוב לכל העוזרים לישיבתנו הקדושה. ועינינו תחזינה בשוב ה' את שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל.

ידידכם ואוהבכם מקרב לב ונפש
ישראל זלמן הלוי שעלובסקי

לעת מצוא

לילה אחד בשלהי חודש אדר־א' שנת תש"ח, ראה רבי ישראל־זלמן בחלומו את רבו האדמו"ר רבי שמואל זצ"ל מסלונים והנה הוא קורא אליו: „ישראל זלמן, בוא עמדי!" הוא סיפר לידידיו את סיפור החלום בדאגה מרובה. ואכן, כעבור ימים ספורים בלבד נקרא רבי ישראל־זלמן לשוב אל־על. זקן ושבע־ימים נאסף אל רבו בישיבה־של־מעלה, ומה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש". נשמתו יצאה בטהרה בחצות ליל שבת־קודש, ב' לחודש אדר־ב' תש"ח, כשהוא בן 85.

הימים היו ימי המלחמה אחרי הכרזת יסוד המדינה. הדרך להר־הזיתים, בית־מועד־לכל־חי בעיר המקדש מימים ימימה, נסגרה לחלוטין. הביאוהו, איפוא, לקבורה ממחרת השבת בבית־עלמין עראי של „אגודת ישראל" ברח' שמואל הנביא, בצפון ירושלים. אחרי מיטתו הלך ללוותו קהל רב, שנתאסף למרות הגשמים העזים שירדו באותו יום ועל אף שבמהלך ההלוויה נשמעו קולות יריות. הטמינוהו „על תנאי", שבהיפתח הדרך להר הזיתים יעבירוהו לשם לקבורת־קבע. אחרי שחלפו 21 שנה, בעקבות שחרור העיר העתיקה מידי הערבים במלחמת „ששת הימים" נתאפשר הדבר, הודות למאמציו של נכדו היחיד ר' אליהו טנגהויז. באחד מימי אדר תשכ"ט נתקהלו שוב חסידי סלונים בירושלים — ובתוכם דור שלם של בני־תשחורת אשר ידע את ר' ישראל־זלמן ז"ל על־פי השמועה בלבד — ללוות את פאר החבורה למקום מנוחתו האחרונה אשר נכרה ב„חלקת הנביאים" במרומי הר־הזיתים הנשקף אל מקום בית־המקדש בהר־המוריה.

נוות־ביתו, מרת זלאטה ע"ה, נפטרה בירושלים ביום כ"ז ניסן תשי"ד בגיל 82 שנה והובאה לקבורות בבית־העלמין שבהר המנוחות.

ד.

הרב ר' שלום ז"ל — אב"ד מייטשעט

אחד מגדולי עדת החסידים, שהסתופפה בצילו של הסבא קדישא רבי מרדכי מלכוביץ' זצ"ל (נפטר בשנת תק"ע), מראשוני האדמורי"ם בחבל ליטא. בקונטרס „מעשה אבות" הנספח לספר „תורת אבות" (קובץ דברי תורה מאדמור"י לכוביץ'-קוברין-סלונים, מהדורה שלישית, ירושלים תש"ל) מובא אודותיו הסיפור דלהלן בלשון זו:

מרן הס"ק מסלונים ז"ל שמע מהרה"ק רבי נחום שו"ב ז"ל את הסיפור דלהלן מן הימים הראשונים, כאשר רבי שלום ז"ל עוד שימש ברבנות ק"ק מייטשעט ורבי נחום ז"ל הי' שם השו"ב, והיו שניהם עניים מרודים. פ"א הלך אחד מאנ"ש לקראת ש"ק ללכוביץ' וכשנפרד מן הר"ש ביקש ממנו שיזכיר אותו לפני מרן הס"ק ויאמר לו בשמו: מה תהא התכלית אם הוא מניח אותי בעניות רבה כזאת שאין לי אפי' פרוסת לחם לאכול. עשה החסיד כדבריו ובשובו למייטשעט מסר להר"ש את דברי מרן ז"ל: אמור לר' שלום, אני הייתי סבור, כי לעת זקנה יתבע ממני מדרגות והארות בתורה ותפילה, ולבסוף דרש הוא אוכל.

אח"כ בשבת השני' הסתופף הר"ש אצל מרן ז"ל, וכל אותה עת שהי' במחיצתו לא הזכיר מאומה, עד שבהיפרדו מעליו אמר לו הס"ק: ר' שלום, איהר גלויבט שיהודי אמיתי מסוגל לדעת את שורש נשמתו של אדם מישראל בכל הגלגולים, שכבר עבר עד לשורשו בנשמת אדם הראשון ובכל הגלגולים שעוד יצטרך לעבור עד ביאת המשיח ? והשיב הר"ש: אני מאמין. שוב שאל אותו היש לכם מה לשאול עוד ? והשיב הר"ש: אין לי מה לשאול מאומה. ונתיישב הכל בלבו. אח"כ טרח מרן ז"ל להושיבו על כסא הרבנות בק"ק וילייקה, והתנה עם בני קהילתו שמחוייבים לספק לו צרכיו, דהיינו שיאכל בסעודת הצהריים בשר עוף דבר יום ביומו, ושיהיו לידו אנשים בשולחנו הק' כל ימות השבוע, וירווח לו.

ה.

הרב ר׳ יעקב־סנדר גרינברג הי״ד, רבה האחרון של מייטשעט

הרב ר׳ יעקב־סנדר גרינברג, אחרון רבני מייטשעט שניספה בשואה הנאצית במות־גיבורים (כמסופר להלן), נמנה עם טובי הרבנים הצעירים בפולין הליטאית: למדן גדול, מבריק בכשרונותיו, בעל מעוף ואופקים נרחבים, נואם בחסד ואיש ציבור מובהק. משחרית ימיו התבלט כאישיות מושלמת. שמו הלך לפניו בעולם הרבנים והישיבות.

הרב ר׳ יעקב־סנדר גרינברג

חוטר מגזע גאונים וחסידים. אביו, ר׳ אברהם גרינברג ז״ל מסלונים, היה בנו של הרב מדרובנין, מנשואי־פנים בקרב חסידי גור בפולין, שהתאבק בעפר רגליו של האדמו״ר הגדול רבי יהודא־ליב אלטר זצ״ל, בעל „שפת אמת". הרב מדרובנין זצ״ל החליט ביום מן הימים לעקור מקהילתו ועבר לגור בעיר סלונים, אחרי שקיבל את הסכמת רבו לצעד זה, בתנאי שימסור את ילדו לאותו מלמד־דרדקי שהאדמו״ר רבי שמואל׳קה הסלונימאי מפקיד בידיו את חינוך הבנים שלו. ואמנם למד ר׳ אברהם גרינברג על ספסל אחד, אצל מלמד משותף, עם בנו הצעיר של הרבי, שנודע אחר־כך כ־ר׳ אברהמ׳לי,

רבן של החסידים בעתיד, המוכר גם על שם ספרו „בית אברהם". כשגדל ר' אברהם גרינברג והגיע לפרקו, התחתן עם מרים־גיטל, בתו המחוננת של החסיד ר' משה מינץ ז"ל, ממקורביו של אבי שושלת סלונים האדמו"ר בעל „יסוד העבודה" זצ"ל ומחשובי העדה, איש מופלא, עובד ה' כל ימיו, חכם מחוכם ובורח מן הכבוד. צאצאיהם היו כולם שתולים על פלגי תורה, הבנים בישיבות והבנות באולפני „בית יעקב" של אגו"י. הרב יעקב־סנדר ז"ל היה הגדול בבנים והיו לו שני אחים: 1) הרה"ג רבי חיים־חייקל גרינברג ז"ל, שחיבר כמה ספרי־הלכה ושימש כרב בעיירה קענע (ליד וילנא) וכחבר ועד המו"צים הוילנאי, נמלט בימי השואה דרך יפאן וסין לארץ־ישראל, כיהן כרב שכונתי בתל־אביב ומו"ל כתב־עת רבני לפרקים מזומנים, עד שנפטר ביום ט"ו חשון תש"ל; 2) הרה"ג רבי שמואל גרינברג יבלח"ט, מחניכי ישיבת מיר בפולין ובארה"ב, כעת בברוקלין.

מימי עלומיו הצטיין הרב גרינברג בלימודים. הוא ניחן בתפישה חדה ובתשוקה עזה לדעת ולהבין, היה מבורך בקסם אישי והרבה צעירים מבני־גילו ביקשו את חברתו, בעל מזג סוער ושואף תמיד לכיבושים רוחניים וליציאה למרחב. בגיל צעיר מאד התחיל לקבל תורה בישיבה המקומית בסלונים מפי ראש הישיבה הגאון רבי שבתי יגל זצ"ל (התגורר בסוף ימיו ברמת־גן וחידש בתוכה את ישיבתו שנהרסה בשואה), ומפי סגל הר"מים, עד שידיעותיו התורניות קיבלו מימד למדני מובהק והוא התחיל בעצמו לחדש חידושים. בשכבה מצויינת של פרחי החסידים, אשר למדו בישיבה „מתנגדית" זו, כארי שבחבורה. פרק זמן קצר עשה גם בישיבת ראדין, ישיבתו של ה„חפץ חיים", ובעוד אהלי־תורה עד שהוסמך לרבנות. הודות לשמו הטוב הזמינו האדמו"ר מסטולין־קרלין הי"ד לכהן כראש הישיבה שהוקמה על־ידו בשם „בית ישראל" וכאן השתרע לפניו כר נרחב להרבצת תורה. הוא הצטיין בפה מפיק מרגליות, בהסברה מושכת ומאירה עיניים, בפרשנות שיש בה מן הסממנים הפידגוגיים ותלמידיו היו שותים את דבריו בצמאון גדול. בעודנו בראשית דרכו ניבאו לו עתיד מזהיר, ככוכב עולה; הודות למאמציו של האדמו"ר מסלונים זצ"ל, שהיה מקרבו, שיחררוהו מחובת הגיוס לצבא הפולני (על אפיזודה זו מסופר באריכות בקובץ „אחיעזר" שהו"ל אחיו הרב חיים־חייקל ז"ל בתל־אביב, קיץ תשכ"ח); הקהילה הקטנה ברוש (ליד וולקוביסק) הזמינה אותו לעלות על כסא הרבנות המקומית.

מכאן הגיע למייטשעט. להלכה הוכתר כרב המקום, אך למעשה היה מעורה בחיי הציבור החרדי בפולין — ליטא בכללו, אם בפעלו הנמרץ למען החינוך התורני ואם בהשתלבו במערכות „אגודת ישראל". מזגו התוסס לא הניח לו לשקוט על שמריו. הוא בא בחילופי־מכתבים בשאלות תורניות עם גדולי הרבנים במדינה, בתוכם הגאון רבי חיים־עוזר גרודזנסקי זצ"ל מוילנא, וקורספונדנציה זו שימשה יסוד לספרו החשוב של הלכות גיטין „כוכב מיעקב" שנדפס סמוך לפרוץ השואה הנאצית.

כשהגיעו ימי עברה נשאר הרב גרינברג ביחד עם בני הקהילה ולא נטשם. יחד עמהם חילק את הגורל האכזרי. הוא הוכיח את גבורת־רוחו על סף המוות, כאשר באו הגרמנים אל ביתו בקיץ תש״ב על־מנת לצרף אותו אל כל יהודי מייטשעט המוצאים להורג, התקומם הרב גרינברג נגד המרצחים, תפס קרדום בידו ובהתנפלו בעוז־נפש על הז׳נדרם הגרמני שעמד מולו הכהו פצעי־מוות. צעדו עשה רושם בל־יימחה על האוכלוסיה. אך לא ארכו השעות והוא נלכד שוב בשחיתותם על־ידי פלוגה מזויינת, שהובילה אותו אל הדרך ש„כל באיה לא ישובון עוד״.

יהא זכרו ברוך!

ו.

רבי נחום שו״ב ז״ל — מחסידי לכוביץ׳ במייטשעט

כשרב נחום היה בצעירותו שו״ב בעיירה מייטשעט, האירו לו תפילותיו בגוונין נהירין. עני מרוד ומחוסר פרוסת לחם יבשה היה, שכל פרנסתו על חשבון הקב״ה... משקיט רעבונו בתורה ומרוה צמאונו בתפילה בוקעת שחקים כדרכה של לכוביץ׳ „שכל דבור יצא מהעקבים״ וכל עצמותיו תאמרנה שירה ותפלה. ואילו כשעבר בפקודת רבו האדמו״ר רבי מרדכי מלכוביץ׳ לשמש כשו״ב בעיר סלונים וסעודותיו ניתנו לו שם ביד רחבה, התמרמר רבי נחום הרבה, התלונן בפני רבו:

— מה רציתם מחיי, מה היה חסר לי במייטשט? הן בסלונים אין לי עוד שבתות עילאיות כמו אז. והתפילות אף הן אינן כדבעי למיהוי, אינן מאירות כל צרכן... כשהייתי רעב ללחם והלכתי בכתונת אחת שבעה שבועות התפללתי באופן שונה לחלוטין...

אהרן סורסקי: (גדולי החסידות, „המודיע הצעיר״, ירושלים, גל׳ 185, עמ׳ 8).

ז.

ר׳ יצחק גרציקוביץ׳ הי״ד (איטשע קוזלוביצ׳ער)

ר׳ יצחק גרציקוביץ ז״ל היה אחד מיקירי קהילת מייטשעט: בנו של ר׳ משה אהרן גרציקוביץ ז״ל, דמות ידועה בקרב חסידי סלונים בברנוביץ׳, שבא בברית־הנשואין עם אחת מבנות קוזלוביץ׳, הכפר ע״י מייטשעט, והקים שם את ביתו, ניהל במקום טחנת־קמח המונעת בכח זרם הנהר ונתברך ב־8 ילדי המד. פרק־זמן מסוים התגורר בתוך העיירה וכמ״כ חילק את גורלו עם יהודי מייטשעט בתקופת השואה, עת עבר לגור עם משפחתו בקביעות בתוך העיירה עד לקץ המר.

ר׳ יצחק היה בעל נפש יקרה ועדינה, מקושט בכל מידה נכונה ואהוב על כולם, איש חמודות. הוא הצטיין כחסיד אמת ש„כל עצמותיו תאמרנה". בימות החורף היה לפעמים מבקיע בקרדום את קרח־הנהר בעובי של חצי מטר, כדי לטבול לפני שהוא עומד בתפילה לשם תוספת קדושה וטהרה. רבו האדמו״ר רבי אברהמ׳לי זצ״ל מסלונים אהבו אהבת־נפש וגילה כלפיו אותות־חיבה לעיני כל החסידים, באופן בלתי שכיח, וכן הביע קורת־רוח יתירה משנזדמן לר׳ יצחק לשמשו במקרים ובזמנים ידועים — ציון לשבח מופלג בהווי החסידות. כל מי שידע את ר׳ יצחק מקרוב היה מוכן להישבע, כי האיש הזה הוא נטול יצר־הרע, מופקע לחלוטין משמץ של נטיה כלשהי אל הרע והמכוער שבעולם, עד שהוא מטבעו כולו טוב ומיטיב, כאילו נתמזג בכל חווייתו עם עצם שורש הטוב אשר תחת השמש.

גם במראהו החיצוני היה מקסים. קומתו תמירה, אך לא גיאיונית, מבנה גוו חסון, אמיץ ברוחו. מכיוון שהתגורר יחידי בישימון סביב לטחנת־הקמח היה מצוייד תמיד באקדח טעון (ברשיון מטעם השלטון הפולני) ואנשים בלתי־מהוגנים חששו להתגרות בו.

הוא ניספה על קידוש השם בצוותא עם נוות־ביתו וילדיו מידיהם של המרצחים ביום ראש־חודש אב שנת תש״ב ועצמותיו הוטמנו בקבר־אחים ביחד עם שאר קדושי מייטשעט.

ה׳ יקום דמו!

ח.

הרב הגאון רבי מאיר מיירים ז"ל אב"ד מייטשעט

עלם יפה תואר, פיקח ושנון היה רבי מאיר־מיירים בילדותו. שקידתו העצומה בלימוד התורה וקדושתו הנפלאה האפילו על סגולותיו הטבעיות. עוד בגיל צעיר מאד תפס כבר את מקומו בין גדולי החבריא דקוברין, כגאון וחסיד אמת, כסיני ועוקר הרי־הרים.

אך הגיע לגיל ט"ו וקהילת מייטשעט מיהרה להכתיר את העילוי הצעיר והמופלא כרבה (כמפורש בשער חיבורו ספר „ניר" ח"א). הוא היה אולי הרב הצעיר ביותר בתולדות רבני ישראל. עד מהרה נערץ על כל תושבי המקום שהכירו מיד בגאונותו ובגדלותו. הוא ניחן בתפיסה חדה ומהירה. מסופר, כי בשבת הראשונה לבואו לכהן פאר במייטשעט, נהרו לביתו כל אנשי העיר וקיבלו פניו — ומה הופתעו אחרי־כן כשבאו אליו שוב בימות החול ומצאוהו יושב ולומד כשפניו אל הקיר, אינו נפנה אפילו לראות מי הנכנס, כאשר נשאל על כך השיב, כי עוד מאותה קבלת־פנים הוא מכיר כל אחד ואחד מבני העיר לפי קול פסיעותיו...

ממייטשעט, דרך קהילות ווישנובא ושוינצין המעטירות, עבר הרמ"מ במרוצת הימים לשאת עליו את נזר הרבנות ביאקובשטאט, העיר הגדולה לאלהים. שמו הולך לפניו בכל הגלילות. תוך תקופה קצרה הוא מתפרסם כאחד מגאוני הדור, מריצים אליו שאלות מכל עבר, גדולי הגאונים שבדור מרבים להתחשב בדעתו ומצטטים בספריהם הרבה מחידושיו, עונדים אותם כעטרה לראש חידושיהם. משא־ומתן הילכתי אחד מני רבים עם הרמ"מ אנו מוצאים, למשל, בספרו של פוסק הדור הגאון רבי יצחק־אלחנן ספקטור אב"ד קובנה, „שו"ת עין יצחק" (ח' אה"ע סי' ל"ד). אף בקובץ „תבונה" שי"ל בעריכת רבי ישראל סלנטר, מחולל תנועת המוסר, נמצא מאמר תורני חשוב מהרה"ג רבי מאיר מיירים זצ"ל. במיוחד עשו להם כנפיים חידושיו על הירושלמי, אשר הפליאו גדולים וטובים במקוריותם, בעמקותם ובישרותם. תוך כדי ניפוי ותיקון גירסא משובשת או נוסחה קשת הבנה, מסלק הגאון במחי־יד המון קושיות וסיבוכים ופלפולים שנאמרו ונערמו על לא דבר. מסופר, כי הגאון הסלונימאי המפורסם רבי אייזל חריף, (שנודע כבקי נפלא בתלמוד ירושלמי וקראו עליו „האי תנא ירושלמי הוא"), ישב פעם במסיבת גדולי הדור ורבי מאיר מיירים בתוכם וחזר לפניהם על חידושיו בירושלמי, כשהם מרבים להפריכו ומנסים בכל כוחם לסתור דבריו. רבי מאיר־מיירים שישב לימין רבי אייזל לא התערב בויכוח ושתק, אך מדי פעם כאשר חזר הגאון על קטע מן הירושלמי, זמזם לו חרישית ניגון גמרא שונה, כמתכוון לומר: הפשט הוא שונה לחלוטין, במקום ניגון של קושיא יש להטעים את הדברים בניגון של אתנחתא,

של תנא דמסייע לך או תירוץ... הגאון הסלונימאי הופתע, השתיק את המתוכחים וצעק: — מה לכם מפלפלים ומפריכים דברי, הרי רבי מאיר־מיירים ב„זמזומו" סתר את כל הבנין שלי...

חלקים מספר מחיבורו על הירושלמי, (זרעים — ורשה תרל"ה; מועד — וילנא תר"ן; נשים), יצאו לאור אחר הסתלקותו ע"י בניו ונכדיו והיו ברבות הימים לאבני־יסוד בספרות ה„ירושלמי". נוסף לזה חיבר ספר בשם „לולאות", (וילנא תרכ"ו).

על אישיותו נשתמרו במסורה סיפורים מופלאים. עניו גדול היה ומעביר על מידותיו באופן מופלג. פעם אחת נסע בקרון רכבת בין המון נוסעים יהודים, כאיש פשוט של כל ימות השנה. אחד הנוסעים, קל־דעת, הבחין בגאון, כי הוא לובש „טלית קטן" אחד מתחת לבגדיו סמוך לבשרו ו„טלית קטן" שני מעל בגדיו, לצאת ידי חובת כל הדעות, הרבה הלה ללעוג לו ולקנטרו בפני רבים ואף ביזהו. כשהגיעו העירה המתין לו ברציף קהל רב, שבא לקבל את פני רבי מאי־מיירים. עד מהרה נוכח אותו קל־דעת בטעותו ונכנס לבית הרב לפייסו, לא ידע את מי הוא מעליב... הוא הוסיף עוד לבקש: היות והוא מתעתד לקבל משרה אצל עשיר פלוני מעשירי המקום, בל יקלקל לו הרב את סיכוייו ואל יספר מאומה לאיש... אבל הרב משיבו: אדרבא, קום ואלך אתך לאותו נגיד ואמליץ ואשתדל למענך, שכן כל עוד שלא שלמתי לך טובה תחת רעה, חוששני שאכשל ב„לא תקום ולא תטור"...

ופעם פגע עם־הארץ אחד בכבודו וביזהו בפני כל עם ועדה. רבי מאיר־מיירים שתק, מחל על עלבונו ועוד הרבה להטיב עמו. באו אליו בני עדתו בטענה: סטייטש, רבי? „הלא כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש, אינו תלמיד חכם?" השיב להם הרב: — שמעו. אילו הייתי נוקם נקמתי ובא לאחר אריכות ימי לפני בית־דין של מעלה וישאלו אותי: למה נקמת? ואני בשלי: מה פירוש למה, כל תלמיד חכם שאינו נוקם... נו, תארו לכם אילו רעמי צחוק יפרצו שם לשמע דברי. עכשיו שלא נקמתי, כשאשאל מדוע לא נקמתי, הרי תלמיד־חכם חייב לנקום לכבוד התורה, אומר להם: לא ידעתי כי תלמיד חכם אני, וכי זו מנין לי...?

לחכמתו הרבה שגילה בישבו על מדין יצאו מוניטין. אף גויים מסוכסכים היו באים להתדיין לפניו, וכשנשאל פעם מדוע מסרב לקבל כסף מ„לקוחותיו" הגוים בעוד שמיהודים ניאות הוא לקחת? השיב: היהודים שלי יודעים כי זהו רק „שכר בטלה" ואילו הגוים יחשבו שאלו „דמי פסק", ו„דמי־פסק" אסור לדיין לקחת...

ודין־תורה אחר של רבי מאיר־מיירים, אב ובנו באו להתדיין לפניו. האב טען, כי בנו מחוייב להלבישו ולפרנסו מכספו. והבן טען מאידך, כי אביון מרוד הוא שאין בידו אפילו פרוטה לפורטה. דחה הרב את מתן פסק־דינו למחרת וציוה עליהם, כי ישובו ויתדיינו לפניו בנוכחות „פני" העיר, אלא שיהפכו טענותיהם: הבן יטען כי רצונו להלבישו ולפרנסו, והאב יטען כי לא יקבל אף פרוטה מבנו האביון והדל. וכך היה, במעמד פומבי נערך למחרת ה„דין־תורה" המוזר, ורבי

מאיר מיירים הוציא פסק דין אמת, כי על עשירי הקהל לדאוג שיהיה ביד הבן להעניק לאביו וש„יתפייס" האב ולא ידיר הנאתו מן הבן...

לימים הכתירוהו כרב העיר קוברין, עיר מגורי רבו האדמו"ר רבי משה זצ"ל, בה ישב עד יומו האחרון. אחרי פטירת האדמו"ר מקוברין, התקשר הרמ"מ למלא מקומו בהנהגת העדה הגה"צ רבי אברהמ'לי מסלונים זצ"ל, מחבר הספרים „חסד לאברהם" ו„יסוד העבודה". כמ"כ באו שניהם בקשרי חיתון ומשפחה, כאשר בתו של רבי מאיר־מיירים נישאה לנכד הרבי, רבי יצחק מתתיהו סנדברג. שניהם עלו לא"י בגיל רך, לפני 100 שנה הקימו את ביתם בטבריה ויסדו משפחה ענפה. (אגב: אחת מנכדותיהם, בתו של הרב פנחס מינצברג חתן הרי"מ סנדברג, היא אשתו של ר' אליהו טננהויז (כיום בירושלים), נכדו של החסיד ר' ישראל זלמן שלובסקי ז"ל איש מייטשעט, עליו סופר לקמן בספר זה.

מסופר על רבי מאיר־מיירים שמימיו לא הוציא דבר שקר מפיו. פעם נדרש להעיד עדות־שקר, כדי להציל יהודי לקוח למוות מן הגרדום. פיקוח נפש. הוא בא במבוכה והתפלל לרבונו־של־עולם שיצילהו מהשקר — ובאותו יום החזיר נשמתו ליוצרה. היה זה ביום ו' לחודש חשון שנת תרל"ד.

קול קורא לעזרה

מאת הרב ר' ישראל־דוד ב"ר יהודה, אב"ד מייטשעט
בעתון „הצפירה" מיום כ' באייר תרל"ט (20 מאי, 1879)

עוד לא שכחו אנשי עירנו את הקצף אשר קצף בה ה' לפני שלוש שנים, אשר בתים רבים היו למאכולת אש, והנה אהה! עוד נגעה בה יד ה' ובעש"ק בערב, אחרי אשר כולם נמו שנתם, זעקת שבר העירה אותם משנתם, כי אש יצאה מאת ה' ותאכל בתי העיר, החנויות וכל אשר בהן עד היסוד ולא נמלטו בלתי עם גויתם. ואף על בתי־התפילה שפך ה' חרון אפו וכן בית־הכנסת הגדול הבנוי לתלפיות, שזה לא מכבר השלימו מלאכתו בתכלית היופי, ובית־המדרש עם ספרי־התורה היו לבער ללהט האש המתהפכת מכל צד ב„מיצד" העיר.

יום חושך ואפילה היה לנו יום השבת אשר האיר לנו בלבת אש שבעתיים: אהה! לב מי לא ידאב על שבר בת „מיצד" שהיתה למדבר שממה ולעיי מפלה, וכמה מאות נפשות יתגוללו בחוצות עטופים ברעב. אי לזאת אמרתי בשבטי ישראל אודיע נאמנה מהאסון הנורא אשר קרנו. ואתם קוראי „הצפירה" עם אלקי אברהם העושה צדקה בכל עת, חוסו נא וחמולו על אנשי עירנו האומללים להביא להם עזרה מרחוק כאשר כן עשו הערים הקרובות לנו, וביחוד הרה"ג ר' יוסף רוזן אב"ד דק"ק סלונים, והיה מעשה הצדקה שלם.

המיצר בצרת עמו ישראל־דוד בר' יהודה

משה צינוביץ

רבני מייטשעט ולמדניה, ב

א.

הגאון הצדיק ר׳ מאיר־מיירים — אב״ד מייטשעט

מוצאו של ר׳ מאיר־מיירים היא העיירה מוש החדשה (ניי מוש; ע״י ברנוביץ), שם נולד לאביו ר׳ משה שאפיט. היה נכדו של ר׳ משה דיין העיירה בעת שהאב״ד דשם היה הרב הגאון ר׳ יחיאל. ר׳ יחיאל נטה לתנועה החסידית, היה מרואי פני האב והבן, ר׳ מרדכי ור׳ נח מלכוביץ, והודות לו נשתרשה החסידות הבעש״טית בסביבת סלונים והעיירות שבאיזור זה, ביניהן גם העיירה מייטשעט. הודות לר׳ יחיאל, שהשפיע בהרבה על עיצוב דמותו התלמודית והדתית של ר׳ מאיר־מיירים, נצטרף צעיר זה מחובשי בית־המדרש אל התנועה החסידית, ואף לאחר שנתפרסם צעיר זה כרב גאון בסביבות סלונים־נובהרדוק והלאה מזה, נשאר נאמן לתנועה זו והיה קשור אחר־כך אל האדמו״ר ר׳ משה בקוברין, ולאחר פטירתו של זה היה נוסע אף הוא, כמרביתם של חסידי קוברין, אל האדמו״ר ר׳ אברהם בסלונים, היה לחסיד סלונימאי מובהק ואחר־כך למחותנו של אדמו״ר מפורסם זה ונמנה עם מתי מעט אנשי סודו ויועציו הקרובים. עצם הצטרפותו של ר׳ מאיר־מיירים אל חסידות סלונים הוסיפה משקל לחסידות האדמו״רית, שהחזיקה מעמד מכובד בקרב יהדות ליטא הפולנית עד לתקופת השואה.

כפי מה שידוע לנו לאור המקורות היה ר׳ מאיר־מיירים בצעירותו אב״ד במייטשעט, ואחר־כך עבר להיות רב אב״ד בווישניובה, יאקובשטאט, סוונציאן (עיר מחוזית בפלך וילנה), ומשם עבר לקוברין, בה שבק חיים לכל חי.

בספר „אור ישרים״ למשה־חיים קליינמאן מבריסק־דליטא (המכיל תולדות ר׳ מרדכי ור׳ נח מלכוביץ, ר׳ משה מקוברין ור׳ אברהם מסלונים), מובאים כמה סיפורי עובדות על גודל צדקותו של ר׳ מאיר־מיירים. מתואר הוא ע״י מחבר ספר זה, שהיו נהירין לו תולדות התנועה החסידית שבמחוזות אלה, כ„הגאון הגדול, פאר עוז ומגדול, חריף ובקי, אור הברק, סיני ועוקר הרים, המאיר לארץ ולדרים עליה. לו עשר ידות במעלות ובחידות, מוכתר במעלות ובמדות, זבול החסידות

ומעין הענויות, צדיק נשגב ונפלא מאד במעשיו ובהליכות דרכו בקודש ומושלם במדות נעלות ורמות. מקבל כל אדם בסבר פנים יפות ומשכיל אל דל ואביון, ולכל צר ומציק אשר ידע מאתו הושיט לו עזר כפי יכולתו, כאשר יעידו ויגידו עליו אנשי עיר קאברין, ומאד הצניע לכת בדרכי ה׳״.

ומובא בספר הנ״ל הסיפור דלהלן על ר׳ מאיר־מיירים: הוא שידך את בנו הצעיר עם בת בעל־בית אחד ממקורביו של האדמו״ר המפורסם ר׳ יצחק מניעשחיז (עיירה הסמוכה לעיר קובל שבווהלין). כתיבת התנאים היתה בבית האדמו״ר בניעשחיז, וכתבו בקשורי תנאים אלה על אבי החתן ר׳ מאיר־מיירים את התואר „הגאון הצדיק״. האדמו״ר הניעשחיזאי קרא בעצמו את התנאים לפני קהל המסובים־הנאספים, וכשהגיע לקרוא את המלה „הצדיק״ הפסיק לרגע, הסתכל בפניו של ר׳ מאיר־מיירים מספר רגעים, ואמר בזו הלשון: „כן, כן!״ (יא, יא), והמשיך הלאה בסדר קריאת התנאים.

זקני בעלי־הבתים שבקוברין (בה שהה כותב שורות אלו בקיץ תרפ״ד, עת נוסדה שם ישיבה גדולה על ידי הגאב״ד ר׳ פסח פרוסקין) ידעו למסור פרטים נוספים מאפיינים על הליכותיו בקודש של רב גאון וצדיק זה. אחת מהן מתוארת להלן. ר׳ מאיר־מיירים היה ידוע כשונא בצע ומסתפק במועט. בהתקבלו כאב״ד בארבע הקהילות המוזכרות לעיל, הציע לבעלי־הבתים שבהן, כי כל בני העיר ישתתפו במשכורתו בצורה אחידה כעשיר וכדל בקופיקה (אגורה) אחת לשבוע, כדי שלא יבוא לידי נסיון ולא ייכשל במשוא־פנים כלפי מי מתושבי העיירה.

ר׳ מאיר־מיירים היה גם מפורסם כגאון הדור. החשיבוהו בתורת שכזה גם גאוני ליטא מבין ה„מתנגדים״ הקיצונים. היה בעל בקיאות מופלאה בבבלי, בירושלמי, בתוספתא, במכילתא, ובספרות התלמודית כולה. הצטיין כסדרן בלימודו, כפי שזה משתקף בחיבורו הנעלה „ניר״ על הירושלמי, שזכה הודות לזה לפרסום גדול בעולם הרבנות שבכל התפוצות, ומשמש הוא חבור זה כספר תדריך שימושי יעיל לכל לומדי הירושלמי. המלומד והחוקר התלמודי הידוע ר׳ לוי גינצברג, שהתמחה בידענותו על הירושלמי, מתעכב במבוא שלו לספרו „פירושים וחידושים בירושלמי״ (ניו־יורק, תש״א) על החיבורים החשובים שנתחברו על־ידי חכמי ליטא במשך מאה השנים האחרונות על התלמוד הירושלמי, ש„הם הם שהחזירו את תורת ארץ־ישראל שנשתכחה ליושנה, ובלעדיהם לא היינו מוצאים ידינו ורגלינו בתלמודה של ארץ־ישראל״. הוא מונה ביניהם גם את ספר ה„ניר״ על הירושלמי לר׳ מאיר־מיירים, שערכו נעלה גם מבחינה מדעית. וכך כותב החכם החוקר הנ״ל בנידון זה: „הספר „ניר״ לר׳ מאיר־מיירים על שלושת ה„סדרים״ הראשונים (זרעים, מועד, נשים) הוא אות ודוגמא לבקורת בריאה, וספקנותו של המחבר מעידה לא רק על ענוותנותו, אלא גם על שכלו הזך שלא נעלם ממנו הקושי הגדול, שהמבקר האמיתי נתקל בו כשהוא בא לתקן הנוסח על־פי שקול הדעת״.

והלמדן החוקר התלמודי הידוע, הרב פרופסור שאול ליברמן, במבוא לספרו „הירושלמי כפשוטו״, כותב על הספר „ניר״ דברים אלה: „פירושיו

של הגאון ר׳ מאיר־מיירים ז״ל, שנתפרסמו עד עכשיו רק על שלושת הסדרים הראשונים, הם עמוקים וקולעים, אלא שמדרכו של הגאון הזה בחיבורו לעורר על כמה וכמה אפשרויות של פירושים שונים, אינו מחליט איזה פירוש הנכון, מה לקרב ומה לרחק, ומפני סגנונו הקצר ורמיזותיו יש צורך לעמוד על הבנת דבריו, לא פחות מאשר על הירושלמי עצמו.״

כאשר הביאו את חיבורו הנ״ל של ר׳ מאיר־מיירים לפני הגאון ר׳ יהושע־אייזיק שפירא („אייזיל־חריף״) מסלונים, הסתכל הסלונימאי בספר ואמר: „לחבר ספר כמו ר׳ מאיר־מיירים יכול גם אני (הגרי״א שפירא חיבר ספר חשוב בשם „נועם יהושע״ על הירושלמי), אבל להיות צדיק כמוהו זה כבר לא לפי כוחותי״.

בחוברת הספד של הרב הגאון ר׳ משה־נחמיה כהנא, ר״מ ראשי בישיבת „עץ חיים״ בירושלים על פטירתם של אישי התורה בזמנו, מציין הוא גם את פטירת „הרב הגאון מוהר״ר מיירים זלה״ה, האב״ד קוברין, ואשר הוא נודע ומפורסם בתורתו וצדקתו והשלמתו וחכמתו״.

בקשר להדגשת המלה „וחכמתו״ שבדברי ההערכה הנ״ל יש לציין באופן מיוחד, שעם כל חסידותו וצדקותו ידוע היה ר׳ מאיר־מיירים כבעל ידע בלשונות רוסית, פולנית וגרמנית, אם כי לא עשה מזה פרסומת מיוחדת כלפי פנים וכלפי חוץ. ידיעתו המוחלטת בגרמנית עזרה לו להיות מקובל על כל חוגי בני הקהילה ביאקובשטאט (שבקורלאנד, לטביה), שבה היתה שגורה הלשון הגרמנית בחוגי האינטליגנציה שבמקום. עקב ידיעותיו גם במחקר הדת ובמילי דעלמא, היתה ידו תמיד על העליונה בוויכוחיו עם המשכילים השונים, והיה מקדש שם שמים בכך. הרבה אימרות משל הרב ר׳ מאיר־מיירים מסוג זה התהלכו בין זקני העיירות הנ״ל שבהן כיהן פאר, וחבל שלא נרשמו עלי ספר למען ידע הדור הבא על כך.

שני בנים של ר׳ מאיר־מיירים הידועים לנו, שגודלו וחונכו במייטשעט עיירת רבנותו הראשונה, ניתן לציין במסגרת מאמר זה. הראשון הוא הרב ר׳ בצלאל־חיים, אב״ד וויאזין (פלך וילנה), שהכשיר את הספר „ניר״ הנזכר לדפוס, והשני הוא ר׳ אהרן־יהושע שאפיט. כדי לפייס את משפחת הרב ר׳ מאיר־מיירים סודר בנו השני בתור רב־מטעם בקוברין, שידע רוסית בדיבור ובכתב וייצג את ענייני קהילת קוברין כלפי הרשות הרוסית בטוב טעם ודעת. ר׳ אהרן־יהושע היה נוטה לחסידי סלונים אף הוא והיה מסייע להם תמיד בעניני השפעה במוסדות הקהילה. כשהסתבך פעם בענינים משרדיים עם השלטון הרוסי, עלה לארץ ישראל, השתקע בטבריה, ושם היה פעיל בעניני „כולל רייסן־סלונים״.

זיקה למייטשעט היתה גם לבן אחותו של ר׳ מאיר־מיירים הלוא הוא הרה״ג ר׳ אברהם אהרן יודלביץ, מחבר ספרים חשובים בהלכה ובהוראה. ר׳ אברהם־אהרן, יליד נובהרדוק, קיבל בצעירותו תורה מפי דודו במייטשעט. הוא שימש ברבנות בעיירות סעלובי, קוזניצבי, קונסטנטינוב, טורוב, קאפוליה, מנצ׳סטר

שבאנגליה, ואחר־כך במספר קהילות בארצות־הברית שבאמריקה. ר׳ אברהם־אהרן חיבר ספר שו״ת בשם „בית־אבי״ על ארבעת חלקי השולחן ערוך, ספר „דרש אב״ על ענייני דרוש, ספר „תפוחי זהב״, ועוד חיבורים מספר על נושאים תורניים. ר׳ אברהם־אהרן מציין מספר פעמים בספריו אלה את עוצם גדלותו של דודו בעל ה„ניר״ על הירושלמי.

על זיקתו של הגאון ר׳ מאיר־מיירים לקהילת מייטשעט כרב־אב״ד במקום אנו מוצאים במקורות אחדים. יצויין בקשר לכך הספר „נחלת אבות״, להרב לוי סאבצינסקי, שבו נאמר בין השאר, כי בשנת תר״ט (1849) הוא נתקבל לאב״ד בסוונציאן (עיר מחוזית) שבפלך וילנה, וזה אחרי היותו כבר אב״ד בווישניובי (הפלך הנ״ל), שבה כיהן ברבנות אחרי רבנותו במייטשעט. מכאן ניתן לקבוע את זמן רבנותו של ר׳ מאיר־מיירים במייטשעט שהיתה לפני שנת ת״ר (1840). ר׳ מאיר־מיירים מתואר בספר הנ״ל כך: „הגאון המצויין הזה היה גדול בזמנו, חסיד ועניו, צדיק ונשגב״. לפי דבריו של מחבר הספר היה גאון זה רק בן 15 כשקיבל את רבנות מייטשעט כפי שהוזכר לעיל.

כפי הנראה היה ר׳ מאיר־מיירים רב־אב״ד במייטשעט לאחר ש־ר׳ יהודה הכהן האב״ד דשם יצא את המקום והיה בעניני רפואה בוילנה. הוא נפטר שם בשנת תקפ״ג (1823) וזכה עוד להיות טמון בבית־העלמין הישן של הקהילה בו טמונים היו רבנים גאונים מפורסמים.

ר׳ מאיר־מיירים נפטר ביום ח״י בחשון בקוברין, ושם גם מקום מנוחתו האחרון. קברו היה נמצא על־יד קברו של ידיד נפשו האדמו״ר הקוברינאי ר׳ משה. שמו וזכרו של ר׳ מאיר־מיירים נשארו חרותים ושמורים בלבם של כל בני הקהילות בהן כיהן פאר כרב־אב״ד. בגלל דבקותו הגלויה בחסידות נשתרשה בהרבה תנועה זו במייטשעט, סוונציאן ויאקובשטאט כבקוברין, והחסידים היו בעלי משקל צבורי־רוחני ניכר בעיירות אלו.

ביום תשעה באב ובימי אלול ועשרת ימי תשובה, כשיהודי קוברין היו מבקרים את בית־הקברות המקומי (מעבר לנהר זמוכוביעץ), הם היו משתטחים גם על קברי רבניה ואדמו״ריה המפורסמים, ובמיוחד על קברו של ר׳ מאיר־מיירים, ששמו נשתמר אצלם גם כבעל מופת ורב פעלים להושיע והיו אף מניחים פתקאות אצל מצבתו.

ב.

הרה"ג ר' יהודה־לייב הכהן — מ"מ במייטשעט

הרה"ג ר' יהודה־לייב הכהן נודע כאחד ממקורבי הגאון מווילנא, שנמשך אחר־כך לתנועה החסידית והיה לתלמידו של המגיד הגדול ממזריץ, הגה"צ ר' דובבר זצ"ל. הגאון ר' יהודה־לייב פעל תחילה כמגיד־מישרים במייטשעט ובסוף ימיו מילא תפקיד זה באנטופולי שבמחוז קוברין פלך גרודנא ושם מנוחתו כבוד בשנת תקס"ז.

על אישיותו של הרב המייטשטאי הזה משמש לנו מקור נאמן הספר „דברי נגידים", והוא ביאור חדש על הדברים הקשים ברש"י על חמישה חומשי תורה, על חמש מגילות ועל ההפטרות של כל השנה, שהדפיס ר' מאיר ב"ר יעקב קראלאוויעצקי מ"מ בלומז'ה. ספר זה נחלק לשתי מערכות: א) „שבט מיהודה" בחריפות ופלפול מה"ר יהודה־לייב הכהן ז"ל, שנקרא בפי כל החרוץ מעיר מיצד, ב) „אמרי קדם" על דרך הפשט מהמביא לדפוס המתייחס על המ"מ המייטשטאי כדור חמישי ממנו.

בשער הספר כותב המדפיס הנ"ל, שהרב ר' יהודה־לייב הכהן היה ממקורבי הגאון מווילנא ובית־מדרשו ויחד עם זה היה גם מתלמידי המגיד הגדול ר' דובבר ממזריץ וחותנו של הרב הצדיק ר' משה־אליקים בעל „באר־משה", בנו של הרה"צ ר' ישראל המגיד מקוזניץ. בהסכמתו של הרה"ג ר' אליעזר־שמחה רבינוביץ אב"ד דלומזה לספר „דברי נגידים" צוין, שמחבר ספר זה ידוע ומוכר לו בתור רב מופלג נאה דורש ונאה מקיים. במיוחד צוין בהסכמה הנ"ל, שהרה"ג החרוץ הגדול כמוה"ר יהודה־לייב הכהן היה ממקורבי בית־מדרשו של הגאון מווילנא.

אשר לזיקתו ושייכותו של ר' יהודה־לייב הנ"ל למגיד ממזריץ זצ"ל מדגישים זאת רבנים גאונים ואדמו"רים מפורסמים בפולין, שעיטרו את הספר „דברי נגידים" בהסכמותיהם החמות וביניהם האדמו"ר מגור בעל ה„שפת אמת", שקיבל חיבור זה בסבר פנים יפות וציין במיוחד, שהמחבר היה מתלמידיו של הרה"ק המגיד ממזריץ. שמו וזכרו של הרב ר' יהודה־לייב הכהן מובא גם בספר „שם הגדולים החדש" כהאי לישנא: „אוהל גדול יש על קברו באַנטופולי והשאיר בצוואה, כי מי שיחזיק לקבוע בדפוס את הכתב־יד שלו ישים שמו על קברו ויזכה בבני חיי ומזוני לכל ימי חייו".

ג.

הרה"ג ר' שמואל־אב"ד במייטשעט

הרה"ג ר' שמואל הוא נצר למשפחת שחור המפוארת שבמיר. אביו ר' חיים־לייב נודע במיר בכינוי הכבוד „ר' חיים־לייב נגיד", כדי להבחין בינו ובין הרה"ג ר' חיים־לייב טיקטינסקי, ר"מ ומנהל ישיבת מיר המפורסמת. ר' חיים־לייב נגיד היה בן בתו של הגאון ר' יוסף־דוד לבית אייזנשטאדט, אב"ד ור"מ במיר.

ר' חיים־לייב נגיד, שהיה יהודי למדן וגומל חסדים במידה שאין למעלה הימנה, היה סוחר אריגים בסיטונות ומסחרו פרץ במינסק, מוסקבה, ווארשה, לודז ואח. כל סוחרי האריגים בסביבה היו עורכים קניותיהם בבית־מסחרו במיר. למרות עסקיו המשגשגים הקדיש רוב זמנו ללימוד התורה והיה יושב שעות מרובות ביום בבית־המדרש על התורה ועל העבודה, ואשתו ליפשה ניהלה את העסק ביחד עם בנותיהם.

ליפשה היתה אחותו של הנצי"ב, ה"ה הגאון ר' נפתלי־צבי יהודה ברלין, אב"ד ור"מ וולוזין. אביה היה התורני הנכבד במיר ר' יעקב ברלין, שעלה לארץ־ישראל בשנת תר"י והשתקע בירושלים והיה אחד מגבאי הישיבה ות"ת „עץ־חיים" ונפטר בשנת תר"ל ומנוחתו כבוד על הר הזיתים בירושלים. חתנו השני של ר' יעקב ברלין היה הגאון ר' יחיאל־מיכל עפשטיין, אב"ד נובהרדוק ומחבר הספר המפורסם „ערוך השלחן", על כל חלקי השלחן־ערוך.

ר' שמואל היה בנו של ר' מיכאל בנו בכורו של ר' חיים־לייב נגיד. הוא היה חניך ישיבת וולוזין, הצטיין מאד בלימודיו וזכה לחסד מיוחד מדודו הנצי"ב ותודות להמלצתו נתמנה ר' שמואל לאב"ד במייטשעט וכיהן בה פאר במשך שנים רבות. הוא היה מקובל גם על חוגי החסידים בעיירה ובסביבה, וכאשר ר' אברהמ'לי ור' שמואל'קי אדמו"רי סלונים היו עורכים ביקורם השנתי במייטשעט היה ר' שמואל בתורת מרא דאתרא משיב להם ביקור גומלין.

ד.

הרה"ג ר' צבי־הירש ממייטשעט

לפני למעלה ממאה שנה חי ופעל בסביבת סלונים הגאון ר' צבי־הירש, שכפי הנראה יש לזהותו עם ר' צבי־הירש ממייטשעט, שכיהן כר"מ בישיבת סלונים שבחן וקיבל את העילוי ממייטשעט לישיבה. הרה"ג ר' אברהם־אהרן יודלביץ, בן אחותו של הרה"ג ר' מאיר־מירים אב"ד דמייטשעט, מזכיר את ר' צבי־הירש באחד מדרושיו בספרו „דרש אב". גאון מייטשטאי זה נזכר גם על־ידי הסופר הסלונימאי מר זבלוצקי במאמרו „קהלת יעקב בסלאָנים", שהופיע בשנתון העברי „כנסת הגדולה" בוואַרשה בשנת תרנ"א (ספר רביעי). במאמר הנ"ל, הדן בעניני קהילת סלונים, נסקרת גם הישיבה הסלונימאית על ר"מיה, כיתותיה ומלמדיה. בין השאר צוין לטובה ר' צבי הכהן ריזיקוף ממויציד המלמד ב„מערכה" (כיתה) השמינית ומתואר „כמלמד להועיל שנון ונכבד ודרך לימודו מוצא חן בעיני עירנו, אשר סולל דרך בים התלמוד ובמים עזים המפרשים — נתיבה, ואור חדש יופיע על שיטת הלימוד הבקיא הזה".

בספר „דברי מנחם" (ירושלים תרפ"ה) להרב ר' מנחם הכהן ריזיקוף, בנו של הרב ר' צבי־הירש, מובאים דברי הספד והערכה על אביו הדגול וכך אנו קוראים שם:

„י"א בניסן שנת תרע"ב גווע ונטמן ארון הקודש בשנת הע"א לימי חייו וספדו לו רבנים גדולים, והגאון הגדול ר' משה־בצלאל לוריא אב"ד דסובאַלק אמר בהספדו עליו, כי אם היה בית־המקדש קיים היה הוא הכהן הגדול. הוא נקבר בבית־הקברות הישן ליד הגאון הגדול ר' יהודה בכרך וליד הגאון המקובל ר' יצחק־אייזיק חבר תנצב"ה".

הרב ר' מנחם מוסיף עוד על אביו כדברים האלה:

„מעט הלימוד שידעתי והלקוח מאבי ז"ל הוא כטיפה מהים כנגד תורתו הגדולה של אבי קדישא. היה מתמיד גדול ולא פסק פומיה מגירסא יומם וליל. היה סופר כל אות כדרך שסופרים מעות והיה בקיא בכל ש"ס עם רש"י ותוספות כל הלשון בע"פ. היה גם בעל מידות תרומיות, נחבא אל הכלים, שונא בצע ושמח בחלקו. כל הילוכו ודרכו היו בקודש, תורתו היתה אומנותו מנעוריו ועד הרגע האחרון לחייו. הוא שנא את הכבוד

בתכלית ולא רצה לקבל עליו משרת רב, אף שכמה עיירות חשובות רצו למנותו אחר כבוד להם לרב. בהיותו ר"מ בישיבת סלונים נאספו אליו עדרים עדרים של בחורי חמד תלמידים חשובים לשאוב ממקור תורתו. הוא היה פידגוג מומחה בהסברו היפה והנעים, והתלמידים אהבוהו בלב ונפש וכיבדוהו מאד. הרבה מתלמידיו יושבים על כסא־רבנות בערים גדולות וחשובות ורבים נעשו בעלי־בתים חשובים ומופלגים בתורה. לא הניח אחריו חידושי־תורה בכתב, אעפ"י שכל שעור שהגיד בישיבה היה מלא חידושי־תורה שהלומדים השתעשעו בהם".

בשנת תרנ"ד, ח"י שנים קודם פטירתו היה לר"מ בישיבתא רבתא בק"ק סובאַלק והרביץ שם תורה. בשנים אלו נתגדל שם הישיבה והרבה ספסלים ניתווספו לשעורו, ואף מאנשי סלונים שעברו מהתם להכא היו באים להקשיב לשעוריו. הוא לימד בישיבה זו בשקידה נפלאה עד יומו האחרון, י"א בניסן שנת תרע"ב, וגווע ונטמן בשנת הע"א לימי חייו.

יש לציין שגם בנו של המייטשטאי, ר' מנחם הכהן, היה גדול בתורה ושופע שפע רב של בקיאות וחריפות ושני גאוני ירושלים, הרה"ג ר' אברהם־יצחק הכהן קוק, הרב הראשי לארץ־ישראל והרב צבי־פסח פראַנק, ראב"ד ירושלים, מתארים אותו בהסכמתם לספרו הנ"ל כהרב הגאון המפורסם אוצר התורה וההוראה, שכבר יצאו לו מוניטין בספרו החשוב על הלכות טריפות. אכן ברא כרעיה דאבוה.

דב שלומוביץ

הרב יצחק־נפתלי בלסקי ומשפחתו

מבין הרבנים בני דורנו, שעיצבו את חיי התורה והמסורה, הרוח והתרבות של מייטשעט היהודית שלפני השואה, היה הרב בלסקי. אם כי היה משותק במשך שנים רבות ומרותק לביתו, תרם את תרומתו ככל שהיה לאל ידו, ובהיעזרו בחתניו לוקחי בנותיו, שהיו תלמידי־חכמים מופלגים וראויים לכס הרבנות, סימל בכבוד את דמותה הרוחנית של העיירה. תושבי העיירה גילו אהדה אין קץ לרבם הסובל, תמכו בו והעריצוהו מאד. בביתו קוים מנין־תפילה קבוע לנוחיותו של הרב, ויהודים רבים השתתפו בו, מי בתורת מתפללים קבועים ומי בתורת מבקרים, שבאו לחלוק לו כבוד.

לרב בלסקי היו בן אחד ושלוש בנות. הבת הבכורה, גולדה, התחתנה עם הרב ר׳ אלחנן גולדשטיין ממייטשעט, שהיה למדן גדול וגם משכיל, הצטיין בנועם הליכותיו עם אלקים ואדם והיה מקובל על תושבי המקום ועל המימשל גם יחד. הוא אושר ע״י השלטונות למשרת „רב מטעם״ וכן כיהן כמורה לדת לתלמידים היהודיים שבבית־הספר הפולני „פובשכנא״.

הבת השניה, רוזה, התחתנה עם חניך ישיבת מיר, ר׳ דב אבל בזמן שהרב הזקן עוד ישב על כסא הרבנות בפועל. הוא נהנה מאהדתם של חסידי מייטשעט, שנתנו עינם בו כמועמד לכהונת רב אחרי הרב בלסקי הזקן.

הבת השלישית, ליבה, התארסה עם ר׳ שלמה פודולסקי מישיבת נובהרודוק, אך נפטרה בצעירותה בטרם הספיק להיאחז בנחלתו של הרב בלסקי. הוא היה דרשן מצוין ונואם בחסד, וכולם נהרו לבית־הכנסת לשמוע את דבריו. הוא היה המועמד לכהונת רב מצד המתנגדים.

נוצר מצב מסובך למדי. הצדדים לא רצו להכיר אחד במועמדו של השני, הפסיקו לקנות נרות ושמרים בבית הרב כמשפטו מימים ימימה, עד שהגיע הרב ר׳ יעקב גרינברג מסלונים, שנתקבל ע״י המתנגדים, והואיל והיה חסיד סלונימאי הסכימו לו גם חלק מהחסידים. אולם השלטונות דרשו שהרבנות הראשית בברנוביץ תפסוק סופית מי ימונה לרב, אך בינתיים פרצה מלחמת־העולם והמחלוקת לא נתישבה עוד.

יסופר עליו, כי בזמן ה„אקציה״ יצא עטוף בטלית ותפילין לרחוב והרגוהו במקום.

נחום מרגולין

המרכז הרוחני במייטשעט

א. ה„שולהויף" ומלואו

מהמרכז המסחרי, שהשתרע בתחום ה„ראַד־קראָמען", הובילה סימטה צרה אל ה„שולהויף" הנרחב, שבו הסתופפו בתי התפילה, ה„חדרים", המרחץ עם המקווה וכיוצא באלו תשמישי־קדושה, מעין מרכז רוחני יהודי של מייטשעט.

שורת החנויות מול ה„שולהויף"
דער ראַד קראָמען קעגנאיבער דעם „שולהויף"

בתי־תפילה קבועים היו שלושה, והם: בית־הכנסת, בית־המדרש וה„שטיבל" של החסידים.

בית־הכנסת היה בנין גדול ומפואר עם כיפה יפה מתנוססת בראשו ועם ציורים מעשי אמנות יהודית בפנים. על־פי עדותם של ותיקי העיירה הוא נבנה לפני כ־300 שנה על־ידי בנאים איטלקיים. בשנת 1922 נעשו בו שיפוצים גדולים, שהחזירו לו את הדרו מימים קדומים.

התפללו בבית־כנסת זה רק בשבתות ובחגים ושעל־כן קראו למתפללים בו בשם „שבת־יידן", ואילו בימות החול התפללו כולם בבית־המדרש. בתקופה

האחרונה שימש בו כחזן העיר ר' שאולקה — חזן מוכשר ונושא־חן. שמות הגבאים היו: יוסף שקולניקוביץ, הזל מושקובסקי, שהיה גם יו"ר קופת גמילות־חסדים, והאחרון משה בילסקי. שמו של השמש היה נחום קובנסקי.

בית־המדרש היה בית־התפילה העיקרי, שבו התפללו רוב בעלי־הבתים של העיירה ושבו שקדו על התורה ועל העבודה ביום ובלילה. בימות החול התפללו כאן מנינים אחדים אחד אחר השני ובשבתות שניים. בין מנחה למעריב התקיים שעור במשניות וכן קבעו כאן עתים לתורה חברת ש"ס, וסתם בעלי־בתים משכבות „עמך" קיימו חברת תהילים. שני הגבאים של בית־המדרש היו מגידי שעור, ואילו בשבתות אחר־הצהריים היו „דורשים" מגידים מהחוץ.

כבעלי־תפילה בבית־המדרש שימשו: ר' לייב־חיים ווליגסקי, ר' ישעיה־אהרן לזובסקי שהיו גם גבאים, ומשה „דער מלמד". ר' ישעיה־אהרן דאג תמיד שבחורף יהיה חם בבית־המדרש ולכן הכין בעוד מועד עצים להסקה. שימשו עוד כגבאים: דוד רבינוביץ (דודזיע החוקר), דוד „דער הויכער", וחייקל יזרעאלביץ (דער בעקער). השמש היה משה ברשנסקי.

ה„שטיבל" היה מקום התפילה השלישי, שבו התפללו החסידים של אדמו"רים שונים. לעתים מזומנות זכה ה„שטיבל" לביקורם של אדמו"רים, שהיו באים, כל אחד בשבתו הקבועה בשנה, לאסוף את ה„מעמד" מחסידיהם. הופעתם גרמה שמחה כללית בעיירה. מתפללי השטיבל היו מביאים את ה„טשאָלענטן" ומשקה, וסתם בעלי־בתים היו באים לחזות פני הרבי ולשמוע דברי תורה מפיו והעיר מייטשעט צהלה ושמחה. ביקרו בקביעות הרבי מסלונים, הסטולינר, הקוידנובר, הגליציאנר ואחרים.

גבאים ב„שטיבל" היו: ר' יוסף־שמעון גירשוביץ, ר' לייב וינוגרד ור' איסר בילואוס. בעלי־תפילות היו: ישראל־זלמן שלובסקי, ר' יוסף־שמעון גירשוביץ ור' יעקב, חתנו של ר' קופל גורסקי.

מלבד בתי־התפילה הקבועים התקיימו גם מנינים שונים בבתים פרטיים בשבתות ובחגים, כמו בבית הרב בילסקי, שהיה רתוק לביתו מחמת מחלת השיתוק, בבית יודל „דער שוסטער" וכן מנין שמחת־תורה של הציונים, שהיו מקיימים מנין זה מדי שנה ושהכנסותיו היו קודש לקרן הקיימת לישראל.

מלפני שנות ה־30 שימש בכהונת רב של מייטשעט הרב בילסקי, שבסוף ימיו לקה בשיתוק, וחתנו הרב ר' דוב, בעלה של הבת רוזה, מילא את מקומו וגם ירש את הרבנות אחריו. חתנו השני אלחנן גולדשטיין שימש כרב מטעם. בשנת 1935 נהלקו הצדדים והביאו רב נוסף. הסכסוך נמשך עד פרוץ מלחמת העולם השניה. השלטונות הפולניים התערבו בסכסוך ודרשו פסק־דין בנידון מהרבנות בברנוביץ, אך לא הספיקו להשליט סדר בשאלת הרבנים והמלחמה האומללה פרצה ושמה קץ לכל הבעיות היהודיות וליהודים גם יחד.

ב. בקהל חסידים ואדמו"רים

לתולדות החסידות באיזור ומעמדה במייטשעט

ניצני החסידות באיזור ליטא נראו לראשונה בסלונים, שהיתה מאז ומתמיד החלוץ העובר לפני המחנה ביחסה לכל תנועה וזרם חברתי, שעברו באיזור ומשם נפוצו על־פני הערים והעיירות הקרובות והרחוקות. תנועת החסידות חדרה לאיזור ליטא מיד עם היווסדה במחצית המאה ה־18 ונתפשו לה רבים גם מחוגי הרבנים והלומדים, אך בעיקר הצליחה לעשות נפשות בקרב השכבות העממיות ובעלי־המלאכה, שראו בתנועה חדשה זו משקל נגדי לחוגי הלומדים הנוקשים, שמשלו בכיפה במשך התקופה הארוכה של „ועד מדינת ליטא" ולאחריה.

זאת ועוד אחרת, אם כי הרקע הכללי לצמיחת החסידות באיזור ליטא אינו שונה ביסודו מזה של איזור ווהלין־פודוליה, ערישת התנועה, היינו חיפושי דרך ופורקן לרוחם הנכאה של המוני ישראל, הנמקים במצוקה כלכלית ורוחנית מבית ומחוץ, הרי אין להתעלם מהקו המבדיל הבולט, שאיזור ליטא היה מעוזם הטבעי של המתנגדים החריפים, שנלחמו מלחמת־קודש בכת החסידים. קליטתה של התנועה באיזור היתה על־כן קשה יותר מאשר בכל מקום אחר והסתיימה בפשרה, בקבלם תחילה את החסידות החב"דית מיסודו של ר׳ שניאור זלמן מליאדי, וזאת עקב דביקותם של חסידי הב"ד בלומדות, ורק במרוצת הזמן קנתה לה שביתה באיזור גם החסידות הכללית ולבסוף אף קמה תנועה חסידית מקומית עצמאית.

מלבד השונים והגונים המהותיים, שחסידות ליטא הצטיינה בהם כאמור, הריהם כאין וכאפס מול הגורם המביך והמדכדך של מלחמת־חרמה שלוחת כל רסן ומעצור, שהתנהלה ע"י מחנה המתנגדים הליטאיים ב„כת" החסידים. השימוש בנשק ה„חרם" ע"י קהל ווילנא בשנת תקל"ב (1772) ובשנת תקמ"א (1781), בהעמידם בראש מחנה המתנגדים את הגר"א מווילנא, גרר אחריו מבול של כתבי־שטנה וכרוזים ארסיים, והמצב נידרדר עד להלשנה המצערת משנת תקנ"ו (1796), שבעטיה הובא הרב ר׳ שניאור זלמן מליאדי אסור בנחושתיים לבית־הכלא בפטרבורג. מערכה מרה זו נגד החסידות הטילה את צילה הכבד באיזור ורישומה ניכר היה בכל העולם, בפלגה את העם היהודי לשני מחנות יריבים. אך ביחוד הוסיפה מערכה אומללה זו גון לווי מיוחד לתולדות החסידות באיזור ליטא. גם נצחונה של חסידות ליטא, שבאה לידי גילוי ע"י שיחרורו המופלא של הרב מליאדי, היה לנחלת החסידות בעולם כולו, החוגג את יום י"ט כסלו, הוא יום השחרור, כיום הילולא ושמחה בכל שנה ושנה עד היום הזה.

בעוד חסידות חב״ד חוגגת את נצחונה ובטרם שככה חמתם של הצדדים הלוחמים, הנה הופיע זרם חדש של חסידות ליטאית עצמאית מיסודה של ליאכוביץ וגם של סלונים. — בשנת תקנ״ב (1792) קם באיזור הענף הליאכוביצ׳אי של החסידות הליטאית מיסודו של ר׳ מרדכי מליאכוביץ (ובנו ר׳ נח הבא אחריו), ששימש לו אדמו״ר ראשון. חסידות ליאכוביץ, שינקה מהשראתה של חסידות קרלין, היכתה שורשים תחילה בסביבתה הקרובה ועשתה נפשות לא רק בין המוני העם, אלא גם בקרב חוגי הלומדים. אולם לא ארך הזמן וחסידות ליאכוביץ התפשטה באיזור וקנתה לה אחיזה איתנה בסלונים, מוש, סטולוביץ, מייטשעט, פולונקה, מיר, ומכאן הרחיבה גבולותיה לערי פוליסיה — קוברין, פרוז׳ני, מלטש, שרשוב וכו׳.

לאחר הסתלקותו של ר׳ נח זצ״ל, האדמו״ר השני של ליאכוביץ, בשנת תקצ״ג (1832), נבחר תלמידו ר׳ משה מקוברין לממשיך השושלת, ומכאן ואילך הוסב שמה לחסידות קוברין, או ליאכוביץ־קוברין. נתגבשה השיטה הקוברינית, שחייבה את המשך הלומדות ויחד עם זאת שקדה על סיפוחם של המוני העם אל נחלתה, שלהנאתם ולהעלאת ערכם פיתחה נטיה לעבודת־הבורא עממית ופשטנית, בלי שיהיו זקוקים לשנינות מוחין וחריפות מפולפלת כדרך המתנגדים.

לאחר הצלחתה של חסידות ליאכוביץ־קוברין, שנקלטה יפה באיזור וזכתה במשך כ־70 שנה לאימונם ולהערצתם של הרבים, היא אף נתנה פרי הילולים, בהעמידה מקרבה שושלות־צדיקים מקומיות בקוידנוב, סלונים וכו׳ — בשנת תרי״ח (1858) „נתגלה״ בסלונים ר׳ אברהם וויינברג, מיסד השושלת הסלונימאית והאדמו״ר הראשון שלה. הוא היה תלמידו וחסידו של ר׳ נח מליאכוביץ, ויש אומרים של ר׳ משה מקוברין, נימנה עם הלומדים המצוינים בתורה וכיהן כראש ישיבת סלונים המפורסמת. בנסיבות הזמן הקשות נוכח נוקשותם של המתנגדים, שהיו ראשי המדברים בקהל ובישיבה, נאלץ ר׳ אברהם להמשיך כמלמד פרטי ולהרביץ תורה לילדי ישראל ב„חדר״ שלו. ובבוא המועד המיר את ה„רצועה״ במצנפת של אדמו״ר ואת ה„חדר״ ב„שטיבל״ וראה את עצמו, וכן ראוהו אחרים, מנהיג ונשיא של המוני חסידים בכל תפוצות ליטא.

הנה כי כן התבצרה החסידות הליטאית לענפיה ולשושלותיה מול חומת ה„מתנגדות״ הליטאית ונתגבשה השיטה המיוחדת של חסידות ליטא מול השיטה הכללית של חסידות ווהלין־פודוליה. אולם למרבה השמחה לא חולק האיזור לשטחי השפעה בלעדיים ועוינים, וביחוד בעיירות הקטנות כמו מייטשעט ואח׳ היו החסידים סמוכים על שולחנם של אדמו״רים שונים, שביקרו בהן למועדים קבועים וערכו „שלחן״ בשטיבל אחד וב„מעמד״ אחד לשמחתם של כל החסידים.

אך טבעי הוא, שגאון וצדיק בעל רמה מאד נעלה, שהתבלט בין שאר מנהיגי החסידות של דורו, השאיר אחריו ירושה רוחנית בשני ספרי־יסוד — „חסד

לאברהם" ו„יסודי העבודה", שבהם התווה את הדרך המיוחדת של חסידות ליטא ויחסו אל עבודת הבורא. על שום ספרו הראשון יצא שמו לתהילה כ„בעל חסד לאברהם". בין השאר יצוין במיוחד היסוד הארץ־ישראלי בחיבוריו הנ"ל, בהעלותו על נס את ערך המצווה של ישוב הארץ ושבזה חולל מפנה חשוב בעולם החסידות של זמנו. הוא גם סייע סיוע מעשי להיאחזות חסידיו בערי הקודש. בימיו התחילה עליית חסידיו לטבריה, וביניהם גם נכדו ר' נח, ועד שנותיו האחרונות לא חדל ר' אברהם מעבודת קודש זו.

אחרי פטירת ר' אברהם בשנת תרמ"ד (1884) לאחר שכיהן פאר כאדמו"ר ונשיא במשך עשרים ושש שנים עתירי פעולה ומעש, ירש את כסאו נכדו ר' שמואל וויינברג, אשר הטיב לשמור על המוניטין שיצאו לתורת סבו הגדול והוסיף גם בזכות עצמו למשוך חסידים אל ה„חצר" הסלונימאית. הוא גם המשיך לקיים מעשי אבותיו בידיו בביסוס חסידיו בארץ ובמו ידיו היה אוסף את הכספים למטרה קדושה זאת.

לסיכום ראוי לציין, כי ברקמה הססגונית של חסידות ליטא לחצרותיה השונות שוזרו כחוטי־זהב חסידי מייטשעט ועיירות רבות אחרות, שנהו אחרי רבותיהם ותורתם בנתיבי החסידות וגם לקחו חלק בעליית החסידים לארץ־ישראל, אך בלי ששם עירם ייקרא עליהם. אך הנה „נתגלה" במייטשעט בשנת תרס"ד איש־מיסתורין בלבוש איכר, שסירב להגיד את שמו, כי מקובל הוא ומושבע. שמו יצא לפניו כ„בעל־שם" מחולל מופתים, מעניק קמיעות וסגולות למיני מרעין בישין ומרפא הולים, אשר כל הרופאים המומחים אמרו נואש לחייהם. על חדרו צרו תמיד מחנה של ידועי־חולי, בעלי־מום, עקרות וכד', יהודים ושאינם יהודים, שבאו מקרוב ומרחוק לדרוש את פיו.

רשימה מפורטת על פעולות ה„בעל־שם" המייטשטאי התפרסמה בשעתה ב„היהודי", גליון 27, 1904.

ג. מלמדים, כלי־קודש ועסקני־ציבור

מאז דרכו רגלי לראשונה על אדמתה של עיירת מולדתי מ י י ט ש ע ט ועד עוזבי אותה, חלפו־עברו שנים הרבה. ראיתי את עיירתי בימי הזוהר שלה לפי המושגים דאז, בימי תמימותה ושלוותה, ולצערי הרב ראיתיה גם בימי מצוקתה ובעת התחלת גסיסתה ושקיעתה.

כיום, עשרות שנים לאחר שעזבתי את מייטשעט, בשעה שעומד אני להעלות זכרונות אלה, אך טבעי הדבר שאתחיל מימי ילדותי החרותים היטב בזכרוני — מימי לימודי ב„חדר״.

לא פעם אנו נתקלים בביטוי „תינוקות של בית רבן״. משמעותו של ביטוי זה כיום אינה מוחשית כל־כך כפי שהיתה בעבר. באותם ימים רחוקים, היה ביטוי זה מוחשי ומציאותי מאוד, כי אז היינו תינוקות כאשר התחלנו ללמוד אלף־בית ב„חדר״. זוכר אני כיצד הובאתי באביב מסויים, בהתחלת „זמן״ לאחר חג הפסח, אל ה„חדר״ של המלמד ר׳ מ ש ה ח י ה ־ ר ח ל ׳ ס. ביתו עמד ב„שול־הויף״ בין בית־המדרש ובין ה„שטיבל״. עצם העובדה שהבית נמצא ב„שול־הויף״ דוקא, השרתה עליו איזו קדושה מיוחדת בלב הילדים, ובאוירה כזאת הובאתי על־ידי הורי אל ה„חדר״. הרבי ר׳ משה ז״ל ישב בראש השולחן וה„טיטל״ (מקל קטן ומחודד) בידו. הושיבו אותי על ידו בצד השולחן והרבי התחיל להראות לי מה זו „אלף״ ומה זו „בית״, וכן הלאה, ואילו הסבתא שלי, מרת ש י י נ ה ז״ל, עמדה מאחורי וזרקה מעלי סוכריות על הסידור ואמרה: „זו המתנה ששולחים לך המלאכים כמו לכל ילד המתחיל ללמוד ב„חדר״ ״.

ר׳ מ ש ה ז״ל, הרבי הראשון שלי, היה איש תם וישר והתמסר לתינוקות בכל לבו. מאחר שלאשתו, ח י ה ־ ר ח ל ע״ה, היתה מאפיה, הוא היה מעביר את ככרות הלחם ואת הכעכים לדוכנה שבשוק בעת הצורך, ובעיקר בימי רביעי בשבוע, שהיה יום־השוק בעיירה.

כעבור „זמנים״ אחדים, כשידעתי כבר לקרוא בסידור, עברתי עם עוד חברים ל„חדר״ של ר׳ ק ו פ ל ג ו ר ס ק י, שכבר למדו בו חומש ולאחר־מכן חומש עם רש״י. בכל יום ראשון היינו מתחילים ללמוד את פרשת השבוע, ואם לא הספקנו לסיים את הפרשה עד סוף השבוע, הוא היה מספר לנו בע״פ ובקיצור את סוף הפרשה על מנת שנוכל להתחיל ביום ראשון הקרוב את פרשת השבוע הבא. כך היינו בולעים את הסיפורים על בריאת העולם, על מעשי האבות, על שיעבוד מצרים ועל הנדודים במדבר ברעבתנות ובהתפעלות אך לא בלי צער רב.

זוכר אני כי בחורף אחד, בשבוע של פרשת „משפטים", ירד שלג כבד למעלה מהרגיל שהיה מלווה בכפור עז. באחד מימי אותו שבוע הייתי התלמיד היחיד שבא ל„חדר", ואילו שאר התלמידים נשארו בבתיהם. באותו יום היתה לפתע ביקורת רפואית מטעם מחלקת החינוך האזורית של הממשלה יחד עם נציגי מועצת העיירה, ומאחר שהייתי התלמיד היחיד ב„חדר" באותו יום, זוכר אני כיצד נבדקתי אם ראשי נקי ואם אין פצעים בגופי.

ר' קופל גורסקי ז"ל היה תלמיד־חכם, ובדומה לרבי הראשון שלי, ר' משה חיה־רחל־ס, היה אף הוא זקן מופלג. לאשתו אלקה־פרלה היתה חנות מכולת, ועזרו לה הבת קרושה והבן יחיאל. בכל יום רביעי, ביום־השוק, היה הרבי מסיים את הלימודים בצהרים, ואח"כ היה ניגש לחנות של אשתו ועוזר בידה עד שעת המנחה.

ב„חדר" של ר' קופל למדתי כמה „זמנים" ואחרי כן עברתי ללמוד ב„חדר" גבוה יותר — של ר' שמעון שק ז"ל המכונה „ר' שמעון דער לעכעוויצער". ה„חדר" של ר' שמעון היה שונה לחלוטין מקודמיו בכך שלא למדו בו תינוקות אלא ילדים ונערים, ובהתאם לכך היו בו שתי כתות: כתה קטנה וכתה גדולה. ב„חדר" זה היינו לומדים עד שעה מאוחרת בלילה עם הפסקה לארוחת צהרים. זכור לי, כי בלילות החורף היינו חוזרים הביתה עם פנסים ביד, פנסי רוח או פנסי נרות. בחורף היה כל ילד מביא מביתו לפי תור בקבוק נפט, כדי למלא את המנורות לתאורה ב„חדר". אצל ר' שמעון ז"ל למדתי חומש ורש"י והתחלתי גם ללמוד מקרא וכן כתיבה באידיש ובעברית, ובהמשך הלימודים גם דקדוק עברי וטעמי המקרא. הכתה הגדולה התחילה ללמוד גם את השפה הפולנית בהסדר מיוחד עם ביה"ס „תרבות"; הילדים שלמדו בכתה הגדולה היו הולכים פעמים מספר בשבוע אל בית־הספר. ושם הם קיבלו שעורים בפולנית.

ב„חדר" זה היה הרבי בוחן את תלמידיו בכל יום חמישי: כל הילדים היו מסובים סביב השולחן הארוך, ולפי תור היו חוזרים על פסוקים בחומש ובמקרא, ואוי לו לאותו ילד שלא ידע להסביר את הפסוק שעלה בגורלו. אותו דבר חזר למחרת, ביום שישי: כל הילדים היו מסובים סביב השולחן, וכל ילד היה קורא לפי תור פסוק מפרשת השבוע בניגון המתאים של טעמי המקרא, וכן פסוק מברכות ההפטרה ומההפטרה עצמה. כן הנהיג הרבי שכל ילד חייב לבוא לאחד משלושת המנינים שהיו בתפילת שחרית בבית־המדרש. הרבי עצמו היה בא למנין השני, כך שהוא ידע מי התפלל במנין הראשון, השני, ואף השלישי. הרבי ר' שמעון היה אדם פיקח מאוד ויחד עם זאת היה גם קפדן; למרבית הצער הוא נפטר לפני שהגיע לגיל שיבה עקב מחלה ממארת.

מן הראוי להזכיר, כי הספקתי ללמוד גם בבי"ס יסודי ממשלתי („פאושעכנע") במשך שנה אחת. זוכר אני, כי באותה תקופה למדנו ארבעה ילדים יהודיים, אני וחברי מיכאל רביץ וכן האחיות גוטמן הי"ד (נכדותיה

של אלטה פינצנסקי — „די מיניסטערקע"), בין עשרות ילדים גויים. לא ייפלא, איפוא, שהחזקנו מעמד רק שנה אחת. משנוסד ביה"ס „חורב", איחדו בו את כל ה„חדרים" שהיו קיימים בעיירה, וכל התלמידים המשיכו ללמוד ב„חורב". מהם ייזכרו כאן ר' יוסף־שמעון גרשוביץ ור' שמעון חררוביצקי. בנוסף למלמדים, הביאו גם כמה מורים מוילנה; זכור לי מורה אחד, רבינוביץ, אשר לימד את מקצועות היהדות והיסטוריה, מורה אחר — שמעונוביץ, שלימד חשבון, וכן מורה נוסף שלימד פולנית.

גם אני עברתי ללמוד בביה"ס „חורב". כעבור זמן מה עברתי ללמוד בישיבות מחוץ לעיירה, והייתי חוזר הביתה רק בסוף ה„זמנים". את לימודי בישיבות הפסקתי לאחר שיצאתי לקיבוץ הכשרה על־מנת להתכונן לעליה לארץ ישראל.

העיירה מייטשעט היתה עיירה ככל העיירות שבסביבה והחיים בה זרמו לפי הדפוסים המקובלים: יום־שוק באחד מימי השבוע, כמה ימי ירידים שנתיים, בתי־מלאכה ובתי־מסחר וכיו"ב. בנוסף לעיסוקים המקובלים, היתה למייטשעט סגולה מיוחדת, — מייטשעט היתה עיירת קייט. בכל קיץ היו באים אליה יהודים רבים מהסביבה למטרות נופש. במייטשעט היה יער וכמה נהרות ששימשו כמקומות רחצה. היו בה פנסיונים אחדים ובתי הארחה מיוחדים לקייטנים. בשנים האחרונות לפני החורבן הקימו מבנים אחדים בתוך היער ובמשך כל הקיץ היתה העיירה מלאה אורחים, שטיילו בעיקר ברחובות פדקריז ופדלוז'אן. אם כי לא כל תושבי העיירה קורצו מאותו חומר, לא היו ביניהם התנגשויות פרט לשנתים האחרונות שלפני פרוץ המלחמה, שאז היו חילוקי דעות בקשר להכתרת רב העיירה בעקבות פטירתו של הרב המקומי הרב בלסקי ז"ל.

אינני יכול שלא להזכיר בשעת כתיבת שורות אלו כמה אישים יקרים שהיו בתקופתנו. אזכירם כאן בקצרה.

ר' דוד השוחט זצ"ל היה תלמיד־חכם; יהודי פיקח, בעל צורה נאה ומידות טובות, אדם שלא נס ליחו ואף שהיה כבר זקן מופלג עבד בשחיטת עופות. ביתו עמד מאחורי בית־הכנסת הגדול, ובחצרו היו שוחטים עופות. ר' דוד נהג להתפלל ב„שטיבל". אף סבי, ר' אשר אורז'כובסקי הי"ד, התפלל ב„שטיבל" בשבתות ובחגים, ומקומו היה סמוך למקומו של ר' דוד השוחט. אנו הנכדים ישבנו תמיד סביב הסבא, כך שתמיד התפללתי במחיצתו של ר' דוד השוחט. זוכר אני כי תמיד נהגתי בו בכבוד ובדרך ארץ, כי דמותו הפטריארכלית וזקנו הלבן והארוך שירד על פי מידותיו השרו רוח של יראת־כבוד על סביבתו.

ר' שמריהו ספיר הי"ד, חתנו של ר' דוד השוחט זצ"ל, היה שען וסוכן העתונים שיצאו בפולין. הוא גידל זקן מודרני ובכך הוא התבלט בין שאר האנשים, ואכן הוא היה איש בולט. היה חבר פעיל בתנועת ה„מזרחי" ועסקן בולט בכל החוגים והמוסדות שבעיירה. הוא מצא שפה משותפת עם כל בני

העיירה, והיה אף פעיל בקרנות הציוניות השונות ובארגון הבחירות לקונגרסים הציוניים.

ר׳ אשר אורז׳כובסקי

ר׳ שמערל ספיר

על מרת מלכה רומנובסקי הי״ד נאמר: „כל הבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו״. היתה זו אשה בעלת טוב־לב, ולמרות שבביתה היתה חנות מכולת גדולה שבה נערכו מכירות בסיטונות ובקמעונות, מצאה תמיד זמן להיטיב עם אנשים נזקקים. היא החזיקה בשני מנהגים יפים: לכל פונה היא חילקה חוטי פשתן לציצית שאותם היא הכינה במו ידיה, ובכל ערב פסח היתה מחלקת

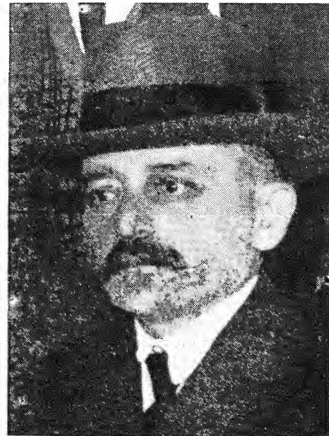
מלכה רומנובסקי ומשפחתה

חרוסת ממעשי ידיה לילדי העיירה, אשר היו באים לביתה לאחר תפילת מעריב ולפני עריכת ה„סדר".

ר' יהודה רבינוביץ — קראו לו „יודל דער שוסטער". התפרנס מיגיעת כפיו, היה בעל הדרת פנים, בעל מידות טובות ובעל צדקה. היה איש צבור ופעל לטובת הכלל ועמד בראש של „חברת תהילים" בעיירה. לעת זקנתו זכה להיות חבר־כבוד בהרבה מוסדות בעיירה, וכן קיים מנין בביתו בשבתות ובחגים. ביתו היה בית של מנגנים: בן אחד, יעקב, היה חבר בתזמורת של מכבי־האש בעיירה, בנו משה־צבי היה חבר במקהלה של חזן העיירה, כ"כ היה קצין במכבי־אש.

כשנתקבל החזן והשוחט ר' רפאל גלמן כחזן העיירה, אירגן מקהלה של ילדים ומבוגרים. המבחנים התקיימו בביתו של ר' יודל רבינוביץ. החזן שר קטע או משפט מסויים, והמועמד צריך היה לחזור על כך. לאחר שר' רפאל גלמן היגר לארה"ב נתקבל במקומו כחזן וכשוחט ר' שאול־קה, גם הוא החזיק מקהלה ומשה־צבי רבינוביץ השתתף בה.

ר' אברהם־דוד זוכוביצקי הי"ד, מנהל בי"ס „תרבות", היה אדם משכיל, מעורב בדעת עם הבריות, פעיל בקרנות הציוניות, ועד כמה שאני זוכר הוא היה מדבר תמיד בשפה העברית. גם אשתו מלכה הי"ד ואחותה חנה הי"ד לימדו בביה"ס „תרבות".

ר' יצחק ליברמן

ר' אברהם דוד זוכוביצקי

ר' יצחק ליברמן הי"ד, שהתעסק בסיטונות בעסקי פשתן ובבגדים משומשים, היה מנכבדי העיירה. בהפגנות שהתקיימו בשנת 1929 כמחאה על

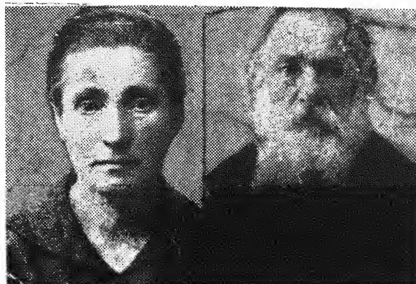
מאורעות תרפ״ט בארץ־ישראל הוא היה הנואם המרכזי, וכמו כן נאם גם בהפגנות שנערכו עם עלייתו של היטלר ימ״ש לשלטון ולאחר הפוגרום הידוע בעיר פשיטיק. בכל המקרים שבהם אירעו הפגנות בעיירה, היו כל היהודים סוגרים את חנויותיהם באמצע היום והיו מתאספים בבית־הכנסת הגדול לשמוע את ר׳ יצחק ליברמן.

ר׳ כתריאל ליכטר הי״ד היה אחד מאותם אנשים שהיו עוסקים בצרכי ציבור באמונה. היה אדם תמים ופשוט, שהתפרנס ממלאכת הסנדלרות, אף היה חבר בועד קופת גמ״ח, חבר בהנהלת הבנק המקומי, וכל בעלי־המלאכה שבעיירה ראו בו את נציגם.

ר׳ כתריאל ליכטר

ר׳ נחום אברמובסקי ז״ל היה תלמיד־חכם ובעל הדרת פנים. היתה לו חנות בדים, אך יותר משעסק בעניני חנותו עסק ר׳ נחום ז״ל בעניני צבור,

ר׳ נחום ורעיתו שרה־רבקה אברמובסקי ז״ל

ובעיקר בחינוכם של תינוקות של בית רבן. הוא טיפל בכל ילדי העיירה ודאג למחסורם של הילדים והמלמדים כאחד. ילדי העיירה גמלו לו עבור חסדיו, ובשעת פטירתו הלכו כולם לפני ארונו וקראו: „צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו״.

ר׳ איסר בלאוס הי״ד היה אף הוא תלמיד חכם ויחד עם בנו זיידל הי״ד התעסק בחנות הבדים שלו. מעניינת העובדה שלמרות שר׳ איסר גמגם במקצת בחנותו והיה מתקשה עקב כך במגעיו עם הלקוחות, הגמגום כמעט חלף לו בשעה שהיה נותן שיעור ב„עין יעקב״ ב„שטיבל״.

שמעון לכוביצקי. בעל מחסן רפואות (Skład Apteczny). ביתו היה בית־ועד לעסקני העיירה. תקופה מסויימת כיהן כחבר במועצת העיירה. היה מסור לציבור ועסק באמונה לטובת הכלל.

צבי וולוחבינסקי

שמעון לכוביצקי

צבי וולוחבינסקי. איש צנוע, שחי מיגיעת כפיו ומעורה בחיי העיירה. שימש נציג של בעלי המלאכה במוסדות העיירה.

העליתי קוים לדמותם של אחדים מיהודי מייטשעט, אך למעשה היו כולם כאלה; כל אחד מהם חי על־פי אמונתו, מצפונו ודרכו בחיים, אולם דבר אחד איחד את כולם: הם היו משרתים נאמנים לעיירתם ולעמם. כולם שאבו ממקור אחד של העבר המפואר, ורצו לגשר בינו ובין עתיד טוב יותר לבני עיירתם.

הרב ר׳ ישראל־אלחנן „המייטשטאי״

בשם זה נודע ר׳ ישראל־אלחנן בגלל צור מחצבתו וערש מולדתו מייטשעט, שם קיבל את חינוכו בבית הוריו ושם ינק תורה ויראת־שמים, שעיצבו את דמותו האצילה. הוא ניחן בשקידה מופלאה ועשה לילות כימים בהתמסרותו לתורה ולתפילה, למצוות ולמעשים טובים עד שרוח המקום נוחה הימנו ורוח הבריות נוחה הימנו. לשמע תהילתו שיצאה לפניו בחר בו הת״ח המובהק הרב הצדיק ר׳ יוסף־אליהו פיינזילבר בז׳טיל הסמוכה לחתן לבתו הצדקנית חיה־הדסה.

כאן מצא שדה־פעולה נרחב להתענין בכל המתרחש בעיירה בשטח הדת והחברה ובן גילה מסירותו בהושטת עזרה וסעד לכל נצרך. זכורני, שבלילי שבתות היינו מאחרים תמיד להסב לסעודה, כי אבא ז״ל היה עובר בכל בתי־הכנסת, כדי לטפל בסידורם של האורחים העניים ולדאוג להם למקום סעודה ולינה, ומובן שהיה מביא בעצמו אורח הביתה. בכל ימות השבוע היה מכתת רגליו לאסוף למען חברות צדקה וחסד. במיוחד היה פעיל בהחזקת הישיבה בעיר וכאב מסור דאג לכל מחסורם של התלמידים. היה חבר בועד הישיבות, הרביץ תורה ברבים והעמיד תלמידים הרבה. גם אמא עזרה כנגדו וזמן מסוים אף קיימה מטבח בבית בשביל בני הישיבה.

זמן קצר אחרי החתונה, כשדאגת הפרנסה העיקה על לבו, נדד למרחקים ללמד ילדים ולהביא טרף לביתו, אך כעבור זמן קצר חזר הביתה מתוך בטחון בד׳ שימציא לו פרנסת ביתו במקום. אמ:ם החזיק תמיד במידת ההסתפקות במועט, שלא ליהנות מהעולם הזה יותר מהחיוני וההכרחי. אמא ז״ל היתה רעיה נאמנה שקיבלה הכל באהבה ומעולם לא התרעמה. במסירות אין קץ ליוותה אותו ופעולותיו ובזכותה שררה תמיד בבית אוירה חגיגית, וביחוד בשבתות ובחגים.

כאשר החליט אבא ליסד „חדר״ בבית, באו אליו מהבתים החשובים ביותר, כי ידעו את מסירותו ללא גבול, צדקתו ותלמודו. התלמידים, מצדם העריצוהו מאד וגם כאשר גדלו והיו לאנשים היו קוראים לו „רבי״, באו לבקרו, לשוחח ולהתיעץ עמו. הוא ניחן במידת אחריות יוצאת מהרגיל, שום מניעה וטרדה ואף לא מזג־אויר לא מנעוהו מפעילותו בחברות שטיפל בהן וגם לא החסיר מעולם שעור בחברת ש״ס ומשניות בבוקר ובערב.

היה בעל רגשות עדינים וער למתרחש בכל השטחים. ביחוד הצטיין באהבת־ישראל וארץ־ישראל. לכל ידיעה טובה שהגיעה מא״י היה מתמלא שמחה וח״ו להיפך, היה מגיב בצער גדול. מהמידות הטובות הללו ספגו גם הילדים ובהזדמנות הראשונה שלח את הבת לא״י וכעבור זמן הביאה את ההורים אליה ולשמחתם לא היה גבול. בעלותם ארצה ליוו אותם כל אנשי העיר ונפרדו מהם ברגשי הערצה וגעגועים גדולים. גם בשבתו בארצנו הקדושה המשיך בפעולותיו ככל האפשר וביחוד עסק בתורה ותפילה כמנהגו. אך בשנים האחרונות, בפרוץ מלחמת העולם, נחלש מאד מדאגה לבת השניה ומשפחתה שלא זכו להינצל מגיא ההריגה. מרוב צער נסתלקה תחילה הרעיה הנאמנה וזה שיבר את רוחו לחלוטין. אולם גם בשכבו על ערש דוי לא פסק מלהגות בדברי תורה ונשמתו יצאה בטהרה. מנוחתם כבוד ברעננה.

יהא זכרם ברוך.

הרב יוסף־אליהו פניאל (פיקלני)

אלטה בורצקי ושני בניה — הרצל ומיירים

פרק רביעי

חינוך, חברה, כלכלה

בן־ציון ח. אילון

מייטשעט

סקירה היסטורית־גיאוגרפית כללית וחברתית־תרבותית יהודית

חלק שני: בין שתי מלחמות עולם

א. הרקע הכללי

האנטישמיות הפולנית ההיסטורית, שפיעמה את לבותיהם של מנהיגי פולין בתקופה שבין שתי מלחמות העולם (1919 — 1939), שילהבה את יצריהם האפלים ביותר של המוני העם הפולני, ששילחו כל רסן אנושי ומוסרי ביחסיהם לשכניהם היהודים, שחלקם בבנין ארצם המשותפת מדורי־דורות ובהגנתם עליה בדמים מרובים, תרתי משמע, ובחריצות ידיהם היה כה רב. בהתנהגותם המרושעת של הפולנים בעת צרה ליעקב, לא זו בלבד שאיפשרו לכובש הנאצי להוציא מן הכוח אל הפועל את מזימתם השטנית, אלא אף נתנו ידם לפושעים ושיתפו עצמם ברצון בהשמדת המוני ישראל על אדמתם.

אולם למרות כל זאת היתה התקופה הקצרה שבין שתי מלחמות העולם תקופה תוססת ושוקקת חיים ליהדות פולין ומייטשעט בכללה. א) בראשית תקומתה של פולין המחודשת, שקמה לתחיה אחרי תקופה ארוכה של שיעבוד קשה תחת יד הברזל של הצאר הרוסי, היתה רוח אחרת עמה, ומנהיגיה דאז נתנו יד חפשית ליהודים לעזור בבנין ארצם ולהיבנות בה. ב) נוכח הצבת הגבול בין רוסיה ופולין, שחרץ את גורלה של יהדות רוסיה לניוון ולכליון מבחינה יהודית ולאומית, הרי היו זכויות היהודים הפולניים מעין רע במיעוטו. ג) היהודים למודי הרדיפות והנגישות בכל דורות גלותם, הן בשלטון הרוסי והן בשלטון הליטאי והפולני, מעולם לא היו בררנים ביותר, וכל יד מושטת לשלום ולשיתוף־פעולה קיבלו בשמחה ובנאמנות כנה. מאין ברירה רצו להאמין בלב שלם, כי אכן נכונה להם תקופה חדשה של עבודה ופעולה מועילה כאזרחי הארץ וכיהודים.

ואמנם, למרות הלחץ הכלכלי הקשה וסחיטת המסים הכבדים, שלא היו נקיים מגילויי אנטישמיות ואפליה, קיבלו את כל זה באהבה תמורת האפשרות לחיות ולהתקיים איכשהו בתקווה לימים טובים יותר. ביחוד זכורים ימיו העגומים של המיניסטר הפולני גראבסקי, שנתנו ביטוי ממצה למצב, היינו — בהשיבו בסיים לאנטישמים הקיצוניים אמר: להכות ביהודים בשוט הכלכלי ולסחוט מהם מסים עד להתרוששות, „אובשעם" (אדרבה), אך להכותם באופן פיסי לא!...

באוירה זאת זרמו להם החיים היהודיים באפיקם היומיומי הרגיל, ולמרות התנאים הקשים והמפוקפקים האלה, ואולי דוקא בגללם, התפתחה רשת עניפה של עסקנות ציבורית ולאומית־ציונית, כדי למלאות את החסר ע"י תוספת יגע ומרץ. קצרי־רואי מבין היהודים קיבלו עליהם את הדין, וחפץ־הקיום הטבוע בדמם הכתיב להם לעשות הכל ולחיות, ואילו רחוקי־רואי הבינו שאין מקום לחיים יהודיים שלמים אלא בארץ־ישראל והקדישו את חייהם ומרצם להגשמת הרעיון הלאומי. אך אלו ואלו לא שיערו בנפשם, כי הם חיים על־פי הר־געש העומד לפרוץ בכל רגע, ומי שלא ימלט את נפשו בעוד מועד סופו אבדון!...

למרות כל האמור נשארו שנים אלו דוקא חרותות בזכרוננו יותר מכל תקופה אחרת, ביחוד בגלל היותה קרובה אלינו ביותר ובזכות זכרם הקדוש של יקירינו, שחיו ופעלו בה במאבק נואש על קיומם ולבסוף ניספו שם על קידוש השם ועם ישראל.

ב. מבט לאחור בזעם

אחרי התמורות הרבות שחלו במקום בידי אדם עקב הסעת גבולות וחילופי שלטונות ומשטרים, דבר אחד לפחות, והוא המצב הטבעי של המקום, שאין לאדם שליטה עליו, נשאר ללא שינוי כפי שנחרת בזכרוננו מתמול שלשום.

ליד שפך הנהר סוורוטווה לתוך הנהר מולטשאַדקה משתרעת כברת־ארץ זעומת־אל זאת, ששמה מולטשאַד היא מייטשעט בפי היהודים. כל המתקרב למקום בדרכו מכפר מיצקביץ, היא תחנת־הרכבת של מייטשעט על קו מסילת־הברזל ווילנא־רובנה, יזדקרו לנגד עיניו ממרחק מגדלי הקושציול הקתולי אשר לפולנים והצרקבה הפראבו־סלאַבית אשר לבילורוסים, ואילו בכניסתו אל תחומי העיירה יתגלה לעיניו מראה ה„שולהויף" עם בית־הכנסת הגדול אשר לעדה היהודית. שלושת המקומות הקדושים יעידו, כי מתחילת היווסדו נועד הישוב הזה לחיי יחדיו לשלוש העדות, אך הקתולים והפראַבוסלאַבים, האויבים הנצחיים, עשו יד אחת ביניהם, כמדין ומואב בשעתם, ונתנו יד להשמדת היהודים בני מייטשעט ובוניה.

למעלה מ־400 משפחות יהודיות חיו ופעלו במייטשעט ובכפרים הסמוכים במשך למעלה מ־400 שנה. בתוך ים של אוכלוסיה עוינת ידעו חליפות ותמורות של גאות ושפל, שלווה ורדיפות, בנין והרס, אך בכל התנאים והנסיבות משכו בעול

החיים היהודיים הקשים, בקיימם מעשי־אבות בידיהם של תורה ומצוות, חינוך ותרבות, צדקה וחסד, פעילות ציבורית ולאומית, אף ראו ימי ששון ויגון כמיטב המסורת היהודית.

כל מה שחסרו יהודי מייטשעט בתקופה גורלית זאת היתה שהות נוספת של עבודה שלווה יחסית, כדי להכשיר עצמם כראוי לקראת הבאות. ביחוד ראה הנוער הציוני צורך דחוף בהכנת קאדרים של חלוצים ולשלחם לארץ־ישראל לבנות שם את מולדתם החדשה, וכן בהחדרת התודעה הזאת בקרב אלה, שטרם הבינו את גודל הסכנה המרחפת על ראשם. אך שהות זאת היתה קצרה מדי והעבודה רבה מדי ומפעל חייהם באמצע נפסק...

ג. פני העיירה

פני העיירה לא השתנו שינוי ניכר בשנים שלפני מלחמת־העולם השניה לעומת מצבה מימים ימימה. רחובותיה הישנים נשארו בלתי סלולים ובלתי־מוארים כשהיו, והבוץ והשלוליות בימות הגשמים והפשרת השלגים היו חזון נפרץ. חוץ מדרך המלך הסלולה, שהובילה אל תחנת־הרכבת, היו כל הדרכים אל ערי האיזור דרכי־עפר, שהתחבורה אליהן התנהלה בעיקר באמצעות עגלות־סוסים, פרט לאוטו אחד, שהיה החידוש היחידי של התקופה.

פרט לבנינים ציבוריים חדשים, כמו בית־המטבחיים ובית־המרחץ שניבנו בתקופה זאת עפ״י דרישת השלטונות, כמעט ולא ניבנו בתים חדשים, וחוץ ממספר קטן של בתי־לבנים ובתים יחידים של שתי קומות, נשארו עומדים על תילם בתי־העץ הישנים, המכוסים גגות של רעפי־עץ (שינדל) וגם של קש, רק החנויות היו מכוסות גגות פח או רעפי־חרס. הספקת המים לבתים נעשתה ע״י שואבי־מים כמלפני דורות. שמור בזכרונם של יהודי מייטשעט שלום וואַסערטרעגער, שבעד הספקת מים למקום מרוחק יותר היה דורש פחות כסף בטענה, כי במקרה זה יש לו אפשרות לנוח מעט בדרך. היו גם בארות־שאיבה לשירות עצמי וכן מעיינות שתיה.

כל אלו וכיוצא באלו שיוו למייטשעט צביון מיוחד של עיירה יהודית טיפוסית, שעשיריה מעטים ועניה מתפרנסים זה מזה בדוחק, אך באהבה ובצדק. קצת מרוחקת משאון הציביליזציה וכל הכרוך בה, אך יאה עניותא לישראל. כמה חן יהודי היה נסוך על כל בית נמוך ודל, וביחוד בשבתות ובחגים, עת שכינת השלום והאהבה שרויים בו. ברגעים נעלים אלה נתמלא כל לב רחשי תודה וכל פה קרא בהתפעלות: „מה טובו אוהליך יעקב, משכנותיך ישראל״...

ד. סדרי שלטון

במעמדה כעיירה קטנה לא חלו במייטשעט אלא שינויים קלים בלבד גם מבחינה אדמיניסטרטיבית. מטעם השלטון הפולני נקבע לה הסטאַטוס של „גמינה״ (מועצה מקומית). כראש הגמינה שימש „וואַיט״ (ראש המועצה) רוסי, שהיה

בדרך כלל נוח ליהודים ומילא את חובותיו כלפי התושבים ללא הפליה. בין חברי המועצה היו תמיד 2 — 3 חברים יהודיים, שהיו ממונים על הגנת האינטרסים של התושבים היהודיים. מוסדות השלטון שליד הגמינה ובהחזקתה היו: חדר־מעצר, בית־משטרה, בית־דואר ובית־משפט השלום.

לפי סדרי האדמיניסטראַציה האזרחית, שנקבעו ע״י השלטון הפולני, נקבעה ברנוביץ כעיר מחוז ומייטשעט היתה כפופה לה בכל הענינים הנוגעים לחובות האזרח וזכויותיו, וכן לענינים הפנימיים של הקהילה היהודית. העיר נובוגרודק שימשה כעיר הפלך.

זיקתם של יהודי מייטשעט אל מרכזי תורה וסחורה באיזור היתה מפורסמת, אך מכוח סדרי השלטון המקובלים בישובים קטנים, היו נאלצים לעתים קרובות ביותר לנדוד אל ערי המחוז והפלך לשם סידור ענינים אישיים שוטפים, גדולים וקטנים, החל מערעור בבית־המשפט המחוזי ועד התיצבות לגיוס צבאי והוצאת תעודת־לידה או פטירה. תופעה זו היתה חלק מההווי היהודי בעיירות, שאדם היה שייך בעת ובעונה אחת להרבה מקומות, עד שלמעשה לא ידע להשיב בדיוק לשאלה: „מאין יהודי?״ מן המפורסמות היה, שיהודי נולד במייטשעט, נכתב בברנוביץ, התיצב בסלונים, התחתן בז׳טיל ותושב בדבורץ...

והנה אחרי שהיה לחוק במשך דורות רבים, שמייטשעט היתה כפופה לסלונים ולגרודנו, הועברה מעתה ההגמוניה לברנוביץ כעיר מחוז ולנובוגרודק כעיר הפלך, והמבוכה גדלה עוד יותר.

ה. פעילות ציבורית ולאומית

בין הערכים החברתיים־תרבותיים, שהוריש השלטון הרוסי לאיזור מתקופת שלטונו הממושכת, הוא חוסר מוחלט של ארגונים ציבוריים כלשהם. השלטון הרוסי ראה בכל התארגנות סיוט מחתרת למיגור המשטר. ומכיוון שיהודי האיזור לא טעמו טעם ארגון מזה דורות, הרי שלא הרגישו כלל בחסרונו ודבקו במוסדות הקהילה העלובים המקובלים בימים ההם, כמו: חברה־קדישא, ביקור־חולים, לינת־הצדק, גבאות בבית־הכנסת, גמילות־הסדים וכיו״ב. לא יותר טוב היה המצב בשטח התנועה הציונית, כי פקידי המימשל הרוסי התקשו להבחין, בשוגג או במזיד, בין סוציאליסט לציוניסט, שכולם היו צפויים לעונשים חמורים ביותר.

בהתבסס השלטון הפולני באיזור ובהינתן חופש פעולה יחסי להתארגנות ציבורית, נפתח דף חדש בחיי החברה והתרבות של יהודי מייטשעט, וביחוד הצעירים שבהם, אשר שימשו קרקע פורה לקליטת כל זרע מבורך, שהגיע עם הזרמים הרוחניים החדשים, שהיו מנסרים בחללו של העולם היהודי החפשי. בשטח מוסדות הציבור המקומיים חלה תזוזה אך לא נשתנה אלא מעט. יהודי מייטשעט קיימו את הכלל הידוע: „אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך״, ולצדם של המוסדות החדשים לא הזניחו גם מוסדות מהנוסח הישן.

מכבי־אש — בתקופה זאת נוסדה אגודת מתנדבים של מכבי־אש ולידה תזמורת. תזמורת זאת, שכל חבריה היו יהודים, היתה היחידה בעיירה וכל הכנסותיה היו קודש להחזקת האגודה ולחידוש צידה, וכן גם לתמיכה וסעד לחברים נצרכים. הם השכירו עצמם ל„אוסאַדניקים" (מתישבים פולנים) במסיבות השנה החדשה וכו׳ וניגנו בפניהם פולקות וקרקוביאקים. כלי־זמרים לחתונות היו מביאים מברנוביץ.

ספריה ציבורית — נוסדה ספריה ציבורית, שהכילה ספרים רבים ביידיש ובעברית וכן בלשונות המדינה. הספרן הקבוע, ששיכן את הספריה בביתו, היה דוד ווליגסקי. ספריה זו לא נשאה עליה שום שם או סימן־השתייכות אחר, רק מטרה אחת היתה לנגד עיני המיסדים, והיא: לספק מזון רוחני לשוחרי הדעת בעיירה מכל השכבות ומכל הזרמים. משם עברה הספריה לבית־הספר „תרבות" ובמקום החדש שימש כספרן נח קוסטרוביצקי.

עזרת חולים — ביוזמתו של זליג ווליגסקי, אחיהן של האחיות שפרה ומרים (בארץ) ובהשתתפותם של יוסף שקולניקוביץ, כתריאל ליכטר ואחרים נוסדה לאחרונה חברת „עזרת חולים" להגשת עזרה בתרופות ובכלים לחולים נצרכים וגם במשלוח זוגות לפי התור לשם לינה ליד מיטת חולים.

קופת גמ"ח — כמנהג יהודים כשרים בכל עיר ועיירה קוימה במייטשעט קופת גמילות־חסדים בראשותו של כתריאל ליכטר. קופה זאת שימשה משען־לחם למשפחות מחוסרי אמצעים, בהעניקה הלוואות למועד קצר ללא רבית לסוחרים זעירים ולבעלי־מלאכה לשם קניית סחורה לרגל מסחרם ומלאכתם, וכן לסתם יהודים במצוקתם.

בשטח הפעולה הלאומית קמו והיו הארגונים והמוסדות הציוניים לזרמיהם ולמפלגותיהם, כמו: השומר הצעיר, החלוץ, ציונים כלליים, המזרחי, קרן־קיימת, קרן־היסוד, קיבוצי הכשרה וכו׳. יהודי מייטשעט הבעלי־בתיים, לא זו בלבד שלא גילו שום רגשי התנגדות או קנאה, אלא התיחסו בחיבה רבה לכל הארגונים הציוניים ותרמו ביד נדיבה לכל מטרה לאומית.

לא חסרו במייטשעט גם תאים ארגוניים קטנים, ציוניים ולא־ציוניים, כמו: „פרייהייט" (דרור), תפארת־בחורים, בונד וכו׳.

ו. מוסדות חינוך

כמשפט היהודים בכל „תחום המושב" בימים ההם היה ה„חדר" המסורתי מזה דורות רבים מקור החינוך הראשון במעלה לכל ילד יהודי, מעין בית היוצר לנשמת האומה. אם כי בתקופה האחרונה, לאור השיטות החינוכיות המודרניות, הועם זיוו של ה„חדר", אך אם ידובר בגירסא דינקותא שאינה משתכחת, הכל מודים שאין הכוונה אלא למה שלמדו ב„חדר" היהודי. מה גדול במיוחד הכאב

והחרון על שיד הכורת הגסה והאכזרית הורמה על מבצר־עוז אחרון זה של היהדות והשמידה אותו על התינוקות של בית רבן שלא חטאו ונדם הקול, קול יעקב בידי הידיים ידי עשו. והנה תיאור אחרוני ה„חדרים" במייטשעט.

משה דער טויבער — החדר של משה „דער טויבער" מלמד דרדקי בעזרה (פאָלוש) של בית־הכנסת הגדול שב„שולהויף". הוא היה גם בעל שחריתים בבית־המדרש. תלמידים לשעבר של חדר זה מעלים זכרונות ספוגי געגועים להווי הימים ההם על החיוב והשלילה שבו. ביום חורף אחד — כך יסופר — התארגנו תלמידי החדר הזה ויצאו למלחמה על התלמידים של חדר אחר וניהלו קרבות כבדים עד שלבסוף הוכרזה שביתת־נשק והתלמידים חזרו ללימודיהם.

שמעון שק — ה„חדר" של שמעון שק, הנודע בכינויו „דער לעכעוויטשער", נועד לתלמידים מתקדמים מ„חומש" ואילך והתקיים לא בשולהויף אלא במרכז העיירה. כן הכניס חידוש נוסף, שהתקשר עם ביה"ס „תרבות" ובאמצעותו קיבלו תלמידיו שעורים בלשון הפולנית.

קאָפל גורסקי — החדר של קאָפל גורסקי נחשב למתקדם, כיון שהיה מיועד לילדים לומדי חומש. התלמידים האלה ראו את עצמם כגדולים לכל דבר ולא היה נאה להם לשחק עם הילדים של חדר דרדקי.

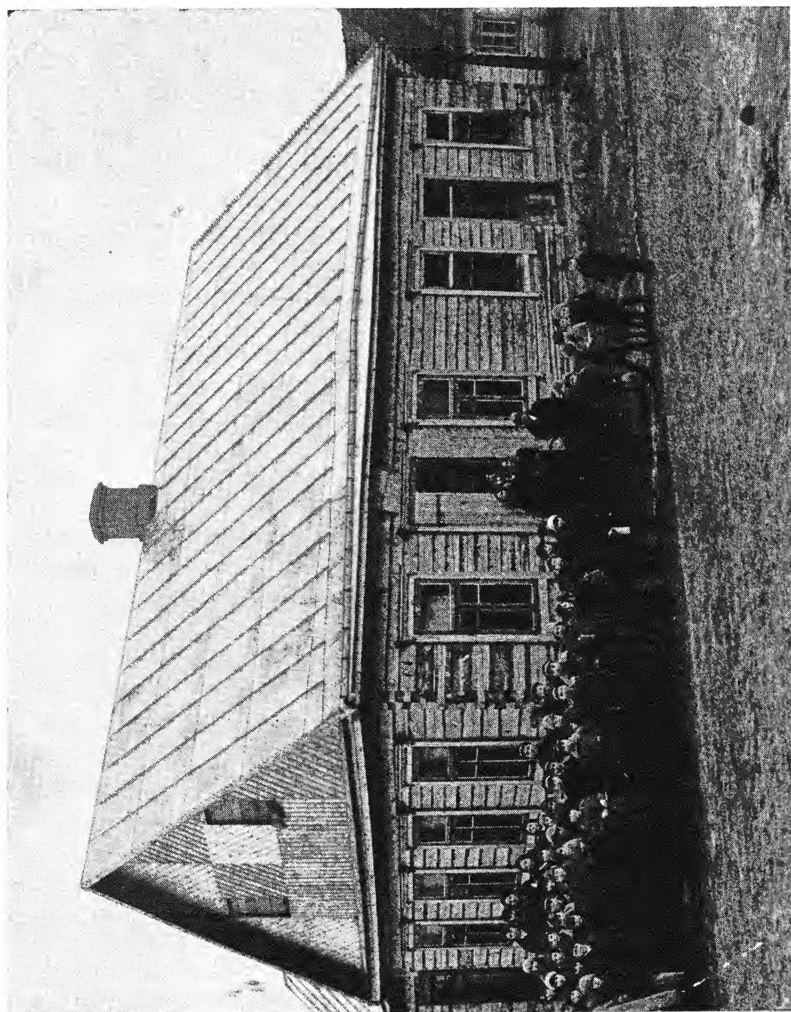
תלמוד־תורה — למעשה לא היה קיים כלל מוסד כזה במייטשעט כמנהג הערים והעיירות האחרות והמדובר כאן ב„חדר" רגיל. אך המלמד שניהל את החדר שלו בעזרה של בית־הכנסת, הקנה לו את השם „תלמוד־תורה", כדי לשוות לו חשיבות יתירה ומשנה שם משנה מזל...

בי"ס פולני „פובשכנא" — בית־ספר פולני יסודי, שהקנה חינוך חינם לילדי כל העדות עפ"י חוק לימוד־חובה. היו בו מעט תלמידים יהודיים, שכן רוב ההורים היהודים ויתרו מרצון על לימוד־חינם שניתן שם ושלחו את ילדיהם לבי"ס עברי פרטי בתשלום שכר־לימוד גבוה למדי. הרב אלחנן גולדשטיין, חתנו של הרב בלסקי, לימד שם את הילדים היהודיים שעורי־דת.

בימי השלטון הרוסי עד 1914 היתה קיימת במקום גימנסיה רוסית.

גן־ילדים עברי — במסגרת מערכת החינוך העברית, שהקיפה את רוב ילדי ישראל במייטשעט היהודית והציונית, התנהל ע"י הגננת גוניק גן־ילדים עברי, ששימש מעין כיתה מכינה ותחנת מעבר לבית־הספר „תרבות".

בי"ס עברי „תרבות" — זה היה בית־החינוך העיקרי במייטשעט, שנתחבב על הציבור היהודי במידה כזאת עד שהצליח לרשת את מקומו של ה„חדר" המסורתי. בית־ספר זה נוסד בשנת 1925 בערך, בראשית צמיחת רשת־החינוך העברית מטעם „תרבות" באיזור. העסקנים הציוניים במקום השקיעו בו מיטב חיבתם ומסירותם עד שהלך מחיל אל חיל בארגונו היעיל ובתוכנית הלימודים

בנין ביה"ס „תרבות", ברחוב יורזיקא
די געביידע פון דער „תרבות" שולע

המקיפה, ובעזרת חבר מורים מוכשרים זכה ביה״ס בהכרת שלטונות החינוך הממשלתיים.

ואמנם היה זה מגדלור מאיר לילדי ישראל באפילת הגלות, שגדלו והתחנכו בו על ברכי תורת ישראל וערכיה, על חיבת־ציון צרופה ותחיית עם ישראל להלכה ולמעשה. על בית־הספר עברו שלבים שונים בדרך התפתחותו עד שהתבסס והבטיח לעצמו קיום לכבוד ולתפארת. לצערנו ולדאבון לבנו השיגה אותו יד האויב בין המצרים ותהילת הצלחתו באמצע נפסקה. ביה״ס הושמד על הוריו ותלמידיו, על מוריו ועסקניו באסון השואה הגדולה.

את צעדיו הראשונים עשה ביה״ס בהנהלתו המצוינת של אברהם־דוד ז׳וכוביצקי, אשר התחתן למייטשעט ואירגן את בית־הספר ברחוב יורזיקא ועד מהרה נשלמו בו שבע כיתות מלאות, שבהן למדו כ־200 תלמיד ותלמידה. במרוצת הזמן עבר לרחוב „בית־עולם״ בבנין שכור מגוי עם חצר גדולה ועם כל הנוחויות הדרושות. שם נערכו באזארים של חנוכה ופורים וכן הצגות תלמידים וחובבי במה מהנוער המקומי, שהשאירו רושם חינוכי חזק על התלמידים ועל המבקרים. כל ההכנסות היו קודש כמובן להחזקת בית־הספר.

בחוג הדרמתי שליד ביה״ס „תרבות״ היו פעילים כשחקנים ומארגנים החברים: חצקל רבץ, יעקל גילרוביץ, לייבל גילרוביץ, גלה שקולניקוביץ, אלטה בורצקה ואחרים.

לבסוף התרחב בית־הספר ועבר למקום שלישי בפרבר פדלז׳אן בביתו של מיכאל שמואלוביץ. בין חבר המורים היו: מלכה ז׳וכוביצקי, אשת המנהל, חנה בויארסקי, כ״ץ, בוסל, שפסנהולץ, קייזר, גב׳ בלוך ואחרים.

בי״ס דתי „הורב״ — בית־חינוך דתי, שהוקם ביוזמתם של ועד־הורים חרדי, המלמדים המקומיים ומורים אחדים מן החוץ. כמנהל בית־הספר שימש המורה טאלער. בראשיתו היו בביה״ס ארבע כיתות־לימוד, אך במרוצת הזמן התקדם והלך עד שהגיע ל־120 תלמיד. למעשה היה זה תהליך של התקדמות ומעבר טבעי משיטת ה„חדר״ לשיטת בית־הספר ועד לחינוך מודרני בכלל.

בחבר המורים היו: ר׳ מאיר טאלער, ר׳ יוסף־שמעון גרשוביץ, ר׳ שמעון חרברוביצקי, ר׳ יעקב גינזבורג, ר׳ ראובן למשבסקי, בתו של יצחק־הירשל קפלן, מר רבינוביץ (מהחוץ) — מגיד שעור בליל שבת בפרשת השבוע, שהסברו היפה משך קהל שומעים גדול, המורה שמעונוביץ (מהחוץ) לחשבון, סטודנט אחד — מורה לפולנית. בשנים האחרונות לקיומו היו בבית־הספר „חורב״ שש כיתות־לימוד.

לצורך יצירת מקורות הכנסה היה יוזם ועד ההורים הצגת „מכירת יוסף״. לקחו חלק בהצגה כשחקנים: יחיאל־לייב רוז׳נסקי השמש של ה„שטיבל״, משה ברישנסקי — השמש של בית־המדרש, יהודה־לייב למשבסקי, משה שמואלוביץ. ההצגות קוימו בתחילה בבית־המדרש ולאחרונה במעונו של בית־הספר.

הנחת אבן־פינה לבית־ספר „חורב״
גרונדשטיין לייגן פאַר דער „חורב״־שולע

בשנת 1933 התארגן חוג דרמתי ע״י צעירי „חורב״, שהחברים בו היו: שמואל־נח בלסקי (יו״ר), מאיר לזובסקי, יוסף בנו של ר׳ ועלוול, והמורות של בית־הספר.

ב„שולהויף״ התקיימה ישיבה קטנה בשביל ילדים גומרי בי״ס „חורב״.

המשך הלימודים — רבים מצעירי מייטשעט הלכו בגמר בית־הספר היסודי לעבודה, למלאכה ולמסחר. בעלי היכולת והיוזמה יצאו להמשיך בלימודים בבתי־ספר תיכוניים בברנוביץ, ווילנא, ביאליסטוק, בריסק וכו׳. מבין הנוער החרדי יצאו לישיבות בקלצק, ברנוביץ, סלונים, לחוביץ, ומיר. בודדים מצעירי מייטשעט יצאו אף ללימודים גבוהים באוניברסיטאות בארץ ובחו״ל. רשימה שמית של נוער לומד, ראה במאמר אחר בספר זה.

לסיכום יצוין כהערה בעלת משמעות רבה, כי במייטשעט לא היה שום בית־חינוך ליידיש.

ז. מסחר ומלאכה

העובדה שהמסחר והמלאכה היו תמיד בידי יהודים בכל מקומות מושבותיהם היא מושכל ראשון שאינו צריך ראיה, וזה בגלל התנאים החברתיים המיוחדים שבהם חיו היהודים בתפוצות הגולה מאז ומתמיד. השאלה הנידונה בזה היא רק היקף המסחר וסוגי המלאכה המתאימים לצרכי הקהילה היהודית במייטשעט ובידי מי מתושבי המקום היו מרוכזים עיסוקים אלה למעשה. — פרט למספר קטן של סוחרים סיטונאיים, עסקו רוב יהודי העיירה במסחר זעיר ובמלאכה. מלבד הפדיון השוטף היומיומי היה קיומם של הסוחרים מבוסס בעיקר על המכירה בימי־שוק ויאַרידים, וכן לא חסרו גם רוכלים נחשלים, שסובבו בכפרי הסביבה להציע מיני סידקית לנשי האיכרים תמורת מזומנים או תוצרת חקלאות. במייטשעט עצמה התקיים יום־שוק קבוע ביום ד׳ בשבוע אחת לשבוע, ואילו בימים אחרים נדדו חנווני המקום לימי־שוק בסביבה הקרובה והרחוקה.

מלבד המסחר בבדים, בעורות, בצרכי מזון וכו׳ לצריכתם היומיומית של התושבים, עסקו סיטונאי מייטשעט במיוחד במסחר הסמרטוטים והפשתן שיוצאו לחו״ל, ואילו הסוחרים הקמעוניים שכנו כבוד ב„ראַד קראַמען" (שורת חנויות), שבו הצטופפו חנויות מנופקטורה, עורות, תבואות, עשרות חנויות מזון, חנויות להלבשה ולהנעלה, רצענים, קצבים ואחרים. החנוונים הקטנים קנו את סחורתם מהסיטונאים המקומיים, ואילו הסוחרים החשובים נסעו לרגל מסחרם לערים אחרות, בעיקר לברנוביץ, אך גם לסלונים, לווילנא ולווארשה ואחרות.

בנאות — בעיירה עצמה היתה בנייה מועטת. רוב המיבנים היו בתי־עץ עם גגות של רעפי־עץ או קש, שניבנו ע״י בעלי־מלאכה פשוטים או ע״י איכרים. הדליקות בעיירה היו על־כן חזון נפרץ ומפעם לפעם היו בתי־עץ רבים למאכולת אש. אך טבעי היה שתושבי מייטשעט, כמו בעיירות יהודיות אחרות היו מונים את תאריכיהם כך וכך שנים מהשריפה הגדולה, עד שהתרחשה ובאה שריפה אחרת והשכיחה את הראשונות. בשנת 1924 עלה באש רחוב שלם. זה קרה דוקא ביום־השוק, עת רוב תושבי העיירה היו בחוץ, וכאשר מכבי־האש המקומיים רצו לגייס סוסים להובלת מים לכיבוי השריפה, אחזה את האיכרים בהלת מנוסה וחיש מהר הסתלקו מהשוק עם סחורתם.

רק בתים מעטים היו בתי־אבן ועוד פחות מזה בתים בעלי שתי קומות. מקצוע הבנאות היה מרוכז רובו ככולו בידי ישעיה־אהרן לזובסקי ובניו. במיוחד עסקו במיבנים ציבוריים, כמו בית־המטבחיים, בית מכבי־אש וכו׳, אך בעיקר בנו מחוץ לעיר, באחוזות וכו׳. במקצוע הבנאות עסקו גם מיכאל שמואלוביץ, ובין סוחרי העצים לבנין היה ידוע הסוחר משה שמואלוביץ.

מקצועות אחרים — מפעלי־זפת, מקצוע המקורב למסחר העצים, היו גם־כן בידי משפחת לזובסקי, שנהגו לפי טבע הדברים — בנייה

בקיץ ושריפת זפת בחורף. הזפת ומוצרי הזפת, כמו טרפנטין וכיו״ב יוצאו לסלונים לשם משלוח לחוץ־לארץ, פחמים לבתי־החרושת וכו׳. טחנות־קמח. שתי טחנות־קמח ממונעות ע״י מי הנהר המקומי פעלו בעיירה. אחת גדולה של משפחת בורצקי והשניה קטנה של דוד בלסקי. היתה גם טחנת גריסים ומקצצת תבן, ששירתו את תושבי המקום ואת איכרי הכפרים בסביבה. אכסניות. בין העיסוקים של יהודי מייטשעט יצוין מלון־פונדק, ששימש אכסניה לסוכנים ולסוחרים מן החוץ, וכן מספר בתי אוכל. רשימה שמית של ענפי מסחר ומלאכה, ראה להלן בספר זה.

ח. חקלאות

מן הראוי לציין במיוחד עיסוק בלתי רגיל, שלא היה נפוץ ביותר בקרב יהודי התפוצות, אך טבעי ומקובל באיזור זה והוא, שמספר ניכר של יהודי מייטשעט עסקו בחקלאות ובכל עבודות שדה וגן. חלק מהם ישבו ישיבת קבע בכפרים הרבים הסמוכים למייטשעט ועיבדו שדות וגידלו תבואות ככל האיכרים, חלק עבדו באחוזות כחוכרים או שכירים, ואילו בתוככי העיירה עצמה החזיקו כמעט כל התושבים היהודיים חלקות אדמה בסמוך לבית־המגורים לגידול ירקות ופירות לצריכה עצמית ולמכירה.

בשנת 1919, בעת פעולות ארגון העזרה היהודי „היאס" לשיקום היהודים, שהתרוששו בעקבות מלחמת־העולם הראשונה, הוענקו הלוואות לתושבים היהודיים במייטשעט לעיבוד שדה וגן, משק־בית וכיו״ב.

ט. תחבורה

דרכי תחבורה מסועפות וכבישים משוכללים הם מהסימנים המובהקים של מדינות בעלות תרבות מערב־אירופית מתקדמת, שרוסיה הצארית פיגרה אחריהן בשטח זה במידה רבה. מורשת השלטון הרוסי באיזור במשך 120 שנה היתה על־כן חוסר מוחלט של דרכים וכבישים וכתוצאה מכך מיעוט השימוש ברכב ממונע. רחובות העיירה עצמה היו סלולים בחלקם הקטן באבנים גסות וחדות, נוסח כביש רוסי, ואילו דרכי התחבורה לערי הסביבה היו בדרך כלל דרכי־עפר, פרט לתחנת הרכבת, שאליה הוביל כביש סלול. בעת הכיבוש הגרמני במלחמת־העולם הראשונה נסללו על־ידיהם דרכי־גישה של קורות־עץ.

אמצעי התחבורה העיקרי ששלט בדרכים הבינעירוניות היו העגלות והסוסים. העגלונים היהודיים היוו על־כן שכבה מקצועית ניכרת בעיירה. הם נסעו עם הסוחרים לערים הסמוכות לרגל־מסחרם וליאַרידים, וכן הסיעו את תושבי המקום לסלונים, ברנוביץ, לתחנת הרכבת וכו׳ לרגל סידורים אישיים שונים. עד 1930 היתה תחנת הרכבת היחידה בכפר מיצקביץ, 4 קילומטר מהעיירה על קו מסילת־הברזל ווילנא־רובנה, מכאן ואילך היתה תחנת הורדה והעלאה לנוסעים (פאָלסטאַנאָק) ליד העיירה.

לאחר שדור האבות מבין העגלונים נסעו בסוסים, פרץ הבן של אחד מהם את גדר המסורת והעמיד אוטובוס ראשון במייטשעט. הדרך העיקרית לסלונים נמשכה ע״י העגלונים בדרך העפר, ואילו לברנוביץ יכלו לנסוע גם ברכבת ובאוטובוס.

י. יהודי מייטשעט היקרים

הנה כי כן עוברים לפני עינינו יהודי מייטשעט היקרים למשפחותיהם ולשכבותיהם, לעיסוקיהם ולמסכת־חייהם היהודיים, שנטוותה בחוטי זהב במשך מאות בשנים. מהם אנשי תורה ומעשים טובים, עסקנים ציבוריים וציונים נאמנים, אנשי מסחר ותעשיה, שמשאם ומתנם באמונה, בעלי־מלאכה תמימי דרך הנהנים מיגיע כפיהם — קהילה שלמה של אנשים ונשים, זקנים וטף, שבעוון הדור הפכו להם בתיהם קבריהם. ובהתעטף עלינו נפשנו הרינו מעלעלים בדפי־הזכרון של ספר מייטשעט, הרוויים דם לבנו, ובחזון רוחנו קמה לתחיה הקהילה היקרה לתקופותיה ועל הווי חייה. במהירות המחשבה נהפכים הדפים ומאליהם ייקראו, שנים ותקופות כחלום תעופינה. כבמחזה עובר לנגד עינינו הווי תוסס של ששון ויגון, תמונות מרהיבות עין ומזעזעות נפש אצות־רצות עד שבקושי נדביק את קצב מרוצן ונקלוט את תוכנן.

הנה עולה תמונה נפלאה של לילות־שבת שטופי אור ושמחה, של שולחנות יום־השבת מלאי הוד־קדושה ונשמה יתירה, של סדרי ליל־פסח וסעודות יום־טוב, שתוכם רצוף ערגת נפש וכיסופים אינסופיים. בכל בית במייטשעט מסיבה משפחה יהודית לשולחן ערוך לתפארת. האב יושב בהוד־מלכות בראש השולחן, לצידו האם מקושטת לכבוד שבת ויום־טוב, וכשתילי זיתים סביב לשולחנם דמויות עליזות ומזהירות של בנים ובני־בנים, המקבלים בדרך־ארץ ובשמחה את שפע האהבה השופעת מלבות הורים מאושרים. ושעות אחר־הצהריים של שבתות וימים־טובים, מי יערוך להם ומי ישיגם אל נכון ? — שעה שהורים עייפים מנחת ומברכת אלהים מקיימים „שינה בשבת תענוג״, יוצאים בני נוער וממלאים רחובותיה של העיירה שאון־נעורים וחדוות־חיים. מי לטיול ומי לביקור, מי לארגונו ולמועדונו ומי לאסיפות חברתיות־תרבותיות. כזרם מים אדירים ממלאים הם את העיר חיים רעננים ותוססים, המפכים ועולים הרחק־הרחק אל מעבר לתחומיה — בגנים ובחורשות, בשדות, בהר ובגיא...

הדפים מתעללים במהירות גדולה והתמונות נגולות ונגוזות חליפות. הנה ניצבות לפנינו דמויותיהם המעונות של קדושי מייטשעט, כשמר המוות נסוך על פניהם החיוורים... אילנות מתכופפים באימה וביראה ומשתחווים תוך אנחות עמוקות אל אמא־אדמה, ויללתם מלווה עדה שלימה של יהודים, למגדול ועד קטן, בדרכם האחרונה בנתיב היסורים והמוות. נשמותיהם של אבות־אבותיהם יורדות משמים ארצה, וברחפם מעל לראשיהם של הנדונים למוות, מבכות בבכי חרישי לא־ארצי את חיי בניהם, שקצם הקיץ ללא עת...

בנשימה עצורה מעוצר רעה ויגון עומדים אנו לפני קבר־האחים הגדול שעל גבעת הדמים „חוואַיניק", של אבות ואמהות, אחים ואחיות וילדים קטנים, שטרם חיו ובודאי טרם חטאו. מה נורא לפגוש את מבטיהם הנפחדים עד מוות של תינוקות־אפרוחים מאומצים אל חיק קר של אמהות מתות. עיניהם הכשרות של משה׳לעך ושלמה׳לעך, חיה׳לעך ושרה׳לעך נעוצים בנו בשאלה, במורא ובתחנונים!...

דפי־הזכרון לקדושי מייטשעט, אשר על גופם ונפשם נכתבו בדם ואש ותמרות עשן, אינם ספר במובנו המקובל, אלא מזבח עליו נעלה את לבנו הדווי קרבן־עולה לעילוי נשמתם של קדושי מייטשעט. לא ספר אלא מצבת־זכרון, בה יבואו קדושינו אל מנוחתם ואל נחלתם, ואליה נבוא אנחנו ובנינו אחרינו להתיחד עם זכרם הקדוש, ותהיה זעקת־שברנו הגדולה מתמזגת עם קול דמי אחינו הצועקים אלינו מן האדמה!...

אלטה בורצקי ושני בניה — הרצל ומיירים

נחום נאור (אורז'כובסקי)

הנוער הלומד — נוער־הזהב

משמעותו המקובלת של המושג „נוער־זהב" אצל אומות העולם היא, כידוע, בני־טובים ומיוחסים, שכל מחסורם על אבותיהם העשירים, ואילו הם בעצמם, שלרוב חיו ללא אידיאל וללא מטרה חשובה כלשהי, בילו את זמנם בנעימים ואף בהוללות. לא כן הנוער היהודי בערים ובעיירות ומייטשעט בכללן, שלא יסולא בפז פשוטו כמשמעו. מלבד המשכת שרשרת הדורות של מעשי אבות בידיהם, היינו שקידה מתמדת על התורה ועל העבודה, פילסו להם דרך אל לבם הער והרגיש של בני־נוער יקרים אלה רעיונות ההשכלה וההתקדמות, הצדק הסוציאלי והתחייה הלאומית. הם מילאו את בתי האולפנא והישיבות המפורסמות במקום ובערי הסביבה, כדי לחשל את רוחם בבית־היוצר לנשמת האומה מצד אחד, ומצד שני דאגו לעצב את דמותו של יהודי המחר, יסדו תנועות נוער, נהרו אל מרכזי הכשרה, במטרה להגשים חלום־נעוריהם, שאין כדוגמתו לטוהר ולזוהר אצל שום

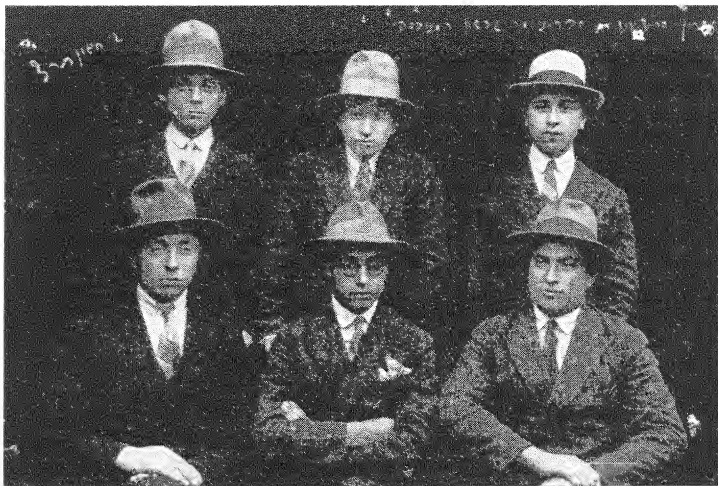
נוער־הזהב של מייטשעט

מייטשעטער גאָלדענע יוגנט

עם אחר. וראה זה פלא, שלמרות דאגות הקיום היומיומי של עצמם, ולעתים גם של בית הוריהם, העמיסו על שכמם הצעיר את נטל העבודה הגדולה של הכשרת הדור היהודי לקראת עתיד טוב יותר.

וכך קנה לו הנוער המייטשעטאי את תואר הכבוד של „נוער הזהב" לא בזכות יחוס־אבות, אלא בזכות יחוס עצמי. לעבודת קדשם זאת הקדישו את מיטב מרצם, מילאו את העיירה קול תורה ואורה, חיים שוקקים ותוססים, ואת לבם של הצעירים טעם ותוכן בחיים שכדאי לחיותם. אולם שירת חייהם באמצע נפסקה — לצערנו רק מתי מספר זכו להגשים שאיפותיהם הנעלות ולהגיע לארץ־ישראל משאת־נפשם לבנותה ולהיבנות בה, ואילו רבים מבני־נוער אלה, הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו, כרעו נפלו תחת יד הכורת, שהורדה על ראשם בימי השואה הגדולה. על אלה ידאב לבנו ותבכה במסתרים נפשנו...

נעלה כאן שמותיהם של בני־הנוער הלומד במייטשעט, ככל שיד הזכרון משגת, איש איש במקומו ובמקצועו:

בחורי מייטשעט בישיבות הסביבה

מייטשעטער בחורים אין פארשיידענע ישיבות

בישיבת ברנוביץ — גרשון רומנובסקי (רב בניו־יורק), שמרל אברמובסקי, יהודה שבציק, אליעזר ולינסקי. בישיבת נובהרודוק — האחים שילם ודניאל רבינוביץ, ראובן ובן־ציון למשבסקי, מרדכי יוסלביץ, דוד ברישנסקי. בישיבת לחוביץ — דב וחייקל שלומוביץ, מיכאל ראבץ, נחום

מרגולין. בישיבת ראדין — האחים שלום וזאב רומנובסקי, אליעזר. בישיבת מיר — יעקב ברסקי, דוד ווליגסקי. בישיבת רוזנוי — גבריאל ומאיר לזובסקי, חייקל שלומוביץ. בישיבת קלצק — האחים מרדכי ויוסף קטן. בישיבת פינסק — בנו של חיינקה זוסמן. בישיבת „המעלות" — יוסף חסיד. בישיבת סלונים — אליעזר אוז׳רסקי.

בבתי־ספר כלליים להשכלה תיכונה, מקצועית וגבוהה למדו הצעירים הבאים:

חיה־שרה ברעסקי ומאיר גינצבורג — בגימנסיה אפשטיין ברנוביץ. טובה פולנסקי (כיום שומרוני בארץ) — בסמינר למורות זוילנא. יוסף זוסמן — בטכניון ווילנא. משה מרגולין — בבית־ספר למסחר ברנוביץ. נחום נאור — בבית־ספר „אורט" בריסק. עדי דבורז׳צקי, בנו של הרוקח יעקב דבורז׳צקי, באוניברסיטה בלמברג.

אך מן הראוי להזכיר בזה שמותיהם של רופאים ורוקחים, השייכים לשכבת הלומדים והאינטלקטואלים היהודיים של העיירה, והם: רופאים־חובשים — ד"ר קרמר וד"ר קפלן. רוקחים — יעקב דבורז׳צקי, לייב רומנובסקי ושמעון לכוביצקי. ואילו שמותיהם של רבנים ולמדנים האמונים על התורה והמסורה וכן מורים ומשכילים נזכרים במדורים מיוחדים בספר זה.

דב שלומוביץ

ענפי מסחר ועבודה

יהודי מייטשעט התחילו את הקאריירה המסחרית שלהם מעצם התישבותם בעיירה הזאת בימי קדם, שהרי מלכתחילה קיבלו רשיון־ישיבה במקום, כדי לפתח את המסחר והמלאכה באזורים אלה, שתושביהם עסקו בחקלאות. ואמנם הצדיקו הסוחרים היהודיים את התקוות שתלו בהם, שכן שימשו אכספורטרים טובים למוצרי החקלאות והמלאכה וכן אימפורטרים למוצרים ראשונים במעלה לצריכת התושבים, והאיזור פרח ושיגשג ופירנס את תושביו בשפע.

בהתבסס השלטון הרוסי במקום נשללו מהיהודים זכויות אישיות רבות. אך בתוך „תחום המושב" שלהם יכלו לסחור כרצונם והוסיפו להיות „המשביר" לכל עם הארץ, לטוב להם ולתושבי המקום גם יחד. הכיבוש הפולני אף חיזק את חופש המסחר, ביחוד בשנים הראשונות, ששלטונם הצטיין בליברליות ובסובלנות. אולם השנים הטובות של התאוששות המסחר, לאחר פגעיה של מלחמת העולם

הראשונה, לא ארכו זמן רב. מכונת הסחיטה של האוצר הפולני נוסח גראַבסקי הופעלה בכל חריפותה. זאת היתה תחילת המאבק המר בין הסוחר היהודי לבין השלטון, שהתכוון להרוס את הסוחר היהודי ולשתול במקומו פולני או רוסי מקומי. ולבסוף באה התקופה האחרונה של מלחמה גלויה בין השלטון הפולני לבין היהדות בכלל, זו שהביאה לחורבנם של כלל היהודים ושל פולין העצמאית גם יחד.

מבין ענפי המסחר והמלאכה השונים, שהיו מצויים במייטשעט בתקופה האחרונה, יצוינו כאן העיקריים בהם ביחד עם שמותיהם של היהודים, שפעלו בכל ענף וענף, ככל שיד הזכרון משגת.

ענפי הלבשה

מנופקטורה — איסר בילואוס, אלתר אברמוביץ, נחמה בורדו, נחום אברמובסקי, יונה אורז׳חובסקי, לייבל וינוגרד, שלום רבינוביץ, משה בילסקי, לייזר ביליצקי, ברל שמואלוביץ.

חייטות וקונפקציה — משה מנדלביץ, זליג לייזרוביץ, משה סביצקי, חיים־לייב צימרמן, פריידל בלסקי, שרה קורוסטובסקי, חיה־רחל קרבצוק, הינדה גורסקי, צירה רבינוביץ, רקוביצקי, משה־לייב, חיים־יונה, זימל, חנה.

גלנטריה — מרי וולפובסקי, מיכל סטולוביצקי, אנצל בלסקי, יצחק קטן.

כובענים — מוני רבינוביץ, יעקל.

עור ונעליים — ראובן ברעסקי, נח גולדשטיין, אליעזר פולונסקי, שלמה שניצקי, נחום רבץ, דוד מירסקי, יוסף לוסקי, משה קורוסטובסקי, שמואל קורוסטובסקי, צבי וולוחביאַנסקי, חיים־מאיר גורסקי, זנבל דער שוסטער, יודל רבינוביץ, הירשל ברוניצקי, משה ברשנסקי, חצקל ברשנסקי, יצחק שמשילוביץ ובניו, מרדכי למשבסקי ובנו, כתריאל ליכטר, הזל מורדקובסקי, הירשל נובומישסקי, ברוך־יהושע שקולניקוביץ, יהודה־לייב.

ענפי מחיה

מזון — ברל רומנובסקי, שלמה־הירשל שלומוביץ, יוסף ושמעון גרשוביץ, עלקע־פרל גורסקי, פרל רוז׳נסקי, חיינקע זוסמן, סימה בויארסקי, שמעון חרברוביצקי ובנו יודל, צירה רבץ (קפלן), דייכה קורוסטובסקי, חיה־שרה שלומוביץ, אסתר רבינוביץ.

בתי אוכל ומשקה — לייב־חיים וולינסקי, שמעיה רבץ, לייב מרגולין, ישראל בלסקי, הירשל שעלובסקי.

מאפיות — איסר איזראעלביץ, איצע־יעקל שבציק, משה־יהודה בלסקי, חיה־רחל, חיה־צ׳ערנע.

תבואות וקמח — איסר אפשטיין, ישראל רבינוביץ, דודזה רבינוביץ, זליג רבץ, משה רבץ, שלמה ביטנסקי, לייבל גילרוביץ, אברהם סרברובסקי.

כלי־בית וברזל — יוסף־חיים שפירא, לייזר גורדון, הרצל קורליצקי, מיכל שמואלוביץ, ר׳ אשר אורז׳חובסקי, גדליה ידביצקי.

ביצים — שמחה־דוד.

ענפי תעשיה

טחנות קמח — משה־אהרן בורצקי ובניו, דוד בלסקי.

מגרסות ובתי־בד — אברהם ויחיאל גורסקי, יהודה רבץ ובניו.

משרפות זפת — משפחת לזובסקי.

מי סלצר — לייב־חיים ווליִנסקי.

ענפי בנין

בנאות — יהושע־אהרן לזובסקי ובניו, מיכאל שמואלוביץ.

עצים — משה שמואלוביץ, שלמה־לייזר רבץ, רוביז׳בסקי, לייב ובנו יהודה קרבצ׳וק.

שירותים

רופאים־חובשים — ד״ר קרמר, ד״ר קפלן.

רוקחים — יעקב דבורז׳צקי, שמעון לכוביצקי, לייב רומנובסקי.

בנקאות — יהושע נובומיסקי, מרדכי רבץ, בתו של חייקל יזרעאלביץ.

סוכנים — חצקל רבץ, שמרל ספיר.

תחבורה — יוסף־אליהו פלאווסקי, משה שבציק ובניו.

אכסניות — אברהם שמואלוביץ.

צלמניות — צ׳ירה מורדקובסקי.

זגגות — מרדכי ובנו אברמובסקי.

בתי־הבראה — שיינה מרגולין, שלמה־לייזר רבץ.

חיה לובטשיק

מייטשעטער יוגנט

ווער פון אונדז געדענקט נישט די „תרבות"־שולע בראש מיט אברהם־דוד זשוכאָוויצקי און מלכה די לערערין. דאָס איז דאָך געווען דאָס וויגעלע פון אונדזער מייטשעטער יוגנט. מיט גרויס ליבע און מסירת־נפש האָבן די לערער געזייט און געפלאַנצט אין די יונגע הערצער און מוחות די ליבע צו ארץ־ישראל. זיי האָבן געשאַפן פון די מייטשעטער קינדערלעך די גלידער פון דער גרויסער יידישער קייט, וועלכע איז קיינמאָל ניט איבערגעריסן געוואָרן. בשלמות און מיט גרויס געדולד האָבן זיי אויסגעפילט דעם הייליקן געבאָט — „והגדת לבנך"...

די בלויע ק.ק.ל.־פושקע פלעגט דורך די קינדערלעך אַריינדרינגען אין יעדן הויז. יעדע חתונה און יעדע מסיבה איז געווען באַגלייט מיט אַ בלימל־אָוונט געווידמעט דעם פאָנד פון ק.ק.ל.

עס געדענקט זיך מיר ווי אין בית־ספר „תרבות" האָט מען איינגעאָרדנט אַ חנוכה־אָוונט מיט אַ גרויסן באַזאַר. יעדער בעל־הבית האָט זיך געדאַרפט מיט עפּעס באַשטייערן צו דעם באַזאַר. די געלטער זענען געווען געווידמעט דעם ק.ק.ל. פאַרשטענדלעך, מיין טאַטע עליו־השלום האָט געהייסן אויסקלייבן אַ שיינע גרויסע גאַנדז און שענקען דעם באַזאַר, מיר זענען געווען ישובניקעס. דער כבוד אויף איבערגעבן די גאַנדז צום ועד הבאַזאַר איז אויסגעפאַלן אויף מיר. און איך וויל טאַקע דאָס זאָגן, אַז זינט עס עקזיסטירן געענדז אויף דער וועלט, האָט נאָך קיינמאָל אַ גאַנדז נישט זוכה געווען צו אַזאַ כבוד ווי יענע ווייסע גאַנדז.

מען האָט איר אַריינגעשטעלט אין אַ גרויסן שיינעם קויש אויסגעפּוצט מיט אַ בלויען באַנד און זי האָט פאַרנומען דעם אויבן־אָן. זי האָט זיך אויך באַטייליקט מיט איר הייזעריקער געגנדזענער שטימע, רופנדיק באַטייליקן זיך אין באַזאַר. אָט, אַזעלכע אימפּרעזעס פלעגט מען איינאָרדענען זייער אָפט. דאָס האָט געמוסטערט און צונויפגעגאָסן די יוגנט אין איין אינהאַלטסרייכן לעבן מיט אַ ציל און אַן אידייע.

כדאי צו דערמאָנען דעם „השומר־הצעיר" פון אונדזער שטעטעלע. אויף אַ באַרג אין פאָדקריזש ביי שרה קראַווטשוק (שרה די סטאָלערקע) איז געווען דער לאָקאַל. דאָרט אין דעם שטיבעלע פון סך־הכל צוויי צימערן פלעגן זיך צונויפקומען די ייִנגלעך און מיידלעך, זינגען און טאַנצן מוטיקע און זאָרגלאָזע

המורשה של קהק״ל וחבר עוזריו
דער „מורשה״ פון קרן־קיימת און זיינע מיטאַרבעטער

קינדער פון דער נאַטור, מיט טיפן גלויבן, מיט אַ ציל צו אַ בעסערער, ליכטיקער צונקונפט. האָט אויף אַקסל ציען ווייטער די קייט.

דאָס לעבן, כאָטש עס איז געווען אַ אָרעמס, און געדריקטס, אָבער מען האָט געלעבט, געטרוימט און געהאָפט. די האָפענונג האָט געשאַפן דעם ציל און גע־מוטיקט אונדזער יוגנט. די מייטשעטער יוגנט האָט זיך שטענדיק באַמיט צו לעבן אין זכות פון זיך אַליין. כדי באַרייכערן דאָס קולטורעלע לעבן.

אין דעם שטעטעלע איז געשאַפן געוואָרן אויך אַ דראַמאַטישער קרייז, וועלכער פלעגט געבן פאַרשיידענע פאָרשטעלונגען. די סטאַרן פון דראַמאַטישן קרייז זענען געווען אַלטע באַרעצקי, לייבל גילעראָוויטש און אַנדערע. דער זאַל איז געווען אין בנין פון די פייערלעשער, און ביי אַ גרויסן דערפאָלג, ווען ס׳פלעגט שוין ניט זיין קיין זיץ־פלעצער אויף די בענק, פלעגט מען זיצן אויף די וואַסער־פעסלעך פון די פייערלעשער. אָבער דאָס איז אויך געווען אַנגענעם און דאָס האָט טאַקע אַריינגעבראַכט פיל פרייד און גענוס.

באַזונדערס פלעגט אויפלעבן דאָס שטעטל אין זומער. מייטשעט האָט גע־שמט אַלס דאַטשע־פלאַץ. די טרוקענע סאַסנאָווע וועלדלעך פלעגן לאָקן צו זיך די איינוווינער פון די גרעסערע שטעט ווו די לופט איז פאַרשטויבט. פלעגן זיי טאַקע, אַט די גרויסשטעטישע מענטשן קומען קיין מייטשעט דערהאָלן זיך און אָנשעפן זיך מיט ריינער סאָסנע־לופט. דאָס פלעגט אַריינברענגען אַ שטאַרקע אויפלעבונג אין שטעטל, סיי אין מאַטעריעלן און סיי אין גזעלשאַפטלעכן הינזיכט. קרעמער פלעגן לייזן, די מילכיקע און די פליישיקע. די דאַטשניקעס זענען געווען גאַנץ גרויסע עסער. זיי האָבן זיך נישט אַנטזאָגט פון דאָס בעסטע וואָס מייטשעט האָט פאַרמאָגט — מילך, פוטער, פלייש, און אייער, אַלץ איז געווען אַ סחורה פאַר זיי. און מיר — די יוגנט — פלעגן דערווייל געניסן פון פנים חדשות, פרישע מענטשן, נייע לידער און נייע שלאַגערן, באַרייכערן אונדזער רעפּערטואַר מיט נייעם מאַטעריאַל. און אין די שיינע זומער־נעכט פלעגן זיך חברה געשמאַק אונטערהאַלטן.

נאָך און נאָך וואָלט זיך מיר געוועלן שרייבן פון דיר, מיין קליין שטעטעלע, — וויפיל שיינקייט, נאַטירלעכקייט, עניוות און האַרציקייט זענען געווען אין דיר... אָבער איך עפן די אויגן — זע איך פון אַלץ דעם גרויסן ברודער־קבר ביים גרינעם בריק. די ערד באַוועגט זיך נאָך פריש פון די נישט דער׳ממית׳טע קדושים, הייליקע קרבנות...

משה צינוביץ

קאָרעספּאָנדענצן וועגן מייטשעט

אין דער לעצטער יידישער פּרעסע

„באַפרייאונג", 18 אַפּריל 1921. — מאַנטיק, דעם 4 אַפּריל איז פאָרגעקומען ביי אונדז אַ מיטינג, אין וועלכן ס'האָט אָנטייל גענומען ה' נאַכימאָוסקי פון באַראַנאָוויטש. ער האָט גערעדט וועגן דער ציוניסטישער באַוועגונג און דער נויטווענדיקייט פונעם „צעיריציוניזם" פאַר דער יידישער אַרבעטערשאַפט. ער האָט גערופן אַקטיוו צו אַרבעטן פאַרן „קרן העבודה" אין דעם נאָענטן אַרבעטס־חודש.

נאָכן מיטינג האָבן זיך פאַררעגיסטרירט 38 חברים „צעירי ציון" און אויס־געוויילט אַ ועד, וועלכער זאָל אָנפירן מיט דער אַרבעט.

„דאָס וואָרט", ווילנאַ, י"ט שבט תרפ"ח (1928). — די גרעסטע פּושקעס פון ועד הישיבות פון 3 זלאָטעס און העכער אין מייטשעט. יצחק נאָוואָמישסקי — 8.85 זל.; שרה־רבקה אַבראַמאָווסקי — 9.60 זל.; משה־צבי ראַבינאָוויטש — 5.77 זל.; לייב נאָוואָמישסקי — 5.55 זל.! ישראל בעלסקי — 35 זל.; זעליק ליובאָוויטש — 4.25 זל.; חייקל איזראַילעוויטש — 3.75 זל.; יהושע־אהרן לאַזאָווסקי — 4 זל.; ישראל־חיים (שינאַווסקי) — 3.65 זל.; רפאל שטיין — 3.70 זל.; ראובן שעווציק — 3.50 זל.; משה־פנחס שמואלעוויטש — 3 זל.; שלום־לייב ראַבינאָוויטש — 3 זל.; חיה־איידל דאַמעניצעוו — 3 זל.; הש"ץ והשו"ב געלמאַן — 3 זל.; נפתלי זאַבלאָצקי — 3 זלאָטעס.

„דאָס וואָרט", ווילנאַ, 6.12.29 — פון מייטשעט איז איינגעפלאָסן אין אונ־דזער רעדאַקציע פון הרב יצחק־נפתלי בעלסקי די סומע פון 35 זלאָטעס להצלת ישיבת חברון.

„דאָס וואָרט", ווילנאַ, פרשת בשלח תרח"ץ (1938) — אדאַנק דער רעאָרגאַניזאַ־ציע פון דעם היגן חורב־קאָמיטעט איז געלונגען אָוועקצושטעלן די היגע חורב־שולע אויף אַ געהעריקער הויך. עס איז אָנגאַזשירט געוואָרן אַן ערשטקלאַסיקער לערער־פּערסאָנאַל און דער רעליגיעזער מצב פון דער שולע האָט באַקומען זיין געהעריקן תיקון.

אויפן פאַרלאַנג פון דעם חורב־קאָמיטעט האָט אַ ספּעציעלע עקזאַמען־קאָמיסיע, אין באַשטאַנד פון היגן רב הרה״ג ר׳ יעקב גרינבערג, השו״ב ר׳ אברהם גרבש און הנכד ר׳ ישראל בודאָוולע, באַזוכט די שולע. די דורכגעפירטע גרינטלעכע עקזאַמענס פון די רעליגיעזע לימודים האָבן געגעבן גלענצנדע רעזולטאַטן.

לעצטנס איז דאָ געפייערט געוואָרן דער 10־יעריקער יובילייִ פון דער היגער גמילות־חסדים־קאַסע. פון ווילנער „יעקאפּא״ איז דעלעגירט געוואָרן אַ ספּעציעלער שליח צו דער פייערונג. עס זענען אַרויסגעטרעטן פאַרשיידענע רעדנער. פון אגודת־ישראל האָט באַגריסט הרב ר׳ יוסף חסיד. באַזונדערס אימפּאָזאַנט איז געווען דער אַרויסטריט פון הרב גרינבערג, וועמענס רייד עס האָבן געמאַכט דעם געהעריקן רושם.

דינסטיק פּרשת וארא איז אין גרויסן בית־המדרש פאָרגעקומען אַ סיום־פייערונג ביי דער היגער חברה ש״ס. דער מגיד השעור הרה״ג ר׳ יעקב גרינבערג הרב דפה האָט געהאַלטן אַ טיפזיניקן „הדרן״ בהלכה ובאגדה. נאָכדעם האָט זיך דער עולם משמח געווען ביי דער סעודת־מצווה. אַ ספּעציעלן יישר־כח קומט דעם היגן גבאי הער שמואל־דוד ראַבינאָוויטש, וועלכער איז געווען דער איניציאַטאָר און אויספירער פון דער סעודת־מצווה.

(אַ מיטשעטער)

מישוואָך, פּרשת צו — איז ביי דער היגער חברה ש״ס פאָרגעקומען אַ סיום אויף סדר נשים. ביי אַ פול געפּאַקטן בית־המדרש האָט געזאָגט אַן אינהאַלטסרייכן „הדרן״ אונדזער רב ר׳ יעקב־סנדר גרינבערג שליט״א. נאָכן הדרן האָט דער עולם געשטראָמט צום רב׳ס שטוב, ווו ס׳איז פאָרגעקומען אַ סעודת־מצווה. ביי אַ געהויבענער שטימונג האָט דער רב ווייטער געזאָגט דברי אגדה מעניני דיומא. נאָכדעם איז אַרויסגעטראָטן מיט אַ טעמפּעראַמענטפולער רעדע הר׳ יוסף חסיד, אַ תלמיד פון ישיבת „בית־יוסף״ נאָוואָרעדאָק. נאָכדעם ווי דער שטאָט־חזן ר׳ שאול סאָקאָלאָווסקי האָט אויסגעפירט אייניקע חזנות־שטיק, האָט דער עולם פאַרבראַכט און זיך משמח געווען אַ גאַנצע נאַכט. לאַנג וועט פאַרבלייבן אין זכרון ביי אונדז די אימפּאָזאַנטע שמחה.

(אַ שטאָטישער)

חיה לובציק

דער פסח קומט...

דער שטאַרקער בייזער ווינטער טרעט ביסלעכווייז אָפּ. אַ וואַרעם ווינטעלע זאָגט אָן דאָס אָנקומען פון פרילינג. דער ווינטער פרוווט זיינע לעצטע מעטאָדן און שיקט אַראָפּ אַ העל ווייסן שניי און באַלאַגערט אונדזער שטעטל. די זונען־שטראַלן מיטן וואַרעמען ווינטעלע אָבער פאַרוואַנדלען דעם נאַר־וואָס געפאַלע־נעם שניי אין אַ ברוינלעכע שיטערע בלאָטע. די בלאָטע פילט אָן אַלע גאַסן, געסלעך, הויפן, און פאַרגעסט ניט אַריינשטופן זיך אין די לעכערדיקע שטיוול און שיך. דער שניי פון די דעכער צעגייט שוין אויך, און די דעכער זעען אויס ווי אַ פאַרלאַטעטער מלבוש אָדער ווי אַ האַלב אָפּגעראַזירט פּנים.

ס'איז שיין נאָך פורים. אין שטעטל גרייט מען זיך שוין צו באַקן מצות. אין מייטשעט, ווי געוויינלעך, פלעגט מען באַקן מצות אויף צוויי אופנים. עס זענען געווען צונויפגעלייגטע פּאַדראַטן, ד. ה. צוויי־דריי בעלי־בתים פלעגן זיך צונויפזאַמלען ביי איינעם פון די באַשטימטע אין שטוב, מיט אייגענע כוחות העלפן איינער דעם צווייטן. דאָס. פאַרשטענדלעך, פלעגט קאָסטן ביליקער, בלויז די מעל און אַנדערע אויסגאַבן. ס'זענען אויך געווען געדונגענע פּאַדראַטן, אַזעלכע ווי העניע־באַשעס פּאַדראַט, שיינע־מלכה'ס פּאַדראַט און אויך אין דער שאַסיינער גאַס. ביי העניע־באַשען אין שטוב איז אַ גאַנץ יאָר געווען אַ שניידעריי, נאָך פורים פלעגט מען די שטוב פאַרוואַנדלען אין אַ פּאַדראַט. מען פלעגט צו־ערשט אויסציען ווייס געהובלטע ברעטער פון וואַנט צו וואַנט, איינשטעלן אַ גרויסן טיש באַדעקט מיט בלעך פאַר די רעדלער. נאָכדעם פלעגט מען אָפּטיילן אַ ספּעציעל אָרט פאַר די מעלשיטער, וואַסערגיסער, קנעטערן אאַ"וו. צולעצט פלעגט מען כשרן דעם אויווין, אָנטראָגן „מים שלנו" און כל דכפין קען קומען, ברענגען זיין נאַשקעלע מעל און באַקן. דער זעצער איז געווען איר זון חיים. דאָן פלעגן קומען בעלי־בתים מיט אייגענע וואַסער־גיסער, מעל־שיטער, קנע־טערקעס, וואַלגערקעס און רעדלער און באַצאָלט בלויז פאַרן באַקן. די וואָס האָבן ניט געהאַט דעם גאַנצן אָפּאַראַט מענטשן פלעגן צודינגען העלפער.

ביי אַ מוטיקער פריילעכער שטימונג פלעגט מען באַקן די מצות. דאָס דופ־טיקע פרילינג־ווינטל, וואָס ברענגט מיט זיך דעם ריח פון דער באַפרייטער ערד פון שניי, פלעגט זיך אויסמישן מיטן ריח פונעם מצה־באַקן, וואָס האָט ממש פאַרשיכורט די חושים. עס האָט דערוועקט אין מענטשן געפילן פון האָ־פענונג און בענקשאַפט פאַר אַ בעסערן און שענערן לעבן. אָפּגעבאַקן און גע־

בראַכט זיין פעקל מצות אַהיים, אײַנגעוויקלט אין אַ רײנעם ווינקעלע. אין יעדער שטוב אין אַ בכבודיקן ווינקעלע איז געשטאַנען אויף אַ ביסעלע היי אַ הילצערן פעסעלע צוגעדעקט מיט אַ ווייסן טישטוך און אַרומגעבונדן. דאָרט האָט מען געזייערט בורעקעס אויף פסחדיקן באָרשט. דער פרילינג מיטן פסח ווי אַן אומטיילבאַרער צווילינג דערנענטערן זיך אַלץ מער צו אונדזער שטעטל.

שוין צוויי וואָכן צו פסח. מען טראָגט אַרויס פון שטוב אַלץ אויפן הויף, מען קאַלכט. טישן־בענק, שיינקלעך, גראַטקעס — געשייערט, געריבן, גע־שווענקט און נאָך אַמאָל געריבן, געשייערט און געוואַשן. די קופערנע פאַנען, בעקנס, שטייסל, מערזער, טעפּ רייבט מען און מען שייערט צו דריי מאָל און זיי גלאַנצן ווי זיי וואָלטן זיך געפּלייסט פאַר דער זון זאָגנדיק: נו, אדרבא, זאָגט, ווער פון אונדז שיינט בעסער ?... דאָס פרילינג־ווינטל שטיפט מיט די מלבושים און אַנדערע חפצים, וואָס שטייען אין הויף. זיי זעען זיך טאַקע איין מאָל אין יאָר. שטיפט מען אַ ביסל פריילעך צוזאַמען. און ביידע האָבן שטאַרק הנאה.

שוין אַ וואָך צו פסח. דער ווינטער איז פאַרשוווּנדן. דער פסח מיטן פרי־לינג מיט זייער גאַנצן פראַכט זענען שוין אויפן ראַנד פון שטעטל. די שטי־בעלעך זענען גרייט ווי זעלנער צום גרויסן פאַראַד. די ווייסינקע פאָרהאַנגלעך בלאַנקען דורך די ריינינקע שייבעלעך. די אויסגעשייערטע געל־גאָלדיקע טישן, בענקלעך, שענקלעך אאַ״וו שטייען צוריק אויף זייערע פלעצער באַדעקט מיט ווייסע טישטוכלעך. די קופערנע כלים פילן אָן די שטוב מיט גלאַנץ פון זונען־שטראַלן. ווייס געקאַלכטע ווענט, טירן־קלאַמקעס אויסגעפּוצטע, אַפילו שטעקנס צו די ווילקעס נייע, בעזעמער פון פרישע בעריאָזענע ריטער, וואָס געבן זייער ריח מיטגעבראַכט פון וואַלד. די בעטן באַדעקט מיט קלאָרע בעטצייג. קישעלעך געהאַפּטענע, וואָס מען האָט אויסגעבייט אין די לאַנגע ווינטער־אָוונטן, באַפּוצן די בעטן. יעדעס שטיבעלע איז מוכן ומזומן צום אויפנעמען דעם טייערן, גרויסן גאַסט — פסח.

שווערער איז געווען מיט דער פראַגע בגדים פאַר די קינדער, אָבער אויך דאָ האָט מען זיך געגעבן אַן עצה. פאַר די גרעסערע קינדער האָט מען גע־קויפט נייע בגדים, פאַר די קלענערע האָט מען איבערגעגנייט פון די, וואָס זענען קליין געוואָרן אויף די גרויסע. דער עיקר, אַז יעדעס קינד זאָל אָנטאָן עפּעס נייעס און מען זאָל אים צווינשן, אָבער שיכעלעך האָט מען שוין געקויפט יעדן קינד.

און אָט איז שוין דער לעצטער טאָג פאַר פסח. אין אָוונט איז דער טאַטע בודק חמץ. דאָס לעצטע ביסעלע חמץ ווערט פאַרשטופּט אין אַ ווינקעלע, עס זאָל זיך ניט וואַרפן אין די אויגן. אין דער פרי ווערט אַלץ שוין פאַרברענט און מען פירט אַריין דעם חשובן גאַסטס פעקלעך — די פסחדיקע כלים. וויפל כישופדיקן חן און טעם זיי האָבן פאַרמאָגט אין זיך די פסחדיקע כלים, וויפל פרייד און באַצויבערונג זיי האָבן אַריינגעבראַכט אין די קינדערשע הערצער. עס איז פאַרשוווּנדן די מידקייט, דער צער און עגמת־נפש פון דעם שווערן לעבן.

התנועה הציונית במייטשעט

„השומר הצעיר". — לאחר מוראות המלחמה והזוועות שלאחריה, נתקבלה בשורת „הצהרת בלפור" בקהילות ישראל בפולין בהתלהבות גדולה מאד. אולם בעת שהמוסדות הציוניים ברחבי המדינה עלו מהמחתרת ונחלצו לקידום פני המאורע ההיסטורי הגדול, רק הדים חלשים של פעמי־גאולה הגיעו לכאן מערי פנים הארץ והפרו את דמיונם של יהודי מייטשעט, ביחוד של הצעירים. השטח, שבו יכלו לתת פורקן לרחשי־לבם, היתה תנועת הנוער היהודית הראשונה — „השומר הצעיר", שנסבלה ע"י השלטונות במקביל לארגוני־נוער דומים רוסיים ופולניים, שהיו קיימים בשם נערים־צופים — BOY SCOUTS.

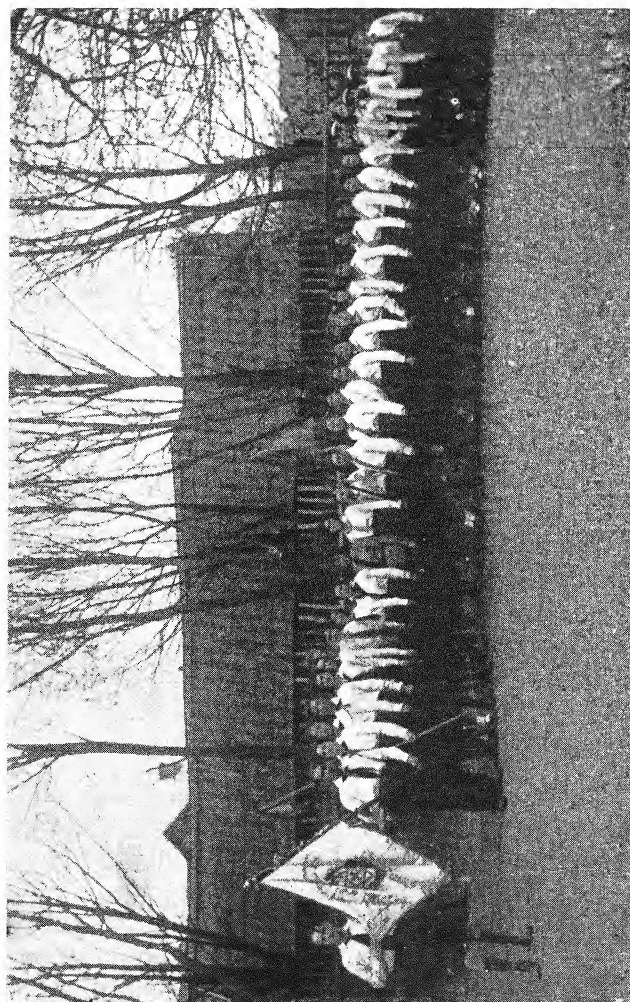
בין החברים שעמדו בראש ה„קן" במייטשעט כמיסדים ומדריכים היו: שכנה גורסקי, משה אפשטיין, שרה בורצקי, חמדה מרגולין ועוד.

ביסודה של תנועת־נוער זאת הונחו העקרונות של חינוך גופני ונפשי, התפתחות כשרון האוריינטציה, טיפוח המידות של עזרה וחסד, נאמנות למדינה וחיבה לערכיה הלאומיים של האומה. כמעט כל בני הנוער היהודיים במקום נמשכו ל„קן", מהם הורכבו קבוצות וגדודים והופקדו עליהם ראשי קבוצות וראשי גדודים וכו'. הם עסקו באימוני־סדר לקצב שירי־לכת עבריים ובתרגילי התעמלות, שמעו הרצאות ושיעורי הדרכה בצופיות כללית, ביסודות היהדות והלאומיות, בשירה ובמשחקים וכיו"ב. ביחוד קנו את עולמם בתהלוכותיהם רבות־הרושם בל"ג־בעומר ובכל הזדמנות מתאימה אחרת, עת צעדו ברשות השלטונות ברחובות העיירה במדיהם הצופיים וערוכים על דגליהם לקצב הפיקוד העברי ושירי הלכת העבריים בדרכם להפלגה אל היער הסמוך.

שמה הטוב של התנועה החדשה יצא לתהילה בקרב ציבור ההורים והמחנכים במקום, שעודדו אותם ואף קיבלו אותם בסבר פנים יפות, בעת שבאו ב„ימי־פרח" או בימי התרמה לטובת הקרן הקיימת לישראל ולמוסדות יהודיים אחרים. יש לציין בסיפוק, שתנועת „השומר הצעיר", שהיתה הראשונה לאגודות לאומיות יהודיות, נטעה בלבם של המבוגרים את רגשי הגאוה הלאומית ואף נתנה את הדחיפה להיווסד ההסתדרות הציונית במייטשעט.

ביערות בסביבות מייטשעט התקיימו מושבות־קיץ לשומרים מכל המחוז.

ציונים כלליים — התנועה הציונית במייטשעט קמה על יסודות של אחדות והרמוניה שלמה ולא עלתה כלל על דרך הפילוג והפיצול כדוגמת הערים הגדולות.

זומער־קעמפ פון „השומר הצעיר"
מחנה־קיץ של „השומר הצעיר"

כמעט כל יהודי מייטשעט היו חדורים הרעיון הציוני, ותהיה השקפתו האישית של כל אחד אשר תהיה, ישבו כולם אל שולחן אחד כשמטרה אחת לנגד עיניהם, והיא: התחיה הלאומית והעליה לארץ־ישראל לבנותה ולהיבנות בה. השם „ציונים כלליים" לא היתה לו כל משמעות מפלגתית־דוקטרינרית, אלא יותר נכון הסתדרות ציונית „כוללת" ליהודים ציוניים מכל השכבות וההשקפות.

כיו"ר ההסתדרות הציונית במייטשעט שימש שמריהו ספיר, שען וסוכן עתונות. שמור בזכרונם של יהודי מייטשעט נאומו הנלהב, שנשא בבית־

לייבל גילרוביץ

הכנסת הגדול בשנת תרפ"ט, שבו הביע את מחאת ההמונים למאורעות־הדמים, שהתחוללו בעת ההיא בארץ־ישראל. החברים הפעילים והותיקים בהסתדרות הציונית היו: חצקל רבץ, יעקל גילרוביץ, לייבל גילרוביץ ואחרים.

1) אלתר רבץ 2) לייבל גילרוביץ 3) מרדכי קרבצ'וק 4) שמואל לזובסקי 5) יוסף לזובסקי
6) לייזר אפשטיין 7) רבץ 8) משה (בן הבדחן) 9) משה רבץ 10) שמואל קוריסטובסקי

עיקר פעילותם היתה גיוס חברים רבים ככל האפשר לארגון זה, שאמנם הצטיין כארגון הגדול ביותר בעיירה. הם היו פעילים מאד במוסדות הלאומיים — קרן הקיימת לישראל וקרן־היסוד ועוד. הם דאגו להוציא חברים ל„הכשרה" ולהכינם לקראת העליה לארץ־ישראל. הציונים הכלליים היוו את המקור העיקרי לעליה של המעמד הבינוני. יש רק להצטער, שפעולתם המבורכת בשטח זה הופסקה ע"י מלחמת־העולם השניה ורק מעטים הגיעו לידי הגשמה וכתוצאה מכך המספר הקטן של ניצולי מייטשעט.

החלוץ — ארגון „החלוץ" קם לכתחילה ביוזמתה של ההסתדרות הציונית ובתמיכתה כזרוע המבצעת את מדיניות העליה לארץ־ישראל. במרוצת הזמן ולרגל עבודת ההגשמה שהטילו על עצמם, התפתח „החלוץ" והיה לגוף מיוחד העומד ברשות עצמו והמסונף בתורת שכזה לארגון החלוץ המרכזי. מעתה

קיבל הוראותיו והנחיותיו במישרין מהמרכז הארצי וכן נעזר בתמיכת ההסתדרות הציונית במקום תמורת הצעת חבריה להכשרה ולקבלת רשיונות־עליה (סרטיפיקטים).

החלוץ המקומי שלח את חבריו לנקודות הכשרה במקום ובסביבה ואף דאג לתמוך מקרנותיו להוצאות־נסיעה לחברים מחוסרי יכולת.

בין העומדים בראש החלוץ במייטשעט היו: **לייבל שמואלוביץ**, **נח מורדקובסקי**, **יוסף לזובסקי**, **אלתר רבץ** ואחרים.

המזרחי — בלט ג"כ, אם לא בכמות הרי באיכות, סניף „המזרחי" במייטשעט, שריכז סביבו את הציונים החרדים, שחתרו לקראת הגשמת „תורה ועבודה" בבנין העם והארץ. ראוי לציין, שארגונם לא עמד בסתירה עם מגמת האיחוד ששררה בהסתדרות הציונית הכללית, אדרבה, הוא רק השלים אותה, שע"י כך אפשר היה להקיף שכבות יהודיות נוספות ולצרפן למפעל הציוני הכללי.

ביוזמתם ובתמיכתם קם „החלוץ המזרחי", ששימש תחנה נוספת להכשרה ולעליה לארץ־ישראל.

מחברי המזרחי היו: ר' יוסף שקולניקוביץ, ישראל בלסקי, ראובן ברסקי, שמריהו ספיר ועוד.

תאים ארגוניים קטנים, ציוניים ולא ציוניים, שקמו במייטשעט בתקופה יותר מאוחרת, היו: „פרייהייט" (דרור), „תפארת בחורים", „בונד".

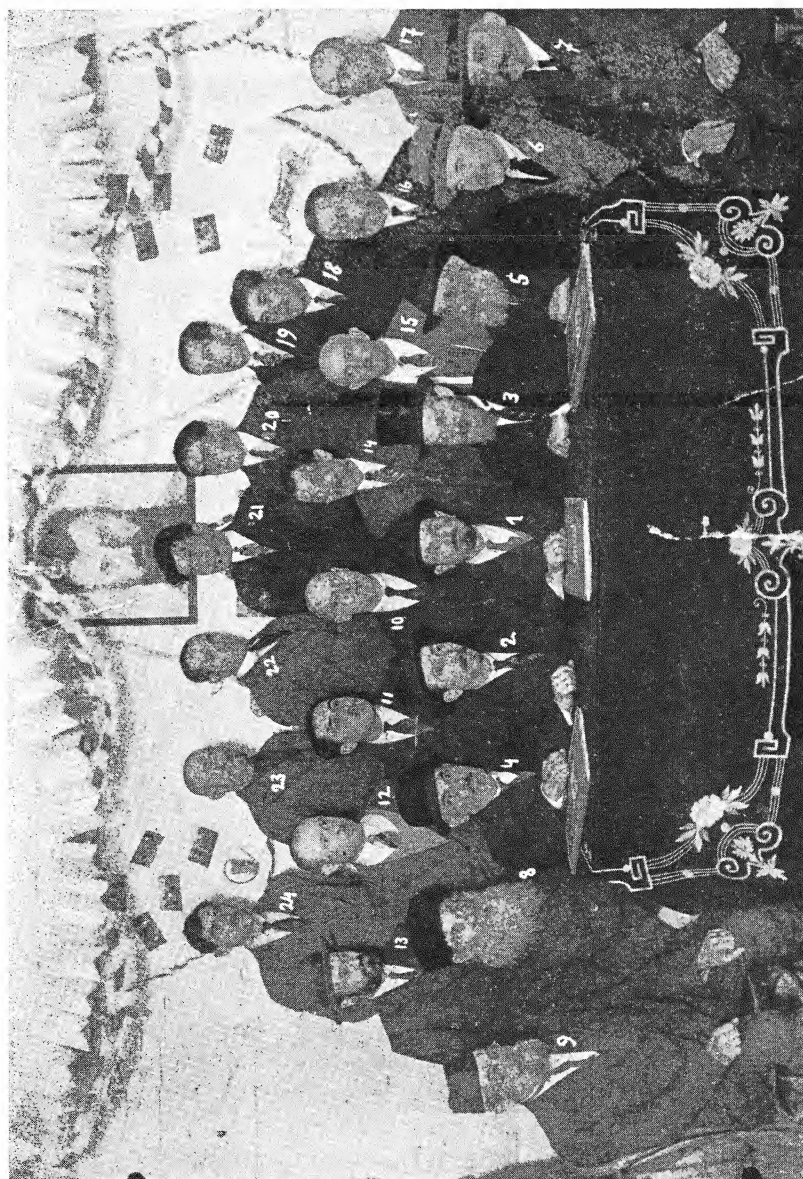
מייטשעט בתמונות, א'

מפגש ראשון עם שרידים שהגיעו ארצה אחרי השואה
באַגעגעניש מיט פליטים אָנגעקומענע אין לאַנד נאָכן אומקום

שמות לתמונה מעל"ד / נעמען צום בילד פון צווייטער זייט

1. ראובן ברסקי. 2. שמריהו ספיר. 3. רפאל גלמן — חזן ושו"ב. 4. יצחק גילרוביץ. 5. אברהם גילרוביץ. 6. משה סויצקי. 7. יצחק ליברמן. 8. יהודה רבינוביץ. 9. יוסף שקולניקוביץ. 10. שמעון מירסקי. 11. ישראל רבינוביץ. 12. משה צבי רבינוביץ. 13. ישראל בלסקי. 14. שמעון לכוביצקי. 15. חיים מנדלביץ. 16. משה בלסקי. 17. אליעזר ביליצקי. 18. יחזקאל רבץ. 19. יצחק ברקוביץ — (מורה). 20. לייבל גילרוביץ. 21. יעקב גילרוביץ. 22. נח גולדשטיין. 23. כתריאל ליכטר. 24. צבי וולוכינסקי.

מסיבת־פרידה לחזן רפאל גלמן לרגל הגירתו לארצות־הברית
אפשייד־באנקעט לכבוד דעם חזן רפאל גלמן צו זיין אפפארן קיין אמעריקע

מסיבת־פרידה משפחתית לרגל עלייתו של יוסף לזובסקי
אפשייד־באַנקעט צום עולה זיין פון יוסף לוזובסקי

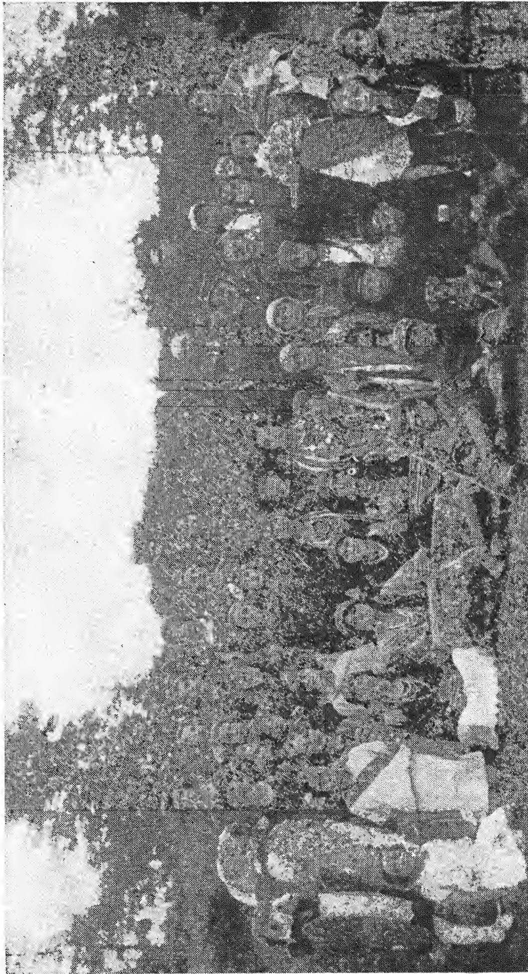

הצגה בבית־ספר „תרבות"
אַ פאָרשטעלונג אין „תרבות" שולע

מצאצאיו של משה־אהרן בורצקי
א טייל פון מ. א. בארעצקיס קינדער

הצגה בבית־ספר „תרבות"

אַ פאָרשטעלונג אין „תרבות"־שולע

שמות לתמונה ממול / נעמען צום בילד קעגנאיבער

1) מורה מהחוץ 2) אברהם־דוד ז'וכוביצקי 3) מורה מהחוץ 4) מורה מהחוץ 5) מלכה ז'וכוביצקי 6) גוניק (גננת) 7) חנה בוירסקי 8) חיה־אסתר קפלן 9) ראובן ברסקי 10) שמריהו ספיר 11) משה־צבי רבינוביץ 12) יחזקאל רבץ 13) יעקב גילרוביץ 14) לייבל גילרוביץ.

ועד קרן קיימת / קרן־קיימת קאָמיטעט

הצגת „שולמית" ע"י חובבים למטרות צדקה / אַ „שולמית" פארשטעלונג פון ליבהאבערס

קבלת־פנים לאישיות ממלכתית / א קבלת־פנים פאַר א מלוכה־פערזענלעכקייט

חברי קרן־קיימת / קרן־קיימת מיטגלידער

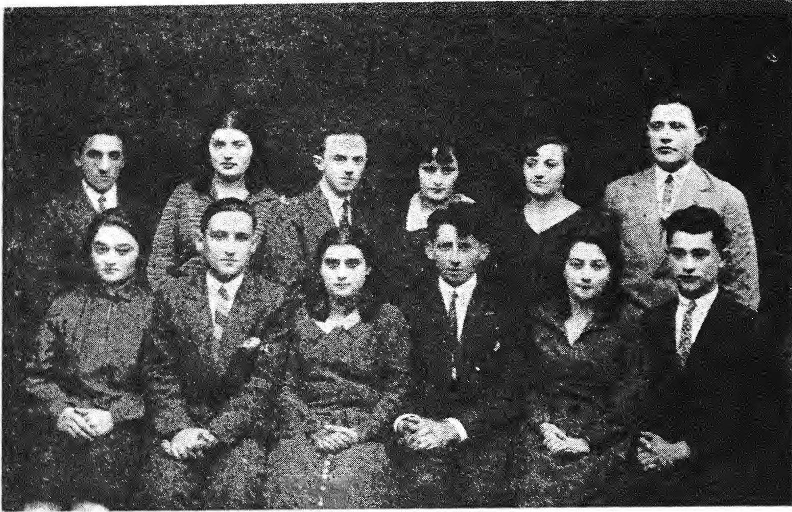

כיתות בבית־הספר „תרבות" / קלאַסן אין דער „תרבות"־שולע

שעור למלאכת־יד / האנטארבעט לעקציע

1) מרדכי בלסקי 2) מינה רבץ 3) שמעון גילרוביץ 4) עטל רומנובסקי 5) פולצ׳ק (מורה מהחוץ) 6) מינה — (בת הרב משינבקה) 7) חיים אפשטיין 8) שרה נובומישיסקי 9) ליבה־קה איזראעלעביץ 10) יהושע נובומ־שיסקי 11) צילה ביטנסקי 12) נחום גילרוביץ

1) מלכה ז׳וכוביצקי 2) מורה מהחוץ 3) מורה מהחוץ 4) טרונסקי (מורה מהחוץ) 5) יחזקאל רבץ 6) אברהם דוד ז׳וכוביצקי 7) חנה בוירסקי 8) מורה מהחוץ 9) צילה ביטנסקי 10) ליבה־קה איזראעלעביץ

1) מאגיע נובומישיסקי 2) עטל רוביזבסקי 3) מורה מהחוץ 4) מורה מהחוץ 5) גוניק (גננת)
6) כץ מורה מבית־ספר תרבות 7) מלכה ז'וכוביצקי 8) חיים נובומישיסקי 9) נחום גילרוביץ
10) רבקה נובוגרודסקי 11) מורה מהחוץ 12) בוסל (מורה מהחוץ) 13) אלטה בורצקי 14)
יהושע נובומישיסקי 15) חנה בוירסקי 16) אברהם דוד ז'וכוביצקי

משמאל: דוד מלחובסקי, ברכה מלניקובסקי ואלתר רבץ, צ׳רנה סטרולוביצקי ומרדכי מוצקובסקי, זלדה אפשטיין

עומדים מימין: המורה אהרן קרבצוק, אלטה דבורצקי (אמה של חנה בורצקי)
משמאל: יצחק ליברמן, צילה דבורזצקי.

„החלוץ" במייטשעט

א.

ייסוד „החלוץ" במייטשעט בא משום־מה באיחור־זמן בהשוואה למקומות אחרים. בשנת 1932 התאספו הצעירים הציוניים הפעילים הבאים והניחו את היסוד להסתדרות „החלוץ" בעיר — יהודה בן־משה (שבצ׳יק), נח מורדקובסקי, פסח מלניקובסקי, לייבל פינצנסקי, פרומה בלסקי, לייבל שמולוביץ, ברכה מלניקובסקי, שילם רבינוביץ, יוסף לוזובסקי, אלתר רבץ ואחרים.

לקחו דירה בבית שרה קרבצ׳וק (די סטאָלערקע) שעל הגבעה בפודקריז׳, בשותפות עם הסתדרות הנוער „השומר הצעיר", שכבר קבע את מעונו בבית הזה. בהיות להם מעון משותף ובמידה רבה גם מטרות זהות, קיימו לעתים קרובות גם פעולות משותפות, כמו: באַזאַרים של חנוכה ופורים, נשפים ומגביות, מנין שמחת־תורה וכו׳. למעשה קם סניף „החלוץ" ביוזמתה של ההסתדרות הציונית במייטשעט ובתמיכתה הפעילה, שישמש לה זרוע מבצעת ומגשימה את מדיניות העליה לארץ־ישראל. אך במרוצת הזמן היה „החלוץ" לגוף מיוחד העומד ברשות עצמו ובתורת שכזה קשר קשרים עם המרכז האזורי של „החלוץ" בברנוביץ ועם המרכז הראשי בוורשה, מהם קיבל הוראות פעולה.

„החלוץ" המקומי הטיל על עצמו משימות הגשמה, שלח את חבריו לנקודות־הכשרה במקום ובסביבה הקרובה והרחוקה ואף דאג לתמוך מקרנותיו להוצאות־נסיעה לחברים מחוסרי יכולת שהגיעה שעתם לעלות. לשם גיוס כספים וכן לשם חינוך החברים לעמל כפיים, יצאו לעבודות שונות בעיירה, כמו: חטיבת עצים, עבודות נקיון וכיו"ב. חברים אחרים התגייסו לעבוד בכבישים וכד׳ כשמחצית הכנסתם היתה קודש לסניף והמחצית השניה למחייתם ולהוצאותיהם האישיות.

הארגון שנוסד באיחור לא הספיק לפעול הרבה. בטרם עלה בידו להתפתח כראוי ולהגיע להגשמת מטרתו העיקרית שהציב לעצמו — הכשרה ועליה, התרחשו ובאו לעולם ימי החירום של ערב המלחמה ואחר־כך מוראות המלחמה בעצמה ששיבשו כל עבודה תקינה. מכאן המספר הקטן של חלוצי מייטשעט שהצליחו לעלות לארץ־ישראל והמספר הקטן של ניצולי החרב משואת מייטשעט. לעומת זאת הצליח הארגון לשלוח חברים לקיבוצי הכשרה מרוחקים, שמשם עלה בידם איכשהו לעלות ארצה בדרך ליגלית או להעפיל בדרך בלתי־ליגלית.

ב.

פרשת תלאותיו של חלוץ מייטשטאי

בשנת 1934 נשלחתי להכשרה לקיבוץ־הכשרה בגוש „תל־חי" מיסודו של מרכז „החלוץ" בביאליסטוק ומשם הועברתי למילייציץ, קיבוץ קטן של 12 חברים שם עבדנו בבית־חרושת לחרסינה וכן נשלחנו משם למקומות שונים לארגן קיבוצי־הכשרה. במשך הזמן התפרק הקיבוץ במילייציץ והחברים הועברו לבילסק־פודלסקי, קיבוץ גדול של 120 חבר, שעבדו בכל העבודות האפשריות. בגלל גרעון גדול שהצטבר במשך הזמן הגיעו חברים מהמרכז בביאַליסטוק לחסלו ולפזר את החברים בכל סניפי גוש „תל־חי". אני נשלחתי לקיבוץ „שחריה" בווילנא. שם נשארתי לעבוד במשך השנתיים הקריטיות של 39 — 1937. כבר דיברו בגלוי על המלחמה העתידה לפרוץ, ומכיון שלא היו סרטיפיקטים לכל דורש, והשעה דוחקת, החלטתי לנסוע בעליה ב׳. בחודש יולי 1939 קיבלתי מברק לעשות הכנות דחופות ולבוא לוואַרשה. רוכזנו כ־800 איש מכל קצוי הארץ במלון גדול והודיעו לנו, שאין מבטיחים הצלחת התוכנית, וכל הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו.

בלילה העלונו על מכוניות־משא, שהביאו אותנו לתחנת הרכבת, שם חיכתה לנו רכבת להסיענו כביכול כתיירים לרומניה. בהגיענו לקונסטנצה, עלו שוטרים רומניים ועצרו את כולנו ברכבת והעמידו שני שומרים ליד כל קרון למשך שבוע שלם. לילה אחד יצאו בחשאי חברים אחדים והציתו מחסנים סמוכים ובגלל האש באה פקודה להעביר את הרכבת למקום אחר. שם ישבנו שלושה ימים נוספים עד שבאה הוראה לעלות על אניית־משא יוונית להסעת בקר, שם הסתדרנו בצפיפות שאין לשער, אך העיקר שהפלגנו.

אחרי שבוע ראשון אזל האוכל מכלינו. בתחילה חשבנו שבפרק זמן זה נגיע לארץ־ישראל ולקחנו אתנו אספקה בהתאם לכך. במצוקתנו ירדנו למחסני האניה, לקחנו משם תפוחי־אדמה, חתכנו אותם לפרוסות קטנות וחילקנו בין החברים. כתוצאה מכך חלו רבים בדיזנטריה ואחדים מתו והורדו לים. אחרי־כן התחילה מצוקת המים, שהיו מקולקלים, מהולים בכלור וחולקו במשורה. במצב ביש זה דאגנו לשמירה על המוראל, בחרנו בועדת תרבות, שחבריה הלכו ממיטה למיטה, שרו שירים, סיפרו בדיחות ועודדו את הרוח ככל האפשר.

אחרי חודש של נסיעה מלאת תלאות ויסורים הודיעו לנו, שהנה עומדים לעלות אלינו נוסעים מאוניית מעפילים העולה באש בלב ים ואתם מלאי מזון גדול. עשינו גשר של חבלים ועזרנו להורידם מהאוניה הבוערת והעלינו אותם כ־600 במספר להרבות הצפיפות הגדולה בלאו הכי, אך גם להרבות המזון. אונייתנו המשיכה להסתובב בים עוד חודש, נסעה בלילות והסתתרה בימים, כי בשום נמל פתוח לא ניתנה הרשות לעגון, עד שהגענו מול נמל בירות שם ביקשנו דלק

עומדים מימין: מלכה קוסטרוביצקי, שילם רבינוביץ, שאשקע סטרלובסקי, פסח מלניקובסקי, טשרנה סטרלובסקי, אלתר רבץ, חיה רבינוביץ, לייזר ווליגסקי

יושבים: נח קוסטרוביצ׳קי, נחום גילרוביץ, ברכה מלניקובסקי, שרה מרגולין, לייבל שמולוביץ, נח דובקובסקי, —. למטה: נח מורדקובסקי, מרדכי רבץ

לאוניה. אל הנמל לא נתנו לנו להתקרב, אך תמורת כסף שהגיע מא״י יצאה לקראתנו אוניית־דלק ותידלקה.

משם הפלגנו לאיזור נתניה, שנתפרסם כמקום העפלה, ואותתנו לחוף שרוצים לרדת. האנגלים תפשו את האיתות וירו על האוניה והרגו אחדים מאתנו. זה היה ביום חמישי בערב וביום שישי בבוקר התכנסנו לאסיפה כללית וביאושנו הגדול גמרנו אומר או להגיע לחוף הארץ ויהי מה, או להטביע את האוניה. באותו מעמד נשבענו שבועה חגיגית בפני ההרוגים שהיו מוטלים לפנינו שלא נזוז מפה עד שנקבור אותם באדמה הקדושה של ארץ־ישראל. בשעה 12 נבחרו חמישים איש מבין היודעים לשחות בים והוטל עליהם להודיע לאנשים בחוף, שבהתקרב האוניה יצאו מיד לקראתנו לקבל אותנו.

בליל שבת, בשעה 10, התחילו האנשים לרדת מהאוניה ואחדים אף העמיסו אחרים על כתפיהם. כ־250 איש הספיקו לרדת עד שהאנגלים הבחינו בנעשה ואותתו להפסיק או שיירו באניה. לבסוף הם עלו על האוניה ועצרו את כולם. אולם למרות כל זאת קיבלנו עידוד מאנשי הסוכנות שלא להיתפש לבהלה ופחד, ואמנם אחרי שהסתדרו איכשהו עם האנגלים, העלו אותנו על מכוניות של „אגד" והעבירו אותנו לסרפנד. שם נשארנו שבוע שלם במשטר של מחנה צבאי עד שבאו ממרכז הקיבוצים והעבירו אותנו לבית־הספר בורוכוב בגבעתיים וחילקו אותנו בין הקיבוצים בארץ.

בחלקי נפל קיבוץ רמת־רחל, ששם עבדתי במשך שנתיים. לאחר מכן עבדתי בחברת אשלג שבצפון ים המלח וכיו״ב עבודות בנין הארץ והגנתה, בהן קניתי לעצמי ולביתי זכות ישיבה כאזרח בארץ־ישראל הנכספת.

יהודה בן־משה (שבצ׳יק)

ג.

על „החלוץ" וקיבוצי ההכשרה

(כיצד עליתי פעמיים לארץ־ישראל)

באמצע הלילה שבין התשעה והעשרה באוקטובר 1939, ירדתי בתחנת־הרכבת של ברנוביץ׳ מרכבת־המשא שהגיעה מקובל. היה עלי לחכות מספר שעות עד לפנות בוקר, כדי לעלות לרכבת היוצאת מברנוביץ׳ לוילנה על־מנת להגיע הביתה — אל מייטשעט. בחשכת אותו לילה פגש אותי בתחנת־הרכבת יעקב אוקון הי״ד ושאל אותי בתמיהה: „נחום, כיצד הגעת לכאן? הלא מדברים במייטשעט שאתה נמצא בארץ־ישראל?!" מילים אלו נאמרו בהדגשה מיוחדת, וזאת עקב

האווירה המיוחדת שנשתררה לאחר 40 ימי כיבוש סובייטי. באותה שיחה הוא אמר לי בדרך אגב, כי אחי הצעיר משה הי"ד מחכה גם הוא לרכבת אשר תחזיר אותו הביתה מברנוביץ׳. ברחבת התחנה לא מצאתיו, כי הוא הספיק כבר להיכנס לקרון וחיכה עד שהרכבת תזוז.

השמועה הזאת שאני נמצא בארץ־ישראל היתה רק טכסיס מוצלח אותו תכננתי עוד מספר שבועות לפני פרוץ המלחמה, כאשר לא עלה עוד בדעתו של איש, כי מקום מגורינו ייכבש ע"י הסובייטים, וכדי להבין זאת עלי לחזור לתקופה מוקדמת יותר. בשנת 1935 למדתי בישיבת „בית־יוסף" בלחוביץ׳. באותה תקופה התארגנו מספר חברים ויסדנו סניף „החלוץ־המזרחי" במקום, מתוך מגמה לצאת לקיבוצי־הכשרה, כדי לעלות כעבור זמן — לארץ־ישראל. בדרך כלל, בשנות השלושים של המאה הנוכחית, נהרו בני־נוער מכל התנועות בהמוניהם אל קיבוצי הכשרה עקב התלהבותם מהרעיון של שיבת־ציון שאחז בנוער בפולין. גם במייטשעט נמצא נוער אשר חלם לעלות לארץ־ישראל, ואכן מספר צעירים עזבו את העיירה ויצאו לקיבוצי־הכשרה.

זכורים לי הצעירים, שבאותן השנים יצאו לקיבוצי הכשרה מטעם „פועלי־ציון" ו„החלוץ": לייבל שמואלביץ׳ וחיה רבינוביץ׳ — שניהם הצליחו לעלות ארצה, ואף פגשתי אותם בארץ, אך לצערנו שניהם כבר בעולם האמת. שילם רבינוביץ׳, לייבל פינצ׳נסקי ועוד כמה חברים — לא הצליחו לעלות וניספו בשואה. כמו־כן עלו פסח מלניקובסקי ויהודה שבצ׳יק יב"ל, הנמצאים כיום בארץ. גם בני־נוער מתנועת „השומר־הצעיר" יצאו לקיבוצי הכשרה ועלו ארצה, בחלקם לפני השואה ובחלקם אחריה. עמם נמנים: חמדה לוברני לבית מרגולין, שרה ביריביס לבית בורצקי, חנה מכטיגר לבית בורצקי, ויכנה אזרחי לבית בלסקי, ראובן רבינוביץ׳ ויצחק מובשוביץ׳ — כולם כיום בארץ. גם מתנועת „פועלי אגודת ישראל" יצאו בני־נוער לקיבוצי הכשרה: דב שלומוביץ׳, אשר הצליח לעלות ארצה, ושלום רומנובסקי ז"ל, אשר לא הספיק לעלות ארצה, עבר את השואה וניצל, היגר לארה"ב, הקים שם משפחה, ובסוף שנת 1968 נסתלק לעולמו. גם בקיבוצי תנועת „החלוץ־המזרחי" לא נעדר מקומם של צעירי מייטשעט, מביניהם הצליחו יצחק לובלינסקי וכותב שורות אלה לעלות לארץ.

בעיירתנו מייטשעט, למרות היותה עיירה קטנה, התארגנו כל בני־הנוער בתנועות שונות כמו בכל הערים והעיירות שבסביבה. אפילו ארגון ה„בונד" לא היה חסר בעיירה, אך רובו הגדול של הנוער היה מאורגן בתנועות חלוציות ציוניות, והמגמה היתה תמיד לעלות לארץ־ישראל. אולם למרבה הצער היה התהליך ארוך מאוד, שערי הארץ היו נעולים, שלטון המנדט בארץ ישראל הגביל את העליה והקציב רשיונות־עליה במספר שלא הספיק לכל החלוצים, וכך נפל בחלקם של החלוצים להישאר במשך שנים רבות בקיבוצי הכשרה עד עלייתם ארצה. גורל כזה נפל גם בחלקי. בחודש מאי של שנת 1935, מיד אחרי חג הפסח, יצאתי לקיבוץ־

פעילי הקרן־הקיימת
עומדים מימין: מורה מהחוץ, אתל רוביזובסקי, משה־צבי רבינוביץ, אסתר אפשטיין, חנה בויארסקי, יהושע נובומישסקי, קיילה־רחל רבינוביץ
יושבים מימין: וייסקינד (מורה מהחוץ), מלכה זוכוביצקי, אלטה ספיר, שמריהו ספיר, יחזקאל רבץ, חיה דובקובסקי. למטה: אלטה סויצקי ולייבל גילרוביץ

ההכשרה בבריסק שע״י הנהר בוג. שהיתי בקיבוץ חצי שנה, ואח״כ עברתי לקיבוץ אחר שהיה באנטופול שע״י קוברין. שוב שהיתי חצי שנה בקיבוץ זה ובקשתי לעבור לקיבוץ אחר, בו נמצאו חלוצים צעירים בני גילי. מצב העליה לארץ־ישראל החמיר מאוד אז; לא ראיתי סיכויים קרובים לעליה ארצה, ולכן דאַגתי — לכל הפחות מבחינה חברתית — לעבור לקיבוץ המתאים יותר לקבוצת הגיל שלי, לחיות בו ולחכות בסבלנות עד שיגיע תורי לעלות לא״י. ואכן, מיד אחרי הפסח של שנת 1936 עברתי לקיבוץ עליה בשם „עובדיה״, שהיה בעיירה סלבקוב הנמצאת בין הערים אולקוש ודומברובה־גורניצ׳ה, באיזור זגלמביה. קיבוץ „עובדיה״ בסלבקוב היה הקיבוץ הראשון של תנועת „החלוץ־המזרחי״ בפולין, שהתארגנו בו חלוצים בקבוצות־קבוצות, מחזורים־מחזורים על בסיס שיתופי, כדי לעלות ארצה ולהמשיך בחיי קיבוץ בארץ. החומר האנושי היה מצויין, מצאתי בו את מקומי ואת סיפוקי המלאים לקראת עלייתי לארץ־ישראל.

פסח מלניקובסקי ולייבל שמואלוביץ — חלוצים ראשונים במייטשעט
פון די ערשטע חלוצים אין מייטשעט

במשך שנות שהותי בקיבוץ סלבקוב, עלו ארצה מספר מחזורים של חברים, אך עקב הגבלת העליה והמחסור ברשיונות עליה, הוחלט בקיבוץ לעלות בכל הדרכים. ואכן מספר חברים עלו ארצה באמצעות „עליה ב׳״, וכך הגיע תורי לעלות ארצה בקיץ 1939. באותו קיץ התיצבתי בעיר המחוז אולקוש, כדי לעבור בדיקות רפואיות לפני השירות הצבאי. מאחר שנקבע, כי אני כשיר לשירות צבאי, התחילו בקיבוץ לטפל בזירוז עלייתי. ואכן, נקבע שאני אעלה לארץ־ישראל בסוף

חודש אוגוסט באותו קיץ. וכך, בהתחלת החודש, נסעתי הביתה למייטשעט, כדי להיפרד לפני עלייתי. בבית לא סיפרתי ואף לא גיליתי לאיש, כי אני עומד לעלות ב„עליה ב׳״. השלמתי את כל ההכנות הסופיות, הלבישו אותי מכף רגל ועד ראש, ארזו בגדים חדשים במזודה גדולה חדשה, ובאמצע החודש נפרדתי מהמשפחה ויצאתי לדרך כדי להגיע לורשה. מאחר שרעיתי צפורה, שהיתה אז חברתי מהקיבוץ, נסעה גם היא לביתה בקובל על מנת להתכונן לקראת עלייתה לארץ־ישראל באופן חוקי, קבענו בינינו, כי בדרך ממייטשעט לורשה אסור לקובל למספר ימים לשם הכרה. ואכן, במחצית חודש אוגוסט 1939 הגעתי לקובל ושם חיכיתי להוראות נוספות מהמרכז בורשה.

אריה־לייב מרגולין ואשתו בדנה לבית אורזכובסקי הי״ד

באותם ימים שבהם חיכיתי בכל רגע להודעה לצאת לדרך, התישבתי וכתבתי כמה מכתבים. העברתי אותם לחברי ברוך מ. שהיה אז כבר בטירת־צבי, ובהם היו מספר מכתבים שהיו מיועדים להורי, וביקשתי מחברי להעביר את המכתבים להורי במייטשעט בהתאם לתוכנם ולתאריך הנקוב בהם, כדי שלא ידעו בבית, כי אני נמצא בדרך לא״י ב„עליה ב׳״, וכדי שלא ייגרם להם צער על הדרך שבה בחרתי לעלות לארץ־ישראל. ואכן, חברי עשה כמבוקש. מיד כשקיבל את המכתבים העביר את המכתב הראשון שהיה מיועד להורי, ובו הודעתי להם, כי עליתי על האניה שבה אני מפליג לא״י, ובקרוב אכתוב להם שוב מהדרך או כשאגיע לחוף. את המכתבים הנוספים הוא כבר לא הספיק לשלוח, כי בינתיים פרצה המלחמה, אך המכתב הראשון, שחברי שלח בשמי להורי, הגיע בדרך פלא למייטשעט בימים הראשונים לאחר פרוץ המלחמה, וכך קיבלו הורי את ה„בשורה הטובה״ שאני נמצא כביכול בארץ־ישראל.

ביום שלישי, 10 באוקטובר 1939, ירדתי השכם בבוקר בתחנת־הרכבת של מייטשעט מקרון אחד, ואילו מקרון אחר ירד אחי משה הי״ד, אשר חזר באותה רכבת מברנוביץ׳ הביתה למייטשעט, משום שבתחנת־הרכבת בברנוביץ׳ לא הצלחתי למצוא אותו. בשעה שהלכנו יחד הביתה מתחנת הרכבת הוא סיפר לי, כי היתה לו הרגשה שהמכתב שהגיע ממני מארץ־ישראל היה רק טכסיס, ולאמיתו של דבר הוא נכתב על־ידי, אך לא נשלח על־ידי, משום שהוא הכיר את כתב־היד על המעטפה שלא היה שלי והוסיף שטוב כך, מאחר שבבית מאוד מודאגים מזה שאחינו הבכור יעקב הי״ד גוייס לחיל המילואים בצבא הפולני, וזה קרוב לחודש ומחצה אחרי תבוסת הצבא הפולני ועדיין לא שמעו ממנו דבר ולא ידוע מה עלה בגורלו, ואילמלא מכתב זה, היתה הדאגה בבית כפולה.

כשנכנסנו — אחי ואני הביתה והורי ראו אותי, הם חשבו כמובן שנפלתי מהשמים. ואכן ההשערה של אחי, כי שלחתי מכתבי זה, כדי להקל על המשפחה היתה נכונה והטכסיס אכן הצליח.

נחום מרגולין

דער אייביגער וואַנדערער

ארגון יוצאי מייטשעט בישראל ובעולם ופעולותיו

משבאים אנו ליתן סקירה על ארגון יוצאי מייטשעט וסביבתה בישראל ועל פעולותיו, מן הראוי לתאר תחילה ממי מורכב ארגוננו בישראל, מי הם האנשים המשתייכים אליו וכיצד הגיעו לידי כך. יש להניח, כי בקרב מה שקרוי „היישוב הישן" בארץ, שכלל כמעט אך ורק אנשים שמטרתם העיקרית היתה לקיים את מצוות ישוב ארץ־ישראל, היו בתקופות שונות אנשים בודדים שמוצאם מהעיירה מייטשעט. הנחה זו יכול אני לסמוך בעדות אישית, על־סמך ידיעות מפי זקני משפחתי, כי אחד מאבות המשפחה עלה לארץ, נפטר בה ונטמן בבית־העלמין שבהר הזיתים בירושלים.

עד כמה שזכור לכולנו וכפי שמסופר בספר זה, האנשים האחרונים אשר עלו לארץ־ישראל מתוך אותה מטרה שאליה שאפו אנשי „היישוב הישן", היינו, מצוות ישוב ארץ־ישראל, הם שניים: ר' יהושע־אהרן לוזובסקי ז"ל, ור' ישראל־זלמן שלובסקי ז"ל. כל שאר בני מייטשעט וסביבתה, אשר עלו לארץ־ישראל בחמישים השנים האחרונות, לא הגיעו לכאן אלא מתוך סיבות אחרות. בעיקר היו אלה אנשים, שהמניע לעלייתם לארץ היה הרעיון של חיבת־ציון, אחרים עלו ארצה במסגרת התנועות החלוציות־ציוניות השונות, אחרים באו כתיירים או כסטודנטים ונשארו בארץ, ואחרי מלחמת־העולם השניה באו לארץ שרידי השואה, שהיו מחניכי התנועות הציוניות והעדיפו להקים את ביתם אחרי המלחמה בארץ־ישראל ולא בחו"ל.

פגישות היסוד הראשונות של יוצאי מייטשעט וסביבתה בישראל התחילו בשנת 1946, כאשר החלו שרידי השואה לעלות לא"י. מבין פגישות אלו זכורה לי בעיקר הפגישה הראשונה, שהתקיימה בביתם של שפרה ויוסף לוזובסקי בראשון־לציון, ובה נכחו שרידי השואה הראשונים שהתחילו להגיע לא"י. לאחר מכן, לאחר שנודעו פרטי השואה ותאריך ההשמדה הסופית של בני עיירתנו, החלו להתקיים האזכרות השנתיות לקדושי השואה, שנערכו בר"ח אב של כל שנה. תחילה היו נערכות האזכרות במקומות שונים, ועל הרוב התקיימו אז פגישות האזכרה בבתים פרטיים של יוצאי מייטשעט, ביניהם: משה קליינשטוב ז"ל ואשתו מרים תבל"א, שפרה ויוסף לוזובסקי, בנימין סטולוביצקי, נחום רבינוביץ ועוד. לארגון האזכרה השנתית התמסרו החברות מרים קליינשטוב וחיה חייקין. שתי החברות האלו דאגו גם לקיום פגישות בין יוצאי מייטשעט וסביבתה בישראל ובין אורחים מחו"ל. הפגישה הראשונה מסוג זה נערכה בראשית שנות החמישים בביתה של מרים קליינשטוב בתל־אביב ונכח בה מר בן־ציון קובנסקי מארגנטינה.

ועד הארגון המורחב עם האורח יחזקאל רבץ מארה"ב יושבים מימין: ראובן רבינוביץ, אסתר לוזובסקי, טובה שומרוני, יחזקאל רבץ, מרים קליין־שטוב, יוסף לוזובסקי, חיה חייקין, חיה לובציק. עומדים מימין: נחום מרגולין, משה קורן

יוצאי מייטשעט מארחים את יחזקאל רבץ
מייטשעטער אין ישראל מיט יחזקאל רבץ

מייטשעטאים במעמד הסרת הלוט מעל לוח הזכרון של קהילת מייטשעט במרתף השואה
מייטשעטער ביים אויפדעקן דעם אנדענק טאָוול אין אומקום־קעלער

בר״ח אב תשכ״ב, (1.8.1962), אחרי האזכרה השנתית שהתקיימה אז בביתה של מרים קליינשטוב, נערכה אסיפה כללית של בני העיירה, ובאותה אסיפה הוחלט לפעול להוצאת ספר זה. בעקבות החלטה זו נבחר ועד ארגון מורחב שמנה תשעה חברים: חיה חייקין, חיה לובצ׳יק, יוסף לוזובסקי, אסתר לוזובסקי, נחום מרגולין, משה קורן, מרים קליינשטוב, ראובן רבינוביץ וטובה שומרוני. ועד זה פעל בכל השטחים; הוא שמר על קשר עם כל יוצאי מייטשעט וסביבתה, יזם פגישות באירועים שונים, הפיץ את הרעיון להוצאת הספר גם בין יוצאי מייטשעט וסביבתה בתפוצות, אירגן וערך מסיבות קבלת־פנים לכל יוצאי מייטשעט מחו״ל אשר ביקרו בארץ, ופעל לליכוד ולאימוץ הקשרים החברתיים בין יוצאי העיירה בארץ. גולת הכותרת של פעולותיו של ועד זה היתה הקמת מצבת־הזכרון לזכר קדושי מייטשעט וסביבתה שניספו בשואה. מצבה זו חקוקה על לוח שיש והיא נמצאת במרתף השואה אשר בהר־ציון בירושלים. בערב ר״ח אב תשכ״ד (9.7.1964) הוסר הלוט מעל מצבת הזכרון ואז גם נערכה האזכרה השנתית במעמד רוב יוצאי מייטשעט וסביבתה בישראל. גם בשנה שלאחריה נערכה האזכרה השנתית ע״י מצבת־הזכרון בירושלים, והחל מר״ח אב תשכ״ו (1966), נערכות האזכרות השנתיות לקדושי עיירתנו באולם מיוחד בת״א או בסביבתה.

בין האורחים יוצאי מייטשעט המתגוררים בחו״ל, אשר ביקרו בישראל, היו גם מר מיירים ספנסר (פינטשנסקי) ז״ל ומר אלתר אלברט קודביץ ורעיותיהם, שביקרו בארץ בשנת 1963. כבכל מאורע דומה נערכה להם מסיבת קבלת־פנים חמה ולבבית (בבית אסתר ומאיר לוזובסקי), בהשתתפות חברי הארגון, ובאותו מעמד מסרו האורחים לועד הארגון סכום כסף מסויים, מתנת ועד יוצאי מייטשעט בניו־יורק וכן כמה אישים פרטיים, כדי שישמש כקופת גמ״ח לנזקקים מבין יוצאי מייטשעט והסביבה בישראל.

בר״ח אב תשכ״ו (18.7.1966), אחרי האזכרה השנתית, נערכה אסיפה כללית של כל המשתתפים, ובהתחשב בעובדה, כי הפעולות לקידום הוצאת הספר נעשו דוחקות יותר, הוחלט לפזר את הועד המורחב ולבחור בארבע ועדות מצומצמות יותר, על מנת לשתף מספר מרובה יותר של חברים בפעילות הציבורית. לועד הארגון נבחרו: שרה אהרונובסקי, יוסף לוזובסקי, נחום מרגולין, משה קורן, מרים קליינטשוב ומשה רבץ. לועדת גמ״ח נבחרו: חיה חייקין, יצחק לובלינסקי, מינה לוין, יוסף לוזובסקי ופסח מלניקובסקי. לועדת הספר נבחרו: חיה לובצ׳יק, אסתר לוזובסקי, יוסף לוזובסקי, חנה מכטיגר, נחום מרגולין, משה קורן וטובה שומרוני. לועדת הביקורת נבחרו שלושת החברים ירחמיאל ברוניצקי, בנימין סטולוביצקי, וראובן רבינוביץ. ואכן, רוב החברים בועדות פעלו בהתאם לתפקידם.

ארגון יוצאי מייטשעט והסביבה בישראל אינו שונה מארגונים דומים אחרים ואף פעולותיו אינן חורגות ממסגרת הפעולות הנעשות ע״י אירגונים דומים אחרים. במשך שנים לא מעטות פעל ועד הארגון להנצחת העיירה והשואה שירדה ובאה

נחום מרגולין סופד לקדושי מייטשעט
נחום מרגולין איז מספיד די קדושים

החזן יעקב סמק אומר יזכור
דער חזן יעקב סמק זאָגט „יזכור"

יוצאי מייטשעט בישראל מתייחדים עם זכרם של קדושיהם
די מייטשעטער אין ישראל זענען זיך מתייחד מיטן אנדענק פון די קדושים

על יהודיה במלחמת העולם השניה. מטרה זו הגיעה לידי ביטוי ב„ספר מייטשעט" שבו נכתבים דברים אלו לזכרון לדורות.

לבסוף יצויינו הארגונים של יוצאי מייטשעט בעולם, שמטרה אחת לנגד עיניהם, והיא: ליצור מסגרת משותפת בה יוכלו בני־עיר להיפגש יחדיו, להעלות בצוותא זכרונות על העיירה ויקיריה, להתקין תקנות בדבר עזרה וסעד והידוק קשרים בין יוצאי מייטשעט בכל העולם. והעקר לתמוך בכל תוכנית, שתכליתה להנציח את קדושי הקהילה בכבוד הראוי להם ולקיים את יום־הזכרון לקדושים מדי שנה בשנה.

בתור ראשון יצויין ה„סוסייטי" הותיק בניו־יורק, שנוסד בראשית המאה עם בית־קברות משלהם כמנהג ה„לאנדסמאנשאפטים". הארגון בישראל עומד אתם בקשר מתמיד. ארגון דומה קיים בארגנטינה שגם הוא מצטיין בוותקו ואף אתם מתקיים קשר הדדי. מלבד זאת קיימים יחידים וקבוצות שאינם מאורגנים בקנדה, מכסיקו וכו'. יוצאי מייטשעט בחו"ל המבקרים בישראל, או ליהפך, זוכים לקבלת־פנים נלהבת וגורמים לשמחה הדדית.

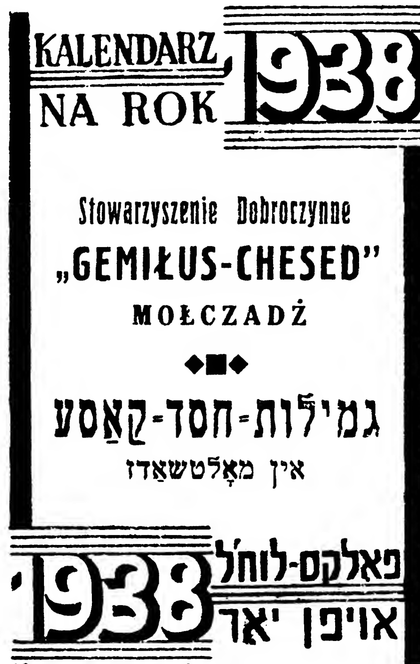
נ. מ.

מייטשעטער יידן אין ניו־יאָרק

(אויסצוג פון אַן אַמעריקאַנער יידישער צייטונג)

„די מייטשעטער יידן אין ניו־יאָרק זאָגן קדיש בציבור נאָך זייערע קדושים; שאַפן הילף פאַר מדינת ישראל״.

דאָס איז דאָס קעפל פון אַן אַרטיקל אין אַן אַמעריקאַנער יידישער צייטונג וועגן מייטשעטער יידן דאָרט, אין וועלכן עס ווערט צווישן אַנדערן דערמאָנט:

די מייטשעטער לאַנדסלייט, וועלכע וווינען אין ניו־יאָרק און אומגעגנט, האָבן דעם פאַרגאַנגענעם זונטיק בייטאָג אָפּגעהאַלטן אַ יזכור־פאַרזאַמלונג אין אָנדענק פון די יידן, וואָס זענען אומגעקומען אויף קידוש־השם. מייטשעט איז אַ קליין שטעטעלע נעבן באַראַנאָוויטש, ווו עס האָבן געוווינט אַרום 800 יידן.

דאָס שטעטעלע איז געווען באַקאַנט מיט אירע עילויים, למדנים, רבנים און רביים.

הרב גרשון ראַמאַנאָף, פון די מייטשעטער, האָט האַרציק גערעדט וועגן שטעטל און גערופן אָפצוהיטן דעם יאָרצייט. מען האָט געצונדן 6 ליכט און געזאָגט קדיש בציבור. די מייטשעטער לאַנדסלייט אין אַמעריקע טוען גוטע אַרבעט אין אָנדענק פון זייער שטעטל און אומגעקומענע קדושים. זיי קויפן דורך זייער סאָסייעטי יעדעס יאָר ישראל־באָנדס פאַר איבער 3,000 דאָלאַר. זיי העלפן דעם פּראַיעקט אַפּיל, האַיאַס, אָרט, און פאַרגעסן ניט זייערע נויט־באַדערפטיקע לאַנדסלייט אין ישראל.

די מייטשעטער האָבן אויך געשאַפן אַ לייַ־קאַסע אין ישראל צום אָנדענק פון דער גמילת־חסדים־קאַסע, וואָס האָט עקזיסטירט אין מייטשעט. לעצטנס איז איינע פון די מייטשעטער אַ כלה געוואָרן אין ישראל, האָט איר די סאָסייעטי צו־געשיקט 300 דאָלאַר אַ חתונה־מתנה.

דער לאַנגיאָריקער פּרעזידענט פון די מייטשעטער אין ניו־יאָרק איז יצחק קורטין. פינאַנץ־סעקרעטאַר איז געווען ב. לאַקאָף און איצט איז ב. גאָלדבערג. צוזאַמען מיט אַל. רוביא, אל. קודאַוויץ, מ. ספּענסער און יחזקאל ראָבערטס ווערן געפּלאַנט אַ גאַנצע ריי פּראָיעקטן אין אָנדענק פון יידישן שטעטעלע מייטשעט און אירע יידישע איינוווינער, וואָס זענען געווען און זענען מער ניטאָ...

מייטשעטער אין ארגענטינע

אַ בריוו פון בן־ציון סאַק

חשובע פריינט און לאַנדסלייט! קודם־כל וויל איך אייך באַגריסן פאַר אייער איניציאַטיוו צו פאַראייביקן אין אַ בוך געוויסע שטריכן פון אונדזער אַלעמענס געבוירן־שטאָט, עס קומט אייך אַ יישר־כח פאַר אַזאַ גרויסער אונ־טערנעמונג. איך ווייס, אַז לייכט וועט עס אייך ניט אָנקומען, אָבער לײדער קען איך אייך קיין סך ניט העלפן עקאָנאָמיש, ווייל איך בין אַליין אַן אַרבעטער מיט קליינע מעגלעכקייטן, און זאַמלען צווישן אַנדערע קען איך אויך ניט, ווייל איך קום ניט אין קאָנטאַקט מיט די לאַנדסלייט. דאָס איינציקע וואָס איך קען טון איז אָנשרייבן אַ פּאָר ווערטער צום בילד, וואָס איך שיק אייך דאָ מיט. איך האַלט, אַז עס איז אַ היסטאָריש בילד און וועט דינען אַלס בייטראַג צו דער געשיכטע פון אונדזער שטעטל אין די לעצטע יאָרן פון איר עקזיסטענץ. איר וועט דאָ זיכער טרעפן באַקאַנטע פּנימער, וואָס וועלן אייך דערמאָנען אַ פּעריאָד

אין דער געשיכטע פון מייטשעט, צו וועלכער איך האָב אַ שייכות, געווי: אין די יאָרן 1928 ביז 1930 ווען איך בין אַוועק קיין אַרגענטינע, און אָט קומט די געשיכטע:

אין יאָר 1928 זענען געווען אין ווילנע צווישן אַנדערע אויך מייטשעטער יוגנטלעכע, וועלכע האָבן געלערנט אין פאַרשידענע שולן. דריי חברים: איך, יוסף זוסמאַן און מוליע קראַווטשוק האָבן זיך דאָרט באַקענט מיט דער לינקער שילער־באַוועגונג ווו מיר זענען געוואָרן אַריינגעצויגן. מיר האָבן באַשלאָסן, אַז קומענדיק אויף פסח אַהיים, וועלן מיר גרינדן אין מייטשעט אַן אַרבעטער־אָרגאַניזאַציע. געווי וועלכע, האָבן מיר נאָך אַליין ניט געוווסט, ווייל דאָס איז געווען פאַרבונדן מיט לעגאַליזאַציע. און אַז מיר האָבן זיך דערוווסט, אַז די לינקע פּ. צ. האָבן געגרינדעט אַ געזעלשאַפט פון אָוונט־קורסן פאַר אַרבעטער, כדי צו קענען אָנגיין ווייטער מיט זייער טעטיקייט, וואָס איז אָפיציעל געווען פאַרבאָטן אין פּריצישן פּוילן, האָבן מיר זיך אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענט אין דער אידעע, כאָטש פּאָליטיש זענען מיר ניט געווען איינשטימיק מיט זיי. מיר האָבן זיך אַלזאָ פאַרשטענדיקט מיט זיי אין וואַרשע, געקריגן אַ קאָפּיע פון זייערע סטאַטוטן און באַקומען אַ דערלויבעניש צו גרינדן אַן אָפּטיילונג אין מייטשעט.

במשך פון צוויי יאָר האָבן מיר געאַרבעט מיט אונדזער גאַנצן יוגנטלעכן ענטוזיאַזם. אונדזער ציל איז געווען אויפצוהויבן דעם קולטור־ניוואָ פון די

מייטשעטער יוגנטלעכע אַרבעטער. קיין גרויסע צאָל איז ניט געווען, ווייל מיי־טשעט האָט ניט פאַרמאָגט קיין שום אינדוסטריע. עס זענען בלויז געווען יינגלעך און מיידלעך, שניידער, שוסטער און סטאָלער־אַרבעטער, אַפילו שמייסער ביי בעלי־עגלות זענען אויך אַריין. מיר האָבן די אַרבעט געטון בשלימות — מיר האָבן דורכגעפירט אָוונט־קורסן, אין וועלכע עס האָבן געלערנט די פאָלגנדע חברים: לייענען און שרייבן — מוליע קראַווטשוק, מאַטעמאַטיק — יוסף זוסמאַן, געשיכטע און פאָליטישע עקאָנאָמיע — איך. דאָס איז געווען אונדזער ווינטער־פּראָגראַם, זומער פלעגן מיר אַלע שבת אַרויס שפּאַצירן אין וואַלד, אָדער גאָר דורכפירן אַ שמועס וועגן לויפנדע ענינים.

חוץ דעם האָבן מיר אָרגאַניזירט אַ ביבליאָטעק און אַ לייען־זאַל. אַלע פאַרנאַכט נאָך דער אַרבעט פלעגט מען זיך צונויפקומען לייענען אַ צייטונג, נעמען אַ בוך, אָדער סתם טרעפן זיך מיט באַקאַנטע. אויך האָבן מיר אָרגאַני־זירט אַ דראַם־קרייז און דורכגעפירט אייניקע פאָרשטעלונגען. איינע, געדענק איך, איז געווען „דער יידישער קעניג ליר" פון יעקב גאָרדין. ווער עס ווייסט דעם מצב, אין וועלכן די אַרבעטער־יוגנט אין מייטשעט האָט זיך געפונען פון פריער, דער וועט פאַרשטיין וואָס פאַר אַ געוואַלדיקער אויפטו דאָס איז געווען. אמת, אין מייטשעט איז געווען אַ קולטור־טעטיקייט אויך פריער, אָבער בלויז פאַר באַלעבאַטישע קינדער, קיין אַרבעטער־יוגנט האָט דאָרט ניט געקענט אַריינ־קומען. דאַקעגן ביי אונדז זענען געווען די סאַמע אָרעמסטע פון אַלע, אַזעלכע וואָס זענען צומאָל אַפילו אין קיין חדר אָדער שול ניט געגאַנגען. מיט דעם קולטור־צענטער האָבן מיר זיי ממש דערהויבן צו דער מדרגה פון מענטשן, און זיי זענען אונדז דאַנקבאַר געווען און געגעבן די לעצטע גראָשנס אויסצו־האַלטן דעם קלוב.

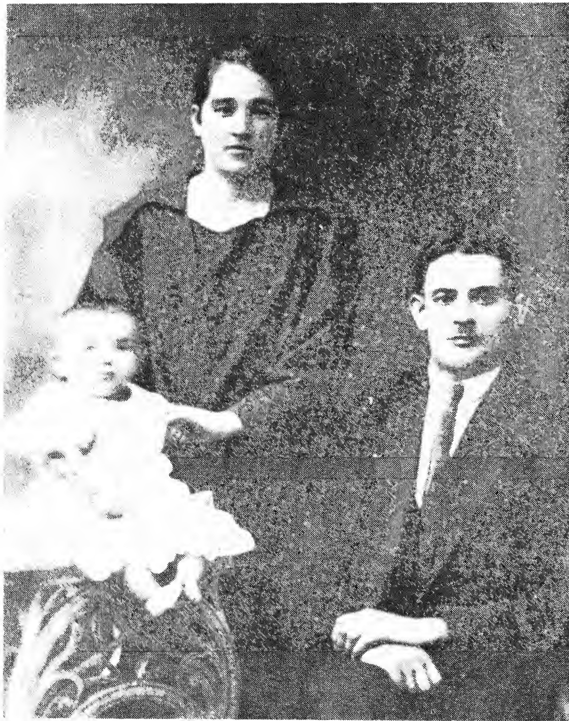
וווּ זענען זיי אַלע היינט? אַ טייל האָט זיך מסתמא געראַטעוועט אין אַמע־ריקע, אַרגענטינע, ישראל און די איבעריקע זענען זיכער אומגעקומען צוזאַמען מיט אַלע מייטשעטער, צווישן זיי אויך מיין מאַמע און ברודער לייזער. זאָלן די דאָזיקע ווערטער זיין אַ זכר פאַר די געבליבענע פון זייערע טייערע און נאָענטסטע.

פרק חמישי

אישים, משפחות, דמויות

בית הורי — משפחת אורז׳כובסקי

העיירה מייטשעט שמורה היטב בזכרוני. בה נולדתי ובה עברו עלי ימי ילדותי, ובה השארתי את היקר לי מכל — את הורי.

יונה ואשתו קריינה אורזכובסקי ובתם חנה־מרה

אבי יונה ז״ל נולד במייטשעט להוריו אשר ושיינה אורז׳כובסקי. אבי היה אדם משכיל ותלמיד־חכם. בצעירותו הוא למד בישיבת נובהרדוק ולאחר מכן הוא רכש השכלה כללית בבתי־ספר רוסיים. אמי קריינה ע״ה נולדה בעיירה מוש

להוריה לייב וטובה וילנסקי. אחרי נישואיהם התגוררו הורי במייטשעט, יחד עם הורי אבי. במשפחתי היו שלושה ילדים: אחותי הבכירה חנה מרה, אנוכי, ואחותי הצעירה חשה. פרנסת המשפחה היתה על עסקי ברזל, וזו היתה הסיבה שלסבי ר׳ אשר ניתן הכינוי „ר׳ אשר בעל חנות הברזל״ („דער אייזנקרעמער״). כעבור זמן הוסיפו הורי לחנות גם בדים, וכך עסקו הורי בממכר בדים, והסב והסבתא עסקו בממכר חומרי ברזל.

להורי היו משפחות עניפות. להורי אבי היו שני בנים וארבע בנות. אבי התגורר במייטשעט כל ימיו, ואילו אחיו הבכור נתן היגר זמן קצר לפני מלחמת־העולם הראשונה לארה״ב והקים בה משפחה עניפה. הוא עוד זכה לראות נכדים ונכדות מצאצאיו המרובים לפני שנפטר בשנת 1964. שלוש מאחיותיו של אבי היגרו גם הן לארה״ב: פאני, הנמצאת כיום סמוך לשיקאגו, חשה־פרידה, שחיה

גב׳ פייגה־רחל ווייסבורד לבית אורזכובסקי

עם בעלה יואל קולודני בלוס אנג׳לס, וחיה שרה ע״ה, שנישאה עוד במייטשעט לברוך רוסס (רזבצקי) איש ז׳טל ויחד עמו היגרה לארה״ב, בה נפטרה. אחותו הרביעית של אבי היתה דודתי בדנה מרגולין, אשר הקימה ביתה יחד עם דודי ר׳ אריה־לייב במייטשעט.

הורי אמי היו אנשי מוש. להוריה לייב וטובה וילנסקי היו שבעה בנים ובת אחת. אחיה של אמי היו מרדכי, יואל, השל, יצחק, דב, אשר ויוסף. כל הבנים

הקימו את משפחותיהם בברנוביץ, פרט לבנים אשר ויוסף שנשארו לגור כהוריהם במוש. כל הדודים האלו עסקו בעסקי בשר. לאמי היתה דודה אטה במייטשעט, אשתו של יצחק גילרוביץ, שהיתה אחותה של הסבתא טובה. שתיהן היו בנותיו של נחום מורדכובסקי. (צעשעלער) לנחום צעשעלער, הסבא של אמי, היו קרקעות בכפר צעשעלע שבסביבת סלונים, לכן הוא נקרא נחום צעשעלער. אחרי שמו קיבלתי את שמי.

לא את כל בני משפחתי הכרתי בזמנו מקרוב, כי הייתי צעיר לימים בשעה שעלה עליהם הכורת. אולם אין אני רשאי שלא להזכירם כאן מתוך תקוה ששורות אלה ב„ספר הזכרון לקהילת מייטשעט" תהיינה יד וציון לנפשות תמימות וישרות, אשר בחייהן לא התבלטו ובמותן הורישו לי ולמשפחה מטען רוחני יקר־ערך.

מכל משפחתי הגדולה, פרט לענף המשפחה המתגורר בארה"ב, נשארתי אני שריד יחיד מבית הורי. משאר ענפי המשפחה נותרו עוד בן־דודי נחום מרגולין ואחותו, בת דודתי פריידל מקרנסקי, בת דודתי אטל וינרסקי, בתו של דודי מרדכי וילנסקי, המתגוררים כולם בישראל, ושתי בנות דודי דב וילנסקי —

יואל קולודני ואשתו האשה לבית אורזכובסקי

רחל וברוניה, המתגוררות כיום בארה"ב. אנו הננו היחידים מבין עשרות רבות של צעירים בני־גילנו שהיו במשפחתנו, אשר הצלחנו להינצל מגיא ההריגה. כל אחד מאתנו עבר נתיב יסורים ארוך עד שהגיע אל חוף מבטחים.

שנות ילדותי במייטשעט עברו עלי כמו על שאר בני גילי. למדתי אצל המלמד ר' קופל גורסקי, ואח"כ המשכתי ללמוד בבהי"ס „חורב". תקופה קצרה

שהיתי בישיבה קטנה אשר נוסדה במייטשעט בשנת 1935, ואח"כ סיימתי את ביה"ס היסודי „פאוושעכנע". לאחר שגמרתי את לימודי במייטשעט, המשכתי ללמוד בביה"ס „אורט" שבעיר בריסק הסמוכה לבוג.

באמצע לימודי בביה"ס „אורט" בבריסק פרצה מלחמת־העולם השניה. על־פי ההסכם הידוע בין שרי החוץ של גרמניה ובריה"מ, ריבנטרופ ומולוטוב, השתייכה בריסק לתחום הכיבוש הסובייטי. הרוסים שינו את ביה"ס „אורט" לטכניקום ממשלתי סובייטי, ובו המשכתי ללמוד עד לחודש יוני שנת 1941.

ב־7 ביוני 1941, יצאנו סטודנטים מטעם הטכניקום, להשתלמות בעיר ויטבסק שברוסיה.כעבור שבועיים פרצה המלחמה בין גרמניה ובין בריה"מ. עוד באותו יום יצאתי את ויטבסק על מנת לחזור לביתי במייטשעט. נסיתי להגיע לעיירה אולם לא הצלחתי בכך עקב מערבולת המלחמה.

לא אפרט כאן את נתיב היסורים והדמים שעברתי כשאר שרידי המלחמה והשואה עד לנצחון בעלות־הברית על גרמניה הנאצית. עם סיום המלחמה הצטרפתי אל פעילי ארגון „הבריחה" שטיפל למען ההגנה על שארית הפליטה.

עליתי לארץ ישראל במחצית השניה של שנת 1947. עד היום זוכר אני את פרידתי האחרונה מהורי ומבני משפחתי ביוני 1941. אותם ימים היו ימים קשים מאוד הן מבחינה כלכלית והן מבחינה נפשית. שנים רבות עמלו הורי עד שהתבססו מבחינה כלכלית, ותוך ימים ספורים עמדו הם מול שוקת שבורה. קשה מאוד היתה הפרידה מהם בשעה שיצאתי להשתלמות בויטבסק, ואף אחד מאתנו לא העלה בדעתו כי זאת הפרידה האחרונה היא.

דברים אלה נכתבים ב„ספר־הזכרון לקהילת מייטשעט", היוצא לאור כשלושים שנה לאחר המאורעות המתוארים לעיל. כיום, במדינת ישראל של שנות השבעים סבורני, כי מן הראוי שיתאפשר לילדינו ללמוד יותר ויותר על מאבקו של עם ישראל בדורות האחרונים, ובמיוחד על אותו מאורע מעציב שהיה לו חלק נכבד בתקומתה של מדינת ישראל המחודשת. אוכל לומר, כי יהא זה שכרי אם ל„ספר־הזכרון לקהילת מייטשעט" יהיה יד וחלק בהגשמתו של רעיון זה.

נחום נאור (אורז/כובסקי)

משפחת דבורז'צקי

אבא דוב דבורז'צקי נולד במייטשעט. אביו — ר' יחיאל־יצחק דבורז'צקי נולד במייטשעט וחי שם עד עלותו ארצה. אבי־אביו ר' שמריהו־יהודה דבורז'צקי — חי ונפטר במייטשעט.

והרי פרשת משפחת דבורז'צקי:

ר' שמריהו־יהודה דבורז'צקי (סוחר יערות במייטשעט), שם אשתו סימה (ולפי דעת אחרים גם ליבה).

בנם ר' יחיאל־יצחק דבורז'צקי גם כן היה סוחר־עצים. היה מפעילי התנועה הציונית ברוסיה, ציר ציוני רוסיה לקונגרס הציוני השני בבאזל (על כך ראה בעתון הציוני שנערך על־ידי ד"ר תיאודור הרצל, „די וואלט", בדו"ח הצירים שבאו לקונגרס הציוני השני בבאזל). עלה ארצה והשתקע ברחובות, בשנת 1926. נפטר בשנת 1932.

הוא נשא לו לאשה את חנה־געלע לאנדוי בת אליהו לאנדוי מלידה. (מבין אחיה זכורים לי השמות: מיכאל לנדוי (נפטר בוילנה), נתן (נאטע) לאנדוי (נפטר בלידה), יוסף לאנדוי (נפטר ברחובות); סבתי חנה־געלע דבורז'צקי ,לתה ארצה יחד עם סבי ר' יחיאל־יצחק ונפטרה ברחובות בשנת 1928.

להם נולדו 3 בנים ו־5 בנות: דוב, יעקב, אייזיק, מכלה, מלכה, סוניה, הדסה, סימה.

1) אבי דוב (בער) קיבל סמיכות לרבנות בישיבת סלונים, התחתן עם אמי צביה, (אשה משכילה, שולטת בכמה שפות, שרטטת. בת הרב והאדריכל ר' אליהו רומנוב מוילנה, מאנשי ה„מוסרניקים", שעסק כל ימיו בהכנת מפה מדוייקת של בית־המקדש, והוא שצייר את התרשימים של בית־המקדש וכליו שפורסמו בתלמוד שבהוצאת האלמנה והאחים ראם בוילנה). אבי ז"ל היה פעיל כל ימיו בתנועה הציונית ובחיי הקהילה היהודית בוילנה. סיפרו עליו, כי הושב בכלא ע"י המשטרה הצארית. 1905, שתפסה אותו נושא בשעת הפגנה דגל כחול־לבן ועליה סיסמאות ציוניות. היה יהודי משכיל ובעל ספריה גדולה של ספרי דת והגות.

בתחילה עסק במסחר־עצים (במייטשעט והסביבה), ואח״כ היה מבקר חשבונות בקהילה היהודית בוילנה. לבסוף היה רואה־חשבון.

נפטר בצער בגיטו וילנה, שם מת מוות טבעי ממחלתו, נר אחרון של חנוכה, 1941; אמי הובלה מגיטו וילנה בימי החיסול 23 — 26 בספטמבר 1943, לאי־שם, (פונאר? מיידאנק?).

ר׳ דוב־בער דבורזצקי ז״ל ואשתו צביה הי״ד (לבית רומאַנוב)

להם נולדו:

א) בת ליזה, גמרה גימנסיה בוילנה ואת המחלקה לרוקחות באוניבר־סיטה הוילנאית. התחתנה עם זאב ליפשיץ מבארנוביץ ועברה לגור שם. בימי המלחמה הוצא בעלה למחנה בקראסנה ליד מולודצנו ושם ניספה. ליזה ליפשיץ ובתה מאַדזיה יצאו למייטשעט ושם ניספו בימי השחיטה יחד עם דודם יעקב דבורז׳צקי.

ב) סימה גמרה גימנסיה קלוץ׳ בוילנה והתחתנה עם אהרן גינזבורג מוילנה. בימי הסובייטים הוצאה לסיביר, ומשם חזרה עם תנועת הריפאַריאַציה, ועלתה ארצה בשנת 1948. כאן נפטרה בתל־אביב, ביום כ״ג תמוז תשכ״ח, (19.7.1968). בנה יצחק התחתן עם יפה לבית קליינגרוב ולהם נולדו 3 ילדים: ורדית, סימה ואורי, גרים בתל־אביב.

ג) רושם־הטורים, מאיר (מארק) יהודה שמריהו. מניצולי גיטו־וילנה, מחנות־הריכוז באסטוניה, שטוטהוף ודאַאוטמרגן (ליד

נאצוויילר). ד״ר לרפואה (וילנה) וד״ר להיסטוריה (פאריס), מרצה לתקופת השואה באוניברסיטת בר־אילן. במלחמת 1939 גוייס בתור קצין ונלחם בהגנת לבוב, נפל בשבי הנאצי ליד קראקוב וברח משם לווילנה. חבר תנועת־המחתרת בגיטו־וילנה ובמחנות. ברח מהמחנות ליערות סאלגאו שבגרמניה. התחתן עם חסיה גפן ונולדו להם: בן, דוב (אסיסטנט לפיסיקה באוניברסיטת באר־שבע, התחתן עם אסתר ארטמאן מחיפה); ובת, צביה מוסמכת להיסטוריה ישראלית, אוניברסיטת תל־אביב).

2) יעקב, גמר בית־ספר גבוה לרוקחות, בעל בית־המרקחת במייטשעט. איש בעל השכלה נרחבה בשטחי ההיסטוריה והספרות. היה אהוב מאוד על כל הסביבה, יהודים ולא־יהודים כאחד. נשא לאשה את הלנה (לבית סטרלצקי). הם הובלו יחד למוות ביום האקציה במייטשעט, ביולי 1942. סיפרו כי כמה נוצרים רצו להצילו מהליכה אל הבורות. אולם הוא לא הסכים לכך, כי רצה לחלק את הגורל יחד עם כל בני המשפחה ועם כל יהודי־העיירה. להם נולדו 3 ילדים:

אדיה, גמר פוליטכניון בווארשה, מקצועו מהנדס. אשתו — אֲלה; הבת — מרים, בת, ויטה, גמרה רוקחות בבית־ספר גבוה בווארשה, כפי שסופר ברחה מהבורות ויצאה ליערות־הפארטיזנים; יש המספרים כי נהרגה באחד הקרבות ויש המספרים, כי נפטרה ביער מחמת טיפוס בהרות חמור.

ג) אליהו, שהובל באחד הטראנספורטים לבוזדאן שליד וילנה (מכתב מבוזדאן הגיע אלינו לגיטו וילנה). שם נרצח בשעת הרצח ההמוני, 9 ביולי 1943.

3) אייזיק (איזידור), גמר בית־ספר גבוה לרוקחות, השתקע בארץ לפני מלחמת העולם השניה. התחתן עם מרים (לבית אולקין). נולדה להם בת, שושנה, (התחתנה עם אברהם מלינקוב), נפטר והובא לקבורה ברחובות ב־י״ב טבת תשכ״ו, (4.1.1966).

4) מכלה, גרה כל ימיה במייטשעט, התחתנה עם צבי־הירש בארישאנסקי. ניספו שניהם במייטשעט בימי הגרמנים.

להם נולדו:

שמריהו, ניספה כנראה במייטשעט.

אלקנה, גמר בית־ספר גבוה וחי בבריה״מ.

אליהו, היה סטודנט באוניברסיטת יילנה ועבר לאוניברסיטת פאריס, שם ניספה בימי הגרמנים.

5) מלכה, התחתנה עם שמואל ראבינוביץ, ציוני ותיק שעלה ארצה לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה והשתקע ברחובות; מלכה עלתה בסמוך לכך. שמואל ראבינוביץ נפטר ברחובות בשנת 1939, מלכה נפטרה ברחובות ערב חנוכה 1971, בשיבה טובה (בגיל 92 ולפי אחרים בגיל 97).

בנם, יהושע, (חלמיש), גמר את הגמנסיה „הרצליה", גר ברחובות. מאנשי „השומר" וההגנה.

6) סוניה, התחתנה עם זאב ליברמן, נפטרה ברומניה, בעלה זאב נפטר ברחובות.

להם נולדו:

אריה (יקיר), גמר בית־ספר גבוה בבלגיה. חי ברחובות ומשמש בתור מזכיר ראשי של העיריה, מאנשי ההגנה. התחתן עם רינה פינגר צאצאיו: גילה, (התחתנה עם ד"ר א. יוכטמן, מרצה לסוציולוגיה באוניברסיטת תל־אביב); בתה — איריס; בניה — עופר, יעקב ודורון.

ליובה, עברה את תקופת המלחמה בצרפת. לאחר המלחמה עלתה ארצה והתחתנה עם המהנדס אליהו סולל (סולובייציק). גרים בתל־אביב.

7) הדסה (דאשע), התחתנה עם נחום ראבינוביץ מווארשה. ניספתה בגיטו ווארשה.

להם נולדו:

בת, ליובה ובן אליהו. הדסה ובעלה ובתם ליובה ניספו בגיטו ווארשה. אליהו נסחף עם זרם הפליטים למייטשעט ושם ניספה בימי הגרמנים.

8) סימה, גמרה בית־ספר גבוה ברוסיה, התחתנה עם שאול לוריא. הלכה לעולמה בארה"ב, שנת 1970.

לפי המסופר: משה, אחיו של ר' יחיאל־יצחק דבורז'צקי התגורר בדרטשין, ולו נולדו שתי בנות: סימה ורבקה.

* * *

על עלייתו של זקני ר' יחיאל־יצחק דבורז'צקי סיפרו במייטשעט:

במוצאי יום־הכיפורים פרצה שריפה בביתו. סבא לא נתן לכבות את השריפה. הוא אמר: אצבע אלוקים! סימן שהבית צריך להישרף, צריך לעזוב את הגלות ולעלות ארצו;

למחרת, ארז את חפציו, שנשארו לו, ועלה עם אשתו ארצה.

אנשי העיירה סיפרו: הוא היה ציוני נלהב ושנים מרובות התכונן לעלות ארצה, אך תנאי החיים בעיירה לא איפשרו לו את הדבר, והיה מאד לא שבע־רצון מדחיות־העליה ההולכות ונישנות. אנשי העיירה חשדו, כי הוא בעצמו הצית את הבית, כדי לגמור אחת־ולתמיד עם החיים בגולה.

שרה־רבקה, אחותו של ר׳ יחיאל־יצחק דבורז׳צקי. התחתנה עם נחום אַברמובסקי. להם נולדו: א) בת, תהילה, רופאת־שיניים ברוסיה. ב) בן, שמריהו, ניספה כנראה במייטשעט בימי הנאצים. ג) בן, שלום, ניספה כנראה במייטשעט בימי הגרמנים. ד) בן, דב (בערל), מרפא־שיניים, ניספה כנראה באיזור מייטשעט בימי הגרמנים. ה) בת, מוסיה, נישאה לברוך רייטר מקובל שהיגר לאמריקה ונולדו להם שם שני בנים. ו) סימה, עלתה ארצה ונישאה לאלקנה בן־חור (ינטיס). כעת בעל בית־דפוס בתל־אביב. להם נולדו שלושה בנים: נחום — רופא מנתח; בצלאל — מנהל עסקי הדפוס; ועמוס — מהנדס. סימה נפטרה בתל־אביב ב־24.7.1965; מוסיה נפטרה בניו־יורק, 1972.

למיכאל לאנדוי, אחיה של חנה־געלע דבורז׳צקי ממייטשעט נולדו 3 בנים ושתי בנות: הבנים: איזידור, סלומון, יוסף. (השתקע ברחובות ולו נולדו: אליהו — חקלאי, שמואל — חקלאי. בתו חסיה, נפטרה בשנת 1962. בתו של אחת מבנותיו התחתנה עם משה קאַגאַנוֹביץ, שעבר בגיטו וילנה. משמש כיום בתור עובד מדעי של מכון ויצמן ברחובות).

לפי המסופר גרה משפחת דבורז׳צקי בתחילה בדרצ׳ין ושם המשפחה היה שלובסקי. בימי פרעות בדרצ׳ין כשהתנפלו הפורעים על אחד מהמשפחה הזאת (שמריהו־יהודה או אביו) הרים להגנתו גרזן על ראש הפורע והמיתו. ברח מדרצין והחליף את שם משפחתו לדבורז׳צקי. לפי מסורת זו ראו את עצמם כל בני משפחת דבורז׳צקי קרובים למשפחת שלובסקי בדרצ׳ין, (לאחר המלחמה הגיעו אלי ידיעות כי 4 ממשפחת שלובסקי בדרצ׳ין התפרסמו בתור פארטיזנים גבורים: א) שלובסקי אביגדור — נפל בקרב ליד הכביש דראוונאַיא. ב) שלובסקי סימה — אחות־פארטיזנית — נהרגה ע״י אנשי־וולאסוב. ג) שלובסקי פייגה — נהרגה ביער. ד) שלובסקי שלמה — נפל בקרבות־היער).

* * *

על פשר השם הרוסי של מייטשעט: מולצדזי, שמעתי בימי נעורי בשעה שהייתי במייטשעט, את הסיפור דלקמן: פעם עברה ליד העיירה שיירה של

הצאַר הרוסי. אנשי העיירה יצאו לקראתו עם מלח ומים וגם התלוננו מרה על חיי הדלות שלהם אצל הפריצים, ועל המסים הכבדים שהם משלמים. קבלת־פנים זו כלל לא מצאה חן בעיני הצאַר, התרגז וצעק עליהם: מולצ׳ט! (לשתוק!), ומכאן השם: מולצדז׳, (מויצ׳ט־מייצ׳ט).

בימי מלחמת־העולם הראשונה עברו הורי, דוב וצביה, מוילנה לגור במייטשעס.

יושבים מימין: יחיאל יצחק דבורז׳צקי, צבי באַרישאַנסקי, א. רבינוביץ׳,
עומדים מימין: ש. בורישאַנסקי, ולא־ידוע

הרבי הראשון שלי שלמדתי אצלו לשון, תנ״ך ורש״י היה יעקב (יענקל) גינזבורג. הוא נחשב לידען גדול בתנ״ך ול„בעל לשון״ בשפה העברית. כדי שנדע את כל המלים שבשפה העברית היה מצווה עלינו ללמוד בעל־פה את כל המליצ שבספר המכתבים „גולת־הכותרת״. הספר היה מורכב ממכתבים מרובים, ובכל

מכתב מלים שלא חזרו עוד פעם בשום מכתב אחר. וודאות היתה בידו כי כל מי שידע בעל פה את כל המכתבים יידע את השפה העברית על בוריה.

עם בוקר היינו יוצאים השכם לביתו עם פנסים ביד ובהם נרות; ועם ערב היינו רצים הביתה ופנסים אלה בידינו. משום־מה זכורים לי פנסים אלה המהבהבים על פני השלג שהיה מכסה את רחובות העיירה.

לאחר־מכן למדתי תנ״ך, (איוב, משלי, קוהלת), אצל ר׳ יעקב ליבר־מאן, שהיה נחשב להוגה־דעות מעמיק וגדול בתורה. יעקב ליברמאן היה אביו של זאב ליברמאן, שנשא לאשה את סוניה דבורז׳צקי; היא אמו של אריה יקיר (ליברמאן) מרחובות. קרובו של יעקב ליברמאן הוא הרב הנודע פרופ. שאול ליברמאן, אחד מגדולי עמודי התורה.

* * *

באותן שנות מלחמת־העולם הראשונה קמה במייטשעט תנועת־נוער ציונית בשם „פרחי ציון״. בה הייתי חבר. וזכורני בין שאר החברים היו גם לייבל גילרוביץ, אליהו בורישאנסקי ואריה יקיר־ליברמאן. „פרחי ציון״ אלו החליטו להקים „במה עברית״ במייטשעט. הצגנו מחזה בשפה העברית „אחד״. וכן יסדנו מקהלה קטנה, שאחד משיריה זכורים לי: „הידד, הידד, גינה קטנה! שלום, שלום לך רעננה״, (מאת י. קצנלסון).

* * *

עם סוף מלחמת העולם הראשונה: קמה „הגנה עצמית״ במייטשעט. בין חבריה זכורים לי: שמריהו בורישאנסקי, שמריהו אברמובסקי וברל אברמובסקי. ההתכנסויות החשאיות היו מתקיימות בביתו של הרוקח יעקב דבורז׳צקי. חברי ההגנה העצמית רכשו להם נשק שהיו מתאמנים בו ביער; כן היו מתאמנים ביריות תוך רכיבה על סוסים דוהרים. אמי, צביה, היתה מעבירה להם את הנשק בסלים ממקום למקום.

* * *

עד היום איני יודע מקום הולדתי. בכמה מתעודותי רשום: וילנה; אולם ברוב הניירות: מייטשעט.

ד״ר מ. דבורז׳צקי

ר׳ נתן ב״ר אשר אורז׳כובסקי ז״ל

איש מייטשעט

ר׳ נתן אורז׳כובסקי (נייטען), יליד מייטשעט, היה יהודי ליטאי טיפוסי משרידי הדור הקודם. דמות־פאר של תלמיד־חכם ובעל מידות מצוינות, נעים הליכות, פיקח, צנוע ועניו מופלג. נתקיימו בו דברי חז״ל „כל מי שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו״ — נאהב על כל יודעיו ומכיריו, זקנים עם נערים, אנשים ונשים.

נתן נייטען

אשתו חנה לאה נייטען

ר׳ נתן נולד במייטשעט בשנת תרמ״ד (1884) בערך לאמו שיינה ולאביו ר׳ אשר אורז׳כובסקי, מנכבדי העיירה, שהתפרנס בשעתו מניהול חנות לממכר מצרכי ברזל. ר׳ אשר העניק לצאצאיו חינוך יהודי תורני שלם, ואת שני בניו שלח ללמוד בישיבת נובהרדוק המפורסמת. מלבד ר׳ נתן, היו לו לר׳ אשר אורז׳כובסקי עוד בן אחד וארבע בנות. הבן ר׳ יונה הי״ד, למד בצעירותו אף הוא כאחיו ר׳ נתן בישיבת נובהרדוק, והצטיין כבר־אוריין גדול. הוא נשא לאשה את קריינה לבית וילנסקי

ממוש, והקים את משפחתו במייטשעט. היו להם בן אחד ושתי בנות. כולם ניספו במייטשעט עקה״ש בשואה הנאצית, פרט לבן, אשר הצליח להמלט מהשואה. הבנות: גב׳ בדנה מרגולין הי״ד — הקימה את ביתה במייטשעט יחד עם בעלה יהודה־יצחק שנקרא ליבה אשר־ס. נולדו להם חמישה בנים ושתי בנות. כולם ניספו עם קדושי מייטשעט עקה״ש, פרט לבן אחד ולבת אחת אשר הצליחו להמלט מהשואה; גב׳ פייגה־רחל וייסבורד — אשר הקימה ביתה בארצות־הברית, ויש לה בן יחיד ונכדים; גב׳ חיה־שרה ע״ה, (נפטרה ב־י״ז חשוון תשכ״ד), שהיגרה אף היא לארה״ב ביחד עם בעלה ר׳ ברוך רוסס (רזבסקי) איש ז׳טל, אשר התגורר פרק זמן מסויים במייטשעט, עד לנסיעתו לארה״ב, שם השתקע בעיר שיקאגו, כיהן בה כשו״ב, ש״ץ ומגיד שיעור, וממשיך בזה עד היום. השאירה אחריה שלושה בנים ובת, ונכדים; גב׳ חאשה הנשואה למר יואל קולודני — שניהם מתגוררים כיום ג״כ באמריקה ולהם בן ובת ונכדים. כולם הקימו, כאמור, משפחות ענפות, דורות ישרים, הנושאים עליהם בגאון את עטרת־יחוסם כצאצאיו של ר׳ אשר איש־מייטשעט.

כאמור, שלח ר׳ אשר את בנו נתן ללמוד בישיבת נובהרדוק, אצל הגה״צ רבי יוסף־יוזל הורביץ זצ״ל (תר״ח — תר״פ), שם רכש לעצמו ידיעות מקיפות בש״ס ובמפרשים והגיע לדרגת למדן מופלג, עד שנימנה עם מצויני הישיבה. בנובהרדוק התרועע בידידות עם מי שנתפרסם בעתיד כגאון גדול וכמנהיג חרדי, רבי אלחנן וסרמן הי״ד, אשר ברבות הימים כיהן כראש ישיבת „אהל תורה״ בברנוביץ׳ ושימש כחבר „מועצת גדולי התורה״ העולמית של תנועת אגו״י. רבי אלחנן היה בן־גילו, התאכסן אתו יחדיו בחדר ששכרו בשותפות, התחדד עמו בהלכה ורחש לו חיבה מופלגת.

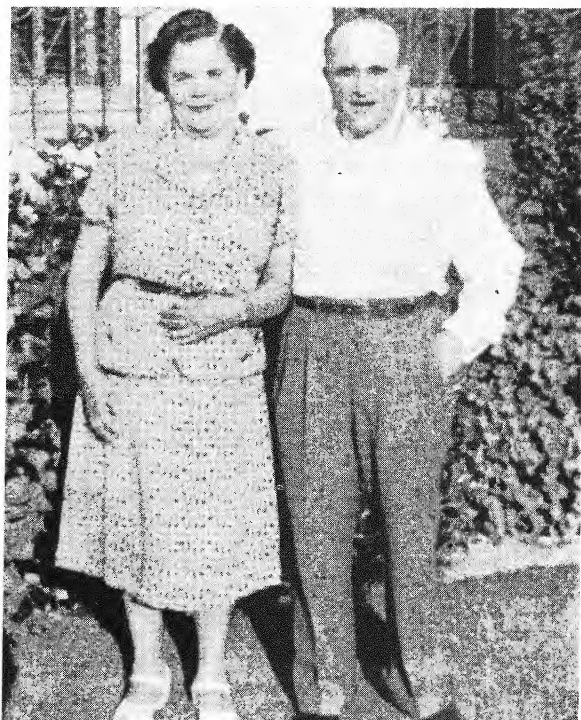
ר׳ נתן היה בצעירותו, כאמור, שתול על פלגי תורה ואף הוסמך לרבנות. אולם כשהגיע תורו להתגייס לצבא הרוסי („פריזעוו״ בלע״ז), והוא חשש מפני הנסיונות הקשים הצפויים לו בשמירת הדת בצבא, מיהר לצאת מתחומי רוסיה והיגר לארצות־הברית, בשנת תרע״א (1911).

כאן בא בברית־הנשואין עם גב׳ חנה־לאה גינזבורג, בת ר׳ משה־ברוך מריגא, שכיהן במשרת שו״ב בקהילת שיקאגו. מפני נסיבות המקום נאלץ לחפש את מקור מחייתו במסחר. אולם ר׳ נתן דאג בראש וראשונה שיוכל לשמור תורה ומצוות כדבעי, ולפיכך פנה לעסוק במסחר פרטי שאינו כרוך בחילול־שבת, למרות הקשיים המרובים באמריקה דאז. בימים ההם נחשב דבר זה לנסיון גדול והוא עמד בו בעוז־נפש.

במרוצת השנים גדלה משפחתו המפוארת, נולדו לו שישה בנים ובת אחת: יעקב־יוסף, ישראל, יהודה, נחום, איסר, דוד, ליבה — כולם משכילים ומוצלחים, שבהם יתפאר כל יהודי. מכיריו ומקורביו ידעו להעריך היטב את סגולותיו הנפשיות. אף שהיה מטבעו נחבא אל הכלים ושתקן גדול, הרי כל אימת שפתח פיו היה מפיק מרגליות, אמרי שפר, רעיונות מקוריים, פירושים נחמדים לפרשת השבוע, וכיו״ב. התורה והאמת היו אהובים עליו מכל — שהרי שניהם אחד. לילדיו היה לא רק אב טוב ומסור, כי אם גם איש־רעים, ידיד אמת המשתוקק

בכל נפשו להעניק להם מאוצרו הרוחני והעשיר — ואף הם השיבו אל חיקו אהבה בלי מצרים.

כאביו ר׳ אשר, השתדל אף ר׳ נתן להקנות לילדיו תורה עם דרך־ארץ, ועל אף מצבו החומרי הדחוק עודד את כל ילדיו להתמיד בלימודיהם, והיה תמיד

ברוך רוס ואשתו חיה־שרה ע״ה לבית אורזכובסקי

אומר להם ומזכיר להם כי כל עוד הם ילמדו, מובטח להם שהוא יעשה הכל על מנת שלא ייאלצו להפסיק את לימודיהם. ואכן, ילדיו למדו כולם, ור׳ נתן יכול היה להתברך בכך שנתקיים בו המאמר „מעשי אבות סימן לבנים״.

בשנת תשכ״ד (1964), כשהגיע לגיל הגבורות, נדמה שירת־חייו. הוא הוציא נשמתו בטהרה ובשמחה, בחינת „ותשחק ליום אחרון״. היה זה ביום חג הפורים. באותו בוקר התכונן לילך אל בית־הכנסת כדי לשמוע את קריאת המגילה. הוא פסע לאיטו במעון־ביתו, וכשחלף על־פני בנו הרב יעקב־יוסף, צנח במפתיע אל תוך זרועותיו ללא רוח חיים, ובשלוה שלא מעלמא־הדין, כמי שנפטר במיתת נשיקה. יהא זכרו ברוך.

ישראל נייטען

סימה בן־חור (אברמובסקי)

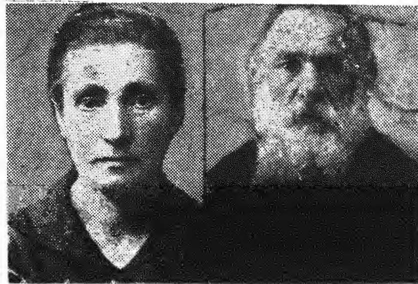
מרת סימה בן־חור נולדה בעיירה הליטאית־פולנית מייטשעט ע״י ברנוביץ להוריה ר׳ נחום ושרה־רבקה אברמובסקי. שנות ילדותה עברו בסביבה שלווה ותרבותית ובאווירה חמה של בית יהודי מסורתי. העיירה שכנה בפאתי יער, ששימש אכסניה לנופשים בעונת הקיט ולסתם אורחים מכל השנה, שביקשו אף מצאו בסביבה הפסטורלית מיפלט מהדאגות החומריות היומיומיות. במיוחד שימש היער מפלט נאות לבני־הנוער היהודיים, אשר התמרדו נגד מצוקת הגלות הקשה ששררה בעיירה והתייחדו בשלוות היער לטכס עצה ולתכן תוכניות לגאולת ארץ־ישראל ותחיית עם ישראל.

האב ר׳ נחום אברמובסקי היה יהודי בעל הדרת־פנים, בר־אוריין ומגיד שעור לפני ציבור לומדים בבית־המדרש. עקב בקיאותו וחריפותו בתורה היה בוחן את לומדי התורה בעיירה ודואג לצרכיהם במזון ובלבוש, ובהיותו מחונן בחכמת־חיים הוא נחשב לאחד משבעה טובי העיר ופרנסיה ויושב־ראש בכל עניני הציבור החשובים. האם שרה־רבקה היתה נודעת ביופיה ובחכמתה. ביתה היה בית־ועד למשכילים ולציוני העיירה, שנפגשו שם לעתים מזומנות לשם ויכוחים עיוניים והעלאת רעיונות.

בהיוולדה בבית אמיד ועשיר בתורה, במסורת ובמעשים טובים, גדלה סימה וחונכה בדרך של מוסר אב ותורת אם. משחרית ילדותה ספגה את חשיבות ההשכלה, דבר שציין את כל דרך חייה לעתיד. ההורים שוחרי התורה והדעת דאגו להשכלתה הכללית והמקצועית גם יחד. לאחר סיום בית־הספר התיכון הרוסי, הישג שהיה קשה במיוחד ליהודי באותם הימים, סיימה קורס רוקחות, ובהשכילה לתרגם את תורת הציונות למעשים, עלתה ארצה בשנת 1924 ועסקה במקצוע הרוקחות ביפו רבתי ובתל־אביב הקטנה של אותם הימים.

בארץ נפגשה עם אלקנה בן־חור, נצר לר׳ בצלאל בר׳ דוב ינטיס מלודמיר (ווהלין). גם אלקנה ספג בבית אביו, שהיה ידוע בעירו כגדול בתורה וביראה, את המסורת היהודית, וכחבר „החלוץ״ בעירו היה הראשון שידע להפוך את הרעיון הציוני למעשה ועלה ארצה בשנת 1923 וגם דאג להעלות ארצה את אמו פרידה בת ר׳ אלקנה וחיה־רחל לבית ויצמן. בשנת 1927 באו אלקנה וסימה בברית הנישואין בתל־אביב והקימו כאן את ביתם.

לא קלות היו ארבעים שנות נישואיהם. היו אלה שנים של מאבק הישוב להכרתו כעם וכמדינה. תוך שנים קשות אלו של פרעות בישוב, מלחמת העולם השניה וזוועותיה, מלחמת השחרור ומלחמת סיני, צעדו השניים יחדיו בעצה אחת ובדעה אחת והקימו דור שספג מאוירת הבית. האם דאגה תמיד לתת חינוך נאות לבנים, בהדגישה את הצורך ברכישת השכלה וידע. היא, שגדלה בבית אמיד, הדגישה תמיד שלעושר אין ערך בעולמנו, שהעושר האמיתי המביא עמו גם אושר הוא הידע וההשכלה. ובקו מנחה זה כיוונה את חינוכם והתפתחותם של שלושת בניה: נחום — רופא מנתח, בצלאל — מנהל עסקי הדפוס המשפחתי, ועמוס — מהנדס.

ר׳ נחום ורעיתו שרה־רבקה אברמובסקי ז״ל

בכוונה מחשבתה ומעשיה לזכר אבותיה, אכן קיימה מעשי אבות בידיה. כמוהם כמוה ביתה היה פתוח לכל. אהבה שיחת משכילים, ובמיוחד בנושאי הספרות הרוסית שספגה מנעוריה. אף היא נודעה בחכמתה ובעצתה הנבונה לדורשיה וכן במעשי צדקה וחסד בסתר לכל נצרך. צנועה וענווה בהליכותיה ובגישתה הליברלית לבעיות שהובאו לפניה, ויתרה תמיד למען הזולת. בגלל תכונותיה וסגולותיה התרומיות רכשה לה כבוד והערצה כללית וקבלת־הפנים החמה בביתה היתה ידועה לשבח.

ביום שב״ק, כ״ז בתמוז תשכ״ה (24.7.65), נפטרה לבית־עולמה בשם־טוב, כשקהל גדול של מוקירי שמה וזכרה מלווים אותה בדרכה האחרונה. היא הותירה אחריה בעל, שלושה בנים ונכדים אוהבים וכן קהל מכירים וידידים, ששמה וזכרה שמורים בלבם בנאמנות ובהערצה.

ת. נ. צ. ב. ה.

פרטים ממשפחת סימה בן־חור

האב ר׳ נחום אברמובסקי ז״ל. — בעל הדרת־פנים יהודית, איש טוב ומטיב, מכניס אורחים ומקבל כל אדם בסבר פנים יפות.

האם שרה־רבקה ז״ל. — אחותו של ר׳ יחיאל־יצחק הכהן דבורזצקי. פעלתנית ובעלת מזג תוסס, פקחית וחריפה שכל הבית ישק על פיה.

האחות הבכירה תהילה. — רופאת־שיניים בעלת נפש עדינה, חיה מצעירותה בפנים רוסיה מקום שם עברה שבעה מדורי גהינום.

ואלה בני משפחתה שניספו בשואה ולא השאירו זכר אחריהם:

האח שמריהו (שמרל) — איש בעל שאר־רוח. מנעוריו התקרב לחסידות, אדוק בתורה ומצוות ועבודת הבורא היתה נר לרגליו.

האח שלום. — יפה־תואר וגבה־קומה, בעל מזג טוב ואהוב על כל בני המשפחה ומקובל על הבריות.

האח הצעיר דב (בערל). — מרפא־שיניים. גם הוא אדם יקר וחשוב. ניספה בשואה ביחד עם אחיו הגדולים ומשפחותיהם.

נשארה לפליטה האחות הצעירה מוסיה, העתק מדויק של האם שרה־רבקה ז״ל, שנישאה למר ברוך רייטר שהיגר לארה״ב וכעבור זמן הצטרפה אליו. להם שני בנים, אחד מהם ציוני נלהב ששהה למעלה מ־10 שנים בקיבוץ בישראל ונסע לארה״ב להשלים לימודיו.

עם הדפסת הספר נודע, שהזוג ברוך ומוסיה רייטר נפטרו לעולמם.

* * *

ביום שלישי, י׳ בסיון תשל״ב, 23.5.72, נפטר לעולמו אבי המשפחה אלקנה בן־חור והובא למנוחות ביום חמישי, י״ב בסיון תשל״ב, במעמד 3 בניו ומשפחותיהם, מכרים וידידים רבים מוקירי שמו. ניכר הה חלקם של אחי לשכת „הכוכב״ של הבונים החופשים, שבאו לחלוק לו כבוד אחרון ולהספידו.

תמונות ופרטים נוספים, ראה להלן במדור „זכרון להולכים״.

ד״ר נחום בן־חור

ר׳ משה־אהרן בורצקי ומשפחתו

בכניסה המערבית של עיירתנו מייטשעט, בדרך המובילה אל העיירות דבורץ וז׳טל, עמדה טחנת הקמח של סבי ר׳ משה־אהרן בורצקי, אותה קיבל מידי אביו ר׳ מיירים ז״ל. איזור זה היה כעין „אימפריה" קטנה, כי בסביבה הקרובה התגוררו בני משפחתו הענפה של ר׳ משה־אהרן, והמרחק בין בתיהם ובין מרכז העיירה היה כק״מ אחד או שניים. בין בתיהם ובין בנין הדואר השתרע שטח־מגורים דליל. כך בלטו בתי המגורים של בני משפחת בורצקי באיזור זה. לסבי ר׳ משה־אהרן ולסבתי חנה־פריידל אשתו, נולדו חמישה בנים וארבע בנות, וכולם התרכזו סביב הוריהם. רק שני בנים — יששכר ויעקב — היגרו לארצות־הברית.

סבי ר׳ משה־אהרן היה יהודי בעל דמות אצילה. היה לו מראה נאה עם זקן ארוך ולבן. הוא היה בעל־צדקה גדול. זקני העיירה היו מספרים, כי כאשר פגשוהו בלילות שבת הולך אל בית־הכנסת מרחק כה גדול, היו שואלים אותו: „מילא, בימי שבתות וחגים, כל יהודי, ואף יהודים מהכפרים הסמוכים, באו לבית־הכנסת, אך בליל־שבת, הלא זה מרחק גדול מדי, שהוא למעלה מכוחך?!" והוא היה עונה: „מה שנוגע למרחק — אקבל שכר־מצוה גדול יותר („לפום צערא — אגרא", כדבריו), ומה שנוגע לגילי — הלא את שכרי כבר קיבלתי במשך כל ימות השבוע, והריני מחוייב למלא חובתי וליתן תודתי לזה שנתן לי את שכרי". „ומלבד זאת", היה ממשיך ואומר, „תארו לכם את העונג הרב שהיה נופל בחלקי כשהייתי הוזר מבית־הכנסת לביתי בליל־שבת, והיו יוצאים לקראתי כל צאצאי — הבנים, הבנות והנכדים, ומקבלים את פני בברכת „שבת שלום" לבבית..."

אל טחנת הקמח שלו היו באים יום יום איכרים בעגלותיהם והיו מביאים עמם את תבואתם לטחינת קמח. את התשלום בעד הטחינה היו מקבלים בעלי הטחנה במזומנים או במצרכים, כגון — תבואות, כוסמת או גריסים. חלק מהמצרכים שקיבל סבי תמורת טחינתו היה מופרש על־ידו לעניי העיר.

כאמור התברך סבי ר׳ משה־אהרן בצאצאים מרובים. בנו — אבי — ר׳ נח — נשא לאשה את אמי אלטה בתם של ר׳ נפתלי־הרץ וסימה מבית דבורצקי, שהתגוררו תחילה בסביבת מייטשעט ולאחרונה התגוררו בברנוביץ. אבי הקים את ביתו במייטשעט בסמוך לבית אביו והיה עוזר לו בטחנת הקמח, ואילו אמי אלטה היתה מהמורות הראשונות בביה״ס העברי הראשון בעיירה. להורי נולדו

שתי בנות ושני בנים. אני, שהייתי בתם הבכירה, יצאתי להכשרה קיבוצית סמוך לפרוץ מלחמת העולם השניה, ואחרי תלאות מרובות הגעתי לארץ־ישראל, שם אני מתגוררת כיום. בתם השניה, אחותי פייגה־לה, סיימה את לימודיה בסמינר לגננות של „תרבות" בוילנה על־אף שהתיתמה מאבינו ר' נח, אשר נפטר בגיל צעיר בשנת

נח בורצקי

1930, והתחילה לעסוק בחינוך ילדים במייטשעט. מכתביה של פייגה־לה שנשלחו באותן השנים אל קרוביה בחו"ל ונכתבו בשפה העברית, שמורים אצלי עד היום. מקריאתם מסתבר, כי כל שאיפותיה היו להגיע לארץ־ישראל ולהמשיך את לימודיה באוניברסיטה העברית בירושלים. מתוכן המכתבים ומסגנון כתיבתם מתברר גם, כי אילו היה עולה בידה להגשים את שאיפותיה, היא היתה עתידה כיום להיות מדענית בשטח החינוך, שטח שבו התעניינה מאז ומתמיד. לדאבון הלב היא נספתה בשואה יחד עם אמנו ושני אחינו מיירים והרצל.

בנו השני של ר׳ משה־אהרן היה דודי ר׳ שמואל. הוא נשא לאשה את אטל לבית בלוך והיו להם שתי בנות וארבעה בנים. כאחיו ר׳ נח, עבד גם ר׳ שמואל עם אביו בטחנת הקמח. ר׳ שמואל שירת בצעירותו כקצין בצבא הצאר, ואילו אשתו היתה עקרת־בית מסורה וגם שחקנית בחוג הדרמתי המקומי. כל משפחתו של ר׳ שמואל ניספתה בשואה, פרט לבת אחת שעלתה לארץ־ישראל כאחת החלוצות הראשונות של תנועת „השומר הצעיר" במייטשעט בשנת 1936.

בנו השלישי של ר׳ משה־אהרן היה דודי ר׳ בן־ציון. הוא נשא לאשה את חשקה לבית שרשבסקי, והיתה להם בת אחת יחידה. בת זו בלטה ביופיה ובכשרונותיה בבנות העיירה, והיתה שחקנית ראשית בחוג הדרמתי של העיירה. ר׳ בן־ציון ואשתו ניספו בשואה, ואולם בתם ניצלה בנס ולאחר תלאות מרובות הגיעה לארץ־ישראל אחרי המלחמה והקימה בה את משפחתה.

אלטע בורצקי והבנים — הרצל ומיירים

בנותיו של ר׳ משה־אהרן התחתנו והקימו משפחות משלהן. דודתי מרים הקימה את ביתה בהורודישץ, ושם גם ניספתה יחד עם כל בני משפחתה. דודתי דבורה, אשר היתה נשואה למשה הי״ד ודודתי הניה, אשר היתה נשואה ללייבל ליסובסקי, הקימו שתיהן משפחות במייטשעט. כל בני המשפחות עבדו בטחנת הקמח המשפחתית והתגוררו בסביבתה, עד שניספו כולם בשואה.

גם דודתי נחמה, אשר התאלמנה מבעלה, המשיכה לגור במייטשעט יחד עם אביה ר׳ משה־אהרן ואמה חנה־פריידל. אף היא ניספתה במייטשעט בתקופת השואה.

משפחת בורצקי היתה משפחה גדולה וענפה במייטשעט. בניה סיפקו לחם לכל איכרי הסביבה ותמכו במידת יכולתם בעניי העיירה. מעשיהם הטובים לא עמדו להם בשעה שירדה עליהם ידו האכזרית של הכורת ביחד עם שאר יהודי העיירה.

יהי זכרם ברוך.

חנה מכטיגר (בורצקי)

הנ"ל הביאה למערכת שני מכתבים, הכתובים בידה הענוגה של שא"ב צפורה (פייגל) ממייטשעט שלפני השואה. המכתבים, הכתובים בחום לבה הרך ובסגנון עברי ראוי לשבח, רצופים אהבה אינסופית לארץ־ישראל ורצון עז לעלות לכאן לאחר סיום לימודיה בסמינר העברי בוילנא. אולם אהה, האויב הקדימה ועשה לאל חלום־חייה.

יהיו המכתבים הנלבבים המתפרסמים בזה ככתבם וכלשונם נר־זכרון לנשמתה הזכה והטהורה.

א.

רב שלום לכם דודים ודודות יקרים!

אחרי שתיקה ארוכה לקחתי את העט ליד והחלטתי לספר לכם מה נשמע אצלי וגם לשמוע מכם חדשות.

ראשית כל מה שלומכם? ושלום הדוד והדודה האמריקאיים, שלום בתיה הקטנה וצבי הפעוט? הנני דורשת בשלום כל המשפחה הקרובה לי מאד. דוד ודודה מאמריקה, הנני מאחלת לכם שתמיד תהיו ערים לקראת כל היקר לנו, והלואי שעוד יבוא רגע של פגישה ו„שבת אחים גם יחד".

דודים ודודות חביבים, חושבני שבכל־זאת תחפצו כן לדעת מי זאת הכותבת אליכם. ובכן אני צפורה (פייגל), מתלמדת בוילנה בסמינריון „תרבות לגננות" בכתה ב׳. בעוד שנה וחצי אגמור, ואז אקבל משרה. אבל לדאבוני הגדול קשה לי, לגשם את שאיפותי. בדרכי הארוכה מתגלגלים מכשולים אשר אינם מאפשרים לי להגיע למטרתי. אבל אני, על אף הכל, בראש מורם אצעד קדימה ולא אתן שראשי יהיה כפוף ויכנע לאלה המכשולים. וחושבני שגם אתם תשלחו לי יד עזרה.

מכתבי זה הנני כותבת בבית. באתי לימי החופש החורפיים הביתה ל־18 יום ויש לי רשות לשבת עד ה־9.1. אבל חושבני שאני האומללה אצטרך לשבת יותר כי אין ביכולת האם לשלוח אותי הלאה. את הבית מצאתי במצב רע מאוד. פני האם החוורים ושערותיה הלבנות הפחידו אותי. כל פינה מלאה יגון וצער. לא אותו בית השמח והעליז. אמי, את כל כוחותיה מסרה לי כבר ויותר אינה יכולה. אחי הקטנים יכולים רק להוסיף עוד דמעה לכוס היגונות והבכי. ובכן, יקירי החלטתי לפנות אליכם. באם אתם כן מתעניינים בי, ובכן בבקשה להוסיף עוד לבנה אחת, עוד יד אחת וכבר הבנין יבנה הלאה.

אני אמונה שתקחו את מכתבי זה לתשומת לב, וכן תשלחו לי יד עזרה. כי „אם לא עכשיו אימתי?" ואם לא אתם יקירי תתעניינו בי, אין לי אל מי לפנות. שערי־השמים נסגרו בפני.

פייגעלע (צפורה) בורצקי

עוד פעם הנני פונה אליכם בבקשה שבאמת תבינו אותי ואת מחשבותי. ואל ישאר המכתב הזה אצלכם כמו חתיכת ניר המתגלגלת בגל האשפה. ושלא אצטרך להישאר בבית ולהיות לצחוק וללעג בעיני כולם.

דודי ודודותי היקרים הייתי מאוד רוצה לדעת איזה רושם עשתה עליכם א״י. גם אני הצעירה שואפת ומקוה רק לארץ המולדת. וכן יבוא יום הגאולה לכל העם העברי ואנו נהיה עם ככל העמים. נזרע נחרוש ונקצור. כי די כבר סבלנו, ודי נשאנו עלינו את המשא והעול הקשה שהטילה הגלות על שכמנו. יבוא יום ונהיה עם חופשי, ומרחוק ישמע הקול: שלום שלום יהיה בארץ, „וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ"...

הנני מבקשת אתכם עוד הפעם שתענו לנו, וגם תשלחו תמונה. גם בתיה׳לה וצבי הקטנטן כתבו לנו וספרו איך עבר חג החנוכה בארץ־ישראל. ומכל המתרחש אצלכם. הנני דורשת בשלום כולכם.

ד״ש לבבית לשפרה ולבעלה. אני מזמינה אתכם לפולניה. נא לבוא!

צפורה הנלחמת
עבור עתיד מזהיר

ב.

רב שלום לכם יקרים.

עיני אורו משמחה, אגלי דמעות זלגו מהן, כי גדולה היא השמחה. מלאתם חביבים את בקשתי. תודה רבה לכם, דודי ודודותי היקרים, באמת אתם היחידים שהבינותם וידעתם שקצרה היא השעה ונחוץ להחיש העזרה. ביום שקבלתי את גלויתכם לא ידעתי מה עלי לעשות, הייתי כמבולבלת, רצתי לסמינריון להודיע להם, שגם אני אוכל לגשת לבחינה, שהנני תלמידה ככל התלמידות. הייתי מאושרת!

חיש מהר עברו הבחינות והגיע אותו היום שקבלתי את ה„מטורה״. הו, דודי ודודותי האהובים. קשה לי להביע את שמחתי ורגשותי. עטי הקטן והדל לא יוכל למסור הכול בדיו על הנייר. לבי דופק הומה, סוער כולו. הנני נרגשת. נלחמתי במשך שלוש שנים, אולם נצחתי בקרב, בזיעת אפים עבדתי עד שהגעתי ליום האור. הנני כבר שבוע בבית, ושוב שמחתי אינה שלמה. פני האם החיוורים ושערותיה שהלבינו מצרות הבהילו אותי והעידו על השינוי הגדול שבא בבית. הרגשתי שהנני אשמה בכל. אמת, אני שגרמתי למצב הרע בבית, אבל עשיתי את זאת לא מתוך רעה, רציתי ללמוד, ומוכרחה הייתי לברוח מהעיירה הקטנה והנידחת. בקרבי נלחמים שני כוחות, לבי מתכווץ מכאב בהביטי על האם. אוי יקרים, תמיד האדם נלחם ומעולם לא ישמח בחלקו. אולם אני אשתדל להיות אחרת. את השאיפות הראשונות הגשמתי אשתדל להגשים הלאה. אעמוד שוב לקרב עם החיים ומוכרחה אני לצעוד קדימה. ללמוד הלאה, לא להתעכב. אבל קודם כל עלי להיות אסירת־תודה לכל אלה אשר ידעו להעריך את השתלמותי בוילנה ואשר השתדלו לעזור לי ברגע הדרוש. כעת אקבל משרה ואעבוד, בכדי להרוויח מעט, ואחר־כך רצוני לעלות ארצה ולהשתלם באוניברסיטה, באם זה רק יעלה בידי. שאיפותי הן רק לעלות ארצה, כי זהו המקום היחידי בשבילי.

שלכם באהבה רבה
צפורה

אבי ואמי — בית בורצקי

א.

אמי ז"ל

אמא אטיל ע"ה התיתמה בגיל צעיר. אביה נפטר בן 33 שנים. האם נישאה שנית, נאלצה להשאיר את ילדיה ולעבור לבעלה השני. בהיותה עדיין צעירה למדי כבר משכה בעול הכבד של קיום בית וטיפול בשלושה אחים, ששניים אף מבוגרים ממנה. לאחר מכן קיבלוה למפעל גדול של עורות, והודות לידי הזהב שלה מינוה לגוזרת ראשית אשר סיפקה עבודה לתפרים רבים כך, שקיימה את עצמה בכבוד.

אמי היתה אשה מאד נבונה וברוכת כשרונות. ניחנה בקול ערב לא רגיל, עליזה ומלאת חיים, כשתמיד בת־צחוק על פניה. היתה גם שחקנית ראשית בחוג הדרמטי של חובבים. בכל הצגה מילאה את התפקיד הראשי. שיחקה את „המכשפה", „מירה'לה אפרת" ועוד רבות מהסוג הזה. אהבה לקרוא הרבה ספרים, זה היה תחביבה. עוד לפני עלייתי ארצה היתה יושבת בערבי החורף הארוכים כשספר על השולחן ומתחתיו עוסקת במלאכת הסריגה.

את מקומה מצאה בחברה יפה שכן כולם העריצוה. מוצאה ממשפחה יפה ומכובדת. את הוריה לא הכרתי כבר ולא אדע כלום אודותם. אולם אחי אמה היה רב מפורסם בלידה. בניו כולם מורים, בני־דודים אחרים לומדי תורה, רוקחים ועוד. בביתו של דוד זה בלידה בילתה אמא שנים, שם אהבוה כבת ואחות לכל דבר והיו מספיק סיבות לכך.

זוכרת אני אותה מגיל 3 עת ברחנו כפליטים בסוף המלחמה והתגוררנו בחדר אחד, אמא, אני ונתן. חיי־דלות, אוכל תפל בלי מלח והלבוש שמלה משק אך מקושטת יפה באדום. נעלים גדולות לא לפי מידת רגלי. זוכרת אני שהיתה רק מיטה אחת לשלושתנו ובאחד הימים הופיעה רזרבית עשויה משני מוטות מצופה בשק, ומובן שהיה תור לשינה מדי לילה. פעם בחצות גיליתי שאמי אינה על־ידי במיטה, בלשתי בחושך וגיליתי שהיא יושבת ליד חייל במדים ומתלחשת עמו. הקמתי צעקה: גרשי את החייל מפה אני פוחדת מפניו, וחייל זה היה אבי שלא הכרתיו עדיין.

אמא סבלה רבות בחייה, אך כילכלה אותם בתבונה רבה והחזיקה מעמד עד שובו של אבא מהמלחמה. חברותי תמיד קינאו בי שיש לי אם כזאת, מתקדמת ונבונה, צעירה ברוחה וחברה טובה. אהבתי את אמי אהבה עזה.

ביתנו היה תמיד פתוח לכל. תמיד מלא חברות וחברים מכל הגילים. כולם הרגישו פה טוב, כי גם אמא היתה שותפה לנו והחברות היו משתפות אותה ומתייעצות עמה. גדלו בביתנו 6 ילדים בתנאים קשים אך קבלו חינוך טוב. חונכו לעמל־כפיים, למעשים טובים ולציונות. 5 מאתנו היו בתנועת „השומר־הצעיר", אחד עזב, וגם ההורים היו לצדנו. למרות הבדלי הגילים בין ההורים כשאמא ב־12 שנים יותר צעירה, שררו תמיד יחסים יפים למופת, בלי סכסוך כלשהו או „אוקטבה" גבוהה. הבנים לפעמים התכתשו ביניהם כמו כל הילדים.

דמותה וזכרה של אמא יהיו שמורים בלבי עד יומי האחרון.

ב.

אבי ז"ל

תולדות חיי אבי שמואל לא ידועים לי במיוחד. עד גמר המלחמה ועוד זמן מסויים לאחריה לא הכרתיו כלל. ידוע לי שהיו ילדים תשעה במספר ודומני שעוד אחד או שניים נפטרו. המשפחה כולה גרה יחד עם הסב, את סבתא איני זוכרת כלל.

את אבי הכרתי לראשונה בגיל 6 — 5. הוא שירת בצבא הרוסי כקצין, בכל תקופת המלחמה. לא ידעתי טעמו של אב ותמיד שאלתי מה זה „אבא"? כיצד הוא נראה ועוד שאלות כגון אלו. בשובו הביתה התאחדה המשפחה ומאז (בת 6 הייתי) כבר זוכרת אני אותו היטב. גבר יפה גבה־קומה חסון עם בלורית סבוכה, פיקח וטוב לב. סיפורים על המלחמה לא פסקו מעולם, בעיקר בשבתות ובחגים, בערבי החורף הארוכים, עת המשפחה הסבה לשולחן. ההורים סיפרו רבות על תלאותיהם וכל הקשור במלחמה.

אבי ביקר בארצות רבות וסיפוריו נבעו כמעין המתגבר.

לפני עלייתי ארצה קויתי, שאחי יעלו בעקבותי ואתם ההורים, אולם הגורל התאכזר וכולם הושמדו בלי להשאיר זכר. ואפילו לא נקברו כיצורי אנוש.

יהא זכרם ברוך ושמור לעד.

שרה ביריבים

בית הורי — משפחת וולינסקי

יהודי ממייטשעט חלה באבעבועות שחורות, אושפז ונפטר. הימים ימי מלחמת־העולם הראשונה. כדי למנוע התפשטות המחלה הורו הגרמנים לקבור אותו בבית־הקברות הקרוב ביותר, שהיה במקרה בית־קברות נוצרי. אבי ז״ל לא השלים עם זאת. בלילה התגנב יחד עם עוד שני יהודים אל בית־הקברות, הוציא את הגויה מקברה והעבירה לקבר־ישראל.

כששב הביתה לפנות בוקר אמרה לו אמא: „הרי סיכנת את חייך!"

ואבא השיב: „וכי מה? האם אפשר להשאיר יהודי מישראל קבור בבית־קברות נוצרי?"

טובת הציבור עמדה תמיד במרכז דאגותיו של אבא. אף־כי לא היה יליד מייטשעט, היה מעורה היטב בחיי העיירה. הוא היה עובר לפני התיבה בימים הנוראים. במשך תקופה מסויימת כיהן כגבאי בבית־המדרש והיה חבר בחברה־קדישא, קופת גמילות־חסדים ובגופים ציבוריים אחרים.

אבי, ר׳ חיים־לייב וולינסקי ז״ל נולד בשנת 1870 בערך להוריו ר׳ משה־נפתלי ולאה־פרדל בסביבת העיירה דרוהיצ׳ין בפולסיה, פולין. הם החזיקו שם חוה חקלאית, שחכרו מפריץ אחד. לאבי היו 11 אחים ואחיות. כל חג היתה המשפחה מתאספת יחדיו ולא היה חסר להם עשירי למנין.

אמי, קוניה־רבקה ע״ה נולדה בסלונים להוריה ר׳ דוד ודבורה שוחטוביץ, אשר עסקו בסחר יי״ש. היו להם בן אחד ושלוש בנות.

הורי גרו במייטשעט מאז נישואיהם ב־1899. למשפחתנו הודבק הכינוי „זאַבאַדצ׳יק" ובכל הסביבה ידעו למי התכוונו בכינוי זה. הכינוי היה על שם בית־החרושת לסודה וגזוז שהיה להורי. ליד בית־החרושת פתחו גם בית־מרזח למשקאות קלים („פיביארנה"). שני העסקים נמצאו בבנין העץ בו התגוררנו, שנמצא במרכז העיירה, שחלק ממנו נרכש ע״י הורי מידי הפריץ של קלשניקי. בבנין זה התגוררו גם איסר בלואס ז״ל ויעקב דבורז׳צקי ז״ל, שבביתו נמצא גם בית־המרקחת שלו.

על הבנין בו גרנו עברו גלגולים רבים. במלחמת־העולם הראשונה, כשנכבשה מייטשעט ע״י הגרמנים, הופקע הבנין ע״י הכובשים ושימש כבית־חולים. חלק

מהמשפחה עבר לגור אצל הרשל שלובסקי וחלק עבר לגור אצל משה שבצ׳יק, עד שבית־החולים הועבר למקום אחר.

אבי כיבה כמה וכמה שריפות, שפרצו בבנין. אחת השריפות כובתה על ידיו, כשהבית שימש בית־חולים. מהבית בו התגוררנו באותה עת, הוא הבחין בעשן הפורץ מן הבנין. הוא מיהר למקום והצליח לאתר את האש. אבי הציל גם את ביתו של איסר בלואס ממאכולת האש. לאחר ארוחת־ערב, שאכלו אצלנו האחים קוסטרוביצקי, בניו של יהושע איש הכפר שיצוביץ, אשר למדו במייטשעט, ליווה אותם אבי לביתם. בדרכם הבחין אבא באש הפורצת מביתו של איסר בלואס, הוא מיהר למקום והתגבר על האש שנגרמה ע״י העוזרת, שתלתה כביסה לאור עששית נפט שהתהפכה.

כפי שכבר ציינתי, הרבה אבי לעסוק בענייני ציבור ולסייע לנזקקים. כשהיו מקרים של התנפלויות על בנות יהודיות, דאג אבי לבנותיהן של שתי משפחות, שהתגוררו מולנו. הוא נכנס לבתיהם, הלביש את הבנות בלבוש של בחורים והסתיר אותן בביתנו.

היינו בבית שמונה ילדים: חמש אחיות ושלושה אחים: דוד, גולדה, זליג, רוזה, שפרה, אנוכי, ליזר, ולאה־פרידל.

כולנו למדנו — הבנים בישיבות שונות והבנות בבית־הספר. הלימודים לא מנעו מכולנו לעזור להורים בעסק. זכור לי, שבשבת לא נהגנו לקחת כסף מתושבי העיירה. לכל לקוח היה דף בפנקס. לדף זה היינו מכניסים פתק מוכן מראש ועליו סכום הקניה.

מותו של אבא בשנת 1923 היתה מכה קשה לכולנו. אט־אט התארגנו להמשך החיים, אנו הגברנו את עזרתנו בניהול העסק. במשך הזמן התחילו הילדים לעזוב את הבית ולהקים בתים משלהם. אחי דוד נשא לאשה את טייבה־רבקה מבית אבילב מהעיירה לובטש ושם הקים את ביתו. אחי זליג התחתן במייטשעט ועזר לאמא בניהול העסק. אחותי גולדה התחתנה עם אליעזר פולונסקי והתגוררה לידנו. היה להם בית־מלאכה לתפרות וחנות לעורות. אחותי רוזה נישאה ליצחק־מאיר טופולי והקימה ביתה במייטשעט, בעלה כיהן כשוחט ונהג לשחוט גם אצל יהודי הכפרים הסמוכים. רק אחי אליעזר ואחותי לאה־פרדל לא הספיקו להתחתן לפני שפרצה מלחמת העולם השניה.

מלחמת־העולם חרצה את גורלם של יהודי מייטשעט ובתוכם בני משפחתי, שנשארו בפולין. רוב בני המשפחה ניספו במייטשעט, אחי דוד ובני משפחתו ניספו בלובטש ואילו אחי אליעזר במחנה קוזלוצ׳ובה.

מכל משפחתנו נותרנו רק אחותי שפרה ואני. עליתי ארצה בשנת 1932 כתיירת לתערוכה הראשונה של יריד־המזרח, אשר התקיימה בתל־אביב באותם

הימים, נישאתי למשה קליינשטוב ויש לי שלושה בנים ובת, נכדים ונכדות. אחותי שפרה התחתנה עוד במייטשעט עם יוסף לוזובסקי. בשנת 1933 הם עלו ארצה עם בתם התינוקת. עלייתם נתאפשרה עקב היות בעלה בעל־מלאכה אמיד, מאחר שבאותה עת נתנו הבריטים רשיונות־עליה לבעלי נכסים. הם השתקעו בראשון־לציון. יש להם שתי בנות ובן, נכדים ונכדות.

דואב הלב ואין מנחם על אובדן היקרים לנו ביותר. יהא זכרם ברוך.

עומדים משמאל: משה קליינשטוב, אשתו מרים, יוסף לוזובסקי
יושבים: שפרה לוזובסקי והילדים

מרים קליינשטוב

זכרונות ממייטשעט

בנו של שמעון־יצחק „המגיד", שהיה נוסע־עובר בעיירות, ושם אמו זושקע, שהיתה מחזרת על הכפרים לרגל מסחרה בעופות ומפרנסת תשעה ילדים וממנה קיבל את כינויו „מוניע זושקעס". האב היה יליד ז׳טיל והאם ילידת מייטשעט, שם הקימו ביתם ברחוב בית־עולם ושם נולד מוניה ושאר הילדים.

בשנת 1928 ברח מה„פריזיב" (גיוס) הפולני, העביר את אשתו לעתיד, פייגל לבית בושלביץ מסלונים, לארגנטינה ושם התחתנו. שם הקים בית ועוסק בתעשיית מזרונים ומצליח בעסקיו. יש לו בן ובת נשואים.

ה„לאנדסמנשפט" של המייטשעטאים בארגנטינה מונה 65 משפחות, מהם 35 בבואנוס־איירס. מתאספים מדי שנה להזכרת קדושי מייטשעט וכן בזמן שמייטשעטאי מישראל בא לבקר את קרובי משפחתו. המייטשעטאים בארגנטינה רובם ככולם ציוניים ולבם בישראל ומיצרים בצרתם של ישראל. במלחמת ששת הימים היתה התעוררות גדולה, תרמו ברצון תרומות־כסף גדולות, ובודאי ישמחו בשמחתה של ישראל כאשר יכון השלום.

בני־הנוער לעומת זאת, היינו המייטשעטאים ילידי המקום, מרוחקים קצת מ„יידישקייט" וההורים מתייחסים בדאגה ובספקנות רבה לעתידם ביחס לישראל וביחס לשמירת זכרון מייטשעט בלבם. אך מה שלא יעשה השכל אולי יעשה הזמן ואין להתיאש מהנס בתקופה שכל־כך הרבה נסים התרחשו בישראל.

בני מייטשעט בארגנטינה מעריכים מאד את המפעל הקדוש של הנצחת העיירה וקדושיה ע״י פרסום ספר־זכרון, כדי להפר עצת אויב, שרצה למחות שם וזכר של עיירות יהודיות מתחת השמים. הנה כי כן יוכח לעיני העולם, כי „נצח ישראל לא ישקר!"...

מרדכי (מוניה) חסיד
(בואנוס איירס)

גדליה ונחמה יטביצקי

אני בעצמי מתושבי דבורץ, אך שמורים עמי זכרונות־נעורים ממייטשעט, בה למדתי מלאכה ובה הכרתי משפחות יהודיות יקרות, אך במיוחד אני רואה חובה לעצמי לגמול חסד של אמת לדודי ודודתי גדליה ונחמה יטביצקי. היה זה בשנות העשרים, ואני אז כבן 14 שנה, שבאתי למייטשעט ללמוד מלאכת התפרות אצל לייזר פולונסקי (דעם זאַוואַדטשיקס איידעם) והתאכסנתי בבית דודי גדליה.

מן הראוי לציין בדרך אגב את תנאי העבודה ששררו בימים ההם, כאשר שום ארגון מקצועי לא היה קיים בעיירה ואיש הישר בעיניו יעשה. שנה ראשונה עבדתי חינם אין כסף בתורת שוליה, בשנה השניה התחלתי לקבל תשלום בשיעור של 250 זהובים בשנה (50 דולר). שעות העבודה היו מהשכמת הבוקר עד אחרי מעריב, ובחורף גם יותר מאוחר. מלבד פולונסקי עבדו במקצוע זה גם נוח גולדשטיין, אחיו של הרב אלחנן גולדשטיין, נחום דער שטעפער ואחרים.

הדוד גדליה — יהודי בן־תורה ושומר מצוות, שמשאו ומתנו באמונה. אחרי יום־עבודה קשה בחנותו לכלי־בית, היה רץ לבית־המדרש ללמוד שיעור במשניות לפני קהל המתפללים בשעות שבין מנחה למעריב. מלבד המצוות שבין אדם למקום, שקיים בכל נפשו ובכל מאודו, היה שוקד גם על מצוות שבין אדם לחברו והיה, על־כן, אהוב ומקובל בעיני אלוהים ואדם. בשנת 1935 הובהל לוורשה לניתוח דחוף ע״י הרופא הידוע ד״ר סולובייצ׳יק, אך נפטר שם ונטמן בבית־העלמין של פראגה.

בזה צירוף מקרים מענין מהסממנים של הימים הגורליים ההם — בעת פלישת הגרמנים לפולין בספטמבר 1939 שירתתי כחייל פולני בוורשה ולרגל המלחמה תפשנו עמדות מגן מאחורי המצבות בבית־הקברות בפראגה. וכאשר האיר הבוקר אחרי פעולות הלילה, שמתי לב לתמהוני הרב, שעמדתי היתה ליד מצבת קבורתו של דודי. הראיתי זאת למפקד הגדוד שלי ויהי הדבר לפלא. כידוע לא ארכה ההגנה זמן רב ונפלתי בשבי הגרמני, ולאחר הסכם פולני־גרמני שוחררתי מהשבי לאחר חודשיים.

הדודה נחמה. — אשת־חיל, עוזרת בעסק ועוסקת בצדקה וחסד בחיי בעלה, ומשנתאלמנה המשיכה בחנות לכלי־בית. ביתה עמד על גבעה בתוך העיירה ליד ביתו של אחיה ישראל בילסקי (שרה׳ס) האופה. כאשר נכנסו הגרמנים

למייטשעט בשנת 1941, נאלצה משפחת לייבה מרגולין לעזוב את דירתם ולעבור לגור יחד עם נחמה יטביצקי.

בזמן ה„אקציה" במייטשעט התחבאו כולם במרתף הבית, שהכניסה אליו היתה מוסתרת היטב במשך זמן רב. אך לבסוף נתגלו שוכני המרתף ע"י אחד הגויים, הובלו לקבר־האחים אשר בחבויניק ושם הוצאו להורג.

יצחק בנימין (יטביצקי)

מייטשעטאים בפרטיזנים

יושבים מימין: משה רבק, מינה לוין (גורסקי), דבורה מלישנסקי, אסתר לוזובסקי, חיים קרבץ
עומדים מימין: חנן פלג, אברשה חנהל'ס ברוך לוין, מאיר לוזובסקי,
פריידל מקרנסקי (מרגולין), משה קורן

ר' יהושע־אהרן לוזובסקי ז"ל

ראשית דבר שמורים היטב בזכרוני סבי וסבתי הורי אבא. — סבי ר' דב־בר לוזובסקי ז"ל היה יהודי חסיד, בר־אורין ומכובד בעמיו. עסק בעסק הקדרות ונהנה מיגיע כפיו כמנהגם של יהודי מייטשעט מימים ימימה. כן היה בעל מידות תרומיות, שיהודי העיירות בימים ההם הצטיינו בהן. זכור לי יום פטירתו, שקרה בתקופת מלחמת־העולם הראשונה — בחג הפורים חזר מבית־הכנסת שמח וטוב לב לאחר קריאת המגילה. בדרכו סר לבית בנו, שתה עמו „לחיים" לכבוד החג והלך לביתו בריא ושלם. כעבור שעות אחדות באו לאבא והודיעו לו על פטירתו. זכורה לי גם סבתא שהיתה זקנה ושבעת ימים בעת פטירתה.

אבי ר' יהושע־אהרן ז"ל, היה בן־ישיבה וישב על התורה ועל העבודה עד גיל 25. רק לאחר שמילא את כרסו תלמוד ופוסקים עד שיצא שמו לתהילה כלמדן מופלג, נשא לאשה את חנה בת ה־14 לבית שקולניקוביץ ונולדו להם 10 ילדים, מהם גדלו 4 אחים ו־3 אחיות. אח אחד מלבדי, מאיר לוזובסקי, עלה ארצה אחרי המלחמה, שאר האחים והאחיות ניספו בשואה, הי"ד.

אבי ז"ל היה יהודי בעל הדרת־פנים, שזקן יורד על פי מידותיו. מעורב עם הבריות היה והתהלך במישרים עם אלהים ואדם. שלח את בניו לישיבות וגידלם על התורה והמסורה כמנהג אבותיו בידיו. היה קבלן־בנין ובעל תעשיית זפת, פחמים ומלבנה וגם הבנים השתלבו במקצוע ועזרו לפיתוחו ואף עבדו ברשות עצמם.

בזכות עסקיו ששיגשגו היה אמיד ובעל בעמיו, שזכה לשני שלחנות — תורה וסחורה. הוא בנה לו בית גדול כיאה למעמדו, אך גם השכיל להנות את הזולת מהונו, מאונו ומגרונו. כקבלן עזר לבנות את ביה"ס „חורב", תיקן ושיפץ את בית־הכנסת וכיו"ב פעולות ציבוריות חשובות בשטח הדת. נהג בחסידות עם הבריות בהושיטו עזרה וסעד לכל דורש, ואין צריך לאמר שהקפיד על כך, שלא להסב לסעודת השבת אלא אם כן אורח יסעד על שלחנו. ולבסוף יצויין שהיה בעל־תפילה מעולה בעל קול ערב ורצוי לקהל.

בתום מלחמת העולם הראשונה מתה עליו אשתו חנה, היא אמי ז"ל, וכל עוד היו בנות בבית ישב באלמונו ורק לאחר שהבנות נישאו לאנשים נשא לו אשה שניה.

כותב הטורים הללו היה עוזרו הראשי בעסקיו הרבים, אף בנה לעצמו בית גדול וחשב לשבת בשלווה כהלכות גוברין יהודאין. אך השקט היחסי שלפני הסערה הגדולה, העתידה להניע אמות הסיפים של בנין הגולה היהודית, העיר אותו למחשבה ולפעולה. יום אחד בשנת 1933 גמלה בלבי ההחלטה שאין אני יכול עוד לשבת על הר־געש, קמתי וחיסלתי את ביתי ואת רכושי ועליתי לארץ־ישראל בה בניתי את ביתי הקבוע בראשון־לציון.

כעבור זמן קצר דרשתי אלי את אבי יחד עם אשתו, שהתגוררו בביתי שנתיים ימים. בשנת 1937 חשקה נפשו של אבא לחיות בירושלים עיר הקודש, שם התפרנס משיעורי־תורה שנתן לפני ציבור המתפללים והלומדים בבתי־המדרש. הוא נפטר לבית־עולמו בירושלים בשיבה טובה בגיל 89 ונטמן בהר־הזיתים. אשתו האריכה ימים אחריו.

ת. נ. צ. ב. ה.

1) חנן קוסטילנסקי (יו״ר), 2) משה בלסקי (סגן) 3) מניה נובומישסקי (גזברית)
4) יצחק גילערוביץ 5) יעקב נובוגרודסקי 6) יוסף שקולניקוביץ׳ 7) שמריה ספיר
8) זליג ווליַנסקי 9) ראובן ברעסקי 10) יוסף לוזובסקי

יוסף לוזובסקי

פאַמיליע לובעצקי

אַ קליין יינגל בין איך געווען, ווען איך האָב פאַרלאָזט מייטשעט, אָבער אַ גרויסע משפחה האָב איך געהאַט אין מייטשעט און איבערגעלאָזט אין מייטשעט. מיינע עלטערן זענען געבוירן געוואָרן אין מייטשעט. און אויך מיינע צוויי זיידעס און צוויי באָבעס האָבן געוווינט אין מייטשעט און אַ גרעסערער טייל פון זיי זענען געבוירן געוואָרן אין מייטשעט, זיי זענען באַערדיקט געוואָרן אויפן מייטשעטער בית־הקברות.

מיין זיידע מיירים לובעצקי איז געבוירן געוואָרן אין שטעטעלע טורעץ. ער האָט חתונה געהאַט מיט אַ מייטשעטער מיידל מיטן נאָמען דאָבע, זיי זענען פאַרבליבן אין מייטשעט און דאָרט אויסגעלעבט זייערע יאָרן. זיי האָבן געהאַט זעקס טעכטער און צוויי זין, איינער פון די צוויי איז געווען מיין פאָטער יצחק־עקיבא לובעצקי ז״ל.

מיין זיידע מיירים לובעצקי האָט זיך פאַרנומען אין מייטשעט מיט אַרענדעס ביי פריצים אין דער געגנט, אָבער צום סוף האָט ער דאָס אָפּגעלאָזט, און ווייל דער זיידע איז געווען אַ גרויסער תלמיד־חכם און זייער אַ קלוגער ייד, איז ער געוואָרן אַ משולח פאַר ישיבות. גלייכצייטיק האָט ער זיך פאַרנומען מיט רפואה־זאַכן, ער האָט געלערנט רפואה־סוגיות אין תלמוד און רמב״ם. די רע־צעפּטן האָט ער געשריבן אין לאַטיינישע ווערטער און אויך אין יידיש, און דאָס אַלץ לשם שמיים, ער האָט דאָס געהאַלטן פאַר אַ גרויסער מצווה, בעיקר פאַר אָרעמע מענטשן. צום זיידן איז מען געקומען פרעגן עצות, יידן און נישט־יידן, אָפילו צו פאַרשיידענע סכסוכים האָט מען אים אויסגעקליבן אַלס בורר, און ווען ער איז געווען אין אויסלאַנד אַלס משולח, האָבן מענטשן געוואַרט ביז ער איז צוריקגעקומען, כדי ער זאָל זיין אַ בורר ביי זיי.

מיין זיידע מיירים איז געווען אַ פעטער פון באַוווּסטן ראש־ישיבה אין גראָדנע, הרב הגאון ר׳ שמעון שקופּ זצ״ל.

מיין צווייטער זיידע האָט געהייסן יצחק באַרעצקי, און די באָבע האָט געהייסן שרה־רחל. זיי זענען געבוירן געוואָרן אין מייטשעט און זענען געווען די עלטערן פון מיין מוטער יאַכנע־רבקה. מיין זיידע יצחק איז געווען אַ ברודער פון משה־אהרן באַרעצקי, און זיי ביידע האָבן געהאַט מילן צו מאָלן מעל און

גרויפן. די צוויי מילן האָט אויפגעבויט זייער פאָטער מיירים באַרעצקי, און האָט זיי צעטיילט ביידע זין.

מיינע עלטערן יצחק־עקיבא און יאַכנע־רבקה האָבן עמיגרירט קיין אַמע־ריקע. מיר זענען געווען דריי קינדער, איך, מיין ברודער אליעזר־שמואל און אַ שוועסטער שרה־רחל (סילוויאַ). ליידער זענען די עלטערן מיט דער שוועסטער שוין נפטר געוואָרן אין אַמעריקע.

אין מייטשעט האָב איך איבערגעלאָזט אַ גרויסע פאַרצווייגטע משפחה. פון איין זייט מיין מוטערס קרובים, די משפחה באַרעצקי און די משפחה הירשל נאָוואָמישיסקי (דער מוהל), זיין פרוי נחמה־דבורה ע״ה איז געווען אַ שוועסטער פון מיין מוטער. און פון דער צווייטער זייט — מיין פאָטערס קרובים, זיינע שוועסטער צביה און כיענקע. צביה איז געווען די פרוי פון חייקל איזראַ־עלעוויטש און כיענקע איז געווען די פרוי פון איסר זוסמאַן. אַלע האָבן זיי געהאַט גרויסע פאַרצווייגטע משפחות.

יצחק עקיבא און יאחנה רבקה לובעצקי

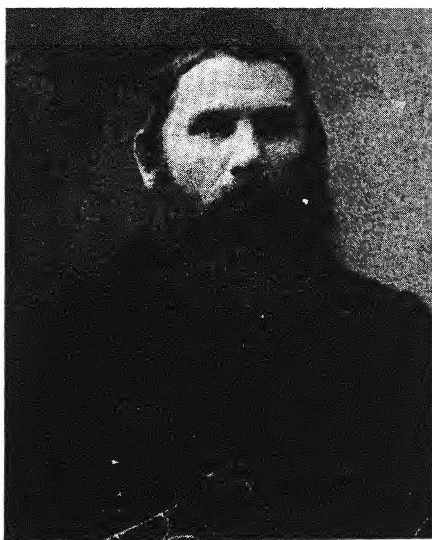
די שורות שרייב איך פאַרן יזכור־בוך פון מייטשעט, דאָס וואָס איך האָב געדענקט וועגן מיין משפחה און באַשריבן וועגן זיי, ווייזן וואָס פאַר אַ גוט פעלד איז געווען מייטשעט, וואָס אויף אים האָבן אויסגעוואַקסן אַזעלכע גוטע און טייערע בוימער, ,,כי האדם עץ השדה״. גוטע און טייערע ייִדן זענען געווען אין מייטשעט, זאָלן די מייטשעטער קינדס־קינדער וויסן פון וואַנען זיי שטאַמען און ווער זענען געווען זייערע אבות־אבותיהם...

דוד־לייב לובעצקי
פאַראייניקטע שטאַטן

משפחתי — בית מרגולין

בבואי לתאר את משפחתי במייטשעט, עלי להקדים ולספר תחילה על תקופה מוקדמת יותר של משפחתי. לאמיתו של דבר, אין אני ילידת מייטשעט; משפחתי החלה להתגורר בה רק בשנת 1923, אחרי מות אבי ר׳ מרדכי מרגולין ז״ל.

סבי, ר׳ יעקב־יוסף מרגולין ז״ל, מוצאו מהעיירה שעמיזווע שברוסיה, בה כיהן כשוחט העיירה. הוא ואשתו חסיה ע״ה הקימו את ביתם בעיירה זו, ובה נולדו להם שלושה בנים ושתי בנות.

ר׳ מרדכי מרגולין

הבן הבכור, משה ז״ל, הקים ביתו אף הוא כאביו ברוסיה. היו לו שלושה בנים ושלוש בנות, מהם עברו בן ובת, יעקב מרגולין הי״ד ודבושה שינבסקי הי״ד, לפולין בעת המהפכה הבולשביקית. הם התגוררו לאחרונה בברנוביץ, הם ניספו

בשואה מבלי להשאיר אחריהם אף שריד. שאר בניו ובנותיו של משה ז״ל מתגוררים עד היום ברוסיה, ולכולם יש משפחות עניפות.

הבן השני הוא אבי ר׳ מרדכי ז״ל. בצעירותו הוא שירת כחייל בצבא הצאר והשתתף במלחמת רוסיה יפאן (1905). לאחר מכן התגלגל לעיירה סטרובין שע״י סלוצק, ושם נשא לאשה את אמי שיינה, בתו של השוחט דסטרובין ר׳ גדליהו קדושין ז״ל.

לימים נפטר סבי ר׳ יעקב־יוסף מרגולין ז״ל, והסבתא חסיה נשארה אלמנה. למרבית הצער נפטרה כעבור זמן גם הסבתא השניה שלי — אשתו של סבי ר׳ גדליהו, וברבות הימים נשא הסבא ר׳ גדליהו את הסבתא חסיה לאשה, וכך המשיכו שניהם להתגורר בסטרובין.

אחרי מות סבי ר׳ גדליהו ז״ל, כיהן תחתיו אבי ר׳ מרדכי כשוחט העיירה עד שנת תרפ״א (1921). להורי נולדו שלושה בנים ושלוש בנות, ושמותיהם: יעקב, אברהם, אבא, דבושה, שרה, ואנוכי.

בשנת 1921 ערכו הגויים פוגרום ביהודי סטרובין, והפילו מהם חללים הרבה. חלק מיהודי העיירה הצליח לברוח ממנה ולהינצל מהפוגרום, ובתוכם היתה גם משפחתנו. אז עברנו לפולין והתיישבנו תחילה בעיירה הורודזיי, שאף בה כיהן אבי ז״ל כשוחט.

בנו השלישי של סבי ר׳ יעקב־יוסף ז״ל היה אריה־לייב מרגולין. הוא הקים את ביתו במייטשעט ונשא לאשה את בדנה, בתו של ר׳ אשר אורז׳כובסקי ז״ל. נולדו להם חמישה בנים ושתי בנות. רובם ניספו בשואה, פרט לבן ובת אשר ניצלו מהשואה וכיום הם מתגוררים בישראל.

הבת הראשונה של סבי היתה רבקה, והיא היתה נשואה לר׳ יעקב סדובסקי ז״ל. הם התגוררו בברנוביץ ונולדו להם שלושה בנים ושתי בנות. דודי ר׳ יעקב סדובסקי נפטר בשנת 1941, ואילו בתו חשה ניספתה בילדותה בשנת 1920 במקרה אסון שאירע בביתם. שני בנים שלו נמצאים כיום בארץ; הראשון מרדכי, עלה אליה בשנת 1936 ואילו השני, קלמן הוא ניצול השואה. יתר בני המשפחה ניספו בשואה, פרט לאחד הנכדים, בנה של הבת השניה כיענע, אשר הצליח להינצל וכיום נמצא בברית־המועצות.

הבת השניה של סבי ר׳ יעקב־יוסף היתה שרה. היא הקימה את ביתה ביקטרינוסלב שברוסיה, ולמרבה הצער לא ידועים לנו פרטים נוספים עליה.

כאמור עקרה משפחתנו להורודזיי לאחר הפוגרום בסטרובין. כעבור שנתיים חלה אבי במחלה ממארת, הובל לורשה ובה נפטר ונטמן ביום י״ז באב תרפ״ג, (1923). אחרי מות אבי ז״ל החליטה משפחתנו לעבור מהורודזיי למייטשעט, בה התגורר דודי אריה־לייב מרגולין, אחיו של אבי ז״ל.

במייטשעט פתחנו פנסיון לקייטנים. תחילה התגוררנו בביתו של יעקב זלוטניק, שהיה ע״י ביתו של יצחק ליברמן, ובו אף החזקנו את הפנסיון. אח״כ עברנו לבית מרווח יותר בפדלז׳אן. את הפנסיון ניהלו בעיקר אמי ואחיותי דבושה ושרה, ואילו אני רק עזרתי להם משום שאז עדיין למדתי בברנוביץ. לאחר שנים מספר יצאתי לקיבוץ הכשרה, ובשנת 1936 עליתי לארץ. אחי אברהם ואבא עסקו בחכירת מחלבות אצל פריצי הסביבה וייצרו גבינה שוויצרית, ואילו אחי הבכור יעקב נשאר בברנוביץ, התחתן בה ופתח חנות לממכר צבעים, טפטים וכימיקלים. הוא נהרג בהפצצות הראשונות על ברנוביץ בשנת 1939, ומשפחתו ניספתה בשואה.

שיינה מרגולין

אט אט התרוקן ביתנו במייטשעט. אחי אברהם התחתן, התגורר תחילה בברנוביץ במשך שנים מספר ואח״כ עבר לגור בהורודישץ, בה ניספה יחד עם משפחתו. אחי אבא נפטר במייטשעט בשנת 1938 לאחר שחלה בדלקת ריאות עקב תעשיית הגבינה שבה עסק. אחותי דבושה נישאה והתגוררה בברנוביץ. בתקופת השואה היא עברה עם כל משפחתה למייטשעט ובה הם ניספו יחד עם שאר בני המשפחה. אחותי שרה נישאה במייטשעט ליהושע רבינוביץ, ויחד עם אמא היא המשיכה לנהל את הפנסיון עד שהורמה יד המרצחים והם פגעו גם בהם יחד עם שאר יהודי מייטשעט.

יהי זכרם ברוך.

חמדה לוברני (מרגולין)

בית ר׳ צבי־הירש אהרונוביץ ז״ל

מתוך ערפלי זכרונות ילדותי עולה בעיני הפגישה עם סבא ר׳ צבי־הירש אהרונוביץ ז״ל וסבתי שינה־חישה ע״ה מתוך שילוב של נסיעה מהעיר ברנוביץ אל הכפר סוורוטווה אשר ליד מייטשעט.

נסיעה ברכבת ל„בית הנתיבות״ במייטשעט ומשם בעגלה רתומה לסוס, שבאה להקביל פנינו, ובה ישובים אמא וחמשת ילדיה המצפים בכליון עיניים לראות את פני סבא וסבתא הממתינים לבואנו לקראת החגים.

ר׳ צבי־הירש אהרונוביץ

עם רדת היום מגיעים אנו למקום צפייתנו, סבא עטור הזקן וגופו הבריא כשל עובד אדמה מקביל פנינו בשמחה מרובה ומכניסנו לבית והנה כבר בכניסה הראשונה לבית סבא אנו נתקלים במספר יהודים המטיבים לבם באוכל ומשקה. לשאלתנו בחדר הסמוך על האנשים מסביר לנו סבא את המצוה של מתנת עניים שיש לקיימה כל השנה ולאו דוקא בפורים. לכאורה מלים פשוטות אך בקיום המעשה ביום זה ובימים שלאחריהם אנו רואים את קיום המצוה הלכה למעשה. נושא

שהרבי בחדר בעיר מקדיש לו כל יום שישי, כדי להחדיר בתינוקות של בית רבן את קיום המצוות והמידות בנוסף ללימוד התורה, הנה אנו רואים את סבא מקיים את המצווה של הכנסת אורחים במלוא מובן המלה, כפי שאברהם אבינו עומד בפרשת דרכים ומצפה לעוברי־אורח ומשמשם אישית כעומד על גביהם. מצוות הכנסת אורחים קיים גם בכך שהפריש 2 חדרים מביתו לבית־כנסת לתפילה עבור אנשי סוורוטווה וזכורני איך לבו היה עולה על גדותיו משמחה בעת שנוכח שבביתו מתקיימות התפילות, לא אחת אנו הנכדים מעלים זכרונות מהתפילות בימי חגים בבית סבא.

סבא ז״ל היה „מתנגד״ ואהבת התורה ולומדיה היתה מושרשת בקרבו עמוק עמוק, אהבת ארץ־ישראל, עם ישראל ותורת ישראל היתה טבועה בדמו. לא אחת היה אומר לנו, כי ארץ־ישראל נמצאת במקום רחוק וכל אחד כבר מילדותו צריך לישאוף ביום מן הימים להגיע ולחיות שם וראינו בפניו את הצער שהוא אישית אינו יכול לממש זאת. זכה הוא לפחות לראות בנסיעת בתו שהיא אמנו היקרה שתחי׳ יחד עם ילדיה לעלות לארץ ומי שלא ראה את שמחתו בעת אריזת החפצים והלווי לרכבת לקראת עלייתנו ארצה לא ראה שמחת יהודי מימיו.

אהבתו ליהודי לא ידעה גבול. נדמה לי שהוא הפך למציאות את מאמר ר׳ עקיבא „ואהבת לרעך כמוך״ זה כלל גדול בתורה. ולאו מלתא זוטרתא היא בעולם שהוא אחד בפה ואחד בלב. היה מצטער שלא ניתן לו, מסיבות שלא היו תלויות בו, לעזור לזולת והיה שמח שמחה עזה כאשר נזדמן לו להיות לעזר לזולת.

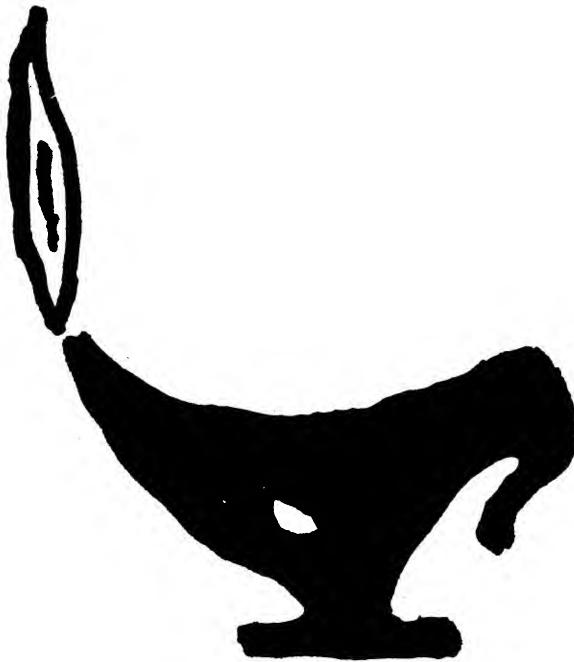
ובאשר לאהבת התורה ולומדיה לזה לא היה גבול. את בניו שלח לישיבות ללמוד תורה ואת בנותיו השיא רק לבני תורה. סבתי ז״ל כיתתה רגליה בישיבות ע״מ למצוא לבנותיה את המעולים שבישיבה ושניהם יחד לא חסכו ממון כדי „לקנות״ חתנים בני תורה וידוע הדבר בסוורוטווה, כי בית זה היה הבית היחידי שכל הבנות נישאו לבני תורה ובניו היו בני תורה. הבת מיכלה נישאה תחילה לאחד מגדולי תלמידי ה„סבא״ מנובארדוק ולאחר מותו נישאה בשנית לרב של דומברוביץ. הבת חנה נישאה לאהרן פינצוק שהיה ראש ישיבה בקלצק. הבת ציפה (צפורה) נישאה לראש ישיבה באחד מישיבות נובארדוק. הבן הצעיר בן־ציון נשאר לעזר ליד הבית ועל כולם עם בני משפחותיהם עלה הכורת בימי השואה. בן שני והוא הרב פסח אהרונוביץ הצליח לחמוק עם פרוץ המלחמה לדרום אפריקה ואף שם הצליח להקים דור ישרים מבורך בני תורה. הוא נפטר לפני מספר שנים ביוהנסבורג מהתקף לב. יהא זכר כולם ברוך.

אמנו פרומה ברכה שתחי׳ נישאה לאבינו ר׳ יצחק אהרן הלוי הורביץ ז״ל, נצר לשושלת השל״ה, שהיה מחשובי חסידי סלונים בחו״ל ובארץ עסק בצרכי ציבור באמונה ועד יום מותו היה גבאי הגמ״ח של כ״ס. נפטר ב־ד׳ מנ׳ אב תשכ״ט בכפר סבא.

ענף זה של אמנו היקרה שתחי׳ עלה ארצה עוד לפני בוא השואה, כפי שכבר הזכרתי לעיל בשנת תרצ״ד והיסוד של אהבת התורה נשתרש עמוק במשפחה שאף במושבה החילונית ככפר־סבא חינכונו וגידלונו הורינו לתורה ולמעשים טובים. הנכדים המשיכו וממשיכים במסורת אבות בלימוד התורה, באהבת הארץ (לוחמי מחתרת וחיילי צה״ל) ובאהבת אחים.

אין ספק, כי זכות אבות עמדה לנו הן מצד אמי שתחי׳ והן מצד אבי ז״ל, כי תורתנו הקדושה תהיה נר לרגלינו ויתן ה׳ שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו עד עולם.

יעקב הורביץ
אחד הנכדים

ר' דוד־הירשל נובומיסקי ומשפחתו

ר' דוד־הירשל בר' לייב, ענף מפואר לעץ־אבות של משפחת נובומיסקי, היה יהודי תלמיד־חכם, חסיד ומשכיל. בכל לילה היה משכים ל„חצות", טובל במקווה לפני התפילה וכו'. בהצטיינו בפיקחות יתירה ובבקיאותו בהוויות העולם, היה הרב משתפו בדיני־תורה שבין סוחרים, והיה נוהג בענווה יתירה להקדים לבוא לפני הרב, כדי למנוע הזמנה ע"י השמש שיש בכך משום יהירות.

היה מוהל מפורסם דור שלישי, היא עבודת־קודש שקיבל מידי אביו ומאביו זקנו. ניהל חנות עורות שממנה פירנס את ביתו המסועף ברווחה. בתורת משכיל התמצא במדעים המודרניים וביחוד בחכמת הפיסיקה. יסופר עליו, כי בעת שכבו על ערש דוי התווכח בדבר החוק הפיסי שלפיו יצוף הקרח על־פני המים, וכל זה השכיל להוכיח על בסיס של דברי־תורה.

אשתו נחמה־דבורה נודעה בעיירה כאשה צדקנית, שהיתה עזר כנגדו לבעלה במעשי צדקה וחסד, בניהול בית יהודי המושתת על תורה ומסורה, בחינוך ילדים לתורה ולמצוות, כמיטב המסורת של בית נובומיסקי, ששמו יצא לתהילה במייטשעט ומחוצה לה. היא נפטרה בשנת 1918 ממחלת הטיפוס שהשתוללה לאחר מלחמת־העולם הראשונה.

בית ר' דוד־הירשל ונחמה־דבורה היה משפחה ברוכת ילדים. הם הקימו דור ישרים של שבעה ילדים, 5 בנים ו־2 בנות, ואלה הם:

אברהם־יוסף הבן הבכור, שבגיל 18 הוסמך לרבנות. למד שחיטה והיגר לארגנטינה. הקים שם משפחה ומשמש כשו"ב. ביקר בארץ בשנת 1965.

מיירים־מאקס, עתונאי שהיגר אף הוא לארגנטינה. ביקר בארץ בשנת 1966 אצל אחותו בכפר־אז"ר.

יהושע — סוחר קונפקציה שהיגר לארגנטינה, הקים שם את ביתו ומשפחתו.

מאיר — קיבל חינוך עברי לאומי בבית־ספר „תרבות" במקום. חי בארגנטינה.

פועה־פייע — למדה בבית־ספר „תרבות" ונישאה לפליט מגרמניה. ניספתה בשואה עם בעלה ושני ילדיהם חנה ופייטל, ביחד עם האב ואשתו השניה אסתר־רחל.

פועה (פאיע) נובומישיסקי

שרה — כותבת השורות הללו לזכר המשפחה. נישאה לאריה אהרונובסקי, שבא מארץ־ישראל לביקור אצל משפחתו במיר. שם הכירו זה את זו והתחתנו בבית אבא ובשנת 1935 נסעו לארץ־ישראל. מהראשונים שעלו על הקרקע בכפר־אז"ר, הקימו בית ומנהלים משק. נולדו להם בן ובת.

שרה אהרונובסקי
(לבית נובומישיסקי)

שיינע־רחל סימקאָף־באַדער

אַ מייטשעט־אַמעריקאַנער יידישע שרייבערין

שיינע רחל איז געבוירן געוואָרן דעם 18 סעפטעמבער 1899 יאָר אין מייטשעט, גראָדנער געגנט, רוסיש־פּוילן. איר פאָטער איז געווען אַ מלמד אויפן ישוב און די מוטער האָט געהאַלטן אין שטעטל אַ חדר פאַר קליינע קינדער. ביז 9 יאָר האָט זי געלערנט ביי דער מוטער און נאָך דער מוטערס טויט האָט זי זיך געלערנט פאַר אַ שניידערין און דערצויגן געוואָרן ביי קרובים.

אין עלטער פון 17 יאָר איז זי געקומען צו אירע ברידער און שוועסטער אין אַמעריקע, ווו זי האָט בייטאָג געאַרבעט אין שאָפּ און ביינאַכט זיך ווייטער געלערנט אין שול. אין די גאָר פריע יאָרן האָט זי געשריבן לידלעך און מעשהלעך, אָבער דרוקן די זאַכן האָט זי אָנגעהויבן ערשט אין יאָר 1925 אין דער „פרייע אַרבייטער־שטימע", ניו־יאָרק. האָט פאַרפאַסט אַ ריי פּיעסעס, וואָס זענען זינט 1916 אויפגעפירט געוואָרן אין יידישן טעאַטער אין פאַרשיידענע לענדער.

אין די אַלע יאָרן האָט זי זיך באַטייליקט מיט לידער, קינדער־מעשהלעך, אין אַמעריקע אין די פאָלגנדע אויסגאַבן: „פרייע אַרבייטער־שטימע", „יידישע טאָגבלאַט", „דער טאָג", „מאָרגנזשורנאַל", „פאָרווערטס", „די צוקונפט", „דער אַמעריקאַנער", „קינדער־צייטונג", „קינדער־זשורנאַל", „ניו־יאָרקער וואָכנבלאַט" און אַנדערע אין ניו־יאָרק; „די יידישע וועלט", פילאַדעלפיע; „דער יידישער קוריער", שיקאַגאָ; „קענעדער אָדלער", מאָנטרעאָל; „דער יידישער זשורנאַל", טאָראָנטאָ; ווי אויך אין די יידישע צייטונגען אין דרום־אַמעריקע.

אין בוך־פאָרם פאַרעפנטלעכט: „אין געראַנגל פון לעבן", צוויי בענדער דערציילונגען און נאָוועלן מיט אַ הקדמה פון גרשם באַדער. באַנד 1, ניו־יאָרק, 1943, 253 זייטן; באַנד 2, 1949, 287 זייטן מיט אָפּשאַצונגען פון ש. ניגער, ז. שניאור, מ. וויטיעס, א. ל. באַראָן, א. אלמי און אברהם רייזען. פון אירע 25 פּיעסעס זענען אויפגעפירט געוואָרן אויף דער בינע: „קרבנות פון ליבע" (1916); „אַ נאָמען נאָך דער מאַמען" (1918); „עפן די אויגן" (1920); „פאַר דער חופה" (1924); „סודות פון יעדן הויז" (1926); „פאַר טאַטע־מאַמעס זינד" (1927); „מיידל פון מיין האַריץ" (1930); „פאַר וואָס מיידלעך אַנטלויפן" (אויפגעפירט דורך לודוויג זאַץ אין 1932); „העלאָ, מאַלי" (אויפגעפירט דורך מאַלי פּיקאָן

אין אַרגענטינע אין 1932) ; „**דער מזלדיקער אלמן**" (1964), ווערט געשפּילט אין מדינת ישראל א"אַ. גרייט איצט צום דרוק צוויי בענדער פּראָזע אונטערן נאָמען „**מיין לעבן אין טעאַטער**".

ביז 1930 יאָר געאַרבעט אין אַ קליידער־שאָפּ, שפּעטער זיך מפרנס געווען פון אירע געשפּילטע פּיעסעס. וווינט אין ניו־יאָרק. געווען די פרוי פון גרשם באַדער. — „אירע בילדער פון איר קינדהייט אויף יענער זייט באַהויכט סיי מיט אידיליע און סיי מיט דראַמע" (ש. ניגער). „עס גייט נאָך אַלץ מיט מיט איר די אַלטע אָרעמע היים, וואָס זי מאָלט געטריי און ערלעך" (אברהם רייזען). רייכע ביבליאָגראַפיע זע : לעקסיקאָן פון דער נייער יידישער ליטעראַטור, זעקס־טער באַנד, ניו־יאָרק, 1965.

געבראַכט צום דרוק
משה צינאָבין

אויבן פון רעכטס :
וולפה ראבינאוויץ, חנה בערמאן, גאָלדע (הרב בעלסקיס טאָכטער), משה ליבערמאַן
צווייטע שורה : יעקב גינזבורג, דוד דעם שוחט'ס איידעם, ברוך רוסס (ראַזוואסקי)
זיצן : דוד וואלינסקי, נח גאָלדשטיין

משפחות פולונסקי־אידלין

שורשי המשפחה שלי נעוצים במייטשעט מדורי דורות. סבתא ליבע, שעתידה היתה להביא את אבי לאויר העולם, היא הזכרון העתיק ביותר שלי משושלת־היוחסין העניפה של משפחתנו. סבתי, שהטבע בירכה בצאצאים הרבה, נתאלמנה רחמנא־ליצלן, צעירה, ומשפעת בניה שניים בלבד נשארו במייטשעט: דודתי שרה מלניקובסקי, ואבי אברהם־אבא. השאר היגרו רובם ככולם ל„עולם החדש". צאצאיהם ובני־צאצאיהם חיים שם עד היום ברווחה. בקיץ תשכ"ו התראיתי עם כולם פנים אל פנים בבתיהם.

אברהם־אבא פולונסקי נתן עיניו במושע לבית אידלין, ולימים לקחה לו לאשה. אמי מושע היתה בת להינדע ודוד אידלין סבי, יהודי יקר ומופלג בתורה. לימים, כשנפקחו עיני — היו הם שניהם, סבי וסבתי אידלין, עומדים למראשותי ומשפיעים על אמא רוב עצות מעצות טובות כיצד לגדל אותי — התינוקת. שנים אחדות גרנו ביחד עמם. קשה לי להיזכר כמה שנים, אולם בטוחני שכבר הייתי תלמידה, כי הרי זכור לי כאילו אתמול קרה הדבר. פסח, אחי הצעיר ממני כשהובל ל„חדר" בפעמים הראשונות מתקשה היה להבחין בין „א" ו־„ב" וסבי, בראותו אותי מנסה ללמד אותו, היה אומר בביטול: „ער האָט א פאַרשטאָפּטע קאָפּ, זי האָט אַ קאָפּ". לוטים בערפל זכרונותי מסבי וסבתי, כי נסתלקו מעולמנו בהיותי ילדה. סבתי ליבע האריכה ימים מהם עד היותי לאשה.

קשרי המשפחה בינינו ובין דודי ודודותי משני הצדדים היו קשרים אמיצים. אולי כדאי פה להזכיר סעיף משפחה נכבד זה שלנו: לסבא וסבתא אדלין היו שבעה ילדים, שלשה בנים וארבע בנות: חיה־פרל, שרה־מלכה, חנה־אידה ואמי מושע, חיים־יהושע, אברהם־יצחק ויהודה (יודל). דודתי חיה־פערל היגרה לארה"ב והתחתנה עם מרגוליס, דודתי חנה־אידה נישאה ליהושע (יאשע) פולונסקי, שהיה דודי מצד אבי, גם הם עשו חיל בארה"ב וצאצאיהם נמצאים בקשר אתי. דודתי שרה־מלכה נישאה בטיקטין. בנה יחזקאל ובתה שושנה על משפחותיהם נמצאים עמנו פה בארץ ובתה האחרת חנה־אידה בארה"ב. דודי חיים־יהושע בנה ביתו בעיירה ליד ווארשה, דודי יודל היגר לארה"ב.

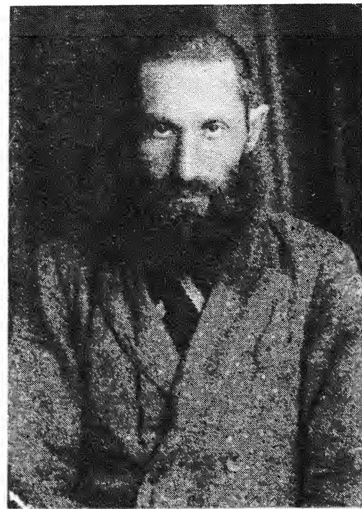
דרכו של דודי אברהם־יצחק היתה יותר מלאת נפתולים, ולקצה הדרך הגיע ל„גלזגו" אשר בסקוטלנד. שם היה פעיל בקהילה היהודית. הקשר שלי עמו נותק

בהיותי תלמידה בסמינר בערך בשנת 1930 ביום מותו. אחרי מסע ארוך ומייגע הצליח בנו הצעיר, אמיר, לגלות את כל ששת צאצאיו, בניהם ונכדיהם בגלזגו, אדינבורג ומנצ׳סטר באיים הבריטיים. ואם אני ידעתי במעורפל על קיומם הרי הם לא תיארו לעצמם על קיומי.

מה נפלאה ההרגשה לשוב ולמצוא לאחר למעלה מארבעים שנה בני־דודים ראשונים, המתרגשים לא פחות למצוא בת־דודה בארץ הקודש.

אבי ואמי העמידו שבעה בנים ובנות. הבת הראשונה לאהבתם היתה אחותי הבכורה פריידל, עוד זו בחיתוליה נולד אחי משה־חיים. זה „נגמל" ובכיו של אחי יחזקאל ממלא את ביתנו. באותו קצב־ילודה שנתברכו בו הורי נולדתי אני

אברהם־אבא ואשתו מושע פולונסקי

הצרחנית, ואחרי נולדו אחי פסח, אחותי הצעירה פשה ובן־הזקונים דודקה. בביתנו אשר ב„בית־עולם גאס" גרנו כולנו. אמא, אבא, סבתא וסבא אידלין ואח"כ סבתא ליבע.

אבא נפטר בשנת 1928, והוא עדיין צעיר במיטב שנותיו. אני הוזעקתי מווילנא — מקום בו השלמתי באותה עת את שנת־לימודי הראשונה בסמינר העברי ע"ש ד"ר טשרנא. אמא נותרה אלמנה עם ארבעת ילדיה, שהרי פריידל אחותי נישאה

ומשה׳ל אחי היה כבר בארגנטינה. לרגל המצב „החדש" הוחלט שאחי פסח יסע לארגנטינה, אני אמשיך ואלמד בסמינר בווילנא ופשה ודודקה יהיו עם אמא. רק בדרך נס נדחתה הפלגתו של אחי פסח לארגנטינה וחייו ניצלו, כיוון שהאניה שהיתה אמורה להסיעו שמה צללה תהומה. כיום הוא חי בארגנטינה עם משפחתו. לאחר ארבעים שנות פרידה התראינו לראשונה שוב בארץ, בשנת 1965 ושנתיים מאוחר יותר נסעתי שמה לבקרם.

ימים קשים עברו על אמא. בינתיים הספקתי אני לסיים את לימודי בסמינר ולעלות ארצה ב־1936 עם בעלי יהושע שומרוני ז"ל. כשנודע לאמי שנולד לנו בננו הבכור שמואליק ב־1939 ביקשה שנשלח לה את קווצת שערותיו הראשונה ופיסות צפרניים מאצבעותיו הקטנטנות. בהיותו בן שישה שבועות שלחתי לאמי את מבוקשה, ומאז אינני יודעת אם מכתבי זה השיגה או שמא נעלם. לאחר המלחמה סיפרה לי שכנתנו פריידל מרגולין המתגוררת בקיבוץ „נגבה", שאמי מתה ממחלה, וזכתה לקבר־ישראל.

יחזקאל ואשתו מנוחה לבית מורדקובסקי ובנותיהם היקרות אסתרקה, שרה׳לה ודבורה׳לה, פריידל ובעלה ישראל־משה יזרעאלביץ, רייזה׳לה ואסנה׳לה בנותיהם ואיסר׳קה בנם, פשה ובעלה ודודקה אחי (והוא עוד ילד) הי"ד — כולם הושמדו בגיא־הרצח קדושים וטהורים.

הוי מייטשעט, פיסת קרקע שכוחת אל, על אם הדרך בין ברנוביץ ללידה, בין פיתולי המולצ׳דקה ו„הבלאַטעס", עיירה שוקקת חיים יהודיים ופעילות ציבורית ולאומית, — מה נותר ממך ?! בור עשן ב„חבויניק", או אולי זכר קדוש, הדוחף אותנו — האודים המוצלים מאש — להעלות קורותיך על דפי ספר־הזכרון.

טובה שומרוני (פולונסקי)

משפחתי במייטשעט

מדי הזכרי בבית־הורי, צצים ועולים בי זכרונות עגומים, ורגשות צער ויגון ממלאים את לבי. כל יקירי, אנשי חסד ומעשים טובים, אנשי עבודה ועמל, נרצחו בדם קר ע״י צוררים חסרי מצפון. אותם טובי־לב, שבמעשיהם הטובים נתברכו כל הסובבים אותם, אינם עוד. כולם נעקרו מן האדמה עד השורש, עד היסוד.

במייטשעט קראו לאבי בשם הארוך אברהם־ברל־איצ'ה־אהרק'ס. שם זה כולל בתוכו שלושה דורות: אבי ר' אברהם־דב קורן ז״ל, סבי ר' יצחק קורן ז״ל, ואביו של סבי ר' אהרן קורן ז״ל.

שלושת הדורות הללו הם ילידי מייטשעט. לצערי אין לי הרבה פרטים מדוייקים עליהם, כי לא הספקתי לקבל ולקלוט נתונים וידיעות משפחתיים, מאחר שבפרוץ מלחמת־העולם השניה הייתי צעיר למדי. צעיר לימים הייתי כאשר התחלתי לעבור את תקופת מבול הדמים הנאצי בפולין, שלא פסח גם על עיירתנו.

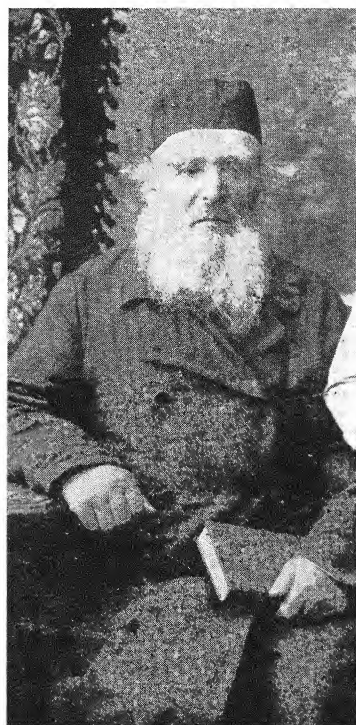
סבו של אבי ר' אהרן קורן שימש כ„פלדשר״ של העיירה, והוא כונה בשם „אהרקע דער רופא״. כנראה שבאותה תקופה רחוקה לא היו רופאים במספר שיאפשר לעיירות קטנות כמו מייטשעט ליהנות משירותי רפואה מוסמכים, ולפיכך הועסקו בריפוי אותם אנשים שנקראו „פלדשרים״. ה„פלדשר״ היה יותר מאח ופחות מרופא, אבל במזרח אירופה היה לו מעמד של רופא. לפי מיטב זכרוני סיפרו בבית, כי הסבא של אבי „אהרקע דער רופא״ היה מקבל חולים יהודיים ולא יהודיים גם יחד ומטפל בהם, וגם איכרי הסביבה היו באים אליו כדי להתרפא, או כדי להביאו בעגלה לבתיהם שבכפרים הסמוכים לשם ריפוי חולים.

ואם הזכרתי את אבי־זקני ה„פלדשר״, מן הראוי להזכיר כאן את ה„פלדשר״ האחרון ששירת במייטשעט — ר' משה אורול („ר' משה דער פלשר״). הוא היה אביהן של זילפה בס ואסתר אורול (הבת אסתר היתה ידועה בעיירה כשחקנית מצטיינת בחוג הדרמטי). עם פטירתו של ר' משה אורול ז״ל, נסתיימה במייטשעט תקופת ה„פלדשרים״, לפי שאחרי מותו התיישב בעיירה ד״ר קרמן ששירת כרופא הסביבה. אחרי תקופה ארוכה עזב ד״ר קרמן את מייטשעט ועבר להתגורר בסלונים, ואת מקומו ירש ד״ר קפלן, אשר שימש כרופא העיירה והסביבה עד השואה.

לסבא של אבי ר' אהרן קורן היו שני ילדים — בן ובת. הבן היה סבי ר' יצחק קורן והבת, שנקראה שרה־רבקה, התחתנה עם לייזר־קדיש סטולוביצקי, יליד

מייטשעט אף הוא, והקימה את משפחתה בעיירה. נולדו להם שלושה ילדים — בן ושתי בנות. הבן צבי התחתן אף הוא במייטשעט והתגורר בה יחד עם הוריו, הבת קריינה התחתנה בברנוביץ, ואילו הבת השניה יהודית התחתנה עם אבא שמולוביץ.

מימין: החובש ר׳ אהרן קורן ז״ל
משמאל: אברהם־דב קורן ז״ל

סבי ר׳ יצחק קורן המשיך להתגורר כאביו ר׳ אהרן במייטשעט, הקים בה את משפחתו יחד עם הסבתא קריינה, ונולדו להם שלושה ילדים — שני בנים ובת. סבי היה יהודי גברתן, ונמנה עם יהודי העיירה אשר התארגנו בזמנו בארגון להגנה עצמית. כמו כן היה גם חבר בחברה־קדישא. בקיץ 1935 אירע אסון; סבי הלך להתרחץ בנהר מולצ׳דקה הסמוך לעיירה, ולמרבה הצער טבע בנהר.

בנו הבכור של סבי היה דודי ר׳ עזריאל קורן ז״ל. הוא היגר בצעירותו לארה״ב, ואחרי 65 שנות חיים בארץ זו עלה לעת זקנתו לישראל, בשנת 1968. למרבית הצער הוא לא האריך ימים בישראל, וכעבור מספר חודשים נפטר.

הבת של סבי, דבורה־מיכלה, היגרה אף היא לארה״ב. שם הקימה את ביתה ומשפחתה, ובה היא מתגוררת עד היום.

הבן השני של סבי היה אבי, אברהם־דב קורן. הוא התחתן עם אמי ליבה, והם הקימו ביתם במייטשעט. היינו במשפחה חמישה בנים: עזריאל, שבתאי, מרדכי, פייבל־לייב, ואנוכי הבכור. גם אבי המשיך את המסורת המשפחתית, וכאביו היה חבר בחברה־קדישא של העיירה. זכורני כיצד היה לוקח אותי עמו בילדותי כדי להשתתף בסעודת־המצוה של ז׳ באדר — יום הצום וסעודת־המצווה של כל חברי החברה־קדישא בעולם. הורי התגוררו יחד עם הסב והסבתא באותו בנין ועיבדו ביחד את חלקת האדמה המשפחתית שהיתה להם בהמשך ביתם עד הביצות (ה„בלאטעס״).

אבי ז״ל היה בין 22 היהודים הראשונים אשר נלקחו ע״י הז׳נדרמריה המקומית ביום כ״ז בשבט תש״ב (1942) והובלו אל מאחורי טחנת־הקמח למקום ייצור הפחם („סמולרניה״), ושם נרצחו על ידם. בתוך הקבוצה הזו היו אברהם־דוד זוכוביצקי, אלתר חרל״פ, שלום רבינוביץ, אליעזר בליצקי, סוניה צרבנסקי, אסתר צרולניק (אחותו של מרדכי קרבצ׳וק, אשר התחתנה עם ברל צרולניק), ועוד. זוכר אני כיצד רצתי אל חברי ה„יודנראט״ ובקשתי את עזרתם, כדי לשחרר את אבי ואת שאר היהודים. ואכן, לייבל גילרוביץ ניצל את רשיון התנועה שהיה ברשותו ונסע להורודישץ ולברנוביץ. אני ליויתי אותו כעגלון בעגלה שעמדה לרשות ה„יודנראט״ ככלי־תחבורה. לייבל גילרוביץ השתדל למענם והצליח לקבל מהמשרד הגרמני את הפקודה לשחרר אותם, אבל זה היה כבר מאוחר ומיותר: הז׳נדרמים הספיקו כבר לרצוח את כל אנשי הקבוצה.

אנו — אמי, אחי לייבל ואנוכי — הצלחנו להנצל מגיא־ההריגה במייטשעט בנסים גדולים ובדרכים־לא־דרכים, והגענו אל גיטו דבורץ, שבו חשבנו להישאר ולהינצל, אולם כבר נגזרה הגזירה ועלתה במחשבה, ובשעת מצור ומצוד על גיטו דבורץ איבדתי את יקירי האחרונים. רק אני לבדי נותרתי מכל בני משפחתי, ולאחר תלאות ויסורים הגעתי לארץ־ישראל בשנת 1946. עתה, משיש ביכולתי להנציח את זכרם של בני־משפחתי בספר מייטשעט, חש אני כי מילאתי חובה קדושה כלפי הקדושים, הטהורים והתמימים, אשר נרצחו על לא עוול בכפם בידי בני־השטן ועוזריהם הארורים בשנות השואה.

יהי זכרם ברוך.

משה קורן

בית ר׳ משה־אהרן שבצ׳יק

שורות אלו נכתבות בספר־הזכרון לעיירתנו מייטשעט, כדי שהדורות הבאים אחרינו יזכרו ולא ישכחו את אבותינו שהתגוררו במייטשעט והושמדו ע״י צר וצורר בתקופת השואה. רק אני ואחי יחיאל, המתגורר כעת בארה״ב, נשארנו שרידים אחרונים ממשפחתנו במייטשעט, לכן רוצה אני לגשר בין העבר לעתיד, בין המשפחה הגדולה שלנו במייטשעט ובין צאצאינו אשר לא הכירו את משפחתנו מקרוב. ישימש הספר הזה גם כספר־יוחסין משפחתי ואם אי־פעם ירצה אחד מצאצאינו לדעת את שורש המשפחה, ימצא את מבוקשו בספר זה.

ר׳ משה־אהרן שבצ׳יק ז״ל ועלקע שבציק הי״ד

אבי ר׳ משה־אהרן שבצ׳יק היה יליד מייטשעט, גם אבי זקני ר׳ אהרן שבצ׳יק ואשתו — סבתי, היו ילידי מייטשעט. יש להניח, כי גם הדורות הקודמים של משפחתנו היו ילידי מייטשעט, פרט לאמי, עלקע לבית ציגלניק, אשר היתה ילידת העיירה פולונקה והתחתנה עם אבי במייטשעט בה הקימו את משפחתם.

סבי ר׳ אהרן היה סוחר בכפרים („קאראבעלניק״), הוא מכר כל מיני סחורות לאיכרים וקנה מהם את התוצרת שלהם. גם אבי התעסק במסחר הזה, וכן גם דודי — אחיו של אבא ר׳ יצחק־יעקב שבצ׳יק. לאשתו של דודי, זלדה, היתה גם מאפיה בה מכרו בעיירה דברי־מאפה שונים, בעיקר לאיכרים בימי השוק.

לאבי היתה גם אחות במייטשעט, אשר היתה נשואה לשמחה דוד. הדוד שמחה־דוד התעסק במסחר ביצים. היה קונה ביצים מכל הרוכלים בעיירה ומכל הסוחרים אשר היו קונים ביצים בימי השוק והיה מייצא אותם לברנוביץ ולערים גדולות אחרות.

במשך הזמן עזב אבי את עסקי הרוכלות, מאחר שאמי לא הסכימה, כי אבא יעדר מהבית במשך כל השבוע, ורכש זכות לתחבורת נוסעים בעיירה. מייטשעט היתה עיירת־קיט ותנועת הנוסעים בה היתה מרובה. תחנת־הרכבת היתה בכפר מיצקביץ — כארבעה ק״מ מהעיירה. עד שנת 1930 היו נוסעים בעגלות. זוכר אני איך אבא סידר על משטח צריף גדול בצורה של אוטובוס, קישט אותו יפה עם מושבים נוחים, והתחבורה התנהלה באמצעות סוסים.

כשהילדים בבית גדלו, למד אחי יחיאל נהגות, ובשנת 1931 רכשנו לראשונה מונית ומיד אח״כ שני אוטובוסים. המונית שימשה לשרות מיוחד, אוטובוס אחד נסע בקו מייטשעט — ברנוביץ דרך העיירה מוש, ואילו האוטובוס השני נסע בקו מייטשעט — נובארדוק דרך העיירות דבורץ ונובייליִנה.

בעידן של היום נראית התחבורה במונית או באוטובוס כדבר רגיל ושיגרתי, אבל במייטשעט של שנות השלושים של זה היה חידוש, ממש תגלית. זוכר אני איך בפעם הראשונה יצא האוטובוס ממייטשעט לברנוביץ, וכשעבר את הכפרים בדרך, היו מקרים שאיכרים נבהלו מהאוטובוס וברחו; הם לא הבינו איך יכול דבר כזה לנסוע בלי סוסים...

זוכר אני מקרה מעציב עם האוטובוס שנסע בקו מייטשעט־ברנוביץ. תחנת המוצא של האוטובוס מברנוביץ למייטשעט היתה ברחוב סנטורסקי, בחצרו של אלי שבצ׳יק, שהיה לו מחסן גדול של מכולת. באותו יום העמיד אחד הנוסעים זוג אופניים על הגג של האוטובוס, ובמקרה נהג את האוטובוס אחד הנהגים השכירים שלא היה יהודי. אחי יחיאל הזהיר אותו כי לא יוכל לעבור עקב קו חשמל שהיה בחצר, אך הנהג לא שמע בקולו של אחי, התחיל לנסוע ונתקל בחוטים, יצא מהאוטובוס ורצה לעלות על הגג, כדי לסדר אפשרות למעבר. אחי הזהיר אותו שנית שלא יעשה זאת, כי סכנת נפש יש בזה, אבל הנהג עמד על דעתו, עלה על הגג והתחשמל. מאחר שלעיריית ברנוביץ היה חלק של אשמה בנידון, עקב זה שהחוטים בחצר היו בגובה לא מספיק, וכ״כ החוטים לא היו מבודדים, העניין לא התבר דיו וטושטש בצורה כלשהי...

בשנת 1933 נפטר אבינו ר׳ משה־אהרן. אחי יחיאל התחתן עם בת מעיר רוז׳נוי, ושם הקים את ביתו, קיבל אוטובוס אחד ובמקום מגוריו החדש הקים קו אוטובוס. גם אחי אהרן ואנוכי למדנו נהגות, ואנו, יחד עם אחינו זאב (וועלוול), המשכנו בעסק. בשנת 1934 יצאתי לקיבוץ הכשרה ע״מ להתכונן לעלות לארץ־ישראל. אחי אהרן התחתן במייטשעט והמשיך בעבודתו בה, יחד עם אחינו זאב, עד פרוץ מלחמת־העולם השניה, בה עלה הכורת על כל בני המשפחה כעל יתר יהודי מייטשעט, ורק אנוכי ואחי יחיאל נשארנו בחיים.

אחי יחיאל הוגלה לרוסיה, ומשפחתו ניספתה מיד עם כניסת הגרמנים. הוא עבר שבעה מדורי גהינום, התגלגל אחרי המלחמה לאוסטריה, והסתדר בה כאח וכנהג בבית־חולים. שם הכיר את מירל למקין, בת אחותם של הרב אלחנן ונח גולדשטיין. הם התחתנו ונסעו לארה״ב, שם נולדה להם בתם היחידה. אני ניצלתי מהשואה, כי הספקתי לצאת את מייטשעט לפני מבול הדמים, ממש — מספר חודשים לפני פרוץ המלחמה, כשעליתי לארץ־ישראל בעליה ב׳.

אבי ז״ל היה איש ישר ותמים בעל לב טוב, אהב להיטיב עם הזולת, אם ע״י מתן גמילות־חסדים לכל מבקש, ואם ע״י מתן בסתר. היה תמיד עוזר לשד״רים באיסוף תרומות והיה גבאי בחברת תהילים בעיירה. במלחמת העולם הראשונה, כשעיירתנו נכבשה ע״י הגרמנים, פינו הכובשים את כל הדיירים מהבניין הגדול מולנו אשר בו התגוררו המשפחות בלאס, וולינסקי ואחרים, והפכו את הבניין לבית־חולים זמני. הורי קלטו חלק מהדיירים בביתנו ע״מ להקל את מצוקתם.

במייטשעט היה קיים גדוד מכבי אש, אשר עד שנת 1935 היה מורכב מיהודים בלבד, כן היתה קיימת תזמורת של מכבי האש והמנצח עליה היה אלי בוסל מז׳טל. היו״ר שלה היה שמעון לחוביצקי, ובין המארגנים של התזמורת היה גם אחי יחיאל, גם אני הייתי חבר בתזמורת. כל חברי התזמורת פעלו בהתנדבות, וחלק מהכנסותיה של התזמורת אשר נבעו מנגינות בחתונות ובנשפים היה מיועד להוצאות שוטפות וגם לקרן־קיימת־לישראל.

יהודה בן־משה (שבצ׳יק)

שייכותי למייטשעט

שייכותי למייטשעט היא אמנם בעקיפין, אך שייכות רבה. נולדתי בכפר גורקי, שנמצא 14 ק"מ ממייטשעט ו־24 ק"מ מסלונים. הורי — אברהם רומנובסקי (אברהמ"ל הארקער) ואמי שרה־מושע אף היא לבית רומנובסקי (בני דודים היו) — שלחו אותי ללמוד למייטשעט, כאשר הייתי בגיל ארבע וחצי. הזכרונות מאותה „תקופת קדומים" שלי הם כמובן קלושים ביותר. זכור לי רק, כי נמסרתי לטיפולה של זקנה אחת, והמלמד הראשון שלי שהורני דעת בחכמת האלף־בית — היה יהודי רגזן, שהראה לי לא פעם את נחת זרועו. למרות כוחותי הפעוטים ניסיתי כנראה להתגונן ואולי אף להתקיף, ועל רקע זה שובשו בינינו היחסים עד כדי כך, שלאחר „זמן" אחד (חצי שנה, בערך), סיימתי את הקריירה הלימודית שלי במייטשעט והועברתי להמשך לימודי לסלונים, אך את מייטשעט הוספתי לבקר מדי פעם, כי המשפחה ברובה נמצאה שם.

כאמור חיו הורי בכפר. מייטשעט ככל העיירות בתחום המושב היתה מוקפת יהודים כפריים, או כפי שקראו להם „ישובניקים", ביטוי שהיה שם־נרדף לבורות ועם־הארצות, וכן חומר מצויין לכל מיני הלצות בפולקלור היהודי במשך דורות רבים. כאחד שהכיר חיים אלה מקרוב יכול אני להעיד, כי היו ביניהם לומדי תורה ואנשים שהיו רחוקים מאוד מבורות. אולם באופן כללי אפשר להגיד, כי תשעה קבין של גלות ירדו על יהודים אלה, שבחלקם הגדול היו עניים מרודים. מחמת מצוקת הפרנסה הם „נישבו" בין הגויים, ולפעמים בפינות נידחות ביותר. „ישובניקים" אלה היו נתונים באופן מתמיד לנגישות מנגישות שונות ולהשפלות מצד שכניהם — הרבה יותר מאשר יהודי העיירות והערים. היו אלה חיים קשים מנשוא. ואם המבוגרים כך — הצעירים על אחת כמה וכמה. אולם לא ארחיב את הדיבור בנושא זה שאינו מן העניין ברשימה זו. וייסלח לי, כי „הגנבתי" שורות ספורות אלו לזכרם. השואה והחורבן יישרו להוותנו את החשבון בין כל סוגי היהודים — בעיר, בעיירה ובכפר. לכולם היה גורל אחד.

בהתחלת שנות השלושים — ואני אז בוורשה — קיבלתי ידיעה, כי אחי הבכור מת מהרעלת דם והובא למנוחות במייטשעט. סיפרו לי אחר כך, כי אחי

התנגד שיסיעו אותו העירה לרופא, פן „השכנים" ישמחו בראותם אותו במצב זה... באמצע שנות השלושים הודיעו לי במברק, כי אבי חולה מאוד ועלי להגיע תיכף למייטשעט. לאחר לילה נסיעה ברכבת הגעתי לסלונים ומשם נסעתי לברנוביץ. הגעתי למייטשעט לפנות ערב, כי לא היתה רכבת לפני זה. הסתבר כי אבא היה במשך כל היום במצב של גסיסה, אך התעקש בכוחותיו האחרונים לראות אותי לפני מותו. ואכן כאשר הגעתי וגחנתי על מיטתו חלף חיוך על פניו החיוורים, נשק לי, מלמל כמה מילים בלתי מובנות והוציא את נשמתו. הבן — אברהם — שנשא את שם סבו — אבי — נפל במלחמת ששת הימים בכיבוש רמת הגולן. אמי לקתה לאחר שנים אחדות בשטף דם במוח. ביקרתי אותה במייטשעט בקיץ 1939. כאשר נפרדתי ממנה לא ידעתי אז, כי שוב לא אראנה עוד.

כאשר הייתי בא למייטשעט הייתי מתאכסן בעיקר אצל הדודה נחמצ'ה, אחות אמי. בעלה יעקב גינזבורג, הדוד יענקל, כפי שקראנו לו, היה מלמד תנ"ך, ואם אינני טועה — גם דקדוק. הוא היה אדם קפדן, אולם אמרו עליו, כי מי שלמד אצלו — ידע טוב את התנ"ך. בשלהי מלחמת העולם הראשונה פקד אותם אסון גדול, שלוש בנות מתו עליהם זו אחר זו במשך זמן קצר, מאחת המחלות שהיו נפוצות בתקופה ההיא. נשאר להם בן יחיד — מאירקה. מאז האסון נעשתה הדודה עוד יותר אדוקה, וזה התבטא בצורות שונות, ובעיקר — במעשים טובים. היא היתה, כפי שאומרים, נשמה טובה, ורבים מאוד חיבבוה. הדודה רוזה היתה שנים רבות אחות מיילדת במייטשעט והסביבה. אגב, לאחר השואה נמסר לי, כי הדודה נחמצ'ה והדודה רוזה היו האחרונות מהמשפחה שנשארו בחיים חודשים רבים. הם רצו ממיסתור למיסתור עד אשר השיגה גם אותן יד הצורר. הדודה זלטה ובעלה אליהו עברו ממייטשעט לברנוביץ ושם ניספו.

אולם ראש המשפחה הענפה הבלתי מוכתר — היה הדוד לייב רומנובסקי, רוקח שעבד שנים רבות בבית־המרקחת של משפחת דבורז'צקי במייטשעט, ואחר־כך רכש בית־מרקחת משלו בעיירה בקשט, בסביבות לידה. אצלו גם התחנכו שני הבנים היתומים של אחי, מאירקה ולייבלה. הם הצטרפו לפרטיזנים ונפלו באחד הקרבות עם הגרמנים. הדוד לייב חי עד שנות העשרים בפנים רוסיה. המהפכה הבולשביסטית הבריחה אותו משם. הוא חזר כאמור למייטשעט. חיבבתי אותו והוא היה קרוב לי מאוד. על פעילותי הציונית הוא השקיף בחיוך סלחני. הציונות לא דיברה אל לבו, אם כי הוא לא התנגד לה. חבר שלי, שבמקרה טולטל באותן שנים קודרות לעיירה בקשט והצליח להישאר בחיים, סיפר לי, כי נפגש שם עם דודי ושוחח אתו רבות, כי איש־שיחה נעים היה הדוד לייב. בין היתר אמר לו, כי אם יזכה וישאר בחיים — הוא יבוא אלי ארצה. הוא לא זכה ולא זכיתי גם אני, כי חלומו יתגשם.

אולם נחזור למייטשעט. לפעמים אהבתי להתארח אצל אחיו של אבא — הדוד ברל רומנובסקי, (לא לערבב אותו עם ברל רומנובסקי, בעל בית־מסחר המכולת). הדוד ברל היה עוסק בעשיית גבינה הולנדית. הקובעת בבית היתה כנראה הדודה אלקה. בתם היחידה נישאה לנוח גולדשטיין, שהיה פעיל במכבי־אש ובחוג הדרמתי. היה שקט נעים בבית זה והרגשתי טוב אצלם.

הזכרתי קודם את ברל רומנובסקי השני, שהוא בעצם היה הראשון מבחינת מקומו ומעמדו בעיירה. אבותיהם של ברל ושל אבי היו אחים. כל פעם שנזדמנתי אצלו היו מרחפים לנגד עיני טיפוסים נלבבים משל „העיירה", או „ר' שלמה נגיד" של שלום־אש. ברל היה יהודי ירא־שמיים, אולם מה שהערכתי אצלו במיוחד היה הסובלנות לגבי דעותיו והתנהגותו של הזולת, טוב היה לשוחח אתו. פיקח מאוד היה האיש ובעל מזג טוב. אני נזכר, כי באחת השיחות, בדברנו על מישהו שידע איכשהו להסתדר עם מצפונו, הוא אמר לי בחיוך: מה הפלא, הרי ידוע, כי על־פי הדין מותר לקצר קצת את השפם או הזקן, אם זה מעכב את האכילה... אשתו מלכה היתה אשה צדקת, במלוא מובן המילה. כל ימיה עסקה במעשי צדקה, עזרה לנזקקים, ברוב המקרים תוך מתן בסתר. ביתם במרכז כיכר השוק היה תמיד פתוח לרווחה לכל דורש.

במיוחד הייתי מיודד עם הבן הבכור שלום רומנובסקי. בימי השואה הוא ניצל בנס ונשאר יחידי מכל המשפחה. בסוף שנת 1946 נשלחתי מטעם הקיבוץ לשארית הפליטה בפולין ולמחנות הפליטים בגרמניה ואוסטריה. בלינץ אשר באוסטריה נפגשתי אתו ולשמחתנו לא היה גבול. הוא נסע לארצות־הברית ושימש כמפקח על הכשרות באחד מבתי המטבחיים ע"י שיקאגו. היינו בקשר מכתבים מתמיד. לפני שנתיים בערך הוא לקה בשטף דם במוח ונפטר באותו יום. השאיר אשה ושלוש בנות. בתו הבכורה כתבה לי, כי באותם ימים עצובים, עוד לפני השלושים, ילדה בן למזל־טוב ושמו בישראל — שלום. בראשית שנת 1971 הובא ארונו ארצה ונטמן בירושלים.

הנה כי כן זוהי שייכותי למייטשעט. כמו בכל מקום היו גם שם בוודאי צללים לא מעט, אלא „לאור" השריפה הגדולה הצללים ניטשטשו והלכו עד שנעלמו כליל. בזכרוני נחרתה מייטשעט על הנוער שבה, אתו נפגשתי לא מעט. עם יער האורנים הידוע, שמשך אליו מבריאים רבים מקרוב ומרחוק, שם גם אני ביליתי חודש ימים. מייטשעט על כל מוסדותיה ואירגוניה למרות היקפה הכמותי הצנוע. היה היתה מייטשעט עיירה יהודית טיפוסית ונכרתה מארץ החיים. אני מזכיר אותה בכאב וביראת כבוד.

זאב רימון (רומנובסקי)

קשרי עם מיטשעט

אמנם אין אני ילידת מייטשעט, אך הייתי קשורה אליה מכמה בחינות. ראשית, היה לי קשר משפחתי כפול אליה — אמי רבקה ע"ה היתה ילידת מייטשעט, ועד לנשואיה עם אבי מרדכי־לייב ליכטר ז"ל בז'טל, התגוררה כל השנים במייטשעט יחד עם משפחתה. הקשר המשפחתי השני שלי עם מייטשעט היה דודי, אחי אבי, כתריאל ליכטר ז"ל, שהתגורר במייטשעט. בנוסף לקשר משפחתי כפול זה, הייתי בעצמי קשורה לעיירה ומאוהבת בה, נמשכת אליה ומבלה בה זמן רב. בכל קיץ הייתי באה למייטשעט לפני חג השבועות, ונשארת בה עד אחרי שמחת־תורה. רכשתי לי במייטשעט הרבה ידידים וחברים, התקשרתי אליהם, והייתי כבת־בית בבתים הרבה בעיירה.

זוכרת אני, כי מקום המפגש המרכזי שלנו היה בביתן של בנותיו של שלמה־הירשל שלומוביץ ובבית הזבודצ'יק. מאחר שעם החבורה נימנו גם בנותיו של ר' שלמה אהרונוביץ איש הכפר סברוטבה, נהגנו לנסוע לכפר ולבלות בו זמן מרובה עם דבורה אהרונוביץ ואחיותיה.

וכך אירע שהייתי מבקרת במייטשעט לעתים תכופות. כיום, לאחר שנים כה מרובות, כשאני נזכרת בעיירה זו, חובה נעימה היא לי להזכיר את „חסד נעוריה" של העיירה. נמשכתי אליה ואל תושביה משום שכולם קיבלו אותי כל־כך יפה ובסבר פנים יפות עד כדי התקשרות נפשית ממש. בזמנים ההם היה לנוער ממי ללמוד, כי ברוב המקרים היו יהודי מייטשעט טובי־לב, מסבירי־פנים, מכניסי־אורחים ובעלי־צדקה. יתכן שכל זה מקורו בעובדה, שמייטשעט היתה עיירה קטנה המוקפת כפרים מרובים, כשבכל כפר יש יהודים בודדים בלבד. מייטשעט, כעיירה מרכזית בין הכפרים, היוותה באופן טבעי את המרכז היהודי באיזור על כל המשתמע מכך, ועקב כך נרקמו קשרים הדוקים בקרב כל היהודים במייטשעט ובסביבה, חיו זה עם זה כמו בני משפחה אחת.

כאמור היו לי הרבה קרובים במייטשעט, סבי ר' איסר ליסגורסקי ז"ל נולד בכפר פליחובה שע"י מייטשעט, ובסוף המאה הקודמת עבר למייטשעט יחד עם הוריו. הוא התחתן עם סבתי ינטה ע"ה, הקים את ביתו במייטשעט ובה נולדו לו בנים ובנות. כעבור שנים אחדות נפטר הסבא ר' איסר, והסבתא ינטה נשארה אלמנה צעירה עם ילדים קטנים. היא נישאה שנית לקרוב משפחה בשם זלמנובסקי, שהיה גם הוא אלמן עם ילדים קטנים. נשואים אלה הצליחו מאוד, כל הילדים התקשרו להורים והיו מסורים זה לזה בצורה בלתי רגילה.

ברבות הימים גדלו הילדים, וכל אחד הקים משפחה משלו. היה אף מקרה שדודתי שרה־לאה ליסגורסקי, אחות אמי, נישאה לאחיה החורג סנדר זלמנובסקי. מכל בני המשפחה של סבי ר׳ איסר ז״ל נשאר במייטשעט רק דודי ר׳ מרדכי־אייזיק ליסגורסקי, כל השאר עזבו את העיירה, אחדים מהם התחתנו והתגוררו בסביבה, ואחדים היגרו לארה״ב, בתוכם גם הסבתא ינטה.

דודי, אחי אמי, ר׳ מרדכי־אייזיק ליסגורסקי היה חייל במלחמת העולם הראשונה. באחד הקרבות הוא נפצע ונשאר נכה עם שתוק חלקי בגוף. למרות זה הוא היה שנים רבות בעל־קורא בבית־המדרש. היו לו חמשה ילדים — בת בשם גרונה וארבעה בנים. לכל הבנים היו שמות של מלאכים: מיכאל, גבריאל, עזריאל ורפאל. זוכרת אני כיצד השתדל במשך שנים מרובות אצל הממשלה הפולנית שיכירו בנכותו, וע״י כך הוא יוכל לקבל תגמולים חודשיים. אולם השלטונות הפולניים התעלמו מדרישתו והוא נאלץ היה להתפרנס מתמיכת אחיו שהיגרו לארה״ב. זכורני כיצד הדודים שלי — האחים של הדוד מרדכי־אייזיק — היו שולחים לו מדי חודש בחודשו 100 דולר. וכשהייתי מבקרת במייטשעט הייתי מלווה את הדוד מרדכי אייזיק ואת אשתו הדודה אלטה אל בית־הדואר, שבו נתקבל הכסף מארה״ב.

כאמור ־היגרו אחדים מהאחים של אמי ושל דודי מרדכי־אייזיק לארה״ב. הדוד חיים־דוד זלר והדוד משה ליסגורסקי התאקלמו יפה בארץ החדשה, הקימו משפחות עניפות ונשארו מסורים לאחיהם ולמשפחותיהם. כמו שתמכו באחיהם מרדכי־אייזיק, הם לא התנכרו לשאר בני המשפחה. הדוד משה ליסגורסקי הספיק בצעירותו לשרת בצבא ארה״ב, ובשנת 1967 הלך לעולמו בשיבה טובה. הדוד השני חיים־דוד זלר מתגורר עד היום בארה״ב, הוא פעיל בארגון המייטשעטאים בארץ זו, וביקר פעמים מספר בישראל.

כפי שהזכרתי כבר בתחילת מאמרי, אמי רבקה ע״ה נולדה במייטשעט. היא התחתנה בז׳טל עם אבי מרדכי־לייב ליכטר, ונולדו להם שבעה ילדים — ארבעה בנים ושלוש בנות: איסר, זלמן, דוד וירחמיאל, ביילה, ליבה ואנוכי. רובם ניספו בשואה פרט לאחותי ליבה ואנוכי, שהצלחנו להינצל מגיא־ההריגה. אחותי נמצאת כיום בארה״ב ואני ובעלי הקמנו את ביתנו בישראל.

לאבי היה אח — כתריאל ליכטר — אשר התחתן במייטשעט עם חיה־שרה, והיה להם בן אחד — יעקב שמו. הדוד כתריאל והדודה חיה־שרה ניספו במייטשעט בתקופת השואה, ואילו בנם יעקב ניצל לפי השמועה. אולם לצערי הגדול לא עלה בידי לאתר אותו עד היום.

כיום, אחרי שחלפו עשרות שנים מאז התקופה האיומה ביותר בתולדות משפחתנו ובתולדות עם ישראל, לא נותר לי אלא לברך את האנשים, אשר מצאו לנכון להנציח את זכרם של כל הקדושים שניספו בשואה. ישמש ספר־זכרון זה לקהילת מייטשעט נר־תמיד לנשמתם ומצבה נצחית לזכרם של כל קדושי מייטשעט והסביבה, ובתוכם הקרובים והיקרים שלנו.

יהי זכרם ברוך.

זלדה רזבסקי (ליכטר)

בית הורי

בית הורי היה בית יהודי מסורתי וחסידי, כרוב בתי־האבות היהודיים במייטשעט, שהתנהלו על מי מנוחות עד מלחמת השמד. אבי זימל סטולוביצקי היה ידוע בעיירה כסוחר־תבואות, ואמי חיה־טשרנה היתה אשת־חיל, שניהלה את ביתה בכבוד ואף סייעה בידי אבי במסחר. בכוחות משותפים גידלו וכילכלו את ילדיהם ונתנו להם חינוך יהודי יסודי כמיטב המסורת של מייטשעט.

חיה־צ׳רנה סטולוביצקי לבית שלובסקי הי״ד ויבל״א בנה בנימין

מבלי להזניח את מסחרו, שדרש הרבה עמל וטורח, כדי לפרנס את ביתו בכבוד, ידע אבי גם להתפנות ולבוא לבית־המדרש לתפילה ולשמיעת שיעור בתורה וכן לצרכי הענקת עזרה לזולת. גם אמי היתה עזר כנגדו ותמיד מצאה זמן לעזור לנצרך ככל האפשר. באוירה היה זאת גדלו הילדים וספגו ללבם מההווי היהודי העסיסי, אשר כה איפיין את עיירתנו.

לכאורה היינו בבית, מלבד כותב הטורים הללו, שני אחי לייבל ומשה ואחותי שיינה, אך למעשה נמנתה משפחתנו העניפה על הבתים המרכזיים בעיירה, שכן רבים מתושבי המקום היו קשורים קשר הדוק לביתנו, הן קשרים

משפחתיים והן קשרי רעות ושכנות טובה, שהיו פוקדים את ביתנו בימי חול ומועד, בשעת שמחה ויגון, ותמיד מצאו פנים מסבירות ואוזן קשבת.

כחניך תנועת־נוער חלוצית במייטשעט, שאפתי לעלות ארצה ביום מן הימים, אך הנה פרצה מלחמת העולם השניה עם כל זוועותיה הנוראות ושמה לאל את תקוותם של צעירים רבים. אולם היו בינינו גם כאלה, שלא אמרו נואש במצב הקשה ביותר. הם נסעו לוילנא מקום שם התרכזו חלוצים רבים ומשם הופנו לעליה בדרכים לא דרכים שונות. אף אני, נדברתי עם מספר חברים ללכת בדרכם למרות הקשיים והסיכונים הרבים הכרוכים בכך. עברנו גבולות, טולטלנו קשות ברעב ובחוסר כל, עד שהגענו שבעי רוגז ותלאות לארץ משאת נפשנו. פרטים מלאים על נסיעתי נמסרים במקום אחר בספר זה.

לא ארכו הימים והתגייסתי לצבא הבריטי, ובמרוצת מסעינו הצבאיים על־פני ארצות שמעתי בחרדה מפי הפליטים הראשונים, שהתחילו להגיע מגיא ההריגה, על הנעשה באזורנו בכלל ובמייטשעט בפרט. בלבי פנימה קיננה אשליה, שאבי בעל הקשרים ההדוקים עם איכרי הסביבה לרגל מסחרו עמהם, אולי ניצל בעזרתם. אך בשובי ארצה משרותי הצבא נופצה תקוותי האחרונה לרסיסים. מפי ניצולי החרב, וביניהם שרידי מייטשעט, נודע לי על גורלם המר של בני משפחתי, שניספו ביחד עם כל קרבנות השואה.

רק נחמה פורתא היתה לי לשמוע מפיהם, שאבי נלחם כגיבור עד יומו האחרון. הוא פיקד על פלוגת פרטיזנים גדולה, שאירגן ביערות הסביבה, והנחית על האויב מכות גדולות ונאמנות וגרם לו אבידות רבות עד שנפל על משמרתו בגבורה ובכבוד. גם בני־הדודים שלי היו ידועים כלוחמים אמיצים בשורות הפרטיזנים.

שלמה־הירשל שלומוביץ ומשפחתו

סבי חייקל שלומוביץ ז״ל היה מן „החטופים״, שחזר משירותו הצבאי הממושך בגיל שלושים וכמה. בהיותו שרת של רופא צבאי במשך שנים רבות, התמחה ברפואה מעשית, ובשובו הביתה הוענק לו רשיון של חובש וכיהן במשרת חובש ה„גמינה״. הוא התחתן במייטשעט וגידל שישה בנים ובת אחת, מהם ארבעה ילדים היגרו לקנדה ושלושה נשארו בעיירה והקימו שם את ביתם, הלא הם: שלמה־הירשל, הוא אבי, יעקל והבת גוטע. שלמה־הירשל שלח ידו במסחר, יעקל היה סוחר־בקר, והבת גוטע נישאה לעזריאל שקולניקוביץ.

לאבי שלמה־הירשל ז״ל היו שלושה בנים וארבע בנות. בן אחד, חייקל, חי בקנדה, השני אליעזר נהרג בצבא הפולני בזמן הכיבוש, והשלישי דב הוא כותב השורות הללו החי בישראל עם משפחתו. הבנות ניספו בשואה יחד עם ההורים.
ביתנו היה בית חרדי ולילדים ניתן חינוך יהודי־מסורתי. אני למדתי בישיבת ברנוביץ והייתי חבר באגודת „תפארת בחורים״, אך יחד עם זאת חתרתי בכל הדרכים לעלות לארץ־ישראל. ואמנם אחרי תקופת הכשרה בקיבוץ־הכשרה בווילנא מטעם אגודת־ישראל, עליתי ארצה בשנת 1938, נשאתי אשה בחיפה והקמתי שם את ביתי. למרבה הצער היה המצב הכלכלי והבטחוני בארץ בימים ההם לא בכי טוב ולא עלה בידי „לדרוש״ את שאר המשפחה ארצה, והם ניספו בנכר.

תהיינה השורות הללו זכר ותיקון לנשמותיהם הזכות והטהורות.

דב שלומוביץ

בני משפחתי במייטשעט

אני עצמי אינני ילידת מייטשעט, אבל אבי ר׳ יונה־יוסף טשרטוק ז״ל ואבי זקני ר׳ יעקב טשרטוק ז״ל היו ילידי מייטשעט, גם הורי סבי התגוררו בה ויתכן, כי אף הם היו ילידי מייטשעט.

סבי ר׳ יעקב היה נשוי לסבתא חשה־פריידל ע״ה, בתם של ר׳ זאב ובדנה פיקלני והם התגוררו במייטשעט. היו להם שני בנים ובת אחת. בן אחד — יונה־יוסף, אבי — נשא לאשה את אמי הניה־פייגה לבית רזניק מאיישישוק, ובשנת 1900 היגרו לארה״ב, בה נולדו להם שתי בנות: אנוכי ואחותי רחל־לאה. בארה״ב נישאתי לבעלי הרב ר׳ פרץ דיסין ז״ל, ויש לי שני בנים ובת: ישראל־יעקב, יונה־יוסף ומינה. בני הצעיר הרב יונה־יוסף עלה לישראל עם כל משפחתו והשתקע בירושלים עיה״ק.

לאחר נישואי סבי ר׳ יעקב טשרטוק עם סבתא חשה־פריידל, חזרו הוריה של סבתא ר׳ זאב ובדנה פיקלני לגור במייטשעט יחד עם ילדיהם: ישראל־אלחנן, אלי־חיים, אריה, יוסף ושיינה־חנה. ברבות הימים היגרו שלושת הבנים: אלי־חיים, אריה ויוסף לחו״ל, ואילו הבן ישראל־אלחנן התחתן עם בת ז׳טל, בה הם הקימו את משפחתם, ואילו הבת התחתנה עם יהושע קוסטרוביצקי והם נשארו לגור במייטשעט, בה נולדו להם שלושה בנים ושלוש בנות: יעקב, נח, בערל, חשה, ביילה ומלכה. פרט לבן בערל המתגורר כיום בארגנטינה, כולם ניספו בשואה עם משפחותיהם.

בנו השני של סבי, דוד, נשא לאשה אחת מבנות העיירה ביטען, ובשנת 1905 היגרו אף הם לארה״ב, בה נולדו להם בנים ובנות.

הבת היחידה של סבא, דודתי שיינה, נשארה במייטשעט והתחתנה עם ר׳ אשר אורז׳כובסקי, נולדו להם שני בנים וארבע בנות: נתן, יונה, בדנה, חיה־שרה, פייגה־רחל וחשה. רוב צאצאיהם היגרו לארה״ב ושם הקימו משפחות ענפות, פרט לבן יונה והבת בדנה, אשר הקימו משפחות עניפות במייטשעט. לדאבון הלב לא פסח עליהם גורלם האכזרי של רוב יהודי מייטשעט והם ניספו בשואה פרט לשלושה שרידים — נחום אורז׳כובסקי, פריידל ונחום מרגולין, שנותרו לפליטה מכל המשפחה במייטשעט ונמצאים כעת בישראל.

מוצאו של הדוד ר׳ אשר היה מז׳טל, אשר נולד להוריו ר׳ נחום אלי׳ וחנה רוז׳נסקי. הוא החליף את שם משפחתו מרוז׳נסקי לאורזכובסקי, כדי להינצל מגורל ה„חטופים״ לצבא הצאר. היו לו בז׳טל עוד שלושה אחים: בערל, יקיר ושמואל־שלום, ושלוש אחיות: לאה, מערע ושיינדל.

מדי הזכרי בקרובי משפחתי במייטשעט, דואב הלב ואני ספוגה עצב ואבל על זיו־העלומים ועל תפארת־האדם שעלה עליהם הכורת, והם נרצחו בדם קר ע״י צוררים חסרי צלם אלקים.

סבי ר׳ יעקב טשרטוק ז״ל היה מאנשי הדור הישן וכל שאיפתו היתה לעלות לארץ־ישראל. ואכן, בשנת 1903 עשה את דרכו הארוכה ממייטשעט לארץ־ישראל. עז היה רצונו להעביר גם את בני משפחתו לארץ הקודש, אך עקב תלאות הזמן לא הצליח בכך ולא זכה עוד לראות את קרוביו. ביום הכיפורים תרע״א (1910) הוציא את נשמתו הטהורה והובא לקבורות בבית־העלמין שבהר הזיתים בירושלים. יהא זכרם ברוך.

ר׳ אשר אורז׳כובסקי

חיה־רבקה דיסין

נחום מרגולין

אישים ודמויות

ר׳ שלמה שניצקי — לר׳ שלמה שניצקי הי״ד, היתה חנות לממכר נעלים ועורות בשורת החנויות שבשוק. הוא התגורר עם משפחתו בדירה שמעל לחנות. שלמה היה איש שקט ומיושב בדעתו; הוא שימש כנציג העיירה ב„ועד הקהילה" האיזורי בברנוביץ, והיה חבר במספר מוסדות מקומיים.

ר׳ אברהם גרבש ור׳ לייב וינוגרד הי״ד היו שניהם חתניו של ר׳ ישראל זלמן שלובסקי זצ״ל; הראשון היה בעל בתו חנה והשני נשא לאשה את אחותה דבושה. שניהם לא היו ילידי מייטשעט, אלא מ„קונגרס פוילין", ולכן לבושם היה שונה מזה של תושבי העיירה האחרים: שניהם נהגו לחבוש כובעים חסידיים וללבוש קפוטות, כמקובל אצל חסידים ב„קונגרס פוילין", אולם שניהם התאקלמו יפה בעיירתנו הליטאית. שתי המשפחות התברכו בהרבה ילדים. ר׳ אברהם גרבש היה אחד משוחטי העיירה, ור׳ לייב וינגורד היה סוחר; היתה לו חנות בדים, והוא היה אחד מגבאי השטיבל.

לייבל גילרוביץ הי״ד היה בן לאחת המשפחות המכובדות שבעיירה. לכל משפחות גילרוביץ בעיירה היו קרקעות בסביבה, ובני המשפחות התעסקו בחקלאות. כאשר נפטר ר׳ שלמה ביטנסקי ז״ל המשיכה אשתו סוניה הי״ד (בעסקי) במסחר סיטונאי בתבואות, ומאחר שהמסחר נעשה בממדים גדולים, הצטרף אליה לייבל גילרוביץ כשותף ושניהם יחד ניהלו את העסקים. ברבות הימים בא לייבל בברית הנישואין עם אחת הבנות למשפחת ביטנסקי. לייבל גילרוביץ היה עסקן ציבורי במוסדות הציוניים בעיקר, היה קצין במכבי האש, ואף היה שחקן בחוג הדרמטי שבעיירה. עם פלישת הגרמנים הוא קיבל מינוי כחבר ה„יודנראט" שבעיירה, ולפי עדויותיהם של שרידי השואה הוא פעל בנאמנות ובמסירות כדי שלא יאונה כל רע ליהודי העיירה. לפי אותן העדויות הושפע לייבל גילרוביץ מהרב דסטולוביץ, שהיה צדיק גדול, והשפעה זו היתה גדולה כל כך שלייבל נהפך לאיש מאמין ושומר מצוות. לייבל גילרוביץ ניצל את ה„פאסיר שיין", תעודת התנועה שהיתה לו בתוקף היותו חבר ה„יודנראט", והרבה לנסוע לסטולוביץ על מנת להיפגש שם עם הרב ולקבל את עצתו בכל דבר. גורלו של לייבל היה כגורל הרב וכגורלם של יהודי מייטשעט שנספו בשואה.

ר׳ אלתר אברמוביץ הי״ד היה יהודי צנוע ותמים שעסק במסחר. היתה לו חנות לממכר בדים בשורת החנויות. הוא היה תלמיד חכם גדול, הרביץ

תורה ברבים, והיה מגיד שעור בגמרא בבית המדרש. לו ולאשתו מנוחה היו שני בנים ושתי בנות. הבן הבכור נח הי״ד למד בעיירה הלכות שחיטה והיה לשוחט, והבן השני ברל הי״ד למד גם הוא בישיבות, הצליח לעבור בשנת 1939 לליטא, אבל נספה כנראה בשואה.

פרט למשפחת פיקלני היו לנו קרובים נוספים בעיירה ז׳טל, משפחת משה־אהרן ליבוביץ ז״ל, שאשתו לאה ע״ה היתה אחות סבי ר׳ אשר, ומשפחת ר׳ משה רזבסקי, אביו של דודי ר׳ ברוך רוסס המתגורר כיום בארה״ב, עם הדוד ר׳ ישראל־אלחנן היתה לי קרבת משפחה כפולה; ר׳ ישראל־אלחנן היה אחיה של חשה פריידל, — אם סבתי שיינה אורז׳כובסקי ע״ה, ואילו אשתו, הדודה הדסה, היתה בת דודתו של הסבא ר׳ אשר.

רב ר׳ ישראל־אלחנן פיקלני ואשתו הדסה

ר׳ ישראל־אלחנן פיקלני היה קשור למייטשעט כל השנים. הוא זכר לה את חסד נעוריה והיה מבקר בה לעיתים תכופות. נוסף לעובדה שהיה יליד מייטשעט, היו לו הרבה קרובים בעיירה. מלבד משפחתנו היתה לו קרבה משפחתית גם עם משפחת קוסטרוביצקי. כמוהו, גם ילדיו ביקרו בעיירה, ובזמן הביקורים התעוררה תמיד הבעיה אצל מי להתאכסן — אצל משפחה זו או אחרת.

לר׳ ישראל־אלחנן היו שני בנים ושתי בנות. בנו האחד, הרב ר׳ יוסף אלי־פניאל (פיקלני), נמצא בישראל ומשמש בקודש כשו״ב בכפר־הרא״ה, ואילו בנו השני חיים־זאב ניספה באסון בשנת 1920 כשטבע בנהר והוא רק בן 18 שנים. בתו האחת, הניה נמצאת אף היא בישראל, והיתה נשואה לר׳ יחזקאל רוזנבלום ז״ל איש רעננה, ואילו הבת השניה בדנה בריינה ניספתה בתקופת השואה בברנוביץ, יחד עם בעלה משה־חיים נעבעסקי ושבעת ילדיהם.

הדוד ר׳ ישראל־אלחנן והדודה הדסה זכו לעלות לארץ־ישראל בשנת 1934, והתגוררו אצל בתם הניה רוזנבלום ומשפחתה ברעננה. הדודה הדסה שבקה חיים

לכל חי ביום ז׳ מנחם אב ת״ש (1940), והדוד הרב ר׳ ישראל־אלחנן נאסף אל אבותיו ביום ד׳ באלול תש״ב (1942) בגיל 72.
יהי זכרם ברוך.

ר׳ משה סויצקי — היה יהודי בר־אורין ומשכיל, בעל לב יהודי חם ומכניס אורחים. ביתו היה פתוח לכל ויהודים מכפרי הסביבה („יישובניקים״), כשהיו באים למייטשעט לרגל עסקים וסידורים שונים, היו מתאכסנים בביתו. היה גם ציוני בעל הכרה. היו לו שני בנים: אברהם־זאב וישראל, ובת אחת בשם אלטע. למרבה הצער נפטרה הבת בדמי ימיה, ואילו הבנים הושפעו מהאוירה שספגו בבית אבא ועלו לארץ־ישראל, האחד בשנות העשרים והשני בשנות השלושים של המאה הנוכחית.

משה סויצקי ישראל בלסקי יעקב גילרוביץ

ר׳ ישראל בלסקי — יהודי תלמיד חכם, אשר התפרנס מהמאפיה שהיתה לו במייטשעט. עסק בצרכי ציבור באמונה והיה פעיל ברוב המוסדות בעיירה. היה חבר בועד למען קק״ל כן היה חבר נאמן בחברת ש״ס במייטשעט.

יעקב גילרוביץ — היה בנו של ר׳ יצחק גילרוביץ. שניהם התעסקו בחקלאות, כמו שאר משפחות גילרוביץ בעיירה. יעקב היה אחד „מנוער הזהב״ של העיירה, פיקח ובעל מידות טובות. היה בחור יפה והרבה מבנות העיירה נמשכו אחריו. היה פעיל בהרבה מוסדות מקומיים ובתנועה הציונית. התבלט בעיקר כמפקד הראשי של מכבי־אש בעיירה.

ר׳ נפתלי הנפח — היה יהודי נמוך־קומה, מגודל זקן ופיאות, אשר התפרנס מיגיע כפיו. היתה לו נפחיה בסמטת יורזיקה, ולמרות זקנותו היה זריז ובקלות רבה היה משתלט על בעלי־החיים שהביאו אליו, כדי לפרזל להם פרסות ברזל. עליו אפשר היה לדרוש „נפתלי איילה שלוחה, הנותן אמרי שפר״. היה איש ישר ותמים ובעל יראת־שמים. זכורני, כי בשנות העשרים של המאה הנוכחית

פנה גאון הדור בעל ה„חפץ־חיים" זצ"ל, אשר היה מזרע אהרן הכהן, לכל הכהנים בפולין בקריאה להתחיל ללמוד סדר עבודת כהנים, ומאחר שר׳ נפתלי היה כהן, נענה לקריאתו של בעל ה„חפץ־חיים", אירגן את הכהנים במייטשעט והחל יחד עמם ללמוד כמצווה עליהם.

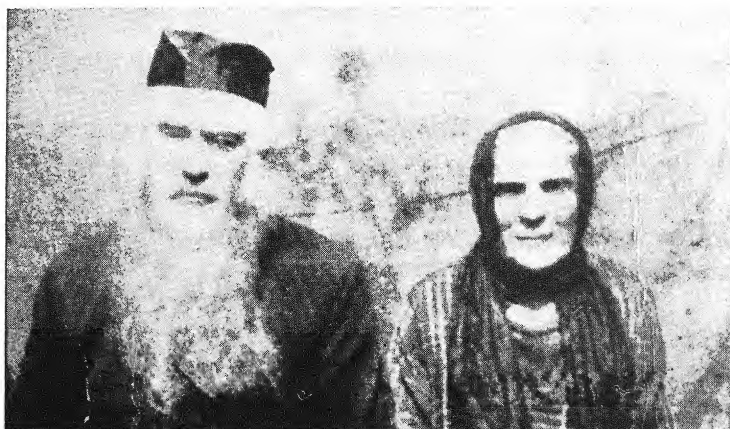
חנה שלומוביץ

מרת חנה אשת ר׳ שלמה צבי שלומוביץ היתה פוגשת תמיד את אנשי העיירה בחמימות וכשבת שחוק על שפתיה. היתה משופעת במידות הענווה והחריצות והיתה דואגת למשפחתה הענפה והברוכה. בחייה ובמותה שימשה סמל לאם היהודיה („אַ יידישע מאמע") של כל הדורות. עקב תכונותיה הנעלות והנשגבות האלו, הצליחה בצנעה ובשקט לעזור לקיומן של משפחות נזקקות רבות במייטשעט.

כאשר חיזרה על הפתחים ובידיה המטפחת לאיסוף התרומות, קיבלוה יהודי מייטשעט בסבר פנים יפות. הכירוה גם יהודי הסביבה („ישובניקים"), ורבים מיהודי הכפרים שבסביבה היו באים לביתה להתאכסן או לעריכת מכירות וקניות בעיירה, ולא עזבו את ביתה מבלי להשאיר את תרומתם — בין בכסף ובין בתוצרת משקם.

אשה צדקת במלוא מובן המילה היתה; עסקה במעשי צדקה ועזרה לנזקקים, ובכל המקרים הקפידה על מתן בסתר. מדי יום חמישי בשבוע היתה מעבירה לנזקקי העיירה את שהצליחה לאסוף למענם.

ועל כגון אלו כתב החכם מכל האדם את הפרק האחרון בספרו: „אשת חיל מי ימצא ... ויהללוה בשערים מעשיה".

ר׳ שלמה־צבי שלומוביץ ואשתו חנה

מייטשעט בתמונות ב׳

נפתלי־הרץ ואשתו סימה דבורצקי
סבא וסבתא של חנה מכטיגר

יוצאי מייטשעט בפגישה משפחתית
מייטשעטער ביי א פאמיליע צוזאמענקונפט

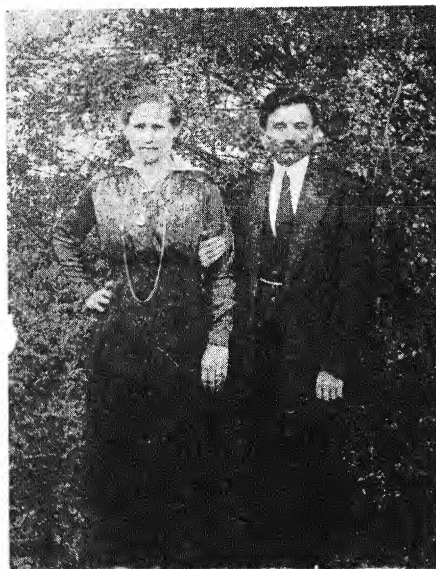
דבושה ז'וכוביצקי
לבית מרגולין

שרה רבינוביץ
לבית מרגולין

אברהם מרגולין, אשתו וילדיו

משה ואשתו דבורה לבית בורצקי

הניה ליסובסקי לבית בורצקי

מינה ברמן ודבורה מלניקובסקי

בלומה בוסל לבית אהרונוביץ

מפגש משפחתי של יוצאי מייטשעט בישראל עם יחזקאל רבין
מייטשעטער אין ישראל זענען מקבל פנים יחזקאל רבין

יצחק־מאיר אשתו גולדה טופולי לבית וולינסקי וילדיהם

דוד ואשתו טייבה רבקה וולינסקי

יחיאל שבצ׳יק ואשתו מירה לבית למקין

דוד והינדה איידלין
סבא וסבתא של טובה שומרוני

משה־חיים ואחותו פריידל פולונסקי

יחזקאל ואשתו מנוחה פולונסקי

יושבים משמאל: **יחיאל־יצחק דבורזצקי, חיה־געלע דבורזצקי, יהושע חלמיש (רבינוביץ)**
עומדים משמאל: **אלקנה בן־חור, סימה בן־חור, מלכה רבינוביץ, שמואל רבינוביץ**

צאצאיו של ר׳ יחיאל — יצחק דבורזצקי
יושבים משמאל: **סימה גינזבורג (דבורזצקי), בנה יצחק גינזבורג ורעייתו יפה, רינה יקיר, סימה בן־חור, (אברמובסקי), מלכה רבינוביץ־חלמיש, אלקנה בן־חור, ד״ר מ. דבורזצקי**
עומדים משמאל: **אדיה דבורזצקי, צביה דבורזצקי, אהרן גינזבורג, ליובה סולל, דוב דבורזצקי, אריה יקיר, אליהו סולל, יהושע חלמיש (רבינוביץ)**

הרב ר׳ ישראל־אלחנן פיקלני ומשפחתו

שורה עליונה מימין: **יעקב גילרוביץ, אסתר ארול, חיה ברמן, ברנוביצ׳אי, סימה אברמובסקי (בן־חור), נחמה שמריהו באריסאנסקי**

שורה שניה: **נח גולדשטיין, חנה ברמן, יחזקאל רבץ, זלאטה (אחותה של נחמה גינזבורג) מוניה רבינוביץ**

שורה שלישית:

וולפה רבינוביץ, ליבה גילרוביץ־רבינוביץ. משה ליברמן, סוניה גולדברג־רביגוביץ, זאב ליברמן

למטה: **מוסיה אברמובסקי (רייטר), נחמה בורצקי**

1) איסר בילואוס 2) העזל מאצקאווסקי 3) חנן קאסטלנסקי 4) חיים מנדלביץ 5) כתריאל ליכטר
6) משה־צבי רבינוביץ 7) צבי וואלאכיאנסקי 8) יעקב זובוגרודסקי 9) יעקב דערעווענסקי

יוצאי מייטשעט בישראל בשמחה משפחתית עם האורחים מארה״ב
מר ר. גולדברג ורעייתו סוניה לבית רבינוביץ
מייטשעטער אין ישראל מיט אמעריקאנער געסט אויף א פאמיליע שמחה

הנהלת ה„פאלקס־באנק"
פארוואלטונג פון „פאלקס־באנק"
1) שמעון לחוביצקי (מנהל) 2) יצחק גילרוביץ 3) שלמה שניצקי

הנהלת ארגון בעלי־מלאכה
פארוואלטונג פון האנדווערקער פאראמן
1) חיים מנדלביץ 2) מערע בעלסקי 3) משה־צבי רבינוביץ 4) יהודה רבינוביץ 5) משה סאוויצקי 6) ישראל בלסקי 7) כתריאל ליכטר 8) נח גאָלדשטיין 9) יחזקאל רבץ 10) צבי וואלאכיאנסקי

בני מייטשעט כחיילים בצבאות זרים

יוסף לזובסקי כחייל פולני

אברהם־דב קורן כחייל רוסי

מרדכי רבץ כחייל פולני

משה ליסוגורסקי כחייל אמריקאי

אבא מרגולין כחייל פולני

נח דובקובסקי כחייל פולני

יעקב מרגולין כחייל פולני

פרק שישי

שואה, וגבורה

זָכוֹר אֶת שׁוֹאַת מֶייטְשֶׁעט

ז כ ו ר אֶת שׁוֹאַת יִשְׂרָאֵל. זְכֹר אֶת הָאָבְדָן וְאֶת הַמֶּרִי. יִהְיוּ לְךָ לְאוֹת וּלְלֶקַח לִשְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר;

וְנִלְוָה הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה אֵלֶיךָ תָּמִיד — בְּלֶכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ;

וְאֵרַשְׁתָּ לְךָ לְעוֹלָם זֵכֶר אַחִים אֲשֶׁר אֵינָם עוֹד;

וּ בָ א הַזֵּכֶר בִּבְשָׂרְךָ, בְּדָמְךָ וּבְעַצְמוֹתֶיךָ;

חָ ר ק שִׁנֶּיךָ וּזְכֹר; בְּאָכְלְךָ אֶת לַחְמְךָ — זְכֹר; בִּשְׁתוֹתְךָ אֶת מֵימֶיךָ — זְכֹר; שִׁיר כִּי תִשְׁמַע — זְכֹר; בִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ — זְכֹר; וּבְבֹא הַלַּיְלָה — זְכֹר; וּבְיוֹם חַג וּמוֹעֵד — זָכוֹר תִּזְכֹּר;

וּ בַ י ת, כִּי תִבְנֶה וְהִשְׁאַרְתָּ בּוֹ פֶּרֶץ, לְמַעַן יִהְיֶה חָרְבַּן בֵּית יִשְׂרָאֵל לְנֶגְדְּךָ תָּמִיד;

וְ שָׂ דֶ ה כִּי תַחֲרשׁ וַהֲקִימוֹתָ בּוֹ גַּל אֲבָנִים — גַּלְעֵד לְאַחִים אֲשֶׁר לֹא בָאוּ לְקֶבֶר יִשְׂרָאֵל;

וּלְחֻפָּה כִּי תוֹבִיל אֶת בָּנֶיךָ וְהֶעֱלִיתָ עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתְךָ אֶת זֵכֶר הַבָּנִים אֲשֶׁר לְחֻפָּה לֹא עוֹד יוּבָלוּ;

וְ הָ י וּ לְאֶחָד: הַחַי וְהַמֵּת; הֶחָלָל וְהַשָּׂרִיד; אֲשֶׁר הָלְכוּ וְאֵינָם — וַאֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ לִפְלֵטָה;

שְׁ מַ ע, אִישׁ יִשְׂרָאֵל, לַקּוֹל הַקּוֹרֵא אֵלֶיךָ מִמַּעֲמַקִּים: אַל דֳּמִי לְךָ אַל דֹּמִי.

ד״ר מ. דבורז׳צקי

בן־ציון ח. אילון

סוד שיח „חבויניק" — גבעת הדמים...

(ליום־הזכרון לקהילת מייטשעט)

סוד שיח חרישי עובר מאמיר לאמיר ולעומתו עונה קול יבבה דקה, ההולך וחזק משעה לשעה, עד שקול ענות גבורה ואימה אוחז בחורשה כולה ומפיח בה רוח סערה.

בשתיקת אלם, כאבלים ונזופים, עומדים להם עצי ה„חבויניק" שעל גבעת־הדמים כל ימות השנה. מאז נדמה האנחה האחרונה שנשלחה על־ידי תינוקת מעונה מבור־הקבר למרום, לא קמה בהם עוד רוח להניע את ענפיהם ולדובב את צמרותיהם. צפור לא צייצה בטוסה ודבורה לא זימזמה על דבשה. בפרוש המוות את כנפיו השחורות על באי בור־הקבר, שוב לא זז משם עד שהתפשט על החורשה כולה בה איווה מושב לו, עד שיכופר הדם הנקי הצועק מן האדמה של ה„חבויניק"...

אך מה יום מיומיים ? מה השאון וההמולה העוברים היום בחורשה שלא כתמול־שלשום ? — ההפרו העצים את נדרם וחיללו את נזר שתיקתם, או אולי זעקות המוות של שוכני־החורשה הנרצחים בקעו להן דרך בסערה ועד למרומים הגיעו ולא זזו משם עד שקיבלו הבטחת נקם ושילם על הדם השפוך על־ידי חיתו־אדם ונחמה ותיקון לקרבנות שנפלו על קידוש השם והעם !...

אכן, מעשי חמס לרוב נעשו בצלו הרענן של החורש על־ידי מרצחים אכזריים וחסרי צלם, צווים אלוקיים עליונים וחובות אנושיות קדושות נרמסו ברגל גסה וחוללו לעיני העולם כולו, אך לא איש עץ ויכזב, גם יום נקם ושילם טרם יהיה בארץ, אם כי זה מכבר הגיעה שעתו. — יום ג׳ במנחם־אב היום, הוא יום־הזכרון לחללי הקהילה, בו מתכנסים ניצולי קהילת מייטשעט לשם התייחדות עם זכר קדושיהם היקרים. ביום זה, בו יתאספו שרידי המשפחות על אדמת ישראל הקדושה לאסיפת־זכרון, יקיצו שוכני בור־הקבר משנת־המוות הארוכה ואף העצים מלוויהם, מספידיהם וגומלי חסדם האחרון יפסיקו את דומית־המוות של החורשה, כדי לשתף עצמם בהילולתם, ויהי הדבר לחוק.

מדי שנה בשנה, בבוא המועד הקבוע, רבה התכונה בחורשה. מבעוד בוקר עולות נשמות הקדושים מבור־קברן, נשמה־נשמה וידה על פצעה ועל חבורתה, ומתישבות על שפת הבור בציפיה לשעת הערב בה תיזכרנה לטובה, לעילוי ולתיקון. ומדי היזכר שמה של אחת מהן, מיד היא מתרוממת אל־על ובמעוף אחד

לאולם האסיפה תגיע, שם תקשיב בקורת־רוח רבה לדברי האזכרה. כל מילת שבח לפועלה בעמק־הבכא, בעוד בחיים חייתה, תעלה ארוכה ומרפא לפצעה, יכל הבעת צער וכל דמעה תבואנה כמזור ונוחם לכאבה. אחת־אחת וקבוצות־קבוצות, מדי היזכר שמן, תתרוממנה הנשמות מעל בור־קברן ואל אולם־האזכרה ביעף תגענה, אשר רואות ואינן נראות תרחפנה ותמלאנה את חללו. ובכבות האורות וקול ה„קדיש" בציבור על האלמון ועל היתום האלמוני יינשא באולם, יטושטשו התחומים ויתערבו אנחותיהם ודמעותיהם של החיים עם משב אבריהם של נשמות הקדושים ויתמזגו להתייחדות שלמה, לעליה ולתיקון...

בתרועות גיל אינסופי חוזרות ביעף נשמות הקדושים מטיסת ההילולה אל חורש־ה„חבויניק" מועלות ומתוקנות, מוכנות לחזור אל בור־קברן, שם תנוחנה בשלום על משכבן. אך אין נפש חיה יכולה להשיג את עוצמת הכאב שלא מעלמא הדין של אלו הנשמות, שנשארו יושבות עד בוש על־שפת בורן ושמן נשכח מלב החיים. מבוישות ודוויות חוזרות הן אחר־חצות־הלילה ביבבה חרישית אל קברן בתקוה לשנה הבאה. ועצי החורש, עדיהם ושומרי שלומם כל ימות השנה, משתפים עצמם באושרן של ה„מתוקנות" ומביעים את שמחתם בלחש־רחש צמרותיהם, אך גונחים גניחות עמוקות מחדרי גזעם לצערן של הנשכחות...

וסוד שיח חרישי עובר מאמיר לאמיר ולעומתו עונה קול יבבה דקה כל אותו הלילה. קול ענות גבורה ואימה, שאחז בחורשה כולה והפיח בה רוח סערה, הולך וחלש, הולך ופוחת עד תומו. ולמחרתו חוזרת דומית־המוות לשלוט בחורשת „חבויניק" עד בוא יום־השנה הבא ועד בוא היום הגדול של נקם ושילם...

הגנה עצמית במייטשעט

בזמנים כתקנם, עת היתה קיימת מוראה של מלכות ושלום וסדר יציב שררו בארץ, היו היחסים בין יהודי מייטשעט והגויים שבסביבה טובים והוגנים. אך מדי התערער הסדר הטוב לרגל מלחמה, חילופי שלטון וכיוצא באלו תקופות של אי־שקט, ואך הרגישו הגויים שהותרה הרצועה, מיד התארגנו השכנים והידידים מאתמול לכנופיות לפרוע פרעות בישראל.

אך לא דרך יהודי מייטשעט כדרך יהודים במקום אחר, שבדרך כלל פחדו מפני „שגץ" של גוי ומפני כלב. בלבם העשוי לבלי חת של יהודי מייטשעט קיננה ההכרה העמוקה בכבוד יהודי, שעליו היו מוכנים להגן בכוח גבורתם ואף עם נשק ביד. כדי להקדים מכה למכה ובעזרתם של חיילים יהודיים משוחררים מהצבא, התארגנו צעירים יהודיים ויסדו הגנה עצמית חזקה, שידעה להשיב מלחמה שערה. קרו גם מקרים, שגויים־ידידים, שהוקירו את עמידתם המכובדת של היהודים, הודיעו אזהרה מוקדמת על כוונת הפורעים להתנפל. חברי ההגנה הקדימו ויצאו לקראתם אל מחוץ לעיירה וארבו להם בחשאי, ומשרק התקרבו פתחו עליהם באש והניסום.

והנה תיאור מעשי־גבורה בודדים, שבהם הראו יהודי מייטשעט את נחת זרועם הקשה והוכיחו לגויים הפורעים, שדמם של יהודים אינו הפקר.

פעם הגיעה השמועה, שבכפר מיצקביץ התנפלו הגויים על היהודים היושבים שם. מיד התעורר לפעולה איציע אהרקיס, בנו של החובש קורן, ויחד עם יעקל חייקיס יצא בעגלה להחיש עזרה ליהודים הנצורים העומדים על נפשם מעטים נגד רבים. בנו של איציע, עזריאל קורן, שמפאת גילו הצעיר לא נתנו אביו להצטרף למסע העונשין, יצא בחשאי ברגל והגיע בריצה למקום לפני בוא העגלה. משהגיעו שני היהודים האמיצים למיצקביץ, יצא עזריאל לקראתם והודיע להם בקצרה: כבר גמרתי את המלאכה, כל הגויים הפורעים שוכבים מוכים וכפותים על הארץ. לא נשאר להם אלא להעלות את הגויים המוכים על העגלה, הביאום אל העיירה ומסרום לשלטונות.

ושוב מעשה באיציע אהרקיס, שנדבר עם סוחר התבואות ביטנסקי לנסוע בעגלה לסלונים ולקנות תבואה. ויהי בהיותם בדרך הרחק מישוב, נתקלו בלסטים מזוין, שארב לעוברי־אורח כדי ללסטמם. תוך איום באקדחו השלוף בידו התנפל על היהודים ודרש את כספם או אם ימאנו מות ימותו בידיו. אך איציע לא

איבד את עשתונותיו, מסר את המושכות לידי ביטנסקי, ירד מהעגלה וחיש מהר התגבר על השודד המזוין, הכניסו לעגלה והביאו למשטרה שהיה מבוקש על־ידה מזה זמן רב.

גם בעת מלחמת ההשמד של הנאצים הגרמניים ועוזריהם מקרב הגויים הרצחניים, היו כמה וכמה גילויי גבורה מצד יהודי מייטשעט. במקרים אבודים מראש העדיפו לקיים „תמות נפשי עם פלשתים", ואילו במקרים בודדים הצליחו ע"י כך להימלט על נפשם. רבים פילסו להם דרך אל היערות והצטרפו אל הפרטיזנים ומתוך שורותיהם נלחמו מלחמת־נקם בגרמנים וברוצחים המקומיים, שחיפשו אחריהם ללא ליאות עד שידם הקשה השיגתם והשיבה דם נקיים בראשם.

אויה לנו, שיד הברזל של האויב האכזרי השיגה את גיבורי מייטשעט הגאים בין המצרים והכריעה אותם לטבח, הי"ד.

ההנהלה והמועצה של ה„פאלקס־באנק"
ראַט און פאר וואלטונג פון „פאלקס־באנק"

1) שמעון לחוביצקי 2) יצחק גילרוביץ 3) שלמה שניצקי 4) דב רומנובסקי, 5) משה בלסקי
6) חיים מנדלביץ 7) אליעזר גורדון 8) כתריאל ליכטר 9) לייב גילרוביץ 10) הרצל קרוליצקי

משה קורן

דרך היסורים שלי בשואה

הואיל והאוכלוסיה של מייטשעט היתה מעורבת מיהודים ונוצרים, לא יכלו להקצות מקום קבוע לגיטו. לפיכך לא חיו היהודים חיי גיטו ממש, אלא סבלו מההגבלות המקובלות, כמו: טלאי צהוב, איסור הליכה במדרכה וכו׳ ובדרך כלל השתדלו כמה שאפשר לא להיראות בחוץ.

במייטשעט עצמה לא חנו גרמנים, הם היו באים מברנוביץ ומהורודישט להנהיג סדריהם וגזירותיהם בקרב היהודים, כגון: גביית קונטריבוציות, איסוף דברי ערך וזהב, סוסים, מגפים, עורות, בדים, הכל מה שהיה בידי היהודים, גיוס אנשים לעבודה וכו׳. אך הם בעצמם לא הלכו לבתי היהודים אלא הכל נעשה באמצעות היודנראט.

יושב־ראש היודנראט במייטשעט היה פליט מצ׳נסטוחוב בשם ארליך. גם סגנו היה פליט מסובלק בשם אפלבוים, ומתושבי המקום היו לייב גילרוביץ (סוחר־תבואה), חיים שילובסקי (קצב) ויחזקאל רביץ.

יצויין שלייב גילרוביץ היה ידוע בעיירה כחפשי, אך משנכנסו הגרמנים נעשה ירא־שמים ושומר מצוות. ומעשה שהיה כך היה: היה לו אח רופא בשם משה׳ל גילרוביץ שברח לסטולוביץ ע״י הורודישט. ובסטולוביץ היה רבי אחד למדן גדול, וכאשר לייבל הזדמן לסטולוביץ אצל אחיו השפיע עליו הרבי, שרק ע״י תשובה שלמה יקרע את רוע הגזירה.

מיד לאחר שנכנסו הגרמנים למקום, ביקשו כדרכם בכל מקום להפחיד את היהודים ע״י קרבנות ראשונים. הם תפשו מספר יהודים וציוו עליהם לקחת את האופניים שבאו בהם לעיירה ולהעבירם לסלונים ובדרך ירו עליהם והרגום. משלא חזרו במשך כמה שבועות, התחילו יהודי העיירה לחקור בדבר ונודע על מר גורלם מפי הגויים שבאו לשוק. אשה אחת, שיצאה על דעת עצמה לחפש את בעלה, לא חזרה אף היא. אז נסע ר׳ אברהם־בערל קורן לחפש אותם, כדי להביאם לקבר־ישראל. הוא מצא את הכובען מוניה רבינוביץ והביא אותו לקבר־ישראל בבית־העלמין במייטשעט.

לא ארכו הימים והונהג משטר של עבודת־כפייה ליהודים. הם דרשו אדם אחד מכל בית לעבודה — באחוזות, ב„גמינה״, במשטרה וכו׳. המשטר היה חמור

מאד ואחרי עבודת יום מפרכת היו מכריחים את היהודים ללקק בלשונם את המעדרים, כדי לנקותם כביכול, ובעיקר כדי להתעלל בהם ולהכותם. כדי להימלט מתעלוליהם של הגרמנים, חיפשו היהודים דרכים להסתדר בעבודה על דעת עצמם, כדי לצאת ידי חובת עבודה ולזכות במנת המזון הדלה. את בעלי־המקצוע לקחו לקדליצ׳בו — מחנה ריכוז שכל באיה לא ישובו עוד.

לאחר הנהגת עבודת הכפייה התחילה פרשת הגזירות השונות, שכולן היו מלוות התעללות גסה ונסתיימו ברציחות. ביום שישי אחד באו הגרמנים לעיירה לגייס סוסים. באו גם לביתנו ומשלא מצאו את הסוס שהיה אז בברנוביץ, לקחו בחורה ועוד כמה אנשים מבין הפליטים היהודיים שהיו בביתנו, ויצאו אתם לסטולוביץ ובדרך הרגו את הבחורה. בדרך פגשו גם את הסוס המבוקש שחזר מברנוביץ ולקחו אותו. האם של הבחורה יצאה לסטולוביץ לבקש את עזרתו של הרבי, אך הוא אמר נואש.

ביום כ״ז בשבט תש״ב, יום שבת 14 בפברואר 1942, אספו השוטרים המקומיים בראשותו של המפקד פאלוליך 20 גברים ו־2 נשים והוציאו אותם על דעת עצמם וירו בהם על־יד משרפת־הזפת שבדרך לכפר חאראשויציץ. ביניהם היו: אבי אברהם־ברל קורן, אברהם־דוד ז׳וכוביצקי — מורה בבי״ס „תרבות", אלתר חרל״פ, שלום רבינוביץ, סוניה צירולניק, קראבצ׳וק ואחרים. רצתי אל היודנראט ופניתי לגילרוביץ והוא יעץ לי לרתום מיד את הסוס של היודנראט ולנסוע אתו בלילה לברנוביץ אל סגן הקומיסר. ישראל־חיים שיניאווסקי, שהתחבא עפ״י הזהרה בבית־הקברות, הצטרף אלינו והגענו בבוקר לגיטו ברנוביץ. הוויצה־קומיסר התקשר עם מייטשעט אך כבר היה מאוחר. אחרי המקרה הזה ברח פאלוליך והצטרף לפרטיזנים ומקומו כמפקד המשטרה קיבל סאשקא מאשיי סגנו לשעבר. למחרת התמנותו ניגש אחי עזריאל אל מאשיי ושאלו אם הוא יודע על גורלו של אבא, אך הוא שלף אקדח וגרשו מעל פניו.

כך התנהלו הענינים לאנחות תקופה ממושכת יחסית, יום־יום וגזירותיו, מבצע־מבצע וקרבנותיו. מרחוק ומקרוב הגיעו בשורות איוב על שחיטות וחיסול גיטאות, אך הנפשות העייפות והמרחפות בין החיים והמות מיאנו להאמין. כל זמן שהנשמה בקרבם השלו את עצמם בתקוות שוא ונשאו בעול הגזירות בגבורה עילאית, אולי ירחם ויתרחש נס והישועה קרובה לבוא... אך הנס לא התרחש ובערך בחודש מאי 1942 באו השוטרים והוציאו את היהודים מהבתים לחפור בורות, כביכול, בטענה שצריכים לאכסן בהם מיכלי דלק. חפירת הבורות נמשכה מספר שבועות ומטרתם המוסתרת חדרה היטב לתודעתם של העוסקים במלאכה, הם אף התבדחו ביניהם ואמרו: פה יהיה מקומי ופה מקומך...

כאשר הבורות היו מוכנים, ולאחר שהגיעו ידיעות על השחיטות בברנוביץ ובהורודישץ, ישבו יהודי מייטשעט וציפו ברגשות קהים ליום הפורענות שלהם. מי

שכוחו עוד היה עמו חפר מחבוא בביתו או בחצרו, אולי יוכל להסתתר מפני המוות. בחורים צעירים, חיילים לשעבר, התארגנו והצטיידו באקדחים, הם התיצבו על המשמר מחוץ לעיירה במטרה להודיע לאנשי העיירה על כל תנועה חשודה, כדי שיוכלו להסתתר או לברוח.

בלילה של ערב ר"ח אב תש"ב, אור ליום ד' 15 ביולי 1942, הגיעו גרמנים מהורודישץ ומברנוביץ וכיתרו את העיירה על השומרים היהודיים, שבאו העירה והקימו בהלה. אמי ושני אחי וכן הפליטים שהיו בביתנו ירדו למחבוא, ואני עם אחי הצעיר שבתי"ל התחלנו לרוץ, אך היה כבר סגור מסביב, אין יוצא ואין בא. בתוך הבהלה עברה השמועה, שאצל חיים שיינה־מלכה'ס (שילובסקי) נמצאים מספר רובים. רצנו לכיוון ביתו ואכן חילקו שם 3 רובים לחיילים לשעבר: נוח מורדקובסקי, יעקב מרגולין וחיים שילובסקי בעצמו. משם התקדמנו אל עבר בית־המרקחת של דבורזצקי ודרך החצר הפונה אל השדות. שם קיבלו את פנינו באש צולבת ורק בודדים מאתנו הצליחו לפרוץ את הכיתור וביניהם אני, נוח מורדקובסקי, אלי שמולוביץ, חיים ברשנסקי, אלתר קורליצקי ונכדה של חנה־סימה, בסה"כ 9, עברנו, כל השאר נפלו וביניהם אחי שאפילו לא יכולתי להושיט לו עזרה.

רצנו כ־6 — 7 קילומטר עד שהגענו לחורשה עייפים ומבוהלים. בשבתנו לנוח הרגשנו שהנכד של חנה־סימה'ס פצוע בידו ואלי שמולוביץ הוריד את כותנתו וחבש את ידו.

יצויין שאך מעט נעזרנו בשלושת הרובים שהיו בידינו, ואילו היו יותר רובים לחלוקה לא היה מי שיקח אותם. נוח מורדקובסקי הספיק לירות ברובהו יריה אחת ויותר לא היו בו כדורים ומתוך הבהלה התחלנו לרוץ, ואילו השניים האחרים נפלו אח"כ עם הרובים בידיהם. משנוכחנו לדעת, שאין תכלית להסתובב עם רובה עקר אחד, החבאנו אותו באיזוב, כדי להקל על מנוסתנו.

הדי היריות הגיעו לאזנינו כל הזמן וגם כשהתרחקנו עד לעבי היער הגיעו קולות הנפץ עד לשם. ישבנו ביער עד הערב, אך פחדנו להישאר במקום, פן יגלו אותנו השקצים המשוטטים בסביבה וימסרו אותנו. עברנו על־כן לכיוון הפוך ושם נפגשנו עם עוד יהודים ממייטשעט שהצליחו לברוח. הם לא היו מעונינים להצטרף אלינו, כי כל אחד חשב בלבו אולי יוכל להסתתר אצל גוי מכיר. וכך הסתובבנו כמה ימים בלי מזון עד שהגענו לגיטו דבורץ. התגנבנו לבין הפועלים שעבדו בהטענת אבנים ובדרך זאת נכנסנו בתום היום יחד אתם לתוך הגיטו, לחיות אתם ולתכנן יחד אתם את הבריחה האפשרית.

בדבורץ מצאנו את הילד של משה דייכס כשהוא פצוע ומלא כוויות וכן מייטשטאים אחרים: זימל סטולוביצקי עם משפחתו ואחיו מיכל עם אשתו, מיכאל שמולוביץ, אברהם גרבש (השוחט), דוד

שטיין ואחרים. שם נודע לנו מה שעלה בגורלם של יהודי מייטשעט, שהוצאו מן הבתים ומן המחבואים והובאו אל הבורות אשר ב„חבויניק" שלפני הכפר זהורנה לא רחוק מה„פשיסטאַנק", שם נרצחו באכזריות רבה והושלכו אל קברות האחים חיים למחצה. ה„אקציה" נמשכה 3 ימים, מהם הרוב ניספו ביום ד' ר"ח אב תש"ב, 15 ביולי 1942 ובמשך יומיים שלאחר מכן חיפשו בבתים ובמחבואים אחרי המסתתרים.

יום אחד הודיע לי דוד שטיין, שאמי ואחי הקטן ניצלו והגיעו זה עתה לגיטו דבורץ. רצתי אליהם ואוי לעיניים שראו אותם בכך, אמי לבושה שק לבשרה ואחי פצוע, ושניהם במצב איום ומזוועע. לאחר שהתאוששה קצת מתמהונה, סיפרה לי אמי את סיפור האימים שעבר עליה במייטשעט. היא ושני האחים הקטנים, האחד בן 4 והשני בן 6, והפליטים שהיו בביתנו התחבאו במחבוא שמתחת לרצפה. ההורים של מאשיי ראש המשטרה ידעו שמביתנו טרם נלקחו לאקציה והודיעו לבנם, שלא איחר לשלוח שוטרים לחפשם. הם גילו את המחבוא והוציאו את כולם באיום שישליכו לשם קש בוער לשרפם חיים. אחרי שיצאו ציוו עליהם להוריד את הנעליים והובילו אותם אל מרכז העיירה ושם נאלצו להשתטח על האדמה בפישוק ידיים. בינתיים הביאו את הרב ממחבואו ועוד יהודים אחרים והובילו את כולם יחפים אל הבורות. שם ציוו עליהם להתפשט ולקפוץ לבורות על גופות המתים שהיו שם מקודם, אמא לקחה את שני הילדים בזרועותיה ובחרה לה פינה לשכב בה, בכסותה בגופה על הילדים הנפחדים.

הגויים משרתי הגרמנים התחילו לירות על הקרבנות. הילד הגדול נפגע ואילו אמא והילד הקטן לא נפגעו, אלא שמהנפילה אל הבור נשברה ידו של הילד הקטן. כעבור זמן התאוששו קצת ועברו בזחילה אל החלק האחר של הבור, ובהיות הגויים עסוקים בעבודת הרצח בצד אחד של הבור, לא ראו את הנעשה בחלק הקיצוני האחר. באמצעים על־אנושיים הצליחו לצאת מן הבור והתחילו ללכת בכיוון הכפר זאהורנה בתקווה להשיג שם בגד ללבוש, אך מצאו שם נשפיה של שקצים ושקצות ומיהרו להימלט משם אל הכפר קאלישניקי. שם נתנה לה גויה אחת שק מתפוחי־אדמה לכסות את מערומיה וביקשה מהר להתרחק מהמקום, פן יאונה לה רע בגללה. בדרך התנפל עליה גוי אחד שהתחיל למשוך אותה בשערותיה חזרה אל הבור. היא והילד פרצו בבכי תחנונים, אך הגוי הרשע לא שעה לצעקותיה. למזלה הגיע גוי אחר, שנכנס בריב עם הרוצח בטענה, שאין להחזירה לבור לאחר שנמלטה ממנו, והוא הרפה ממנה. וכך המשיכה בדרכה עד שהגיעה ליער, שם הסתובבה עם הילד ללא בגד וללא מזון ימים אחדים. לבסוף ריחם עליה גוי אחד והביא אותה עד לפני דבורץ ונתן לה ללכת. וכך הגיעה לכאן במצב של אפיסת־כוחות גמורה.

הממונה על גיטו דבורץ היה גרמני ליברלי, שלפי השמועה היתה לו נטיה להתעלם מנוכחותם של יהודים מהסביבה, שנמלטו על נפשם מהטבח במקומותיהם.

הוא גם העלים עין מכללי המשמעת המקובלים בגיטאות ולא מנע מתושבי הגיטו לצאת החוצה לחפש אוכל וכו׳.

משה דייכס, שכנראה נשלח ע״י היודנראט במייטשעט לרכוש נשק בכפרים וע״י כך נעדר בימי האקציה, הגיע ג״כ לגיטו דבורץ. והנה נודע לו, שנוסף לרובים שגיסו חיים שילובסקי חילק, נמצאים עוד 2 אקדחים המוסתרים בבית חמותו טשרנה די בעקערין, ולמרות הסכנה הכרוכה בכך יצא למייטשעט לאחר הטבח והביא את האקדחים. גם דוד שטיין, שפעם אחת כבר הצליח להימלט מהטבח, עזב את דבורץ לפני חיסול הגיטו והצטרף לפרטיזנים של בלסקי ונהרג ע״י הגרמנים, ששמו להם מארב בצאתם לאסוף מזון. בתנאי הגיטו הצפוף מצאנו בשביל אמא והילד פינת גג אצל קצב אחד ושם ישבנו כארבעה חדשים. קיבלנו את מנת האוכל הזעומה של הגיטו (מרק מימי) וחוץ מזה הייתי יוצא לכפרים לעבודת דייש אצל הגויים והבאתי הביתה מעט מזון נוסף.

בעת ההיא התארגנו קבוצות נוער על־מנת לצאת אל היערות ולהצטרף אל הפרטיזנים. לקחתי את אמי ואחי ויצאתי עמהם אל היער. שם נפגשנו עם: ליפמן ליטאווארסקי ואחיותיו, זלדה גילרוביץ, האחים שושן מכפר דוקרובי, ויטא בתו של בעל בית־המרקחת יעקב דבורזצקי. בינתיים חלתה אמא ולא יכולתי למלא את חובתי כפרטיזן ונאלצתי לחזור אתה ועם האח הקטן לגיטו דבורץ ולהמשיך שם עד חיסול הגיטו ביום ח״י בטבת תש״ג, (28.12.1942). ביום ה„אקציה״ בדבורץ קמה בהלה בעיירה, וצעירים שהיה עמם נשק התחילו לברוח אל מעבר לגדר. אף אני נפל בחלקי למלט את נפשי מהגיטו זו הפעם השניה. לקחתי את אחי הקטן לייבל ופתחנו בריצה לכיוון בית־הקברות, אך הגרמנים לא נתנו לבורחים להגיע לגדר, חזרתי על עקבי ורצתי בכיוון אחר בדרך נתקלתי באמא כשהיא זוחלת בכל כוחה ובתשובה לשאלתי אמרה, שאין נותנים לה להיכנס למחבוא עקב הצפיפות. עצרתי בריצתי, לקחתי אותה והכנסתי אותה בכוח אל המחבוא והמשכתי לרוץ עם אחי. הצעירים פתחו באש במטרה לפרוץ את הגדר והגרמנים ענו באש חזקה עלינו ובתוך הבהלה שקמה ״ותק אחי הקטן מידי ומאז לא נודעו עקבותיו.

הצלחתי לטפס לעליית־גג בבית קפלוביץ לא רחוק מהגדר והתחבאתי בשולי הגג (סטריכא) וכיסיתי את עצמי בקש ומיני גרוטאות שהיו בהישג ידי. משם הגיעו לאוזני נפץ יריות וצעקות אימים, ואמרתי בלבי לשכב עד הלילה ולהימלט משם בחסות החשיכה. בלילה ירדתי מעליית הגג ומצאתי מספר יהודים שחיפשו מפלט לעצמם. התקרבנו בלאט אל הגדר הסמוכה, אך הגרמנים הרגישו בנו ופתחו עלינו באש, חזרתי למחבואי על הגג אולי אוכל למחרת לברוח. בבוקר עלה גרמני על הגג וחיפש חיפוש מדוקדק עד שגילה אותי. הוא צעק עלי לרדת ומשלא נעניתי לקח מוט־עץ והתחיל לתוחבו בכוח בגופי עד שנאלצתי לצאת

וללכת אחריו. בחוץ כבר מצאתי יהודים רבים ופניהם אל הקיר וידיהם מורמות. במצב זה נדרשנו למסור כל דבר־ערך שהיה ברשותנו והועברנו אל בנין היודנראט.

שם רוכזו יהודים רבים שהוצאו ממחבואיהם, ביניהם פצועים מהרימונים שהושלכו עליהם, ילדים בודדים ששוטטו בחוץ לחפש אוכל, ביניהם היתה גם בתו של יונה מורדקובסקי. אנשי גיסטאפו נכנסו ליודנראט ודרשו מהיהודים למסור את כל רכושם לפני שמעבירים אותם לקרים במכוניות המשא הסגורות החונות ליד הבנין. לא קשה היה לנחש שכוונתם היתה להביא אותנו אל הבורות ונדברנו אחד עם השני להכין מספריים, סכינים וכל כלי אחר לחתוך את הברזנטים בדרך ולקפוץ מהמכוניות. בינתיים נחו עיני על המכסה שעל פני המרתף של הבנין. הרמתי את המכסה וחדרתי פנימה ואחרי באו אחרים. אך הבנתי שהמקום הזה אינו בטוח, כי הגרמנים עלולים לחפש שם ולהוציא את כולם. התבוננתי סביבי וראיתי שקורות המרתף עשויות פסי־ברזל, הוצאתי במהירות שתי לבנים מהקיר, נאחזתי בשתי ידי בפס־ברזל ונתליתי עליו כשאת רגלי השענתי בפתח הקיר. ואכן, הגרמנים לא איחרו לבוא והוציאו בכוח את כל היהודים אל המכוניות, ואני נשארתי תלוי בין הגג והקרקע בתקווה להחזיק מעמד עד הלילה ולהימלט משם.

בינתיים הובאו לשם כל החפצים שהסירו מהקרבנות והופקדו שומרים לשמור עליהם, ובמצב שנוצר לא יכולתי לעזוב. למחרת הוחלפו הגרמנים בשוטרים מקומיים שישבו על משמרתם כל היום. אך ניצלתי הפסקה קצרה בעת ששלחו ידם בגניבה ויצאו להביא הביתה את הדברים הגנובים והתחמקתי אחריהם. בטרם צאתי הספקתי לחטוף כיכר לחם ושמיכה והסתלקתי מהר בכיוון מסילת־הברזל. הגעתי ליער הסמוך, בצמאוני ליקקתי מעט שלג, התכסיתי בשמיכה ושכבתי לנוח. בשוב רוחי אלי רציתי להמשיך בדרכי, אך לא יכולתי להתמצא בכיוונים וחששתי פן אגיע בחזרה לדבורץ או לכפר ביליאדקה שרוב תושביו היו שוטרים. על־כל־פנים יצאתי לדרך ועפ״י נביחת כלבים הגעתי לביליאַדקה, מיהרתי להסתלק משם בכיוון אחר והגעתי לחווה אחת, שם התגנבתי לגורן והתחבאתי בין התילתן. שכבתי שם כל היום, גם בבוא הגויים לעבוד שם לא הרגישו בי, ולפנות ערב יצאתי לדרך והגעתי לכפר אחד, שם פגשתי עוד 2 — 3 יהודים מגיטו דבורץ. נכנסנו לבית עזוב, הדלקנו את התנור ושהינו שם כמה ימים, אך עזבנו את המקום פן יגלו אותנו.

הם הלכו לדרכם, ואני המשכתי לכיוון הכפר יאַטרא. בדרך נודע לי על הימצאם של יהודים בסביבה, פניתי אל היער ולפי העקבות הגעתי אל מחבוא ושם מצאתי את: אברהם קפלן, פריידל מרגולין, משפחת מלישנסקי, נח מורדקובסקי, יעקל שמולוביץ. המחבוא היה צר מאד ואחרי שהייה קצרה התחברתי אל יהודי פליט פולני, שבזמן הרוסים עבד

בטחנת־קמח וידע על פרטיזנים הנמצאים בסביבה. יצאנו שנינו לחפש את הפרטיזנים כדי להצטרף אליהם. בתחילה התיחסו אלינו בחשד ובאיבה גלויה וזממו לחסלנו, ורק בהתערבותה של בעלת־הבית ניצלנו ממוות. אך בהגיענו לכפר זאפאליע ובהתערבותו של מכיר נתקבלנו סוף־סוף אל הפרטיזנים, ודווקא לאותו „אוטריאַד גרוזני״, שקודם רצו לחסל אותנו.

שיתפתי את עצמי בפעולות הפרטיזנים עד השחרור ונפל בחלקי להילחם במחיצתו של ברוך לוין הוא גיבור ברית־המועצות הנודע לתהילה. לקחתי חלק פעיל במבצעים אופרטיביים, כמו: פיצוץ גשרים, הורדת רכבות והתקפות על גרמנים וכו׳. כאשר הרוסים התקרבו לאיזור ונכנסו ליערות נאַליבוק, ביקשו ממפקד הפרטיזנים שני לוחמים שיצטרפו לסיירים שלהם על־מנת לצלוח את הניימן ולהביא משם „לשון״. הגורל נפל עלי ועל גוי אחד ובתנאים של סכנת נפשות הצלחתי להביא „לשון״ מהעבר השני וזכיתי להצטיינות.

אחרי הכיבוש הרוסי נשלחתי בתפקיד למינסק ומכאן חזרתי להורודישץ, מקום שם השתתפתי בבטליון שתפקידו היה לנקות את האיזור „מכיסי״ האויב. בתוקף תפקידי באתי למייטשעט ומצאתי את מאשיי, מפקח המשטרה בזמן הגרמנים, שידיו היו מגואלות בדם יהודים חפים מפשע. עצרתי אותו על־מנת להעבירו להורודישץ, אך מפאת הלילה העברתי אותו לבנין של יעקב גילרוביץ לשמור עליו עד הבוקר. לפנות ערב בא הכומר להמליץ עליו טובות ולבקש מצע קש למשכבו, ובבוקר בא אביו של מאשיי והציע את שירותו להעביר את בנו להורודישץ. הסכמתי להצעתו ורכבתי על סוסי ללוות את העגלה עד להורודישץ. מסרתי אותו לשלטונות בצירוף דבר־האישום, והם העבירו אותו לברנוביץ לדין צבאי, שהשתתפתי בו כעד ראשי, ונידון למוות בירייה.

אברהם חנהליס

מלחמת חיים ומוות

(זכרונות פרטיזן יהודי)

בינואר 1941, בעיצומה של מלחמת־העולם השנייה והשואה, היה עוד בתוקף החוזה ריבנטרופ־מולוטוב ובאיזורנו שרר השקט שלפני הסערה. אני עוד הייתי אז בגיל בית־ספר ולמדתי בבית־הספר הצבאי ע״ש סובורוב בברנוביץ. אך לא ארכו הימים וכרעם ביום בהיר באה הידיעה על ביטול חד־צדדי של החוזה והתקפת ברית־המיעצות ע״י הגרמנים ביום 22 ביוני 1941. כל התלמידים ביחד עם הנהלת ביה״ס הועברו ונדדו מברנוביץ למינסק, ממינסק לסמולנסק ומשם לברזינה. ניסינו לעבור את הנהר ברזינה, אך נוכח ההפרעות מצד הגרמנים שהתקדמו בעקבותינו, לא עלה הדבר בידינו — המפקד־המנהל נפצע והתלמידים הופקרו לגורלם.

אני ובן־דודי מאיר חנהליס ועוד מספר תלמידים נוצרים החלטנו לחזור בכיוון הביתה. כאשר הגענו למינסק, כבר שלטו שם הגרמנים עם כל תעלולי הרשע והפשע כדרכם. ניסינו למצוא שם את דודנו, אך הוא הצליח לברוח משם בעוד מועד אל הרי אורל. ממינסק הלכנו לסטולפצי, שם דודה נתנה לנו לאכול וצידה לדרך ואמרה לנו להסתלק מהסכנה האורבת ליהודים. נכנסנו בלילה ויצאנו בלילה והלכנו לברנוביץ ומשם למייטשעט. הגענו הביתה בימי חג הסוכות. עוד מצאנו את ההורים, אח ושתי אחיות, סבתא ובני־דודים, כולם בבית אחד גדול — „פוליוואַרק" ארבעה וחצי קילומטר ממייטשעט. המצב היה מתוח ודי טראגי, חטפו יהודים לעבודה ולא חזרו ממנה, וחיכו בחרדת־לב לבאות. קיבלנו צידה לדרך ובגדים והסתלקנו מהר מהמקום, כי השוטרים המקומיים כבר ידעו על שובנו וחיפשו אחרינו.

בסביבות ינואר 1942 התקשרנו עם מחתרת של פרטיזנים אשר הפנו אותנו ל„חוטור" (חווה) מסוים מקום מושב של המפקדים, משם קיבלנו הוראות פעולה: לא ללכת בקבוצות גדולות ולא להתבלט, והעיקר לבצע פעולות חבלה, לפוצץ גשרים, לשרוף תבואות וכו׳. בלחץ המשפחה השתדלנו להיות קרובים לבית. בעת ההפסקות קברנו את הנשק ועל הקשר עם הפרטיזנים שמרנו בסודי סודות. במרץ 1942 העבירו את המשפחה, וגם אנחנו בכלל, לגיטו הורודישץ, כי במייטשעט לא היה גיטו בכלל.

עוד בפברואר הלשינו עלי ועל מאיר שנמצא בידינו נשק וכי יש לנו קשר עם המחתרת ובאו לעשות חיפוש וביקורת. הגיעו אל ביתנו אשר ב„פולווארק" מפקד המשטרה של הורודישץ, אולאָסיק וואַלה, מזכירו ראָווינסקי ומספר שוטרים. משלא מצאו אותנו בבית תפשו את בן־דודי אברהשה חנהליס ופצעו אותו בבטנו פצעים אנושים. הם לא נתנו להביאו לרופא והוא מת מפצעיו. כן נתפש עוד חבר מחתרת אחד יצחק לחוויצקי בן שמעון לחוויצקי ממייטשעט, אסרו אותו והעבירו אותו להורודישץ ע"מ להוציאו להורג, אך הוא נמלט בעזרת המחתרת ועקבותיו נעלמו.

בגיטו הורודישץ חיינו חיי גיטו יחד עם כולם, אך בסתר המשכנו לקיים קשר עם המחתרת. בני המשפחה שדאגו לשלומנו, ואולי גם לשלום הגיטו בכלל, לא נתנו לנו חופש פעולה, אך למרות זאת היינו הולכים לסטולוביץ לפעולות חבלה דרך מערה תת־קרקעית. במסגרת פעולות המחתרת היו גם פעולות־עונשין נגד גרמנים ומשתפי־פעולה על אכזריות ויחס בלתי אנושי. בחודש אפריל 1942 עבדה קבוצה של יהודים צעירים ממייטשעט בחווה בורדוקובשצינה שבין מייטשעט והורודישץ. מנהל החווה היה גריגווצקי, גיסו של אולאסיק וואלה מפקד המשטרה. אחרי שהיהודים הללו התלוננו על המנהל בפני החוליה שלנו, באנו בלילה, תפשנו אותו ואת עוזרו וחיסלנו אותם. בקבוצה הזאת היו: משה מרגולין, פייגה בורצקי, חנה בלסקי ואחרים. שתי הבחורות שיתפו פעולה אתנו עוד מקודם והעבירו אלינו נשק ותחמושת שלקחו מהגרמנים. הקבוצה המשיכה לעבוד בחווה.

אחרי חג השבועות, יוני 1942, בוצעה האקציה האחרונה בהורודישץ. בשעה 2 אחה"צ הוציאו את כל היהודים מהגיטו ואמרו להם ללכת בכיוון השוק ולחכות להוראות. אני ואחי יצחק ובן־דודי מאיר חנהליס עבדנו באורוות הסוסים של הגרמנים. והנה הגיעו אלינו אולאָסיק — מפקד המשטרה של הורודישץ וסאשא מאסיי — הקומנדט של מייטשעט והודיעו שבאו לקחת אותנו כביכול להביא ספירט מבית־חרושת וואלנא. כאשר התקרבנו אל השוק וראינו את קהל היהודים השוכבים על הארץ ופניהם למטה, הבנו את ההולך להתרחש והתחלנו להיאבק עם שובינו. אחי נהרג במקום ואני ומאיר נמלטנו מידיהם. למחרת הגענו לסביבת החווה המשפחתית שלנו, שהיה לנו שם נשק קבור, כדי להצטייד בו להמשך עבודת המחתרת ביתר שאת. כן גייסנו יהודים מבין פליטי חרב המזדמנים בדרכנו וחילקנו להם נשק. לשמחתי באה אלינו גם אחותי חנה'קה חנהליס בת ה־9 וסיפרה לנו, שנתקלה בגרמנים ששאלו אותה אם היא יהודיה, אך היא ענתה שלא ושמטעם בית־הספר היא אוספת מיני צמחים לצרכי רפואה לגרמנים. התשובה מצאה חן בעיניהם ונתנו לה ללכת.

חוליתנו התחזקה באנשים ובנשק ובמשך תקופת המלחמה וכן בעת נסיגת הגרמנים ועד לשחרור פעלנו ב„אוטריאדים" שונים והשתתפנו במבצעים נועזים ומסוכנים, כמו: התקפת משטרות, הריסת גשרים, הורדת רכבות, קרבות ואמבושים

(מארבים), בהם הושמדו והונסו גרמנים ומשתפי פעולה ונלקח שלל בנשק, באספקה ובציוד אחר. בין הלוחמים האמיצים רשימת פרטיזנים פעילים ממייטשעט והסביבה, שהצטיינו באומץ־לב למופת שעוטרו בעיטורים צבאיים או שנפלו בגבורה בקרב. ביניהם היו: קוניא שילובסקי, חנן שמולוביץ, מרדכי־לייב שמולוביץ, יהושע זלוטניק, יצחק לחוביצקי, לייזר ז׳וכוביצקי. יצחק ולייזר שפעלו ב„אוטריאד גרוזני" נהרגו בסביבת מייטשעט ע"י פלוגה אנטישמית ע"ש סטרלקוב. מאיר חנהליס הצטיין וקיבל עיטור צבאי כפרטיזן בכיר ונהרג ע"י משתפי פעולה פולנים. דוד רבץ, יעקב מרגולין, חיים אפשטיין ואחרים. בין הפרטיזנים פעלו גם בחורות ממייטשעט: ליזה (לאה) אפשטיין ששירתה כמקלענית בסביבת יאַוואָרסקאיה רודא וגרמה אבידות כבידות לאויב (כעת קובינסקי, בארגנטינא), אסתר מלישנסקי פעלה ב„אוטריאד בלסקי" (כעת לזובסקי בארץ), פריידל מרגולין ב„אוטריאד גרוזני" (כעת מקרנסקי, קיבוץ נגבה) ויטא דבורז׳צקי היתה אחות רחמניה ב„פלוגת גרישקה" ומתה ממחלת הטיפוס.

עובדי ה„פאלקס־באנק"
פערסאָנאל פון „פאלקס־באנק"

1) שמעון לחוויצקי (מנהל) 2) יהושע נובומישסקי (מנה"ח)
3) ליבקה איזראילעוויץ (גזברית) 4) מרדכי רבץ (פקיד)

פריידל מקרנסקי (מרגולין)

מייטשעט בבנינה ובחורבנה

נעניתי לפניית ועדת ההנצחה לתרום חלקי בהעלאת זכרונות על עיירתי־מולדתי מייטשעט, שכן מדורי דורות שימשה האות העברית למטרות הנצחה. נתמזל מזלי וניצלתי מגיא ההריגה והגעתי אל חוף מבטחים בארץ משאת־נפשי, אולם אסור לשכוח את אלה שלא זכו לכך, ולמרות שדבר זה כרוך בפתיחת פצעים אנושים ועלי לחזור ולחיות את התקופה האיומה ביותר שעברה עלי מאז נולדתי, חובה עלי לספר את אשר עוללו לנו הנאצים בני־השטן של העם הגרמני וגרוריהם הארורים מתושבי המקום, אשר אחרי דורות של חיים שקטים משותפים, שהתפרנסו זה מזה בכבוד, ובימי מבחן קשים בגדו בנו ועזרו לאויב להשמידנו.

מייטשעט עיירה קטנה, שכמו בשאר העיירות בסביבה עסקו תושביה היהודיים בעיסוקים שונים, וכן גם משפחתנו. זוכרת אני מימי ילדותי את חנות המכולת שלנו, שהקונים בה היו בעיקר האיכרים הכפריים, אך במיוחד היו צופים לפדיון של ימי רביעי וחמישי בשבוע. ביום רביעי היה מתקיים יום־השוק השבועי, שבו התאספו איכרי הסביבה בהמוניהם למכור את תוצרתם ולקנות את מצרכיהם, ואילו ביום החמישי היה הפדיון העיקרי מיהודי המקום שקנו לכבוד שבת. כן אני זוכרת את המלבנה (ציגעלנע), שבה היה אבי ז״ל שותף ביחד עם ר׳ יהושע־אהרן לזובסקי ז״ל, ר חייקל איזראעלביץ ז״ל ותושב גוי אחד בשם טשומה, שהיה מנהל צרכניה בעיירה. עבדו במלבנה איכרים מהסביבה בצורה פרימיטיבית ביותר. חפרו בורות במקום המיועד לכך, הוציאו את החמר ולשו אותו ואת החמר הנלוש הכניסו לדפוסים ואח״כ לתנור שהוסק בעצים. לתנור זה היה גג של עצים, ובגלל הזנחה בסתימתו פרצה דליקה גדולה בשנת 1927 והגג עם כל המיתקנים עלו באש.

בביתנו, כמו בכל בית יהודי בעיירה, היתה פרה שהיתה מספקת חלב ומוצרי־חלב לצרכי הבית, וכן היה לנו גם סוס ועגלה לצרכי עבודה. בכל קיץ היינו חוכרים חלקת אדמה לזריעת תבואה ותפוחי־אדמה. אחרי חג הפסח היו מנקים את הרפת והאורווה מהזבל והיו מובילים אותו אל חלקת האדמה. אבא היה חורש את החלקה וכל הילדים והשכנים היו מתגייסים לזריעת תפוחי־האדמה. לפני ראש־השנה היו איכרות הסביבה באות לעבוד בהוצאת תפוחי־האדמה. הילדים היו עוסקים במיונם ובמילוי שקים לשם הובלתם הביתה, ותוך כדי עבודה היו צולים תפוחי־אדמה בשדה — לאכול ולשעשע את נפשם.

במרוצת הזמן, כשאחי הבכור יעקב ז״ל גדל, התחיל לעזור לאבא במסחר התבואות, שקנו בעיקר אצל סוחרי התבואות בעיירה והובילו אותן למכירה בברנוביץ ובחזרה היו מביאים סחורות שונות בשביל חנווני העיירה. בראשית שנות השלושים חיסלנו את חנות המכולת ובמקומה יסדנו כעין מזנון מהיר בעיקר לאיכרי הסביבה, וכך עבדנו כל המשפחה גם במסעדה, גם במסחר התבואות וגם בהספקת סחורות לחנוונים, וכל הידיים מלאות עבודה. ברבות הימים, כאשר גדלתי והגעתי לפרקי הצטרפנו לשותפות בחנות בדים ביחד עם ברל שמולוביץ, ונפל בגורלי לנהל את החנות הזאת.

משפחתנו היתה מורכבת מאבא־אמא, חמישה אחים ושתי אחיות, וכל אחד עשה את חלקו בעבודות השונות לפרנסת הבית. אך כאשר הילדים גדלו ופרשו איש לעברו נתמעטו העסקים והצטמצמו למסעדה ולחנות הבדים בלבד. אחי יעקב ז״ל גויס לצבא הפולני, אחי נחום יבל״א הלך לקיבוץ הכשרה להתכונן לעליה, אחי משה ז״ל למד בבי״ס על־יסודי בברנוביץ, ושאר הילדים היו קטנים עדיין. וכך הגיענו יום 1.9.39 שבו פרצה מלחמת העולם השניה.

על־פי ההסכם ריבנטרופ־מולוטוב נפלה מייטשעט וכל האיזור תחת הכיבוש הרוסי. עם כניסת הצבא האדום השליטו מיד את המשטר הסובייטי וכל החיים הכלכליים ששררו עד אז שבקו חיים. החנויות התרוקנו מסחורות, שבחלקן נמכרו בלי אפשרות לחדש את המלאי ובחלקן הוחבאו בלי לדעת מה יולד יום. היינו נאלצים לסחור בחתיכת בד לשם קניית מזון. החיים נעשו קשים, אך לאט־לאט הסתדרנו בעבודות שונות בברנוביץ והתחלנו להסתגל איכשהו לחיים החדשים עד שפרצה המלחמה בין גרמניה ורוסיה ביוני 1941.

ההתקפה הבוגדנית של גרמניה על בת־בריתה מאתמול התפתחה למלחמת־בזק ובטרם הספיקו להתאושש מבשורת־איוב זו וכבר נכנסו קלגסי היטלר לעיירה והצרות התחילו. אורגנה משטרה מבין הגויים תושבי המקום וכן הוקם ה„יודנראט״, והסדר הגרמני הידוע לשמצה שקדם להשמדה השתרר בעיירה בכל אימתו. לא עבר זמן רב ואספו כמאתיים בחורים ובחורות ושלחו אותם כביכול לעבודה לכפר בורדוקובשצינה ובהגיעם לשם נורו ונהרגו כולם, ביניהם היו אחי משה ובת דודתי חנה מערע אורז׳כובסקי הי״ד. כעבור כמה חודשים שוב הוצאו כמה מאות צעירים וצעירות ונשלחו למחנה עבודה בברנוביץ וביניהם היו אחי אבא ז״ל ובעלי דוד שנישאתי לו לא מזמן. אני ואחותי הצעירה חשה נשארנו לגור בדירתי בבית הרבצים, וההורים ביחד עם האחים יעקב ומרדכי גרו בדירתם בבית נחמה יטביצקי.

וכך נמשכו הימים, השבועות והחודשים. מהסביבה הגיעו שמועות על גיטאות, על עינויים ועל רציחות. אך מכיוון שבמייטשעט לא היה גיטו, נמשכו החיים העכורים איכשהו והתכוננו לכל צרה שלא תבוא. ע״י שלמונים הצליחו לדחות את הקץ ככל האפשר ובינתיים הקימו הגנה עצמית, שכל משוחררי הצבא היו מאורגנים

בה. לרשותם היה מספר רובים מיושנים, שנמצאו במיסתור אצל חיים שילובסקי, וכן חפרו „סכרונים" (מחבואים), כדי להתחבא בעת צרה. גם בביתנו הכינו „סכרון" גדול, שקשה היה לגלותו, וישבו והמתינו לבאות.

יום אחד נתקבלה פקודה ב„יודנראט" לגייס את היהודים לחפירת בורות בשביל מיכלי דלק גדולים, שעומדים להתקין ב„חבויניק" הסמוך לבית־הקברות הפראבוסלאבי. בין יהודי העיירה נחלקו הדעות בדבר כוונת הפקודה. היו שטענו, כי בורות אלה לא נועדו כלל למיכלי דלק, אלא הם בורות קבורה ליהודי מייטשעט, אולם בין כך ובין כך אנוסים היו לחפור את הבורות. ימים מספר לפני ר"ח אב תש"ב (יולי 1942), באה הידיעה, כי הגרמנים בשיתוף עם איכרי הסביבה הקיפו את העיירה. חברי ההגנה העצמית התעוררו מיד לפעולה. הם ניסו לפרוץ את המצור ע"י בית־המרקחת של דבורז'צקי לכיוון ההרים בדרך לסלונים. אולם נתקלו באש עזה מצד הגרמנים וכל הבחורים כעשרים במספר נפלו בקרב הזה, וביניהם נפל גם אחי יעקב ז"ל. נשאר לפליטה רק נוח מורדקובסקי, שהצליח להימלט והנמצא כיום בארצות־הברית. בראש־חודש אב הקיפו כוחות מוגדלים את העיירה והתחילו להוביל את היהודים אל ה„חבויניק". הם עברו מבית לבית, חיפשו וגילו מחבואים והוציאו את קרבנותיהם להשמדה, וכך זה נמשך שלושה ימים. הורי הצליחו תחילה להסתתר במחבואם, עד שגוי אחד סוחר חזירים הוסיף לחפש עד שגילה אותם והביאם אל הבורות. אני עם אחותי חשה ועם בני משפחת בעלי דוד ז"ל נשארנו במחבוא שלא הצליחו לגלותו וכן עוד כמה מחבואים כאלה. בחסות הלילה יצאנו מהמחבוא, עברנו את הביצות ואת פסי הרכבת וברחנו אל היערות.

כשוך ימי השחיטה במייטשעט חזרו מספר יהודים מהיערות על סמך הבטחות־שוא שטניות שלא יאונה להם כל רע, ומובן שכולם נתפשו ונהרגו. אני ושאר שוכני המחבוא שהגענו ליער החלטנו שכל אחד יברח ויסתתר באופן נפרד. וכך היה, אני ואחותי ברחנו לכפר מידזבידזינה והגענו לגוי מכר בשם בז'רובסקי, שהרשה לנו להתחבא בעליית־הגג. כך חיינו מספר שבועות, הגוי היה מביא לנו אוכל ובלילות אף היינו נכנסות אליו הביתה. לכאן הגיעתנו הידיעה על האסון הגדול שפקד את יהודי העיירה ובתוכם כל משפחתנו: אבא־אמא, האחים יעקב, משה, מרדכי, סבא, הדודים והדודות ומשפחותיהם שכולם ניספו. נשארו בחיים רק בעלי דוד ואחיינו אבא הנמצאים בגיטו ברנוביץ. שקלנו בדבר ובהסכמת מארחנו הטוב החלטנו להתאחד. יום אחד רתם בז'רובסקי את עגלתו ונסע עם חשה לברנוביץ להביא את דוד ואת אבא אלינו. הם הגיעו לגיטו ברנוביץ ובאו לבית דודתי רבקה סדובסקי ופגשו את דוד ואת אבא שהסכימו להצטרף אלינו. אך מכיון שזה היה יום־יומיים לפני יום־הכיפורים החליטו להשאר בברנוביץ עד למחרת יוה"כ, שאז יחזור האיכר לקחתם אל ביתו. ביום הראשון שלמחרת יום־הכיפורים שחל בשבת בא האיכר בעגלתו כמוסכם, אך לאסונו הגדול לא מצא שם נפש חיה, מאחר שביום־הכיפורים הוציאו את כל יהודי ברנוביץ להורג ובתוכם שארית משפחתנו.

וכך המשכתי לבדי בבית האיכר עד שיום אחד בא ואמר, כי אכן נודע הדבר שאני מתחבאת פה והמשטרה והגויים מחפשים אותי. עוד באותו לילה ברחתי ליער הסמוך ולאחר מכן הגעתי לאיכר אחר בשם סלובוי והתחבאתי אצלו. באחד הימים פגשתי את משה רבץ (או מישהו אחר מהרבצים) והוא מסר לי, כי ביערות סברוטבה נמצאים כעשרים יהודים מבני עיירתנו. התחלתי לנדוד ולחפש אותם, כי לא יכולתי עוד לסבול את הבדידות, והנה הגעתי סוף־סוף למקום מחבואם ומצאתי את יהושע רבץ, ומשפחתו של משה רבץ ועוד. הצטרפתי אליהם וחייתי את חייהם הקשים. בלילות היינו יוצאים לכפרים הסמוכים לבקש אוכל והאיכרים נתנו ברצון. אך דבר זה גם גילה את עצם קיומנו, ויום אחד התנפלו על מחבוא אחד והרגו את כולם. בדרך נס ניצלה רק צירה רבץ (קפלן), שנפצעה בעת בריחתה אך נשארה בחיים ונמצאת כיום בארצות־הברית.

בהיוודע לנו דבר השמדת שוכני המחבוא ההוא, לא הרגשנו עוד שום בטחון במחבוא שלנו והחלטנו לעזוב את המקום. עוד באותו לילה יצאנו לדרך ובלא־יודעין הגענו לגיטו דבורץ. לא נשארנו שם אלא יום אחד ובלילה הבא יצאנו בלאט מהגיטו ואני המשכתי לנדוד עד שהגעתי לכפר זאפוליה. שם מצאתי איכר אשר הכיר את משפחתנו והוא הסכים להחביאני בביתו. אצל הגוי בזאפוליה שהיתי כחודש ימים עד שנודע לי על התארגנות פרטיזנים בסביבה. יצאתי ליער הסמוך בבקשי אחרי הפרטיזנים, ואמנם מצאתי אותם ונתקבלתי ב„אוטריאד" ע"ש איוואן גרוזני, מקום שם חייתי גם פעלתי כחצי שנה עד לשחרור בקיץ 1944.

אברשה חנהלט

גבורת זימל סטולוביצקי הי"ד

בקרבות עם הנאצים ביערות הורקי

אני מעלה זכרונות מהשואה בעיירת מייטשעט. בעיירה זאת גר סוחר־תבואות ושמו זימל סטולוביצקי, אדם בעל זקן יורד על פי מידותיו. בזמן ה„אקציה" האחרונה ניצל זימל סטולוביצקי עם חלק ממשפחתו והסתתר ביערות הורקי במרחק של שבעה ק"מ בערך מערבית למייטשעט. שטח היער היה כ־200 הקטר בערך, רוחבו שני ק"מ ובתוכו היו מים וביצות. מסביב ליער היו הכפרים החקלאיים: בלולוזי, פלוכבה, הורקי ועוד, אשר לזימל סטולוביצקי היו מכרים רבים בכפרים אלה.

בימי הטבח וההשמדה אירגן זימל סטולוביצקי חוליה מניצולי האקציה של מייטשעט שמנו בערך 60 איש, ביניהם משפחות עם נשים וילדים אשר הקימו מחנה בתוך יער הורקי ורכשו נשק. בידי החוליה היו שמונה רובים, שנים־עשר אקדחים, תת־מקלע אחד ורימונים. זימל סטולוביצקי ועוזריו, רכשו אוכל בכפרים שגבלו עם היער.

בסוף אוגוסט 1942 עברתי עם חוליתי לסביבה אשר בה נמצאה החוליה של זימל סטולוביצקי. התקרבנו בשקט למחנה ובמרחק של עשרים מטר בערך מהמחנה שמעתי דיבורים ביידיש. אמרתי לחברי מצאנו קן של יהודים ונתקרב אליהם בשקט כדי שלא ייבהלו. בקרבת המקום נעצרנו על־ידי שומרי המחנה והם שאלו אותנו לזהותנו. אמרנו להם, שאנחנו פרטיזנים יהודים ומאוד רוצים לבקר אצלם. יצא מפקד המחנה עם רובה ואקדח, שהיה זימל סטולוביצקי, ושאל אותנו מי אנחנו ומה רצוננו. ענינו לו שאנחנו פרטיזנים יהודים והוזמנו על־ידו להתארח במחנה ופגשנו שם מכרים ממייטשעט. שמחנו מאוד לפגישה. התארחנו במחנה יומיים בערך

באותו זמן נערך כנס של פרטיזנים יהודים ונוצרים ביער הורקי שבו נמצא המחנה של זימל סטולוביצקי. זימל מסר לנו ידיעות על מרגלים נאצים ורוצחים אשר השתתפו בזמן האקציה בעיירת מייטשעט. וביקש להזמין אותו לכנס שלנו. פניני למפקד הכנס, שהיה מפקד הפרטיזנים באותו אזור, והוא הסכים לקבל את זימל סטולוביצקי, אף הזמין אותו אליו לדבר אתו אישית. זימל סיפר למפקד הפארטיזנים שישנם חוליות מרגלים מצד הנאצים והם אומרים שהם פרטיזאנים

שנלחמים נגד הנאצים. זימל ביקש מהמפקד שיחקור אותם אם הם באמת פרטיזנים הנלחמים נגד הנאצים. בזמן שזימל דיבר עם המפקד הגיעו למחנה של זימל שני המרגלים. אחד מהחוליה של זימל הביא את הידיעה שהגיעו שני המרגלים והם מתעללים בבחורות ויורים באויר. זימל ביקש מהמפקד שיתן לו עזרה, כדי לפרוק מהם את הנשק, המפקד ענה לו בחיוב וניגש עם המטה שלו יחד עם זימל למחנה והרגו את שני המרגלים ומצאו אצלם תעודות של שוטרים נאצים.

אחרי יומיים עזבו כל הפרטיזנים את מקום הכנס. נפרדו מזימל סטולוביצקי ומאנשי החוליה שלו והוא ביקש שנעזור לו בנשק ובתחמושת. החוליה שלי נתנה לו שני רובים וחמישים כדורים. בחודש אוקטובר 1942 התנפלו הנאצים באכזריות על המחנה של זימל ביערות הורקי. הכוח של הנאצים שמנה גדוד שריון קל וגדוד רגלים כיתרו את היער וסגרו את היציאה מהיער. הם התנפלו על הבסיס אשר נשארו בו כ־60 יהודים שניצלו מהאקציה של עיירת מייטשעט. הבסיס היה מוקף בעמדות ובונקרים והלוחמים של זימל סטולוביצקי שהיו בהם קיבלו את הנאצים בהתנגדות קשה ולחמו כשלוש שעות. מהחוליה של זימל נהרגו כ־12 איש. זימל סטולוביצקי שלח קשרים ליחידות פרטיזנים אחרות לבקשת עזרה, אבל הכוח הנאצי הרגיש שמתקדם כוח של פרטיזנים והתחיל להימלט. הניצולים שנשארו עברו לגטו דבורץ. כשבא הכוח של הפרטיזנים, שאני הייתי ביניהם, לעזרה מצאנו מחנה שרוף וקבענו שנשמור על המחנה הזה עד סוף הפעילות של הפרטיזנים, כי המחנה היה במקום ציר מרכזי של תנועת הפרטיזנים. מפקד הפרטיזנים אמר, שנזכור את הגיבורים אשר הצליחו להדוף את הנמר הנאצי והכריז שזימל סטולוביצקי ויתר הגיבורים יירשמו בהיסטוריה של הפרטיזנים כגיבורים.

בנימין סטולוביצקי (פתח־תקוה)

שלושה שיצאו לדרך...

17 בספטמבר 1939 נכנסו הרוסים לעיירה והשליטו את הסדר שלהם, או יותר נכון שיבשו כל הסדרים והתוכניות שלנו. הייתי אז בן חמש־עשרה וחצי כשנותקתי ממקור היניקה היהודית־לאומית וצורפתי אל ארגון הנוער „פיונר". מובן שלא היתה בכך כוונה שבהכרה, אלא אך ורק כדי להגן על שלום הבית והמשפחה בפני השלטון. עם זאת יש לציין, שלא היתה כפייה ברורה לעשות כן, כי יחס השלטון היה בתחילה די ליברלי, ואמנם רבים מבני־הנוער לא הצטרפו ואין מוחה בידם.

לא עברו ימים רבים והנה התחילו להגיע הפליטים הראשונים ממערב פולין הכבושה בידי הגרמנים והתאכסנו בבתי היהודים בעיר. גם בביתנו התאכסן פליט אחד, שמסר על הגזירות ועל התלאות שניתכו על ראשה של יהדות פולין תחת עול הכובש. בהשפעת סיפוריו המזעזעים לב ונפש וכן מהשמועות על מעשיהם הנועזים של בני־הנוער מהקיבוצים, שברחו לווילנא והתכוננו לעלות משם לארץ־ישראל, התעורר בי רצון עז להיות ביניהם.

באחד הערבים נפגשתי עם שני חברי: נחום רבינוביץ ומשה קרושינסקי להתיעצות מעשית ויחד אתי באה גם בת־דודתי. למרבית הצער טרם חדרה תודעת השואה המתקרבת ללבותיהם של ההורים ונאלצנו לכלכל בסתר מעשינו. החלטנו לצאת לדרך כל עוד עתותינו בידינו ואף קבענו מועד ליציאתנו בלי להודיע בבית על תוכניותי.

לרגל קשרינו ההדוקים עם הגויים בסביבה מהימים כתקנם, הכרתי באופן אישי את מנהל תחנת הרכבת במיצקביץ וסמכתי על עזרתו, שלא ישאל שאלות מיותרות. הצטיידנו באוכל לכמה ימים ובבגדים חיוניים לדרך ויצאנו, בהשתדלנו ככל האפשר להיראות כתלמידים צעירים כדי לא לעורר חשד. פניתי למנהל התחנה וקניתי שלושה כרטיסים ללידה, ששם נמצא ריכוז של נוער חלוצי העומדים „לגנוב" את הגבול לליטא החפשית.

כאשר ירדנו בלידה נקלענו לעיצומו של מצוד על חלוצים, שעוררו את חשדם של השלטונות ואת חמתם. נסנו על נפשנו להתחבא עד יעבור זעם והגענו שלושתנו לבית יהודי בקצה העיר. משראינו בעד החלון יהודי עם זקן העזנו לדפוק על הדלת ולבקש רשות כניסה. בני המשפחה נבהלו למראנו ואחרי ששמעו מפינו על

מטרת בואנו נכמרו רחמיהם והעלו אותנו על התנור ללינת לילה. כאשר קמנו בבוקר ביקש מאתנו היהודי להתפלל תפילת־הדרך, ואף־על־פי שהיה בית עני העניקו לנו צידה לדרך ויצאנו העירה לחפש את „הקשר".

משראינו בחורים במעילי־עור — וזה היה אחד מסימני ההיכר — יוצאים ונכנסים בבית אחד ומסתודדים ביניהם, הבנו שהגענו למקום הנכון. ובעוד אנו תוהים על הנעשה, והנה יצא מהבית בחור אחד, שמיד הכרתיו בשמו ב ר י ל׳ י מנהל מחנה הנוער של השומר הצעיר במיר. ניגשתי אליו וביקשתי עזרתו בענינו. הוא הכניס אותנו לתוך הבית ושם הפנה אותנו אל ש י י ק ה ו ו י י נ ר, חבר ההנהגה הראשית ומרכז פעולת הבריחה. אך במקום לעודדנו הוא דיבר על לבנו לדחות את תוכניתנו למועד אחר, וזה בגלל המספר הרב של חלוצים מבוגרים ממנו המתדפקים על שערי העליה.

לאחר שנחלנו אכזבה עזבנו את הבית, ואני דברתי על לבם של שני חברי לעשות את הדרך על דעת עצמנו, הואיל ולבית אבי היו מכרים בעיירת הגבול ט ו ר ג ל וקויתי לעזרתם. מלידה המשכנו לתחנת ג י י ו ו ה שעל קו הרכבת לידה־ווילנא, ובדעתנו היה להמשיך ברגל לאורך פסי הרכבת. כאשר ירדנו בעיירה בליל שבת היה כבר חושך וחיפשנו בית־כנסת ללינת־לילה. באפילה ששררה בבית־הכנסת הבחנו בערימת עצים שהיו מוכנים להסקת התנור. הדלקנו את התנור כדי להתחמם ונרדמנו מרוב עייפות. בבוקר השכם, כאשר בא הגוי להסיק את התנור וראה אותנו הוא נבהל מאד ושאל מי אנחנו. סיפרנו לו מה שסיפרנו והסתלקנו מן המקום והמשכנו בדרכנו עם עמודי הטלפון כשסופת שלג עוצרת נשימה טופחת על פנינו.

כעבור כמה שעות של הליכה בא מולנו אדם אחד וכאשר התקרב אלינו הכרתי את ב ר י ל׳ ה. שמחתי מאד לקראתו וניסיתי לפנות אליו, אך הוא התנכר אלי מרוב פחד והמשיך בדרכו. גם אנחנו המשכנו ושרכנו דרכנו עד ט ו ר ג ל. שם חיפשתי אף מצאתי אחד המכרים של בית אבא. הוא הכיר אותי מיד ושאלתו הראשונה היתה אם אבא יודע, וכאשר עניתי לו בחיוב, קיבל אותנו והאכיל אותנו ולנו את הלילה.

למחרת עשינו חישוב, שלרגל יום־ראשון לא תהיה שמירה קפדנית ועשינו דרכנו לגבול. במרחק קילומטר מהעיירה הוביל קו הטלפונים דרך יער והמשכנו בו עד רדת הלילה. פתאום הגיעה לאזנינו מהיער שריקה, מיד שכבנו בשלג וחיכינו למתרחש. והנה השיגה אותנו קבוצה של כ־20 איש שדיברו ביניהם יידיש. הבנו שאלה הם חלוצים ופניהם אל הגבול, השתלבנו ביניהם מבלי שירגישו בכך בחשכת הלילה. משהגענו קרוב לגבול, בא מהצד השני גוי אחד לקבל אותנו במקום מוסכם מראש. הוא ספר את האנשים על־מנת לקבל שכרו לפי גולגולות, והנה מצא שלושה אנשים נוספים. למזלנו היה בקבוצה ש י י ק ה ו ו י י נ ר, שחילץ אותנו מהצרה ועברנו בשלום את הגבול ל א י י ש י ש ו ק. משם העבירו אותנו

באוטובוס לווילנה, אל הריכוז החלוצי שברחוב סובאטש. שם פגשנו את האחים של שני חברי למסע, ברל קרושינסקי וראובן רבינוביץ ועוד מייטשטאים אחרים: חנה בורצקי, וויכנה בילסקי, משה ווילקומירסקי, איטשה מובשוביץ ואחרים.

כעבור כמה ימים חילקו את האנשים לפי הזרם המפלגתי של כל אחד והועברנו לקיבוץ השומר־הצעיר שברחוב יגילונסקה. אנחנו השלושה צורפנו לנוער בגילנו והיינו כ־20 איש ביחד. שם אירגנו בשבילנו חוגים ללימוד עברית וגם סידרו לנו באביב גן ירק על אדמה חכורה, ששימש לנו מקור מחיה והכשרה גם יחד. זכורה לי אסיפה כללית, שנערכה באחד הערבים ושהשתתפו בה כ־600 איש, על־מנת להיפרד מחברים לפני יציאתם לחלק הפולני הכבוש במטרה לארגן את התנועה מחדש. בין היוצאים היו מרדכי אנילביץ, יוסף קפלן, חייקה גרוסמן ופולניה אחת בשם אירנה, מפקדת הצופים הפולניים בוורשה, שהתגוררה בווילנה כפליטה ושיתפה פעולה עם „השומר הצעיר".

כך חיינו ופעלנו במקום כחודשיים תוך עבודה והכשרה והכנות לעליה. בעת ההיא עבר המימשל הליטאי מצד אוהד לצד פעיל במשטר הקומוניסטי והתחילו להצר את צעדינו. והימים ימי מלחמת פינלנד. ממשלת אנגליה שלחה בגדים לפינלנד, אך בדרך זו או אחרת הגיעו הבגדים אלינו והלבישו אותנו מדים כחולים כסטודנטים. לאחר הסיפוח הסופי של ליטא התפזרנו לקבוצות קטנות בבתים פרטיים שכורים, ונוכח הסכנות הצפויות או הבלתי־צפויות, הגיע הזמן לטפל בדחיפות בעלייה.

כל הצעירים למטה משנת 1923 היו מועדפים לנסיעה במסגרת עליית הנוער והסטודנטים שהיתה אז על הפרק, ואנחנו השלושה ביניהם. ואמנם קיבלנו ידיעה מהמרכז הא"י בקובנה להתכונן לדרך. באנו לקובנה למשרד הפנים כדי לקבל „תעודות־מסע" ואחרי שקבעו לנו תאריך יציאה חזרנו לווילנה. ביום הקובע הגענו לתחנת הרכבת והצטרפנו לשיירת עולים, שיצאה למוסקבה על־מנת לקבל שם ויזות לטורקיה כסטודנטים. שם איכסנו אותנו במלון „מוסקובסקי" ומיד לאחר קבלת הויזות הטורקיות יצאנו דרך קיוב לאודיסה, כדי לעלות על האניה „ספנטיה".

סוף־סוף התגשמה תוכניתנו והגענו בשלום לארץ־ישראל. כאן חילקו אותנו בין הקיבוצים השונים ובחלקי נפל קיבוץ עין־השופט, ומכאן הצטרפתי לקיבוץ „להבות". תחילה התגייסתי לפלמ"ח, אך משהגיעו השמועות על השואה, התגייסתי לבריגדה היהודית והגעתי לאירופה, שם מצאתי שתי בנות־דוד במחנות שהגיעו מרוסיה. בעת שירותי בבריגדה עסקתי בעבודת הצלה ובריחה ובשובי מהצבא נכנסתי לתקופת המאורעות שלפני קום המדינה, ובחלקי נפלה חטיבת „הנגב" של הפלמ"ח.

ראובן רבינוביץ

עם מקל הנדודים

בשנת 1929, בהיותי בכיתה ג׳ של בית־הספר „תרבות", נכנסתי לקן „השומר הצעיר" ביחד עם משה וילקומירסקי וחנן ז׳וכוביצקי, שלושתנו בגיל 9. בראש הקן עמד אז נחום גילרוביץ וראש־הקבוצה שלנו היה דוד באס. בגמר החופש מבית־הספר היתה פעולתנו הציבורית הראשונה השתתפות הקן ובית־הספר בהפגנה ובאסיפת־מחאה בבית־הכנסת הגדול נגד מאורעות־הדמים בארץ משנת תרפ"ט. פעולתנו השניה שנשארה חרותה בזכרוני היתה בעת הקונגרס הציוני ה־18, ששיתפו אותנו בהפצת שקלים ובכלל בפעולות למען ארץ־ישראל העובדת. גם בבית שררה אוירה יהודית־ציונית, קראו „היינט", תרמו לקרנות הלאומיות, אך לא היה בו כדי לקסום לנער צעיר השואף להגשמה.

בשנת 1933 גמרתי את הכיתה ז׳ של בית־הספר, המשכתי את פעילותי בקן ובכל עבודה, שהיה בה משום קירוב הגאולה. בפסח שנת 1939 יצאתי לרובנה להכשרה יחד עם חנה בורצקי, ושם כבר נמצאו המייטשטאים: משה וילקומירסקי, יצחק מובשוביץ, וויכנה בילסקי, ברל קרושינסקי, חנן ז׳וכוביצקי, ראובן ביטנסקי. ברובנה התאכסנו בבית הקיבוץ ועבדנו בכל מיני מפעלים, כמו טחנות־קמח, מנסרות וכו׳ והבנות יצאו לעבודות־בית, ושם מצא אותנו פרוץ המלחמה.

איתרע מזלי ובדיוק אז חליתי ומבלי יכולת להתאושש בתנאי הקיבוץ, נאלצתי לשוב הביתה אחרי כמה ימים כשהדרכים היו כבר משובשות חמישה ימים לפני כניסת הרוסים. מובן שאיש לא ידע על ההסכם הרוסי־גרמני הקרוב ורק חששו מהתקרבות הגרמנים ודיברו על בריחה לרוסיה. בינתיים קרה הבלתי־צפוי וב־17 בספטמבר 1939 נכנסו הרוסים לאיזור והתוכניות השתנו מקצה אל קצה. בימים ההם חזר מרובנה משה וילקומירסקי ומסר שהקיבוץ ברובנה עומד להתפזר מלחץ המצב, ולאחר קבלת ידיעות שווילנא עומדת להיספח לליטא עצמאית, יצאתי עם ווילקומירסקי לווילנא לבחון את האפשרויות במקום. המצב לא היה ברור ושרר שם אי־שקט וביחוד בחוגים שלנו ועל־כן נשאר משה במקום ואני חזרתי לקיבוץ ברובנה להודיעם על המצב וליעצם לעבור לווילנא מהר ככל האפשר.

בדרך לרובנה סרתי הביתה למייטשעט, שם הצטרפה אלי וויכנה בילסקי וחזרנו לרובנה, כדי להתארגן בקבוצות קטנות על־מנת לעבור לווילנא. בדרך מרובנה שוב נעצרתי במייטשעט להצטייד בכל הדרוש לדרך. כשנודע לנוער

המקומי דבר בואי ושמגמת פני לווילנא, באו להחליף דברים בנידון, אך רובם כבר הושפעו מהמצב שנוצר והתנגדו לתוכניותינו. אך אני הייתי עשוי ללא־חת ויצאתי ל ל י ד א, ששם היה מרכז יציאה ומשם יצאנו בקבוצה של כ־20 איש דרך א י י ש י ש ו ק בליל כיפור כשמובילים משני הצדדים הנחו אותנו במעבר הגבול. ראוי לציין, כי בשבועות הראשונים היתה המגמה מצד הרוסים ומצד הליטאים גם יחד להעלים עין מכל העסק הזה, הליטאים אף הושיטו לנו כל עזרה אפשרית, אך לא היו מעוניינים לעשות פומבי לדבר. בלילה הגענו ל א י י ש י ש ו ק ומיד למחרת בבוקר הועברנו ל ו ו י ל נ א במשאיות והגענו למרכז הקליטה של הקיבוצים שברחוב ס ו ב א ט ש.

כעבור כמה ימים התחילו כל התנועות הקיבוציות להתארגן בפני עצמן, והריכוז השומרי התרכז ברחוב ט ר ט ק י. כשלושה חודשים שהינו בווילנא בכוננות מתמדת ובתחילת מרס 1940 יצאנו ל ו ו י ל ק ו מ י ר שבליטא גופא, מקום שם היהדות המקומית קיבלה אותנו בסבר פנים והושיטה לנו יד אחים עוזרת. שם התארגנו כקיבוץ עצמאי המתקיים על עמלו וכולנו עבדנו למרות החוק הליטאי שלפיו אסור היה לפליטים לעבוד.

בחודשים יוני־יולי 1940, מחשש מפני חדירת הגרמנים, נכנסו הרוסים לכל שטח הבלטיקום והוכרז על סיפוח ליטא לגוש הריפובליקות הסובייטיות. הקיבוץ עוד המשיך להתקיים עד סוף השנה, אך לבסוף, וזאת לפי רמזים ידידותיים של תושבי המקום, התפזרנו לקבוצות קטנות והתאכסנו בבתים פרטיים, וכך הוספנו להתקיים עוד חצי שנה. כעת לאחר הסיפוח המלא נעשה הקשר עם הבית אפשרי יותר לאחר שהיינו מנותקים ממנו מזה למעלה משנה. אולם פעילותנו הופסקה לחלוטין מטעמי זהירות, היציאה לחוץ־לארץ בלתי אפשרית וסרטיפיקטים קיבלו רק בודדים. רק עליית הנוער אופשרה לפי תוכנית מיוחדת. ממייטשעט עלו בתוכנית עליית הנוער: אחי נ ח ו ם ר ב י נ ו ב י ץ, ב נ י מ י ן ס ט ו ל ו ב י צ ק י ו מ ש ה ק ר ו ש י נ ס ק י, שנסעו בדרך מוסקבה לאודיסה ומשם הפליגו באניה ס ו ו י ע ט ל א נ א.

משנוצר הקשר עם הבית התחילו להגיע בני־משפחה להתראות ולהיפרד, גם אנחנו מצדנו הגענו הביתה בסתר, אך מחשש מתוצאות נפגשנו ב ב ר נ ו ב י ץ. הביקור האחרון של אבי אצלי בליטא היה זמן קצר לפני חידוש המלחמה בין גרמניה ורוסיה. בפרוץ המלחמה לקחנו שוב מקל־הנדודים ביד וברחנו בלי שום דבר בכיוון ד ו ו י נ ס ק במטרה להגיע לרוסיה. כמאה קילומטר הלכנו ברגל לאורך הגבול הלטבי־רוסי. היה והגרמנים הקדימו אותנו והפציצו את הדרכים, ואנחנו התקדמנו ביערות עד שהגענו לגבול הרוסי. משם עלינו על רכבת והגענו ל ס ר ט ו ב כשפנינו לגבול הפרסי — אסיה התיכונה.

בסביבות ס מ ר ק נ ד התחלנו להתארגן מחדש כקבוצות. שם נודע לנו על גורלם של חברינו שעקבותיהם לא נודעו ושעם אחדים מהם נפגשנו שוב. במקום הזה בילינו בעבודה ובהידוק השורות כ־4 שנים. בגמר המלחמה שוב חזרנו לפולניה שם עסקנו בעליה ב׳ עד הגיענו ארצה בשנת 1950.

צירה ראָיאַק (רבץ)

מיינע איבערלעבונגען

דאָס איז פאָרגעקומען אין אַ מיטוואָך פאַרטאָג, ראש־חודש אב. דינסטיק, 1 אַזייגער ביינאַכט האָבן מיר שוין געזען, אַז מיר זענען אַרומגערינגלט פון די מערדער. מיר האָבן פאַרשטאַנען, אַז דאָס אומגליק איז געקומען, זענען מיר

צירה ראיאַק (רבץ)

אַריין אין דער באַהעלטעניש, וואָס מיר האָבן באַצייטנס צוגעגרייט: איך מיט מיינע דריי קינדער און זלאַטע מיט אירע דריי קינדער. מיין מאַן וועלוול האָט אונדז פאַרמאַכט און אַליין אַוועק אין ישעיהס ניט פאַרענדיקטער שטוב, ווו עס האָבן זיך באַהאַלטן אויך מיין מאַמע און נאָך אַ פרוי אַ „בעזשענקע". אויף

מאָרגן האָט מען מיין מאַמען מיט דער פרוי געפונען און מען האָט זיי אַוועק־געפירט צו די גריבער, אָבער וועלוולען האָבן זיי ניט געפונען און ווי נאָר עס איז פינצטער געוואָרן, איז ער אַוועק צו אַ באַקאַנטער קריסטין און זיך דאָרט באַהאַלטן.

מיר זענען געזעסן אין אונדזער באַהעלטעניש ביז פרייטיק 4 אַזייגער ביי־טאָג ביז די גויים האָבן אונדז געפונען. זיי זענען געקומען זוכן אונדזער גוטס אונטער דער פּאָדלאָגע און ווען זיי האָבן אונדז דערזען, האָבן זיי זיך אַליין דערשראָקן. דאָס זענען געווען סערגעוויטשער און פּאָלאָנקער גויים, וואָס האָבן געהאַנדלט מיט מיין טאַטן און געקויפט ביי מיר אין קראָם, האָבן זיי אונדז געלאָזט לויפן. מיר זענען אַריבער די ליניע און דעם טייך. מורא האָבנדיק צו לויפן צוזאַמען, האָבן מיר זיך צעטיילט, זלאַטע האָט גענומען אירע קינדער און איך מיינע, און מיר זענען אַוועק אין וואַלד, עס האָט ניט געדויערט קיין האַלבע שעה, האָט זיך געלאָזט הערן, ווי מען באַשיסט דעם וואַלד. איך האָב צוזאַמענ־גענומען די קינדער און זיי געהייסן ליגן שטיל און זיך ניט רירן. ווען די שיי־סעריי איז פאַריבער, איז צוגעקומען צו אונדז אַ בחור אַ „בעזשענעץ״, וואָס פלעגט זיך געפינען ביי חצקלען. ער האָט געגעבן די קינדער ברויט מיט אַ גרינער ציבעלע מיט וואָס זיי האָבן זיך זייער געפרייט.

אויך מיט דעם בחור האָבן מיר זיך צעשיידט, ער איז אַוועק אין מעדווע־דזינע און איך מיט די קינדער זענען אַוועק צו אונדזער באַקאַנטער קריסטין, וווּ מיר האָבן געטראָפן וועלוולען און חניה שמולאָוויטש. אונדזער פרייד איז געווען ניט צו באַשרייבן, ווייל ער האָט געמיינט, אַז מען האָט אונדז אומגע־בראַכט און איך האָב געמיינט, אַז ער איז שוין ניטאָ. זעקס וואָכן זענען מיר אָפּגעזעסן אין אַ הינטישביידל, אָבער מיט אַמאָל איז געוואָרן זייער ריזיקאַליש, ווייל די מערדער האָבן גענומען זוכן אין יעדער שטוב. די קריסטין האָט אונדז מער ניט געקענט אויסבאַהאַלטן, און 12 אַזייגער ביינאַכט, אין אַ גאָס רעגן, זענען מיר אַוועק אין סוואַראָטווער וואַלד.

צוויי וואָכן האָבן מיר אַרומגעוואַנדערט אונטערן פרייען הימל, און ווען עס איז געוואָרן קאַלט, האָבן מיר זיך צוזאַמענגענומען און געמאַכט אַ סכראָן אַרומגערינגלט מיט קלעצער. ווען עס זענען אָנגעקומען נאָך מענטשן, האָבן מיר געמאַכט נאָך אַ סכראָן, אין וועלכן עס האָבן זיך געפונען מיין ברודער זעליק מיט זיין טעכטערל (זיין פרוי און צוויי זין זענען אומגעקומען), מיין ברודער הירשל מיט זיין פרוי און דריי קינדער, יודל דעם סטאָלערס מיט זיין פאַמיליע, בוניע גילעראָוויטש און מיין פּלימעניק חיים מיט מיניען מיט צוויי קינדער. אַזוי זענען מיר אָפּגעווען עטלעכע מאָנאַטן ביז עס זענען געקומען צו אונדז פון באַראַנאָוויטש חיים נאָוואָמישסקי און נאָך אַ פּאָר יידן, וועלכע האָבן ניט באַמערקט, אַז דער וואַלד איז אַרומגערינגלט. די מערדער האָבן זיי גע־

לאָזט גיין און זיי נאָכגעפאָלגט, און ווי נאָר זיי זענען אַריין אין סכראַן, האָבן זיי אים באַשאָסן. איך בין אַרויס אויף אַ ווייל צו זען ווו זיי זענען, האָט מיך גליַיך אַ קויל געטראָפן און איך בין געפאַלן. זיי האָבן געמיינט, אַז איך בין טויט, האָבן זיי מיך אַראָפּגעוואָרפן פון באַרג און איך האָב שוין גאַרניט גע־פילט און גאַרניט געהערט. די אַרומיקע גויים האָבן פאַרגעלייגט זייער הילף און צוזאַמען האָבן זיי אויסגעמאָרדעט אַלע באַהאַלטענע יידן. אין דעם איז צוגעקומען צו מיר יולעך און זעענדיק, אַז איך לעב, האָט ער און זיין זון מיך צוגענומען און מיך אַריינגעלייגט אין אַ קאַרטאָפל־גרוב...

ביינאַכט האָבן זיי מיך אַריינגענומען אין שטוב, אַרומגעוואַשן די ווונדן און פאַרבונדן. איך האָב זיך געבעטן ביי אים מיך אָפּפירן אין וואַלד, אָבער יולעך האָט געדענקט, אַז אפשר איז וועלוול מיט די קינדער אַנטלאָפן און געפינט זיך ביי דער זעלבער קריסטין. ביינאַכט האָט ער מיך אָפּגעפירט אַהין, אָבער איך האָב דאָרט קיינעם ניט געפונען. זעענדיק, אַז איך בין געבליבן אַליין און קאָן ניט שטיין אויף די פיס, האָב איך געוואָלט קיין דוואָרעץ, אָבער זיי האָבן מורא געהאַט. דרייצן וואָכן בין איך פאַרבליבן ביי דער קריסטין, וועלכע האָט מיך געהאַלטן אין אַ קאַלטן קאָרידאָר. אַז איך האָב איינגעזען, אַז איך קאָן דאָרט מער ניט בלייבן, ווייל מען זוכט אין דער סביבה, האָב איך געבעטן מען זאָל מיר אויפשניידן דעם פוס און אַרויסנעמען דעם אייזן, וואָס שטעקט דאָרט, וועל איך קאָנען אַוועקגיין. האָט זי געבעטן אַ געוועזענעם פעלדשער, וועלכער האָט מיר געמאַכט די אָפּעראַציע און די פיס האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרהיילן.

איינמאָל ביינאַכט, ווען איך בין געלעגן אין קאָרידאָר, האָבן זיך אַריינגע־ריסן פאַרטיזאַנער און מיך דאָרט געפונען. זיי האָבן מיר באַפוילן זיך שטעלן מיטן פנים צו דער וואַנט און אָנגעשטעלט די ביקס צו שיסן. די קריסטין האָט זיך איינגעשטעלט פאַר מיר טענהנדיק, אַז די יידישע פאַרטיזאַנער וועלן זיך אין איר נוקם זיין בעסער זאָלן זיי מיך לאָזן אַליין גיין. די אַנדערע נאַכט, העט איך ווידער ווי מען קלאַפּט אין טיר, האָב איך געמיינט, אַז די פאַרטיזאַנער זענען דאָך געקומען מיך אומברענגען, אָבער עס איז געווען חניה שמולאָוויטש, וועלכע איז געקומען צו קריגן אַ מאַשטש, וואָס די קריסטין האָט געמאַכט פאַר געשווירן און קרעץ. מיין באַגעגעניש מיט חניהן איז געווען זייער אַ האַרצ־רייסנדיקע, מיר האָבן זיך גוט אויסגעוויינט אויפן גרויסן אומגליק, וואָס מיר האָבן פאַרלוירן אונדזערע טייערע. איך האָב איר דערציילט, אַז חצקל געפינט זיך דאַ ניט ווייט און מיר האָבן געבעטן אונדזער קריסטין זי זאָל אים ברענגען.

אַז חצקל איז געקומען, האָבן מיר זיך באַראַטן וועגן אונדזער לאַגע און האָבן באַשלאָסן צו גראָבן אַ באַהעלטעניש ניט ווייט פון דער שטוב. אָבער ווען זיי זענען אַרויס ביינאַכט גראָבן דעם גרוב, האָבן זיי זיך אַרומגעזען, אַז עס איז ניט זיכער און עס איז געבליבן, אַז מיר וועלן גיין דאָרט ווו חניה געפינט

זיך. דאָס איז געווען אַ סכראַן אונטער אַ פּאַדלאָגע ביי גלאַטקינען אין הויז, ווו עס האָבן זיך געפונען זיבן מענער און איין מיידל. איבערשלאָפנדיק דאָרט די נאַכט זענען מיר געגאַנגען צום בעל־הבית און אים געבעטן ער זאָל אונדז דערלויבן איבערזיין אַ פּאָר טעג ביז מיינע ווונדן וועלן זיך פאַרהיילן. ער האָט מסכים געווען און זיך באַצויגן צו אונדז ווי אַ פאָטער. אָפּזייענדיק 9 מיט אַ האַלבן מאָנאַט, האָבן מיר געמוזט פאַרלאָזן, ווייל אין דאָרף האָט מען שוין גערעדט, אַז ביי גלאַטקינען האַלטן זיך אויף יידן. מיר האָבן פאַרלאָזט דעם סכראַן און אַוועק אין וואַלד, ווו עס האָבן זיך געפונען פּאַרטיזאַנער.

די מענער האָבן די פּאַרטיזאַנער גערן אויפגענומען און איך מיט דער בעזשענקע־מיידל זענען געבליבן אין וואַלד מיט נאָך פרויען און אויך עטלעכע מענער. איך מיט חצקלען זענען אַריינגעגאַנגען אין בונקער און דאָרט האָבן מיר געזען אַ מיידל קראַנק אויף טיפוס, וואָס איז געלעגן אויף אַ נאַרע און זיך ניט געקאָנט רירן. איר מוטער איז מיט עטלעכע טעג פריער געשטאָרבן און עס איז ניט געווען ווער עס זאָל איר העלפן. איך מיט חצקלען האָבן איר אַראָפּ־גענומען, אַרומגעוואַשן און אָנגעטון אַ ריין העמד, וואָס איך האָב געהאַט און פון טאָג צו טאָג איז איר בעסער געוואָרן. אָבער אַלס רעזולטאַט דערפון בין איך קראַנק געוואָרן אויף טיפוס און בין אָפּגעלעגן דריי וואָכן אויף דער נאַרע אָן קיין הילף. אָבער פון צרות שטאַרבט מען ניט, איך האָב דאָס אַלץ איבערגע־לעבט, די היץ איז אַוועק, אָבער איך האָב ניט געקענט שטיין אויף די פיס פון שוואַכקייט.

אין צווישן האָט מען אונדז אָנגעזאָגט, אַז די מערדער ווייסן, אַז מיר גע־פינען זיך דאָ און גייען אַרומרינגלען דעם וואַלד. ווי נאָר עס איז ליכטיק געוואָרן האָבן מיר שוין געהערט שיסערייען. די אַלע, וואָס האָבן געקענט גיין, זענען אַרויס פון וואַלד, אָבער איך האָב ניט געקענט און בין געבליבן. אַזוי האָט געדויערט 5 טעג, אין דער פרי זענען זיי אַוועק און פאַרנאַכט זענען זיי געקומען צוריק. איין מאָרגן האָבן מיר זיך דערוווּסט, אַז די מערדער קלויבן זיך אַריין אין וואַלד. מען איז זיך גלייך צעלאָפן פון וואַלד אַרויס. אין דעם האָבן זיי געזען אַ גרופּע רייטער, וועלכע זיי האָבן אָנגענומען פאַר פּאַרטיזאַנער, וואָס לויפן אויך זיך באַהאַלטן. אָבער דאָס זענען געווען די מערדער־פּאָליציי, וואָס האָבן אַלעמען אויסגעמאָרדעט, נאָר איינצלנע האָבן זיך באַוויזן צו ראַטעווען. איך בין אַרויס פון דער זעמליאַנקע און זיך אָנשפּאַרנדיק אין אַ שטעקן, בין איך אַוועק אַ ביסל ווייטער און אויף ביינאַכט בין איך געקומען צוריק אין דער זעמליאַנקע. איך האָב גענומען זוכן אַ וועג ווי אַרויס פון וואַלד, ווייל איך האָב מורא געהאַט, אַז ווען מען וועט מיך געפינען, וועט מען מיך מאַטערן, אַז איך זאָל אויסגעבן ווו עס געפינען זיך נאָך יידן.

ווען איך בין אַרויס פון וואַלד, האָב איך געטראָפן אברהם קאַפּלאַן מיט זיין טאָכטער און זון, אָבער זיי זענען געלאָפן שנעל און איך האָב זיי ניט

געקענט נאָכגיין. ווי איך בין אַזוי לאַנגזאַם געגאַנגען אַליין ניט וויסנדיק וווהין, האָב איך געהערט אַ שיסעריי פון אַלע זייטן, האָב איך זיך אַנידערגעלייגט מיטן פנים אַראָפּ, כדי איך זאָל ניט זען די מערדער. איך ווייס ניט ווי עס איז פאַרגעקומען, אָבער די מערדער זענען פאַרביי און מיך ניט באַמערקט. איך בין אָפּגעלעגן ביז פינצטער, און באַמערקנדיק פון ווייטן אַ שטוב, האָב איך זיך מיט אַלע כוחות אַהין פאַרשלעפּט און בין אַריין. דאָרט איז געשטאַנען אַ יונגע פרוי און געקאָכט עסן, איך האָב איר געבעטן זי זאָל מיר עפּעס געבן צו עסן און זיך לאָזן אָנוואַרעמען, האָט זי געענטפערט, אַז באַלד וועט קומען איר מאַן. אין דעם איז אַריינגעקומען אַ גוי מיט אַ האַק, האָב איך געמיינט, אַז דאָס איז שוין מיין סוף, אָבער ער האָט רחמנות געהאַט און געהייסן מיר געבן צו עסן. נאָכדעם האָט ער מיך אַרויפגעשיקט אויפן וואַרעמען אויוון און פאַרשטעלט מיט האָלץ.

צו מאָרגנס איז דער גוי אַוועק אין וואַלד זוכן יידן אָדער פאַרטיזאַנער. ווען ער האָט זיך צוריקגעקערט האָב איך אים געבעטן ער זאָל מיך אָפּפירן אין וואַלד. ער האָט גענומען אַ האַק, ווי ער זאָל גיין אין וואַלד, ער איז געגאַנגען פון ווייטן און איך בין נאָכגעגאַנגען. אויפן וועג האָט ער מיך געוואָרנט, איך זאָל ניט אַריינקוקן אינעם ראָוו, ווייל דאָרטן ליגן אַלע דערמאָרדעטע יידן. און ווירקלעך, ווען איך בין דורכגעגאַנגען, איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן, דערזעענדיק די אומגליקלעכע דערמאָרדעטע. אָבער פון דער צווייטער זייט האָב איך זיי מקנא געווען, וואָס זיי זענען שוין אַלץ איבערגעקומען און איך דאַרף זיך נאָך מאַטערן. קומענדיק צו די בונקערס האָב איך דאָרט קיינעם ניט געטראָפן און דער גוי מיט דער האַק האָט זיך גלייך אומגעקערט אַהיים.

ווען עס איז פינצטער געוואָרן האָבן זיך צו ביסלעך צוזאַמענגעקליבן ביי אַ 30 מענטשן. בייטאָג זענען מיר געגאַנגען זיך באַהאַלטן אין ליים-גריבער און ביינאַכט האָבן מיר זיך אומגעקערט צו די זעמליאַנקעס. אַזוי זענען אַדורך ביי דריי וואָכן, ביז מיר זענען מיד געוואָרן און מיר האָבן באַשלאָסן מער ניט גיין צו די ליים-גריבער. מיר האָבן צוזאַמענגעקליבן אַ ביסל מעל און זענען אַוועק אין צווייטן בונקער אָפּבאַקן אַ ברויט. ווען מיר זענען צוריקגעגאַנגען מיטן ברויט האָבן מיר דערזען אַ שליטן מיט מענטשן דורכפאָרן. מיר האָבן זיך דערשראָקן און זיך צעלאָפן אין אַ זייט. ווען מיר זענען ענדלעך אַריין אין בונקער האָט מען מיר אָנגעזאָגט, אַז שלום ראַמאַנאָווסקי איז געקומען מיט עטלעכע פאַרטיזאַנער מיך נעמען צו זיך אין וואַלד אַריין ווו זיין אָטריאַד האָט זיך געפונען. איך בין טאַקע אַוועק מיט זיי און אין אַ פּאָר טעג אַרום זענען די מערדער אַריין אין וואַלד, אַרומגערינגלט דעם בונקער אין וועלכן איך האָב זיך פריער אויסבאַהאַלטן און האָבן אַלעמען אויסגעמאָרדעט.

נאָך 5 טעג און 5 נעכט זענען מיר אָנגעקומען אין דעם אָטריאַד ווו איך האָב געטראָפן פריידלען. אין עטלעכע טעג אַרום האָבן זיי מיך אָפּגעפירט אין

בעלסקיס אַטריאַד, ווו איך האָב שוין געטראָפן פיל יידן און צווישן זיי אויך מייטשעטער: זעלדע מיט ליטמאַנען, יוסף שמולאָוויטש, חיה־אסתר קאַפּלאַן און איר פּאָטער און ברודער. אין עטלעכע טעג אַרום זענען געקומען פון קאָז־ליטשעווע מאיר לאַזאָווסקי, שלום זשוכאָוויצקי און חניה. זיי האָבן געמאַכט אַ זעמליאַנקע און מיך אויך אַריינגענומען, ווו מיר זענען געווען אַ שטיקל צייט צוזאַמען. נאָכדעם האָט ליטמאַן מיט זעלדען געמאַכט אַ זעמליאַנקע פאַר זיך און מיך אַריינגענומען צו זיי.

געפינענדיק זיך צווישן אייגענע איז מיר געוואָרן לייכטער אָנגיין מיט מיין אומגליקלעך לעבן. אָפּזייענדיק מיט ליטמאַנען און זעלדען ביי 3 מאָנאַטן, איז געקומען די ידיעה, אַז די מערדער טרעטן אָפּ און לויפן אין די וועלדער אַריין. יעדן טאָג זענען מיר געווען גרייט צו וויכטיקע געשעענישן, אין אַ קורצער צייט אַרום זענען מיר אַרויס פון וואַלד, אָבער דעם אמת זאָגנדיק האָב איך גאָרניט געוואָלט אַרויס צו זען אונדזער חורבן און ניט האָבן צו ווען צו קומען אויף דער פאַרשאָלטענער ערד, וואָס האָט איינגעזאַפּט דאָס אומשולדיקע בלוט פון אונדזערע ליבסטע און טייערסטע.

משה רבץ

על מייטשעטאים בפרטיזנים

בראשית שנת 1942 התארגנה קבוצת מחתרת יהודית בכפר מדוודזינה הסמוך למייטשעט, מקום מגוריה של משפחת חנהלס. בין החברים היו: אברשה הנהלס (בן יעקב), אברשה חנהלס (בן ברוך), מאיר חנהלס, חברם יצחק לחוביצקי ודוד רבץ. כעבור חדשיים נתגלתה הקבוצה ובמפתיע הגיע מפקח המשטרה וואליא אולאָסיק ומזכיר המשטרה מהורודישץ לתופשם. התפתח קרב בינם לבין המשטרה נתפס יצחק לחוביצקי ונפצע קשה אברשה חנהלס (בן ברוך), שמת מפצעיו הואיל והנאצים לא הרשו להגיש עזרה רפואית ליהודים. את יצחק כלאו בבית־הסוהר במייטשעט וגזרו עליו עונש מוות. במשטרה הנאצית עבדו שתי בחורות ממייטשעט: פייגהלע בורצקי וחנהלע בלסקי שהיו קשורות עם המחתרת. יום אחד נודע להן שעומדים להעביר את יצחק לחוביצקי להורודישץ להוציא לפועל את גזר־הדין והודיעו על כך לחברים. אברשה חנהלס, שהיה מיודד עם וואלודיה יורטשיק, מוכתר הכפר שעניטשעניץ, נחלץ לעזרתו של יצחק. באותו יום שהעבירו את יצחק לחוביצקי תחת משמר כבד דרך הכפר שעניטשעניץ, קיבל את פניהם וואָלודיה והזמין אותם לשתיה וכיבוד. הגיש להם משקאות חריפים עד שהשתכרו ונרדמו, אז נכנס מאיר ואברשה חנהלס והוציאו חלקים מהרובים שלא יצלחו עוד לשימוש, ובאותו זמן עמדו על המשמר חברים אחרים מצויידים באקדחים וברימוני־יד. כאשר השוטרים הקיצו משכרונם, לא הרגישו בחסר והמשיכו בדרכם להורודישץ, אולם בדרך הצליח לחוביצקי לחמוק מעיני המשמר ונמלט.

הוא חזר אל המחתרת והמשיכו בפעולותיהם ביתר שאת. אחרי ה„אקציה" במייטשעט ארגנו קבוצת פרטיזנים ביער של סוורוטבה ומשכו לשורותיהם את משה רבץ, פריידל מרגולין, קוניה שלובסקי, חניה שמולוביץ, מרדכי־לייב שמולוביץ, אברשה לובלינסקי ויהושע זלוטניק. קשרנו קשרים עם פרטיזנים רוסיים והללו הוציאו פקודה להגדיל את החוליה עד 25 איש. עד מהרה הגענו למספר הזה והתחלנו לדאוג לנשק שקיבלנו מאוכלוסיית הכפרים מרצון או בכוח. משנעשינו לכוח מחץ ניכר קיבלנו הוראות פעולה בחבלת פסי־רכבת וכבישים, חיסול תחנות משטרה וכו׳. כן ביצענו הוראות בהשגת תרופות מדיציניות, שהיו דרושות מאד לריפוי הפצועים. בשטח זה גילה יצחק לחוביצקי מומחיות מיוחדת מאחר שלאביו היה בית־מרקחת והוא ידע איפה לחפש.

אחרי ה„אקציה" במייטשעט התאספו כ־45 מניצולי מייטשעט והקימו שני בונקרים ביער סוורוטבה והתמקמו שם. זה היה בראשית החורף שלשנת 1943. באותו זמן באו פרטיזנים מיאוורסקאיא רודא לאסוף מזון בכפרים שבסביבת סוורוטבה. גוי אחד הודיע על כך למשטרה ובדולקם אחרי הפרטיזנים ביער גילו בונקר אחד של ניצולי מייטשעט כ־30 במספר וביניהם 6 שברחו מגיטו ברנוביץ. התפתח קרב דמים שבסופו נפלו כל תושבי הבונקר. רק אשה אחת שהיתה בחוץ ניצלה ממוות והספיקה לברוח ולהסתתר אצל מכר נוצרי, שהחזיק אותה עד שהגרמנים התחילו לסגת. אחר־כך עברה בעזרת פרטיזנים יהודיים לאוטראַד בלסקי ושם המשיכה לפעול עד השחרור. זאת היתה צירה רבץ הנמצאת עתה בארה"ב.

אברשה חנהלס היה מהפעילים הבולטים של חוליתנו. הוא ויצחק לחוביצקי וקוניה שלובסקי היו האחראים לאספקה. הם היו הולכים לכפרים הסמוכים ליער ומביאים מזון ונשק הדרושים לנו לקיום. אברשה הכיר היטב את הסביבה והתושבים ואף ידע למי מהם יש נשק וקיבל אותו מרצון או בכוח. בזכותם של קומץ האמיצים האלה יכולנו להחזיק מעמד ולהמשיך במאבקנו לחיים עד שבא החיפוש הנזכר ביער וגילוי הבונקר האחד. אנשי הבונקר השני עברו לדבורץ והצטרפו למחנה עבודה תחת פקודתו של מהנדס גרמני, שהתיר להם חופש תנועה לשם חיפוש אוכל וכד'. בין אלה שעברו למחנה העבודה היו פריידל מרגולין, אחותי זלטה קפלן עם הילדים ואחרים. אחרי זמן קצר חיסלו את המחנה והשמידו אותם. רק חלק קטן מהם הצליחו לברוח.

אני ועוד בחור אחד בשם אפרים דובקובסקי היינו בין אלה שלא הלכנו למחנה דבורץ ונשארנו לחכות לפרטיזנים שבאו לאסוף מזון ושבגללם נערך החיפוש ביער שנסתיים בחיסול הבונקר הראשון. הם נסעו עם שתי עגלות מזון אל המחנה שלהם. בהצטרפנו אליהם נתנו לנו רובה עם כדורים ואמרו לנו ללכת כחצי קילומטר לפניהם ולהודיע להם על כל תנועה גרמנית. עד למקום האוטראַד הגענו בשלום, אך מיד לאחר מכן הגיע כוח גרמני גדול, שהורד מהחזית במיוחד, כדי להילחם בפרטיזנים שהתרבו ביאוורסקאיא רודא. התפתח קרב גדול שבו השתתפו כל הפרטיזנים שבסביבה וביניהם אוטראד אחד שמפקדם היה יהודי בשם ד"ר אַטלאַס, שנפצע בקרב הזה ומת. הקרב נמשך שלושה ימים והסתיים ללא הכרעה לכל צד שהוא.

הואיל והפרטיזנים לא היו ערוכים עדיין ללחימה מבצעית, אלא לדרך של „חבל וברח", החליטה המפקדה לפזר את הכוחות לקבוצות של עשרים איש שפעלו אמנם עפ"י הוראות מרכזיות, אך בדרכי הביצוע ניתן להם חופש הפעולה והיוזמה במידה מכסימלית. אני ואברשה חנהלס ועוד אחד מהפליטים שהיו במייטשעט חזרנו לסביבת מייטשעט והצטרפנו לקבוצת הפרטיזנים המקומית ופעלנו יחד. ביצענו כל מיני חבלות בפסי־רכבת, בכבישים ובגשרים. יזמנו התקפות על מחנות גרמנים ועל תחנות משטרה שנמצאו בכפרים, חיסלנו אותם ולקחנו את נשקם. על פעולותינו

המוצלחות זכינו להערכת המפקדים, וביחוד אברשה שהצטיין במילוי התפקידים שהוטלו עליו.

אחרי זמן קצר נפרדה דרכנו, אברשה נשאר באוטראַד „גרוזני״ ואני הועברתי למטה המפקדה בתורת אפסנאי של „פּרבומאַיסקאַיאַ בריגאַדה״. אחרי השחרור הגעתי לברנוביץ ומשם ביקרתי במייטשעט התפושה ע״י הגויים והסתובבתי באיזור עד מינסק. בשנת 1946 נודע לי שאפשר לעלות ארצה. עברתי ללודז ומשם לשצ׳ין ולברלין. מהאיזור האמריקאי הגעתי למרסיי ועליתי כמעפיל באוניית „לטרון״ לקפריסין ואחרי שהייה של שנה בקפריסין הגעתי ארצה. גם אברשה חנהלס נדד כברת־ארץ גדולה והגיע ארצה לבנותה ולהיבנות בה.

מינה לוין (גורסקי)

מפי שרידי חרב

בית מגורינו היה בכפר איוונקוביץ, 10 קילומטר ממייטשעט, שהיתה בשבילנו המרכז היהודי הקהילתי, הכלכלי והתרבותי. בפרוץ המלחמה בשנת 1939 והרוסים תפסו את האיזור, נשארו ההורים בכפר והילדים עברו לברנוביץ, מאחר שבמצב הנוצר לא ראו שום עתיד ליהודים בכפר. ביום 22 ביוני 1941, כאשר הגרמנים התחילו את פלישתם לרוסיה, חזרנו לכפר לקחת את ההורים ולברוח עם הרוסים, אך הפעילות הגרמנית היתה כל־כך מהירה, שכבר לא הספיקו לברוח ונשארנו בכפר עד 1942. היו בינינו משפחת מרדכי לב, אחיו הרווק יהודה ואחותו מאשה, משפחת אלתר ומרים גורסקי, שני בנים ובת, ונתווספו אלינו מספר פליטים מפולניה.

בפברואר 1942 ריכזו הגרמנים את כל היהודים מכפרי הסביבה בעיירה מוש שע״י ברנוביץ. בשבת י״ט תמוז תש״ב (4.7.42) הוציאו את כולם, יחד עם יהודי המקום כ־1,200 איש, אל מחוץ לעיירה ורצחו אותם ביריה וקברו אותם בקברות־אחים, שהיו מוכנים למטרה זאת. מה„אקציה" הזאת נמלטו בודדים בלבד. 5 חודשים נמשכו „החיים" במוש השכולה. הגורסקים, אבא, מינה וטוביה נשלחו בקבוצה של 10 אנשים אל ה„ארבייטסאמט" להירשם לעבודת־כפייה. בתורת חקלאים נשלחו לחווה „פישכוביצ׳ה" 10 קילומטר ממייטשעט לעבוד בשדותיה. כחצי שנה עבדו בחווה. התנאים היו יחסית לא רעים, אוכל לא חסר וגם היחסים היו טובים.

בהתקרב, לפי השמועות, ה„אקציה" במייטשעט, התחילו הגויים להציע להם לברוח מהמקום, כי על־כל־פנים צפוי הקץ. ביום 16 ביולי 1942 ברחו ליערות בלושני בסביבת סלונים. בחווה הסמוכה „לושניבה" עבדו בעת ההיא כ־20 איש מייטשעטאים. למחרת בריחתנו מפישכוביצ׳ה אספו את היהודים מלושניבה והובילו אותם לברנוביץ. בדרך קפצו אחדים מהמשאית וברחו ונשארו בחיים. ואילו 10 האנשים שברחו מפישכוביצ׳ה נשארו ביער כשבוע ימים ואח״כ התפזרו איש לעברו, וכך נשארו אבא, הבן והבת עד סוף המלחמה.

עד החורף הסתובבו ביער. במקום שהיו ביום לא נשארו בלילה, כדי שלא יפלו בידי מבקשי נפשם. לקראת החורף בנו שני בונקרים. אולם אבא היה חלש מאד ושבור ממות אשתו ואחותה ובכלל מהמצב ולא היה בכוחו לצאת מהבונקר, רק

הילדים יצאו בלילות לבקש אוכל בבתי הגויים. יצויין לטובה שמו של הפולני יאַן רוּוּצקי מהחווה פישכוביצ׳ה, שהתייחס אלינו בדרך אנושית יוצאת מן הכלל. אולם גוֹי אחד הלשין עליו לפני הגרמנים, שבאו והילקו אותו 29 מלקות והזהירו אותו, שאם להבא יבוא טוביה עליו להביאו אליהם. בתחילה מנענו רגלינו מביתו. ראשית כדי לא לגרום לו צרות ושנית מחשש פן ינקום בנו. אך לשבחו ייאמר, שלמרות העונש ביקש את קרבתנו ואף הציע לנו לחפור בונקר בביתו, שלא נסתכן בהליכה אליו. בינתיים נפטר אבא ביום 26.2.43 והפולני הזה הוסיף לגמול לנו חסד כחסיד אומות העולם ממש. וזה דבר מותו. —

כשנכנסנו לבונקר קיבל שיתוק מתנאי היער הקשים שעברו עליו. לפני פטירתו ציווה: לא ידעתי יום מותי, אך בקרוב אשחרר אתכם. תקברו אותי בחלקת האדמה שלנו, שאם יבוא מוטל, שהיה מגוייס בצבא הרוסי, ידע למצוא את קברי. כן ציווה להכין לו תכריכים מהכביסה ע״י הסרת הכפתורים, להוציא ציצית אחת מטליתו ולעוטפו בה, להוציאו לקבורה עם הרגלים קדימה — הכל כמנהג ישראל.

אחרי מות אבא נפגשנו עם הפרטיזנים, אך סירבו לקבל אותנו כשאין נשק בידינו. וכך הוספנו להסתובב ביער עד השחרור. שמענו יריות המלחמה מקרוב, ראינו בנסיגת הגרמנים ובמפלתם. ביום 9 ביולי 1944 יצאנו מהיער ובאנו לאיוונקוביץ לראות את ביתנו שהיה תפוש ע״י פליטים והלכנו ליאַנק. טוביה גויס לצבא ומינה נשארה בברנוביץ. גם אחרי השחרור תמך בנו יאַנק ואף הביא אוכל למינה לברנוביץ, וכאשר עלתה ארצה נפרדו בלבביות.

טוביה נפצע בקרב ע״י קניגסברג ואחרי שיצאו מבית־החולים שוחרר בגלל אחוז הנכות ונסע לגורקי לאחיו. משם נסע לברנוביץ ועלה ארצה דרך פולין וגרמניה בשנת 1949. גם מרדכי יצא לחופשה ולא חזר לצבא והגיע ארצה בסוף 1948.

א. בן־שלום

על הפשיטה... והפגישה

שורות אלו נכתבו ע"י ביום העצמאות ה־כ"ב למדינת ישראל ולאחר למעלה מחצי יובל שנים של אחת ההתרחשויות (מני רבות) שנפלו בחלקי. ראשיתו של הסיפור היא בסתיו 1942. קבוצתנו, שכללה כעשרים בחורים/ות יהודים, אשר התלקטו מהנמלטים ביום ההרג ההמוני במייטשעט (א' מ. אב תש"ב) משני מקומות־עבודה בכפרי הסביבה, שכנה אז באחד היערות המרוחקים כ־30 ק"מ מהעיירה.

אז היינו כולנו כבר מזויינים ובידי אחדים מאתנו אף היה נשק „אוטומטי" רוסי אותו השגנו מאיכרי הסביבה, שנאסף על ידם עם נסיגת הצבא האדום מפני הגרמנים. יתר על כן, תוך חודשים אחדים (מאז אמצע יולי 1942) עברנו בהצלחה את תהליכי ההתארגנות וההתגבשות ונהפכנו ליחידה לוחמת בעלת מעמד מוכר באיזור ובעלת השפעה מעל ומעבר לכוחנו הממשי. בהיות מפקד היחידה וסגנו, ובעיקר משפחותיהם, מוכרים באיזור מימים ימימה, נוצרה סביבם ((וסביב הקבוצה) אווירה אוהדת באוכלוסיית האיזור, שאיפשרה לנו הקמת רשת מודיעין, ומאידך שימשה קרקע פוריה ליצירת „אגדות" על כוחנו הרב. למיותר לציין, כי מצדנו לא עשינו דבר להפרכתן. נהפוך הוא, לא במעט תרמנו בפעולות מיוחדות להזנתן.

במתכוון הנני מדלג על יתר דברי־הימים של הקבוצה עד אז ועל פעולותיה בהצלת יהודים (מגיטו דבורץ ומקומות אחרים), ואציין כי שמע קבוצתנו הגיע עד אחד מההמהוללים שבגדודי הפרטיזנים הרוסים במרחב (ע"ש „זולוטוב"). מפקדו של גדוד זה בדרגת רב־סרן (מיור) הזמיננו לקחת חלק בפעולת פשיטה רבת היקף על מייטשעט. היתה לו הופעה מרשימה ויופי בלתי נשכח. הוא היה דמות אגדתית של מפקד ורע. עד היום הנני סבור, שהוא היה נצר לגזע היהודי המפואר של יהדות רוסיה ((נפל יותר מאוחר במערכות הפרטיזנים). כך או אחרת יהא זכרו ברוך.

בהתלהבות בלתי ניתנת להגדרה ובהתרוממות־רוח עצומה קיבלנו בו במקום את ההזמנה לה ייחלנו. על־אף שקווינו לכך, לא האמנו כי שעת נקם ושילם אכן הגיעה. אצה לנו דרכנו ו„בלענו" קילומטרים לקראת היעד. עם דמדומי ערב ובטרם השמש תשקע כותרה העיירה, כמעט מבלי שיורגש הדבר, מכל עבריה ע"י הכוח הפושט כולו. הגיזרה אליה הוצבנו היתה בדרך העולה מתחנת הרכבת, כמטחוי־קשת

מקברי ההמונים. הוטל עלינו לחסל כל התנגדות בפריצה לעיירה ולשבות את ראש המועצה (וויט), ששלח את ידו ברכוש ובנפש יהודי מייטשעט. יצרי הטוב כופה עלי לציין במקום זה, שבטרם החל הקרב עבר מפקד הגדוד יחידי בדהירה על סוסתו על־יד המוצב המשטרתי, שהיה מאוייש גם ע״י גרמנים בנוסף לשוטרים המקומיים. הוא כה הדהים את האוייב באומץ לבו עד כי הקלגסים שכחו להפעיל את נשקם וכשהפעילוהו היה למזלנו מאוחר מדי עבורם. פעולה זו של אדם בודד היוותה בחוסר ברירה את ה„ריכוך" המקובל בטרם ההסתערות. אני משוכנע כאז כן היום, שסיכון מודע זה היה הגורם המכריע בשבירת המורל של חיל המוצב, שנמלט על נפשו עם גבור הקרב.

עם מתן האות להסתערות ולפעולת הטיהור, התחלקה קבוצתנו לשני ראשים. האחד בפיקודו של מפקד הקבוצה, שפעלה כמחלקה במערך הנידון, המשיכה לתוך העיירה, ואילו ראשה השני איתר את ביתו של ראש המועצה. כיתרנוהו וקראנו ליושביו לצאת החוצה. יושבי הבית, שהסתגרו מאחורי שער ובריח, סירבו לצאת. גם התרעתנו כי הבית יוצת על יושביו לא נשאה פרי. לאחר שמיבני המשק (הרפת והאסמים) הועלו באש והאש אחזה גם בבית המגורים, התחילו יושביו להמטיר עלינו אש מרובים אחדים שהיו ברשותם. מובן שבפעולתם זו התחייבו דיירי הבית בנפשם ואנו החלטנו להוציא את פסק־הדין לפועל. לעומת זאת דאגנו לאפשר לבהמות ולעופות למלט את עצמם מהאש. עם גבור האש החלו לצאת בזחילה מספר דמויות, אשר כפי שהתברר לאחר־מכן הסתתרו עד אז בתוך המרתף. לאור הלהבות כוון על־ידי מטח אש אשר פגע ביוצאים.

למרבה ההפתעה לא היה ראש המועצה בין היוצאים, אך לא היתה זאת ההפתעה היחידה. ע״י הגוויות עמדה המומה ילדה כבת 4 — 5, נועצת בנו את עיניה הקרועות מפחד, בהפילן תחינה אילמת על נפשה. כהרף עין עמדו נגד עיני מאות ילדים יהודיים אשר יד הכורת לא ריחמה עליהם ואשר לא תחינתם האילמת ולא זעקותיהם הקורעות לבבות לא עמדו להם. גירסא דינקותא טרם נשתכחה ממני, ו„זכור את אשר עשה לך עמלק" היה עדיין מהפסוקים השגורים על פי. אף־על־פי־כן ידעתי, כי לא אשלח את ידי אל הילדה. עודני תוהה בדבר ואזני קלטו רחש של דריכת רובה מאחורי. בשבר של שניה פניתי לאחור, ועוד בטרם נשמע רעם היריה נשלחה ידי לקנה הרובה בהגביהו אל על. כשהסבתי את פני לילדה קלטו עיני את מבטיה אשר בלי משים נחרתו בזכרוני. לאחר שעה קצרה עזבנו את השטח בהותירנו אחרינו אודים עשנים בלבד.

עברו כשנתיים ימים. מבצעים חדשים השכיחו מהלב את קודמיהם, וביניהם הפשיטה על העיירה מייטשעט. הרחק משם ביערות נליבוקי התאחדה החטיבה הפרטיזנית בה שירתתי עם הצבא האדום המתקדם, שהביס את החיה הנאצית. בהמלצת מפקדת החטיבה הושארתי בעורף לפעולה ציבורית במסגרת חידוש החיים האזרחיים בפלך ברנוביץ. החלטתי לבקר במייטשעט ולראשונה שמתי את פעמי לקברי־אבות, לגבעת המוות בה נטמנו כל אלה אשר יקרו לי מחיי, ביחד עם

כל יהודי העיירה. האדמה טרם שקטה ושקיעתה סימנה ברורות את בורות ההריגה. נשקתי לאדמה רווית הדם, נפרדתי משוכניה תוך אלה לעזוב ככל המוקדם את ארץ הדמים על יושביה המרצחים. בדרכי חזרה, סרתי למרכז העיירה אשר מראה שונה כמעט לבלי הכר. לא מצאתי נפש יהודית חיה אחת מלבדי. מאחר ולא היו לי בעבר כל קשרים עם גויי המקום, ולא כל שכן עם הפליטים שבאו מרוסיה ושוכנו בה ע״י הגרמנים, החלטתי לעזוב את העיירה ללא שהייה נוספת.

עומדות היו רגלי ע״י ביתו של החזן (אחד הבתים שצורתו השתמרה במקורו), ובלי מחשבה תחילה מצאתי את עצמי דורך על מפתנו. את פני קידם בברכה גוי בעל היגוי ממרכז רוסיה. התיישבתי על כסא כשכולי תשוש מכל אשר ראו עיני בשעות האחרונות. דייר הבית הסביר לי, כי הוא פליט מסמולנסק, ששוכן במקום לאחר שביתו נחרב במלחמה. הוא שאל אותי האם זה בית־משפחתי? עניתי בשלילה, ומשום מה טרחתי להסביר לו מי היו דייריו הקודמים. טרם כיליתי את דברי, ועיני צדו פני ילדה כבת 7, אשר נועצת עיניים קרועות לרווחה לסירוגין בפני ובנשקי. מתהום הנשיה צצה ועמדה פתאום בפני דמותה של אותה ילדה מבית ראש־המועצה השרוף. משהו במבטה המוזר של ילדה זו, הוא אשר הזכיר לי את קודמתה ואת המקרה כולו. כשעברו רגעים מספר שאלתי את בעל־הבית אם זו בתו. למרבה הפתעתי נעניתי בשלילה. זאת ועוד, הוא הכריז שאין היא אפילו קרובתו. כשדבריו עוררו את סקרנותי היתרה (כי לרגע חשבתי אולי זאת ילדה יהודיה), וכנראה על־ידי כך גם את פחדיו, הוא השמיע באוזני את הסיפור הבא:

זה היה כך — כפי שסופר לי לפני שנתיים. קבוצת פרטיזנים יהודיים פשטה על בית אביה, ששימש כראש המועצה בעת הכיבוש הגרמני, והרגה את כל משפחתה. בנס שאין להסבירו ניצלה הילדה בלבד. אמה, אחיה, דודה ודודתה נורו למוות, ואילו אביה נחנק בתוך המרתף בו הסתתר מפני הפרטיזנים, שצרו על ביתו והעלוהו באש. הילדה נאספה עם שחר ע״י שכנים כשכולה קודחת והמומה ממאורעות הלילה הקודם. תושבי העיירה כילכלו את הילדה וטיפלו בה לסירוגין, עד אשר הגעתי למקום. ובהיותי חשוך ילדים, הבעתי את רצוני לאמצה — דבר שאופשר לי. מאז הכרתיה נועצת הילדה הזו מבטים חודרים בפני כל נושא נשק המזדמן בדרכה, כאילו חיפשה מישהו או משהו״.

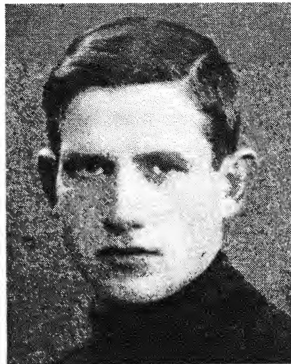
עוד בטרם כילה הפליט את דבריו ואני, מבלי להוציא הגה מפי, קמתי על רגלי, אשר נשאו אותי מהבית ההוא והרחק ללא שוב מהעיירה מייטשעט, אשר בה קשורים ושזורים כה רבות מנימי נפשי.

חנן שמולוביץ (ברוקלין נ. י.)

פרטיזנים לוחמים ונוקמים

הסיפור מתחיל בפרשת פולוליך, שתחילה יצא לו שם של ליברל ואוהד יהודים, אך לבסוף הפך עורו ונעשה רודף יהודים והפיל בהם חללים רבים, ומעשה שהיה כך היה. —

וולודיה פולוליך מסברוטבה הקטנה למד חייטות במייטשעט אצל משה סאַביצקי. הוא נחשב לליברלי ומעורב בין יהודים ונוצרים. אחר־כך עבר לסלונים ללמוד גזירה. בחוזרו משם פתח בית־מלאכה במייטשעט בבית מיכל שמולוביץ. בבית הזה קירבו אותו מחמת השקפותיו הליברליות והרגיש עצמו כבן־בית. כעבור זמן התחתן עם נוצריה מבנות העיירה, עבר למקום אחר ופתח בית־מלאכה יותר גדול וכתב על השלט: „מפעל נוצרי", לפי רוח הזמן בפולין של הימים ההם. כך

ראובן ביטנסקי

נמשך הדבר עד שנת 1939. כשנכנס הצבא האדום, נעשה פעיל במפלגה הקומוניסטית ונשא עיניו לאחת המשרות במפלגה. פעילי המפלגה התאספו לאסיפה והציעו את מועמדותו לבחירה, והנה קם אחד הקומוניסטים היהודיים והעיד עליו, שהוא כתב על השלט: „רק לנוצרים" וכתוצאה מכך לא נבחר. פולוליך נסוג מהקריירה הפוליטית לזמן קצר, חזר לסברוטבה ובלבו שמר את הדבר.

בהיכנס הגרמנים לאיזור, תיכננו תוכנית גיאופוליטית, לפיה ינותק האיזור הבילורוסי מפולין ותוענק לו עצמאות פוליטית, שע״י כך חשבו למושכם לעזרתם. גם במייטשעט נוסד ועד יוזם עירוני, שהחברים בו היו: הכומר המקומי, דוניק קוצקו, פולוליך ואחרים. כאן ניתן מקום לבעל־חוב לגבות את חובו, ופולוליך התחיל להתנכל לחיי היהודים במייטשעט. הוא הכין רשימה של 18 יהודים וציין לידם את הערותיו: קומוניסט, אנרכיסט, מטורף וכו׳ ואת אלה הוציאו להורג בהורודישץ. מיד לאחר מכן הכין רשימה שניה של 22 יהודים והלך מבית לבית לדרוש כופר נפש, והסוף היה שהושמדו בין כך ובין כך. רק אחד מהם, משה בלסקי, ניצל מידיו אך ניספה אח״כ בין הפרטיזנים. בהיווסד ה„יודנראט״ במייטשעט, מסרו היו״ר ארליך ולייבל גילרוביץ לממונה הגרמני בברנוביץ על מעלליו הקומוניסטיים של פולוליך, והגרמנים גזרו עליו גזר־דין מוות ואף הכינו תלייה בשבילו במייטשעט. אולם ידידיו הנוצריים הבריחו אותו בלילה והוא התחבא ביער עד שהגיע זמנם של הפרטיזנים והצטרף אליהם. ועתה נחזור לפרשת הפרטיזנים הלוחמים והנוקמים. —

בפרוץ המלחמה וכניסת הרוסים לאיזור נשלחתי לוולוזין לעבודה, ובהתחדש המלחמה ביוני 1941 ברחתי לרוסיה עם הצבא הסובייטי. אך הגרמנים חתכו לנו את הדרך ונשארתי על־יד הבערעזינא. באין ברירה עשיתי את דרכי במשך שבועיים חזרה למייטשעט. בעת ההיא כבר היו קיימים תנאי גיטו עם יודנראַט ועבודת כפייה. הנוער הטוב ביותר, שיכול היה לתכנן משהו הוצא לעבודה בברנוביץ, קודליצבי, לעסנאַיאַ וכו׳. אחרי שעבדתי זמן קצר בלסנאַיאַ חזרתי עם כל הקבוצה למייטשעט.

פה העסיקו אותנו בחפירת בורות, שהגרמנים טענו, שהיו מיועדים להחסנת גזולין. אנחנו הבנו שלא כן הדבר וחיפשנו דרכים לברוח מהעיירה, אך כל היוצא לא חזר. התחלנו לאגור נשק. ידידי ויטיא קוזוביי הביא לי רובה עם 50 כדור. הרגשנו שהטבח מתקרב ולא היה לאן ללכת. אני, ראובן ביטנסקי, נח מורדקובסקי ומאיר רבץ שכבנו עם הרובה בשדה ביחד עם רבים אחרים בלילה שלפני החיסול. בשעה 4 בלילה נשמעה נביחת כלבים וראינו שהגרמנים מכתרים את העיירה. אחדים משוכבי השדות ניסו לפרוץ את המעגל ע״י יריות רובה, אך רובם נפלו במקום ורק מעטים (10 — 12) נמלטו. התחבאתי ב„סכרון״ בבית דודי שנכנסו בו כ־40 איש. אך הגויים גילו אותנו ומסרו אותנו לגרמנים. עזבתי את המרתף וקפצתי לנהר, ירו אחרי, אך הצלחתי להימלט אל ידידי קוזוביי, שם נמצאה עוד משפחה יהודית — צ׳ירה קפלן, בעלה וילדיהם.

התחבאנו שם כחודשיים. מפעם לפעם יצאנו ליערות לחפש יהודים והם מסרו לי שפולוליך רוצה לראות אותי. יצאנו אליו אני, אלקנה שלובסקי, אברהם מדלינסקי ואחרים והוא הביא אותנו לאוטריאַד של זולוטוב. הם לא קיבלו אותנו אך עזרו לנו להתארגן ואף מפקד קבעו לנו בשם פעטקע.

אלקנה שלובסקי, שאביו נרצח ע"י פולוליך לא יכול להבליג ומסר לזולוטוב על עברו של פולוליך, אך המפקד ענה לו, שבעת המלחמה הוא דרוש להם, ורק בתום המלחמה עליו יהיה לתת את הדין.

תוך זמן קצר התארגנו והצטרפו אלינו אברשה חנהליס, מאיר חנהליס, יצחק לחוביצקי, ז'וחוביצקי, דוד שטיין, מלך צוקרקאפ, מיירים בורצקי ועוד. הוחלט לצאת לתפקיד ראשון בערב יום־הכיפורים להטריד את המשמר הגרמני על פסי הברזל. למחרת התקפנו את משמר המשטרה והרסנו אותו, אך הוזהרנו שלא לעשות שום מעשה נקם בעיירה בעת פעולותינו. עד עכשיו היינו ביער סברוטבה ומכאן עברנו ליער הורקי שם מצאנו קבוצת יהודים גדולה עם נשק מאורגנים ע"י אשר שושן. כן נמצאו שם יהודי מייטשעט אחדים שברחו מגיטו דבורץ. בינתיים הצטרפו לפטקה 2 פרטיזנים, שערקו מאוטריאַד אחר ובעצמם התחילו להתנכל ביהודים פליטי החרב. במועצה חשאית הוחלט להסיר אותם מהדרך, ומאיר חנהליס ולחוביצקי הוציאו את ההחלטה לפועל.

בשהותי ביער נודעו לי פרטים על גורלם של שוכני הבונקר. אחרי שרוב האנשים נתגלו וניספו באופן טראַגי, נשארו בחיים אמי ושאר בני המשפחה. ובשמעם על אשר שושן וקבוצתו, הלכו אל הכפר דוקרובה לחפשו. הם דפקו בחלונו של איכר אחד ושאלו לשושן. הגוי לכד אותם ומסרם לשלטונות והושמדו. כדי להפחיד את הגויים, שלא יוסיפו לעשות עוד כדבר הזה החלטנו לחסל את האיכר הזה. חיפשנו ומצאנו אותו, הוצאנו אותו מביתו וירינו בו. השתתפו במבצע זה אברשה חנהליס, אשר שושן, ליטמן ליטאַוואַרסקי ואחרים. כן שרפנו גרנות ובתים של כל אלה שעבדו את הגרמנים עד שנאלצו למלט נפשם למקומות אחרים. כל זה היה מעין פעולת־נגד למבצעי הגרמנים, שהענישו את הגויים שהחביאו יהודים.

ברבות הימים פנינו אל „נאַטשאַ פושטשאַ", כדי להצטרף לפרטיזנים שנמצאו שם. בעת ההיא כותר היער בטאַנקים קטנים, התגוננו ככל האפשר שלא להכניסם ליער אך לשוא. התקיפו אותנו והשמידו מתוך המשפחות שנמצאו ביער 10 איש ואשה. בחסות הלילה נסוגונו ליער סברוטבה. בדרך נפגשתי עם בן־דודי יוסף שמולביץ שהתחבא אצל גוי. דפקתי שם והוצע לי להישאר שם. תחילה סירבתי והמשכתי ליער, אך לבסוף הסכמתי וחזרתי אליו. בעוד זמן מה מצאתי את אחי משה וכן הצטרפו אלינו עוד אחדים ושוב היינו קבוצה של 10 אנשים (חורף 1942). בבוא האביב הודעתי לאברשה חנהליס, שהצליח להצטרף ל„אוטריאַד גרוזני" שיבוא לקחת אותי אליו. הוא בא ולקח אותי ואת מרדכי־לייב שמולביץ והגענו לאוטריאַד גרוזני, שמפאת גודלו התחלק לבריגדות.

אני לחמתי ב„פרבומאַיסקאַיאַ בריגאַדה" והשתתפתי במבצעים רבים. תפקידינו היו באיזור שבין מייטשעט, הורודישץ וקרליץ. יום אחד החליטו הגרמנים לדחותנו

אל היער ולהשמידנו. שני ימים נלחמנו על גדות הניעמען בגבורה שלא להכניס את הגרמנים. אך הם פרצו ליד עמדת הפרטיזנים הפולניים ונאלצנו לסגת אל האגם „קרומען" ונפרדנו לקבוצות קטנות. נכנסנו למים עד המתניים ובהנהלת בוריס גרוזני עברנו את מכשול המים ונמלטנו.

ביולי 1944 שוחררנו. רובם נשלחו לצבא האדום הסדיר שהמשיך במלחמה. אותי קבעו כמנהל־חשבונות בסובחוז בקרליץ. בהזדמנות הראשונה הגעתי למייטשעט ומצאתי שפוליק מכהן כיושב־ראש הסובייט המקומי. שרידי מייטשעט הודיעו לפרוקורטור על פרצופו האמיתי, אך ידידיו שם זרקו זאת לסל. בראות יוסף שמולוביץ, שבדרך זאת לא יבוא על עונשו, נפגש עם הפרוקורטור הצבאי (יהודי) והוא הבטיח לחקור בדבר. נשלחה פקודה לאסור אותו ולהעמידו לדין, אך ידידיו הזהירו אותו וברח ליער ואירגן פרטיזנקה נגד הצבא האדום. בזמן זה הספיק לחסל את יוסף כשפגש אותו בכפר.

אך סוף גנב לתלייה. פלוגה של צבא אדום באה על עקבותיו והשמידה אותו ואת אנשיו.

יעקב לכוביצקי (ברנוביץ׳ — בני־ברק)

זכרונותי ממייטשעט הדוויה

עקרתי עם משפחתי מעיר־מגורי ברנוביץ׳ בחודש תמוז שנת ת״ש (1940), בפרוס ימי הקמת הגיטו בפקודת הנאצים ימ״ש, כשפנינו מועדות לעבר העיירה מייטשעט בה קוויתי למצוא מחסה והצלה. כאן הצטרפתי אל אחי ר׳ יצחק גרציקוביץ׳ הי״ד, שניהל את טחנת־הקמח בכפר הסמוך קוזלוביטש (7 ק״מ) ושהיתי במעונו עד שחלפה תקופת החגים, כשאני מחפש בתוך הזמן תעסוקה לעצמי ושולח ידי במלאכות שונות לצרכי האוכלוסיה הנכרית בכפר ובסביבה. בתחילת החורף יצאה פקודה מטעם שלטון הכיבוש שעל כל היהודים הבודדים בישובים הקטנים לעבור אל הערים והעיירות שבהן נמצא קיבוץ יהודי מרוכז, נאסר על היהודי הבודד להמשיך במגוריו כאשר עד עתה — והייתי נאלץ להיכנס ביחד עם בני משפחתי אל תוך תחומי מייטשעט פנימה. כמוני התקבצו ובאו הנה עוד הרבה פליטים ממקומות שונים. יהודי מייטשעט, שהצטיינו בטוב־לבם, דאגו בכל כוחם לסידור הפליטים מכל הבחינות. אנשי־תורה טרחו ואירגנו „חדר״ לילדים הרכים של העקורים, תינוקות של בית רבן, לבל יתבטלו מתורתם אפילו בתקופת הזעם והאימה. מבין שלל הדמויות הנלבבות עודני זוכר במיוחד את ר׳ ברל רומנובסקי ז״ל, יהודי יקר בעל שאר־רוח ובעל מעשים־טובים, שעשה את ביתו הפרטי לבית־וועד של אנשי הציבור, העסקנים והפעילים למען הזולת. במעון זה מצאתי מחבוא באמצע תקופת החורף, בימים שהגרמנים ארבו לציד והוציאו אנשים מן הבתים ל„עבודה ביער״ (בתקופה האחרונה לפני הכליון הסופי), אנשי הבית הסתירוני בעליית הגג ודאגו למחסורי, הנשים העלו אלי אוכל כמה פעמים ביום — ותהי לי הנפש לשלל.

מפליא לציין, כי בניגוד לשאר ישובי־ישראל בפולין הכבושה, לא הקימו הגרמנים את הצינוק הציבורי הידוע בשם „גיטו״ ובמשך תקופה די ממושכת לא סבלו יהודי העיירה מתיגרת־ידם, לרבות הקמת משטרה מקומית וכו׳. מייטשעט היתה מבחינה זו כ„אניה בלב ים״. אנו, כיהודים מאמינים, זקפנו בשעתו את העובדה לזכותו של „הרב הצעיר דסטאלוביץ״, צדיק נסתר שנתגלה לימים כאיש־מופת, אשר פרש את כנפי חסותו על קהל יהודי מייטשעט בעידן השואה. לא נעשה במייטשעט דאז דבר גדול או קטן בלי ידיעתו והנחייתו. גם יו״ר היודנראט ה׳ ארליך, שהכובשים מינוהו כ„זקן היהודים״, עמד כל העת בקשר עם הרב דסטאלוביץ ונמלך בעצתו בכל מקרה, שואל כיצד יש להתנהג ולעשות (לרגל פרסום פקודה

חדשה מטעם הנאצים או היטל של כופר־נפש וכיו"ב) ולא הפיל מדבריו כחוט־השערה ארצה.

רבו של היישוב „סטאלוביץ" היה מבני־משפחתו של הצדיק רבי ישראל־מאיר מראדין, המפורסם בכל קצוי העולם היהודי כבעל „חפץ חיים", רבן של כל יהודי פולין וליטא בדור האחרון. רב זה היה צדיק בן צדיק. אביו, רבה הקודם של סטאלוביץ, היה גדול בתורה ובתקופה מסויימת כיהן כריש־מתיבתא בישיבת „תורת חסד" של חסידי סלונים בברנוביץ' הסמוכה, יצא לו שם של בעל־מופת והרבה יהודים נושעו על־ידו מצרה ומצוקה. לימים, כשגדל בנו ומילא את מקומו, נתפרסם אף הוא כאיש־פלא ורבים נהרו אליו מכל ישובי הסביבה לשאול עצה מפיו ולהתברך מברכותיו. מעריציו האמינו בכוחו לחולל פלאים, הם ידעו לבטח שהעתיד הצפון גלוי לפניו וכי רוח־הקודש מפעימה את רוחו, בלשון חסידים: „שכינה מדברת מתוך גרונו". הרי אפיזודה השמורה בזכרוני: ה' שבצ'יק איש מייטשעט, שניהל בברנוביץ' מכולת סיטונית, נמנה עם דורשי עצתו. והנה כמחצית־השנה לפני שפרצה מלחמת־העולם נזדמן לו עסק טוב והוא תיכנן למכור את חנות־המכולת ולהשקיע את כספו בעסק החדש, אך כשביקש את הסכמת הרב דסטאלוביץ לצעדו זה, דחה אותו ואמר: „האם כדאי לחסל עסק ולערער יסוד פרנסתך לצורך שישה חודשים בלבד". דברים סתומים. כעבור 6 חודשים בדיוק החל מבול הדמים...

כיוון שפרצה השואה נתן את דעתו להציל ולגונן על כל יהודי סביבתו. במיוחד היתה דאגתו נתונה לישוב היהודי במייטשעט הסמוכה. גם במקום מושבו סטאלוביץ — כמו במייטשעט עצמה — לא הקימו הגרמנים גיטו ובמשך תקופה ניכרת הניחו ליהודי המקום לנפשם, ויהי הדבר לפליאה בעיני הבריות, כי העיירה שכנה בסמוך ממש לכביש הראשי על אם הדרך המוליכה לברנוביץ', הכביש שמיום פרוץ המלחמה סאן בלי הרף מתנועת רכב ואנשי צבא הכיבוש הגרמני. הצדיק התפלל בלי הרף לשלום אחיו. בלילות לא העלה אור בביתו ועסק בנסתרות. „איך אעלה אור כשהעולם התעטף בחשכות נוראה", היה אומר. לא אחת הביע את פליאתו, איך השמש זורחת בימים אפלים כל־כך לאנושות, איך מסוגל צבא השמים להאיר על הארץ כשחיתו־טרף בדמות אנשים משתוללים עליה. נהירנא: כשנאלצתי לעזוב את הכפר ולעבור למייטשעט ראיתי את הצדיק בחזיון־לילה ושאלתיו מה עלי לעשות, הוא הירבה לעודדני, „אין לרשעים שליטה עליך" אמר. וכך היה.

במצוותו של צדיק זה סידרו יהודי מייטשעט בתקופת המלחמה „משמרות" של אומרי תהילים ביום ובלילה, „מניין" בכל רחוב וסימטא, שהתפללו באין הפוגות להצלה מידי המרצחים. יום אחד, כשביקר אצלו ה' ארליך, סח לו הצדיק שהוא מרגיש איזושהי הפרעה סמויה בתפילותיו לשלום יהודי מייטשעט וכי מן הראוי להתחקות אחרי סיבת הדבר. כשחזר ה' ארליך לעיירה ובא בדברים עם העסקנים־במצוות התחילו בבירורים ובחיפושים, עד שמצאו כי אחד מילדי הפליטים שבאו

הנה לא נימול ואביו מסרב להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. מיד חזרו אצל הצדיק והוא אישר כי התכוון לזה, בהודיעו לאנשים מה מוטל עליהם לעשות במקרה כזה בשעת הסכנה הנוכחית.

כל עוד חי הרב דסטאלוביץ לא נפלה מייטשעט ויהודיה בידי הצוררים. בחורף שנת תש״ב התראה בחלום לאחד מיהודי מייטשעט ושפך את מרי־שיחו: „הגויים הטמאים מתנכלים לי, איך אוכל להשאירכם כצאן בלי רועה". כעבור ימים ספורים הגיחו ובאו לסטאלוביץ בהמון סרדיוטים במדי ס״ס, חמושים במכונות יריה, הקיפו לראשונה את מעונו של הצדיק והוא נלכד בשחיתותם. המיתוהו מות־קדושים. מיד לאחר מכן הכחידו את כל היהודים שנמצאו בסטאלוביץ עד אחד.

ואמנם נתקיים בו הכתוב: „כי מפני הרעה נאסף הצדיק". תיכף עם חיסולו של הרב דסטאלוביץ הקדוש בא יומה הנמהר של קהילת מייטשעט המעטירה. ביום לא בהיר אחד התנפלו הרוצחים על העיירה, ריכזו את כל התושבים היהודים ובחרו מתוכם כ־300 אנשים צעירים ובריאים שגורשו לסביבות ברנוביץ׳, שם גויסו ביחד עם מגורשי העיר לידא לבניית מחנה לעבודת־כפיה בקדליצ׳ובה ושם נשארו עד להכחדתם. יהודי מייטשעט הנשארים, בתוכם זקנים נשים וילדים, הוצאו אל השדות הסמוכים ונצטוו לחפור בורות גדולים, אשר שימשו לבסוף כקבריהם. ביום ראש־חודש אב לשנת תש״ב הונפה עליהם מאכלת הכליון, וקול דמיהם — דמי אחים ואחיות, ילדים וילדות — בוקע וזועק אלינו מן האדמה עד עצם היום הזה.

נזכור את יקירינו, אנו האודים המוצלים, ברטט ובחרדת־קודש. נזכור את אשר עשה לנו עמלק של דורנו — „לא תשכח"!...

ל. אָזערסקי

מיינע זכרונות פון מייטשעט

אַ בריוו פון וויניפּעג, קאַנאַדע

רב שלום וחסד למר נחום מרגולין,

עס שרייבט צו אייך דער עלטערער זון פון דער משפחה אָזערסקי, שלמה דעם סופרס. איך צווייפל צי איר געדענקט מיך, ווייל איך האָב געלערנט אין דער סלאָנימער ישיבה און פלעג אַהיים קומען נאָר אויף פסח אָדער יום־טובים. אָבער מיר זענען געווען שכנים. מיר האָבן געלעבט אין ראָד קראָמען און אייער פאָטער האָט געהאַט אַ קראָם אין זעלבן ראָד. נאָר מיט אייער מומע קרוינע און פעטער יונה בין איך געווען גוט באַפריינדעט, איבערהויפּט מיט זייער עלטערער טאָכטער, וואָס איז אומגעקומען פּסח־צייט אין מאַיאַנטעק, ווו די רוצחים האָבן זיי אַלעמען אומגעבראַכט.

יענער טראַגישער פאַל ליגט מיר גוט אין זכרון, ווייל צומאָרגנס האָב איך געמאַכט אַ „ויברח". איך בין אַוועק אין זאַרעצער וואַלד און פון דעמאָלט בין איך שוין מער ניט געקומען קיין מייטשעט. איך בין אָנגעקומען קיין באַראַנאָוויטש, אָפּגעווען דאָרט צוויי חדשים אין געטאָ און דערשלאָגנדיק זיך צו אַ ביקס מיט 40 קוילן, האָב איך מיט נאָך יונגוואַרג אָרגאַניזירט אַ גרופּע פון 24 בחורים מיט מיידלעך. ביי דער נאַכט זענען מיר אַוועק פון געטאָ מיט 16 ביקסן און 8 גראַנאַטן, דורכגעשניטן די דראָטן און אַרויס אין וואַלד אַריין. אַזוי אַרום בין איך אַליין לעבן געבליבן פון אונדזער גאַנצער משפּחה.

איך וואָלט זייער געוואָלט האָבן אַ ביסל אינפאָרמאַציע וועגן מיין משפּחה אין מייטשעט, ווען זיי זענען אומגעקומען. אויב עמעצער פון אייך ווייסט פּרטים וועגן זיי, וואָלט איך געווען זייער דאַנקבאַר צו וויסן. איך האַלט דעם יאָר־טאָג נאָך דער גאַנצער מייטשעטער עדה שבת־חזון, איך זאָג קדיש און מפטיר און גיב קידוש פאַר דער גאַנצער שול. איך ווייס, אַז מיין יינגערער ברודער חנה איז אומגעקומען אין דער שחיטה פון פאַר תשעה־באָב. פון מיין פאָטער און מוטער, מיין שוועסטער מלכה און מיטעלן ברודער בערל ווייס איך נישט.

און איצט וועגן יזכור־בוך, קאָן איך אייך באַשטעטיקן מיט דאַנקבאַרקייט, אַז איר טוט אַ זייער וויכטיקע און הייליקע אַרבעט צו פאַראייביקן אונדזערע טייערע און ליבע קדושים, וועלכע זענען אַזוי טראַגיש און אכזריותדיק אומגע־

בראַכט געוואָרן אויף קידוש־השם אין אונדזער געבוירן־שטאָט מייטשעט. פאַר־שאָלטן זאָל זיין אויף אייביק די פאַרעטערישע ערד פון מייטשעט אָן אירע יידישע איינוווינער און פאַרשאָלטן זאָלן זיין די גויישע שכנים, וואָס האָבן גע־האָלפן אומברענגען די יידן, כדי זיי צו ירשענען — הרצחת וגם ירשת ?!... קיין ייד וועט זיך מער קיין מייטשעט ניט אומקערן — דאָס יזכור־בוך וועט זיין דער איינציקער זכרון וועגן אונדזער געבוירן־היים און וועגן די טייערע מיי־טשעטער יידן, אונדזערע עלטערן, ברידער, שוועסטער, קינדער און פריינט. וועגן די בתי־כנסת און בתי־מדרשים, אין וועלכע מייטשעטער יידן האָבן גע־דאַוונט און געלערנט דורות־לאַנג און וועגן די געזעלשאַפטלעכע אַנשטאַלטן און עסקנים, אין וועלכע מען האָט מקיים געווען די שענסטע יידישע מידות פון צדקה און גמילות־חסדים, וועגן די יוגנטלעכע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן געטרוימט און געווירקט וועגן אויפבויען אַ יידיש פאָלק און אַ יידיש לאַנד און אַדאַנק זיי האָבן מיר טאָקע דערלעבט אַ זעלבשטענדיקע, שטאַרקע ישראל אינעם לאַנד פון אונדזערע אבות. אַלץ, אַלץ וועט פאַראייביקט זיין אין דעם יזכור־בוך, וואָס וועט זיין אַפילו אַ פּלאַץ פאַר קבר־אבות, אין וועלכן יעדער מייטשעטער ייד אין דער גאָרער וועלט וועט זיך קאָנען דערמאָנען און זיך אויסוויינען אין טאָג פון דער הזכרה און יאָרצייט...

עס איז ניט אָפּצושאַצן די ווערט פון דעם בוך און געבענטשט זאָלן זיין די הענט, וואָס טוען די הייליקע אַרבעט, וועלכע איז אַ ווירדיקער תיקון און עליית נשמה פאַר די הייליקע קרבנות אין דעם אומפאַרגעסלעכן ברודער־קבר, ווי אויך פאַר די לעבעדיקע אין דער גאָרער וועלט, וועלכע וועלן בלעטערן מיט הייליקן ציטער אין דעם יזכור־בוך און געדענקען זייער יחוסדיקן יידישן אָפּשטאַם. יעדער מייטשעטער ייד דאַרף מיטשטייערן מיט שריפט און מיטלען, פּונקט ווי אונדזערע עלטערן פלעגן צושרייבן אַן אות ביי אַ סיום פון אַ ספר־תורה, כדי צו געניסן פונעם הייליקן זכות.

איך לייג ביי דערמיט מיין צושריפט און מיין באַשטייערונג און ווינטש אייך און אַלע אייערע מיטהעלפער אַ גרויסן יישר־כח!...

נחום בן־אריה

מייטשעטאים בליטא בתקופת מלחה"ע השניה

בטרם אתחיל להעלות על הכתב דברים אחדים על יהודי מייטשעט, אשר שהו במדינת ליטא החופשית ואח"כ בליטא שסופחה כרפובליקה סובייטית לבריה"מ, אקדים ואתאר במלים מספר את התקופה הכללית, ששימשה כתקופת הצלה של יהודים. בתקופה זו ניצלו אלפים רבים של יהודים והגיעו לחוף מבטחים בזמן שבעולם השתוללה מלחמת העולם השניה במלוא אימיה. הצלה זו של יהודים נעשתה בשקט ובתבונה לעומת פרשת הצלת יהודי הונגריה בתקופת המלחמה (1944), שהיו לה הדים שליליים לא מעטים.

כאשר הובסה פולין בראשית המלחמה, החל לנהור זרם של פליטים יהודיים לעבר ליטא, שבאותם ימים היתה עדיין רפובליקה עצמאית. בין הפליטים היה מספר רב של חלוצים ובני־נוער ציוניים, שהיו מאורגנים במסגרות מפלגתיות שונות ואשר רבים מהם חיו בקיבוצי־הכשרה שונים ברחבי פולין, שנועדו להכשיר את האנשים לעליה לארץ־ישראל. המעבר מפולין הכבושה אל ליטא העצמאית התבצע בצורות שונות, חוקיות ובלתי חוקיות גם יחד.

לאחר תבוסת פולין בספטמבר 1939 וחלוקתה בין גרמניה ובין בריה"מ בהתאם לחוזה, שנערך בין שר החוץ של גרמניה (פון ריבנטרופ) ובין שר החוץ של בריה"מ (מולוטוב) שמונה ימים לפני פרוץ המלחמה ואשר בו נקבע, כי גרמניה תקבל את אזוריה המערביים של פולין, ואילו בריה"מ תקבל את האזורים המזרחיים של ארץ זו, נפלו בחלקה של בריה"מ — בין היתר — גם וילנה וסביבותיה. באוקטובר 1939 נפוצו בפולין שמועות, כי הסובייטים מתכוונים למסור את כל חבל וילנה ואת האזורים הסמוכים לו לידי ממשלת ליטא, ולפיכך התחילו פליטים יהודיים רבים לעבור לוילנה מתוך הנחה ותקווה, כי ארץ נייטרלית כליטא תשמש להם שער לעולם הרחב. שמועות אלו התאמתו ב־27 באוקטובר 1939, כאשר הסובייטים העבירו למדינת ליטא את כל האזורים סביב וילנה ונקבע גבול סגור בין שטח הכיבוש הסובייטי ובין ליטא. קו הגבול עבר גם בין העיירה רדין * שבצד הסובייטי ובין העיירה איישישוק שבצד הליטאי. כך התאספו במדינת ליטא העצמאית פליטים יהודיים רבים, שחלקם הגיעו אליה לפני סגירת הגבול וחלקם הגיעו לאחר סגירת הגבול — ע"י חצייתו באופן בלתי חוקי.

* עיירה זו ידועה כמקום מגוריו של הרב ישראל מאיר הכהן זצ"ל (1838 — 1933), מחבר ספר „חפץ חיים".

ביום שישי, 1 בספטמבר 1939, כאשר פרצה מלחמת העולם השניה שהחלה בפלישה הגרמנית לפולין, שהיתי בעיירה סלבקוב שבמחוז זגלמביה בפולין המערבית. שם הייתי חבר בקיבוץ־הכשרה מטעם תנועת „המזרחי" כהכנה לעלייתי לארץ־ישראל. ימים ספורים לאחר פרוץ המלחמה, הצטרפתי — עם עוד מספר בחורים — אל זרם הפליטים שנע בכיוון מזרחה. מטרתי היתה להגיע לבית הורי במייטשעט, ובסוף ספטמבר, לאחר תלאות מרובות ולאחר שנתקלתי בדרכי בצבא הגרמני ואח"כ בצבא בריה"מ, הגעתי הביתה.

מייטשעט היתה אז כבר תחת שלטון הכיבוש הרוסי, וכחלוץ ציוני הרגשתי עצמי כצפור בכלוב. אז הגיעו לאזני השמועות שנפוצו בפולין בדבר מסירת חבל וילנה והמחוז לליטא, ואבי הי"ד הציע לי להתקשר עם חברתי — כיום רעייתי — שהיתה אז בביתה בקובל, ויחד לעבור לוילנה. מאחר שלא ידעתי עדיין על התארגנותם של חלוצים מעבר לגבול, היססתי, שקלתי בדעתי וטענתי, כי בסופו של דבר יכבשו הסובייטים את כל מדינת ליטא ואז גורלנו יהיה קשה יותר, מאחר שבנוסף לציונים יראו בנו גם עריקים. בינתיים פעלתי לביסוסה הכלכלי של משפחתנו, ונתקבלתי לקורס ממשלתי שנועד להכשיר עובדים לצרכניות. אולם במחצית השניה של חודש דצמבר 1939, לאחר שהקורס הסתיים וכלל גם פרקים לא מעטים מתורת סטלין הרגשתי, כי מקומי אינו אצל הסובייטים והחלטתי לעשות הכל על מנת לצאת ממייטשעט. באותו זמן התהלכו שמועות על הברחות גבול גם בין רוסיה ובין רומניה העצמאית. לפיכך החלטתי לצאת מיד לקובל ולהחליט יחד עם חברתי כיצד לנהוג. ואכן, בסוף דצמבר הגעתי לקובל ושם חיכתה לי הפתעה: באו שליחים והודיעו, כי חברי הקיבוץ שלנו מתרכזים בוילנה ויש פעילות רבה מצד חברים פעילים של התנועה להברחת הגבול לוילנה. שליחים אלו מסרו להברתי כתובת בעיר ביאליסטוק ושם — לפי הנאמר — נוכל להצטרף אל חברים המתארגנים לחציית הגבול לוילנה.

שהיתי בקובל יום אחד ויחד עם חברתי התלבטתי ושקלתי בדבר. עזיבת העיר היתה צריכה להיות כרוכה בסודיות. הפרידה מהמשפחה, הניתוק מההורים בתקופה קשה כל כך — וחברתי, למרות ששהתה עד אז למעלה משנתיים בקיבוץ הכשרה, היתה בכל זאת קשורה להורים ולמשפחה — היו אף הם גורם מכביד, ונוסף לכך — האם בכלל נגיע למחוז חפצנו בתקופה בלתי סדירה זו? לאחר ההתלבטויות המרובות קיבלנו את ברכת הוריה ויצאנו לדרך. בתחנת־הרכבת של קובל חכינו כל הלילה לרכבת המיועדת לביאליסטוק. בעת ההמתנה בתחנת־הרכבת פגשנו חבר, קובלאי אף הוא, שהיה יחד אתנו בקיבוץ ואשר יחד עמו ועם חברים נוספים עשיתי את הדרך מהקיבוץ לקובל — על פי רוב ברגל — מיד לאחר פרוץ המלחמה. סיפרנו לחבר זה את תוכניותינו ומסרנו גם לו את הכתובת בביאליסטוק. ואכן כעבור ימים מעטים הגיע גם הוא לאותה עיר בדרכו לוילנה. הורי חברתי חיכו יחד עמנו בתחנת־הרכבת, ומשהגיעה הרכבת לפנות בוקר נדחפנו בקושי לתוך קרון ויצאנו לביאליסטוק.

בשעות אחה"צ של אותו יום הגענו לביאליסטוק ופנינו לכתובת שהיתה ברשותנו. התברר לנו שהיתה זו כתובת של חברת תנועתנו, ובביתה פגשנו חברים אחדים, שהיו יחד אתנו בקיבוץ־ההכשרה, וכן חברים מקיבוצים אחרים. כשהגענו הם שמחו לקראתנו, והופעתנו עודדה אותם והגבירה את התקוה שנצליח כולנו לחצות את הגבול לליטא. החברים היו קרובים ליאוש לאחר שחיכו זמן רב לשליחים, שהיו צריכים לבוא מעבר לגבול על מנת להעביר קבוצות נוספות, אך הם בוששו לבוא. כעבור שעות מעטות בא חבר אחד, שאף הוא היה יחד עמנו בקיבוץ והיה גם פעיל בארגון ה„בריחה", וסיפר לי על הקשיים הרבים שנוצרו בימים האחרונים. קשה היה להשיג קשר, השליחים לא חזרו יותר מעבר לגבול, הסתבר כי המעבר בגבולות הפך לבלתי אפשרי, בקצרה — היינו אובדי עצות. לאחר שניתחנו את המצב, הגענו לידי החלטה לעזוב באופן מיידי את ביאליסטוק ולצאת אל לידה, העיר הקרובה יותר לגבול. מיד נשלח מישהו לתחנת־הרכבת כדי לקנות כרטיסים, ולאחר שאספנו את החברים הגענו אל תחנת־הרכבת בביאליסטוק. כעבור מספר שעות של המתנה הגיעה הרכבת ונסענו ללידה.

הגענו לעיר זו בשעות הבוקר, והלכנו לבית־כנסת אחד, שבו היו מרוכזים רוב הפליטים. בדרך לבית־הכנסת ראיתי מרחוק שתי בחורות מבנות מייטשעט, וייתכן שהן עשו בלידה למען אותה מטרה שלשמה באתי אני לעיר זו, אולם, מאחר שלא רציתי כי יוודע בעיירה שאני נמצא סמוך לגבול, התחמקתי מהן, כדי שלא יזהו אותי. בבית־הכנסת פגשנו שוב בחברים אחדים, שהיו יחד אתנו בקיבוץ, וגם הם שמחו לבואנו. כולם נשארו בבית־הכנסת, ואילו אני והחבר הפעיל בארגון ה„בריחה" יצאנו לברר את האפשרויות לחציית הגבול. מאחר שלא הצלחנו למצוא אפשרויות כאלה, החלטנו לצאת ברגל לכיוון הגבול ולהגיע לכפר או לעיירה כלשהם סמוך לגבול, ושם לברר את האפשרויות לחציית הגבול. כשיצאנו מלידה פגשנו באיכר, שהיה בדרכו מלידה לביתו, ותוך כדי שיחה עמו התברר לנו, כי גיסו הגר יחד עמו הוא מבריח גבול. הצטרפנו אל האיכר והגענו לביתו שהיה מרוחק כ־12 ק"מ מלידה בעגלתו. גיסו לא היה בבית, כי הוא עדיין לא חזר מ„פעולתו" הלילית, הקודמת. נשארנו ללון בבית האיכר ולמחרת בבוקר סיכמנו בינינו, כי אנו חוזרים ללידה להביא את האנשים, וכולנו נחכה בבית האיכר עד שגיסו יחזור.

וכך היה. חזרנו ללידה ברגל, ולקחנו את שאר החברים. היינו קבוצה של שישה בחורים ושתי בחורות, ויחד עמנו הלך חבר נוסף במטרה להכיר את הדרך, שיוכל לנצל אותה כעבור ימים מספר, משום שהוא חיכה לקרוביו, שהיו צריכים להגיע ללידה. אותו יום היה יום חורפי, מאותם ימים האופיניים לסוף חודש דצמבר. ירד אז שלג סמיך והלכנו בשורה ערפית כשבין כל אדם ואדם היה מרחק מסויים שלא ירגישו בנו. הגענו לביתו של האיכר וחכינו עד רדת הלילה, אך גיסו עדיין לא שב. מאחר שהאיכר חשש לאכסן בביתו מספר כה גדול של אנשים, הוא יעץ לנו לפנות לביתו של איכר אחר בסמוך לו. באותו בית התאכסנה קבוצת יהודים עם מבריח גבול יהודי, שהיה תושב העיירה איישישוק שבצד הליטאי של הגבול. קבוצה

זו ניסתה לחצות את הגבול בלילה הקודם, אך בגלל מצוד של הצבא האדום הם לא הצליחו לעבור את הגבול. התקשרנו עם מבריח הגבול, ששמו היה שבח, והוא הסכים שנתלווה אליו — כמובן תמורת תשלום מסויים. נתתי לו מיד סכום כסף כמקדמה, וסיכמנו שאת השאר הוא יקבל לאחר שנעבור את הגבול.

באותו לילה שכר שבח שתי מזחלות ויצאנו לדרך. עברנו יער והגענו למקום מסויים, שבו הוא שיחרר את העגלונים עם המזחלות, ואנו המשכנו דרכנו ברגל, בשורה ערפית. בדרך היינו צריכים לעבור כביש המוביל לעיירה רדין, אולם לפתע השגחנו בפרשים של הצבא האדום שסיירו בכביש, ולכן שכבנו בשלג וחיכינו עד שהדרך תתפנה מהפרשים. לאחר־מכן חצינו את הכביש והמשכנו בדרכנו עד שלפנות בוקר הגענו עייפים ורצוצים אל העיירה איישישוק והובלנו לביתו של שבח. הלה הודיע על בואנו למי שהיה צריך להודיע, וכל הקבוצה — שמנתה כ־20 איש — פוזרה לבתים שונים. שתי הבחורות מקבוצתנו הועברו עוד באותו יום — שהיה יום שישי — באוטובוס ציבורי אל וילנה, ומובן שהעברה זו התאפשרה ע״י שימוש בשמות ובתעודות של בחורות מקומיות. הגברים, ואני בתוכם, הועברו במוצ״ש בעגלות אל וילנה.

לא היינו כמובן היחידים שהגיעו לוילנה. בעיר זו התאספו מאות חלוצים וחלוצות ונוער דתי אחר מסניפי „החלוץ״ של תנועות „המזרחי״, „השומר הדתי״ ו„בני עקיבא״ בפולין, וכן נוער דתי מיוצאי גרמניה שגורשו לפולין עוד לפני המלחמה עקב נתינותם הפולנית. אני שהיתי באותה תקופה במרכז הקליטה הקיבוצי שהיה ברחוב קיובסקה. לאחר זמן מה הופעלו המוסדות, נשכרו בתים, וכל הפליטים־החלוצים חולקו בהתאם לשייכותם לקבוצות בעבר. נבחרו הועדים וניסינו להיכנס לחיים מסודרים. גם בחודש ינואר 1940 הגיעו מעבר לגבול חברים־פליטים נוספים, וכולם נקלטו בקיבוצים. מובן, שכולנו נרשמנו במשרדי מירשם התושבים, כאילו הגענו לוילנה לפני התאריך, שבו היא נמסרה ע״י הסובייטים לליטאים.

קיומנו השיתופי — לאחר שחולקנו לקיבוצים שונים בוילנה — התאפשר ע״י עבודות ארעיות שונות וע״י סיוע מהג׳וינט האמריקאי. סיוע דומה קיבלו כל הפליטים ללא כל הבדל. הג׳וינט סידר מטבחים ציבוריים לפליטים בודדים, וחילק מצרכים שונים למשפחות ולקיבוצים. כעבור 4 — 5 חודשים הוציאו שלטונות ליטא הוראה לפיה יעזבו חלק מהפליטים את וילנה ויעברו לערי השדה. גם עלי ועל עוד חברים נפל הגורל ויצאנו מוילנה. הצטרפתי לחווה יהודית במרחק 12 ק״מ מקובנה, שבה היה קיים קיבוץ של תנועתנו ועסקנו בעבודה חקלאית ובעבודות קרטונאז׳, שקיבלנו מספקים יהודיים מקובנה.

אחרי זמן קצר, ביוני 1940, סופחה ליטא כרפובליקה סובייטית לבריה״מ. המשטר השתנה ובעוד מועד נאלצנו לעזוב את החווה החקלאית. החבילה נתפרדה והתפזרנו בקבוצות קטנות לעיירה סמוכה — גודלבה במרחק 7 ק״מ מקובנה.

קבוצתנו מנתה 4 בחורים ובחורה. הבחורים עבדו בקובנה ויום־יום הלכנו או נסענו עם משורים וגרזנים לקובנה ושם עסקנו בחטיבת עצים, ואילו החברה עסקה במשק בית. למרות פירוק הקיבוצים ופיזור אנשיהם לקבוצות קטנות, היה קיים קשר הדוק בין הקבוצות ובין המוסדות המרכזיים. אנו, חברי הקיבוצים, הכינונו את עצמנו גם למקרה של רדיפות בגלל הציונות וגם לדיכויים ולמאסרים. חברי המרכז הכינו תוכניות למקרה שניאלץ לעבור לחיי־מחתרת. נקבעו ראשי־קבוצות ומקשרים והוכן אף כתב־סתר למקרה הצורך.

שהינו בליטא שנה אחת. במחציתה הראשונה היתה זו ליטא עצמאית, ואילו במחצית השניה של השנה שהינו ברפובליקה הליטאית הסובייטית. במשך השנה הוגברה פעילות המשרד הארצי־ישראלי בקובנה. למנהיגות המשרד הצטרפו דמויות מרכזיות בולטות, ביניהן ד״ר זרח ורהפטיג, והאנשים פעלו בכל הדרכים האפשריות, כדי להשיג רשיונות־עליה לא״י, היתרי־כניסה לארצות שונות ברחבי העולם והיתרי־מעבר שונים. זכור לי, שהלכתי לקונסוליה היפנית בקובנה והוצאתי אשרת־כניסה (או אשרת־מעבר — אינני זוכר בדיוק) ליפן. כמוני עשו מאות ואלפי פליטים. גם הקונסוליה ההולנדית הטביעה את חותמה על דרכונים המתירים מעבר לאיים שונים. בשעת הצורך היה לנו „קונסול״ משלנו שהוציא דרכונים, ויזות והיתרים מהיתרים שונים, וכל זה נעשה בחפזון עד לתאריך מסויים, שבו נצטוו כל השגרירויות והקונסוליות הזרות בקובנה לסגור את משרדיהן ולעבור למוסקבה. ביום האחרון כמעט נשלחתי לקונסול הבריטי וקיבלתי דרכון עם רשיון־עליה לא״י.

לאחר שנגמרה פרשת הוצאת הדרכונים, הויזות, היתרי־הכניסה והיתרי־המעבר, החלה הפרשה העיקרית של קבלת היתרי־מעבר דרך בריה״מ. פרשה זו היתה קשה ואחראית ביותר. לא פעלנו כיחידים כי לא היתה אפשרות לפעול כבודדים. לאושרנו ולמזלנו עמד בראש התנועה ד״ר ורהפטיג, שפעל במסירות־נפש יוצאת מהכלל ושיקול הדעת שלו היה ענייני והגיוני. כדוגמא לכך אזכיר את המקרה הבא: צריכים היו להעביר את רשימת המועמדים לעליה, ששמותיהם אושרו ע״י הקונסוליה הבריטית בקובנה, אל המשרד הראשי של המשטרה החשאית הסובייטית במוסקבה על מנת לקבל את אישורה. היו מנהיגים שחששו להעביר רשימת שמות למקום מסוכן שכזה, אולם ד״ר ורהפטיג שקל בדעתו והבין, כי נחוצים לנו תעוזה ואומץ־לב גם יחד אם לא תוגש רשימת המועמדים, ברור שלא נוכל לצאת, אך אם נגיש את הרשימה יש סיכויים שנקבל את אישור היציאה וכן את היתרי המעבר בתוך בריה״מ. לבסוף הוחלט להסתכן ולהגיש את רשימת המועמדים שאושרו לעליה ולבקש היתרי־מעבר ואישור יציאה, ובדרך עקיפה צורפה גם הערה שהסבירה, כי שום תועלת לא תצמח לבריה״מ מאנשים כמונו, אם נישאר ולא יאופשר לנו לצאת.

בסוף דצמבר 1940 קיבלתי הזמנה, יחד עם חברים פליטים אחרים, להופיע במשרד המשטרה החשאית הסובייטית בקובנה. שהיתי במשרד כל הלילה מאחר שהוזמנו לשם אנשים מרובים, ולפנות בוקר הגיע תורי וקיבלתי את היתר־המעבר

ואת אישור־היציאה המיוחלים. מיד בוצעו כל הפעולות הדרושות, ובאמצעות חברת התיירות הסובייטית הממלכתית „אינטוריסט" יצאנו למוסקבה. במוסקבה שהינו יומיים בבית המלון המפואר „הוטל מוסקובסקי". בעיר זו הוצאנו בקונסוליה התורכית היתר־מעבר דרך תורכיה, ולאחר־מכן יצאנו ברכבת לאודיסה דרך קייב.

המסע ברכבת מקובנה לאודיסה, דרך מוסקבה וקייב, ארך 4 — 5 ימים ומהם שהינו במוסקבה במשך יומיים. במשך זמן קצר זה הספקנו לראות ולהכיר מעט את „גן העדן" בו חיו, ולדאבוננו עדיין חיים, אחינו בני ישראל. דמעות רבות, של צער ושל שמחה גם יחד, גרמנו להם באותם מקרים בודדים שבהם היה ביכולתנו לגלות להם, כי פנינו מועדות לארץ האבות. היינו עדים לכמה וכמה וידויים וגעגועים אמיתיים לארץ, שנבעו מעומק לבם. זוכר אני, כי באחת מתחנות־הרכבת שבין קייב לאודיסה עלתה לרכבת אשה מבוגרת ובידה סל, שהכיל עוגיות מגבינה אותן היא מכרה לנוסעים. הייתי משוכנע, כי אשה זו, שראשה היה עטוף במטפחת חורפית עבה, אינה יהודיה ולפיכך התייעצנו ביידיש בינינו אם כדאי לקנות ממנה עוגיות שמא אין הן כשרות. להפתעתנו הרבה הבינה האשה את השפה ומשנוכחה לדעת שיהודים לפניה, פרצה בבכי וגילתה לנו, שגם היא מבני־ברית ושומרת על הכשרות וכי בעלה שוחט והוסיפה: „הלוואי וגם אני הייתי יכולה להצטרף אליכם עם משפחתי". במשפט מוסגר אני חש חובה להוסיף ולהדגיש, כי לפי דעתי דבריה אלו נכונים גם כיום 30 שנה לאחר אותה פגישה, וכי נכונות הדברים האלו חלה גם על רובם המכריע של יהודי בריה"מ, אם לא על כולם.

משהגענו אל תחנת־הרכבת באודיסה חיכו לנו נציגי חברת „אינטוריסט" והעבירו אותנו ישר לנמל. לאחר הביקורת הרגילה עלינו אל אוניית נוסעים רוסית בשם סבאנטיה והפלגנו בה לקושטא. אניה זו הפליגה בקו קבוע אודיסה־קושטא, ומפי חברים שמענו מאוחר יותר, כי גם הם עברו באותה אניה. בקושטא שהינו שבוע ימים, ואח"כ יצאנו ברכבת לסוריה ולבנון והגענו לביירות. ממנה המשכנו דרכנו באוטובוסים, וביום 6 בינואר 1941 הגענו לחיפה. שם קיבל את פנינו ראש מחלקת העליה דאז של הסוכנות היהודית, מר משה שפירא, שבירך אותנו בלבביות ואיחל לנו הצלחה בחיינו החדשים בארצנו הישנה־חדשה.

פרשה זו של העליה לארץ דרך ליטא היא אחד הפרקים המפוארים ביותר במסכת העלילות, שעברו על דורנו הנוכחי ועיקרה התאפשר תודות לנאמנותם וליושרם של אנשים המסורים לכלל, ויצא לפועל ללא רעש והמולה, אלא להיפך — בשקט ובצנעה, ולפיכך לא העלתה פרשה זו ספיחים מרירים אחריה. מן הראוי הוא שהאנשים, אשר עסקו באירגון העליה הזו, יתנו את הפרסום המתאים לפרשת הצלה זו, שטרם ניתן לה עד היום.

יצחק מובשוביץ (ניר דוד)

פליטי מייטשעט בווילנא

בשנת 1938 יצאתי לקיבוץ־רובנה להכשרה מטעם „השומר הצעיר" ושהיתי שם משך שנה עד פרוץ המלחמה ולאחריה. יחד אתי היו בקיבוץ המייטשטאים הבאים: יצחק מובשוביץ, ראובן רבינוביץ, ראובן ביטנסקי, משה ווילקומירסקי, ברל קרושינסקי, וויכנה בילסקי, חנה בורצקי, חנן ז'וכוביצקי. בפרוץ המלחמה כבשו הסובייטים את אזור רובנה והגרמנים את האזור המערבי של פולין. קיבוצי ההכשרה מהמערב הכבוש נמלטו לאזור הסובייטי והקיבוצים המקומיים קלטו אותם ואף דאגו להם בהספקת עבודה ומזון.

כך נמשך המצב כ־3 חדשים עד דצמבר 1939. במשך הזמן הזה חיפשו דרכים לצאת משטח הכיבוש הסובייטי, כדי להגיע ארצה. אחדים הלכו לגבול הרומני ויחידים אף הצליחו לעבור ולהמשיך בדרכם ארצה, אך רבים נתפשו והושלכו לכלא. כידוע צירפו הרוסים את ווילנא לליטא שעדיין נחשבה למדינה עצמאית, וראינו אותה כפתח אפשרי ליציאה מן הארץ, וקבוצות של חלוצים התחילו לנהור בכיוון ווילנא. עם זאת יצוין, כי עד יום 27.10.39 היה הגבול הליטאי פתוח, וכל המגיע לפני תאריך זה עבר בחופש גמור, אולם אחרי תאריך זה כבר נאלצו „לגנוב" את הגבול עם כל הסיכונים הכרוכים בכך.

בווילנא התארגנו הפליטים למפלגותיהם הציוניות וכן התארגנו חברי הקיבוצים ליחידותיהם. חבלי־לידה קשים עברו על האירגונים האלה, וזאת בגלל ריבוי הפליטים שהתרכזו שם והעיר לא יכלה לקולטם ולפרנסם. אך הג'וינט עמד בפרץ והושיט להם תמיכה רבה. ואם לא די בכך הרי הממשלה הליטאית בכלל לא ראתה בעין יפה ריכוז פליטים גדול בווילנא ותיכננה לפזר אותם בכל רחבי המדינה במסגרת פיזור האוכלוסיה. כאמצעי לחץ למימוש התוכנית הפעילו חוק האוסר על הפליטים לעבוד ונאלצנו להסתפק בחטיבת עצים ובעבודת נקיון. לעומת זאת היתה ווילנא עיר ואם בישראל ובה מוסדות־תרבות רבים ובזמן הפנוי מצאנו שם פינה חמה לקריאה. כן שמחנו להשתמש חינם בבית־המרחץ היהודי לצרכי נקיון וכן כדי להתחמם.

בחודש מרס 1940 עברו כל חברי קיבוץ־רובנה לשעבר לעיר־השדה ווילקומיר. שם שכרנו בנין גדול והתחלנו להתארגן. יסדנו נגריה לגברים,

מתפרה לנשים וגם עיבדנו חלקת־אדמה לגן־ירק. חנן ז'וכוביצקי, שגמר אגרונום בלודמיר, היה אחראי לניהול גן הירק וכמעט התפרנסנו מעבודה עצמית. בחודש יוני קרה אסון — משה ווילקומירסקי קפץ לנחל ושבר את מפרקתו. העברנו אותו לבית־החולים בווילנא ושם נפטר אחרי חודש ימים. המקרה המעציב הזה השפיע קשה מאד על הקיבוץ.

בעת ההיא סופחה ליטא לגוש הריפובליקות הסוביטיות, אך מבחינה כלכלית שמרה על עצמאות מסויימת. הרוסים היו שולחים לשם את חייליהם מהחזית להבראה, ולשם כך הלאימו אחד משני הבתים שלנו. באופן כזה נזדמן לנו להתגורר בשכנות אתם כמה חודשים, ביניהם יהודים רבים. לא פעם ערכנו אתם ויכוחים סוערים בדבר מצב היהודים בברית־המועצות נוכח המגמה הרוסית לחסל את בתי־הספר ושאר המוסדות היהודיים.

הרוסים התארגנו לאט־לאט בשטח והתחילו להלאים בתי־מסחר גדולים. החגורה מסביב לפעולותינו התחילה להתהדק יותר ויותר ולבסוף הוצע לנו על־ידי המפלגה הקומוניסטית המקומית להכנס אליהם כקבוצה מאורגנת. בתגובה לכך הוחלט במרכז להתפרק לקבוצות קטנות, שכל אחת תוכל להתקיים באופן עצמאי.

באביב 1941 נעשה הגבול בין ליטא לבין פולין הרוסית ידידותי וחפשי ואפשר היה לנוע בין שתי הארצות, והחלטתי לערוך ביקור בבית. הגעתי למיצקביץ ללא קשיים והתראיתי עם ההורים והמשפחה, נשארתי שם 3 — 4 ימים וחזרתי לווילקומיר מחשש הסתבכות עם החוק. משחזרתי כבר הורגש באויר ערב פרוץ המלחמה הגדולה, וצבאות רוסיים התחילו לנוע בכיוון הגבול הגרמני. בהתייעצות בזק החלטנו לחסל את ארגוננו ולחזור דרך ווילנא הביתה, אך המלחמה הקדימה באופן פתאומי וכבר לא היתה דרך חזרה.

יצאנו מווילקומיר בכיוון לרוסיה. שתי מכוניות רוסיות אספו אותנו בדרך והמשכנו דרך לטביה עד לגבול הרוסי. שם קרתה לנו תאונה קשה בהתהפך אחת ממכוניותינו וכתוצאה מכך נפרדו דרכינו. אחדים נפצעו ונלקחו לבתי־חולים, ואני עם אשתי חזרנו לעיירת הגבול שעביעש, שם הכניסו אותנו לאשאלונים והעבירו אותנו לעומקה של רוסיה. הגרמנים שדלקו אחרינו הפציצו את הדרכים ושיבשו את תנאי הבריחה עד שנעצרנו בקולחוז אחד והתקיימנו איכשהו. לאחר שהתאוששנו מעט מתלאות הדרך התחלנו לתור אחר מקום קרוב לגבול והפור נפל על טשקנט.

באוגוסט 1941 הגעתי לטשקנט ומשם העבירו אותנו לקולחוז באזור נאמאנגאן. בהיותנו הפליטים הראשונים קיבלו אותנו בכל מידת הכנסת האורחים. תחילה עבדנו אתם במטוויות ואחר־כך הסתדרתי כחשמלאי במפעל לבניית סכר. כעבור זמן גייסו אותנו לפלוגות־עבודה בטשליאבינסק. שם חליתי והחזירו אותי לנאמאנגאן לשם הבראה. לאחר שהחלמתי ממחלתי הועברתי לסמרקנד ושם פגשתי את ראובן רבינוביץ. כן קיבלנו

מכתבים מחנן ז׳וכוביצקי, שהיה בצבא הליטאי ועבד כאח־סניטר על רכבת רפואית. לבסוף חדלו להגיע מכתבים ונודע לנו שנפל בהפגזת הרכבת. גם מברל קרושינסקי הגיעו אלינו ידיעות, ששירת בצבא האדום, נפצע והשתחרר באשחאבאד — הגבול האירני.

בסוף המלחמה הייתי עוד בסמרקנד. עם שחרור פולין אפשר היה להתגייס לצבא הפולני ולהגיע בדרך זו לפולין. אך בינתיים הגיעו אלינו מכתבים מניסוויזש ונודע לנו שהאחים והאחיות של אשתי נשארו שם בחיים, פנינו לניסוויזש ומשם עברנו כל המשפחה ללודז שבפולין. שם כבר עבדו תנועות ופעלה „בריחה" וסוף המסע נסתמן באופק. הועברנו לגרמניה, שם נפגשתי עם וויכנה בילסקי ומשם עלינו ארצה בסרטיפיקט בשנת 1947.

עם כל התלאות והיסורים שבאו על חברי הקיבוץ שלנו, איש איש בדרכו, נשמרו חוטים סמויים בין החברים, ששבו והתארגנו מחדש בניר־דוד.

ד״ר מ. דבורז׳צקי

פארטיזנים ויהודי־היערות בעיירה מייטשעט

(מייטשעט מייצ׳ט, מויצ׳ט, מולצ׳אדז׳) היתה אחת ה„עיירות היהודיות״ („יידישע שטעטלעך״) בבילורוסיה המערבית, כלומר באזור המזרחי של פולין שלפני מלחמת העולם השניה.

קורות אובדנה של קהילת מייטשעט וקורות תנועת המחתרת, הבריחה ליערות וההשתתפות בפארטיזנקה — יש בהן הרבה מן הדומה ומן המשותף לכל העיירות השוכנות ליד־יערות באזור זה של בילורוסיה. העיירה נמצאת ליד מסילת הרכבת לידה־באראנוביץ, ומכאן שהיוותה אחת התחנות הקטנות, בהן השתקעו פליטים מפולין בשעת מנוסתם מחמת קלגסי הגרמנים, שהלכו וכבשו את מחציתה המערבית של פולין.

כשנכבשה עיירה זו ע״י הצבאות הגרמניים נמצאה מוקפת ע״י ריכוזי יהודים וגיטאות: מצפון — נובארדוק, נובויילניא, דבורץ; ממזרח — הורודישץ׳ והמחנה קודליצ׳בה; מדרום — באראנוביץ, סלונים; ממערב — קוזלושצ׳ינא, ז׳יטל. כל הריכוזים היהודיים הללו — באיזור 30 — 50 ק״מ מהסביבה. כן נמצאה מוקפת ע״י יחידות פארטיזאניות שונות: ממזרח — הגדוד „צורני״; מצפון — הגדוד „גרוזני״; ממערב — הגדוד „סוברוב״; היחידה של ד״ר יחיאל אטלס, הבריגאדא „פובײדה״ (נצחון) של בולאק, הגדוד „אורליאנסקי״ („בורבא״־מאבק) והגדוד של קאפלינסקי.

מייטשעט מוקפת „ביערות מייטשעט״ הנודעים ביופיים, ביערות הורקי וסוורוטבה, בריחוק 40 ק״מ בערך — יער־העבות (פושצא ליפיצאן), והיערות רודא־יאבורסקא ודוברובצ׳ינא; ואילו בריחוק 70 — 80 ק״מ צפונית־מזרחית — הפושצא נאליבוקובה, היחידות הפארטיזניות המרובות ומחנה־המשפחה היהודי, שבראשו עמד טוביה בלסקי.

מצב זה גרם לכך, שהעיירה נמצאה כאילו על פרשת־דרכים של יחידות פארטיזניות. עצם עובדת קיומן של היחידות הפארטיזניות נודע במשך הזמן ליהודי מייטשעט הודות לפעולות החבלה הפארטיזניות, שהיה להן הד רב בכל אוכלוסיית הסביבה. אמנם הבידוד החמור של האוכלוסיה היהודית בכל נקודת־ריכוז מנעה ממנה אפשרות של קשרים עם הריכוזים היהודיים שבשכנות וכמובן עם היחידות הפארטיזניות ביערות. אולם בשעת־מצוקה, בשעת ציפיה ל„אקציה״ קרובה, כלומר, לרצח חלקי או מוחלט של האוכלוסיה היהודית במייטשעט, וכן בעצם שעת ביצוע הרצח (ההובלה לבורות או בשעת היריות ליד הבורות) היתה אפשרות

מסויימת לאלה שחירפו את נפשם — לברוח ליערות־הסביבה. יש גם לדעת, שבסביבת העיירה ישבו מספר מסויים של יהודים כפריים („ישובניקים"), שהכירו את סביבת־היערות.

הבריחה ליערות היו לה כמה צורות. יהודים בעלי־משפחות היו יוצאים ליערות לחפש שם מקלט, יחד עם האשה, ההורים והילדים. בדרך־כלל לא היה להם נשק. הם היו מקימים להם מקומות מחבוא („בונקרים") ביערות והיו מתפרנסים ממה שהיו מוצאים בשדות, או מכך שהיו יוצאים לכפרי־הסביבה לבקש דברי מזון או להשיגו ב„מסחר־חליפין" תמורת בגדים, כלים, דברי־חפץ וכסף. קראו ליהודים האלה בשם „אנשי הבונקרים" („בונקער־מענטשן"), אולם לפי המקובל בספרות־השואה אפשר לקרוא אותם גם בשם „אנשי מחנות־המשפחה". עצם יציאתם לכפרי־הסביבה לשם השגת צרכי־המזון היתה „מגלה" אותם, וגורמת להלשנות איכרי־הסביבה ולהתנפלויות של גרמנים לשם חיסולם של „יהודי־הבונקרים" (כגון חיסול אחד הבונקרים היהודיים ביער־סוורוטבה). בין בני־הנוער התחילו להיווצר קבוצות חשאיות הן במייטשעט גופא, הן ב„ישובי" הסביבה, (כגון במידווידזינה) לשם קשרים עם הפאַרטיזנים שבסביבה ולשם השגת נשק. זה הביא אותם להיערך זמן מסויים לקבוצות פאַרטיזאַניות עצמאיות ולאחר־מכן גם להיות מצורפים בתור פאַרטיזנים ליחידות הלוחמות.

שתי צורות אלה של חיים ביערות היו לכתחילה לא־קבועות ולפעמים גם ניידות. כל יוצא־ליער היה חי לו לכתחילה חיי הסתר ביער, ללא קשרים עם יחידה פאַרטיזנית (כלומר היה „איש־בונקר"), ורק לאחר צירוף ליחידה פאַרטיזנית היה הופך לפאַרטיזאַן. הם היו „אנשי־הבונקרים הזמניים", אולם היו יהודים מבוגרים, מטופלים בנשים, בילדים ובהורים, שלא נתקבלו לעולם ליחידות פאַרטיזניות; הם נשארו ביערות במצב קבוע — עד סוף המלחמה, או עד נפלם בידי הגרמנים או בידי אוכלוסיה שכנה עויינת. הם היו „אנשי־הבונקרים התמידיים". והיו גם מקרים שפארטיזן יהודי היה עוזב את יחידתו מחמת האווירה האנטישמית ויוצא ליערות לחפש לו יחידה יותר נוחה; בינתיים היה הופך ל„איש הבונקר".

רוב אנשי הבונקרים ניספו מידי הגרמנים ומשתפי־הפעולה. הדים קטועים על בונקרים אלה ביערות מגיעים אלינו מפי שרידי־העיירה. יש לקבל, כי מספר הבורחים ליערות היה יותר גדול מהידוע לנו.

הפליטים היהודיים שהגיעו למייטשעט הן מפולין רבתי, והן מריכוזי היהודים בסביבה, תפשו חלק די ניכר בחיי היהודים במייטשעט בימים שמחצית פולין המזרחית נכבשה ע"י הסובייטים (לאחר „חוזה ריבנטרופ־מולוטוב") וכן בתקופת הכיבוש הנאצי. כן גם עברו מספר יהודים מבאַראַנוביץ למייטשעט, כי שם היו החיים קלים יותר יחסית במשך זמן מסויים. בתחילת חורף 1941 יצאה פקודה מטעם השלטונות הגרמניים שעל כל היהודים בישובים הקטנים לעבור לריכוזים יהודיים גדולים, וכך הגיעו למייטשעט יהודים מרובים מכפרי־הסביבה.

מועצת היהודים (ה„יודנראט״) במייטשעט כללה (לפי משה קורן), 5 אנשים; ביניהם היו שני פליטים: ארליך מצ׳נסטוכוב, שנתמנה ע״י הגרמנים בתור יו״ר היודנראט ואפלבוים מסובאַלק. שאר חברי המועצה היו יהודים ממייטשעט, יחזקאל רבץ, לייבל גילרוביץ (סוחר תבואות), חיים שילובסקי (קצב), (לפי טרונק היה חבר היודנראט יוסף קורן). גם ברשימת הפאַרטיזנים היהודיים ממייטשעט אנו מוצאים את שמו של הפליט שהגיע מסובאַלק למייטשעט, מישא מדלינסקי, שאירגן לאחר־מכן פלוגה לוחמת ביערות סוורוטבה. מאידך, מספר ניכר של יהודי מייטשעט הובלו לעבודה, או ברחו לבאַראַנוביץ, דבורץ, קודליצ׳בה, לעסנאַיאַ, ומשם יצאו ליערות הפאַרטיזנים.

הישוב היהודי במייטשעט עבר שתי „אקציות״ חלקיות, ולאחר־מכן את האקציה הסופית — חיסול הישוב היהודי לחלוטין.

האקציה הראשונה — התקיימה ביום כ״ז בשבט, תש״ב (14 בפברואר 1942), 18 יהודים מייטשטאים (לפי אחרים — 22 יהודים), נלקחו ע״י הז׳נדרמריה המקומית והובלו אל מעבר לטחנת־הקמח אל מקום ייצור־הפחם („סמוליאַרניאַ״)והומתו.

האקציה השניה — התקיימה ביום י״ח בסיון תש״ב — (3 יוני 1942), והממויינים למוות, (בערך 200 איש), הוצאו לבורדוקובשצינה בדרך לכפר הורודישץ ושם הומתו.

האקציה השלישית — אקצית החיסול, התקיימה בימים א׳ — ג׳ באב תש״ב, (15—17 יולי 1942). הגרמנים ריכזו את כל היהודים ובחרו מהם כ־300 איש בריאים שהובלו לסביבות באַראַנוביץ. שם הועבדו יחד עם היהודים שגורשו מהעיר לידא לבניית מחנה לעבודת כפייה בקודליצ׳בה. הנשארים הוצאו להורג ב„חבויניק״, הסמוך למייטשעט. גברים, נשים, זקנים וילדים. לפני־כן ציוו עליהם לכרות בורות גדולים, אשר שימשו להם כקברים.

על יהודי־היערות (פארטיזנים ואנשי־הבונקרים) ממייטשעט, על תאים של מחתרת, על השתתפותם של אנשי מייטשעט ביחידות פארטיזנים ובקרבות־פארטיזניים, על מעשי בגידה של שכנים שונאי־ישראל, על פעולות־נקם ברוצחי־יהודים וכן על גבורים פארטיזנים ממייטשעט שנפלו בשעת פעולות קרביות — ישנם הדים מרובים הן בכמה מאמרים בספר מייטשעט, וכן „בלקסיקון הגבורה״, בספרו של משה כהנוביץ ובספרים שונים ובעדויות שונות הנוגעות לאותה תקופה. תכופות חסרים בשלל עדויות אלו תאריכים ושמות מקומות אפילו שמות האנשים מובאים לפי הכינוי המקומי (למשל משה דייכס במקום משה בן דייכה קורסטובסקי, קונה שלובסקי במקום אלקנה שלובסקי).

ברצוני להביא כאן סיכום־מה בדבר בעיית יהודי היערות במייטשעט לאור כל העדויות והפירסומים השונים:

כמה מהשרידים מספרים על נסיונות ההתגוננות בליל האקציה של החיסול (15 ביולי 1942). —

בשעה שהגרמנים הקיפו את העיירה, ניסו חברי ההגנה העצמית לפרוץ את המצור. אולם נתקלו באש עזה מצד הגרמנים וכעשרים בחורים נפלו. נשאר לפליטה רק נח מורדקובסקי (כיום בארצות הברית) [1].

על אותו ליל מספר מ. קורן:

לאנשי המחתרת היו 3 רובים שחולקו לחיילים־לשעבר: נח מורדקובסקי, יעקב מרגולין וחיים שילובסקי. קבוצת מייטשעטאים רצתה לפרוץ את הכוחות, אולם נתקלו באש צולבת. נח מורדקובסקי הספיק לירות ברובהו אך יריה אחת, כי יותר לא היו בו כדורים. בשאר הרובים לא היו כדורים ונושאיהם נפלו עם הרובים בידיהם.

רוב הבורחים מאותה קבוצה נהרגו. נשארו מהם בחיים רק 9 אנשים [2].

על קבוצה מזויינת שהתארגנה במייטשעט בקיץ 1942 לפני הטבח הגדול מספר חנן שמולוביץ. לקבוצה זו השתייכו ראובן ביטנסקי, נח מורדקובסקי, מאיר רבץ והוא חנן שמולוביץ. היה להם רובה עם 50 כדורים שקיבלו מאת ידיד לא יהודי ויטיא קוזוביי. הם שכבו עם הרובה בשדה ליד העיירה בלילה שלפני החיסול. יחד אתם שכבו בשדה רבים אחרים מהעיירה. כשהרגישו כי הם מכותרים ע״י הגרמנים רצו לפרוץ את המעגל ע״י יריות רובה. אולם רובם נפלו בו במקום ורק מעטים, (10 — 12), נמלטו. עלה בידו של חנן שמולוביץ לקפוץ לנהר ולהתחבא אצל ידידו קוזוביי. שם נמצאה עוד משפחה יהודית — צ׳ירה קפלן, בעלה וילדיהם [3]. קפלן הצטרפה לבסוף ל„אוטריאד" ע״ש גרוזני.

(כנראה ששלוש העדויות דלעיל מספרות בנוגע לאותו המאורע).

שם התחבאו כחודשיים ומפעם לפעם היו יוצאים ליערות לחפש יהודים. הוא (חנן שמולוביץ), אברהם מדלינסקי ואלקנה שלובסקי התקשרו עם האוטריאד של זולוטוב. אנשי האוטריאד לא קיבלו אותם להיות חברים באוטריאד אך עזרו להם להתארגן, וגם קבעו להם מפקד בשם פעטקע [4].

עם האקציה של חיסול גיטו מייטשעט יצא זימל סטולוביצקי ליער הורקי ושם אירגן יחידה פארטיזנית של 60 יהודים ממייטשעט. הם הרגו שני שונאי ישראל מרגלים נאציים אשר בכיסיהם נמצאו תעודות המאשרות כי הם שרתו במשטרה הנאצית [5]. באוקטובר 1942 התנפלו הנאצים על המחנה של זימל ולאחר קרב עקשני נהרגו כ־12 איש, וביניהם זימל סטולוביצקי.

---

1) פ. מקרנסקי, ספר מייטשעט עמ׳ 305.

2) מ. קורן, ספר מייטשעט עמ׳ 295.

3) ח. שמולוביץ, ספר מייטשעט עמ׳ 329.

4) ח. שמולוביץ, ספר מייטשעט עמ׳ 329.

5) מכתבו של א. חנהלס, בספר מייטשעט, עמ׳ 308. סיפור זה דומה לסיפור הקודם.

שתי עדויות (האחת של חנן שמולוביץ והשניה של משה רבץ), מספרות על קבוצת פארטיזנים יהודיים, שהתארגנה ביערות סבורוטבה.

משה רבץ מספר, כי מארגן הקבוצה היה יצחק לחוביצקי, ואליה השתייכו בין השאר: יהושע זלוטניק, אברהם לובלינסקי, פריידל מרגולין, חניה (חנן) שמולוביץ, מרדכי־לייב שמולוביץ, משה רבץ, אלקנה (קוניה) שלובסקי. בין הפעילים בקבוצה זו היו אבראשה חנהלס (בן יעקב), יצחק לחוביצקי ואלקנה שלובסקי. הם היו יוצאים לכפרי הסביבה ומשיגים, „מרצון או מכוח", מזון ונשק [6].

ואילו חנן שמולוביץ מספר על קבוצה שהתארגנה ביערות סורוטבה, מוסר את שמות משתתפיה: אבראשא חנהלס, יצחק לחוביצקי והוא חנן שמולוביץ. וכן הוא מוסר עוד את שמותיהם של חברי הקבוצה: מיירים בורצקי, מאיר חנהלס, זוכוביצקי, מלך צוקרקופ, דוד שטיין [7]).

נראה הדבר, כי שניהם מספרים על אותה קבוצה עצמה. שניהם מספרים על פעולות חבלה, שאנשי קבוצה זו היו מבצעים, כמו: חיסול תחנות משטרה, הורדות פסי־רכבת וכו'.

מסוורוטבה עברה הקבוצה ליער הורקי. שם מצאו קבוצת יהודים גדולה עם נשק, מאורגנים ע"י אשר שושן. כן נמצאו שם יהודי מייטשעט אחרים שברחו מגיטו דבורץ. בינתיים הצטרפו לפטקה 2 פארטיזנים, שערקו מאוט־ריאד אחר, ובעצמם התחילו להתנכל ליהודים. בהתייעצות חשאית הוחלט להסיר אותם מהדרך, ומאיר חנהלס ויצחק לחוביצקי הוציאו את הדבר לפועל [8]).

קבוצת מחתרת יהודית הוקמה בכפר מדוודזינה הסמוכה למייטשעט. בין החברים היו: אברהם (אבראשא) חנהלס (בן־יעקב), אברהם (אבראשא) חנהלס (בן ברוך), מאיר חנהלס, יצחק לחוביצקי ודוד רבץ. כעבור חודשיים נתגלתה הקבוצה ולפתע הגיעו אנשי המשטרה. בשעת הקרב ביניהם נפצע קשה אבראשא חנהלס (בן ברוך), ומת מפצעיו, וכן נתפס יצחק לחוביצקי, אשר נכלא בבית הסוהר שבמייטשעט ונגזר עליו עונש מוות. בשעה שהובילוהו למוות להורודישץ דרך הכפר שניצשניץ הצליח לחוביצקי להימלט מידי המשטרה [9]).

---

6) ח. שמולוביץ, ספר מייטשעט, עמ' 330.
7) מ. רבץ, ספר מייטשעט, עמ' 320.
8) מ. שמולוביץ, ספר מייטשעט, עמ' 330.
9) משה רבץ, על מייטשעטאים בפרטיזנים, ספר מייטשעט עמ' 320.

זו היתה קבוצת מחתרת שלא הספיקה כנראה עדיין לקשור קשרים עם פארטיזנים מהסביבה. לפי מ. רבץ היו בקשרים עם קבוצה מחתרתית זו שתי בחורות ממייטשעט שעבדו במשטרה הנאצית: פייגה׳לה בורצקי וחנה בלסקי.

אחרי האקציה במייטשעט (יולי 1942) התחילו להתלקט פליטי החרב ביערות־סוורוטבה. מספרם הגיע ל־45 איש. הם הקימו שני בונקרים. בבונקר אחד התמקמו בערך 30 איש, ביניהם 6 שברחו מגיטו באראַנוביץ. בבונקר השני התמקמו בערך 15 איש, (יש להבין, כי ביניהם יצחק לחוביצקי, משה רבץ ואחרים, שהוזכרו לעיל [10]).

קבוצת פארטיזנים מרודא־יאוורסקא באה לאזור כפרי סוורוטבה לאסוף מזון, בשעה שהמשטרה דלקה אחריהם גילתה את הבונקר הראשון (שכלל בערך 30 איש), ולאחר קרב דמים נפלו כל אנשי־הבונקר. רק אשה אחת צירה רבץ ניצלה ממוות, הסתתרה אצל מכר נוצרי, ואחר־כך עברה בעזרת פארטיזאנים יהודיים לאוטריאד של טוביה בלסקי [10]).

לאחר השמדת אנשי בונקר א׳ התפרדו דרכיהם של אנשי בונקר ב׳. חלק האנשים עברו לדבורץ והצטרפו שם למחנה העבודה, (ביניהם פריידל מרגו־לין, זלטה קפלן עם ילדיה ואחרים). אחרי זמן מה חיסלו את המחנה והשמידו את אנשי־המחנה. רק חלק קטן מהם הצליחו לברוח. משה רבץ ואפרים דובקובסקי נשארו לחכות לפארטיזאנים מרודא־יאוורסקה, שבאו לאסוף מזון, ושבגללם היה החיפוש ביער וחוסל הבונקר הראשון. הפארטיזאנים נתנו להם להצטרף וציידום ברובה עם כדורים. כשהגיעו למקום האוטריאד נתקלו בכוח גרמני גדול. התפתח קרב גדול שבו השתתפו כל הפארטיזאנים של הסביבה וביניהם היחידה שבראשה עמד ד״ר יחזקאל אטלאַס, שנפצע בקרב הזה ומת [10]).

לאחר קרב זה החליטה המיפקדה, לפי סיפורו של משה רבץ, לפזר את הכוחות לקבוצות של 20 איש, שפעלו אמנם לפי הוראות מרכזיות, אך ניתן להם חופש הפעולה והיוזמה [11]).

---

10) משה רבץ, ספר מייטשעט, עמ׳ 321.

11) משה רבץ מספר, כי הוא ועוד אחד מהפליטים ממייטשעט חזרו לסביבת מייטשעט והצטרפו לקבוצת הפארטיזנים המקומית ופעלו ביחד. הם השתתפו בביצוע כל מיני חבלות בפסי־רכבת, בכבישים ובגשרים, בהתקפות על מחנות גרמנים ועל תחנות־משטרה בכפרים. לאחר זמן קצר נפרדה דרכם. משה רבץ הועבר למטה המיפקדה בתורת אפסנאי של „פרבומאיסקאיא בריגאדא״ ואילו אברהם חנהלס נשאר באוטריאד גרוזני (מ. רבץ. שם. עמ׳ 321).

יש לציין אי־דיוק מסויים בסיפורו של מ. רבץ, לפיו היה כל העניין הנזכר והקרב שבו נפל ד״ר אטלאס בתחילת החורף 1943. אולם ידוע, כי אטלאס נפל ב־6 בדצמבר 1942 ; ז. א. כי המסופר היה בסוף חורף 1942.

נקדיש כאן כמה מלים ליחידתו של ד"ר אטלאַס, שפעלה ליד הנהר שצ'אַרא, בריחוק של 40 ק"מ ממייטשעט, ואשר כמה מאנשי־מייטשעט השתתפו בקרב הגורלי שבו נפל ד"ר אטלאַס.

ד"ר יחזקאל (העניעק, לפי אחרים: יחיאל) אטלאס הפך שם אגדתי בתנועת הפארטיזאנים היהודיים ביערות ביילורוסיה והוא מוזכר במספר ניכר של חיבורים ודברי עדויות. ד"ר אטלאַס נולד בראַווא־מאַזוֹבייצקאַ (איזור ווארשה), בשנת 1913. בשנת 1938 קיבל באוניברסיטת מילאנו תואר ד"ר לרפואה וחזר לפולין. לאחר פרוץ המלחמה ברח יחד עם הוריו ואחותו ללבוב (שהיתה בידי הסובייטים), משם לסלונים ולבסוף השתקע בעיירה קוזלוֹישצינאַ, (כ־13 ק"מ ממייטשעט). בתחילת אביב 1942 ערכו הגרמנים טבח בעיירה ואותו העבירו בתור רופא לכפר וויעלקאַ־וולאַ, שעל שפת הנהר שצ'ארא. לאחר הטבח בעיירה הקרובה דרצ'ין (ב־26 ביולי 1942), יצא ליערות עם קבוצת צעירים יהודיים שאירגנם לפלוגת לוחמים יהודיים, שהיתה נתונה למרותו של בוריס בולאט, מפקד גדוד פארטיזאנים סובייטיים. ד"ר אטלאַס ופלוגתו השתתפו בפעולות קרב ובפעולות נקם מרובות ושמו הפך לסמל הלוחם היהודי ביערות ביילורוסיה. נפל בקרב ב־5 בדצמבר 1942. היחידה הוסיפה לשאת את שמו גם לאחר מותו [12].

משה קורן מספר על קבוצות נוער שהתארגנו במייטשעט, כדי לצאת ליערות ולהצטרף לפארטיזנים. הוא לקח את אמו ואחיו ויצא ליער. שם נפגש עם ליפמאן ליטאבורסקי ואחיותיו, זלדה גילרוביץ, האחים שושן מהכפר דוקרובה וכן וויטאַ בתו של בעל בית־המרקחת יעקב דבורזצקי [13].

באחד היערות הוא מצא את אברהם קפלן, פריידל מרגולין, משפחת מלישאַנסקי, נח מורדקובסקי, יעקב שמולוביץ [13].

הצטרף לבסוף לגדוד גרוזני, נפל בגורלו להילחם במחיצתו של ברוך לוין, הצליח לצלוח את הניימאן בתנאים של סכנת נפשות ולהביא אתו „לשון" מהצד השני וזכה עבור כך להצטיינות [13].

---

12) פרטים מרובים על ד"ר אטלאס ופעולותיו בתור לוחם־היערות ראה בספרו של ש. בורנשטיין על ד"ר אטלאס (שתי מהדורות); בחיבורו „ד"ר יחזקאל אטלאס", בידיעות לוחמי הגיטאות מס' 9 — 10, עמ' 23 — 28, במאמרם של י. גרנטשטיין ו־מ. כהנוביץ „יחזקאל אטלאס", בידיעות יד־ושם, מס' 25—26 עמ' 35 — 37, בספרו של מ. כהנוביץ „מלחמת הפארטיזנים היהודיים במזרח־אירופה" (עברית ויידיש), ב„ספר הפארטיזנים היהודיים" (מוזכר תכופות), ב„ספר מלחמת הגיטאות" (מוזכר תכופות); ב„לקסיקון הגבורה" חלק א' ו־ב' (מוזכר תכופות) בעדויות מרובות שבארכיוני התקופה, וכן בחוברת „ניב הרופא".

13) משה קורן, ספר מייטשעט, עמ' 297. ויטא דבורזצקי, בתו של יעקב דבורזצקי לא חזרה מהיערות. לפי אחת השמועות נפלה בקרב, ולפי שמועה אחרת נפטרה מחמת טיפוס־בהרות המור.

על קבוצה אחרת של יהודי יערות מאיזור מייטשעט מספרת מינה לוין (גורסקי). בית מגוריה היה בכפר איוונקביץ (10 ק״מ ממייטשעט). הם נשארו בכפר עד 1942. בפברואר ריכזו הגרמנים את כל היהודים מכפרי הסביבה בעיירה מוש ליד ברנוביץ. בשבת י״ט בתמוז תש״ב (4.7.1942), הוציאו את כולם יחד עם יהודי המקום, כ־1.200 איש ורצחום[14].

10 אנשים מביניהם נשלחו בתור חקלאים לחווה פישכוביצה לעבוד בשדותיה. כחצי שנה עבדו בחווה. ב־16 ביולי 1942 ברחו ליערות בלושני בסביבת סלונים. 10 האנשים (ביניהם משפחת הגורסקים), נשארו ביער כשבוע ימים ואחר־כך התפזרו איש לעברו. משפחת הגורסקים (אבא, הבן טוביה והבת מינה), הסתובבו ביערות, יצאו בלילות לחפש אוכל אצל האיכרים והתגוררו בבונקר. כך הם עברו את התקופה עד 9 ביולי 1944, יום השחרור של האיזור מידי הגרמנים[15].

מעשה־נקם באיכר מדוקרובה

הפארטיזנים ממייטשעט ביצעו כמה מעשי נקם בלא־יהודים שהתנכלו ליהודים, שדדום רצחום או מסרום לידי הגרמנים. היתה בכך המטרה להפחיד את שונאי־ישראל, שיחדלו ממעשי הרצח והשיטנה.

על הנקמה בשני הפארטיזאנים שהצטרפו לפעטקה כבר סופר לעיל.

חנן שמולוביץ מספר, כי אמו ושאר בני המשפחה הלכו אל הכפר דוקרובה לחפש מקלט אצל קבוצת שושן (ראה לעיל). אחד האיכרים לכד אותם ומסרם לשלטונות הגרמניים שרצחום. אבראשה חנהלס, אשר שושן, ליט־מאן ליטאבורסקי ואחרים החליטו בתור עונש לחסל את האיכר. הם הוציאוהו מביתו וירו בו. אחר־כך שרפו גרנות ובתים של כל אלה בדוקרובה שעבדו את הגרמנים[16].

מעשה־נקמה ברוצח ממייטשעט

מזכיר ה„גמינה״ (מועצת העיירה) ולפי אחרים ראש־העיירה (ה„וויט״) ובנו היו חוטפים את היהודים שברחו מהשחיטה במייטשעט, היו שודדים אותם ומוסרים לידי הז׳נדרמריה הגרמנית. הפארטיזאנים היהודים בסביבה (ניצולי העיירות מייטשעט ודבורץ, שהיו מרוכזים ביערות הורקי), החליטו לבצע מעשה־נקם, להרוג את המזכיר ובני־משפחתו, כדי להוכיח לאיכרי הסביבה, כי יש יד יהודית נוקמת ברוצחי היהודים.

המיבצע יצא לפועל ב־25 ביולי 1942 בערב. קבוצת פארטיזאנים יהודיים התקרבה לביתו של המזכיר, הציתה את הבית והתחילה לירות בתוך חלונות

---

14) על פרשת מוש ראה מאמרו של ד״ר ז. לוינבוק בספר הזכרון ברנוביץ עמ׳ 511.
15) מינה לוין (גורסקי), ספר מייטשעט, עמ׳ 323.
16) ח. שמולוביץ, ספר מייטשעט, עמ׳ 330.

הבית שעמד בלהבות. במבצע נקמה זה ניספו מזכיר העיירה ובני משפחתו. נשארה בחיים רק ילדה בת 5 שקפצה מהחלון.

אחד הפעילים ביותר במיבצע־נקם זה היה משה דייכס, אחד מאלה שברחו מהשחיטה במייטשעט, (כפי שהסביר לי הא׳ מרגולין המייטשעטאי, שמו היה משה קורוֹסטובסקי ונקרא דייכס ע״ש אמו דייכה [17]).

מבצע הנקם בבני משפחתו של מפקד המשטרה

אולאַסיק וואלה היה מפקד המשטרה בהורודישץ ליד מייטשעט. הוא היה מוסר יהודים למוות לידי הגרמנים. בחודש אפריל 1942 עבדה קבוצת יהודים צעירים ממייטשעט בחווה בורדוקובשצינה שבין מייטשעט והורודישץ. מנהל החווה היה גרינווצקי (גיסו של אולאסיק וואלה). בלילה תפשו אותו הצעירים היהודים ממייטשעט וחיסלו אותו ועוזרו. בין המבצעים היו: משה מרגולין, פייגה בורצקי, חנה בלסקי [18]).

אולאַסיק מפקד־המשטרה של הורודישץ וסאַשאַ מאסיי הקומנדנט של מייטשעט היו ידועים ברצחניותם לגבי היהודים.

מאַסיי נעצר אחרי המלחמה, הובא בפני בית־דין צבאי בברנוביץ ונידון למוות ביריה.

היודנראט במייטשעט ותנועת המרי

אין בידינו עדויות מוסמכות בדבר גישתו של היודנראט לתנועת ההתמרדות בגיטו מייטשעט. מה ידע על כך? הנתן ידו לתנועה זו או התנגד לה?

מצאנו לכך רק כמה הדים.

חוקר השואה י. טרונק מוסר, כי קרא עדות על כך, כי חבר היודנרט יוסף קורן בא בלילה לפני הטבח אל העד (שלא לן אותו לילה בביתו מחמת פחד מאסר) והזהיר אותו מפני הסכנה. הוא יעץ לנוער לא לישון אותו לילה ולהיות מוכנים לפעולה כלשהי „באם יתחיל משהו״ [19]).

---

17) ראה תיאור מפורט של מיבצע־נקם זה במאמרו של יחיאל יוסלביץ (בפנקס ז׳טל עמ׳ 404). לפי תיאור זה אפשר להבין, כי במיבצע השתתפו: שלום אוגולניק, בנימין יורוש, שפסל נחמנוביץ חיים סלומקה, פרנקל, דוד קנטורוביץ, שאול שאכנוביץ, שלמה שיפמנוביץ, משה דייכס (קורוסטובסקי), עוד שני בחורים מוילנה והוא יחיאל יוסלביץ (כעת בניו־יורק); גם לקסיקון הגבורה, חלק א׳, עמ׳ 61 מספר, כי שבתאי אלנברג היה בין משתתפי מבצע־נקם זה. (שבתאי אלנברג = שפסל נחמנוביץ?)

תיאור נרחב של פעולה זו נמצא במאמרו של א. בן־שלום „הפגישה והפשיטה״, ספר מייטשעט עמ 326 הוא עצמו השתתף במיבצע.

כן ראה תיאור המיבצע: מ. כהנוביץ. עמ 376, מ. קאַגאַנאָוויטש, חלק ב׳, עמ׳ 341.

18) אברהם חנהליס. ספר מייטשעט, עמ׳ 301.

19) טרונק. עמ׳ 169. גבית העדות נמצאת בארכיון ייווא שבניו־יורק.

בעדות נמסר כי משה דייכס נשלח כנראה ע״י היודנראט במייטשעט לרכוש נשק בכפרים (משה קורן).

נסיונות חבלה בקווי הרכבת ליד מייטשעט

ליד פסי הרכבת באזור מייטשעט היו נסיונות לא נדירים לבצע מעשי חבלה במטרה להוריד רכבות.

לנסיון חבלה בפסי־הרכבת מייטשעט — נובויילניה יצאו ש. בורנשטיין, מוניה רובאלסקי, אשר בוגדוש, ברק, ישראל קארפובסקי אברהם לבקוביץ (24 אוקטובר 1942). אולם הגיעו לשם בתקופה שרכבות לא עברו שם (לפי דברי אנשי הסביבה זה שבועיים), חיכו לרכבת עוד יומיים, עזבו את הקווים, ועברו לפעולה בקוו הרכבת בעראנוביץ — לידה [20].

מאידך ידוע על פעולת־חבלה מוצלחת של 10 פארטיזאנים ביניהם יעקב גראצוק בקו המסילה של מייטשעט. אוגוסט 1943. המשימה הצליחה. רכבת הורדה מהפסים ומבצעי המבצע זכו לאחר־מכן בעיטור „מלחמת המולדת״. (ראה להלן את המסופר על י. גראצוק).

ילד פאַרטיזן ממייטשעט

שמואל בורנשטיין, מי שהיה פאַרטיזן בפלוגת הד״ר יחזקאל אטלאַס, מספר בספרו על ילד בן עשר ממייטשעט שהפך להיות פארטיזן. מן הרשימה יש להבין, כי הפגישה עם הילד אירעה בין ה־20 באוקטובר ל־7 בנובמבר 1942:

לילה אחד, בשעה מאוחרת, עברנו על פני איזה כפר, והנה קרא אחרינו פתאום קול דק של ילד: — פארטיזנים המתינו! נעצרנו. ברחוב עמד נער קטן כבן עשר. אף־על־פי שירד גשם־סתיו שוטף, והקור היה קשה מאוד, היה הילד יחף וכמעט ערום. הוא רעד כולו:

— מה חפצך נער? — שאלתי.

— ברצוני ללכת אתכם — ענה הילד.

הנער שלקחנוהו אתנו, עמד חרד ליד הדלת. קראתיו אל השולחן. הילד התבונן בנו בעניין רב. בעיניו השחורות והגדולות נראתה הבעת השתוממות.

— יהודים אתם? קרא הקטן. — גם אני יהודי הנני! בצעדים לא־בטוחים ניגש אל השולחן. הדברים האלה בפי הילד החרידו אותנו. רק עתה כשהתבוננו בפניו לאור העששית ראינו, כי פניו פני ילד יהודי.

דוד, זה שמו של הילד, המועמד להיות פארטיזן. מן העיירה מולצ׳אדז הנהו. בנס ניצל מן הטבח שערכו הגרמנים לפני כמה חדשים באותה עיר. דוד

---

20) בורנשטיין, עמ׳ 97.

ברח אז לאחד הכפרים שהכיר בסביבה. האיכרים כלכלוהו במשך זמן־מה; ובשכר זה היה רועה את פרותיהם. כל האנשים הקרובים לו ניספו. ודוד נהפך פתאום לאיש מבוגר, שמוכרח לדאוג בעצמו לפרנסתו. בתחילה מצא לו קיום איזה שהוא, אבל מיום ליום הורע המצב. הגרמנים איימו בעונש מוות לכל מי שמסתיר אצלו יהודים. ודוד מתחיל לנדוד מכפר לכפר. האיכרים היו מגרשים אותו. הנערים הרועים היו מידים בו אבנים.

יום אחד נודע לו, לדויד, במקרה, כי ישנם אנשים הנלחמים עם הגרמנים, והם מכונים פארטיזנים. מאז נשא נפשו לפגישה עם האנשים האלה כדי להצטרף אליהם. ביום היה משוטט על פני כפרים, מקבל פה ושם, לאחר תחנונים, פרוסת לחם, ובלילות היה אורב בדרכים מתוך ציפיה לפארטיזנים שיעברו במקום. הילד לא שיער כלל, כי עוד ישנם יהודים בחיים. ומה רבה היתה פליאתו בראותו כי אותם פארטיזנים הנם יהודים.

האכלנו את הילד, היה רעב מאוד, וזה מכבר לא אכל ארוחה משביעה.
המשכנו בדרכנו. עטפתי את הקטן במעילי והחזקתיו על ברכי. הוא נלחץ אלי בכוח ונרדם. בקרוב נמצאנו שוב בחבל שלנו. כאן נזדמנו במקרה עם כמה מבחורינו. סיפרנו להם על כל המוצאות אותנו ומסרנו לידם את אוצרנו, את דוידקה.
לבסוף הצלחנו לצאת איך שהוא מן המלכודת... סוף־סוף הגענו למקומנו. לפני המחנה עמד על המשמר — דוידקה שלנו. ברוב חשיבות החזיק הילד את הרובה, הגדול ממנו פי שניים. על ידו עמד יקותיאל חמלניצקי שנהג בו כאב בבנו...[21]

* * *

מן המובא לעיל עולה לפנינו פרשת המרי ונסיונות ההתקוממות היהודית באחת העיירות היהודיות בביילורוסיה.

בעיירה גופא ובכפרים בסביבת מייטשעט התארגנו קבוצות מרי. היה קושי רב בהשגת כלי נשק. ובלי נשק לא רצו יחידות הפארטיזנים לצרף חברים חדשים.

רבים ממייטשעט ברחו ליערות, בעיקר לפני האקציות, בשעת האקציות ולאחריהן. הבורחים היו מתפזרים בכל יערות הסביבה. הצעירים המזויינים, היו מצליחים סוף־סוף להצטרף ליחידות פארטיזניות. הקשישים והמטופלים באשה, הורים וילדים היו נשארים ללא מסגרת פארטיזנית והיו מחפשים מקלט ביערות. שם היו בונים „בונקרים" ויוצאים לאיכרי הסביבה לבקש מזון כתרומה או כתמורה (במסחר חליפין).

מבצעי־הנקם שבוצעו באנשי הסביבה המרצחים, הפילו פחד על האיכרים ומנעו מהם מעשים נוספים של רצח יהודים.

---

21) ש. בורנשטיין. פלוגת הד"ר אטלס. הוצאת הקיבוץ המאוחד. מהדורה שניה. עמ' 110 — 112.

רבים מהפארטיזנים ילידי מייטשעט ואלה שהיו במייטשעט בימי המלחמה צויינו לשבח בעיטורים פארטיזנים עבור מעשי גבורתם, ורבים מהם נפלו מות גבורים בקרבות.

יהודי־מייטשעט שנפלו במלחמת הפארטיזנים

אביא כאן כמה ביוגרפיות קצרות של פארטיזנים מייטשעטאים או שפעלו במייטשעט ונפלו בעת מילוי תפקידיהם בתור פארטיזנים. החומר הובא לפי „לקסיקון הגבורה" תוך עימות עם המקורות שהובאו ברשימה הביבליוגרפית שבסוף המאמר:

בורצקי מיירים

נולד בעיירה מייטשעט בשנת 1914. יצא ליער ב־15 באפריל 1942. הצטרף לקבוצת פארטיזנים, אשר לאחר זמן נתהוות ממנה הגדוד „גרוזני" בפיקודו של בוריס גרוזני, איש הצבא האדום שנמלט מהשבי הגרמני. מכיוון שהכיר היטב את הסביבה עזר הרבה באיסוף נשק אצל האוכלוסיה. הוא ועוד שני יהודים היו מורי־דרך לשלושת הגדודים („גרוזני", „זולוטוב" ו„סובורוב", שהתקיפו את חיל המצב במייטשעט, (אוגוסט 1942).

השתתף במיבצעי־מארב ובהורדת־רכבות מן הפסים. ליהודים שלא היו עדיין מאורגנים ביחידות היה עוזר במזון, בלבוש ובנשק. נפל בקרב ב־1943.6.17 בימי המצוד הגדול ביערות נאליבוק, בעת שניסה לפרוץ את טבעת האוייב ולחצות את הנהר ברזקה. חבריו מצאו את גווייתו על־פני הנהר ניימאן וקברוה בבית־העלמין הפארטיזני [22].

ביטנסקי ראובן

יליד כפר ליד מייטשעט.

בפברואר 1942 עזב יחד עם קבוצת־נוער קטנה את מייטשעט. איכר בשם קוליאס שהתיידד אתו, הציג אותו לפני קבוצת פארטיזנים רוסיים ששוטטו ביערות־הסביבה. הם הסכימו לקבל לשורותיהם כחמישים בני־נוער יהודיים, והוא בתוכם.

ביטנסקי הלך תכופות לגיטו מייטשעט, ניהל שם מגבית לרכישת נשק, הוציא קבוצות קטנות של נוער יהודי וסידרם זמנית אצל איכרי הסביבה.

פעם בשעת ביקורו בגיטו, כותר לפתע ע"י המשטרה והצבא הגרמני. הקבוצה שאורגנה על ידו עשתה מאמצים נואשים לפרוץ את המצור. בהתנגשות הרגו הלוחמים היהודים שני גרמנים, אך לבסוף נפלו רוב חברי הקבוצה וביטנסקי בכללם [23].

---

22) עדות מרדכי־לייב שמולוביץ, פח"ח, תיק 24; לקסיקון הגבורה חלק א׳, עמ׳ 85. „ספר הפארטיזנים", עמ׳ 679.
בספר הפארטיזנים צויין: נולד 1919; ותאריך נפילתו צויין: 1943.6.12.

23) כהנוביץ עמ׳ 342 — 343, קאגאנאוויטש חלק ב׳, 252 — 253.

דבורז'צקי ויטא

נולדה במייטשעט. בת הרוקח ממייטשעט יעקב דבורזצקי. גמרה בית־ספר גבוה לרוקחות בווארשה. בשעת חיסול־הגיטו יצאה ליערות. יש אומרים שנפלה בקרב ויש אומרים שנפטרה מחמת טיפוס־בהרות חמור ביער, ללא עזרה רפואית. שימשה בתור אחות רחמניה ב„פלוגת גרישקה" [24].

זילברמאן משה

יליד מייטשעט. ברח ליערות הסביבה והצטרף לקבוצת נמלטי גיטו בארנוביץ שע"י הגדוד „פוגאַצוֹב". הוא וידידו הבאַראנוביצ'אי איזיא אושרובסקי יצאו פעם לבאראנוביץ כדי להשיג נשק גרמני. כשהם מזויינים ברימוני־יד וסכינים, חדרו עם עלות־השחר לבית המשמר הגרמני. שם מצאו גרמני ישן במיטתו. זילברמאן הרג את הגרמני. הם לקחו את הנשק שעמד בפינה ולשם הסוואה התחילו להתלבש במדים הגרמניים. אחד הגרמנים שנכנס לבית פתח ביריות ופצע קשות את אושרוסקי שהובל לבית־החולים ושם מת לאחר עינויים רבים ואילו זילברמאן הצליח בתוך המהומה שקמה להימלט והגיע בשלום לבסיס־הפארטיזנים ביערות.

כעבור זמן נהרג ע"י פאַרטיזנים רוסיים מיחידתו של ציגאַנקוב. מפקדם של הרוצחים, ציגאַנקוב, העניש אותם בהעברתם ליחידה אחרת באיזור מרוחק [25].

מדלינסקי משה

יליד סובאַלק. עם הפלישה הגרמנית עבר למייטשעט. כשנכבשה מייטשעט ע"י הגרמנים נמלט ליערות סוורוטבה ואירגן פלוגה לוחמת, שהורכבה מצעירים יהודיים שהגיעו ליער מעיירות־הסביבה, (מייטשעט, דבורץ, וכו'). עזר באירגון גדוד „גרוזני". הוא נתמנה כמפקד פלוגה בגדוד הנ"ל.

כשרונו נתגלה בפעולות־חבלה. נתקל במארב גרמני בחצותו את מסילת־הברזל לידא — באַראַנוביץ ליד התחנה ויגודה, התגונן וכשנותר כדור אחד במחסניתו, ירה בעצמו, כדי לא ליפול לידי הגרמנים [26].

קאַנטורוביץ דוד

נולד במייטשעט. בזמן המלחמה נמלט מגיטו ז'טל עם קבוצת צעירים (15.7..1942) ליערות הורקי ורוהאַטין.

ב־25.7.1942 השתתף בפעולות־הנקם שביצעה הקבוצה נגד מזכיר המועצה של מייטשעט, שהסגיר יהודים אשר הצליחו להימלט מהשחיטות במייטשעט.

חזר עם 3 מחבריו לגיטו ז'טל על מנת להוציא נשק ממחסן־סתר ולהעביר צעירים נוספים ליער. אותו יום (6.8.1942), כותר הגיטו. הפארטיזנים ניסו לפרוץ

---

24) א. חנהליס, ספר מייטשעט, עמ' 302.

25) עדותן של לייב טראובה — פח"ח, תיק 37; ל. לידובסקי, „יד־ושם", כתב־יד, עמ' 120; ספר הפארטיזנים, חלק א', עמ' 613; לקסיקון הגבורה, חלק א', עמ' 162 — 163.

26) עדותו של עו"ד ווֹלינטקי, תיק פח"ח; כהנוביץ, עמ' 127—290. לקסיקון הגבורה, חלק ב' 54.

את שרשרת השומרים כשבידם מוטות־עץ ואבנים. קאנטורוביץ נפל באותו קרב בידי הגרמנים [27].

קובינסקי אליהו

ממייטשעט. ממארגני ההתנגדות בעיירה. נפל בעת שניסה לפרוץ את הכיתור הגרמני ביום חיסול הגיטו [28].

קוזלוביץ ראובן

ממארגני המרי במייטשעט. נפל בנסותו לפרוץ את שרשרת הגרמנים ביום בו כותר הגיטו [29].

רוז'אנסקי מאיר

נולד בשנת 1925 במייטשעט. נמלט מגיטו דבורץ ליערות נאליבוק (בחודש דצמבר 1942) והצטרף לגדוד „קאלינין" (בפיקודו של בלסקי). השתתף בכל פעולות הגדוד. יחד עם חברו יעקב זינגרמייסטר השתתף בהורדת רכבות רבות מן הפסים. לאחר תום המלחמה גוייס יחד אתו לצבא האדום. לפני צאתם לחזית הלכו לכפר ביילא־לאזא איזור קוזלובשציני. חברי כנופיה רצחנית אנטישמית התנפלו עליהם והרגום [30].

רומאנובסקי מאיר

נולד בשנת 1921 במייטשעט. עבד בבית־המרקחת של דודו־מאמצו רומאַנובסקי בעיירה באקשטי.

הועבר עם יהודי באקשטי לגיטו איוויה, (פברואר 1943). ביום הטבח בגיטו (12.5.1942) הסתתר. לאחר מכן (31.12.1942) נמנה על 29 חברי ארגון המחתרת שפרצו את גדר התיל ונמלטו תחת מטר יריות לכפר כראַפיינייוואָ ומשם ליער מואין, שם הקימו בונקר.

לאחר שארבעה מפעילי הקבוצה נרצחו ע"י לוחמים מגדוד „צ'אפאַייב" (6.2.1943) ומחבואם נתגלה ע"י רועים, נמלט עם חבריו ליערות נאליבוק, שם הצטרף לגדוד „אלכסנדר נייווסקי".

נפל עם שלושה פאַרטיזנים יהודיים בחוזרם ממיקוש מסילת־הברזל בסביבת יוראצישקי, (ימים אחדים לפני האחד במאי 1943) [31].

---

27) פנקס ז'טל. עמ' 404 ; לקסיקון הגבורה, עמ' 139.
28) „ספר הפרטיזנים", כרך ב', עמ' 756 ; לקסיקון הגבורה, חלק ב', עמ' 148.
29) „ספר הפרטיזנים". כרך ב', עמ' 753 ; לקסיקון הגבורה, חלק ב', עמ' 148.
30) סאוויצקי לייזר, פח"ה, תיק 7 ; לקסיקון הגבורה, חלק ב', עמ' 117. ספר הפארטיזנים, חלק ב', עמ' 766.
31) עדות גולדשמיד והירש, פח"ה, תיק 70 ; עדות אימבר טאניה, ארכיון „יד ושם" ירושלים ; לקסיקון הגבורה, חלק ב', עמ' 128. „ספר הפארטיזנים", חלק ב', עמ' 769.

שטיין דוד

מהעיר מייטשעט. נמלט ממחנה העבודה בדבורץ והצטרף לגדוד „קאלינין". יצא לפעולות אספקה בעת שהגרמנים החלו במצוד. הקבוצה שאליה השתייך נתקלה בכוח גרמני, נפל בקרב ועמו 4 מחבריו [32].

נביא כאן כמה פרטים על פארטיזנים יהודיים שהשתתפו בקרבות ליד מייטשעט ושנפלו הן בקרבות הללו או לאחר מכן בפעולות פארטיזניות:

גראצוק יעקב

נולד בדרצין בשנת 1925. ב־22.6.1942, עם חיסול הגיטו, נמלט ליערות. נתקבל בפלוגתו של אבראמוב, גדוד „בולאק", ביערות ליפיצאן. השתתף בכל הקרבות של הגדוד בתור מקלען.

באוגוסט 1943 יצא בקבוצה של 10 פארטיזנים להוריד רכבת מן הפסים בקו המסילה של מייטשעט, ולאחר שהרג ביריה את הגרמני שעמד על המשמר, הורידו הפארטיזנים רכבת מהפסים. לאחר מעשה זה זכה בעיטור „מלחמת המולדת".

בנובמבר 1943 עמד על המשמר יחד עם חברו ברל בקר באחד מגיזרות יערות רודא — יאוורסקה, כשהם לבושים מדי שוטרים גרמנים שלקחו אתם שלל בפעולה. מפקד הפלוגה שובין ואנשיו, נמצאו בשטח שבו עמדו השניים על המשמר. לבושם של השניים הטעה את הללו, והם חשבו אותם לגרמנים, וירו בהם.

גראצוק נפל מת ונקבר בטקס צבאי. חברו נפצע [33].

לובזובסקי אברהם

(„לבדריק")

נולד בשנת 1924 בדרצ'ין. שרת בתור מקלען בגדוד „פובײדא" („נצחון"), בפיקודו של בולאק. הצטיין במיוחד בקרב באוסטרוב, (3.7.1942), שם שבה שני גרמנים.

יחד עם 9 מחבריו עלה על מארב במייטשעט, (22.5.1942), הוא חיפה על חבריו והם הצליחו כולם להימלט. לאחר מכן נתמנה בתור סייר מטה הגדוד. נתפס ע"י הגרמנים שנכנסו לבית איכר בו התאכסן לאחר שעבר ניתוח. מת לאחר מאבק קצר.

---

32) יפה; „פארטיזנים", עמ' 66 — 67; לקסיקון הגבורה, חלק ב', עמ' 159; כנראה זהו דוד שטיין המוזכר במאמרו של ח. שמולוביץ „ספר מיטשעט", עמ' 330.

33) מאשה קולקובסקי־גוזניצקי, שאלון, ארכיון „יד ושם"; לקסיקון הגבורה חלק א', עמ' 129; „ספר הפארטיזנים", חלק ב', עמ' 129 (שם נמסר כי שנת הולדתו — 1927).

3 פעמים צויין לשבח בפקודות־יום של הגדוד. קיבל אות „מלחמת המולדת" דרגה ראשונה[34].

פינוס פנחס

נולד בשנת 1917 בסובאלק. סנדלר. כשפרצה המלחמה עבר לדרצ׳ין שם שלטו הסובייטים.

נמלט מגיטו דרצ׳ין (22.6.1942) ליערות ליפיצ׳אן. הצטרף לפלוגת ד"ר אטלאַס ונפצע בקרב נגד משטרת דרצ׳ין. השתתף בקרבות רבים והצטיין במבצע הצתת הגשרים מעל נהר השצ׳אַרא (סוף 1942). מונה מפקד מחלקה.

בתקופת המצוד יצא עם מחלקתו לאיזור מייטשעט לאסוף מזון עבור הגדוד. בדרך ממייטשעט לבסיס (5.7.1943) התנפלו עליו 150 אנשי כנופיית „סטרלקובצי". הם הדפו את הרוסים, כשאת גוויות שני הקרבנות שלהם: בויאַרסקי ופרלמאן הצליחו להוציא משדה הקרב.

לאחר שהוריד 4 רכבות גרמניות מהפסים הוענק לו אות „מלחמת המולדת", דרגה א׳. לאחר השחרור גוייס לצבא האדום ונפל בחזית[35].

אלנברג שבתאי (שפסל) (גם: נחמנוביץ)

נולד בווארשה בשנת 1917, אופה במקצועו. מפעילי המחתרת האנטי־נאצית בז׳טל ובנובארדוק.

ב־15 ביולי 1942 ברח מגיטו נובארדוק בקבוצה של 9 צעירים מזויינים, שיצאו ליערות בורקי (סביבות סטויפץ) בפיקודו של יחיאל יוסלביץ.

ב־25 ביולי 1942 השתתף בחיסול משפחת מזכיר הרשות המקומית של מייטשעט.

כשהגיעו ידיעות ליער, כי גיטו ז׳טל עומד לפני חיסולו הוטל עליו ועל שלושת חבריו: דוד קאנטורוביץ, (יליד מייטשעט שהוזכר לעיל, 358), שלמה ליפמנוביץ ופרנקל לחדור לגיטו; להוציא משם נשים היערה ולהביא את מלאי הנשק של אירגון המחתרת.

ב־6 באוגוסט 1942 נכנס עם חבריו לגיטו. אולם לפנות בוקר כותר הגיטו ע"י הגרמנים ואלנברג נפל בשעת הקרב עם הגרמנים[36].

---

34) סמינר ליפיצ׳אַן; לקסיקון הגבורה; חלק ב׳, עמ׳ 24; „ספר הפארטיזנים", חלק ב׳. עמ׳ 718.

35) סמינר ליפיצ׳אן; לקסיקון הגבורה, חלק ב׳, עמ׳ 108; „ספר הפארטיזנים", חלק ב׳, עמ׳ 744.

36) הוזכר בשאלונים של ב. יארוש; ד"ר א. אלפרט; א. מגיד; ש. גרלינג; א. גרצובסקי; א. רוזובסקי; א. סאוויצקי; ש. אובסייביץ; צ. יוסלבסקי; כהנוביץ. עמ׳ 340 — 341, קאגאנאוויטש, חלק ב׳, 248, „ספר הפארטיזנים", חלק א׳, עמ׳ 671—828; פנקס ז׳טל, עמ׳ 404, 418—419.

פרט לפארטיזנים שהוזכרו במאמר או שהובאו כאן ביוגרפיות שלהם, מביא א. חנהלס עוד רשימה של פארטיזנים פעילים ממייטשעט שהצטיינו באומץ־לב למופת, שעוטרו בעיטורים צבאיים, או שנפלו בגבורה:

קוניא (אלקנה) שלובסקי, חנן שמולוביץ, מרדכי־לייב שמולוביץ, יהושע זלוטניק, יצחק לחוביצקי ולייזר ז'וכוביצקי פעלו בגדוד „גרוזני" ונהרגו בסביבת מייטשעט ע"י הפלוגה האנטישמית ע"ש סטרלקוב („סטרלקובצי"). מאיר חנהליס קיבל עיטור צבאי כפרטיזן בכיר ונהרג ע"י משתפי־פעולה פולנים; יעקב מרגולין, חיים אפשטיין; הבחורות ליזה (לאה) אפשטיין שירתה כמקלענית בסביבת רודא־יאוואָרסקא (כעת קובינסקי בארגנטינה); פריידל מרגולין בגדוד „גרוזני" (כעת מקרנסקי, קיבוץ נגבה); אסתר מלישנסקי פעלה ביחידת בלסקי (כעת לזובסקי בארץ) [37].

---

37 אברהם חנהליס; ספר מייטשעט, עמ' 302.

ספרות

בורנשטיין שמואל. „פלוגת הד"ר אטלאַס". סיפורו של פארטיזן יהודי. הוצאת הקיבוץ המאוחד. תש"ח. שתי מהדורות (קיצור: בורנשטיין).

יחיאל יאָסעלעוויטש. נקמה פון א מייטשעטער מערדער. בתוך: פנקס ז'טל. עמ' 404. (קיצור יוסלביץ).

יפה יהושע. פרטיזנים. תל־אביב 1951. (קיצור: יפה).

טרונק ישעיהו. היחס של היודנראטים לבעיות המרי המזויין נגד הנאצים מתוך: העמידה היהודית בתקופת השואה. דיונים בכינוס חוקרי השואה. ירושלים. 1968. עמ' 169. (קיצור: טרונק).

כהנוביץ משה. מלחמת הפארטיזנים היהודים במזרח אירופה. ת"א. תשי"ד, (קיצור: כהנוביץ).

לוינבוק ז. ד"ר בתוך ספר הזכרון בּאראנוביץ.

לכסיקון הגבורה. פארטיזנים ולוחמי המחתרת באזורים המערביים של ברית־המועצות. מאת י. גרנטשטיין ו־מ. כהנוביץ; ירושלים. חלק א' — תשכ"ח. חלק ב' — תשכ"ט.

ספר הפארטיזנים היהודים. ספריית פועלים. כרך א' — 1957. כרך ב' — 1958.

ספר מלחמת הגיטאות. בית לוחמי הגיטאות והקיבוץ המאוחד. 1954.

פנקס ז'טל. העורך ב. קפלינסקי. הוצאת ארגון עולי ז'טל. תל־אביב, 1954. (קיצור: פנקס ז'טל).

קאַגאַנאָוויטש משה. די מלחמה פון די ידישע פארטיזאנער אין מזרח־אייראָפּע. בוענאָס־איירעס. חלקים א' ב'. 1952 (קיצור: קאגאנאוויטש).

קאַנטאַראָוויטש נ. די יידישע ווידערשטאַנד־באַוועגונג אין פוילן. „שרון". ניו־יאָרק. 1967 (קיצור: קאַנטאַראָוויטש).

עדויות, שאלונים וכתבי־יד מארכיוני יד ושם בירושלים:

סמינר ליפיצאן — עדות קולקטיבית של פארטיזנים שפעלו ביערות ליפיצאן.

תיק פחח — עדויות של: א. אלפרט, ב. יארוש, א. מגיד, ש. גרלינג, א. גרצובסקי, ל. סאוויצקי, ש. אוסייוביץ, י. יוסלבסקי, ל. טראובה, עו"ד ווליגסקי, ה. גולדשמידט.

שאלונים: מאשה קולקובסקי־נווניצקי.

עדות: אימבר טאניה.

לייזר לידובסקי: כתב־יד, יד ושם.

מאמרים־זכרונות ב„ספר מייטשעט"

מאת: א. חנהליס, פ. מקרנסקי, מ. לוין, מ. קורן, ח. שמולוביץ ומ. רבץ

ימי הדמים במייטשעט

1 בספטמבר 1939 — פרוץ מלחמת־העולם ב׳

17 בספטמבר 1939 — כיבוש האיזור ע״י הרוסים

22 ביוני 1941 — פלישת הגרמנים לרוסיה

* * *

אקציה א׳

יום השבת, כ״ז בשבט תש״ב, 14 בפברואר 1942 — רציחת 18 (22) נפש ליד משרפות הזפת בדרך לחורושויציץ

* * *

אקציה ב׳

יום רביעי, י״ח בסיון תשי״ב, 3 ביוני 1942 — נרצחו כ־200 נפש בבורדוקובשצינה בדרך להורודישץ

* * *

אקציה ג׳

בימים רביעי, חמישי ושישי, א — ג במנחם־אב תש״ב, 15 — 17 ביולי 1942 — חיסול גיטו מייטשעט

*

ביום 17 ביולי 1942 — הובלו לברנוביץ להשמדה כ־20 יהודים מייטשעטאים, שעבדו בחווה „לושניבה" בקרבת היער לושני. חלק מהם נמלטו

פרק שביעי

זכירה והנצחה

אלה אזכרה ואהמיה...

דברי קינה והספד שנישאו מדי שנה בליל האזכרה
של אירגון יוצאי מייטשעט והסביבה בישראל

התכנסנו הערב, כמנהגנו בכל שנה, כדי להתייחד עם זכרם הקדוש של היקרים לנו ביותר — אבות ואמהות, אחים ואחיות, בנים ובנות, ידידים ושכנים טובים, עם זכרם של כל קדושי מייטשעט והסביבה, שניספו בשואה על קידוש השם ועם ישראל בימים המרים של:

א׳ — ג׳ במנחם־אב תש״ב — 17.7.1942 — 15

זכרם ורוחם של הקדושים היקרים מרחפים באויר האולם הזה, בינינו ומעל לראשינו, באשר לא הובאו לקבר־ישראל. כבר היה לפנים בישראל למוד הסבל והפורענות בגלות העקובה מדם, שלאחר כל התנפלות ופרעות, שהפילו חללים בקרב אחינו בני ישראל, אפשר היה להביא את הקרבנות לקבר ישראל, להשתטח על קברותיהם ולהתיחד עם זכרם. לא כן בשואה הזאת האיומה בפורענויות, שנשללה מהקרבנות הזכות להיקבר בקבר־ישראל ומאתנו האפשרות לעלות לקבר־אבות, להתפלל ולהתייחד, להספידם ולבכותם כמנהג ישראל. הם מרחפים על־כן בינינו ותובעים עלבונם ודורשים תיקונם ועילוי נשמתם.

* * *

מדברים על שליש מעם ישראל, על שני שלישים מיהדות אירופה שניספו בשואה, אולם אתם, שארית הפליטה מחורבן מייטשעט והסביבה, שבעיניכם ראיתם את הטרגדיה הגדולה, עדים חיים אתם לכך, כי במייטשעט הושמדו לא שליש אחד ולא שני שלישים, אלא לדאבוננו ולשברון לבנו כל קהילת מייטשעט הושמדה ולא נשאר לנו אלא אחד מעיר ושניים ממשפחה, כדי לספר לדורות הבאים את אשר חולל לנו הצר הצורר. וכל זמן שאנו חיים — ובזכותם של הקדושים אנו חיים, כי במותם ציוו לנו את החיים — שומה עלינו לקיים את צוואתם שציוו לנו על־יד הבורות: „זכור את אשר עשה לך עמלק!״... צוואה שאינה כתובה בדיו אלא בדמם הצועק אלינו מן האדמה וקורא לנו לעשות שם וזכר לנשמתם ולהנציחם בספר־זכרון לדורות.

* * *

ספר החינוך מפרט, כידוע, כל תרי״ג המצוות לפי סדר הפרשיות שבתורה. והנה בסוף פרשת „כי־תצא״ אנו מוצאים בין השאר שתי מצוות. אחת מצוות עשה, והיא: „זכור את אשר עשה לך עמלק״ — מצווה היא לזכור ולהזכיר, לספר ולחזור

ולספר את שעולל לנו עמלק וזרעו של עמלק בכל הדורות. והשנייה מצוות לא תעשה, והיא: „לא תשכח!" — לא לשכוח ולא להשכיח, כפי שנאמר על כך במקורות: זכור — בפה, לא תשכח — בלב. ומה עלינו לעשות כדי לא לשכוח? כיצד להבטיח שלא רק אנחנו, שיד עמלק היתה בנו להכחידנו, אלא גם הדורות הבאים לא ישכחו, שהרי גם הם חייבים במצווה זאת? התשובה לכך נמצאת בפרשת „בשלח" (שמות י"ז, 14), אף הוא בענין עמלק: „כתוב זאת זכרון בספר!"

* * *

אי האדם המשורר ואי המלים שיוכלו לתאר את גודל האסון?! מייטשעט הדוויה ששיכלה את כל יהודיה אנשים, נשים וטף יום אחד, ולולי הותיר לנו שריד כמעט, כסדום היינו לעמורה דמינו. היום לפני שלושים שנה היה הדבר. אחרוני יהודי מייטשעט וסביבתה הוצאו בכוח מבתיהם וממחבואיהם, ואף במעמקי האדמה השיגה אותם יד הרוצח, והובלו אל הבורות שנחפרו במרמה על גבעת החבויניק ע"י הקרבנות עצמם, שם נטבחו כולם בדם קר ובאכזריות רבה. על־יד הבורות עמדו הקדושים זה על־יד זה אבות ואמהות, אחים ואחיות, בנים ובנות באלם ובצידוק־הדין. שום קריאת חמס והצלה לא בקעה מגרונם, כי היטב ידעו הקרבנות שאין בידי אדם להושיעם. בגבורה עילאית שאין כדוגמתה בעמים הלכו להלווית עצמם בדומיה, אמרו „קדיש" אחרי עצמם בקדשם שם שמים וישראל והפיחו נשמתם ב„אחד".

* * *

לפני זמן לא רב היינו כולנו עדים למאורע גדול, שעלול היה להמיט שואה חו"ח על מדינת ישראל. אולם בעזרת צור ישראל וגואלו ותודות לרצון העז לחיים וגבורתם העילאית של לוחמי ישראל התרחש לנו נס גדול וניצחנו בקרב. אולם בבתים רבים מאד בישראל משלמים את מחיר הנצחון ומתאבלים על יקיריהם שנפלו קרבן על מזבח המולדת. כמו שבתקופת השואה נדרש בית ישראל לקרבנות למען הקמת המדינה, כן גם עתה נתבענו לקרבנות למען קיומה. וזאת נחמתנו, שהקרבנות לא היו לשוא. אלו ואלו כולם קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים ובמותם ציוו לנו את החיים. יהא זכרם ברוך.

* * *

אנחנו השרידים המעטים שנותרנו בחיים, לא יכולנו זה שנים רבות לקיים את צוואתם של הקדושים שנכתבה בדם לבם: „זכור ואל תשכח!..." לא זו בלבד, ש„קריעה" לא קרענו ו„קדיש" לא אמרנו ובכלל לא קיימנו מנהגי אבילות כדת וכדין, כי אנוסים היינו מבלתי יכולת, אלא אף לא הקימונו במשך שנים מצבת־זכרון, נפש לנשמותיהם הקדושות והטהורות. אולם מעתה לא נצטרך עוד לייסר את עצמנו על המחדל הזה, שבידינו ובלבנו לעשותו. ברצות האל תוקם עוד השנה מצבת־זכרון ראויה לשמם בצורת ספר, המגולל פרשת חייהם היהודיים במשך דורות, מותם הטראגי על קידוש השם וישראל ופרשת גבורתם וגדולתם של הגיבורים בני מייטשעט, שהגנו בדמם על כבוד ישראל והגיעונו עד הלום.

כל בן מייטשעט בארץ ובעולם כולו יתבודד עם הספר, יתיחד עם זכרם ויוריד דמעה על־יד המצבה הזאת. אל מול נר־התמיד שידלק בביתו של כל אחד מאתנו בהכניסו את ספר־הזכרון לביתו, נוכל לאמר באנחת הקלה: „היום גלונו את חרפת השנים מעל לבנו".

* * *

ברכת הרב מרדכי קפלן. — הרב מרדכי קפלן יליד מייטשעט, שלמד בנעוריו במייטשעט ואחר־כך בברנוביץ ומינסק ולבסוף למד שנתיים בירושלים. מכאן היגר לארצות־הברית בשנת 1909 מקום שם כיהן ברבנות שנים רבות. משיצא לגימלאות בארה"ב חזר ארצה להשתקע בה ולחיות בה בתוך עמו בכלל ובקרב יוצאי מייטשעט בישראל בפרט וקבע את מקום מגוריו בתפארת בנים.

הוא מתענין בעניניהם של המייטשעטאים בישראל וביחוד בפעולותיו של יעד הארגון. כחבר נאמן לקהילה המייטשעטאית בישראל, שהוא זוכר לה חסד נעורים, הוא משתתף באזכרות השנתיות בקביעות, מעלה זכרונות על העיירה וחיי היהודים בה ומברך את ועדת־הספר על היוזמה הברוכה להנציח את זכר הקדושים של מייטשעט והסביבה בספר הזכרון.

בהיותו במייטשעט זוכר מקרה נדיר שהיה לשיחה בפי כל. בעת ההיא נפטרה אמו של „העילוי ממייטשעט" שהיה אז כבן 9. העמידו אותו על כסא והוא ספד לאמו.

זכרון להולכים

לקדושים אשר בארץ המה
ואדירי כל חפצי בם!...
(תהלים, ט"ז, ג')

מימים ימימה, עוד לפני היות תנועת „חיבת ציון" לנחלת הכלל, היה זה חלומם ואדיר חפצם של היהודים לתפוצותיהם, הנאמנים לעמם, לתורתם ולקדושת ארצם, לחונן עפרה של ארץ־ישראל ולבוא לקבר־ישראל באדמתה הקדושה ולזכות בזכות הגדולה של „וכפר אדמתו עמו..."

חבלים נפלו להם בנעימים לבני מייטשעט היקרים, הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו, שעלו ארצה לפני השואה ולאחריה, לחיות בה בתוך עמם ובתוך משפחותיהם. הם זכו לקיים מצוות ישוב הארץ, לבנותה ולהגן עליה, כדי להנחילה לבניהם אחריהם נחלת עולם. ובהגיע שעתם ללכת בדרך כל הארץ, כי מלאה צבאם, אחרי שחזו עיניהם בחזון הדורות המופלא של „בשוב ד' את שיבת ציון", נפטרו לבית־עולמם שבעי כבוד והערצה מצד בני משפחותיהם, מכיריהם וידידיהם הנאמנים.

ימתקו להם רגבי עפרם ותהא נפשם צרורה בצרור החיים.

נר לנשמת יהושע שומרוני ז״ל

בין שמות קדושי מייטשעט החקוקים בספר־זכרון זה, בין פרקי זכרון ושואה, ברצוננו להעלות נר לזכרו של אבינו — ר׳ יהושע שומרוני (שיקע שמרקוביץ) ז״ל.

אבא נולד בוורונובה — מהלך מילין רבים ממייטשעט — עיירה ככל עיירות פולין, בפלך לידא. הפגיש הגורל את אבינו ז״ל עם טובה (דובה) לבית פולונסקי — תיבדל לחיים ארוכים — בוורונובה שם החלה את מסכת חייה ובניינה כמורה לעברית.

משעלו ארצה הקימו להם — בחינת יש מאין — בית לתפארת שינק את תרבותו ורוחו מהיפה והטהור שבשתי עיירותיהם.

לימים, כשהוחל באיסוף ובעריכת ספר־הזכרון לקדושי שתי העיירות (ולא מקרה הוא שהוחל בעריכת שני הספרים בעת ובעונה אחת), הפך בית אמא ואבא — ביתנו — למעין מרכז קדוש כלשהו, לפגישות, לשיחות, לרשימות, לארגונים להתכתבויות וכיוצא באלה פעילויות נלהבות של עבודת נמלים בעריכת שני הספרים — ספר מייטשעט וספר וורונובה. לא אחת, נדמה היה לנו, כי התלהבותו של אבא בהכנת הספרים, בהקמת המצבות הן לקדושי עיירתו והן לקדושיה של עיירת אמא, נותנת לו סם־חיים להמשיך, לחיות ולראות ביציאתם לאור.

אולם במחצית הדרך, בבוקר חורפי, בגד בו לבו... קשה לנו — כמו לכל אחד אחר מאלו החברים שעשו לילות כימים באיסוף קובץ נפלא זה — לקבוע בדיוק נמרץ מהי תרומתו או השפעתו בספר זה. אולם ברי לנו, כי רוחו, התלהבותו, מרצו, ההומור העמוק שלו ואישיותו בכלל הטביעו לא מעט את חותמם על דפים קדושים אלה.

זכינו, וישמש ספר־זכרון זה בקדושתו נר־כבוד לאבינו, ר׳ יהושע שומרוני ז״ל.

בניו — שמואל ואמיר

אברהם רימון ז״ל

נולד להוריו זאב וז׳ניה רימון (רומנובסקי) בקיבוץ יגור, בכ״ז שבט תש״ו (29.1.46). עוד בגיל צעיר ביותר הצטיין בכשרונותיו המגוונים, בטוב לבו, בנכונותו לעזור ובהשפעתו הטובה על סביבתו. בני כיתתו בשיחתם עליו אמרו בין היתר: „גדלנו יחד במשך שנים רבות, אך בעצם זמן קצר מדי, כדי להבין מעט מזעיר מאותו עולם גדול ומלא — הוא רימון. הוא היה „אב רוחני״ לכולנו. להידמות אליו אי־אפשר, מורכב מדי ולא ניתן. כולנו נעזרנו בו בהיחלצות ממשברים אישיים. נחיה את רימון כל זמן שנחיה אנחנו״.

יהושע שומרוני

החייל אברהם רימון

משה קליינשטוב

הנערה אסתר ביריביס

בסוף 1965 התגייס אברהם לצבא, לסיירת. במלחמת ששת הימים נשלח עם יחידתו לרמת הגולן לכבוש את היעד דחל פאחר. הוא נפגע מיריות צלף סורי. דבריו האחרונים היו: „אני הולך למות — תמשיכו".

בשיחה על אברהם אמרו אנשי הסיירת בין היתר: „כל דבר טוב היה אצלו בשפע. אך כל היפה וכל האמיתי הוא, כי כל מה שנאמר עליו כעת — אמרו גם בהיותו עמנו בין החיים, וזוהי גדולה אישית שמעטות כמוה בנמצא".

רימון היה הבחור הטוב ביותר בסיירת. כולם אמרו זאת. בדרך כלל כאשר מספידים מת — מעניקים לו תכונות שלא היו לו, אבל לרימון היו כל התכונות הטובות, שאפשר למצוא באדם. שאלתי את עצמי לא פעם: איך זה שהוא אדם ללא רבב — מושלם — במובן הטוב של המילה.

אברהם צויין לשבח ע"י מפקדת פיקוד הצפון על דבקות במטרה והקרבת נפש. בן 21 היה בנופלו.

משה קליינשטוב ז"ל

1958 — 1898

יליד רוסיה הלבנה, בן הכפר זלנשציונה ליד קוברין. לאחר שסיים למודיו, התמסר לעבודת חקלאות וניהל את משק הוריו שהיו בעלי אדמות וחקלאים מדורות. לאחר המהפכה ברוסיה, בתקופת דניקין ופטלורה, עת עמד בגבורה וחרף נפשו בהגנה העצמית על הישוב היהודי במקום, נאשם ע"י הפורעים ונדון למות וכפשע היה בינו לבין הסוף ורק במקרה ניצל מתליה. לאחר מכן עשה הכל כדי לעלות ארצה והגיע בשנת 1923, אחר נפתולי דרך. כאן עבד שנים מספר בקיבוץ בעבודות חוץ קשות ולאחר מכן עבר לתל־אביב והיה מכובשי ההובלה העברית בנמל יפו וממייסדי קואופרטיב „החוף", עם האיחוד הצטרף ל„שלב" ונשא בעול כאיש שורה והיה נאמן ומסור וכאב תמיד את כאב האגודה.

מותו זעזע את חבריו וידידיו, כי כל מי שבא במגע אתו כבדהו והעריכו על כי היה בעל מזג טוב ומוכן לעזור לזולת ומסור למפעל ללא גבול.

היה בעל נאמן ואב מסור וטוב לארבעת ילדיו. עם מותו אבד לנו חבר טוב ומסור ואב משפחה למופת.

יהי זכרו ברוך

אלכסנדר נוביץ

אסתר ביריביס ז"ל

נולדה בבית־החולים עפולה ביום 1.7.1949 להוריה אברהם ושרה ביריביס חברי כפר־יהושע. אהבה עזה שררה בין ההורים ובת שעשועיהם, ביחוד בגלל קשיי גידולה והתפתחותה משחר ילדותה. למרות התפנוקים, שהיו מנת חלקה

מצד ההורים האוהבים והנאהבים. ניחנה בכשרונות בלתי רגילים ללימודים ולעבודות־יד, שהיו ממש מלאכת־מחשבת להפליא. לא בחלה גם בעבודת־משק, בבית ובשדה. ממש אשת חיל מי ימצא נוסח חדש. התברכה גם בקול יפה ובשמיעה מצוינת ומילאה את הבית קול רינה ושמחה — פיצוי נאות להורים חלף הסבל הרב שסבלו בקטנותה.

אולם על הכל הצטיינה בלב טוב ובנפש עדינה, הן ביחס להורים ולרינה אחותה ולכל באי ביתם והן ביחס לילדים בני גילה. הארונות בבית היו מלאים צעצועים ותחפושות פורים, שהשתמשה בהם מימי גן־הילדים ועד בית־הספר, אך לא נתנה לחסלם, אלא שמרה עליהם בשביל אלו שאין להם. ידיה החרוצות היו תמיד מלאות עבודה בהגשת עזרה לכל, בבית ומחוצה לו.

כך זרמו להם חיי נעוריה מלאי אהבה, שמחה וזוהר עד שבא היום המר והנמהר בו נקטף הפרח הרך ונדרס למוות. באותו בוקר מר בתקופת חופשת הפסח השכימה אסתר קום ומיהרה לצאת עם תלמידי כיתתה לטיול קצר שממנו שוב לא חזרה. עם מותה התיתמו ההורים הדואבים ונהרס אושרם, גם אחותה רינה וחבריה לכיתה חשים בכאב צורב את חסרונה של אחות, חברה וידידה אמיתית.

בחוברת „אסתר„, שפורסמה למלאות שנה למותה הטראגי, ראה אור יומן אישי שלה החל מכיתה ב׳ ובו רשימות, חרוזים ומכתבים מלאי מחשבה והגות — בבואה נאמנה למחברת הצעירה והכשרונית.

ר׳ יהושע־אהרן לוזובסקי ואשתו ז״ל — ראה מאמר בע׳ 59, 238.

ר׳ ישראל־זלמן ואשתו זלטה שלובסקי ז״ל — ראה מאמר בעמ׳ 98.

ר׳ אריה שמולוביץ ז״ל — נולד 1909 במייטשעט, עלה ארצה כחלוץ 1933, נפטר בארץ, 30.8.1946.

ר׳ אברהם קפלן ז״ל — נפטר בארץ, י׳ תשרי תשכ״ב, (20.9.1961).

ר׳ ישראל סויצקי ז״ל — בן משה ושיינה סויצקי, עלה ארצה עם אשתו בונה כחלוצים 1925, נפטר בארץ כ״ט באלול תשכ״א.

ר׳ אברהם־זאב סויצקי ז״ל — בן משה ושיינה סויצקי, נולד במייטשעט 1895, עלה ארצה עם אשתו שרה 1934, נפטר בארץ 1959.

ר׳ עזריאל קורן ז״ל — ראה מאמר בעמ׳ 61, 256.

מרת סימה בן־חור — ראה מאמר בעמ׳ 221.

מרת סימה גינזבורג לבית דבורז׳צקי ז״ל — נולדה בשנת 1906 במייטשעט, עלתה ארצה בשנת 1946 ונפטרה כ״ג תמוז תשכ״ח, (1968).

מלכה חלמיש (רבינוביץ) — בת ר׳ יחיאל־יצחק וחנה־געלע דבורז׳צקי. נולדה במייטשעט בשנת 1880, עלתה לארץ ב־1918 ונפטרה ברחובות בערב חנוכה תשל״ב, (1971).

אלקנה בן־חור — ראה מאמר עמ׳ 221.

ישראל סויצקי ז״ל

אברהם־זאב סויצקי ז״ל

סימה גינזבורג לבית דבורז׳צקי

מלכה חלמיש (רבינוביץ)

סימה בן־חור (אברמובסקי)

אלקנה בן־חור

ר׳ אברהם קפלן ז״ל

לייבל שמולוביץ ז״ל

דפי הנצחה
אנדענק בלעטער

MEMORIAL PAGES

לזכרון נצח

אבינו מורנו: ר' שלמה ב"ר יעקב אהרונוביץ
אמנו מורתנו: ברכה בת ר' דוד
אחיותינו: בלומה, מינה ומשפחותיהם

בזרוח השמש ובררת הלילה, ביום חג ומועד, ביום שמחתנו,
ילווה זכרונכם אותנו תמיד — נרצחתם, מסרתם נפשכם על קידוש־השם

תהיינה נשמותיכם צרורות בצרור החיים

המנציחים:

חיה לובצ'יק — אהרונוביץ
דבורה מלניקובסקי — אהרונוביץ

צום אייביקן אַנדענק

מיט גרוים ווייטיק און טיפן צער פאַראייביק איך אין „ספר־הזכרון"
מיינע ליבע און טייערסטע, וואָס זענען אומגעקומען צוזאַמען מיט
אַלע יידן אין מייטשעט דורך די מערדערישע דייטשן

מיין פאָטער: ר' שלמה ב"ר אליעזר (שלמה דער סופר) אוזערסקי
מיין מוטער: עלקע (בערל פעשע חנה־ס)
מיין שוועסטער: מלכה
מיינע ברידער: בערל־דב און אלחנן

ד' יקום דמם

אייביק וועל איך אייך געדענקען

אין טרויער:

זון און ברודער —
לייזער אוזערסקי — קאנאדע

צום אייביקן אָנדענק

מיר פאַראייביקן אין „גערענק־בוך" פון דער מייטשעטער ידישער קהילה דעם ליכטיגן אָנדענק פון אונדזערע טייערע עלטערן און שוועסטער:

אונדזער פאָטער ר' **אשר אורז'כובסקי** הי"ד, אומגעקומען אין דער שחיטה אין מייטשעט

אונדזער מוטער: **שיינע אורז'כובסקי** ז"ל, געשטארבן אין יאָהר 1941 אין מייטשעט

אונדזער שוועסטער: **חיה־שרה רוסס** ז"ל, געבוירן אין מייטשעט (פון דער היים אורז'כובסקי). געשטאָרבן אין שיקאַגאָ־אַמעריקע, י"ז חשוון תשכ"ד — 4.11.1963

מיר וועלן אייך תמיד געדענקן מיטן גרעסטן יראת־הכבוד!

אין טרויער:

פייגה־רחל — שיקאַגאָ

חשה־פריידה — לאָס אַנגעלעס

זע בילד אויבן אין בוך

לזכרון עולם

איך פאַראייביק אין יזכור־בוך פון מייטשעט מיינע נאָנטסטע און טייערסטע:

מיין פאָטער: ר' **חייקל איזראעלעוויץ** ז"ל, געשטאָרבן אין מייטשעט

מיין מוטער: **צביה** (פון דער היים לובעצקי) הי"ד, אומגעקומען אין מייטשעט

מיין שוועסטער: **דאָבע** מיט איר פאַמיליע הי"ד, אומגעקומען אין ווילנע

מיין שוועסטער **ליבקה** מיט איר פאַמיליע הי"ד, אומגעקומען אין מייטשעט

מיין שוועסטער: **רוזה** הי"ד, אומגעקומען אין מייטשעט

ת. נ. צ. ב. ה.

אין טרויער:

איסר איזראעלעוויץ ז"ל —
ארגענטינע

מזכרת־נצח ב„ספר־הזכרון"

לקהילת מייטשעט שהושמדה, להורי ואחיותי היקרים שניספו —

אבי: יונה ב"ר אשר אורז'כובסקי הי"ד
אמי: קריינה לבית וילנסקי הי"ד
אחיותי: חנה, מערע וחשה הי"ד

זכרונם שמור לנצח בלבי ובלב כל בני משפחתי

המנציח:

נחום נאור (אורז'כובסקי)

ראה תמונה משפחתית לעיל בספר

נר לנשמת יקירי

אבי היקר: יוסף בורצקי
אמי היקרה: שיינה־יפה
אחי היקר: אריה דב
אחיותי היקרות: זעלדע ושושנה

המנציח:

בנם ואחיהם — דוד בורצקי

נר לנשמת יקירי

קרבנות השואה במייטשעט

אבי יקירי: צבי ברוניצקי הי"ד
אמי יקירתי: פסיה הי"ד
אחותי היקרה: חיה הי"ד

כבוד לזכרם!

הבן והאח — ירחמיאל ברוניצקי

צום אייביקן אַנדענק

מיט טיפן ווייטיק דערמאָן איך מיין דערמאָרדעטע משפחה אין מייטשעט
דורך די נאַצישע באַנדיטן ימ״ש:

מיין ליבער פאָטער: ר׳ **שלמה באַרדא** הי״ד, אומגעקומען אין דוואָרעץ
מיין ליבע מוטער: **נחמה** הי״ד, אומגעקומען אין דוואָרעץ
מיין ליבער ברודער: **שמואל** הי״ד, אומגעקומען אין ווילייקע
מיין ליבע שוועסטער: **אסתר־רחל** און איר מאַן **בערל רובחא** הי״ד,
אומגעקומען אין פינסק

כבוד זייער אַנדענק!

אין טרויער:
ישראל באַרדא — אַמעריקע

לזכרון נצח

ביגון ובכאב צורב אני מעלה ב„ספר הזכרון" של עירתנו מייטשעט
את זכר יקירי־נפשי:

אבי היקר: **נח בורצקי** — נפטר בשנת 1930
אמי יקירתי: **אלטע** (לבית דבורזצקי) הי״ד — ניספתה במייטשעט
אחותי היקרה: **פייגל׳ה** הי״ד — ניספתה במייטשעט
אחי היקרים: **הרצל ומיירים** הי״ד — ניספו במייטשעט

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים ויהיה דף זה מצבה נצחית לזכרם

המתאבלת:
חנה מכטיגר (לבית בורצקי)
ומשפחתה

ראה תמונות משפחתיות לעיל בספר

לזכרון נצח

יושבת במרכז: אמא סימה, מימינה משה ומשמאלה חיה־דבורה הי״ד. עומדות מימין: חנה הי״ד, משמאל תבל״א שרה־רבקה

אבי: ר׳ שפסל ב״ר יוסף בוירסקי ז״ל — ניספה בידי רוצחים בשנת 1916 בתקופת מלחמת העולם הראשונה

אמי: סימה הי״ד — ניספתה במייטשעט בתקופת השואה

אחותי: חנה הי״ד — ניספתה במייטשעט בתקופת השואה

אחי: משה ואשתו חיה־דבורה וילדיהם הי״ד — ניספו בגיטו ברנוביץ

המתאבלת:

בתם ואחותם —

שרה־רבקה בלומבשטיין

על אלה אנו אבלים

אבינו היקר: ר׳ לייב־חיים וולינסקי ז״ל — נפטר בשנת 1923
אמנו היקרה: קוניה רבקה הי״ד — ניספתה במייטשעט
אחינו היקר: דוד ואשתו טייבה רבקה וילדיהם הי״ד — נספו בלובטש
אחינו היקר: אליעזר הי״ד — ניספה במחנה קוזליצ׳ובה
אחינו היקר: זליג אשתו והילדים הי״ד — ניספו במייטשעט
אחותנו היקרה: גולדה בעלה לייזר פולונסקי וילדיהם הי״ד — ניספו במייטשעט
אחותנו היקרה: רוזה בעלה יצחק מאיר טופולי וילדיהם הי״ד — ניספו במייטשעט
אחותנו היקרה: לאה פרדל הי״ד — ניספתה במייטשעט

יהי דף זה בספר הזכרון של עיירתנו מייטשעט מצבה נצחית לזכרם
המתאבלים והמנציחים:

שפרה לוזובסקי (וולינסקי)
מרים קליינשטוב (וולינסקי)

לזכרון נצח

הנני מנציחה ב„ספר הזכרון" של עיירתנו מיטשעט את זכר הורי היקרים:

אבי: בן־ציון בורצקי הי"ד אמי: חסיה (לבית שרשבסקי) הי"ד

שניספו בזמן השואה

יהי זכרם ברוך!

המנציחה:

בתם:

אלטע כץ (לבית בורצקי)

מזכרת נצח לבלתי נשכחים

אבי היקר: **שמואל בורצקי** הי״ד
אמי היקרה: **אטל** הי״ד
אחי היקרים: **נתן, מיירים, מנחם ופישל** הי״ד
אחותי היקרה: **חנה'לה** הי״ז

ניספו במיטשעט בתקופת השואה

ת. נ. צ. ב. ה.

המנציחה:

הבת והאחות:
שרה ביריבים (לבית בורצקי)

צום אייביקן אָנדענק

מיר פֿאַראייביקן אין יזכור־בוך פון מייטשעט

אונדזער זיידן: יצחק ב״ר מיירים בורצקי ז״ל —געבוירן אין מייטשעט און נפטר געוואָרן אין באַראַנאָוויץ

אונדזער באָבען: שרה־רחל ז״ל — געבוירן אין מייטשעט און נפטר געוואָרן אין מייטשעט

ת. נ. צ. ב. ה.

די אייניקלעך:

דוד־לייב און אליעזר־שמואל
לובעצקי — אמעריקע

על אלה אני אבלה

אבי היקר: ר׳ משה בילסקי הי״ד
אמי היקרה: רבקה הי״ד
אחותי היקרה: מערע ובעלה הירשל־צבי רוביז׳בסקי הי״ד
אחי היקר: שמואל הי״ד
אחותי היקרה: נחמה הי״ד

ניספו בשואה במייטשעט

ביגון:

הבת והאחות:
ויכנה אזרחי (לבית בילסקי)

ביראת־כבוד הננו מנציחים ב„ספר הזכרון"

של קהילת מיטשעט את זכרם של הורינו היקרים:

ר' אלטר אליהו חיים גורסקי ז"ל,

נפטר ביערות ביום כ"א באדר א' תש"ג

מרת מרים לבית טורצקי, ניספתה בשואה

ת. נ. צ. ב. ה.

המנציחים:

בתם — מינה לוין

בניהם — טוביה גורסקי

מרדכי גורסקי

לזכרון נצח

אבי יקירי: הירש (צבי) ווולוכבינסקי הי״ד

אמי יקירתי: רחל הי״ד

אחי היקרים: חיים־דוד, תאודור ופסח הי״ד

אחיותי היקרות: רישל ומלכה הי״ד

נרצחו בשואה במייטשעט ע״י הרוצחים הגרמנים ימ״ש ועוזריהם הנפשעים

יהי דף זה מצבה נצחית לזכרם

המנציחה:

הבת והאחות:
רשל בוימל (ווולוכבינסקי)

לזכרון עולם

משמאל: אמא לאה חנלס.
מימין: דודה חיה דובקובסקי

אבי יקירי: **יעקב חנלס** הי"ד — ניספה בגיטו הורודישט
אמי יקירתי: **לאה** ז"ל לבית **דובקובסקי** — נפטרה בשנת 1936
אחי היקר: **יצחק** הי"ד — ניספה בגיטו הורודישט
אחותי היקרה: **סוניה** הי"ד — ניספתה בגיטו הורודישט
אחותי היקרה: **כיענקע** ז"ל — נפלה בפעולות הפרטיזנים
דודתי: **חיה דובקובסקי** הי"ד — ניספתה בגיטו הורודישט

יהי זכרם ברוך!

המנציח:

אברשה חנהלם

צום אייביקן אָנדענק

מיר פאַראייביקן אין „ספר הזכרון" לקהילת מיטשעט

אונדזער טייערע שוועסטער: **שרה־רחל** (סילביה) **וויס** (לבית לובעצקי),
געבוירן אין מייטשעט און געשטאָרבן אין אמעריקע

ת. נ. צ. ב. ה.

די ברידער:
דוד לייב און אליעזר שמואל
לובעצקי — אמעריקע

צום אייביקן אָנדענק

זאָל פאַראייביקט ווערן צום אייביקן זכרון אין יזכור־בוך
פון אונדזער שטעטעלע מיטשעט די נעמען פון מיינע
ליבע און טייערע עלטערן, ברידער און שוועסטער, וואָס
זענען אומגעקומען אויף קידוש־השם אין מייטשעט
דורך די נאַצישע מערדער און זייערע מיט העלפער

כבוד זייער אנדענק!

אין טרויער פארבליבענע:
נחום יאחאץ — ד. אפריקע

נר לנשמת

דודנו היקר: ר' **גדליה יטביצקי** ז"ל,
נפטר במייטשעט בשנת 1933, הובא לקבורה בורשה
דודתנו היקרה: **נחמה יטביצקי** — ניספתה במייטשעט בתקופת השואה

יהי זכרם ברוך!

המנציחים:
יצחק בנימיני (יטביצקי)
אליעזר יטביצקי

צום אייביקן אָנדענק

זאָלן פאַראייביקט ווערן פאַר די קומענדיקע דורות
מיינע טייערסטע און נאָנסטע:

מיין פאָטער: ר׳ איסר זיסמן ז״ל — געשטאָרבן אין מייטשעט
מיין מוטער: חיענקע הי״ד — אומגעקומען אין מייטשעט
מיין ברודער: שמואל מיט זיין משפחה הי״ד — אומגעקומען אין פינסק
מיין שוועסטער: עטיל מיט איהר משפחה הי״ד — אומגעקומען אין מייטשעט
מיין ברודער: יוסף הי״ד — אומגעקומען אין מייטשעט

איך וועל זיי אייביק געדענקען און נישט פאַרגעסן

אין טרויער:

פייגל זינגער לבית זיסמן
אמעריקע

מזכרת־נצח לבלתי נשכחים

אבי יקירי: יקותיאל לובלינסקי ז״ל
אמי יקירתי: הניה־לאה ז״ל
אחי היקר: משה ואשתו רוזה ובתם הניה הי״ד
אחותי היקרה: שרה בעלה ישראל חיים שינבסקי וילדיהם: יקותיאל, אשר, מיכל, עלקע והלל הי״ד
אחותי היקרה: רבקה בעלה זליג רבץ וילדיהם: יקותיאל, דבורה ואייזיק הי״ד
אחותי היקרה: פריידקה בעלה דוד שבירנסקי ובנם יקותיאל הי״ד

יהי דף זה בספר־הזכרון לקהילת מיטשעט מצבה נצחית לזכרם

המנציח:

בנם ואחיהם: יצחק לובלינסקי

צום אייביקן אָנדענק

איך וועל תמיד באוויינען און געדענקען מיין ליבן ברודער
שמעון לאַכאָוויצקי, זיין פרוי שרה־רחל מיט זייער
זון יצחק הי״ד, וואָס זענען דערמאָרדעט געוואָרן אין
מייטשעט דורך די דייטשע מערדער מיט זייערע מיט העלפער

כבוד זייער אָנדענק!

אין טרויער:

הרצל לאַכאָוויצקי — אַמעריקע

צום אייביקן אָנדענק

אונדזער פאָטער: **יצחק עקיבא** ב״ר **מיירים לובעצקי** ז״ל
אונדזער מוטער: **יאחנע־רבקה** ז״ל
געבוירן אין מייטשעט און געשטאָרבן אין אמעריקע

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

הבנים:
דוד־לייב ואליעזר־שמואל
לובעצקי — אַמעריקע

זע בילד אויבן אין בוך

צום אייביקן אָנדענק

מיר פאַראייביקן אין „ספר הזכרון״ לקהילת מייטשעט
צום אנדענק פון אונדזער זיידן ר׳ **מיירים לובעצקי**
און אונדזער באָבן **דאַבע** ז״ל, געלעבט אין מייטשעט
און נפטר געוואָרן אין מייטשעט
ת. נ. צ. ב. ה.

די אייניקלעך:
דוד־לייב און אליעזר־שמואל
לובעצקי — אמעריקע

נר לנשמת

בעלי ואבינו היקר והנערץ ר׳ **יהושע מלישנסקי** ז״ל,
נפטר בעת הנדודים ביערות ובמחבואים

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים

המנציחים:
הרעיה — דבורה מלישנסקי
הבת — אסתר לזובסקי
הבן — מאיר מלישנסקי

מזכרת־נצח לבלתי נשכחים

אחי היקר: **מרדכי־אייזיק ליסוגורסקי**

גיסתי היקרה: **אלטה** וילדיהם היקרים:

גבריאל, מיכאל, עזריאל, רפאל וגרונה

ה׳ יקום דמם!

המנציח:

אחיו: חיים־דוד זלר — ארה״ב

לזכר יקירי נפשנו

אמנו היקרה: בתיה ז״ל — נפטרה בשנת 1936

אבינו היקר: זאב, אחינו היקר: חיים ואחיותינו היקרות: פסיה וחיה הי״ד

שנרצחו בתקופת השואה על־ידי משמידי עם ישראל בפולין ובאירופה

המנציחים:

הבן והאח:
יצחק מובשוביץ — ישראל
הבת והאחות:
מרים איזנוואסער — ישראל
הבת והאחות:
רוזה סבלף — קנדה

לזכרון נצח

אבינו: ר׳ יעקב נחום מלניקובסקי ז״ל
אמנו: שרה ז״ל
אחותנו: ברכה ז״ל
אחינו: משה ז״ל
אחינו: מאיר ואשתו שרה הי״ד, ניספו בשואה בז׳טל
אחותנו: חיה־מושה ובעלה יעקב הי״ד, ניספו בשואה בהורודישט

יהי דף הנצחה זה זכר וציון לזכרם הקדוש

מקדישים ומנציחים את זכרם:

יודל מלניקובסקי — ארגנטינה
פשה צלנר (מלניקובסקי) — ישראל
פסח מלניקובסקי — ישראל

„על אלה אני בוכיה, עיני עיני יורדה מים, כי רחק ממני מנחם״

הנצחת יקירינו הבלתי נשכחים אשר ניספו בשואה

עומדים מימין: משה מרגולין, יבל״א נחום ופריידל מרגולין, יעקב מרגולין.
יושבים: ההורים אריה־לייב ובדנה ובנם הקטן מרדכי.
למטה: חשה ואבא מרגולין.

יהי דף זה זכר וציון לזכרם הקדוש של הורינו אחותנו ואחינו היקרים
ומצבה נצחית על קברם הבלתי נודע

המנציחים:

פריידל מקרנסקי (לבית מרגולין)
נחום מרגולין

לזכרון עולם

להורי, אחיותי ואחי היקרים שניספו, נהרגו ונפטרו:

אבי: ר' **מרדכי מרגולין** זצ"ל — היה ש"ץ ושו"ב בעיירה סטרובין (רוסיה), נפטר בוורשה י"ז אב תרפ"א (1921)

אמי: **שיינה מרגולין** לבית **קדושין** הי"ד — ניספתה בשואה במייטשעט

אחותי: **דבושה**, בעלה וילדיהם הי"ד — ניספו בשואה במייטשעט

אחותי: **שרה**, בעלה וילדיהם הי"ד — ניספו בשואה במייטשעט

אחי: **אברהם**, אשתו וילדיהם הי"ד — ניספו בשואה במייטשעט

אחי: **יעקב** ז"ל — נהרג מהפגזה אוירית בברנוביץ בהתחלת מלחמת העולם השניה — אשתו וילדיו ניספו בגיטו ברנוביץ

אחי אבא ז"ל נפטר במייטשעט בשנת 1938

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

המנציחה:

חמדה לוברני, (לבית מרגולין)

ראה תמונות משפחתיות לעיל בספר נגבה

לזכרון עולם

אמנו היקרה: **נחמה־דבורה** ז"ל — נפטרה במייטשעט בשנת 1918

אבינו היקר והבלתי נשכח: ר' **דוד צבי נובומישיסקי** הי"ד — ניספה בשואה במייטשעט על־ידי קלגסי הרוצחים הגרמנים ימ"ש, ונפל על קידוש השם, עדין הנפש, בן תורה ומצוות

אח: **נתן פייטל** ואחות **חנה**

אחותנו היקרה: **פועה** (פאיע), בעלה ובנם הי"ד — ניספו במייטשעט בתקופת השואה

היגון לא ימוש מקרבנו לעד

המנציחים:

הבת והאחות:

שרה אהרונובסקי ומשפ', ישראל

הבנים והאחים:

אברהם יוסף, מירים, יהושע,

משה, מאיר ומשפחותיהם —

ראה תמונות משפחתיות לעיל בספר ארגנטינה

ביגון ובצער אני מעלה ב„ספר הזכרון" של עירתנו מייטשעט
את זכר משפחתי אשר נספו בשואה:

אבי יקירי: ר' זימל הי"ד
אמי יקירתי: חיה־טשרנה הי"ד
אחי היקרים: לייבל ומשה הי"ד ואחותי היקרה שיינה הי"ד
דודי: ר' מיכל סטולוביצקי, אשתו עשקע וילדיהם נחום וחשה הי"ד
דודותי: מרים, רחל ואסתר ומשפחותיהם
דודי: ר' ניסל שלובסקי, אשתו איטקה וילדיהם: קוניה ובנימין הי"ד
דודי: ר' יעקב אוקון ודודתי חשה ובנם בנימין הי"ד
דודי: ר' זאב שלובסקי, אשתו וילדיהם הי"ד

יהי זכרם ברוך!

המנציח:

בנימין סטולוביצקי — פ"ת

ראה תמונה משפחתית לעיל בספר

לזכר בית־הורי היקרים שנפטרו ונספו בשואה:

אבי היקר: ר' אברהם־אבא פולונסקי ז"ל
אמי היקרה: מרת מושע פולונסקי לבית ר' דוד איידלין
אחותי: פריידל ובעלה ישראל־משה איזריילביץ וילדיהם: רייזה'לה אסנה'לה, ואיסר'קע — שניספו בברנוביץ
אחי היקר: משה חיים ז"ל — שנפטר בארגנטינה בשנת 1970
אחי: יחזקאל ואשתו מנוחה וילדותיהם: אסתר'קה, שרה'לה ואסנה'לה, שניספו בגיטו דבורץ
אחותי: פשה ובעלה, שדמם נשפך בגן ליד ביתנו במייטשעט
אחי: דוד'קע הי"ד — שנרצח תועה בדרכים
סבתי מצד אבי: ליבע פולונסקי
הורי זקני סבי: ר' דוד אידלין ואשתו הינדה

המנציחה:

טובה שזמרוני לבית פולונסקי

ראה תמונות משפחתיות לעיל בספר

מזכרת־נצח לבלתי נשכחים

אבי: ר׳ שלום פילצ׳וק הי״ד
אמי: איטה הי״ד
אחי: משה ואשתו מרה הי״ד
אחותי: רייזל הי״ד
אחי: משה הי״ד

כל אלה נשפך דמם כמים ואין מציל,

ועל זה ידאב הלב ולא אדע נוחם

המנציח:

השריד לבית פילצ׳וק שהושמד
חנן פלג (פילצ׳וק)

לזכרון נצח

פאר מיינע טייערע ברידער און שוועסטער, וואס זענען
טראַגיש אומגעקומען אין מיטשעט אין דער שואה

מיין ברודער: יעקב קאַסטראָוויצקי, זיין פרוי חנה
מיט די קינדערלעך
מיין ברודער: נח קאַסטראָוויצקי זיין פרוי גוטיל
מיט די קינדערלעך
מיין שוועסטער: חשה מיט איר מאַן נטע לאזאוווסקי מיט קינדערלעך
מיין שוועסטער: מלכה מיט אירע קינדערלעך
מיין שוועסטער: ביילה

זאָלן די שורות אין מיטשעטער יזכור־בוך דינען אלס סימבאָלישע מצבה

בערל קאַסטראָוויצקי —
אַרגענטינע

יזכור

איך וועל אייביק באַוויינען און געדענקען מיינע ליבע און טייערע,
וואָס זיינען געשטאָרבן און אומגעקומען דורך די רוצחים אין מייטשעט:

די מוטער שרה קרבצוק הי"ד. אין מיטן, רעכטס שיינע פייגע הי"ד.
לינקס: תבל"א מינה, מרדכי ז"ל, רעכטס מלכה הי"ד, לינקס אסתר הי"ד

מיין פאָטער: משה קרבצ'וק ז"ל
מיין מוטער: שרה הי"ד
מיינע שוועסטער מלכה, אסתר און שיינע־פייגע הי"ד
מיין ברודער: מרדכי ז"ל
זאָלן די שורות אין מייטשעטער „יזכור־בוך" דינען אַלס אייביקע מצבה

אין טרויער:

זייער טאָכטער און שוועסטער
מינה רסלם לבית קרבצ'וק —
קנדה

מזכרת־נצח לבלתי נשכחים

ביניהם יבל״א: אסתר קרושינסקי, ראובן ונחום רבינוביץ.

אבינו היקר: ר׳ **ישראל רבינוביץ** הי״ד

אמנו היקרה: **ג נ י ה** הי״ד

אחיותינו היקרות: **מרים ופניה** הי״ד

אחינו היקרים: **שמעון ונחמיה** הי״ד

סבנו היקר: ר׳ **הזל־צבי מוצקובסקי** ז״ל

סבתנו היקרה: **רייזל מוצקובסקי** ז״ל

יהי דף הנצחה זה זכר וציון לזכרם הקדוש

המנציחים:

ראובן רבינוביץ — ישראל
נחום רבינוביץ — ארה״ב

איך וועל אייביק באַוויינען און געדענקען מיינע ליבע און טייערע, וואָס זענען געשטאָרבן און אומגעקומען אויף קידוש־השם אין מייטשעט:

מיין פאָטער: ר׳ אייזיק ראַבעץ ז״ל
מיין מוטער: שרה ראַבעץ לבית דיקשטיין הי״ד
מיין שוועסטער: ביילקע אפשטיין מיט איר משפחה
מיין שוועסטער: שיינקע פענטשאנסקי מיט איר משפחה
מיין שוועסטער: חנה ראַבעץ מיט איר משפחה
מיין שוועסטער: איטקע שעלובסקי מיט איר משפחה
מיין ברודער: זליג ראַבעץ מיט זיין משפחה
מיין ברודער: הירשל־צבי ראבעץ מיט זיין משפחה
מיין גאָטזעליקער מאַן: זאב קפלן און אונדזערע טייערע קינדער־לעך: אייזיק, לייבל און פאַיעלע, און זיינע עלטערן יצחק־צבי און רעלקע קפלן הי״ד

זכרם הקדוש יישמר בלבי לעולמים ת. נ. צ. ב. ה.

זאָלן די שורות דינען אַלס סימבאָלישע מצבה:

צירל ראַיאַק — פּאַראייניקטע־שטאַטן

מזכרת־נצח לבלתי נשכחים

אבינו היקר: ר׳ שלמה־צבי שלומוביץ

אמנו היקרה: מרת חנה

אחינו היקר: אליעזר

אחיותינו היקרות: חיה שרה, שיינה, מרים וסולה

כולם נספו בתקופת השואה במיטשעט ע״י צר וצורר

ת. נ. צ. ב. ה.

המנציחים:

דב שלומוביץ — ישראל

חייקל שלומוביץ — קנדה

ראה תמונה משפחתית לעיל בספר

צום אייביקן אָנדענק

מיר פאַראייביקן אין „ספר־הזכרון" פון אונדזער שטעטעלע מיטשעט אונדזערע נאָנסטע און טייערסטע:

אונדזער פאָטער מיכל שמולביץ

אונדזער מוטער: לאה

אונדזער שוועסטער: דוואָשע

וואָס זענען אומגעקומען אין מיטשעט דורך די נאַצישע רוצחים מיט זייערע מיט העלפער ימח שמם וזכרם

אין טרויער:

חנן ומשה שמולביץ, אמעריקע

נר לנשמת יקירי

ילידי מייטשעט ונפטרו בארה״ב:

אבי היקר: ר׳ שלמה־חיים ב״ר יצחק קרולביצקי ז״ל
אמי היקרה: מרת רחל ז״ל
דודי: ר׳ אלכסנדר־זיסל ב״ר יצחק קרולביצקי ז״ל
דודי: ר׳ אליעזר ב״ר יצחק קרולביצקי ז״ל

יהי דף זה בספר־הזכרון לקהילת מייטשעט גל־עד לזכרם ונר נשמה לנשמתם

ת. נ. צ. ב. ה.

המנציח:

הרב מרדכי ב״ר שלמה־חיים
קפלן (קרולביצקי) — ישראל

על אלה אנו אבלים

אבינו היקר: ר׳ משה־אהרן שבצ׳יק ז״ל —
נפטר במייטשעט בשנת 1933
אמנו היקרה: עלקע — ניספתה במייטשעט בתקופת השואה
אחינו היקר: אהרן, אשתו סוניה ובנם היקר משה —
ניספו בשואה במייטשעט
אחינו היקר: וועלוול — ניספה בשואה במייטשעט
אחותנו היקרה: רבקה — ניספתה במייטשעט בתקופת השואה עם בעלה וילדיהם
אחותנו היקרה: אלטה — נפטרה בארה״ב
אחותנו היקרה: מערקע, בעלה וילדיהם — ניספו בשואה בסלונים

המנציחים:

יהודה בן משה — ישראל
יחיאל שעף — ארה״ב

ראה תמונות משפחתיות לעיל בספר

נר לנשמת יקירי

דודי: ר׳ **אברהם יצחק נובומישיסקי** וכל משפחתו
דודתי: **חיה ווילקומירסקי** וכל משפחתה

ניספו במיטשעט בתקופת השואה — יהי זכרם ברוך

המנציחה:
בת־דודה — שרה אהרונובסקי
(לבית נובומישיסקי)

לזכרון עולם

להורי ואחי היקרים שניספו בתקופת השואה:

אבי היקר: ר׳ **אברהם־דב** הי״ד —
ניספה בקבוצת הקדושים הראשונה במייטשעט
אמי היקרה: **ליבה** הי״ד — ניספתה בגיטו דבורץ
אחי היקרים: **עזריאל, שפסל, מרדכי, פייבל ולייב** — הי״ד

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים — יהי דף זה מצבה נצחית לזכרם

המנציח:
משה קורן

ראה תמונות משפחתיות לעיל בספר

לזכרון עולם

על שבר כל משפחתי, על היספם בידי צר של:
אבי־הורי: **שלום**
אמי־הורתי: **רבקה**
ואחיותי: **שרה, שיינה ורייזל**

דאבה נפשי ומאנה להינחם
תצלומיכם אף הם הושמדו, אך דמויותיכם הנערצות תמיד לנגד עיני

המנציח:
אליעזר רום (רומנובסקי)

אַ מצבה

איך וועל אייביק געדענקען מיינע נאָנסטע און טייערסטע, וואָס
זענען אומגעקומען אין מייטשעט אין דער צייט פון דער שואה

מיין פאָטער: שלמה חיים שמולביץ
מיין מוטער: אסתר
מיינע שוועסטער: פעשע און עלקע

צווישן די עלטערן מרדכי לייב יבל״א

די ווערטער אין יזכור־בוך פון אונדזער שטעטעלע
מייטשעט זאָלן דינען אַלס אייביקער דענקמאָל

אין טרויער:

מרדכי־לייב שמולביץ —
אמעריקע

צום אייביקן אָנדענק

איך האַלט פאַר מיין הייליקן חוב צו פאַראייביקן אין „ספר הזכרון"

פון דער חרוב־ער יידישער קהילה אין מיטשעט דעם אָנדענק פון

מיינע ליבע פעטערס:

כתריאל ליכטער הי"ד מיט זיין משפּחה, וואָס זענען אומגע־

קומען אין מיטשעט דורך די דייטשע רוצחים ימח־שמם וזכרם

משה ליס (ליסאגורסקי) געבוירן אין מיטשעט, געשטאָרבן

אין אַמעריקע אין יאָר 1967

די פּלימעניצע:

זעלדע ראַזוואַצקי — כפר־סבא

זע בילדער אויבן אין בוך

דפי הנצחה

לקדושי הקהילות הסמוכות למייטשעט

לזכרון נצח

אנו מנציחים ב„ספר־הזכרון" ליהודי מייטשעט והסביבה את שמות אהובינו:

אבינו: ר׳ דוד־השל כץ הי״ד — ניספה במחנה השמדה טרבלינקה

אמנו: הינדה ז״ל — נפטרה בישראל

אחינו: יצחק ז״ל — נפל בפעולות הפרטיזנים ביערות גושודרה בסביבות קובנה

אחותנו: בלומה הי״ד — ניספתה בגיטו קובנה

ד׳ יקום דמם!

מתאבלות בצער וביגון הבנות:

סוניה קורן לבית כץ
גניה בנדק לבית כץ

אַ מצבה

מיט גרוים ווייטיק און טיפן צער פאראייביק איך אין „ספר־הזכרון" פון
מיין פרוי׳ס געבוירן שטעטעלע מיטשעט מיינע ליבסטע און טייערסטע
וואָס זיינען געשטארבן און אומגעקומען דורך די נאצישע מערדער:
מיין ליבער פאָטער: ר׳ **אהרן כץ** הי״ד
מיין ליבע מוטער: **חיה שרה** הי״ד
מיין טייערע שוועסטער: **אסתר שווייצער** מיט איר מאַן און קינדער הי״ד
מיין טייערע שוועסטער: **פרידה מעהל** מיט איר מאן און קינדער הי״ד
מיין ליבער ברודער: **בערל כץ** מיט זיין פרוי און קינדער הי״ד
זיי אלע זיינען אומגעקומען און אונדזער געזעזענע שטעטל אוכאנאָוו
מיין טייערער ברודער: **אברהם הערש** מיט זיין פרוי **בלומה** ז״ל —
געשטאָרבן אין בראזיל

ת. נ. צ. ב. ה.

ר׳ אהרן ואשתו חיה־שרה כץ ז״ל. יבל״א שמואל כץ

פעראייביקט:
זייער זון און ברודער:
שמואל כץ — און פרוי אלטע

לזכרון נצח

אני מעלה ב„ספר־מייטשעט" את זכר הורי היקרים:

חיים וגיטל בר

אבי מורי: ר' חיים בן יעקב־לייב וחנה הי"ד

אמי מורתי: גיטל בת יעקב ופייגה הי"ד

אחי: יעקב ואחיותי: חנה, פסיה, רחל, סימה ושרה הי"ד,
אשר ניספו בשואה בעיר הולדתי קובל

אם יש בי משהו מן הטוב —
מכם ירשתי

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

המנציחה:

צפורה מרגולין (בר)
ובעלה נחום

לזכרון נצח

לבני משפחתנו בהורודישט:

אבינו: ר' לייבל פרלמן ז"ל — נפטר בהורודישט

אמנו: חיה הי"ד — ניספתה בגיטו הורודישט

אחותנו: גולדה ז"ל — נפטרה בהורודישט

אחותנו: חשה ובעלה הי"ד — ניספו בגיטו הורודישט

ת. נ. צ. ב. ה.

אבא לייבל פולמן אמא חיה והבת (אחות) חשה

המתאבלות:

הבנות והאחיות:

בתיה סדובסקי לבית פרלמן — ישראל

גיטל סטאט לבית פרלמן — ארה"ב

נר לנשמת

אני מעלה ב„ספר הזכרון" לקהילת מייטשעט את זכר יקירי:
אבי יקירי: ר' יחיאל ז"ל — נפטר בשנת 1925 בברנוביץ
אמי יקירתי: מרת ביילה הי"ד — ניספתה בגיטו ברנוביץ
אחי יקירי: אברהם יצחק ז"ל — נפטר בשנת 1933 בברנוביץ

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

המנציח:
הבן והאח — לזר רבינוביץ

נר נשמה

למזכרת-עולם ב„ספר הזכרון" של מייטשעט בני משפחתי היקרים מז"ל:
אבי היקר: ר' יוסף רזבסקי ז"ל — נפטר בזמן כיבוש הגרמנים
אמי היקרה: חנה ז"ל — נפטרה בז'טל בשנת 1936
אחי ואחיותי היקרים: ברל, משה, דוד, קיילה ואיטקה —
ניספו בשואה ע"י הרוצחים ימ"ש

יהי זכרם ברוך!

המנציח:
הבן והאח:
שלמה רזבסקי — כפר-סבא

לזכרון נצח

הנני מנציחה ב„ספר-הזכרון" של קהילת מייטשעט את זכר אמי היקרה:
מערע יארמעלאווסקי לבית לובעצקי הי"ד, התגוררה בסלונים
וניספתה בתקופת השואה במייטשעט
יהי זכרה ברוך!

המנציחה:

דובה לטרמן
לבית יארמעלאווסקי — ישראל

נר לנשמת יקירי

אמי מורתי: חנה לובצ'יק ז"ל — נפטרה בשנת 1916 בהורודישט
אבי מורי: ר' משה־יוסף לובצ'יק ז"ל — נפטר בשנת 1939 בהורודישט
אחותי: מנוחה ובעלה יעקב סאבין וילדיהם — נספו בסטויפץ
אחותי: שרה־בתיה, בעלה ברל קרושינסקי וילדיהם הי"ד — ניספו בהורודישט
אחי: אברהם, אשתו וילדיהם הי"ד — ניספו בשואה
אחי: שמואל ושלמה ז"ל, נפטרו בגלות מאחורי מסך הברזל

יהי דף זה בספר־הזכרון של קהילת מיטשעט נר תמיד לנשמתם
ומצבה נצחית לזכרם

המנציח:

בנם ואחיהם:
שמעון לובצ'יק ואשתו חיה

לזכרון עולם

אנו מעלים ב„ספר־הזכרון" לקהילת מיטשעט את זכר יקירינו
אבינו היקר: ר' משה אהרן ליבוביץ ז"ל — נפטר בשנת 1928 בז'טל
אמנו היקרה: לאה הי"ד — ניספתה בשואה בשנת 1942
אחותנו היקרה: מיכלה ז"ל — נפטרה בז'טל בשנת 1929
אחותנו היקרה: רישא, בעלה דוד ירמובסקי וילדיהם הי"ד — ניספו בשואה
אחותנו היקרה: בתיה הי"ד — ניספתה בשואה

ת. נ. צ. ב. ה.

המנציחים:

הבנות והאחיות:
יפה הרפז לבית ליבוביץ — רעננה
חשה אלמר לבית ליבוביץ — פתח־תקוה

לזכרון נצח

הנני מנציחה ב„ספר הזכרון" של קהילת מיטשעט את זכר יקירי:

אבי היקר: **יצחק סוכצ'בסקי** ז"ל — נפטר בלודז' בשנת 1940
אמי היקרה: **שיינדל** הי"ד — ניספתה במחנה ההשמדה טרבלינקה
אחי היקר: **שמעון** ואשתו הי"ד — ניספו בשואה
אחי היקר: **ישעיהו** ז"ל, נפל במלחמת העולם השניה, פולין־גרמניה
אחותי היקרה: **חנה** ומשפחתה הי"ד — ניספו בשואה
אחותי היקרה: **צפורה** הי"ד, ניספתה בשואה

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

המנציחה:

בלה גורסקי לבית סוכצ'בסקי

לזכרון נצח

אבינו היקר: ר' **בנימין יטביצקי** הי"ד
אמנו היקרה: **טובה** הי"ד
אחינו היקר: **חיים** הי"ד
אחותנו היקרה: **ביילה**, בעלה **לייזר פישקין**
וילדיהם **אהרן וחנה** הי"ד
אחותנו היקרה: **לאה**, בעלה **יצחק מנקר** וילדיהם הי"ד

כולם ניספו בגישו דבורין ע"י הרוצחים הנאצים וגרוריהם
יהי זכרם ברוך!

המנציחים:

הבנים:
יצחק בנימיני (יטביצקי)
אליעזר יטביצקי

לזכר יקירי נפשנו

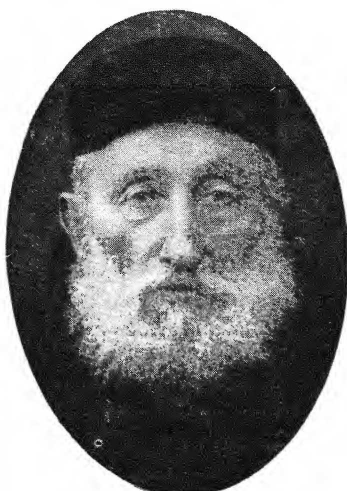
אבינו היקר: ר' **שלמה מכטיגר** הי"ד —

ניספה בשואה בעיר הולדתו זבירצה

אמנו היקרה: **הודל** ז"ל — נפטרה בזבירצה

הודל ז"ל

שלמה מכטיגר הי"ד

יהי דף זה ב„ספר־הזכרון" של קהילת מיטשעט נר תמיד לנשמתם

ומצבה נצחית לזכרם

המנציחים:

הבן — יחיאל מכטיגר

הבנות — הלה, רחל ושושנה

נר לנשמת

אבי היקר: ר׳ **יעקב** ב״ר **צבי מקרנסקי** הי״ד
אמי יקירתי: **ביילה** בת **אביגדור רטנסקי** הי״ד,
ניספו בגיטו פרוז׳ני
אחותי היקרה: **רבקה** ובעלה **יוסף שיפמן** הי״ד — ניספו בשרשוב
אחיותי היקרות: **ליבה ואסתר** הי״ד — ניספו באושוויץ
יהי דף זה ב„ספר הזכרון״ של קהילת מייטשעט מצבה נצחית לזכרם

יעקב ובײלה מקרנסקי

אסתר מקרנסקי

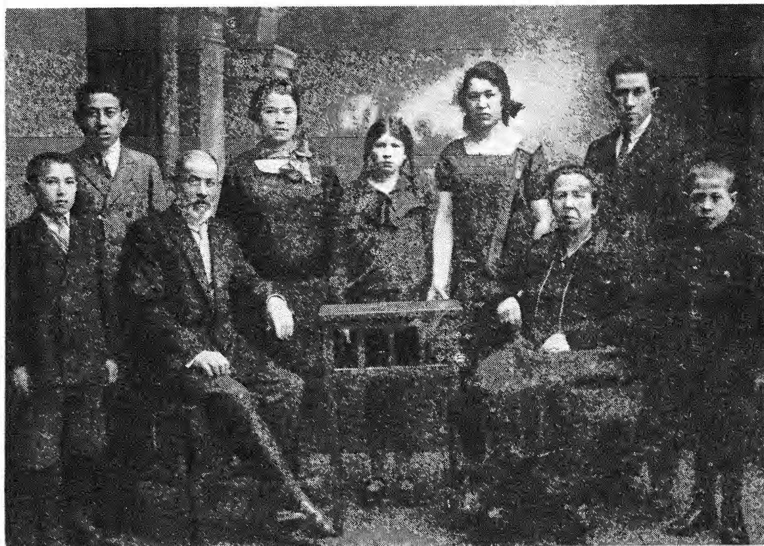

ליבה מקרנסקי

המנציח: בנם ואחיהם:
משה מקרנסקי ואשתו פריידל

לזכר יקירי נפשנו

אבינו היקר: ר׳ **מרדכי־לייב ליכטר** ז״ל —
נפטר בז׳טל בזמן כיבוש הרוסים
אמנו היקרה: **רבקה** הי״ד
אחינו היקרים: **איסר, זלמן וירחמיאל** הי״ד
אחותנו היקרה: **ביילה** הי״ד
נרצחו בז׳טל ע״י המרצחים ימ״ש בתקופת השואה
אחינו: **דוד** נהרג בחזית ע״י ביאַליסטוק בצבא האדום
יהי דף זה ב,,ספר הזכרון״ של קהילת מייטשעט נר־תמיד לנשמתם

יושבים: אבא מרדכי־לייב ליכטר ואמא רבקה לבית ליסגורסקי
עומדים משמאל לימין: דוד, זלמן, תבל״א זלדה, תבל״א ליבה, ביילה, איסר וירחמיאל

המנציחים:
הבנות והאחיות:
זלדה רזבסקי לבית ליכטר — ישראל
ליבה סולקין לבית ליכטר — ארה״ב

אַ מצבה

אין שטענדיקן טרויער נאָך מיינע ליבע עלטערן:

מיין ליבער פאָטער: **מאיר צערולניק**

מיין ליבע מוטער: **זלאַטע**

אומגעקומען אין באַראַנאָוויטשער געטאָ

כבוד זייער אָנדענק!

אין טרויער:

מערע באָרדאַ־צערולניק —
פּאַראיייניקטע־שטאַטן

לזכרון נצח

אבי מורי: ר׳ **יהושע קוזול** הי״ד — ניספה בשואה בברנוביץ

אמי מורתי: מרת **גולדה** ז״ל בת ר׳ **ישראל זלמן**
וזלטה שלובסקי — נפטרה בברנוביץ בשנת 1939

אחי: **משה** ומשפחתו הי״ד — ניספו בשואה בברנוביץ

אחי: **אברהם** ומשפחתו הי״ד — ניספו בשואה בברנוביץ

אחותי: **גיטל** ומשפחתה הי״ד — ניספו בשואה בברנוביץ

אחותי: **אסתר** הי״ד — ניספתה בשואה בברנוביץ

אחי: **מרדכי** הי״ד — ניספה בגלות רוסיה

אחי: **לייבל** ז״ל — נפל בפעילות הפרטיזנים

ת. נ. צ. ב. ה.

המנציח:
בנם ואחיהם — אלי׳ טננהויז

מזכרת־נצח ב„ספר־הזכרון"

אחותנו היקרה: **בדנה**, בעלה **משה חיים ניבסקי** וילדיהם היקרים:
אברהם שמואל, יוסף אליהו, זלמן יצחק, שרה לאה
ושולמית — אשר ניספו עקה"ש בשואה בגיטו ברנוביץ

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

המנציחים:
האחות:
הניה רוזנבלום לבית פיקלני
האח:
יוסף אליהו פנואל־פיקלני

על אלה אנו אבלים

אנו מנציחים את זכר יקירינו בני משפחתנו,

שנפטרו והושמדו ע"י הנאצים ימ"ש בברנוביץ

עומדים משמאל לימין: אחינו אבא סדובסקי — נהרג בהפצצת הגרמנים,
יבל"א מרדכי סדובסקי (ישראל), יבל"א קלמן סדובסקי (ישראל).
יושבים משמאל לימין: אחותנו כיענע, אמנו רבקה — נספו בברנוביץ,
אבינו יעקב סדובסקי ז"ל — נפטר בשנת 1940, גיסנו משה פיקוס ניספה בברנוביץ
למטה משמאל לימין: ילדי אחותנו כיענע, חשה, יבל"א
מרדכי אברהם ואהרן — ניספו בברנוביץ

גדול הכאב ואין לנו ניחומים

המנציחים:

מרדכי וקלמן סדובסקי

יזכור

רשימת השמות של קדושי קהילת מייטשעט — שניספו בשואה על קידוש השם בימים א—ג במנחם־אב תש״ב — 15—17 ביולי 1942 וכן קדושים שניספו במקומות אחרים ובתאריכים אחרים.

א.

הרב אבל דב ומשפ׳
אברמוביץ אלתר ומשפ׳
אברמוביץ זלטה ומשפ׳
אברמובסקי זלן ומשפ׳
אברמובסקי מרדכי ומשפ׳
אהרונוביץ הירשל ומשפ׳
אהרונוביץ חנה ומשפ׳
אוקון יעקב ומשפ׳
אלפרט דוד ומשפ׳
אפרים הרצען ומשפ׳
אפשטיין איסר ומשפ׳

ב.

בודובלה יואל ומשפ׳
בודובלה ישראל ומשפ׳
בוסל אלתר ומשפ׳
בורצקי אריה ומשפ׳
בורצקי יוסף ומשפ׳
בורצקי פייגל ומשפ׳ (מקלשניקי)
ביטנסקי חיה טשערנע ומשפ׳
ביטנסקי מערע וראובן וההורים
ביטנסקי סוניה ומשפ׳
בילאוס איסר ומשפ׳
בילאוס זיידל ומשפ׳
ביליצקי לייזר ומשפ׳
בלסקי אברהם ומשפ׳
בלסקי מנדל ומשפ׳
בלסקי דוד ומשפ׳
בלסקי ישראל ומשפ׳
בלסקי משה יהודה ומשפ׳
בלסקי צבי ומשפ׳
בלסקי קוניה רבקה ומשפ׳
בלסקי פריידל ומשפ׳
בלסקי שמואל נח ומשפ׳
בנימין הרצען ומשפ׳
בס יעקב ומשפ׳
בר חיים שו״ב ומשפ׳ מאוסטרולנקו
ברוך הכורך ומשפ׳
ברישנסקי לייבל ומשפ׳
ברישנסקי משה ומשפ׳
ברמן גרשון ומשפ׳
ברמן ישראל ומשפ׳
ברסקי ראובן ומשפ׳
ברקנר משה ומשפ׳

ג.

גוטמן לייב ומשפ׳
הרב גולדשטיין אלחנן ומשפ׳
גולדשטיין נח ומשפ׳
גורדון לייזר ומשפ׳
גורסקי באשקע ומשפ׳
גורסקי הינדה ומשפ׳
גורסקי חיים מאיר ומשפ׳
גורסקי יחיאל ומשפ׳
גורסקי עלקע ואידלה
גורסקי קופל ומשפ׳
גורסקי קרושה ומשפ׳

גילרוביץ אברהם ומשפ׳
גילרוביץ דינקה ומשפ׳
גילרוביץ חייקל ומשפ׳
גילרוביץ יעקב ומשפ׳
גילרוביץ יצחק ומשפ׳
גילרוביץ לייבל ומשפ׳
גילרוביץ נחום ומשפ׳
גילרוביץ שמעון ומשפ׳
גינזבורג יעקב ומשפ׳
גרבש אברהם שו״ב ומשפ׳
הרב גרינברג יעקב ומשפ׳
גרשוביץ אלחנן ומשפ׳
גרשוביץ יוסף שמעון הלוי ואשתו

ד.

דבורז׳צקי יעקב ומשפ׳
דבורצקי גנעשע ומשפ׳
דבורצקי יוסף ומשפ׳
דובקובסקי אפרים ויוסף
דובקובסקי יעקב ומשפ׳
דובקובסקי יצחק ומשפ׳
דוזיצקי ומשפ׳
דרבנסקי יעקב ומשפ׳

ו.

וואנכאדלו יהושע ומשפ׳
וולפוביץ חיים ומשפ׳
ווילקומירסקי צבי ומשפ׳
ווינוגרד לייבל ומשפ׳

ז.

זברצקי זאוול ומשפ׳
זוכוביצקי אברהם דוד ומשפ׳
זוכוביצקי ליפא ומשפ׳
זוסמן איסר ומשפ׳
זוסמן יוסף ומשפ׳
זילברמן יעקב ומשפ׳
זלוטניק יעקב ומשפ׳
זלוטניק שמואל ומשפ׳
זמושציק אברהם ומשפ׳
זפולינסקי הנפח ומשפ׳
זפולינסקי פייבל ומשפ׳

ח.

חנלס אהרן ומשפ׳
חסיד זישקע ומשפ׳
חסיד יוסף ומשפ׳
חרברוביצקי אידל ומשפ׳
חרברוביצקי מרדכי ומשפ׳
חרברוביצקי שמואל ומשפ׳
חרברוביצקי שמעון ומשפ׳
חרלפ אלתר ושרה רייכל

ט.

טלר מאיר ומשפ׳

י.

יוסלביץ אברהם ומשפ׳
יחץ אייזיק ומשפ׳
יטביצקי נחמה

ל.

לוזובסקי זיידקע ומשפ׳
לוזובסקי ישראל ומשפ׳
לוזובסקי נאטע ומשפ׳
לוזובסקי רחל לאה ומשפ׳
לוזובסקי שאול ומשפ׳
לוין דוד ומשפ׳
לוסקי יוסף ומשפ׳
לחוביצקי שמעון ומשפ׳
לייב הנגר ומשפ׳
ליברמן זאב ומשפ׳

ליברמן יצחק ומשפ׳
ליברמן משה ומשפ׳
ליזרוביץ זליג ומשפ׳
ליפשיץ צבי ופייגל
למשבסקי בן־ציון ומשפ׳
למשבסקי יהודה לייב ומשפ׳
למשבסקי מרדכי ומשפ׳
למשבסקי ראובן ומשפ׳
לסקר אברהם ומשפ׳

מ.

מובשוביץ אשר ומשפ׳
מובשוביץ שלום ומשפ׳
מולע מאריאשע וחנה ומשפ׳
מורדקובסקי יונה ומשפ׳
מורדקובסקי יוסף ומשפ׳
מורדקובסקי מרדכי ומשפ׳
מורדקובסקי צירה ומשפ׳
מיסקין ומשפ׳
מירסקי דוד ומשפ׳
מירסקי שמעון ומשפ׳
מישקין גרונע ומשפ׳
מלכובסקי אהרן ומשפ׳
מנדלביץ חיים ומשפ׳
משה חיה רחל־ס ומשפ׳

נ.

נובוגרודסקי אידל ומשפ׳
נובוגרודסקי שלמה ומשפ׳
נובוגרודסקי שמעון ומשפ׳
נובומישיסקי יצחק ומשפ׳
נעסוויז׳יסקי הניה באשע ומשפ׳
נעסוויז׳יסקי הירש ומשפ׳

ס.

סויצקי יהודה ומשפ׳
סויצקי משה ומשפ׳
סויצקי נעכע ומשפ׳
סולקה חנה־ס ומשפ׳
סטולוביצקי לייזר קדיש ומשפ׳
סטולוביצקי מיכל ומשפ׳
סטולוביצקי צבי ומשפ׳
סטולוביצקי שמעון ומשפ׳
סטרולובסקי אברהם ומשפ׳
סינגלובסקי ישראל יהודה ומשפ׳
סינבסקי ישראל חיים ומשפ׳
סלוציאק דבורה ומשפ׳
ספיר שמריהו ואלטע
סרברובסקי אברהם ומשפ׳
סרברובסקי דינקה
סרברובסקי זימל ומשפ׳
סרברובסקי חיה וגולדה

ע.

פדר משה ומשפ׳
פולונסקי אליעזר ומשפ׳
פינטשנסקי אלטע ומשפ׳
פינטשנסקי יעקב ומשפ׳

צ.

צימרמן חיים לייב ומשפ׳
צימרינסקי ומשפ׳
צירולניק אפרים ומשפ׳
צירולניק ברל ומשפ׳
צירולניק וועלוול ומשפ׳
ציריגסקי יהושע ומשפ׳

ק.

קובנסקי נחום ומשפ׳
קוזלוביצקי אברהם יחיאל ומשפ׳

קוסטלנסקי חנן ומשפ׳
קוסטרוביצקי ביילע
קוסטרוביצקי יעקב ומשפ׳
קוסטרוביצקי נח ומשפ׳
קורן יוסף ומשפ׳
קורן יצחק וקריינע
קורוסטובסקי דייכע ומשפ׳
קורוסטובסקי משה ומשפ׳
קטן יצחק ומשפ׳
ד״ר קפלן
קפלן דבורה וילדיה
קפלן זאב וילדיו
קפלן יצחק צבי ומשפ׳
קושנרובסקי שמחה דוד ומשפ׳
קרבצוק אליהו ומשפ׳
קרבצוק סימה ומשפ׳
קרבצוק שמואל ומשפ׳
קרולבצקי צירה ומשפ׳
קרוליצקי הרצל ומשפ׳
קרושינסקי שמרל ומשפ׳

ר.

רבינוביץ אסתר ומשפ׳
רבינוביץ דוד (דוזיה) ומשפ׳
רבינוביץ יהושע ומשפ׳
רבינוביץ ידל ומשפ׳
רבינוביץ מוניה ומשפ׳
רבינוביץ מיכל ומשפ׳
רבינוביץ משה צבי ומשפ׳
רבינוביץ פנחס ומשפ׳
רבינוביץ צירה ומשפ׳
רבינוביץ צבי ומשפ׳
רבינוביץ שלום ואשתו
רבץ איסר ומשפ׳
רבץ דוד
רבץ יהושע ומשפ׳
רבץ מינה
רבץ נחום ומשפ׳
רבץ שלמה לייזר ומשפ׳
רבץ שמעיהו ומשפ׳
רוביזבסקי יעקב ישראל ומשפ׳
רוביזבסקי הירשל־צבי ומשפ׳
רומנובסקי ברל ומשפ׳
רומנובסקי יעקב ומשפ׳
רומנובסקי לייבל הרוקח
רומנובסקי רוזה המיילדת
רזניק אליעזר ומשפ׳
רוזנסקי יחיאל לייב השמש ומשפ׳
רוזנסקי החנוני ומשפ׳
רקוביצקי גרשון ומשפ׳

ש.

שבצ׳יק אברהם גיטל ומשפ׳
שבצ׳יק ברל ומשפ׳
שבצ׳יק זאוול ומשפ׳
שבצ׳יק יצחק יעקב ומשפ׳
שבצ׳יק משה אהרן ומשפ׳
שבצ׳יק משה ומשפ׳
שבירנסקי דוד ומשפ׳
שושן אשר ומשפ׳
שינבסקי זאב ומשפ׳
שינבסקי יוסף ומשפ׳
שינבסקי פנחס ומשפ׳
שלובסקי אסתר
שלובסקי זאב ומשפ׳
שלובסקי חיים ומשפ׳
שלובסקי ישראל חיים ומשפ׳
שלובסקי משה ומשפ׳
שלובסקי ניסל ומשפ׳

שלובסקי צבי ומשפ׳
שלובסקי שיינה מלכה ומשפ׳
שטיין דוד ומשפ׳
שימשלביץ יונה ומשפ׳
שימשלביץ יצחק ומשפ׳
שלומוביץ אברהם משה ומשפ׳
שלומוביץ יעקב חייקל ומשפ׳
שמולביץ אבא ומשפ׳
שמולביץ אברהם ומשפ׳
שמולביץ ברל ומשפ׳
שמולביץ זימל ומשפ׳
שמולביץ יוסף ומשפ׳
שמולביץ יעקב ומשפ׳
שמולביץ מיכאל ומשפ׳

שמולביץ משה בן אברהם ומשפ׳
שמולביץ משה בן שאול ומשפ׳
שניצקי שלמה ומשפ׳
שקולניקוביץ אבא ומשפ׳
שקולניקוביץ אפרים ומשפ׳
שקולניקוביץ ברוך יהושע ומשפ׳
שקולניקוביץ יוסף ומשפ׳
שקולניקוביץ מיירים ומשפ׳
שקולניקוביץ משה ומשפ׳
שקולניקוביץ עזריאל ומשפ׳
שקולניקוביץ פסח ומשפ׳
שקולניקוביץ רפאל ומשפ׳
שקולניקוביץ שלמה חנוך ומשפ׳
שקולניקוביץ שלמה ומשפ׳

אחרית דבר

30 שנים חלפו מאז חורבנה של עיירתנו מייטשעט, 10 שנים חלפו מאז שהוחלט ע"י ארגוננו בישראל להוציא ספר־זכרון זה, וקרוב ל־4 שנים חלפו מאז שנכתבו דברי המבוא לספר. תאריכים אלו מוכיחים, כי דרכנו לא היתה סוגה בשושנים. נחוץ היה לנו כוח אדיר ורצון כביר, כדי לא להתייאש מהמשימה שהטלנו על עצמנו. בשנים אלו נאלצנו להתגבר על קשיים עצומים בשטחים שונים, באיסוף החומר, באיסוף התמונות לגלופות, ובעיקר באיסוף האמצעים הכספיים למימון הוצאת הספר. אולם סוף־סוף כל הקשיים הם מאחורינו, ובעת ששורות אלו נכתבות נמצא כבר הספר תחת מכבש הדפוס ומתקרב היום בו הספר יראה אור. אבל בעקבות המאמצים הרבים שהשקענו בהוצאת הספר, רצוי שנבהיר לעצמנו אם משימתנו הושלמה במלואה. —

שלש מטרות הועמדו בפנינו בהוצאת ספר זה:

א. לקיים את הצו העליון: זכור... ואל תשכח,

ב. הנצחת זכרם של קדושי מייטשעט והסביבה,

ג. ליכוד שארית הפליטה של יהודי מייטשעט בארץ ובתפוצות.

נדמה לנו, כי הצלחנו במשימתנו והשגנו את כל שלוש המטרות הללו:

שרידי מייטשעט וצאצאיהם הבאים אחריהם יזכרו ככל עם ישראל את אשר עולל לנו העמלק המודרני בן העם התרבותי ביותר בעולם בזמנו. לא נשכח זאת לעולם. נזכיר אותם לשימצה ולדראון עולם, וספר זה יזכיר לכל דור חדש הבא אחרינו לא לשכוח.

ככל הקהילות הקדושות, כן גם אנחנו הקמנו לכל קדושי מייטשעט והסביבה בהוצאת ספר־זכרון זה נר־תמיד לנשמתם ומצבה נצחית לזכרונם כיאה לבניו של עם הספר.

במשך השנים שפעלנו להוצאת ספר זה הרגשנו את עצמנו כשבט מלוכד. כל הפגישות תרמו תרומה חשובה לקירוב הלבבות, ואנו תקוה כי גם בעתיד יתהדקו הקשרים בינינו, תגבר האחווה והריעות בינינו, נשמח בהישגיו של כל אחד ואחד, נבוא לעזרתו בשעת הצורך, ואולי נזכה ונצליח לנטוע גם בלב צאצאינו — הדור הצעיר הגדל לעינינו — ממיטב שאיפותינו.

אך בל נחטא לאמת, ובל נעלים נקודה מסויימת, אשר לדעתנו לוקה במקצת. הספר כיום אינו פתוח לכל. לא הצלחנו להקיף סביב הוצאת הספר את כל יוצאי מייטשעט בתפוצות, למרות פניותינו הרבות אליהם בהן קראנו להם לעזור לנו במשימתנו הקדושה. במשך כל השנים הללו לא חדלנו מלפנות ולבקש את בני עיירתנו להיות שותפים עמנו למען הגשמת מטרתנו זו, אבל לצערנו לא כולם נענו לקריאתנו, ואפילו כשהספר היה כבר תחת מכבש הדפוס, מיאנו עוד להאמין כי אכן נגשים את משימתנו. בגלל חוסר ההכרה של חלק מיוצאי מייטשעט בתפוצות, לא התאפשר לנו להנחיל את הספר לצאצאים שלהם בשפתם הם.

פרט לכמה רשימות בודדות, מתפרסמים הדברים בספר בלשון בה הם נכתבו. רוב בני מייטשעט שהספר יגיע אליהם יודעים את שתי הלשונות עברית ואידיש, מספר היודעים רק אחת מהן הוא זעום. תכננו תחילה להגיש תרגום של קיצורי רשימות בשפות לועזיות נוספות, כדי שצאצאיהם של בני־מייטשעט המרוכזים בעיקר בארה״ב ובארגנטינה יוכלו גם הם לקרוא את הספר, אבל בגלל חוסר האפשרויות הכספיות נאלצנו לצערנו לוותר על כך. לא נותר לנו אלא לקוות, כי בני עיירתנו מעבר לים יגייסו את כל מה ששרד בזכרונם מגירסא דינקותא, מהעברית שלמדו בחדר, בתלמוד־תורה ובבית־ספר, יבינו גם את הכתוב בעברית, והם יתנדבו להקריא, לספר ולהסביר לצאצאיהם.

הוקרתנו ותודתנו נתונות בזה לכל אלה שעזרו לנו בהוצאת הספר, וכן נתונה תודתנו לבעל הצינקוגרפיה מר גרשון כספי ועובדיו על הכנת הגלופות לשביעות רצוננו, ולבעל דפוס „מופת״ מר יצחק ריזמן ועובדיו, על שהוציאו מתחת ידיהם מלאכה נאה בצורת ספר זה.

ועד הספר

הזכרת־נשמות והתיחדות

עם קדושי מייטשעט והסביבה שניספו בשואה

סדר האזכרה

א. תפילת מעריב בציבור. קדיש תתקבל.
ב. מדליקים מנורת־נשמה בעלת שישה קנים לזכר שישה מיליונים מישראל שניספו בשואה.
ג. ראש העדה פותח עצרת־הזכרון בדברי התעוררות והספד.
ד. הקהל אומר תפילת „יזכור" לפי הסדר הרשום להלן.
ה. החזן קורא שני מזמורי תהילים — ע"ט ופ"ג — ולאחריהם יאמר קדיש יתום עם כל הציבור.
ו. לימוד שתי משניות מהמשנה היומית ולאחריהן קדיש דרבנן ע"י כל הציבור.
ז. תפילת „עלינו לשבח". שירת „אני מאמין".

לקדושי קהילת מייטשעט

יזכור אלהים את אלפי הקרבנות הקדושים והיקרים של קהילת מייטשעט המפוארה והמהוללה. אבות ובנים, אמהות ויונקים, זקנים ועולי ימים, בניהם של צדיקים וחסידים ישרים ותמימים, לומדי תורה ושומרי מסורה, עסקנים רחמנים וגומלי חסדים. בדמם הנקי הרוו את קברות־האחים באדמת „חבויניק" ונפחו את נשמתם בקדושה ובטהרה. בזכות כמיהתם לארצנו הקדושה תהיינה נפשותיהם צרורות בצרור בניה ובוניה, גיבוריה ומגיניה.

לקדושי השואה של עם ישראל

יזכור אלהים את נשמותיהם הטהורות והזכות של רבבות אלפי ישראל אשר עונו בעינויים קשים ואכזריים והושמדו בכל מיני מיתות משונות. מי באש ומי במים, מי בחרב ומי בחיה, מי ברעב ומי בצמא, מי ברעש ומי במגיפה, מי בחניקה ומי בסקילה. כולם קדושים וטהורים, רבנים וגאונים, צדיקים וחסידים, סופרים ומשוררים, מנהיגים ועסקנים, תמימי דרך וגומלי חסדים. בזכות עקידתם על קידוש השם ויהדותם תהיינה נפשותיהם צרורות בצרור הגבורים והקדושים של עם ישראל לזכרון עולם.

לקדושי המשפחה

יזכור אלהים נשמות אבי ואמי, זקני וזקנותי, אחי ואחיותי, דודי ודודותי, קרובי וקרובותי, ידידי וידידותי, שנהרגו ושנשחטו ושנשרפו ושנטבעו ושנחנקו ושנקברו חיים על קידוש השם ועם ישראל, שהלכו לעולמם. בעבור שאני נודר צדקה בעד הזכרת נשמותיהם, ובשכר זה תהיינה נפשותיהם צרורות בצרור החיים עם נשמותיהם של אברהם יצחק ויעקב, שרה רבקה רחל ולאה ועם שאר צדיקים וצדקניות שבגן־עדן ונאמר אמן.

אל מלא רחמים

אל מלא רחמים, דיין אלמנות ואבי יתומים, אל נא תחשה ותתאפק לדם ישראל שנשפך כמים. המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים ומאירים, לנשמותיהם של רבבות אלפי ישראל ובתוכם שלושת אלפים בני הקהילה הקדושה מייטשעט והסביבה, אנשים נשים וטף, שנהרגו ושנשחטו ושנשרפו ושנטבעו ושנחנקו ושנקברו חיים על קידוש השם ועם ישראל.

בעבור שכל בני מייטשעט בישראל ובכל מקום שהם מתפללים לעילוי נשמותיהם. לכן בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמתם, בגן עדן תהא מנוחתם, ד׳ הוא נחלתם, יזכור עקידתם ותעמוד לנו ולכל ישראל צדקתם.

ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם, בזכותם ישובו נדחי ישראל לאחוזתם, והקדושים לזכרון תמיד נגד ד׳ יעמדו לגורלם, יבואו שלום וינוחו על משכבם, ויקומו לקץ הימין לחיותם, ונאמר אמן.

אינדכס שמות

אנשים, מקומות, מאורעות, ערכים

א

ב

ג

ד

ז

ח

ט

י

כ

ל

מ

ס

ס

ע

פ

צ

ק

ר

ש

ת

* ראה רשימת הקדושים שלא נכללה באינדכס

helped the survivors to put down in writing all their sufferings in order to hand it down to the coming generations.

Please, dear G-d, that this book may unite all remnants of our town to remember our dear martyrs who perished on the Chvoinik Hill, on the road to the village Zahorna.

May this book find its worthy place in every home of our landsleit, so that it can serve as a family tree to all our descendants

NAHUM MARGOLIN

A MEMORIAL BOOK

Ever since we began to gather on the memorial day for our martyrs, we have been planning and hoping to see the day when we shall publish our Yizkor Book. This book which we have now before us is a product of a long and difficult operation.

On the eve of Rosh Hodesh Av 5742, we unveiled the little memorial plaque in the Cellar of the Holocaust in Jerusalem, and now this book is the second memorial project to remind us and our descendants of our birth town.

If not for this book everything would have been forgotten about life in Molchadz in earlier generations, all the suffering in our generation and all the struggle of the Jewish community until its annihilation.

Who but we can write it down for the coming generations. In reading this book we think about the home, the family, the town, the suffering and the tragic end. Blessed be the Landsleit Committee and the Book Committee who were active in publishing this book.

The Hebrew alphabet has been instrumental for many generations to preserve the events and memories of many communities, and we pray that it will also help preserve the memory of our perished little Molchadz.

On this occasion we extend thanks to all our active landsleit and especially to Mrs. Hana neé Borecki, for her important contribution of paper for the book.

Special appreciation is due to the writer and editor Mr. Ben-Zion H. Ayalon, who although not born in our town, by compiling, reading, hearing and fixing the material, managed to feel with us the glory of Molchadz. With great symphaty and patience he

PREFACE

During the Great Holocaust in the tragic years 1941—3, in which the beastly Nazis annihilated 6 million Jewish martyrs, also the Jews of Molchadz met their bitter end, on the first to third days of Av 5702 (1942).

The first day of Av was proclaimed to be the annual "Yahrzeit" of our dear martyrs, when the few survivors together with earlier pioneers gather in Israel to honor the memory of our dear ones.

After a long period of preparation and organizational work, we are publishing this Yizkor Book to honour the memory of the Jewish community of Molchadz and environs and their dear martyrs. We did our best to collect all possible material in notes and pictures, in order to bring light in these holy pages on the Jewish life which flowed in our town for many generations. It is our aim that this Yizkor Book shall serve as a worthy memorial candle for the blessed souls of the dear Jews, people of Torah and Tradition, Zionist and public leaders, social fighters and many plain people, righteous and merciful.

It is a great privilage to use this book for writing down for the coming generations the names and deeds of our deer ones. In their honor we compiled material about geography, history, society and culture, family notes and lists of our martyrs. We hope Zionists and public leaders, social fighters and many plain people, that the coming generations will read these pages and learn about their forefathers, the martyrs who were tortured and died for being Jews, and who in their death granted us our lives.

On this occasion we express our sincere thanks to all those who assisted us in our holy task, and especially to the editor Mr. Ben-Zion H. Ayalon, who had edited many memorial books before, and who gave his utmost dedication to prepare and publish this worthy book.

Tel-Aviv, February 1973 BOOK COMMITTEE

INTRODUCTION

On the first day of the month of Av 5702 the beastly Nazis brought about the annihilation of the Jewish community of Molchadz (Maytchet) and environment. This was the end of our dear ones, part of the Jewish population in Eastern Europe, who died as martyrs in the years 1941–2 during World War II. On the 30th "Yahrzeit", we humbly publish this Yizkor Book in memory of their blessed names.

It is a great responsibility to write such a book, since the authers have not put down their memories with regular calmness. Every sentence and every line in this book are bleeding with pain, whether written by old time pioneers or by recent survivers of the holocaust. All the memories and writings were lovingly compiled, checked and edited, with the purpose of telling to our generation and the coming ones, to our children and grandchildren about the glory of the Jews of Molchadz and environment, who died as martyrs.

The publication of this book was full of difficulties. Following the decision to publish a Yizkor Book, the book committee called upon all "landsleit" over the world to send in memories and pictures about the town. Some responded immediately, but most of the material was sent in during the very last time, when it was rewritten, and rechecked, while comparing notes with references in libraries and archives.

Blessed be all who contributed material and means. Special mention is due to the members of the book committee, who initiated the project and worked with dedication in the name of all Molchadz landsleit. There are not enough words in the human language to express the mourning over the holocaust.

May all lansleit of Molchadz, from now and forever add on this first day of Av warm tears to the cup of tears which will never fill up.

Tel-Aviv, 1st day of Av 5732 THE EDITOR

LIST OF PICTURES

CHAPTER SIX / THE HOLOCAUST

CHAPTER FIVE / PERSONALITIES, FAMILIES, FIGURES

TABLE OF CONTENTS

PRINTED IN ISRAEL, 1973

M O L C H A D Z

(MAYTCHET)

IN MEMORY

OF THE JEWISH COMMUNITY

EDITOR

BENZION H. AYALON

PUBLISHED BY

MOLCHADZ RELIEF SOCIETY, ISRAEL AND ABROAD

* PXW
(Molchad)
75-866